

Наукове видання

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ №2

**СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

**СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

*Матеріали конференції
(20 квітня 2017 року)*

*Матеріали конференції
(20 квітня 2017 року)*

Відповідальний за випуск *Кобилянський О.Л.*

Підписано до друку 10.04.2017
Формат 60×84. Папір офсетний.
Тираж 300 прим.

Видавництво УкрДГРІ
Р.с. серія ДК №182 від 18.09.2000 р.
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78

Адреса редакції та п/п: інформаційно-видавничий відділ УкрДГРІ
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78
Тел. 206-35-18; тел/факс 430-41-76

Київ 2017

УДК 343.98(096)
ББК Х629.4

ДЛЯ НОТАТОК

Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування: збірник матеріалів конференції. / редкол.: Кобилянський О.Л., Свобода Є.Ю.; Київ. ННІ№2 НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут №2 Національної академії внутрішніх справ, 2017. – 476 с.

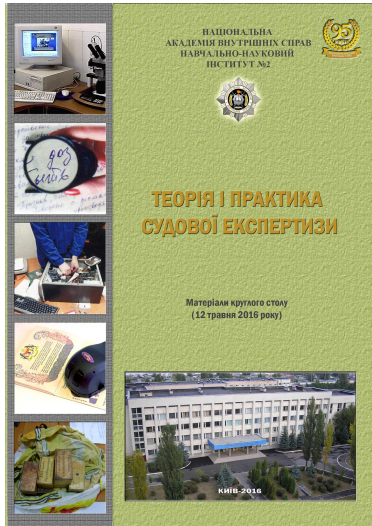
На конференції обговорені актуальні теоретичні та практичні проблеми криміналістичного забезпечення досудового розслідування, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення судових експертиз, а також інші питання.

Для працівників органів досудового розслідування, судово-експертних установ, викладачів, аспірантів, ад'юнктів навчальних закладів юридичного профілю.

Матеріали конференції подаються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного покладається на авторів.

УДК 343.98(096)
ББК Х629.4

© Навчально-науковий інститут №2, 2017.
© Національна академія внутрішніх справ, 2017.

Теорія і практика судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Черноус Ю.М., Свобода Є.Ю.; Київ. ННІ№2 НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут №2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. – 410 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні та практичні проблеми судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення судових експертиз, а також інші питання.

Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності: збірник матеріалів конференції. / редкол.: Кобилянський О.Л., Комаринська Ю.Б., Свобода Є.Ю.; Київ. ННІ№2 НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут №2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. – 371 с.

На конференції обговорені актуальні теоретичні та практичні проблеми експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення судових експертиз, а також інші питання.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

до учасників XI Міжвідомчої науково-практичної конференції
«Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування»

Високоповажні гості! Шановні учасники конференції!

Від імені Вченої ради і ректорату Національної академії внутрішніх справ вітаю всіх учасників наукового зібрання!

Тематика цього річної конференції є надзвичайно актуальною, а тому викликає значний інтерес наукової спільноти, фахових юристів та широкого кола експертів-практиків.

Останніми роками стан криміногенної ситуації в країні характеризується суттєвим збільшенням кількості зареєстрованих тяжких та особливо тяжких злочинів при помітному зниженні рівня їх розкриття, оскільки на належну організацію роботи поліції щодо протидії злочинності впливає низка негативних факторів, зокрема перевантаження слідчих підрозділів.

Серед визначених МВС України пріоритетів своєї діяльності особлива увага приділяється реформуванню Експертної служби. Ця проблематика стосується і безпосередньо академії, у структурі якої функціонує єдиний у країні профільний навчальний підрозділ – навчально-науковий інститут № 2 (з підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів).

У зв'язку з цим, за дорученням МВС України, академія спільно з Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром та іншими зацікавленими службами Міністерства активно опрацьовує варіанти посилення якості підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців криміналістичного спрямування, зокрема:

– узагальнено відповідний європейський досвід та видано серію аналітичних і методичних праць, коментарів і підручників;

– за підтримки Консультативної місії Європейського Союзу здійснюється підготовка до друку унікального довідкового видання для інспекторів-криміналістів «Участь спеціаліста в огляді місця події», із розрахунку на кожний територіальний підрозділ поліції – від району до області;

– у межах підготовки та підвищення кваліфікації слідчих і судових експертів, що МВС України поклало саме на академію, запроваджено цільові тренінги і квести з питань використання можливостей нових видів експертиз (насамперед біологічних, ДНК, комп'ютерно-технічних, психологічних із застосуванням поліграфів, вибухотехнічних, інженерно-технічних, товарознавчих, автотехнічних тощо);

– з огляду на актуальність забезпечення кадрового резерву для

комплектування посад Експертної служби МВС, запроваджено підготовку інспекторів-криміналістів із числа студентів – здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр зі спеціальності «Право» (спеціалізація «Техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування») та, послідовно, здобувачів ступеня вищої освіти магістр (спеціалізація «Судова експертиза»);

– з метою посилення практичної складової підготовки фахівців техніко-криміналістичної спеціалізації налагоджено співпрацю профільного навчально-наукового інституту з районними управліннями столичного главку поліції щодо організації щоденних чергувань курсантів у складі слідчо-оперативних груп, з метою набуття ними практичних умінь та навичок роботи з речовими доказами як спеціаліста, при проведенні невідкладних слідчих (розшукових) дій, а також надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбирання зразків для проведення експертизи) під час огляду місця події.

Зважаючи на свої потенційні можливості, засвідчуємо готовність до обговорення варіантів розширення формату співпраці з іншими навчальними закладами, науковими та експертними установами. Для виконання поставлених завдань Національна академія внутрішніх справ має відповідні ліцензії, належний науково-педагогічний потенціал, розвинуті наукові школи, достатній інформаційний ресурс, сучасну матеріальну базу та інфраструктуру, яка завдяки підтримці МВС України та європейських партнерів постійно оновлюється.

Саме тому проведення зазначеного наукового заходу в навчально-науковому інституті №2 є своєчасним і необхідним для вирішення нагальних питань експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності, а також професійного навчання кадрів відповідної спеціалізації.

Переконаний, що цей збірник доповідей і повідомлень учасників конференції сприятиме жвавій науковій дискусії, а результати обговорення стануть підґрунтям для напрацювання конструктивних пропозицій з удосконалення чинного законодавства та експертної практики.

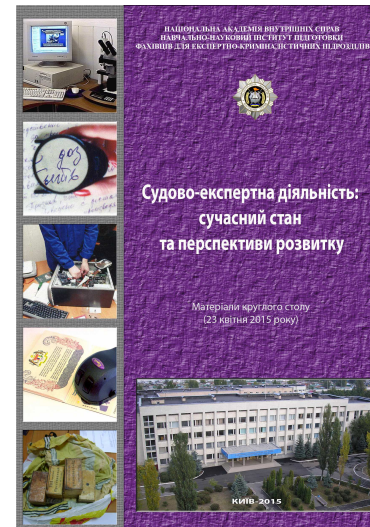
Бажаємо всім плідної роботи!

Черней Володимир Васильович – ректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор, генерал
поліції другого рангу

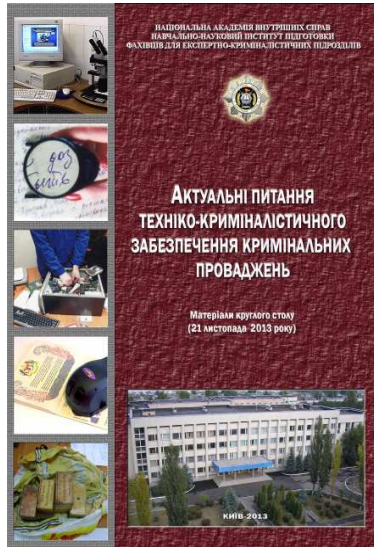
Проблемні аспекти експертної практики: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Антонюк П.Є., Свобода Є.Ю.; Київ. ННІПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2014. – 340 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні та практичні, які виникають в процесі призначення та проведення судових експертиз, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, а також інші питання.

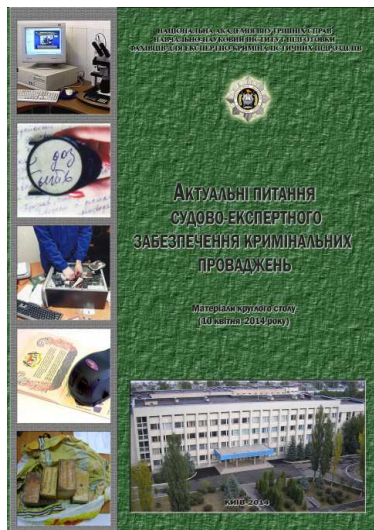
Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Антонюк П.Є., Свобода Є.Ю.; Київ. ННІПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2015. – 444 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні та практичні проблемні аспекти судово-експертної діяльності, її нормативно-правове, науково-методичне, організаційно-управлінське та інформаційне забезпечення, а також міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, а також інші питання.

Актуальні питання техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Кофанов А.В., Матвієнко П.С.; Київ. ННПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2013. – 412. с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень, судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Антонюк П.С., Свобода Є.Ю.; Київ. ННПФЕКП НАВС. – К.: ННПФЕКП НАВС, 2014. – 376 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень, судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Авраменко С.М.

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ У БОРОТЬБІ З РОЗБЕЩЕННЯМ НЕПОВНОЛІТНІХ

Діти є найголовнішою цінністю нації, тому піклування країн про їхнє безтурботне дитинство є важливим напрямом державної політики. На сьогоднішній день, пріоритетним завданням цивілізованого суспільства є боротьба зі статевими злочинами, які вчиняються стосовно дітей.

Існує ряд конвенцій, які спрямовані на захист дітей, серед них: Конвенція про права дитини з Факультативним протоколом №1, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20.11.1989 р. (резолюція №44/25), в якій у ст. 34 міститься положення про обов'язок держав-учасниць захищати дітей від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуального розбещення [1].

Кожна країна по своєму обирає методи боротьби з розбещенням неповнолітніх. Так, Російська Федерація у 2009 році значно посилила санкції за статеві злочини, відтак за зґвалтування малолітньої дитини або аналогічний злочин вчинений педофілом-рецидивістом покарання – до 20 років позбавлення волі або довічне позбавлення волі; будь-яке сексуальне насильство по відношенню до неповнолітніх карається до 20 років позбавлення волі; що ж до розбещення неповнолітнього, то максимальною мірою покарання може бути 15 років позбавлення волі [2]. Варто зазначити, що в Україні, максимальний термін ув'язнення за аналогічні злочини в 2, а подекуди в 3-4 рази менший.

Інша слов'янська держава – Республіка Білорусь, за вчинення розпусних дій карає максимальним терміном ув'язнення до 6 років [3]. Кримінальний кодекс Республіки Казахстан дублює положення КК України, проте встановлює більш суворе покарання, а саме до 10 років позбавлення волі [4]. У Франції розбещення неповнолітнього карається до 7 років тюремного ув'язнення та до 700 000 франків, у республіці Латвія за розбещення неповнолітнього карає до 6 років позбавлення волі.

Багато країн світу, серед яких: Канада, Ізраїль, Великобританія, Франція, Німеччина, Данія, Швеція, Польща, Естонія, Російська Федерація, Норвегія, Південна Корея, окремі штати США (Каліфорнія, Флорида, Джорджія, Луїзіана, Монтана, Техас) застосовують «хімічну кастрацію», що полягає у застосуванні до особи певного медичного препарату, що пригнічує сексуальний потяг та сексуальну активність. Препарат вводять до організму людини шляхом уколів кожні 3 місяці [5].

Незважаючи на чисельність країн у яких застосовують «хімічну кастрацію», проведені дослідження Американським Університетом Джона Хопкінса показали, що цей метод боротьби із сексуальними злочинами не дає очікуваних результатів. Близько 10% злочинці вчинили ще один злочин після операції, а у деяких було зафіксовано збільшення тестостерону і більше сексуальне бажання [6]. Крім того, кастрація може призводити до озлоблення людини та бажання мститися за втрачені

можливості, а тому може призвести до вчинення інших жорстоких злочинів.

Варто зазначити, що в Україні декілька разів піднімалося питання про запровадження «хімічної» чи «медичної» кастрації, але до цих пір законодавець не ввів дану процедуру.

Ряд країн використовують комплекс заходів спрямованих на боротьбу з розбещенням неповнолітніх, наприклад Індонезія. Там діє закон, який передбачає від 10 до 20 років позбавлення волі за педофілію; після відбуття покарання злочинці повинні носити електронні браслети; також суд може застосувати хімічну кастрацію злочинців, які вчинили жорстоке поводження з дітьми більш ніж один раз.

Окремі країни вважають за необхідне карати за інтимне листування. Так, Казахстанські депутати запропонували ввести зміни до законодавства та передбачити покарання для дорослих осіб за інтимне листування з неповнолітніми. Пропонується створити групу швидкого реагування з волонтерів, поліцейських та ІТ програмістів [7].

У Великобританії передбачено покарання за «grooming», дослівно – «залицання», але юридичною мовою – «підготовка до сексуальних домагань». Інакше кажучи, на підставі такого роду підозр поліція може затримати педофіла ще до самого домагання. За доведений у суді процес «підготовки» «світить» 5 років тюрми. Секс із малолітніми за гроші тягне на 14 років. Для тих, хто захоче продемонструвати секс у публічному місці – 6 місяців в'язниці. Передбачено і довічне ув'язнення у випадках: за секс із психічно хворою людиною і за зґвалтування дитини до 12 років [8].

В кожній окремій країні, окрім державних заходів боротьби з розбещенням неповнолітніх існують ще й суспільні. В країнах створюють організації, громадські об'єднання спрямовані на боротьбу з педофілами. Такі організації самі вираховують злочинців, а потім або влаштовують їм самосуд, або знімають на відео їхні зізнання та роблять їх «зірками» Інтернет ресурсу, або ж здають правоохоронним органам.

Ще один метод боротьби з розбещенням неповнолітніх, до якого закликають в іноземних країнах – це бути уважними та пильними до осіб, які оточують дітей. Ретельно перевіряють рекомендації, відгуки нянь, педагогів, репетиторів та інших осіб, які залишаються з дитиною без нагляду батьків.

На сьогодні в Україні, в тих випадках, коли кримінальне провадження доводять до суду, то вивчені нами вироки за останні роки свідчать, що в переважній більшості особи, які вчиняють розбещення неповнолітніх отримують умовний термін покарання. Реальний термін покарання, без застосування ст. 75 КК України отримують злочинці, які вчинили розбещення неповнолітніх передбачене ч. 2 ст. 156 КК України, хоча і не в усіх випадках. Не зважаючи на це, жодній особі, з вироками щодо яких ми ознайомилися, не було призначено максимальний термін ув'язнення –

Актуальні проблеми експертології: збірник матеріалів круглого столу. – Київ: Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2012. – 228 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Нормативно-правове регулювання судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2013. – 280 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Шевченко О.В. Особливості призначення і провадження судово-товарознавчої експертизи.....	410
Шевчук В.А., Ворошилов К.Ф. Оцінка ушкоджень м'яких мозкових оболонок і субарахноїдальних крововиливів для визначення походження черепно-мозкової травми.....	414
Шульга О.О. Предмет, об'єкт та завдання судово-мистецтвознавчої експертизи.....	416
Щебельська М.П., Садченко О.О. Роль експертної ініціативи у кримінальному провадженні.....	425
Щербакова Г.В. Криміналістичне забезпечення діяльності прокурора – процесуального керівника досудовим розслідуванням.....	428
Юнацький О.В. Особливості оцінки висновку експерта.....	431
Юсупов В.В. Поняття «спеціальні знання» у законодавстві України.....	434
Якимчук Р.В. Криміналістичне забезпечення досудового розслідування дорожньо-транспортних подій.....	437
Яковенко І.В., Приходько Ю.П. Інформування населення щодо поводження з підозрілими вибухонебезпечними предметами.....	439
Яковіна О.Б. Планування розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми.....	441
Яковлєв О.В. Використання криміналістичної техніки при проведенні слідчих (розшукових) дій.....	443
Яковчук С.В. Попереднє дослідження матеріальних слідів злочину – джерел інформації.....	445
Відомості про авторів.....	449

8 років позбавлення волі [9]. Все це свідчить про те, що Українська Фемида лояльно відноситься, до осіб, які вчиняють розбещення чим і провокує вчинення їх повторно. Адже, крім недостатньо суворого покарання, даний злочин є одним з найбільш латентних. Ця сукупність створює в осіб, які схильні до вчинення розбещення уяви про безкарність даного діяння і навіть після відбування покарання не відвертає від вчинення кримінального правопорушення повторно.

Список використаних джерел

1. Про права дитини [Текст] : Конвенція ООН прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї від 20.11.1989 р. №44/25 з факультативними протоколами №1 і №2 [Електронний ресурс] / Офіційний інтернет-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
2. Уголовный кодекс Российской Федерации 1996 г. в редакции по состоянию на 28.02.2011 г. [Текст] [Электронный ресурс] / Официальный сайт Верховного Суда Российской Федерации. – Режим доступа: www.suprcourt.ru/
3. Уголовный кодекс Республики Беларусь 1999 г. в редакции по состоянию на от 21.03.2011 г. [Текст] [Электронный ресурс] / Официальный сайт Верховного Суда Республики Беларусь. – Режим доступа: www.suprcourt.by/
4. Уголовный кодекс Республики Казахстан [Текст] / Предисловие И.И. Рогова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 466 с.
5. Кулишова А.С. Химическая кастрация как мера уголовного наказания за преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних (на примере стран Европы и США) / А.С. Кулишова // Теория и практика общественного развития. – 2011. – №5 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://teoria-practica.ru/-5-2011/law/kulishova.pdf>
6. Довші терміни в'язниці, хімічна кастрація, смертна кара – Індонезія бореться з педофілами [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/news/2016/10/19/dovshi_terminy_vyaznytsi_himichna_kastratsiya_smertna_kara_indoneziya_boretsya_961382
7. Борьба с педофилами: депутат Платонов просит создать группу быстрого реагирования [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ktk.kz/ru/news/video/2016/12/14/74573>
8. Борьба зі злочиним, який «може зруйнувати саму сутність суспільства» як Британія бореться з педофілією [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/borotba_zi_zlochinom
9. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/6>

Акулініна А.Р.

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОБОЇВ І МОРДУВАНЬ

Ефективність розслідування кримінальних правопорушень, взагалі, та розслідуванні побоїв і мордувань, зокрема, залежить від різних факторів, одним із яких є вмiле використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, що являє собою складне явище правової дійсності, процес, до якого залучені різноманітні суб'єкти діяльності. Ще основоположник криміналістики Г. Гросс наголошував на важливості спеціальних знань у встановленні об'єктивної істини, у можливості дослідження «реальних доказів» [1].

Традиційно спеціальні знання прийнято розуміти як сукупність сучасних теоретичних знань і практичних навичок в галузі науки (крім правової), техніки, мистецтва і ремесла, отриманих у результаті спеціальної підготовки або професійного досвіду і застосовуваних з метою розслідування і попередження злочинів [2, с. 161].

Згідно з Кримінальним процесуальним Кодексом України слідчим дозволяється залучати фахівців з різних галузей науки і техніки. Зокрема, ч. 1 ст. 71 КПК України передбачає, що спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [3]. Форма реалізації спеціальних знань залежить, у першу чергу, від суб'єкта, виду діяльності та мети їх застосування.

При розслідуванні такої категорії злочинів як побої та мордування слідчий може залучити як спеціаліста судово-медичного експерта, інспектора-криміналіста, психіатра, психолога.

Інспектор-криміналіст збирає і досліджує докази на місці вчинення злочину. Він бере участь в огляді та вилученні доказів, якими є: сліди крові, взуття, рукавичок, предмети (які можуть бути важливими речовими доказами), а також вивчає ушкодження, які є на тілі потерпілого. Так, при нанесенні потерпілому ударів, на тілі можуть залишитись синці, які інспектор-криміналіст повинен зафіксувати на електронний носій фотоапарата та в подальшому долучить дані знімки фототаблицею до матеріалів кримінального провадження. Також при завданні неодноразових ударів, а також ударів в обличчя можливе залишення біологічних слідів як на одязі, тілі, так і на підлозі, що є необхідним для обов'язкового вилучення інспектором-криміналістом.

Що ж стосується вирішення питання щодо ступеня тяжкості тілесних ушкоджень під час розслідування даного виду злочину, то слідчий обов'язково призначає судово-медичну експертизу, до проведення якої залучає судово-медичного експерта. Останній у висновку зазначає вид

Удовенко Ж.В.

Забезпечення прав та свобод людини в криміналістичному аспекті.....374

Удовенко Ж.В., Мельник С.В.

Участь інспектора-криміналіста під час проведення освідування.....376

Усольцев С.О.

Види експертиз при розслідуванні незаконного поведіння зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....379

Федорова О.А.

Криміналістичне та судово-медичне забезпечення досудового розслідування у випадках імітації аутоеротичної смерті.....382

Федорова О.А.

Шляхи подолання проблемних питань сучасного стану міжвідомчого забезпечення досудового розслідування.....385

Федчишин А.А.

Окремі питання експертного забезпечення кримінального провадження.....388

Федчишина В.В.

Поняття фінансових правопорушень та сучасні проблеми їх розслідування.....392

Фурман Я.В.

Організація огляду місця події при розслідуванні пожеж.....395

Цибульник О.Д.

Форми використання спеціальних знань при дослідженні речовин, матеріалів и изделий.....398

Цільмак О.М.

Пріоритетні напрями удосконалення методичного забезпечення органів досудового розслідування Національної поліції України.....402

Чечіль Ю.О., Кулік А.В.

Особливості впровадження в Експертній службі МВС України нового виду судової товарознавчої експертизи «Експертиза військового майна» за експертною спеціальністю 12.5 «Оцінка майна і техніки військового призначення та озброєння».....404

Шаповалов О.О.

Законодавчі проблеми реалізації пошукових функцій оперативних підрозділів.....406

Шведова О.В., Солоденко К.В.

Виявлення слідів рук парами йоду.....408

при розслідуванні крадіжок з приміщень магазинів.....	331
Рувін О.Г., Голікова Т.Д., Полтавський А.О., Ірхін Ю.Б., Ованнісян А.Л., Шимановський С.О.	
Кодекс поведінки судових експертів України як одна із умов членства в ENFSI.....	334
Саковський А.А.	
Розслідування інсценувань злочинів, вчинених організованими групами.....	337
Самодін А.В.	
Особливості проведення огляду місця події слідчо-оперативною групою у районі проведення антитерористичної операції.....	339
Свобода Є.Ю., Захаркіна А.Ю.	
Аналіз наукового доробку криміналістів-почеркознавців.....	342
Сербін М.М.	
Обставини, що підлягають з'ясуванню при розслідуванні втеч з місць позбавлення волі.....	344
Серьогін В.С., Шарко В.В.	
Актуальні питання нормативно-правового забезпечення досліджень злочинів щодо неправомірного доступу та негласного отримання інформації.....	347
Сокиран Ф.М.	
Питання реформування слідчих підрозділів МВС України в сучасних умовах – управлінський аспект.....	351
Солоненко І.І., Приходько Ю.П.	
Особливості проведення огляду місця події за фактом кримінального вибуху.....	354
Сорока І.В.	
Криміналістичне забезпечення підготовки та проведення слідчого експерименту за фактами крадіжок майна громадян, вчинених неповнолітніми.....	356
Старушкевич А.В., Ільченко Ю.П.	
Проблеми криміналістичного забезпечення досудового розслідування.....	358
Старушкевич А.В., Свєтов В.С., Теляков І.О.	
Службові злочини корупційної спрямованості та їх криміналістична характеристика.....	361
Степчук Я.О., Садченко О.О.	
Призначення та проведення судової експертизи в умовах реформування.....	364
Терещенко Ю.В.	
Правові наслідки зміни процесуального статусу суб'єкта кримінального провадження.....	367

ушкоджень за їх медичною класифікацією (садно, синець, рана, вивих, перелом кістки тощо), їх локалізацію і властивості; характер травмуючого предмету, знаряддя чи засобу, яким могли бути спричинені ушкодження, або його слідоутворюючої частини; чим заподіяне кожне з ушкоджень; механізм виникнення ушкоджень; давність (строк) спричинення ушкоджень; ступінь тяжкості кожного з тілесних ушкоджень.

Також слідчий під час розслідування побоїв і мордувань може залучити, зокрема, де потерпілим може бути неповнолітня особа, спеціаліста у галузі психіатричних досліджень, яка проводиться в Українському науково-дослідному інституті соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України, Київському міському центрі судово-психіатричних експертиз, в судово-психіатричних експертних комісіях на базі стаціонарів обласних психіатричних лікарень і якою може бути встановлено: чи страждає особа на сьогоднішній день будь-яким психічним захворюванням; якщо особа страждає нині психічною хворобою, то яких заходів медичного характеру вона потребує (лікування на загальних підставах, примусове лікування в психіатричній лікарні за місцем проживання, примусове лікування в психіатричній лікарні спеціального типу чи системи); як вплинуло мордування на психіку особи, як змінився її стан та чи усвідомлювала вона дії, які застосовувались до неї.

Під час допиту неповнолітнього слідчий може залучити психолога-консультанта, який, використовуючи свої спеціальні знання в даній галузі зможе дати оцінку особи. Дані результати дослідження необхідно буде зафіксувати у протоколі допиту свідка, де психолог-консультант надасть роз'яснення щодо особи потерпілого чи підозрюваного.

При розслідуванні побоїв та мордування вчинених з расової ненависті, можна залучити фахівця в сфері етнології, який повинен роз'яснити особливості кожної раси.

Залучення спеціаліста, який надає допомогу слідчому, у тому числі консультації, повинно бути офіційно відображено у протоколі слідчої (розшукової) дії. Необхідно також зазначити, що форми реалізації спеціалістом знань на практиці не мають між собою чітко визначених меж.

Таким чином, при розслідуванні побоїв і мордувань для досягнення чіткої мети та підтвердження доказової бази слідчому важливо правильно визначитися зі спеціалістом, спеціальні знання якого допоможуть йому у вирішенні тих чи інших питань.

Список використаних джерел

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики Пер. с нем. с 4 доп. изд. Л. Дудкина и Б. Зиллера. – СПб., 1908. – XXVII, 1040 с.
2. Белкин Р.С. Тактика следственных действий / Р.С. Белкин, Е.М. Лившиц. – М.: Новый Юрист, 1997. – 192 с.

3. Кримінальний процесуальний Кодекс України: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц.текст). – К.: Паливода А.В., 2012. – 382 с.

Андрієвська Л.О.

ВИДИ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

Розслідування дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) є доволі складною та специфічною категорією кримінальних проваджень, тому призначення експертиз вимагає від слідчого значних навичок та досвіду.

Експертизи при ДТП, виходячи з загальноприйнятої класифікації судових експертиз, можна поділити за кількома ознаками. За складом учасників вони поділяються на: одноособові (проводить один експерт); комісійні – призначають при складних подіях з великою кількістю учасників і транспортних засобів (декілька експертів у складі комісії); комплексні (проводять експерти різних спеціальностей). За черговістю проведення поділяються на: первинні (експертиза призначається вперше); повторні (призначається якщо первинна експертиза була визначена необгрунтованою, суперечить іншим матеріалам провадження). Також експертиза може бути основною (коло питань на етапі призначення представляється повним) та додатковою (вирішує питання, які не ввійшли до основної експертизи).

Розглянемо які саме експертизи призначаються у кримінальних провадженнях про ДТП, об'єкти досліджень та вирішувани ними завдання. Вивченням матеріалів кримінальних проваджень нами встановлено, що частіше за все призначається автотехнічна, рідше – транспортно-трасологічна та експертиза стану доріг і дорожніх умов у місцях ДТП. Всі ці види експертиз відносяться до класу інженерно-транспортних. Серед інших призначаються автотоварознавча, пожежно-технічна експертиза та експертиза лакофарбових матеріалів і покриттів.

Автотехнічна експертиза вирішує три основних завдання:

– встановлення несправностей транспортного засобу, які загрожували безпеці руху, причин їх утворення та часу виникнення до ДТП чи внаслідок неї або після неї, можливості виявлення несправності звичайно застосованими методами контролю за технічним станом транспортного засобу; визначення механізму впливу несправності на виникнення та розвиток пригоди;

– встановлення механізму ДТП та її елементів: швидкості руху, гальмового та зупинного шляхів, траєкторії руху, відстані, пройденої транспортним засобом за певні проміжки часу, та інших просторово-динамічних характеристик пригоди;

– встановлення відповідності дій водія транспортного засобу у даній дорожній ситуації технічним вимогам Правил дорожнього руху, наявності у водія технічної можливості запобігти пригоді з моменту виникнення

Полтавська Я.Р.

До питання щодо структури та змісту задокументованої інформації систем управління якістю в установах, що здійснюють судово-експертну діяльність.....296

Полтавський А.О.

Висновок експерта та висновок експертного дослідження як «фантоми» висновку судового експерта.....301

Полтавський А.О., Молибога М.П., Назаров В.В.

Розробка технології (технологій) виявлення слідової інформації під час проведення оглядів місць подій – актуальне завдання сьогодення.....304

Поляк У.Ю.

Свідоцький імунітет професійних суддів, народних засідателів та присяжних.....308

Попов Д.Д.

Особливості неінструментальної діагностики нещирої поведінки особи під час досудового розслідування.....311

Примак Р.М., Кальченко Д.С.

Актуальність та специфіка відібрання зразків біологічного походження при розслідуванні фактів безвісного зникнення особи.....314

Приходько Ю.П.

Актуальні питання розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв.....316

Пустовойтова Я.В.

Типова слідова картина незаконного видобутку бурштину.....319

Пяковський В.В.

Особливості проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх потерпілих від насильницьких злочинів.....322

Рибальський О. В., Журавель В. В., Соловійов В. І.

Впровадження автоматизованої системи пошуку фігурантів у голосовій базі даних.....325

Рибальський О. В., Журавель В. В., Соловійов В.І.

Застосування інструментального засобу експертизи цифрових фонограм і апаратури цифрового звукозапису «Фрактал» для проведення експертиз аналогових фонограм і аналогової апаратури магнітного запису.....326

Рожнова В.В.

Використання висновку експерта у кримінальному провадженні: практика європейського суду з прав людини.....328

Російський І.К.

Види спеціальних знань, що використовуються

бухгалтерського та податкового обліку.....	256
Нізовцев Ю.Ю. Актуальні питання науково-методичного забезпечення розслідування інцидентів, пов'язаних з DDOS-атаками.....	259
Овдієнко М.Ю., Федчишина В.В. Деякі питання криміналістичного забезпечення досудового розслідування фінансових правопорушень при реалізації матеріалів кримінального провадження.....	262
Охріменко О.І., Оніщенко В.Г. Види, сучасний стан і тенденції досліджень в експертній службі СБУ.....	265
Павлова Н.В. Використання спеціальних знань при прийнятті слідчим рішення за фактом смерті особи.....	268
Переймиовк Т.А., Жолобецька М.Б. Особливості проведення судово-економічної експертизи на стадії досудового розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	272
Переймиовк Т.А., Полєнніков М.О. Класифікація зобов'язань, яка використовується експертами-економістами при проведенні експертиз щодо обґрунтування розміру збитків у кримінальному провадженні.....	275
Пиріг І.В. Місце криміналістичної експертизи в загальній класифікації судових експертиз.....	278
Пілюков Ю.О. Проблемні питання взаємодії підрозділів досудового розслідування Національної поліції та експертної служби в умовах реформування системи МВС України.....	280
Плетенець В.М. Сучасні можливості використання невербальної комунікації при проведенні слідчих (розшукових) дій.....	285
Плетенецька А.О. Судово-медична оцінка надання медичної допомоги.....	288
Плосконос А.І. Роль організаційно-тактичних заходів у підготовці до допиту членів організованих злочинних груп та злочинних організацій.....	291
Поліщук В.В., Приходько Ю.П. Криміналістичне зброезнавство, як галузь криміналістичної техніки.....	294

небезпеки, відповідності з технічної точки зору дій водія вимогам Правил дорожнього руху, а також встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями водія та ДТП.

Об'єктами автотехнічної експертизи є транспортні засоби: механічні (автомобіль, мотоцикл, трактор та інші самохідні механізми, причепи, велосипеди та інше); електричні (тролейбуси, трамваї); агрегати, вузли, частини деталей та уламки транспортних засобів; місце дорожньо-транспортної пригоди; матеріали кримінального провадження (схеми, протоколи огляду, протоколи допиту учасників події).

Транспортно-трасологічна експертиза досліджує сліди на транспортних засобах та місці ДТП з метою визначення взаємного розташування транспортних засобів в момент зіткнення, напрямку їхнього руху, місця та механізму зіткнення (наїзду), якими частинами транспортного засобу залишені пошкодження на іншому транспортному засобі та чи всі пошкодження були отримані в результаті ДТП. Призначення цієї експертизи є доцільним, коли можливо надати експерту об'єкти, які перебували в контакті (шини, деталі, що виступають, тощо) або експериментальні зліпки цих об'єктів; предмети, на яких залишились сліди зазначених об'єктів, або зліпки (фотознімки) цих слідів. При дослідженні слідів транспортного засобу на одязі чи взутті потерпілого, надається акт судово-медичного дослідження ушкоджень на його тілі.

Доволі нечасто призначається експертиза стану доріг та дорожніх умов у місцях ДТП, яка вирішує питання відповідності техніко-експлуатаційних, геометричних та технічних показників автомобільних доріг нормативно-технічним вимогам, а також відповідності робіт з організації дорожнього руху вимогам безпеки руху. На наш погляд, дана експертиза призначається не у всіх необхідних випадках. З одного боку, це пояснюється достатньою складністю даного виду досліджень. Однак, на нашу думку, слідчому потрібно використовувати можливості всіх експертиз при доказуванні. Під час проведення експертизи стану доріг та дорожніх умов експерту необхідно мати матеріали кримінального провадження.

Автоварознавча експертиза призначається з метою встановлення ринкової вартості транспортного засобу, вартості ремонту, втрати товарної вартості об'єкта, що досліджується, розмір матеріальних збитків, завданих внаслідок ДТП. При проведенні експертизи експерту надається транспортний засіб.

В окремих випадках може призначатись пожежно-технічна експертиза, яка проводиться з метою встановлення обставин виникнення та розвитку пожежі, відповідність технічного стану об'єкта протипожежним нормам. Експерту необхідно надати протокол огляду місця події з додатками, акт про пожежу та інші документи, складені службами пожежної охорони, а також речові докази.

Завданням експертизи лакофарбових матеріалів і покриттів є виявлення мікрочастинок (мікрослідів) певних матеріалів та речовин (наприклад, сліди паливно-мастильних матеріалів, частинки фарби тощо), визначення їх групової належності, яким способом пофарбований транспортний засіб, чи проводилось перефарбування. Для проведення експертизи надається транспортний засіб, частки лакофарбових матеріалів, які знайдені на місці ДТП, носії слідів взаємодії лакофарбових матеріалів з оточуючою обстановкою.

Антонюк П.Є.

ВІЙСЬКОВА ЕКСПЕРТИЗА В СИСТЕМІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Судова експертологія, пройшовши нелегкий шлях свого самостійного наукового становлення, розробила власну методологію, яка є основою для класифікації судових експертиз, визначення компетенції судових експертів, розробки сучасних експертних технологій.

Важливість єдиного методологічного підходу до виникнення, формування та розвитку класів, родів і видів судових експертиз обумовлена також встановленим в Україні організаційно-правовим порядком здійснення судово-експертної діяльності та процесуальним значенням висновків експертів у всіх видах судочинства. Вбачається, що і формування нових видів (родів) судових експертиз повинно відбуватись саме на основі розробленого судовою експертологією методологічного підходу, що дозволило б їм зайняти логічне місце в загальній класифікаційній системі вже існуючих класів, родів та видів судових експертиз.

Дослідження в галузі судової експертології демонструють, що сучасні класифікації судових експертиз відбуваються не за методами експертних досліджень, а за об'єктами дослідження в сукупності із завданнями, що вирішуються.

Поява самостійного класу судових експертиз – військової експертизи, запровадженої наказом Міністерства юстиції України №1350/5 від 27.07.2015, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 29.07.2015 за №915/27360, змушує нас проаналізувати її місце в загальній системі судових експертиз.

Такий аналіз зводиться до чіткого уявлення про: предмет експертизи, об'єкти експертизи, її основні завдання та спеціальні знання для їх вирішення – як основні складові будь-якого виду експертизи, що мають суттєве значення не лише для теорії судової експертизи, а й для процесуальної судово-експертної діяльності, та врешті й визначають місце окремої експертизи в загальній системі судових експертиз.

На сучасному етапі розвитку судової експертології під предметом експертизи як видом практичної діяльності пропонується розуміти

проповідування віровчень та виконання релігійних обрядів.....	222
Левченко В.В., Приходько Ю.П.	
Криміналістична характеристика вибухових речовин.....	224
Легета І.В.	
Тактичні особливості залучення спеціалістів для проведення обшуку.....	226
Лисеюк А.М.	
Використання заходів забезпечення кримінального провадження у справах щодо незаконного обігу підакцизних товарів.....	228
Лук'янчикова В.Є., Лук'янчиков Б.Є.	
Сучасні науково-технічні засоби в огляді місця дорожньо-транспортної події.....	232
Лук'янчиков Є.Д.	
Форми участі спеціаліста у кримінальному провадженні.....	234
Луценко С.Г., Цвик Л.В., Форіс Ю.Б.	
Актуальність розробки методичного посібника «Технічні характеристики та матеріальна частина ручних гранат та гранатометів» для забезпечення кримінальних проваджень.....	237
Мельник Р.В.	
Щодо питання про саморобну вогнепальну зброю.....	238
Мендус С.І.	
Використання криміналістичних обліків підрозділами Національної поліції України.....	240
Мировська А.В.	
Використання кримінального аналізу у процесі розслідування.....	242
Моргун Н.С.	
Тактичні прийоми на підготовчому етапі отримання зразків для експертизи.....	245
Мороз С.А., Григорович Т.В.	
Правові аспекти достовірності матеріалу при проведенні судових почеркознавчих експертиз.....	248
Науменко С.М., Колонюк В.П., Форіс Ю.Б.	
Новітні технології персоналізації ідентифікаційних документів на прикладі паспорта громадянина України у форматі ID-1, які використовуються як елементи захисту.....	252
Нечваль А.О.	
Проблеми забезпечення недоторканості житла чи іншого володіння особи під час обшуку.....	253
Нечеснюк М.В.	
Призначення судової економічної експертизи	

Костецька Л.А., Парамонова І.Ю. Щодо методичних рекомендацій «семантико-текстуальний аналіз висловлювань, які містять заклики до вчинення певних дій в рамках проведення судово-лінвістичного дослідження (експертизи)».....	171
Котляренко Л.Т., Котляренко О.П. Військова злочинність як фактор трансформації військових правоохоронних органів.....	173
Кофанов А.В. Сучасний стан та перспективи використання (застосування) приладів пошуку біологічних об'єктів.....	177
Кофанова О.С. Сучасні технічні засоби та методи виявлення слідів дактилоскопічного походження.....	185
Коцюруба Р.М., Удовенко Ж.В. Криміналістичне забезпечення досудового розслідування: поняття та ознаки.....	193
Кравець О.О., Садченко О.О. Поняття, ознаки та елементи зовнішньої людини.....	196
Кравчук О.В., Басюк М.В. Щодо дослідження малоінформативних підписів, виконаних у безлітерній транскрипції.....	200
Крижна В.В. Криміналістичне доказування в кримінальному провадженні.....	203
Кріль А.В., Приходько Ю.П. Інформування населення про вибухові пристрої та правила поводження з ними у разі виявлення.....	206
Кужільна А.Б., Федчишина В.В. Доктринальні питання щодо криміналістичного забезпечення кримінального провадження.....	207
Кузнєцова Т.В. Щодо проблем об'єктивності та суб'єктивності у експертно-криміналістичному забезпеченні встановлення обставин вчинення злочину.....	210
Кулик М.Й. Дотримання положень європейської конвенції під час затримання особи.....	213
Кунтій А.І., Ковальська М.Ю. Тактичні прийоми актуалізації ідеальних слідів під час допиту.....	219
Куряга Л.Л. Розслідування шахрайств, вчинених під приводом	

інформацію про подію (злочину), отриману експертом в результаті дослідження на основі спеціальних знань окремих властивостей наданих на експертизу об'єктів.

Під об'єктами експертизи розуміються об'єкти матеріального світу, що містять інформацію про певні події, у вигляді їх окремих ознак та властивостей, спричинених подією, що встановлюється (досліджується). Тобто об'єктами експертизи завжди є певні об'єкти матеріального світу.

Завдання експертизи в судовій експертології розглядається як те коло закономірностей, на яке спрямована пізнавальна діяльність експерта. Загальноприйнятою є класифікація експертних завдань на ідентифікаційні та неідентифікаційні (діагностичні, класифікаційні, ситуаційні, реставраційні тощо). Відповідно до об'єктів і завдань визначається і коло спеціальних знань – сукупність певних галузевих знань, – на основі яких пізнаються закономірності властивостей об'єкта дослідження.

В Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (далі – Інструкція) розробник визначає лише основні завдання військової експертизи (п. 9.1):

- встановлення обставин застосування та дій військових формувань;
- встановлення обставин, що призвели до настання тяжких наслідків, загибелі людей (військовослужбовців, працівників Служби безпеки України, Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших представників міністерств і відомств, цивільного населення), втрати озброєння, військової техніки, об'єктів державної влади та інфраструктури, особистого майна громадян під час застосування військових формувань;
- встановлення відповідності дій (бездіяльності) посадових осіб вимогам керівних документів (покладених обов'язків).

Не вдаючись до суті завдань, в цілому, можна розглядати їх як такі, що відповідають загальноприйнятій класифікації. А за своєю суттю заявлені завдання є неконкретизованими та узагальненими. І, якщо розглядати військову сферу як галузь людської діяльності, то задекларовані завдання виглядають як соціологічний аналіз однієї зі сфер людської діяльності – менеджменту у військовій галузі, а не напрям застосування спеціальних знань.

Вирішення таких експертних завдань суб'єктами судово-експертної діяльності, на наш погляд, підмінює собою процес доказування: збирання, перевірки та оцінки доказів з метою встановлення конкретних обставин, що мають значення для провадження (справи). Керуючись запропонованою логікою законодавця, можна вести мову про формування самостійних класів експертиз, виходячи зі сфери людської діяльності: освітня, господарська, громадська, політична тощо.

У п. 9.2 Інструкції законодавець визначає орієнтовний перелік питань, що вирішуються військовою експертизою, які в сукупності дають нам

уявлення щодо предмету військової експертизи як кола фактичних даних, які може встановити експерт на основі своїх спеціальних знань, дослідивши надані об'єкти. Аналіз запропонованих орієнтовних питань дозволяє сформулювати окремі сентенції:

– деякі питання виходять за коло заявлених основних завдань експертизи;

– вирішення деяких питань не потребує спеціальних знань, зокрема військового мистецтва, а передбачають лише аналіз відповідної організаційно-управлінської документації;

– вирішення окремих питань виходить за межі однієї галузі знань, зокрема, військового мистецтва, та передбачає наявність економічних, політичних, правових знань тощо;

– окремі питання підмінюють собою процес доказування за його пізнавальною суттю;

– вирішення окремих питань має суто правовий характер, що відповідно до ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України є неприпустимим у кримінальному провадженні.

Також розробник, на відміну від інших видів судових експертиз, не конкретизував об'єкти дослідження військової експертизи, що допускає певні інтерпретації.

Відсутність чітко визначених об'єктів військової експертизи та конкретизованих завдань не дозволяють сформулювати уявлення про предмет судової військової експертизи як певну інформацію про подію (фактичні дані), що можуть бути отримані експертом в результаті дослідження на основі спеціальних знань окремих властивостей наданих на експертизу об'єктів, який би відмежовував військову експертизу від інших видів (родів) судових експертиз.

З урахуванням викладеного вище, вважаємо, що формування військової експертизи як самостійного класу судових експертиз відбулося з порушенням методологічних засад, розроблених судовою експертологією, та еволюційних шляхів генезису нових видів судових експертиз. При цьому, ми не заперечуємо права на розвиток військової експертизи як такої, але наполягаємо на врахуванні нею методологічних засад судової експертології. В даному аспекті вбачається логічним поява відповідних досліджень в межах виду або роду судових експертиз (наприклад, військово-лікарська експертиза), або шляхом розширення об'єктів і завдань вже існуючих класів експертиз, запропонованим Наказом Міністерства юстиції №1350/5 від 27.07.2015 у вигляді відповідних змін до Інструкції:

– екологічної (розділ VIII, п. 8.2 Інструкції);

– товарознавчої (розділ IV, п. 3 Інструкції);

– експертизи зброї та слідів і обставин її використання (розділ I, глава 4 Інструкції).

розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних із закупівлею неякісної продукції.....135

Ергард Н.М.

Доцільність залучення судово-медичних експертів до участі в огляді трупа на місці його виявлення.....138

Зарубей В.В., Ілляшенко О.В.

Особливості висунення та планування версій при розслідуванні квартирних крадіжок, вчинених іноземцями.....139

Іщенко А.В., Комаринська Ю.Б.

Криміналістичне забезпечення суспільних відносин як стратегічний напрям розвитку криміналістики.....142

Калюга К.В.

Щодо сучасного стану практики встановлення та ототожнення особи злочинця.....144

Кириленко С.С., Кириленко Н.Д., Долинківська С.А.

Сучасна судово-експертна практика почеркознавчого дослідження рукописних записів, виконаних особами в стані алкогольного сп'яніння, її значення для криміналістичного забезпечення досудового розслідування і необхідність у розробці відповідної методики.....146

Кирильчук Ю.О., Садченко О.О.

Оцінка висновку судової експертизи.....148

Клименко Н.І.

Щодо корупції і антикорупційних судових експертиз.....151

Климчук М.П.

Способи вчинення шахрайства з використанням пластикових платіжних карток.....156

Коломицев В.В.

Фонетичний аналіз як складова лінгвістичного аналізу усного мовлення українськомовних дикторів при дослідженні матеріалів відео-, звукозапису.....159

Колонюк В.П., Форіс Ю.Б.

Криміналістичне походження судових експертиз.....161

Копаниця О.Б., Колонюк В.П.

Актуальність створення методики експертного визначення збитків від забруднення навколишнього природного середовища, спричиненого аваріями та пожежами на об'єктах підвищеної небезпеки.....164

Копин В.М., Приходько Ю.П.

Криміналістичне дослідження холодної зброї.....166

Косован В.С., Садченко О.О.

Особливості призначення судово-товарознавчої експертизи.....167

Войтюк Р.В. Надання доручень як одна з форм взаємодії детектива Національного антикорупційного бюро України з суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності.....	86
Волошин О.Г. Визначення перспектив використання «нетрадиційних» методів отримання інформації в процесі боротьби зі злочинністю.....	88
Волошин О.Г., Поліщук В.В. Загальні відомості про процеси, що відображаються при нанесенні рельєфного зображення.....	95
Волошин О. Г., Цибульник А.Д. Історичні аспекти виникнення вибухових пристроїв.....	100
Волошин О. Г., Поліщук В.В. Загальна характеристика корупції та діяльності по її ліквідації.....	104
Воробей О.В. Особливості роботи з документами, що вилучаються під час проведення огляду місця події.....	109
Воробей О.В., Печерський А.О. Пластикові картки: їх види та особливості захисту.....	112
Воробей О.В., Погребна А.О. Сучасні візуальні (публічні) елементи захисту в банкнотному виробництві.....	114
Воробей О.В., Самарський Я.В. Машинозчитувані ознаки для захисту документів від підробки.....	118
Гагач В.А. Класифікація негласних слідчих (розшукових) дій у діяльності прокурора.....	120
Голоботовський В.І. Проблеми техніко-криміналістичного забезпечення при визначенні відстані пострілу з нарізної вогнепальної зброї.....	123
Голоколосова А.С. Предмет судової експертизи холодної зброї.....	125
Гонгало С.Й. Щодо запровадження інновацій у криміналістичну тактику.....	128
Гребченко М.О., Примак Р. М. Актуальні питання проведення огляду місця події за фактом отримання тяжких тілесних ушкоджень.....	130
Гусаченко Є.О. Форми та функції залучення спеціаліста.....	132
Дараган В.В. Щодо необхідності формування методик	

Антонюк П.Є., Івашко О.О.

ТАКТИКА ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ З ДОПИТУВАНИМ

Допит – слідча (розшукова) дія, що є регламентованим кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічним процесом спілкування осіб, що беруть у ньому участь, спрямованим на одержання інформації про відомі допитуваному факти, які мають значення для встановлення істини у справі. Допит – це процес передавання слідчому (прокурору) допитуваним інформації про розслідувану подію чи пов'язані з нею обставини та осіб.

Зважаючи на сутність допиту, неможливо переоцінити важливість встановлення психологічного контакту з особою, що допитується, для ефективного досягнення мети допиту. Сучасна психологічна наука не пропонує загальноприйнятого визначення поняття «психологічний контакт». Також не сформовано єдиної думки щодо етапів встановлення психологічного контакту, факторів, які впливають на цей процес, а також визначають особливості його протікання в різних умовах зовнішнього середовища.

Вивченню психологічного процесу під час допиту приділили свою увагу багато вчених. Розглядаючи процес спілкування як двосторонній вплив взаємодіючих осіб, вчені розходяться щодо назви такої взаємодії [1]. Так, у низці наукових праць зустрічаються й такі визначення: «консультативний контакт» – в межах психологічного консультування його розглядали Р. Джордж і Т. Кристіане, А. Елліс, К. Роджерс, Р. Кочюнас; «комунікативний контакт» – К. Станіславський, М. Єнікеєв, А. Дулов та ін.; «психотерапевтичний контакт» – В. Ташликов та ін.

Ми пропонуємо розглядати психологічний контакт як ділові взаємовідносини, які характеризуються сумлінним виконанням учасниками допиту своїх процесуальних обов'язків, правильним використанням своїх прав, у результаті чого створюється атмосфера, сприятлива для спілкування та отримання показань.

Формування психологічного контакту для досягнення мети допиту відбувається шляхом виявлення суб'єктом допиту ознак комунікабельності в поведінці допитуваного, пробудження в нього інтересу до допиту і підвищення активності, подолання можливого конфліктного настрою у нього [2].

Можливість психологічного контакту з допитуваною особою, форми його встановлення, підхід до спілкування, сприятливого для досягнення мети допиту, залежать, перш за все, від індивідуальної психології людини, її темпераменту (меланхолік, флегматик, сангвінік, холерик), типологічних особливостей (вік, стать, стан здоров'я, соціальний стан, рівень освіти тощо) та її процесуального статусу (підозрюваний, обвинувачений, підсудний, потерпілий, свідок).

Що стосується рис психіки, пов'язаних із роллю особи у провадженні та її процесуальним статусом, то тут варто виходити з того, що у кожної людини в будь-якій життєвій ситуації є свої першочергові турботи, інтереси та бажання, і саме на цій основі можливе встановлення контакту з нею [2]. Стосовно свідків це може бути висловлення співчуття з приводу спричинених їм незручностей у зв'язку з викликом на допит, стосовно потерпілого – співчуття з приводу травмуючих його обставин, щодо підозрюваного або обвинуваченого – запевнення в дотриманні всіх їхніх прав і законних інтересів, з'ясування їх невідкладних прохань і клопотань. Загальне правило поведінки слідчого, судді, прокурора, адвоката під час встановлення контакту – не допустити нічого, що може викликати негативне до них ставлення. Увагу необхідно приділяти навіть формі попередження свідка про відповідальність за відмову від дачі показань і дачу завідомо неправдивих показань.

До встановлення психологічного контакту з особою, незалежно від її процесуального статусу, необхідно готуватися завчасно і ґрунтовно. На досудовому розслідуванні слідчий, наприклад, часто вирішує такі тактично значущі моменти, як час і місце проведення допиту, ставлення особи до правосуддя, її груповий статус, зміст її взаємовідносин з іншими особами [3].

Для підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка також важливо, з ким вони мають вступити в контакт, їх готовність до контакту. Відповідний настрій багато в чому залежать від особистих і ділових якостей слідчого, судді, прокурора, захисника, особливо від їх поведінки, а також від обстановки і атмосфери допиту. На встановлення психологічного контакту в усіх випадках позитивно впливає своєчасність допиту, зовнішній вигляд слідчого, суддів та учасників судового розгляду, їх тактична поведінка, об'єктивність, коректність і, водночас, наполегливість і вимогливість [3]. Той, хто допитує, в жодному разі не повинен проявляти свої емоції, оскільки роздратований або грубий тон, як правило, спричиняє таку саму реакцію або зовсім не ту поведінку, яку об'єктивно можна було очікувати. Той, кого допитуватимуть, повинен бачити у слідчому, адвокаті, прокурорі, суддях людей коректних, доброзичливих та об'єктивних.

Необхідною умовою формування контакту є також стимулювання інтересу до допиту й активності особи, особливо у випадках байдужості її до результатів даної слідчої (розшукової) дії. Здебільшого – це свідки. У таких випадках свідку доцільно нагадати, що дача показань для нього є не лише правовим, а й громадянським обов'язком, і роз'яснити значення результатів його показань [4].

Так, у процесі з'ясування у обвинуваченого (підозрюваного) обставин анкетно-біографічного характеру слідчий може уточнювати окремі з них з метою визначення психологічного стану допитуваного, включення його в

Білоус О.Д.

Сучасне розуміння приводу як заходу забезпечення кримінального провадження.....48

Бобрик К.Ю.

Особливості тактики проведення огляду місця події при розслідуванні злочинів, вчинених злочинною організацією.....50

Бодоряк Ю.Д.

Окремі питання компетенції судового експерта при виконанні автотехнічних експертиз.....55

Бондар В.М.

Визначення вартості майна і техніки військового призначення та озброєння.....59

Бондаренко А.В., Волошин О.Г.

Актуалізація процесу ідентифікації загиблих в умовах збройного конфлікту на Сході України.....60

Бондюк А.Ф.

Реалізація функцій судового контролю під час розгляду клопотань про обшук.....64

Борець Т.О.

Використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного заволодіння мототранспортними засобами.....67

Ботнарченко І.А.

Тактичні та організаційні особливості проведення обшуку підозрюваного у незаконному заволодінні мототранспортним засобом.....70

Бублик М.В.

Особливості допиту свідків та потерпілих в кримінальних провадженнях про злочини проти життя та здоров'я особи з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.....73

Бугайова Н.М.

Кримінальний психологічний вплив у злочинах проти особи в кіберпросторі.....75

Бурак М.В.

Можливості судово-технічної експертизи документів під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин.....79

Висотенко Ю.В.

Криміналістична характеристика крадіжок, вчинених злочинними групами.....82

Вознюк В.В., Приходько Ю.П.

Особливості організації робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів.....84

ЗМІСТ

Авраменко С.М. Використання міжнародного досвіду у боротьбі з розбещенням неповнолітніх.....	5
Акулініна А.Р. Участь спеціаліста при розслідуванні побоїв і мордувань.....	8
Андрієвська Л.О. Види експертиз при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод.....	10
Антонюк П.Є. Військова експертиза в системі судових експертиз.....	12
Антонюк П.Є., Івашко О.О. Тактика встановлення психологічного контакту з допитуваним.....	15
Арефнія С.В. Роль психодіагностичних методик в досудовому розслідуванні: фізіономіка та аналіз невербальної комунікації.....	18
Атаманчук В.М. Окремі проблеми використання термінології криміналістичних експертиз.....	20
Бабкіна О.П., Стогнієв Ю.О. Мінно-вибухові поранення в структурі насильницької смерті Луганської області у 2014-2016 рр.....	23
Бех О.В. Фіксація фактів порушення обмежень щодо використання службового становища, як спосіб виявлення ознак злочинів у сфері службової діяльності.....	25
Белова Л.М. Використання документів як доказів у кримінальному провадженні.....	27
Біленчук П.Д. Науково-методичне забезпечення криміналістичних досліджень: ноозасоби і нанотехнології.....	30
Біленчук П.Д. Обіход Т.В. Створення ядерної криміналістики як протидії ядерному тероризму.....	39
Білоус І.В. Можливості використання біометричної інформації про власника документа, що посвідчує особу у правоохоронній діяльності.....	45

активне спілкування, визначення рівня інтелектуального розвитку допитуваного і рівня володіння ним мовою, усунення емоційного напруження. Уточнювати можна дані, які викликають позитивні емоції у допитуваного. Зокрема, коли заповнюється графа про місце народження, доцільно спитати обвинуваченого про те, як довго він жив у цьому місці, коли переїхав, чи подобаються йому місця, де він народився тощо [4].

Наступний важливий тактичний прийом – це бесіда з допитуваним на сторонню тему або на тему, що цікавить, але не належить до предмету допиту. Бесіди на такі теми дозволяють змінити психологічний стан допитуваного, позитивно впливають на обвинуваченого (підозрюваного) незалежно від того, перебуває він у збудженому чи пригніченому стані [5]. Змінюючи тему, необхідно знайти таку, яка викличе у допитуваного інтерес. Допитуваний не повинен відчувати, що його «виводять» на задалегідь заплановану тему розмови. Це можна зробити шляхом включення в поле зору допитуваного предметів, пов'язаних з його інтересами, які викликають у нього позитивний емоційний відгук.

У процесі такої бесіди проявляються комунікативні якості слідчого, які впливають на встановлення психологічного контакту. Окремі криміналісти розглядають вплив на допитуваного позитивними якостями – ввічливістю, справедливістю, доброзичливістю, принциповістю – як тактичний прийом, що сприяє встановленню контакту [5]. Дійсно, позитивні якості особи слідчого сприятливо впливають на встановлення і підтримання контакту, проте вони не можуть розглядатися як самостійні тактичні прийоми, а мають бути притаманні всьому спілкуванню слідчого і допитуваного.

Список використаних джерел

1. Шепітько В.Ю. Криміналістика: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В.Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.
2. Воробьева Е.А. Профессионально-психологические особенности контактности следователей в условиях допроса : дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук : спец. 19.00.03 / Елена Анатольевна Воробьева. – М., 2005. – 266 с.
3. Павленко А.В. Методи психологічного впливу в правоохоронній діяльності: можливості та межі застосування / А.В. Павленко // Наукові праці МАУП. – 2010. – Вип. 3 (26). – С. 259-261.
4. Коновалова В.О. Юридична психологія: Академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 424 с.
5. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посібник / В.В. Бедь. – Видання друге, стереотипне. – Львів: Новий світ-2000, 2004. – 380 с.

Арефнія С.В.

РОЛЬ ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДИК В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ: ФІЗІОГНОМІКА ТА АНАЛІЗ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Досудове розслідування – стадія кримінального процесу, в ході якої, відповідно до кримінального процесуального закону, здійснюється діяльність спеціально уповноважених осіб органу досудового розслідування у всебічному, повному та об'єктивному дослідженню обставин справи з метою повного і швидкого розкриття злочинів (суспільно небезпечних діянь), викриття винних, вжиття заходів до попередження і припинення злочинів та забезпечення відшкодування заподіяної злочинном шкоди.

В ході проведення слідчих дій співробітники правоохоронних органів часто вступають в безпосередні контакти з особами, з тієї чи іншої причини зацікавленими в викривленні правди, в створенні додаткових перешкод на шляху досягнення мети розслідування. Майстерність слідчого або оперативного працівника, засновані на знаннях, досвіді, спостережливості, допомагають подолати протидію розслідуванню. Не останнє місце тут належить умінням витягувати, аналізувати, оцінювати і своєчасно використовувати вербальну (від лат. Verbalis – словесний) і невербальну (нонвербальну) інформацію. Вербальну інформацію ми отримуємо з усного мовлення. Невербальна ж інформація в загальних рисах може бути представлена, як «мова рухів». Згідно з дослідженнями зарубіжних вчених, 55-65% інформації передається за допомогою невербальних засобів спілкування.

Також, важливим додатковим інструментом є проективна психодіагностична методика – фізіогноміка. Фізіогноміка – наука про обличчя, відкрита великим Аристотелем, що увібрала в себе безцінний досвід і мудрість древніх цивілізацій [2, с. 3]. Термін «фізіогноміка» походить від грецьких слів «fisis» – природа, характер і «gnomia» – думка, судження, оцінка. Фізіогноміка – наука про зв'язок між появою людини і походженням її індивідуальних якостей, характеру, темпераменту, схильностей, хвороб та інших особливостей її особистості. Фізіогноміка – досліджує зв'язок між особистістю людини та її статикою і кінетикою обличчя. Фізіогноміка – це вчення про зовнішні прояви і ознаки явищ, що спостерігаються в цілісному організмі [2, с. 4].

Китайські фізіогномісти стверджують, що кожна зміна в рисах обличчя людини не випадкова. Вони впевнені, що потрібно лише виявити і проаналізувати ці зміни з їх виникненням, щоб заглянути в минуле і спрогнозувати майбутнє людини [3, с. 1]. Отже, людина проживає своє життя в межах зафіксованої, закладеної спочатку схеми. Ця схема відображається на її обличчі, і вона відрізняється від схем всіх інших людей.

Шаповалов Олександр Олександрович, докторант кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Шарко Володимир Володимирович, науковий співробітник Центру судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБ України

Шведова Олена Вікторівна, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС, кандидат юридичних наук

Шевченко Олександр Вікторович, старший оперуповноважений відділу ДСБЕЗ Оболонського РУ ГУ МВС України в м. Києві

Шевчук Вадим Аврамович, доцент кафедри судової медицини та медичного права Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, кандидат медичних наук, доцент

Шимановський Сергій Олегович, завідувач лабораторії Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Шульга Олександр Олександрович, старший інспектор з особливих доручень Відділу криміналістичного забезпечення Головного слідчого Управління Національної поліції

Щебельська Марія Павлівна, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Щербакова Г.В., головний науковий співробітник відділу досліджень проблем ювенальної юстиції Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

Юнацький Олександр Володимирович, доцент кафедри приватної охоронної діяльності Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Юсупов Володимир Васильович, докторант докторантури та аспірантури НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Яковенко Іван Валерійович, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 Національна академії внутрішніх справ

Яковіна Орест Богданович, аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Яковлев Олександр Вікторович, головний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення участі прокурорів у кримінальному провадженні Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України

Яковчук Сергій Віталійович, доцент кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Стогнієв Юрій Олексійович, начальник Луганського обласного бюро судово-медичної експертизи, м. Сєверодонецьк

Теляков Ігор Олександрович, курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України

Терещенко Юлія Василівна, заступник директора ННІ №1 з навчально-методичної та наукової роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Удовенко Жанна Володимирівна, професор кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Усольцев Сергій Олександрович, аспірант Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Федорова Олена Анатоліївна, асистент кафедри судової медицини та медичного права НМУ ім. О.О. Богомольця

Федчишин Андрій Анатолійович, адвокат, партнер ЮК «Онстан»

Федчишина Віолета Віталіївна, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України, кандидат економічних наук

Форіс Юлія Борисівна, науковий співробітник відділу організації науково-дослідних робіт забезпечення діяльності Вченої ради та редакційно-видавничої діяльності Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Фурман Ярослав Володимирович, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Цвик Людмила Вікторівна, молодший науковий співробітник лабораторії організації експертної діяльності Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Цибульник Олена Дмитрівна, студент Саратовської державної юридичної академії Інституту прокуратури РФ

Цільмак Олена Миколаївна, професор кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Чечіль Юрій Олексійович, завідувач лабораторії товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Історія показує, що людське суспільство і соціальне середовище, національні традиції, державні інститути, здійснюють величезний вплив на психосоматику і емоційний фон людини, формують статичну і динамічну архітектоніку особистості, так званий – індивідуальний портрет [2, с. 3].

Анатомо-фізіологічне обличчя людини працює за законами головного мозку, де зосереджені сигнали внутрішнього і зовнішнього середовища. Обличчя людини – є картою з відображенням життєвого шляху та набутого досвіду. Зовнішні покрови людини являють собою величезну сигнальну систему, яка складається з безлічі інформаційних і адаптаційних графічних знаків, що дозволяють розшифровувати і коригувати різні явища: від хвороб (прояв психосоматики) до неадекватних дій. Знаючи фізіогноміку, ми можемо, користуватись цінним джерелом інформації об емоційних, моральних, інтелектуальних та фізикальних (стан здоров'я) особливостях будь-якої особи.

На практиці сучасна дійсність пред'являє до людини високі вимоги оперативного розпізнавання реакцій, станів і рис характеру людей і правильного реагування на них в процесі взаємодії і спілкування, а також у трудовій діяльності. Адекватне розпізнавання станів і якостей особистості за обличчям та передачею невербальної інформації – є центральним професійним завданням в сфері криміналістики.

Невербальна інформація не має доказового значення, але цілеспрямоване сприйняття, правильна інтерпретація і грамотне використання отриманих невербальних сигналів є важливою умовою досягнення позитивних результатів не тільки кожної слідчої дії, а й усього судочинства в цілому. Спостерігаючи за своїм процесуальним співрозмовником в ході проведення тієї чи іншої слідчої дії, слідчий на підставі сприйняття і осмислення його вербальної та невербальної комунікації збирає не тільки дані для протоколу. Важливо відзначити, що він отримує багато інформації про самого співрозмовника, предмет слідчої дії та інших обставин, які залишаються за межами процесуального документа, але мають значення для визначення, коригування тактики продовження слідчої дії і проведення інших дій. Отже, фізіогноміка та невербальна комунікація, має вагоме значення в процесі досудового розслідування.

В ході досудового розслідування зазначені психодіагностичні методики можуть бути використанні при: допитах, упізнанні, слідчих експериментах та ін. Також, вони допоможуть виявляти у співрозмовника: способи активних дій (прямолінійність, гнучкість, нестандартні ходи, жорсткість та ін.), спосіб мислення (логічний або інтуїтивний), силу волі, аналітичні здібності, інтелектуальний рівень, рівень амбіцій, агресії, хитрості і наївності, способи планування (далека або ближня перспектива), рівень емоційності, ораторські та комунікативні здібності; схильність до брехні та ін., що може бути враховано при розгляді справи.

Проективні психодіагностичні методики повинні використовуватись у досудовому розслідуванні, як допоміжні засоби, які допоможуть уникнути помилок. Ризик помилок може бути зведений до мінімуму лише на основі створення та урахування фізіогномічного портрету, порівняльного аналізу результатів спостереження за різними видами комунікацій, пов'язаних між собою, які утворюють цілісний розпізнавальний або ідентифікаційний комплекс. «При цьому також виникає необхідність поправки на специфіку ситуацій, своєрідність об'єктивних і суб'єктивних факторів, що детермінують ті чи інші відхилення від звичайних проявів активності допитуваного, включаючи вплив та умов передачі інформації (стан здоров'я комутатора, ступінь його тривожності від очікуваних несприятливих перспектив та інші фактори)» [5, с. 97].

Додаткова перевірка зазначеними методиками в досудовому розслідуванні може бути «детектор брехні» та сприяти повному і швидкому розкриттю злочинів та викриттю винних.

Список використаних джерел

1. Анджело Репосси. Физиогномика, или искусство определения характера человека по чертам его лица / пер. с ит. Г.В. Сахатского. – М.: АРМАДА: Альфа-книга, 2003. – 270 с.
2. Вельховер Е., Вершинин Б. Тайные знаки лица. – М.: Локид – Пресс, 2002. – 320 с.
3. Новоселова Г. Серия «Четвертое измерение». – СПб.: Библиополис, 1993. – 312 с.
4. Тараненко В. История лица, или Мастерская физиогномического психоанализа. – К.: Ника-Центр, 2015. – 336 с.: ил.
5. Протасевич А.А., Образцов В.А. Раскрытие убийств: нетрадиционные методы, приемы, рекомендации. Очерки теории и практики следственной работы. – Иркутск: ИГЭА, 1998.

Атаманчук В.М.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Розвиток будь-якої науки характеризується, з одного боку, процесом диференціації наукових знань, з другого – інтеграцією, взаємопроникненням одних галузей знань в інші. Розвиток науки криміналістики характеризується посиленням дослідження її теоретичних і методологічних проблем, що спричиняє безпосередній вплив на криміналістичну техніку, як розділ науки криміналістики. Спеціальні знання, якими оперують криміналістичні експертизи, складаються з визначень, понять, термінів, які потребують унормованості та систематизації.

Цією проблемою переймалися науковці криміналісти, зокрема:

Російський Ілля Костянтинович, аспірант Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Рувін Олександр Григорович, директор Київського НДІСЕ Міністерства юстиції України, доктор юридичних наук

Садченко Олександр Олексійович, професор кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту № 2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Саковський Андрій Анатолійович, директор навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Самарський Ярослав Вікторович, курсант ННІ №2 НАВС

Самодін Артем Володимирович, завідувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Светов Владислав Сергійович, курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України

Свобода Євгенія Юрївна, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Сербін Микола Миколайович, доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Серьогін Валерій Сергійович, науковий співробітник Центру судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБ України

Сокиран Федір Михайлович, професор кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Соловійов Віктор Іванович, заст. завідувача кафедри комп'ютерних систем і мереж СНУ ім. В. Даля, кандидат технічних наук, доцент

Солоденко Катерина Володимирівна, курсант навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Солоненко Іван Ігорович, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Сорока Ірина Вікторівна, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Старушкевич Анатолій Володимирович, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України, кандидат юридичних наук, доцент

Степчук Яна Олексіївна, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Пиріг Ігор Володимирович, завідувач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

Пілюков Юрій Олександрович, провідний фахівець з організації наукової роботи Тернопільського НДЕКЦ МВС України, кандидат юридичних наук

Плетенець Віктор Миколайович, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Плетенецька Аліна Олександрівна, асистент кафедри судової медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, к.мед.н.

Плосконос Артем Ігорович, ад'юнкт докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

Погребна Анна Олегівна, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Поліщук Віталій В'ячеславович, курсант навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Полєнніков Михайло Олександрович, старший судовий експерт Лабораторії економічних досліджень Київського НДІ судових експертиз

Полтавська Ярослава Романівна, магістр у сфері документознавства та інформаційної діяльності

Полтавський Андрій Олександрович, помічник директора Київського НДІСЕ Міністерства юстиції України

Поляк Уляна Юрївна, співробітник ГУ СБУ у м. Києві та Київській області

Попов Дмитро Дмитрович, експерт телебачення, кандидат психологічних наук

Примак Роман Миколайович, викладач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Приходько Юрій Павлович, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Пустовойтова Яна Володимирівна, здобувач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Пясковський Вадим Валерійович, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Рибальський Олег Володимирович, професор кафедри інформаційних технологій НАВС, доктор технічних наук, професор

Рожнова Вікторія Василівна, завідувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

В.П. Бахін, А.Ф. Волобуєв, Ф.М. Джавадов, А.В. Іщенко, Р.П. Марчук, Н.І. Клименко, М.В. Костицький, В.С. Кузмічов, В.К. Лисиченко, В.А. Журавель, О.А. Кириченко, В.Г. Лукашевич, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, М.В. Салтєвський, М.Я. Сегай, О.Н. Колісниченко, С.І. Тихенко, І.Я. Фрідман, М.І. Хлюпин, В.Ю. Шепітько та інші.

Сьогодні в Україні піднімаються актуальні питання щодо унормованості термінології в системі мови юридичної науки. Вони мають багатосторонній характер. З одного боку – це процес розв'язання проблем мовної політики; з іншого – малодосліджені питання творення терміносистеми, співвідношення загальнолітературної норми з функціональними стилями. Як зазначає А.С. Токарська: «з утвердженням статусу вільного розвитку національної мови як державної та зняття ідеологічних заборон, обмеження щодо функціонування мови трансформувалися у дві протилежності: одночасно з нормалізацією мови, поверненням до активного ужитку забутих відповідників, майже демонстративно декларується зневага до стереотипу боротьби за чистоту мови, культури мовлення, ігнорування сповідувати літературну норму мови» [4, с. 93].

Розробка даної проблеми ведеться у межах науки – юридичної лінгвістики, яка виникла на межі юриспруденції і лінгвістики, основоположником якої вважається Ю.Ф. Прадід. Об'єктом юридичної лінгвістики як науки вчений називає: «поглиблення загальних закономірностей лінгвістичної науки стосовно юриспруденції, а предметом – вивчення ролі та функції мови і мовлення в юрисдикційному процесі як синхронічному, так і діахронічному значеннях» [3, с. 288].

Будь-які зміни та новації в системі криміналістики отримують вираження, насамперед, мовою цієї науки і втілюються через її терміносистему.

Галузь науки криміналістики – судова експертиза в цілому та криміналістичні експертизи, як види експертних досліджень, має свій специфічний об'єкт і предмет дослідження, а відповідно і свій понятійний (термінологічний) апарат.

На сьогодні дедалі більше в наукових роботах з криміналістичних експертиз з'являються уточнення термінологічних формулювань і пропозиції щодо переосмислення значень деяких термінів, що призводить до дискусій навколо понять у криміналістичній літературі.

Проблематичність сучасного стану термінології криміналістичних експертиз, зумовлена ще й тим, що значна частина науково-теоретичних наробок велася російською мовою. У даному випадку не має значення національність авторів. Але величезний масив вітчизняних видань з криміналістичних експертиз ґрунтуються на російськомовних джерелах і таке трансформування спричиняє чимало непорозумінь щодо викладу змісту поняття, відповідності мовній системі.

Низка термінів криміналістичних експертиз характеризується співпаданням відтінків значень, коли в одній мікросистемі використовуються поняття зі схожою семантикою або у випадках співвідношення категорії і терміна, що є ознакою недостатньої розробленості понятійного апарату. Як зазначав А.Ф. Волобуєв: «науковий термін повинен позначати окремий об'єкт (явище, процес тощо) за принципом «один об'єкт – один термін, другий об'єкт – другий термін»» [1, с. 15-17].

Сьогодні перед науковцями-криміналістами стоїть проблема неунормованості термінології криміналістичних експертиз. Існує низка типових мовних помилок, що нерідко трапляються у наукових роботах і стосуються завдань текстової організації та конструктивних одиниць спеціальних наукових ступенів [4, с. 91].

Законодавство в Україні потребує забезпечення всіх правових галузей унормованою юридичною термінологією. Терміни криміналістичних експертиз як одних із найпоширеніших видів досліджень в практичній діяльності правоохоронних органів потребують особливої уваги, адже їх неправильне використання може стати причиною невірної сприйнятності та розуміння, контексту, зокрема, висновку експерта.

Список використаних джерел:

1. Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва. – Х.: Видавництво університету внутрішніх справ, 2000. – 336 с.
2. Криміналістика [підручник] / [О.О. Алексєєв, В.В. Арешонков, В.М. Атаманчук та ін.]. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 543 с.
3. Прадід Ю.Ф. Юридична лінгвістика – нова наукова спеціальність // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ: Збірник. – Львів, 2001. – С. 287-299.
4. Серебрякова Л.А. О функциях терминов как конструктивных единиц специальных текстов (гносеологический аспект) // Темы в научной и учебной литературе: Межвузовский сборник. – Горький, 1988. – С. 88-97.
5. Токарська А.С. Калькування як причина деформації лексичних норм у діловому документі ОВС // Одеський інститут внутрішніх справ. – Вісник. – Вип.1. – Одеса, 1997. – С. 93-96.

Моргун Надія Сергіївна, завідувач кафедри досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Мороз Сергій Андрійович, заступник завідувача відділу криміналістичних видів досліджень Тернопільського НДЕКЦ МВС України

Назаров Володимир Васильович, співробітник Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Науменко Сергій Миколайович, старший науковий співробітник лабораторії криміналістичних видів досліджень Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Нечваль Анна Олегівна, ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Нечеснюк Михайло Віталійович, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення навчально-наукового інституту №2 НАВС

Нізовцев Юрій Юрійович, здобувач Національної академії Служби безпеки України

Обіход Тетяна Вікторівна, старший науковий співробітник Інституту ядерних досліджень Національної академії наук України

Ованнісян Аннаїт Левонівна, заступник завідувача відділом Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат філологічних наук

Овдієнко Максим Юрійович, курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України

Онщенко Віталій Геннадійович, помічник начальника Центру судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБ України

Охріменко Олександр Іванович, заступник директора Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБ України, кандидат технічних наук

Павлова Наталя Валеріївна, старший викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Парамонова Ірина Юріївна, консультант-експерт Центру судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБ України

Переймивок Тетяна Анатоліївна, головний судовий експерт Лабораторії економічних досліджень Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат економічних наук

Печерський Антон Олегович, курсант навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Кулік Аліна Володимирівна, заступник завідувача відділу товарознавчих, гемологічних досліджень та оціночної діяльності лабораторії товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Кулик Марина Йосипівна, доцент кафедри досудового розслідування навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Кунтій Андрій Ігорович, доцент кафедри кримінального процесу факультету №1 ІПФНПІ Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Курята Леонід Леонідович, аспірант докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

Левченко Владислав Вячеславович, курсант навчально-наукового інституту №2 Національна академії внутрішніх справ

Легета Ірина Валеріївна, курсант навчально-наукового інституту №2 Національна академії внутрішніх справ

Лисеюк Андрій Миколайович, ад'юнкт факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університет ДФС України

Лук'янчиков Борис Євгенович, науковий співробітник 1-го НДВ НДІ КСТ ДНДІ МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

Лук'яникова Вікторія Євгенівна, науковий співробітник 1-го НДВ НДІ проблем правового та організаційного забезпечення діяльності міністерства ДНДІ МВС України

Лук'янчиков Євген Дмитрович, доктор юридичних наук, професор Національний технічний університет України «КПІ», ім. І. Сікорського

Луценко Сергій Григорович, завідувач сектору вибухотехнічних досліджень лабораторії криміналістичних видів досліджень Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Мельник Роман Володимирович, доцент кафедри цивільного, господарського та кримінального права інституту права та суспільних відносин університету «Україна», кандидат юридичних наук

Мельник Сергій Володимирович, курсант навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Мендус Сергій Іванович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Мировська Анна Всеволодівна, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Молибога Микола Павлович, провідний науковий співробітник Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук

Бабкіна О.П., Стогнієв Ю.О.

МІННО-ВИБУХОВІ ПОРАНЕННЯ В СТРУКТУРІ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ СМЕРТІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2014-2016 рр..

На сьогоднішній день відбулися значні зміни в кількісному, територіально-адміністративному, економічному та інших сферах життя одного з відомого своїм промисловим потенціалом регіону України, який до моменту окупації був восьмим за чисельністю населення та налічував практично 2239,5 тис. осіб – Луганської області. Цей факт має дуже просте пояснення – це проведення Антитерористичної операції в регіоні, через яке частина Луганської області визнана тимчасово окупованими територіями, що підтверджується постановою Верховної Ради України, від 17 березня 2015 року, підписаної В.Б. Гройсманом «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями».

За даними Головного управління статистики у Луганській області, міжвідомчого координаційного штабу, з тимчасово окупованої території та районів проведення АТО до інших регіонів переселено 1 млн. 14 тис. 240 осіб, у тому числі з Донецької і Луганської областей 992 тис. 539 осіб. На підконтрольній Україні території Луганської області упродовж першого півріччя 2016 року (без урахування даних з окупованої території) зареєстровано 4,2 тис. осіб новонароджених та 9,2 тис. померлих осіб, тобто чисельність населення зменшилося на 6,3 тис. осіб, у тому числі внаслідок природного скорочення на 5,0 тис. осіб і на 1,3 тис. осіб за рахунок міграційного скорочення. Через збільшення терористичних актів із застосуванням вибухових пристроїв, накопиченням у населення вибухівки, проведенням АТО на сході України в структурі насильницької смерті значно зросла смертність від вибухової травми. Варто також зазначити, що при проведенні судово-медичної експертизи від дії мінно-вибухових пристроїв виникають специфічні питання про особливості характеру та морфологію ушкоджень, які раніше в мирний час не виникали. Взагалі, вибухова травма розглядається як окремий та самостійний вид травматизму, зі своїми характерними ознаками, що зумовило виділення вибухових ушкоджень у самостійну категорію сучасної бойової травми – мінно-вибухові поранення [1, 2]. Мінно-вибухові поранення є результатом впливу на організм людини боеприпасів вибухової дії. Прямий вплив вибухової ударної хвилі супроводжується вибуховим руйнуванням тканин або відривом сегментів кінцівок. При вибуху снаряда в безпосередній близькості від людини або при контактному підриві на протипіхотній міні, основний руйнівний удар по тілу здійснює потужна хвиля газоподібних продуктів детонації вибухової речовини, а також щільний потік уламків корпусу боеприпасу. В результаті дії газів і полум'я спостерігаються обгорання одягу та термічні опіки [2, 3]. В ході дослідження ми визначили,

що до початку бойових дій в Луганській області, серед механічних ушкоджень найбільша кількість летальних випадків спостерігалася серед ушкоджень, що виникли внаслідок дії тупими предметами й склали 44,7% всіх випадків. Ушкодження, заподіяні гострими предметами займали друге місце після ушкоджень тупими предметами та склали 9,9% від всіх смертельних випадків. Вогнепальні ушкодження займали 3-є місце та, відповідно, склали 8,3%. У зв'язку з виникненням у 2014 році надзвичайної ситуації (проведенням АТО у східних регіонах України) почастишали випадки загибелі людей від мінно-вибухової травми. З початком бойових дій і використанням бойової вибухової зброї в судово-медичні відділення стали надходити загиблі з важкими, поєднаними і комбінованими травмами, характер яких вказував на мінно-вибухову травму. В ході досліджень ми визначили, що найбільшу кількість загиблих з незначною різницею у відсотковому співвідношенні у 2014-2015 роках складає вогнепальна вибухова травма – 64%, на другому місці вогнепальна кульова – 18,3%, на третьому місці причина смерті не встановлена – 11,5% здебільше через руйнування. За 2016 рік кількість загиблих зменшилася, та у відсотковому співвідношенні кульова травма займає перше місце (33,5%), на другому вибухова травма – 24,3%.

В ході роботи, ми отримали результати, що свідчать про значне зростання випадків смерті від механічної травми за останні 3 роки внаслідок вогнепальної кульової, вибухової травми, комбінованих видів ушкоджень зі збільшенням кількості загиблих як серед військовослужбовців, так і серед мирного населення. Проведений аналіз свідчить, що у 2014-2015 роках при проведенні активних бойових дій на лінії розмежування превалювали мінно-вибухові ушкодження. У 2016 році відзначається значне зменшення загиблих від мінно-вибухової травми через зменшення активності обстрілів та мінування. Для подальшого зменшення мінно-вибухової травми в регіоні необхідно припинення бойових зіткнень з використанням вибухової зброї, розмінування територій, прилеглих до лінії розмежування, добровільна здача незаконної вибухової зброї, що є на руках у населення тощо.

Список використаних джерел

1. Козлов С.В. Судово-медична характеристика тілесних ушкоджень при контактному вибуху гранати Ф – 1. / С.В. Козлов, О.В. Ткаченко, Р.С. Зрожевський // Актуальні та проблемні питання оригінальні дослідження експерту практику сторінка спеціалізованої вченої ради повідомлення, оголошення. – Київ, 2016. – № 1. – С. 78-79.
2. Кобець М.В. Вибухові речовини у судовій вибухо-технічній експертизі / М.В. Кобець // Криміналістичний вісник. – К., 2007. – №2 (8). – С. 50-53.
3. Політравма. Керівництво для лікарів / В 2-х т. – Т. 2 / [Ст. Бойко та ін.]. – 2-е вид., перероб. та допов. – Х.: Фактор, 2011. – 688 с.

доцент

Копаниця Олексій Борисович, завідувач сектору інженерно-екологічних досліджень Лабораторії інженерно-технічних видів досліджень Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук, доцент

Копин Валерія Миколаївна, курсант навчально-наукового інституту №2 Національна академії внутрішніх справ

Косован Вікторія Сергіївна, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Костецька Лариса Анатоліївна, спеціаліст I категорії (експерт) Центру судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБ України

Котляренко Лідія Теодорівна, професор кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ, доктор біологічних наук, професор

Котляренко Олександр Петрович, ад'юнкт Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Кофанов Андрій Віталійович, професор кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії

Кофанова Олена Сергіївна, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту № 2 НАВС, кандидат юридичних наук

Коцюруба Руслан Миколайович, курсант ННІ №2 НАВС

Кравець Олександра Олександрівна, студентка магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Кравчук Олег Вікторович, заступник директора центру – завідувач відділу криміналістичних видів досліджень Хмельницького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук

Крижна Валентина Володимирівна, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Кріль Андрій Володимирович, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 Національна академії внутрішніх справ

Кужільна Анастасія Борисівна, курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України

Кузнєцова Тетяна Володимирівна, доцент кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики, кандидат юридичних наук, Національна академія Служби безпеки України

Ільченко Юлія Павлівна, курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України

Ілляшенко Олексій Володимирович, заступник начальника управління з питань запобігання корупції та проведення люстрації Національної поліції України, кандидат юридичних наук

Ірхін Юрій Борисович, завідувач відділу Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат психологічних наук

Іщенко Андрій Володимирович, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

Кальченко Дар'я Сергіївна, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Калюга Каріна Вікторівна, заступник завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики інституту права ім. В. Сташиса Класичного приватного університету, журналіст, кандидат юридичних наук

Кириленко Наталія Дмитрівна, старший судовий експерт Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Кириленко Світлана Сергіївна, судовий експерт Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Кирильчук Юлія Олександрівна, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Клименко Ніна Іванівна, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики юридичного факультету Європейського університету, доктор юридичних наук, професор

Климчук Михайло Павлович, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Ковальська Марія Юріївна, викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету №1 ІПФНП Львівського державного університету внутрішніх справ

Коломицев Валерій Вікторович консультант-експерт Центру судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБ України

Колонюк Віктор Петрович, учений секретар – завідувач відділу забезпечення діяльності Вченої ради та редакційно-видавничої діяльності Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук, доцент

Комаринська Юлія Борисівна, заступник директора навчально-наукового інституту №3 з навчально-методичної та наукової роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,

Бех О.В.

ФІКСАЦІЯ ФАКТІВ ПОРУШЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВОГО СТАНОВИЩА, ЯК СПОСІБ ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Спеціальні обмеження встановлені для службових осіб органів влади та управління спрямовані на попередження корупції, і полягають у такому: заборона сприяти, використовуючи своє службове становище, фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької діяльності, а так само в отриманні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг з метою незаконного одержання за це матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг; заборона на заняття підприємницькою діяльністю безпосередньо чи через посередників або підставних осіб, виконання функцій повірених третіх осіб у справах державного органу, в якого вони працюють, а також виконання роботи на умовах сумісництва (крім наукової, викладацької, творчої діяльності, а також медичної практики); заборона входження самостійно, через представника або підставних осіб до складу правління чи інших виконавчих органів підприємств, кредитно-фінансових установ, господарських товариств тощо, організацій, спілок, об'єднань, кооперативів, що здійснюють підприємницьку діяльність; заборона щодо відмови фізичним та юридичним особам в інформації, надання якої передбачено правовими актами, умисного її затримання, надання недостовірної чи неповної інформації тощо.

З одного боку ці обмеження є дієвим важелем впливу щодо запобігання вчиненню злочинів у сфері службової діяльності, а з іншого боку – факти порушення цих заборон можуть свідчити про підготовку або вчинення таких злочинів. Особи, які претендують на заняття посади в системі державної служби або виконання інших функцій держави, попереджаються про встановлення щодо них певних обмежень і тому їх свідоме порушення створює підстави вважати, що особи готуються до вчинення злочинів у сфері службової діяльності. Звісно, порушення таких заборон ще не є підставою для застосування сил та засобів оперативно-розшукової діяльності, але оперативні працівники мають право здійснювати збирання необхідних документів та даних в межах діяльності по притягненню службових осіб до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних корупційних правопорушень. Працівники оперативних підрозділів Національної поліції, які є спеціально уповноваженими суб'єктами протидії корупції безпосередньо реалізують свою компетенцію щодо виявлення, припинення та фіксації адміністративних корупційних правопорушень та проводять такі заходи: встановлення чи є правопорушником суб'єктом

корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією; встановлення чи не сплинули терміни притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення; встановлення в чому саме полягало сприяння фізичним або юридичним особам у здійсненні господарської діяльності; встановлення в якій саме установі працює державний службовець або інша особа, уповноважена на виконання функцій держави; встановлення фізичних або юридичних осіб, яким сприяв суб'єкт корупційного правопорушення; надання запиту до підприємства, установи чи організації де працює суб'єкт корупційного правопорушення, з метою отримання у відділі кадрів копій його особової справи (присяги, наказу про призначення на посаду, службових обов'язків (посадову інструкцію), копії трудової книжки, попередження про відповідальність за порушення антикорупційного законодавства, інших документів, необхідних для складання протоколу; надання запиту фізичним або юридичним особам, з метою одержання необхідних копій документів, які підтверджують одержання ними преференцій (наприклад одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг та документів з укладанням контрактів (у тому числі на закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти); опитування правопорушника та можливих очевидців з приводу незаконного одержання преференцій дарунків тощо; вивчення зібраних матеріалів та надання їм кваліфікації.

Власне, при підготовці та направленні до суду адміністративних протоколів щодо вчинення корупційного правопорушення, збираються ряд матеріалів в яких можуть міститися підстави для подальшої оперативної розробки службової особи, оскільки зазначені матеріали обов'язково повинні містити: довідку з повним викладенням вчиненого правопорушення та доказами, якими доведено вину правопорушника; копії нормативно-правових актів, які порушено; пояснення правопорушників, очевидців та інших осіб; копії службових обов'язків та документів про призначення на посаду, звільнення, проходження державної служби та прийняття присяги, завірені належним чином; дані щодо категорії та рангу державного службовця; інші документи, які можуть доводити винуватість особи.

Таким чином, збирання матеріалів для складання адміністративних протоколів (відносно службових осіб, які вчинили адміністративне корупційне правопорушення), надає можливість оперативним працівникам виявити та зафіксувати факти підготовки або вчинення злочинів у сфері службової діяльності.

Ворошилов Костянтин Федорович, начальник КЗ КОР «Київське обласне бюро судово-медичної експертизи»

Гагач Віталій Анатолійович, ад'юнкт кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

Голікова Тетяна Дмитрівна, заступник директора Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Голоботовський Василь Іванович, аспірант кафедри криміналістичних експертиз НАВС, старший експерт сектору дослідження зброї ВКВД Закарпатського НДЕКЦ МВС України

Голоколосова Алла Сергіївна, науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національна академія внутрішніх справ

Гонгало Сергій Йосипович, доцент кафедри правосуддя та кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського Національного університету «Острозька академія», кандидат юридичних наук

Гребченко Марія Олегівна, курсант навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Григорович Тетяна Володимирівна, завідувач сектору технічних досліджень документів та почерку відділу криміналістичних видів досліджень Тернопільського НДЕКЦ МВС України

Гусаченко Є.О., ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ

Долинківська Світлана Анатоліївна, завідувач сектору лінгвістичних досліджень писемного мовлення Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Дараган Валерій Валерійович, доцент кафедри оперативнорозшукової діяльності та спеціальної техніки факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Ергард Наталія Миколаївна, асистент кафедри судової медицини та медичного права Національного медичного університету ім. О.О.Богомольця

Жолобецька Марина Борисівна, судовий експерт Чернігівського відділення Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Журавель Вадим Васильович, завідувач лабораторії досліджень у сфері інформаційних технологій ДНДЕКЦ

Зарубей Вікторія Володимирівна, професор кафедри досудового розслідування НАВС кандидат юридичних наук, доцент

Захаркіна Анастасія Юріївна, інспектор-криміналіст слідчого відділу Харківського відділу Національної поліції

Івашко Оксана Олександрівна, курсант факультету №1 Навчально-наукового інституту №3 Національної академії внутрішніх справ

Бодоряк Юрій Дмитрович, заступник завідувача відділу – завідувач сектору автотехнічних досліджень відділу інженерних, економічних, товарознавчих видів досліджень та оціночної діяльності Тернопільського Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Бондар В'ячеслав Михайлович, завідувач відділу досліджень машин, обладнання, об'єктів водного транспорту, літальних апаратів та колісних транспортних засобів лабораторії автотехнічних, товарознавчих та спеціальних видів досліджень Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України

Бондаренко Аліна Валентинівна, курсант навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Бондюк Андрій Федорович, аспірант кафедри кримінального права та процесу Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

Борець Тетяна Олександрівна, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Ботнарченко Ірина Анатоліївна, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Бублик Марина Володимирівна, ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Бугайова Наталія Михайлівна, медичний психолог, експерт із психологічної кібербезпеки, адиктолог, суїцидолог, експерт вищої категорії в галузі психологічних експертиз, кандидат психологічних наук

Бурак Марія Василівна, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Висотенко Юлія Вікторівна, ад'юнкт докторантури та ад'юнктури НАВС

Вознюк Валерій Васильович, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 Національна академії внутрішніх справ

Войтюк Роман Віталійович, аспірант наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

Волошин Олексій Гнатович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Воробей Олена Вячеславівна, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту № 2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Белова Л.М.

ВИКОРИСТАННЯ ДОКУМЕНТІВ ЯК ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Розслідування злочинів – це процес одержання, накопичення, аналізу доказів, їх використання для вирішенні завдань кримінального провадження. Цей процес неможливо ефективно здійснювати без застосування спеціальних знань різних наук.

У кримінальному провадженні документи як докази широко використовуються за умови дотримання вимог кримінального процесуального закону до їх форми і змісту, а відтак, їх належності та допустимості.

Документом у кримінальному процесі є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як докази факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження (ч. 1 ст. 99 КПК України).

Дослідження документів у кримінальному провадженні як різновиду доказів і визначення вимог, що пред'являються до документів як речових доказів.

Фіксація інформації – обов'язковий елемент управлінської діяльності на підприємствах, в установах, організаціях, оскільки без цього немає можливості її зберігати, одержувати, передавати й опрацьовувати у будь-який спосіб.

За характером виникнення документи поділяються на дві групи:

- офіційні (надходять від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій і установ, службових осіб);
- особисті (надходять від фізичних осіб) [2, 136].

Джерелом доказу документа є його автор. Правове положення джерела доказів у цьому випадку визначається компетенцією автора документа, яка обмежується межами його функцій. Документи можуть мати офіційний характер, якщо вони виходять від державних органів, організацій (акти ревізій, документальних перевірок тощо). Авторами документів можуть бути і громадяни, коли надаються угоди, розписки та інші акти, пов'язані з реалізацією прав і обов'язків [3, 295].

Документи можуть мати доказове значення за наявності ознак, передбачених ст. 98 КПК України: матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, які встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності й інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом.

Залучення документів як доказів до кримінального провадження відповідно до вимог кримінального процесуального закону можливе у такі способи:

– подання за власною ініціативою учасниками провадження, а також будь-якими іншими фізичними та юридичними особами;

– витребування і отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб документів, їх копій, висновків ревізій, актів перевірок на вимогу сторони кримінального провадження та потерпілого;

– вилучення документів під час обшуку, що проводиться на підставі ухвали слідчого судді;

– тимчасового доступу на підставі ухвали слідчого судді, суду, що полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії, а у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом – вилучення (тимчасовий доступ заборонено до документів, зазначених у ст. 161 КПК України);

– одержання на території іноземної держави в результаті здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Необхідно зазначити, що такі документи становлять окрему групу документальних засобів доказування. Відповідно, як джерела доказів у кримінальному провадженні вони мають процесуальну природу і формуються в процесі пізнавальної діяльності слідчого, прокурора, а отже, їх доказова сутність полягає у ефективності відповідної діяльності. І, безсумнівно, важливо також зауважити, що в загальному вигляді будь-який протокол, у якому фіксуються процесуальні дії, можна визначити як окремий документ, але не кожен такий документ буде доказом [5, 231].

Варто зазначити, що у кримінальному провадженні найбільш поширені документи як докази мають письмову форму. Це загальнодоступний і поширений спосіб фіксації інформації, що безпосередньо викладається та сприймається не тільки службовою, а й будь-якою особою без всяких технічних пристроїв, але не єдиний. Зокрема, широко використовується електронна форма документів, яка застосовується при вчиненні різних злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку. Таким чином, документи можуть містити відомості, зафіксовані не тільки у письмовому, а й в іншому вигляді.

Документами, що можуть використовуватися у кримінальному провадженні як докази, також є матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, відповідальність за які передбачено КК України, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Авраменко Світлана Михайлівна, ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Акулініна Альбіна Романівна, здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Андрієвська Людмила Олександрівна, викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Антонюк Поліна Євгенівна, професор кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук

Арефнія Світлана Вячеславівна, практичний психолог, сімейний психотерапевт, фізіогноміст, член Української та Білоруської Асоціації психотерапевтів, Віце-президент Асоціації Незалежних Телеекспертів України

Атаманчук Володимир Миколайович, завідувач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Бабкіна Олена Петрівна, професор кафедри судової медицини та медичного права Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця, доктор медичних наук, професор

Басюк Максим Володимирович, старший експерт сектору технічних досліджень документів та почерку Хмельницького НДЕКЦ МВС України

Бех Олег Володимирович, аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ

Бєлова Лілія Миколаївна, старший науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення навчально-наукового інституту №2, Національної академії внутрішніх справ України

Біленчук Петро Дмитрович, професор кафедри галузевих правових наук Київського університету права Національної академії наук України, кандидат юридичних наук, доцент

Білоус Ірина Володимирівна, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення навчально-наукового інституту №2 НАВС

Білоус Олег Дмитрович, аспірант кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

Бобрик Костянтин Юрійович, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

12.00.09 / О.О. Волобуєва. – Луганськ, 2005. – 283 с.

6. Дворкин А.И. Предварительное исследование вещественных доказательств при расследовании преступлений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / А.И. Дворкин. – М., 1974. – 21с.

7. Новый тлумачний словник української мови: В 4 т. – К.: Аконті, 1998. – Т.3. – 928с.

8. Сырков С.М. Предварительное исследование следов орудий взлома на месте кражи: учебное пособие / Сырков С.М., Меженцев Г.Н. – М., 1985. – 67 с.

9. Бочаров В.А. Основы логики. Учебник / В.А. Бочаров, В.И. Маркин. – М. : Инфра-М, 1999. – 296 с.

діяльність». У разі виявлення ознак злочину оперативний підрозділ, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, зобов'язаний невідкладно направити до відповідного органу досудового розслідування такі документи для початку та здійснення досудового розслідування у порядку, передбаченому в КПК України. У разі, якщо ознаки злочину виявлено під час проведення оперативно-розшукових заходів, що тривають і припинення яких може негативно вплинути на результати кримінального провадження, підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, повідомляє відповідний орган досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак злочину, закінчує проведення оперативно-розшукового заходу, після чого направляє зібрані матеріали до компетентного органу.

Таким чином, документ набуває доказового значення за умови, що він одержаний із дотриманням процесуальної форми, встановленої законом. Тобто у матеріалах кримінального провадження повинні міститися дані про те, яким чином інформація потрапила до сфери кримінального судочинства та вказуватися джерело її походження з метою забезпечення можливості її перевірки.

Якщо документ, долучений до матеріалів провадження або наданий суду особою, яка бере участь у кримінальному провадженні, для ознайомлення викликає сумнів у його достовірності, учасники судового провадження мають право просити суд вилучити його з числа доказів і вирішувати справу на підставі інших доказів або призначити відповідну експертизу цього документа (ч. 3 ст. 358 КПК України).

Отже, документ повинен відповідати вимогам належності та допустимості (статті 85, 86 КПК України). У ньому має бути вказане конкретне джерело відомостей про обставини і факти, що підлягають доказуванню, з тим, щоб за необхідності його можна було перевірити процесуальним шляхом.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: офіц. текст: станом на 11 серпня 2013 року // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/>

2. Кримінальний процес [Текст]: підруч. / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. Т. 1 / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.]; за заг. ред. В.Я. Тація та ін. – Х.: Право, 2012. – 768 с.

4. Кримінальний процес: підруч. / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х.: Право, 2013. – 824 с.

5. Шишкин В.С. Особенности протоколов следственных и судебных действий как документального вида доказательств / В.С. Шишкин // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – 2010. – № 3. – С. 230-232.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одіссей, 2013. – 1104 с.

7. Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 р. № 1104. – Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF>.

8. Криміналістика : підруч. для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / [Біленчук П.Д., Дубовий О.П., Салтевський М.В., Тимошенко П.Ю.] ; за ред. П.Д. Біленчука. – К. : АТКА, 1998. – 416 с.

Біленчук П.Д.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: НООЗАСОБИ І НАНОТЕХНОЛОГІЇ

Криміналістика є однією з профільюючих дисциплін, що вивчається слухачами в університетах, інститутах, академіях та юридичних факультетах вузів як в Україні, так і Європі та світі.

Відомо, що криміналістика ввійшла в освіту, науку та практичну діяльність завдячуючи вченому зі світовим іменем Гансу Гроссу, який в 1892-1898 роках опублікував свої фундаментальні наукові праці з загальною назвою «Керівництво для судових слідчих, чинів жандармерії і поліції» (1892) та «Керівництво для судових слідчих як система криміналістики» (1898). Велика заслуга в розвитку української криміналістики належить відомому українському вченому С.Ф. Гику який підготував і опублікував перший у світі український підручник з курсу криміналістики (Регенсбург 1948).

В 2017 році наукова громадськість України розпочала гідно відзначати двадцятилітній ювілей створення науки криміналістики і 170 річчя засновника цієї галузі знань, видатного австрійського вченого Ганса Гросса, ім'я якого тісно пов'язано з Грацом, Віднем, Прагою, Чернівцями, Буковиною, Україною.

Наприкінці лютого 2017 року українські правознавці вшанували пам'ять засновника криміналістики Ганса Густава Адольфа Гросса. В приміщенні Київського університету права НАН України в м. Києві був презентований фільм про нього («Ганс Гросс – вітчизняний діяч світової криміналістики»). Відомо, що Австрійський правознавець, всесвітньовідомий криміналіст, доктор права, засновник науки криміналістики і кримінальної психології Ганс Гросс мав безпосередне

матеріальних об'єктів на експертні та позаекспертні [6, с. 5].

Процесуальною або експертною формою дослідження матеріальних слідів злочину є проведення судової експертизи. Однак практика боротьби зі злочинністю диктує необхідність негайного одержання інформації, яка не має доказового значення, але яку можна використовувати в оперативно-тактичних цілях [7, с. 4].

Одержання такої інформації можливе шляхом позапроцесуального (позаекспертного) дослідження матеріальних слідів злочину. Загальновизнане використання терміна «попереднє дослідження» у практичній і науково-теоретичній діяльності визначається тим, що таке дослідження найчастіше передують експертному. Таке розуміння збігається з лексичним значенням цього терміну, яке фіксується тлумачним словником української мови. Зокрема, «попередній» – це «1». Який міститься перед іншим «2». Який здійснюється перед чимось, передують чомусь основному; підготовчий» [8, с. 569].

Однак, необхідно зауважити, що це зовсім не означає, що попереднє дослідження є підготовчою стадією експертного дослідження. Значна кількість слідчої інформації з місця події не має достатнього ідентифікаційного поля, тому не результативним буде направлення її на експертизу, однак вона може сприяти розслідуванню.

Така форма заснована на процесі пізнання навколишнього середовища, сприйняття останнього суб'єктом розслідування. В.А. Бочаров та В.І. Маркін визначають пізнання у такий спосіб: «пізнання – це процес відображення дійсності у людському розумі, з метою отримання адекватних знань про світ» [9, с. 9]. Тобто слідчий адекватно може тлумачити слідову інформацію, а саме механізм її виникнення, джерела її виникнення, значення її для розслідування, в окремих ситуаціях достатність такої інформації для проведення експертизи.

Список використаних джерел

1. Предварительные исследования материальных следов преступления [Електронний ресурс]. Экономико-правовая библиотека. Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z890_page_18.html

2. Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования [монография] / В.Е. Коновалова. – Харьков: Факт, 2006. – 320 с.

3. Белкин Р.С. Криминалистика: Учебник для вузов / Под ред. засл. деятеля науки РФ Белкина Р.С. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2006. – 992 с.

4. Криміналістика (криміналістична техніка): Курс лекцій / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.В. Салтевський, Г.С. Семаков. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.

5. Волобуева О.О. Взаємодія слідчого з фахівцями під час збору інформації про особу, що вчинила злочин: дис... канд. юрид. наук:

Сам термін «попереднє дослідження» слідів злочину, має дещо суперечливий характер, постійно викликаючи серед науковців та практиків дискусії, особливо щодо правомірності та процесуального значення такої діяльності. Кримінальний процесуальний кодекс України не містить положень, які б регламентували порядок попереднього дослідження інформації під час проведення слідчих (розшукових) дій, переважно під час огляду місця події, однак і не забороняє. Тому сприймати його результати як докази не вірно. Така діяльність є пізнавальною формою дій слідчого та інших учасників розслідування (прокурора, оперативного працівника, спеціаліста, експерта). Здатність суб'єктів кримінального провадження правильно розтлумачити слід та його походження, тобто пізнати слідову картину, є запорукою швидкого розслідування злочину.

Метою попередніх досліджень матеріальних слідів злочину є негайне отримання орієнтуючої інформації, що використовується для висування слідчих та розшукових версій про напрями пошуку злочинця, об'єктів, що залишили сліди на місці події, для обмеження кола об'єктів, що підлягають перевірці, визначення виду, класу виявлених предметів, речовин, матеріалів, з'ясування механізму та обставин вчинення злочинів тощо [1].

При розслідуванні неочевидних злочинів, коли не всі елементи криміналістичної характеристики відомі, комплекс слідів або навіть один слід може бути ключем до розслідування. Тому орієнтація на сліди, важливі для розслідування злочинів, є особливо необхідною в системі елементів криміналістичної характеристики злочинів. Дійсно, від аналізу окремих слідів – до їх комплексу, у співвідношенні з обстановкою події, дозволяє висунути найбільш обґрунтовані версії про вчинення злочинів. Висування останніх є результатом не лише аналізу, але й синтезу інформації, що міститься в слідовій картині [2, с. 26].

Поява слідів під час вчинення злочину – процес динамічний, і будь-який рух, взаємодія спричиняють зміни в матеріальному середовищі. Цей процес характерний для всіх історичних періодів і має загальну закономірність, суть якої точно відтворена в народній мудрості: «Немає злочину без слідів», бо немає руху без слідів [3, с. 46].

Стосовно події злочину закономірність – це не тільки відповідність утворення інформації об'єктивним законам руху та відображення матерії, а й можливість передбачити появу джерел інформації та цілеспрямовано використовувати їх у правоохоронній діяльності [4, с. 4].

Більшість авторів виділяє процесуальну та позапроцесуальну форму дослідження виявлених слідів і речових доказів [5, с. 128]. Ґрунтуючись на чинному кримінально-процесуальному законодавстві, але використовуючи критерій допустимості використання висновків проведених досліджень як засобів доказування, А.І. Дворкін пропонує поділити дослідження

відношення до Чернівців, Буковини, України – оскільки в серпні 1898 р. він був направлений на роботу до Чернівецького університету. І вже в грудні того ж року Ганса Гросса було призначено ординарним професором кримінального права Чернівецького університету. З 1 березня 1899 р. по 31 липня 1902 р. Гросс викладав в Чернівецькому університеті лекційні курси з кримінального процесу, матеріального кримінального права і пенітенціарного права, а також проводив семінари з науки кримінального права. В 1892 р. Гросс випустив у світ «Порадник для судових слідчих, чинів загальної і жандармської поліції». Дану працю називають першим підручником з курсу наукової криміналістики, що прославив автора на цілий світ. А вже 1899 р. Ганс Гросс опублікував третє видання «Порадника для судових слідчих як системи криміналістики...». Працюючи в Чернівцях, фундатор науки криміналістики заснував журнал «Архів кримінальної антропології і криміналістики», який того часу був першим і єдиним редактованим науковими виданням такого рангу у Чернівецькому університеті.

Ім'я Ганса Гросса майже століття було маловідоме українському читачеві. Сучасні юристи знають про нього дуже небагато, оскільки згадка імені Ганса Гросса з'явилася в українських підручниках з курсу криміналістики тільки в кінці 90-х років минулого століття. Однак, як зазначали організатори творчого вечора, і ці посилання проводилися лише в тих випадках, коли справа стосувалась історії та поняття криміналістики, а не тоді, коли йшлося про перший підручник з курсу криміналістики і перший підручник з курсу кримінальної психології, про першу в світі кафедру криміналістики в університеті, про перший в світі музей криміналістики, про перший в світі інститут криміналістики, які були створені Гансом Гроссом.

Відомо, що наука криміналістика, як галузь юриспруденції, покликана розв'язувати завдання запобігання, протидії та розслідування злочинів і відповісти на три основні запитання: «Чому?», «як?», «що відбулося в реальній ситуації?». Основною метою цієї науки – це встановлення верховенства права, істини, справедливості і вирішення завдань, які були сформульовані ще давніми римськими юристами – хто? що? де? з чіскою допомогою? для чого? яким чином? коли?

Дана галузь знань за свою столітню історію пройшла велику еволюцію у своєму розвитку, пережила етапи становлення та розквіту. У формуванні науки криміналістики приймали участь велика плеяда славних освітян, науковців та практичних співробітників. Сьогодні криміналістика – це світова наука, яка стоїть на захисті світового правопорядку, реалізації законних інтересів людини, забезпечення конституційних прав людини і громадянина, суспільства, держави, цивілізації.

В зв'язку з цим, методика викладення науки криміналістики визначається специфікою її предмета та загальними принципами

навчання, а також повинна враховувати норми як вітчизняного, так і міжнародного законодавства.

Оскільки ця наукова галузь знань забезпечує конституційні права людини і громадянина, тому і вивчення курсу криміналістики слухачами стаціонарної, дистанційної, і заочної форми навчання має низку специфічних дидактичних особливостей, обумовлених застосуванням як традиційних форм навчання (лекції, консультації, контрольні роботи), так і нетрадиційних новітніх форм (круглих столів, наукових конференцій, семінарів, майстер-класів, інтерактивних тренінгів і т.п.). Варто мати на увазі, що оволодіння певними професійним вміннями і навичками передбачає обов'язкову теоретичну і практичну роботу слухачів як з рекомендованою спеціальною літературою, так і опрацювання цих навиків на спеціальних криміналістичних полігонах, моделях, освітніх комплексах тощо.

З метою удосконалення формування практичних навиків і умінь, а також закріплення професійних знань під час навчання в Київському університеті права Національної академії наук України під керівництвом ректора, професора Ю.Л. Бошицького, проректором В.О. Бойко, завідувачем кафедри галузевих правових наук, професором Р.Б. Шишкою, професором кафедри кримінального права і процесу Г.С. Семаковим і завідувачем сектора трасологічних видів досліджень та обліків Київського обласного НДЕКЦ МВС України О.О. Шульгою в 2016 році та іншими науковцями створено три новітні і унікальні освітянські, навчально-методичні, науково-дослідницькі, праксеологічні комплекси для забезпечення наукових досліджень, а також проведення практичних занять з базових курсів інтелектуального права, маркетингу інтелектуальної власності, детективознавства, поліцієзнавства, експертознавства, безпекознавства, криміналістики та спеціальних курсів: «Безпека людини, суспільства, держави», Науково-методичне і «Криміналістичне забезпечення досліджень інтелектуальної творчості», «Експертизи у сфері інтелектуальної власності», «Захист від недобросовісної конкуренції», «Інтелектуальне та інноваційне право», «Маркетинг інтелектуальної власності», «Сискознавство, детективознавство, поліцієзнавство, безпекознавство», «Судове експертознавство», «Дипломатія, розвідка, контррозвідка, детективна діяльність», «Доктрина сучасної криміналістики», «Теорія і практика науково-методичного забезпечення кримінального провадження», «Право і економіка у сфері інтелектуальної власності».

Структуру даних комплексів складають: створений перший у світі «Музей комп'ютерних технологій, електронної криміналістики і кіберкриміналістики (електронного інтелекту, кіберполіції, криміналістичної і спеціальної техніки)»; створений перший у світі «Музей криміналістики імені Ганса Гросса», який складається з:

Слідчі, прокурори повинні не тільки мати певну суму криміналістичних знань, але й усвідомлювати їх соціальну цінність та соціальне значення, важливість використання в своїй практичній діяльності. Але самі по собі ціннісні відносини як інтелектуально-емоційні утворення ще не мають здатності до практичної реалізації, потрібна рушійна сила, роль якої виконує воля, як усвідомлена і цілеспрямована активність, пов'язана з подоланням перешкод на шляху досягнення мети. Наявність цього компоненту призводить до нового інтелектуально-вольового утворення, яке називають правовою настановою, і під яким розуміють сформовану на основі минулого досвіду здатність певним чином сприймати і оцінювати який-небудь об'єкт та готовність діяти відносно нього у відповідності до цієї оцінки. В своїй сукупності настанови організуються в систему ціннісних орієнтацій, що спрямовують поведінку людей по відношенню до цих цінностей в умовах їх складної взаємодії [2, с. 91].

Загалом діяльність з криміналістичного забезпечення досудового розслідування охоплює надзвичайно широке коло питань та потребує поглибленого дослідження та подальшого практичного використання в ході досудового розслідування кримінальних правопорушень. Ця проблематика є актуальною, адже сьогодні спостерігається більш інтенсивний вплив науково-технічного прогресу на вдосконалення методів і засобів злочинної діяльності, що зумовлює необхідність забезпечення належної технічної оснащеності правоохоронних органів України з упровадженням кращих досягнень науки і техніки, прогресивного вітчизняного та зарубіжного досвідів.

Список використаних джерел

1. Іщенко А.В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів : монографія / А.В. Іщенко, І.П. Красюк, В.В. Матвієнко. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – 212 с.
2. Ратинов А.Р. Правовая психология и преступное поведение. Теория и методология исследования / А.Р. Ратинов, Г.Х. Ефремова. – Красноярск : Изд-во Краснояр. ун-та, 1988. – 253 с.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF>.

Яковчук С.В.

ПОПЕРЕДНЄ ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ СЛІДІВ ЗЛОЧИНУ – ДЖЕРЕЛІНФОРМАЦІЇ

Умовою успішного розкриття та розслідування злочинів є своєчасність дій підрозділів Національної поліції з виявлення, вилучення, закріплення та дослідження слідів злочину, що в подальшому повинні набути форму доказів.

матеріалів) для роботи з доказами під час проведення огляду та інших слідчих дій.

Криміналістична наука за останні десятиліття збагатилась новими знаннями, значно розширила арсенал методів, прийомів і засобів боротьби зі злочинністю. Водночас, більшість проблем криміналістики потребують подальшого дослідження, що значною мірою обумовлено наявністю спірних та маловивчених питань, розрізненістю поглядів на сутність і структуру її наукових категорій. Як результат – розроблені нею методи та прийоми виявлення, збору і дослідження значущої для розкриття та розслідування злочинів інформації здебільшого використовуються у практичній діяльності безсистемно. Унаочнюється загострення протиріч між рівнем розвитку криміналістичних знань та вкрай низьким рівнем їх застосування в практиці боротьби зі злочинністю. Один із резервів підвищення ефективності розкриття та розслідування злочинів полягає в оптимізації використання практичними працівниками розроблюваного криміналістикою арсеналу засобів боротьби зі злочинністю, що обумовлює необхідність проведення досліджень питання криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів, а саме тактико-криміналістичного його спрямування.

Загалом питанням використання на практиці розробленого криміналістикою тактичного арсеналу засобів боротьби зі злочинністю приділено значно менше уваги, ніж, скажімо, питанням науково-методичного, інформаційного, техніко-криміналістичного та інших напрямів забезпечення, хоча і наявні певні розробки як загальних, так і окремих аспектів цієї проблеми.

Аналіз слідчої практики, на жаль, переконливо доводить, що застосування окремих, одиничних тактичних прийомів у більшості випадків є малоефективним – лише їх застосування за сукупності з іншими тактичними прийомами сприятиме досягненню мети розслідування. Тобто мова йде про застосування комплексу тактичних засобів, що являє собою один із найбільш дієвих методів у процесі розслідування злочинів.

До системи техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування злочинів включаються елементи, які охоплюють сферу організаційних і правових відносин, що є характерними для розроблення, засвоєння і практичного застосування засобів криміналістичної техніки, зокрема: власне криміналістична техніка і діяльність, пов'язана з її удосконаленням, розробкою рекомендацій і методик з її застосування; правове регулювання застосування криміналістичної техніки; техніко-криміналістична підготовка суб'єктів застосування криміналістичної техніки (інспекторів-криміналістів, слідчих, оперативних працівників); організація застосування криміналістичної техніки в процесі виявлення і розслідування кримінальних правопорушень.

а) науково-дослідницької лабораторії одорології, дактилоскопії, дерматогліфіки, графології, трасології, слідознавства та безпекознавства; б) криміналістичного полігону; в) навчально-методичного музею криміналістики; г) кабінету історії розвитку української, європейської і світової криміналістики; д) кабінету ресурсного забезпечення навчального процесу, науково-дослідної діяльності та здійснення експертно-криміналістичних досліджень для органів державної влади та управління, судової влади, прокуратури, поліції, митної, прикордонної та фіскальної служби, адвокатури та правозахисних організацій; е) наукової бібліотеки; є) науково-дослідного центру стратегічних криміналістичних досліджень, який забезпечує розробку дослідницьких проектів в галузі десяти пріоритетних наукових напрямів: 1) сискознавства (відп. П.Д. Біленчук, В.П. Крошко, В.М. Чисніков); 2) детективознавства (відп. П.Д. Біленчук, В.П. Крошко, Є.Ю. Свобода, О.О. Шульга); 3) поліцієзнавства (відп. П.Д. Біленчук, В.М. Чисніков, О.О. Шульга); 4) експертознавства (відп. П.Д. Біленчук, С.Й. Гонгало, Н.В. Кісіль, В.П. Колонюк, А.В. Кофанов, Ю.П. Приходько, Л.О. Сидоренко, О.О. Шульга, Ю.О. Шульга); 5) безпекознавства (відп. П.Д. Біленчук, В.М. Іванов, В.Г. Лукашевич, Г.С. Семаков, Р.Б. Шишка, О.О. Шульга); 6) запобігання корупції (відп. П.Д. Біленчук, І.М. Куричка, Г.П. Левківська, О.П. Попов, Т.Ю. Тарасевич, Г.С. Семаков); 7) запобігання тероризму (відп. П.Д. Біленчук, В.Г. Лукашевич, Ю.П. Приходько, А.В. Кофанов, О.М. Чисніков); 8) кіберкриміналістики (відп. П.Д. Біленчук, Л.В. Борисова, О.Г. Урденко, О.О. Шульга); 9) ядерної криміналістики (відп. П.Д. Біленчук, В.Т. Маслюк, Т.В. Обіход); 10) запобігання і протидії організованій міжнародній злочинності (планетарній, транснаціональній, трансконтинентальній, транскордонній) ((відп. Я.О. Береський, П.Д. Біленчук, А.В. Кофанов, Г.С. Семаков, О.О. Шульга, Ю.О. Шульга), а також створений третій в Європі «Музей інтелектуального права, інтелектуальної власності та протидії піратству, підробкам, створення контрафактної продукції, а також запобігання економічному та промислового (електронному) шпіджажу». В структурі даного музею діє науково-дослідницька лабораторія, яка здійснює наукові дослідження в таких пріоритетних напрямках: експертиза об'єктів інтелектуальної власності (відп. П.Д. Біленчук, Н.В. Кісіль, О.О. Шульга); експертиза культурної спадщини, культурних цінностей і творів мистецтва (відп. П.Д. Біленчук, О.С. Кофанова, Ю.М. Шатайло, О.О. Шульга).

Особливо цікавим і надзвичайно новітнім науковим проектом, який реалізується сьогодні колективом вчених Київського університету права НАН України в рамках означених вище дванадцяти пріоритетних творчих напрямів є «Освіта в сфері інтелектуальної власності як складова інвестицій в людський капітал нації» (відп. Ю.Л. Бошицький, А.В. Лузон), «Методологія досліджень за спеціальністю 12.00.03» (відп. Р.Б. Шишка),

«Всесвітня освітня стратегія» і «Освітня стратегія світового правосуддя» (відп. П.Д. Біленчук, В.М. Бортник, Н.В. Кісіль, І.М. Куричка, О.І. Кучерак, Н.В. Лінник, Ю.О. Пілюков, О.О. Шульга, Ю.О. Шульга), «Безпека людини, суспільства, держави» (відп. Ю.Л. Бошицький, О.В. Чернецька, П.Д. Біленчук, Р.Б. Шишка, Г.С. Семаков, О.О. Шульга).

Ця освітня і науково-дослідницька діяльність характеризується певними творчими надбаннями здобутками та інноваціями. Так в рамках реалізації інноваційного проекту «Науково-методичне і криміналістичне забезпечення досліджень інтелектуальної творчості» уже є ряд важливих результативних творчих здобутків – це підготовлені монографії, підручники, навчальні посібники, енциклопедії, наукові статті, патенти, авторські свідоцтва, проекти законодавчих актів, навчально-методичні та практичні рекомендації для органів правосуддя, судочинства, правопорядку та правозахисних організацій.

На даний час результати проведених досліджень знайшли відображення в опублікованих підручниках («Криміналістика», 1987, 1997, 1998, 2001, 2008, 2013, 2014; «Кримінологія», 2016; «Балістика: криміналістичне вогнестрільне зброєзнавство», 2003; «Безпекознавство» 2004), монографіях («Комп'ютерний тероризм: суперхакери, кібер-терористи, кібер-криміналісти», 2012; «Засоби пізнання у сфері кримінального судочинства» (том 1, 2, 3), 2012; «Аудіовізуальна психофізіологічна діагностика людини», 2014; «Експертна служба України», 2016, навчальних посібниках («Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів», 2007; «Судові та правоохоронні органи України», 2011; «Тємна агентура департаменту поліції МВС Російської імперії», 2013); енциклопедіях («Юридична енциклопедія» (том. 1-6), 1998-2004; «Енциклопедія сучасної України» (том 1-15), 2000-2016) та інших наукових працях, які більш детально висвітлюють концептуальні засади організаційного і науково-методичного забезпечення безпеки людини, суспільства, держави і цивілізації, криміналістичного забезпечення правової охорони інтелектуальної творчості (інтелектуального права, права інтелектуальної власності, електронної криміналістики, кіберполіції, кіберкриміналістики), захисту культурної спадщини, культурних цінностей і творів мистецтва від економічного і промислового (електронного) шпіонажу тощо.

В рамках діяльності Інтелектуального форуму «Єдина Європа» в 2010-2016 роках здійснювалися освітньо-світоглядні дослідження за двома дослідницькими проектами «Безпека людини, суспільства, держави» і «Науково-методичне і криміналістичне забезпечення розвитку інтелектуального потенціалу нації» (відп. Ю.Л. Бошицький, П.Д. Біленчук, В.Г. Лукашавеч, Г.С. Семаков, О.В. Чернецька). За результатами даного дослідження опубліковано сім фундаментальних наукових праць, зокрема, таких: «Актуальні проблеми криміналістики:

організація / А.М. Ларин. – М. : Юрид. лит., 1970. – 223 с.

3. Галаган В.И. Использование следователем информации на первоначальном этапе расследования : дис. на соиск. уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В.И. Галаган. – К., 1992. – 239 с.

Яковлев О.В.

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

На сьогоднішній день стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування при розкритті та розслідуванні злочинів потребує суттєвого покращення. Зазначена проблематика є актуальною, адже сьогодні спостерігається більш інтенсивний вплив науково-технічного прогресу на вдосконалення методів і засобів злочинної діяльності, що само по собі зумовлює необхідність належного забезпечення технічної оснащеності правоохоронних органів України.

Термін «криміналістичне забезпечення» є відносно новим у теорії науки криміналістики оскільки з'явився в науковому обігу наприкінці 70-х – на початку 80-х років минулого століття, а з 1990-х років і донині активно розробляються фундаментальні питання криміналістичного забезпечення, а також окремі його складові. Загалом «забезпечення» є багатозначним науковим поняттям, яке використовують у різних галузях суспільного життя. Водночас однією з найбільш обговорюваних і дискусійних наукових категорій криміналістики є, напевне, поняття «криміналістичне забезпечення». З огляду на це існує певна проблемність у визначенні змісту та методологічних засад дослідження криміналістичного забезпечення. Засоби, методи, прийоми роботи з доказами розробляє криміналістика, а отже, є підстави говорити про те, що саме криміналістика сприяє розслідуванню злочинів. Йдеться про комплексну діяльність, яка враховує багато чинників та обставин, пов'язаних з наданням правоохоронним органам ефективних засобів розкриття та розслідування злочинів, а також запобігання їм. А оскільки криміналістика розробляє загальні підходи, принципи, узагальнюючі схеми для методики розслідування злочинів і надає слідчим потрібний практичний інструментарій, таке забезпечення доцільно розглядати як криміналістичне [1, с. 13].

Криміналістична техніка використовується при проведенні слідчих дій для вивчення та фіксації матеріальної обстановки злочину, виявлення, фіксації, вилучення і збереження доказів, їх попереднього дослідження, а також при підготовці об'єктів для експертизи. Науково-технічні засоби можуть застосовуватися окремо або в комплектах. Спеціальні комплекти науково-технічних засобів розроблені у вигляді слідчих валіз, портфелів, оперативних сумок тощо. Слідча валіза (портфель, сумка) – це комплект техніко-криміналістичних та інших засобів (приладів, інструментів,

кримінальному провадженні стає безсистемною. Необхідно дотримуватися принципу одночасного і паралельного виконання необхідних слідчих (розшукових) дій.

Розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми, пред'являє до планування вимогу обов'язкового письмового оформлення планів, з чітким зазначенням конкретних слідчих (розшукових) дій та інших заходів, термінів їх проведення. При цьому, чим детальніше розроблений план, тим ефективніше він здійснюється: забезпечується оптимальна послідовність слідчих (розшукових) дій. Кожна з них відповідним чином підготовлена, в ході їх проведення немає потреби втрачати час на продумування порядку і формулювання питань, на пошуки матеріалів, науково технічних і допоміжних засобів [2, с. 80].

Як справедливо зазначив В.І. Галаган, при грамотному і повному складанні плану у справі мають бути повністю відображені усі заходи, а складати план кожного виду діяльності або їх сукупності окремо немає необхідності. Незважаючи на те, що кожен напрям може мати різну вихідну інформаційну базу, елементи, етапи, засоби досягнення мети цілком можуть збілюватися в окремих розділах плану [3, с. 83-84]. Вважаємо, що планування в таких кримінальних провадженнях необхідно розпочинати зі складання загального плану, в межах якого мають бути сформовані усі інші заходи.

При плануванні розслідування розбоїв, учинених групою неповнолітніх, варто значну увагу приділяти заходам, спрямованим на дослідження злочинного угруповання в цілому (особливостей його формування, організації взаємозв'язків учасників, тривалості злочинної діяльності, а також дій організаторів, спрямованих на створення кримінального формування). Це дозволить своєчасно виявляти докази згуртованості членів злочинної групи, встановити її мету, перевірити оперативним шляхом на причетність до інших злочинів корисливо-насилницької спрямованості.

Приходимо до висновку, що розслідування розбійних нападів, учинених неповнолітніми, вимагає високої організації слідчої діяльності, у здійсненні якої великого значення набувають висунення версій і на цій основі планування. Планування, як один із найважливіших принципів методики розслідування, забезпечує ефективне використання прийомів і засобів криміналістики, дозволяє проводити розслідування із найменшими економічними й часовими затратами та досягати найвагоміших результатів.

Список використаних джерел

1. Клименко Н.И. Некоторые вопросы организации расследования грабежей и разбойных нападений / Н.И. Клименко // Криминалистика и судебная экспертиза. – К. – 1985. – Вып. 31. – С. 37-41.

2. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу. Планирование,

історія, теорія, практика», 2012; «Криміналістика ХХІ століття: історія, теорія, методологія, практика», 2012; «Інформаційні технології в юриспруденції: юридична освіта, детективознавство, криміналістика, судова експертологія, ядерна безпека, грид-технології, судочинство», 2013; «Актуальні проблеми криміналістики: інтелектуальна власність культурні цінності, соціально комунікаційна індустрія, міжнародного співробітництва», 2013 «Криміналістичні та психофізіологічні методи досліджень в судочинстві, правоохоронній діяльності та кадровій роботі», 2014; «Безпека людини, суспільства, держави: правові, криміналістичні і психофізіологічні засади», 2016 «Напрями реформування кримінального провадження в Україні: процесуальні та криміналістичні аспекти», 2016.

В даний час авторський колектив зосередив свою увагу на дослідженні таких конкретних пріоритетних напрямках: 1) науково-методичне забезпечення судово-експертних досліджень у сфері інтелектуальної творчості; 2) науково-методичне забезпечення криміналістичних мистецтвознавчих досліджень; 3) науково-методичне забезпечення проведення судової-мистецтвознавчої експертизи. Розглянемо ці напрями більш детально.

Перший напрям передбачає необхідність узагальнення досвіду здійснення експертизи у сфері інтелектуального права і права інтелектуальної власності, а також аналізу таких понять як предмет, об'єкт, завдання експертизи у сфері інтелектуальної власності.

П'ятнадцятирічний досвід використання результатів творчих пошуків за темою «Інтелектуальний капітал», «Інтелектуальна творчість», «Експертизи у сфері інтелектуальної власності» (в Україні даний вид експертизи існує з січня 2002 року) свідчить про актуальність, новизну і результативність даного виду дослідження.

В даний час авторським колективом КУП НАН України накопичений великий досвід науково-методичного забезпечення інтелектуального права, права інтелектуальної власності, а також розробки доктринальних засад проведення судової експертизи, в тому числі і по багатьох об'єктах інтелектуальної творчості [10].

Сьогодні в реєстрі методик проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності є такі науково-методичні розробки: 1) методика проведення судових експертиз винаходів і корисних моделей; 2) методика проведення судових експертиз раціоналізаторських пропозицій; 3) методика проведення судових експертиз комерційної таємниці і ноу-хау; 4) методика проведення судових експертиз літературних творів; 5) методика проведення судових експертиз оптичних носіїв, які містять об'єкти авторського права і суміжних прав; 6) методика дослідження ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- і відеокасет; 7) особливості проведення судових експертиз, пов'язаних з малюнками – об'єктами авторського права.

В даний час на стадії апробації знаходяться такі новітні розробки, як: 1) методика судової експертизи комерційних найменувань; 2) методика судово-експертного дослідження зазначень походження товарів; 3) методичні рекомендації проведення судово-експертних досліджень за матеріалами досудового розслідування, які пов'язані з недобросовісною конкуренцією; 4) методичні рекомендації проведення судово-експертних досліджень WEB-сайта, як об'єкта інтелектуальної власності.

Другий напрям передбачає розробку теоретичних засад науково-методичного і криміналістичного забезпечення мистецтвознавчих досліджень. Структурними елементами даного дослідження є: 1) Теоретичні основи мистецтвознавчих досліджень (1.1. Генезис та сучасні проблеми мистецтвознавчих досліджень; 1.2. Поняття, предмет і завдання мистецтвознавчих досліджень; 1.3. Класифікація об'єктів мистецтвознавчих досліджень); 2) Процесуальні та криміналістичні засади мистецтвознавчих досліджень (2.1. Правове регулювання мистецтвознавчих досліджень; 2.2. Класифікація методів мистецтвознавчих досліджень; 2.3. Типові методики проведення мистецтвознавчих досліджень); 3) Методичне і інформаційно-довідкове забезпечення мистецтвознавчих досліджень (3.1. Методичне забезпечення мистецтвознавчих досліджень; 3.2. Апаратні та програмні ресурси криміналістичного забезпечення мистецтвознавчих досліджень; 3.3. Інформаційно-довідкове забезпечення мистецтвознавчих досліджень).

Третій напрям передбачає розробку організаційних та науково-методичних основ проведення судової мистецтвознавчої експертизи.

Архітектоніка даного дослідження структурно складається з таких елементів: I «Теоретичні основи дослідження судово-мистецтвознавчої експертизи» (1.1. Історіографія та динаміка розвитку судово-мистецтвознавчої експертизи, 1.2. Судово-мистецтвознавча експертиза: основні поняття та категорії); II «Науково-методичні основи судово-мистецтвознавчої експертизи» (2.1. Предмет, об'єкт та завдання судово-мистецтвознавчої експертизи, 2.2. Класифікація методів судово-мистецтвознавчої експертизи, 2.3. Загальні та окремі методики судово-мистецтвознавчої експертизи); III «Організація проведення судово-мистецтвознавчих експертиз в кримінальному судочинстві» (3.1. Залучення експерта для проведення судово-мистецтвознавчої експертизи в кримінальному судочинстві, 3.2. Особливості проведення діагностичних судово-мистецтвознавчих експертиз).

Новітніми пріоритетними напрямами судово-експертних мистецтвознавчих досліджень сьогодні є такі:

– експертиза творів декоративно-промислового мистецтва: фарфор, кераміка, скло;

– експертиза творів декоративно-промислового мистецтва: тканина, шкіра, кістка;

Отже, на наш погляд щодо реагування населення при виявленні підозрілих предметів чи будь-яких боєприпасів або предметів схожих на них, необхідно, перш за все, огородити місце знахідки та викликати працівників Національної поліції України. В жодному разі, не проводити з боєприпасами, вибуховими речовинами чи засобами ініціювання жодних дій, які можуть спровокувати вибух.

Яковіна О.Б.

ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Планування розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми, може стосуватися як окремих його етапів, так і розслідування злочину в цілому.

Для розслідування даного виду злочинів важливого значення набуває планування його початкового етапу. Даний етап характеризується необхідністю вирішення типових для більшості видів злочинів в подібній ситуації завдань: перевірка загальних типових версій про подію злочину, висунутих на підставі даних, наявних на момент прийняття рішення про початок кримінального провадження; з'ясування фактів, що підлягають встановленню; невідкладний збір та закріплення доказів, що можуть бути втраченими, прийняття необхідних заходів для розшуку і затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину; вжиття заходів до відшкодування шкоди, заподіяної злочином; з'ясування обставин, що сприяли вчиненню злочину.

Вивчення практики розслідування розбоїв дало можливість Н.І. Клименко стверджувати, що основний зміст планування на початковому етапі розслідування зводиться до організації проведення початкових слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та організаційно-технічних заходів [1, с. 37].

Діяльність щодо планування розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми, полягає у визначенні тактики намічених дій і заходів, їх виконавців та оформленні такої програми у вигляді письмових планів слідчих (розшукових) дій, їх тактичних прийомів, тактичних операцій та інших заходів. Під час планування слідчий приймає рішення про організаційно-управлінську структуру розслідування у формі взаємодії (слідча група, слідчо-оперативна група, тимчасове залучення інших слідчих, оперативних працівників для надання допомоги тощо).

При плануванні окремих слідчих (розшукових) дій необхідно визначити послідовність їх проведення. При цьому потрібно керуватися не тільки організаційними, а й тактичними міркуваннями. Перевага повинна віддаватися проведенню дій і заходів, несвоєчасне проведення яких може призвести до знищення доказів та їх джерел. Як правило, в першу чергу, проводяться дії (заходи), які забезпечують перевірку всіх або більшості висунутих версій, оскільки без їх проведення подальша робота у

знахідки з метою отримати вибухівку та засоби ініціювання для подальшого використання у протиправних цілях).

Також в сучасних умовах зростає загроза цивільному населенню травмуватися чи навіть загинути внаслідок вчинення злочинцями терористичних актів, що можуть бути спрямовані як проти представників органів Національної поліції чи органів державної влади так і проти волонтерів чи проти інших громадян через конфлікт інтересів в тому числі і ділових.

Небезпека постраждати внаслідок вищезазначеної терористичної та кримінальної діяльності, майже не залежить від дій самого громадянина, в той же час, небезпека отримати травми чи загинути в разі неправильного поводження з боєприпасами чи вибухонебезпечними предметами – прямо залежить від конкретних дій людини до чіх рук потрапили ці предмети.

Тому вважаємо, що робота покликана підвищити рівень відповідальності та поінформованості цивільного населення, щодо безпечного поводження з боєприпасами та вибухонебезпечними предметами є дуже актуальною.

За останніми повідомленнями, терористи часто маскують вибухові пристрої під предмети побуту (іграшки, електропобутові пристрої, речі загального вжитку тощо).

Використання таких вибухових пристроїв, в першу чергу спрямовано не проти бійців Збройних сил України чи Національної гвардії України, а проти місцевого цивільного населення, в тому числі дітей. Наявність такої терористичної загрози негативно впливає на психофізіологічний стан, як цивільного населення так і правоохоронців.

Як вже зазначалося вище, для зменшення можливого негативного впливу вибухонебезпечних предметів, цивільне населення має бути достатньо поінформоване про можливу небезпеку та дії внаслідок яких її можна зменшити.

Оскільки переважна більшість навчальних закладів не мають відповідної матеріальної-технічної бази (макети вибухових пристроїв, боєприпасів, вибухових речовин тощо), основним ефективним способом навчання буде перегляд навчальних фільмів та наочних презентацій. Переваги навчання за допомогою презентацій та фото і відео матеріалів, полягають в тому, що дозволяють сформувати у слухачів глибокі знання щодо видів небезпечних предметів, їх зовнішнього вигляду, властивостей і потенційної небезпеки в різних умовах.

За можливості, рекомендується залучення до навчального процесу фахівців Державної служби з Надзвичайних ситуацій (ДСНС), Міністерства внутрішніх справ (МВС), Служби безпеки України (СБУ). Оптимальним варіантом навчання, буде комбінація з теоретичного і практичного курсу навчання (хоча б демонстрації натурних зразків вибухонебезпечних предметів і боєприпасів).

- експертиза предметів та атрибутів: філателія;
- експертиза образотворчого мистецтва: іконопис;
- експертиза предметів та атрибутів: культова атрибутика;
- експертиза творів образотворчого мистецтва: графіка;
- експертиза музичних інструментів;
- експертиза творів образотворчого мистецтва: живопис;
- експертиза творів образотворчого мистецтва: скульптура;
- експертиза предметів та атрибутів: документи;
- експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва: ювелірні вироби;
- експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва: дорогоцінне каміння;
- експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва: деревина, метал;
- технологічна експертиза творів мистецтва;
- товарознавча експертиза ювелірних виробів;
- експертиза антикварної зброї;
- експертиза коштовностей;
- експертиза археологічних знахідок.

Вважаємо, що в науково окреслених вище новітніх пріоритетних напрямів сприятиме фаховому і системному підходу до дослідження об'єктів інтелектуальної творчості.

Результати даних досліджень планується використовувати як в освітній діяльності при підготовці фахівців в галузі інтелектуальної творчості (бакалаври і магістри), науково-дослідницькій роботі, так і правсеологічній діяльності (судовій, слідчій, прокурорській, експертній, правозахисній тощо).

Вважаємо, що з метою якісного контролю за результатами наукових досліджень і засвоєнням пройденого матеріалу з курсу «Науково-методичне і криміналістичне забезпечення досліджень інтелектуальної творчості», у міжсесійний період слухачі повинні виконувати контрольну роботу, а перед екзаменом проходити тестування з інтелектуального права, а магістри зобов'язані виконувати творчі дослідницькі проекти з інтелектуальної творчості.

Завершальним етапом цього навчання і формою перевірки засвоєння теоретичного матеріалу є екзамен. Для кращого засвоєння основних положень науково-методичного і криміналістичного забезпечення досліджень у сфері інтелектуальної творчості в екзаменаційні білети включаються питання з усіх частин науки криміналістики: загальної теорії, криміналістичної техніки, криміналістичної тактики, методики розслідування окремих видів злочинів.

Вважаємо, що навчально-тематичний план з курсу «Криміналістика» (спеціалізація «Науково-методичне і криміналістичне забезпечення

досліджень у сфері інтелектуальної творчості») повинен передбачати вивчення таких базових тем.

№ теми	Найменування теми	Вид занять	Кількість годин	Форма контролю
1	2	3	4	5
1.	Предмет, завдання і система криміналістики.	лекція	1	
2.	Засоби, методи і технології криміналістики.	лекція	4	тестування
3.	Криміналістика в системі наукових знань.	лекція	1	
4.	Історія розвитку криміналістики в Україні, Європі і світі.	лекція	2	тестування
5.	Окремі криміналістичні вчення.	лекція	2	
6.	Загальні положення криміналістичної техніки.	лекція	2	
7.	Криміналістична фотографія, відеозапис.	лекція	2	
8.	Криміналістичне слідознавство.	лекція	2	
9.	Криміналістичне зброєзнавство.	лекція	2	
10.	Криміналістичне документознавство.	лекція	2	
11.	Криміналістичне дослідження зовнішніх ознак людини: габітознавство	лекція	2	
12.	Криміналістична акустика, одорологія і голографія.	лекція	2	
13.	Державні інформаційні системи, банки даних, картотеки, колекції.	лекція	2	контрольна робота
14.	Загальні положення криміналістичної тактики.	лекція	2	
15.	Криміналістична версія і планування розслідування.	лекція	2	
16.	Тактика слідчого огляду.	лекція	2	
17.	Тактика обшуку і виїмки.	лекція	2	
18.	Тактика допиту	лекція	2	
19.	Тактика відтворення обстановки і обставин події. Тактика слідчого експерименту	лекція	2	
20.	Тактика пред'явлення для впізнання.	лекція	2	
21.	Експертознавство: тактика призначення судових експертиз.	лекція	4	
22.	Загальні положення криміналістичної методики.	лекція	2	
23.	Криміналістична характеристика злочинів.	лекція	2	
24.	Розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи.	лекція	2	
25.	Розслідування злочинів проти власності.	лекція	2	
26.	Розслідування службових злочинів.	лекція	2	
27.	Розслідування злочинів проти громадської безпеки та моральності	лекція	2	
28.	Розслідування злочинів у сфері соціально-комунікаційних технологій	лекція	2	контрольна робота
29.	Розслідування насильницьких злочинів.	лекція	2	тестування
30.	Криміналістичне вивчення особи.	лекція	2	
31.	Взаємодія, співробітництво, партнерство учасників розслідування.	лекція	2	
32.	Використання можливостей соціально-комунікаційних технологій (ЗМІ і PR) при розслідуванні злочинів.	лекція	2	

транспортних машин / Воєвода А.Г. // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 139-144.

3. Еленюк Г.А. Использование специальных познаний при расследовании дорожно-транспортных происшествий : уч. пособ. / Г.А. Еленюк, П.П. Ищенко, Ю.Ю. Ярослав. – Караганда : Караганд. высшая школа МВД СССР, 1987. – 94 с.

4. Ольховенко С.І. Методика розслідування залишення в небезпеці потерпілого внаслідок дорожньо-транспортної пригоди : дис...канд.юр.наук : спец. 12.00.09 / С.І. Ольховенко – К., 2011. – 227 с.

5. Про судову експертизу. Закон України Електронний ресурс – Режим доступу до ресурсу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

6. Луцок П.П. Розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації автотранспортних засобів: дис...канд.юр.наук : спец. 12.00.09 / П.П. Луцок – К., 2007. – 223 с.

Яковенко І.В., Приходько Ю.П.

ІНФОРМУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ЩОДО ПОВОДЖЕННЯ З ПІДОЗРІЛИМИ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИМИ ПРЕДМЕТАМИ

У зв'язку з проведенням антитерористичної операції на сході України, збільшується ризик виникнення терористичних актів та виявлення вибухонебезпечних предметів на всій території нашої країни, щодня наші громадяни можуть потрапити в екстремальну ситуацію, пов'язану з тероризмом.

З метою протидії цьому злу, потрібне посилення інформаційних заходів, спрямованих на інформування та попередження населення щодо дій у разі виникнення проявів терористичного характеру, та з метою навчання населення правильної та безпечної поведінки у випадках виявлення вибухових чи підозрілих предметів або пристроїв.

На нашу думку, основною проблемою інформування цивільного населення в питаннях поведінки з вибухонебезпечними предметами різного типу (військові боєприпаси, саморобні вибухові пристрої, вибухівка тощо) є доволі низький рівень знань, як про основні види вибухонебезпечних предметів так і про їх властивості. При цьому існує небезпека помилкової ідентифікації цих предметів, як через спеціальні дії по «камуфлюванню» вибухових пристроїв, так і через дію часу, який знищує певні характерні прикмети, за якими можна встановити приналежність тієї чи іншої знахідки до вибухонебезпечних предметів (це особливо актуально для боєприпасів часів Першої та Другої світових війн).

Дуже серйозною є проблема недооцінки небезпеки таких предметів та спроби використати їх у різний спосіб (від намагань розпилити знайдені артилерійські снаряди, міни і навіть авіабомби для подальшого здавання металу на пункти прийому металобрухту, так і спроби розібрати подібні

знаки, частини транспортних засобів тощо.

Досліджуючи типову слідову картину цього виду злочину, доречно дійти висновку, що вона включає в себе:

- сліди, які містить особа потерпілого;
- сліди, які містить ділянка місцевості, на якій сталася подія та об'єкти матеріальної обстановки на місці події;
- сліди, які містить автомобіль та відомості про технічний його стан;
- сліди, які містять документи, що містять відомості щодо експлуатації машини [2, с. 139-141].

Під час розслідування ДТП частіше призначаються такі види експертиз як судово-медична; автотехнічна; криміналістична експертиза матеріалів, речовин і виробів; судово-біологічна; трасологічна; судово-хімічна; товарознавча експертизи. Звичайно, що даний перелік експертних досліджень не є вичерпним, адже обрання конкретного виду експертизи диктує слідча ситуація, коло обставин, що необхідно встановити.

Окрім процесуальної взаємодії слідчого та спеціаліста існує і непроцесуальна форма. Доволі часто слідчий змушений звертатися до спеціаліста для отримання консультацій з різних питань, що виникають у нього в процесі розслідування: від одержання різного роду відомостей (про функціонування гальмівної системи, правильну термінологію тощо), до обговорення з відповідним спеціалістом формулювань питань, які необхідно поставити перед допитуваним (що важливо при розслідуванні даних злочинів), або питань, які повинні бути винесені на вирішення експертизи та особливостей підготовки певної експертизи в цілому. Проте, ця непроцесуальна форма використання спеціальних знань, як правило, не знаходить свого відображення в матеріалах справи. Незважаючи на цю обставину, отримана інформація має неоціненне криміналістичне значення [6, с. 177].

Проблеми питання криміналістичного забезпечення розслідування фактів ДТП, а саме питань взаємодії слідчого та інспектора-криміналіста, на сьогодні, викликані масштабними реформами всієї правоохоронної системи у державі; розмежуванням функцій з техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій та експертного забезпечення досудового розслідування, підрозділи з техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій увійшли до складу органів досудового розслідування, визначена нова спеціальність «інспектор-криміналіст».

Список використаних джерел

1. Яковчук С.В. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами при розслідуванні серійних вбивств : дис...канд.юр.наук : спец. 12.00.09 / С.В. Яковчук – К., 2013. – 252 с.
2. Воєвода А.Г. Слідова картина та типова обстановка злочинів про порушення правил водіння або експлуатації бойових, спеціальних та

1	2	3	4	5
34.	Розслідування злочинів за свіжими слідами.	лекція	2	
35.	Розслідування економічних злочинів.	лекція	2	
36.	Розслідування фінансових злочинів.	лекція	2	
37.	Розслідування злочинного наркобізнесу.	лекція	2	
38.	Розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами.	лекція	2	
39.	Розслідування екологічних злочинів.	лекція	2	
40.	Розслідування корисливо-насильницьких злочинів.	лекція	2	
41.	Розслідування торгівлі людьми.	лекція	2	
42.	Розслідування терористичних актів.	лекція	2	
43.	Розслідування міжнародних (транскордонних, транснаціональних, трансконтинентальних) злочинів.	лекція	2	

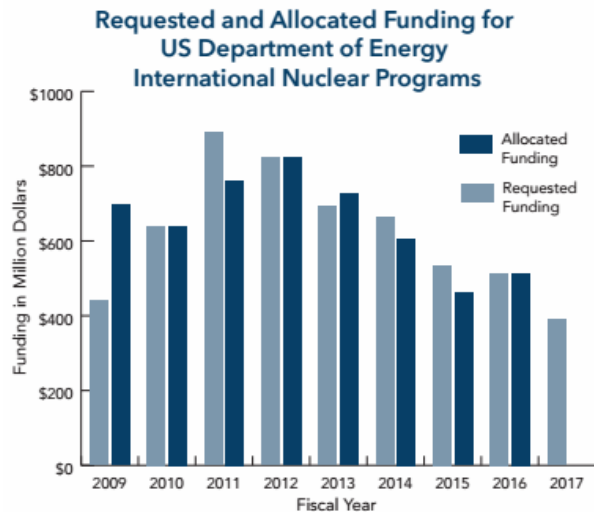
Біленчук П.Д. Обіход Т.В.

СТВОРЕННЯ ЯДЕРНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ ЯК ПРОТІДІ ЯДЕРНОМУ ТЕРОРИЗМУ

Ми живемо в час глобалізації, коли зник двополюсний світ із його погрозами застосування ядерної зброї. Але, як це завжди трапляється, коли зникають великі проблеми, на їх місці з'являються маленькі, як її осколки. І їх суспільна небезпечність може бути ще більшою на відміну від попереднього випадку відомого друга і знайомого супротивника, оскільки передбачає більш швидкого реагування і ретельного аналізу і дослідження потенційної небезпеки. Необхідно констатувати, що в наш час ризик ядерного нападу збільшився, оскільки ще більша кількість країн придбала ядерну зброю, розповсюдилась технологія створення ядерної бомби, а чорний ринок торгівлі ядерною зброєю ще більше розширився.

Історія створення ядерної зброї розпочиналась із відкриття радіоактивності в ядрі в 1896 році французьким фізиком А. Беккерелем, що було пов'язано із допитливістю і любов'ю до науки, а її першими представниками були такі видатні вчені, які віддали все здоров'я і, в кінцевому рахунку, все життя науці, як Марія Склодовська-Кюрі і її чоловік, французький учений П'єр Кюрі. Не маючи лабораторії і працюючи в приміщенні університетської комори, а пізніше в сараї на вулиці Ломон в Парижі, з 1898 по 1902 роки подружжя Кюрі переробили вісім тонн уранініта [1]. Кюрі вивчали фракції уранової руди і виявили таку, яка мала в мільйон разів сильнішу радіоактивність, ніж чистий уран. Пізніше розвиток ядерної науки був пов'язаний із такими видатними вченими як Ернест Резерфорд, Ернест Уолтон, Джон Кокрофт і Лео Силард, який запатентував атомну бомбу. На жаль, далі події розвивались дуже стрімко і нагадували відкриття скриньки Пандори, коли з'являються Німецька, Американська, а потім і Радянська ядерні програми. В наш час, як відомо, існує Ядерний клуб із держав, які здійснили розробку, виробництво і випробування ядерної зброї, але відомо ще більше ніж 15

держав – не членів клубу, які займаються розробкою військових ядерних програм. Тому поряд із забезпеченням протидії ядерній крадіжці і саботажу, постійна робота над скороченням ядерного матеріалу є однією із нагальних проблем. В цьому аспекті важливою є не тільки співпраця між США і Росією, а і з такими країнами як, наприклад, Південна Африка, яка тримає сотні кілограмів високо збагаченого урану (ВЗУ). Цій меті слугують і постійні саміти з ядерної безпеки, коли Обама в 2014 році в Гаазі наголосив на необхідності «скоріше активізувати наші зусилля протягом наступних двох років, підтримувати імпульс» скорочення ядерної зброї. І хоча прогрес в сфері ядерної безпеки сповільнюється, Обама в 2016 році представив бюджет, який знову істотно скоротив фінансування ядерних програм, на 24% у порівнянні з попереднім роком. Динаміку скорочення фінансування ядерних програм США можна прослідкувати на прикладі наведеної нижче діаграми, взятої з [2].

На Гаазькому саміті відмічено також прогрес у таких напрямках:

- більше 30 країн оновили національне законодавство задля підвищення ядерної безпеки;
- більше 20 країн провели або запросили оглядові місії на двосторонній основі або із запрошенням МАГАТЕ;
- три країни – Китай, Індія, Йорданія зобов'язалися посилити здійснення ядерної безпеки завдяки підписанню до спільної заяви INFCIRC 869 від 2014 р.;
- 18 країн зробили кроки по підвищенню безпеки радіоактивних джерел;
- 16 країн ратифікували договори з ядерної безпеки або зробили кроки задля їх імплементації;

Якимчук Р.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПОДІЙ

Зростання кількості сучасних транспортних засобів на території України, повинно було би характеризуватись і зростанням кількості кваліфікованих, професійних водіїв. Однак проведене нами опитування практичних працівників Національної поліції та вивчення матеріалів кримінальних проваджень, дозволяє зробити висновок, що обладнання сучасних транспортних засобів новітніми системами керування, засобами запобігання та попередження зіткнення, паркування тощо призводить до зменшення уваги водіїв, не надання значення рівню підготовки, незнанню правил дорожнього руху, що в результаті призводить до виникнення дорожньо-транспортних подій, які, нажалю, супроводжуються тілесними ушкодженнями учасників останньої або летальним наслідком.

Завданням слідчого є – незважаючи на часто несприятливі умови проведення огляду ДТП виявити, зафіксувати та вилучити всі елементи слідової картини місця події. Самостійно це зробити дуже важко. Саме тому важливого значення набуває взаємодія слідчого та інспектора-криміналіста, якість останньої є запорукою швидкого та повного розслідування кримінального правопорушення.

У загальному вигляді взаємодія може бути визначена як реалізація активності двох і більше суб'єктів спільної діяльності для досягнення загальної мети в конкретній сфері науки та практики. Взаємодія – це самостійна система, для повного аналізу якої необхідно виділити її структурні елементи і визначити властиві їй особливості в рамках тієї діяльності, стосовно якої вона розглядається. Елементами структури досліджуваної системи є взаємодіючі суб'єкти, відносини, що виникають у процесі їх спільної діяльності, об'єкти і мета спільної діяльності взаємодіючих суб'єктів [1, с. 17].

Основна мета залучення спеціаліста – розширити практичні можливості слідчих органів щодо виявлення, вилучення, фіксації слідів у стадії досудового розслідування [2, с. 60]. Спеціаліст, на відміну від експерта, позбавлений процесуальної незалежності. Він діє під контролем і за вказівкою уповноваженої особи чи органу [3, с. 15; 4, с. 156].

Одним із напрямів криміналістичного забезпечення процесу розслідування ДТП є призначення та проведення судових експертиз. Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [5].

Об'єктами судової експертизи під час розслідування ДТП можуть бути велика кількість слідів – це і сам транспортний засіб та люди, і пасивно-мастильні речовини, об'єкти дорожньої обстановки, дорожні

що виникають при вирішенні господарського спору і потребують *спеціальних знань*, господарський суд призначає судову експертизу.

Пункт 16 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 року № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» передбачає, у випадках, коли для вирішення питань, що виникли у справі, необхідні *спеціальні знання в галузі медицини*, призначається судово-медична експертиза.

В основному підзаконному документі у сфері судової експертизи – Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 № 53/5 часто використовується поняття спеціальних знань. Крім загальнонавчаного «спеціальних знань з різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань», Інструкція оперує такими поняттями спеціальних знань: у галузях авіаційного та водного транспорту (п. 1.2.2.), у галузі лінгвістики, мовознавства (п. 2.1.2.), фахових знань з питань проектування, будівництва та експлуатації об'єктів будівництва (п. 5.1.2.), синтезування спеціальних знань з різних галузей науки (психолого-психіатрична експертиза, психолого-медико-психіатрична, медико-психологічна та психолого-автотехнічна експертиза) (п. 6.2.).

Про спеціальні автотехнічні знання йдеться у Довіднику з підготовки матеріалів, що направляються на судову експертизу арбітражними судами від 14.07.1998. У п. 1.4 Довідника зазначено, що перед автотехнічною експертизою можуть бути поставлені й інші завдання, рішення котрих пов'язане з дослідженням на основі спеціальних автотехнічних знань технічного стану транспортних засобів, дорожньої обстановки і дій учасників дорожньої події.

Таким чином, у законодавстві України не визначено поняття «спеціальні знання». До спеціальних знань законодавцем віднесено знання з багатьох галузей наук, техніки, мистецтва, ремесла. У низці нормативних документів цей термін вживається при регламентації умов проведення певного експертного дослідження у випадках, які потребують вузькопрофесійних знань певних фахівців. В деяких випадках спеціальні знання перераховуються з відповідними галузями науки, яких вони стосуються – техніки, мистецтва, ремесла, релігії, економіки, медицини.

Включення поняття «спеціальні знання» у нормативно-правові документи дозволяє визначити їх як окрему правову категорію, натомість загальнонавчаному «спеціальні знання» як протилежному загальновідомому, «звичайному» знанню. Спеціальні знання у кримінальному процесуальному аспекті використовуються лише експертами і спеціалістами як учасниками кримінальних проваджень.

– 12 країн вказали свої фінансові внески на підтримку двостороннього або міжнародного співробітництва в галузі ядерної безпеки;

– 10 країн зробили кроки до підтримки або імплементації резолюції з безпеки UNSCR 1540.

Однією з ланок зменшення ядерної безпеки є заміна палива ядерних реакторів із ВЗУ на низько збагачений уран (НЗУ). Не зважаючи на факт, що 74 ядерних реактори в світі продовжують використовувати ВЗУ, зростає кількість реакторів, які починають працювати на НЗУ, хоча динаміка таких змін і скорочується: з 18 до 9 реакторів протягом періоду 2009-2014 рр. у порівнянні із п'ятирічним попереднім періодом. Хоча при цьому підкреслюється, що багато урядів відмовляються від обговорення військових ядерних програм на міжнародних дискусіях з питань ядерної безпеки через їх фундаментальну роль в національній безпеці і пов'язані з цим закони і правила секретності.

Задля забезпечення ядерної безпеки необхідно підтримувати в цьому напрямку роботу Організації Об'єднаних Націй, МАГАТЕ, Інтерполу, підтримати Глобальну ініціативу з боротьби з актами ядерного тероризму та Глобальне Партнерство проти розповсюдження зброї та матеріалів масового знищення. Підтримка дій Організації Об'єднаних Націй з імплементації резолюції РБ ООН 1540 і Міжнародної конвенції про Боротьбу з актами ядерного тероризму (яка вимагає від держав встановити кримінальні закони проти таких актів) здійснюється шляхом надання допомоги, координації та співробітництва між державами – членами ООН. Дії на підтримку МАГАТЕ передбачають регулярні зустрічі міністрів з питань ядерної безпеки, які є найвищим рівнем діалогу з цього питання. Розширення та активізація діяльності МАГАТЕ пов'язана із введенням стандартів безпеки, ядерної судової експертизи, культури безпеки, а також кібернетичної безпеки. Дії на підтримку Інтерполу спрямовані на підвищення обміну оперативною інформацією між правоохоронними органами задля збільшення можливостей з боротьби з незаконним перевезенням ядерного матеріалу. Обмін розвідувальною і правоохоронною інформацією має життєво важливе значення, задля зупинення потенційних ядерних злочинців, важливість якої підтверджується нещодавнім інтересом терористів до ядерних об'єктів в Бельгії. Визнаючи необхідність послідовних дій з ядерної безпеки, 40 країн, Інтерпол і Організація Об'єднаних Націй сформували контактну групу «з метою випереджаючого виконання зобов'язань з ядерної безпеки, стійкої і всеохоплюючої глобальної ядерної безпеки». Вона буде скликатися принаймні щорічно на високому рівні для оцінки прогресу і визначення додаткових заходів, які можуть бути необхідними.

З метою продуктивної співпраці із міжнародною спільнотою в галузі ядерної безпеки, оперативного реагування щодо змін в кримінальному законодавстві, розвитку інфраструктури задля запобігання ядерному

тероризму, необхідно створити нову наукову галузь – ядерну криміналістику. Суттєвим кроком задля систематизації нормативно-правових актів з ядерного законодавства станом на 10 червня 1999 року стало видання Збірника з ядерного законодавства за ред. академіка НАН України Ю.С. Шемшученка у 2-х томах [3, 4], який містить такі розділи:

1. Загальні засади;
2. Державне регулювання та управління ядерною галуззю;
3. Правове регулювання використання ядерної енергії;
4. Запобігання використанню ядерної енергії у військових цілях;
5. Юридична відповідальність;
6. Міжнародне співробітництво;
7. Правові питання, пов'язані з наслідками аварії на Чорнобильській АЕС;

8. Деякі нормативно-правові акти країн СНД, що регулюють відносини у сфері використання ядерної енергії.

З тих пір вже минуло 18 років і реалії сьогодення разом із фактом створення нових законів і постанов (наведемо лише декілька з них):

1. Закон України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» від 19.10.2000 р. № 2064;

2. Закон України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» від 13.12.2001 № 2893-III;

3. Закон України від 11.01.2000 № 1370-XIV «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії»;

4. Закон України від 15.03.2006 № 3533-IV «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму»;

5. Закон України від 24.05.2007 № 1071-V «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо боротьби з ядерним тероризмом у зв'язку з ратифікацією Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму»;

6. Закон України від 09.02.2012 № 4384-VI «Про поведження з відпрацьованим ядерним паливом щодо розміщення, проектування та будівництва централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива реакторів типу ВВЕР вітчизняних атомних електростанцій»;

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 860 «Про внесення зміни до переліку ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, що підлягають охороні Національною гвардією»;

приводять до висновку про необхідність систематизації вже напрацьованого законодавства і планового, цілеспрямованого реагування на законодавчому рівні на загрози сьогодення в галузі ядерної безпеки.

Існування цієї галузі права буде гарантом створення фахівців в галузі

злочинів питання. У ст. 71 КПК України зазначається про спеціаліста, як про особу яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів. Тому спеціальні знання у кримінальному процесуальному аспекті – це наукові, технічні або інші знання, які потрібні для дачі відповіді суб'єктом – носієм цих знань (експертом, спеціалістом) на поставлені йому у встановленому законодавством порядку питання.

У Цивільному процесуальному кодексі України поняття «спеціальні знання» зустрічається у ст. 22, 53, 54, 143, 147, зокрема, й у визначеннях процесуальних осіб – експерта і спеціаліста. Ці визначення є подібними, до тих, які містяться у КПК України. А от при визначенні порядку призначення експертизи зазначається, що для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують *спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо*, суд призначає експертизу за заявою осіб, які беруть участь у справі (ст. 143). До спеціальних знань звертається й Кодекс адміністративного судочинства України у ст. 29, 59, 66, 67, 81. Зокрема, у ч. 1 ст. 81 кодексу зазначено, що для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують *спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо*, суд може призначити експертизу.

При цивільних та адміністративних провадженнях законодавець розширює перелік видів знання, які він відносить до спеціальних, а саме: знання у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла та ін.

Стаття 502 Митного кодексу України регламентує призначення експертизи, якщо для з'ясування питань, що виникають у справі про порушення митних правил, виникла потреба у *спеціальних знаннях з окремих галузей науки, техніки, мистецтва, релігії тощо*.

Проведення експертизи під час здійснення податкового контролю контролюючими органами регулюється ст. 84 Податкового кодексу України. У кодексі передбачено, що експертиза проводиться у разі, коли для вирішення питань, що мають значення для здійснення податкового контролю, необхідні *спеціальні знання у галузі науки, мистецтва, техніки, економіки та в інших галузях* (ст. 84.1). Про використання фахівцями економічних знань під час експертної діяльності зазначено й в інших нормативних документах. Закон України «Про виконавче провадження» передбачає участь експерта, спеціаліста та суб'єкта оціночної діяльності у виконавчому провадженні. Для з'ясування та роз'яснення питань, що виникають під час здійснення виконавчого провадження і потребують спеціальних знань, виконавець виносить постанову про залучення експерта або спеціаліста (кількох експертів або спеціалістів), а для проведення оцінки майна – суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання (ч. 1 ст. 20 закону).

Господарський процесуальний кодекс України лише у ч. 1 ст. 41 використовує термін «спеціальні знання», а саме: для роз'яснення питань,

– М.: Юристь, 1995. – 64 с.

7. Шляхов А.Р. Судебная экспертиза: организация и проведение / А.Р. Шляхов. – М.: Юрид. лит., 1979. – 166 с.

Юсупов В.В.

ПОНЯТТЯ «СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ» У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Термін «спеціальні знання» з'явився у нормативно-правових документах в 1864 р., а саме у Статуті кримінального судочинства, який був прийнятий 20.11.1864. У ст. 1160 Статуту зазначалося: «По нарушениям, для исследования коих необходимы специальные знания, судебный следователь требует сведущих людей из числа служащих в казенном управлении, но ему не возбраняется пригласить вместе с должностными и частные лица, известные своими специальными сведениями». Спеціальні знання у той час визнавалися як сукупне поняття, що включало як спеціальні відомості, якими володіли обізнані особи, та досвід («опытность») у науці, мистецтві, ремеслі, промислі чи іншій професійній діяльності.

У сучасному законодавстві України визначення спеціальних знань не існує, водночас відповідний термін вживається у низці законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів.

У Законі України «Про судову експертизу» йдеться, що судова експертиза – це дослідження експертом на основі *спеціальних знань* матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду. У цьому положенні поєднані суб'єкт (експерт) і наявність у нього спеціальних знань. А у ст. 16 Закону зазначено, що «метою атестації працівників державної спеціалізованої установи, які залучаються до проведення судових експертиз та/або беруть участь у розробленні теоретичної та науково-методичної бази судової експертизи, є оцінка рівня їх спеціальних знань та відповідність займаній посаді».

У кримінальних процесуальних нормах, що регламентують діяльність експерта та спеціаліста (ст. 69, 71 КПК України) також вживаються термін «спеціальні знання». У ч. 1 ст. 69 КПК України, яка дає визначення експерта, йдеться про спеціальні знання. Так, експертом є особа, яка володіє *науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями*, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань. Законодавець до спеціальних знань відніс наукові, технічні або інші знання, які потрібні для дачі відповіді на поставлені під час розслідування

ядерної криміналістики, які повинні:

– опанувати сучасні технології і експертні знання в галузі ядерної безпеки і ядерної криміналістики;

– організувати надання послуг технічних експертів і навчальних заходів з питань фізичного захисту ядерних матеріалів;

– брати участь в удосконаленні Баз даних щодо незаконного обороту ядерних матеріалів і радіоактивних джерел;

– координувати діяльності з Інтерполом і Європолом у таких сферах, як криміналістична експертиза і у сфері запобігання актам ядерного тероризму;

– проводити зміни в законодавстві нашої держави, які б корелювали із законодавчими ініціативами міжнародної спільноти задля плідної співпраці в галузі міжнародної безпеки, а також розробляти свої закони, які б ретельно реагували на зміни щодо ядерної безпеки в Україні і світі;

– створювати експертні установи. Необхідність створення світової мережі регіональних експертних лабораторій з ядерної криміналістики, підтверджена низкою міжнародних Угод, Домовленостей, Ініціатив і, в першу чергу, рішеннями Вашингтонського (13 квітня 2010 р.) і Сеульського (27 березня 2013 р.) самітів з ядерної безпеки, Міжнародної конференції «Активізація глобальних зусиль з фізичної ядерної безпеки», проведеної МАГАТЕ 1-5 липня 2013 р.;

– розширювати співпрацю з Європейським співтовариством з атомної енергії, Європейським Союзом, Об'єднаним дослідницьким центром МАГАТЕ.

Взаємодія міжнародного і національного права в галузі ядерної криміналістики основана на принципі примату міжнародного права над внутрішньодержавним. З принципу примату міжнародного права випливає необхідність приведення внутрішньодержавних норм ядерної криміналістики у відповідність з міжнародними нормами. Задля поглиблення міжнародного співробітництва та консолідації зусиль світової спільноти для впровадження заходів реагування на сучасні виклики у сфері ядерної безпеки, фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання Україною прийнято Національний план з реалізації положень Комюніке Сеульського саміту з ядерної безпеки на 2013-2014 роки. Відповідно до цього плану Україна зобов'язується:

– здійснювати заходи щодо актуалізації відповідно до рекомендацій Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) термінології нормативно-правових актів України з питань фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

– забезпечувати належне фінансування заходів щодо фізичного захисту ядерних установок;

– затвердити комплексний план заходів із забезпечення інженерно-технічними засобами вітчизняного виробництва;

– продовжувати активне співробітництво України в рамках ініціативи Великої вісімки «Глобальна ініціатива щодо боротьби з актами ядерного тероризму»;

– затвердити державний план взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади на випадок вчинення диверсії щодо ядерних установок, ядерних матеріалів, інших джерел іонізуючого випромінювання у процесі їх використання, зберігання або перевезення, а також радіоактивних відходів у процесі поводження з ними;

– здійснювати заходи щодо запобігання, виявлення та припинення фактів незаконного переміщення через державний кордон України, транзитного перевезення територією України, обігу чи збуту в Україні ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

– здійснювати заходи міжвідомчої координації та розвитку співробітництва з відповідними органами сусідніх держав для забезпечення оперативного обміну інформацією з метою протидії незаконному обігу ядерних і радіоактивних матеріалів та запобігання вчиненню актів ядерного тероризму;

– забезпечити проведення тренувань (навчань) за державним планом взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади на випадок вчинення диверсії щодо ядерних установок, ядерних матеріалів, інших джерел іонізуючого випромінювання у процесі їх використання, зберігання або перевезення, а також радіоактивних відходів у процесі поводження з ними;

– забезпечити введення в експлуатацію ядерної установки «Джерело нейтронів, засноване на підкритичній збірці, що керується прискорювачем електронів», опрацювавши питання відновлення для цього діяльності Міжвідомчої комісії з питань створення джерела нейтронів.

Корисність заходів забезпечення ядерної безпеки викликана не тільки загрозою ядерного вибуху або терористичних дій. До речі, моніторинг ядерного вибуху проводиться за допомогою МСМ (Міжнародна система моніторингу). В даний час 285 із запланованих 337 станцій сертифіковані і проводять моніторинг земної кулі, щоб виявити і підтвердити будь-які порушення Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань (ДВЗЯВ). Попередні заходи безпеки також пов'язані і з такими небезпечними подіями, як радіаційна аварія на АЕС «Фукусіма-1», яка виникла внаслідок небезпечної сейсмічної ситуації, або руйнівне цунамі 2004 року в Індійському океані, що потребує співпраці відповідно до угоди ДВЗЯВ.

Ядерна безпека не є проблемою тільки для держав, що мають ядерну зброю. Глобалізація приводить до об'єднання всіх країн і робить цей світ

складнішим, стає недоступним для повної та якісної оцінки слідчим й судом, але те, що такі висновки є, і що їх число у зв'язку з розширенням можливостей експертизи й ускладненням експертних методів та методик постійно зростає, не викликає сумнівів.

Також аналіз матеріалів слідчої та судової практики свідчить, що слідчі та суд (судді) під час оцінки висновку експерта майже не використовують допомогу спеціалістів, і якщо під час дослідження виникають сумніви, то допитують експерта, який проводив дослідження, або призначають повторну (додаткову) експертизу.

Проте, залучення фахівця відповідної галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла з метою надання консультації з приводу проведеного експертного дослідження та висновку експерта є непроцесуальною формою використання спеціальних знань. Після ознайомлення з висновком експерта спеціаліст-консультант може дати оцінку наукової обґрунтованості експертного дослідження, вказати на методичні недоліки при його проведенні, повідомити про невикористані можливості [7, с. 49-52].

І хоча такий спосіб не вирішує усіх проблем спеціальної оцінки висновку експерта, оскільки у чинному КПК України не передбачено допиту спеціаліста-консультанта, його консультація може бути аргументом для призначення окремих процесуальних дій (допит конкретних осіб, експертів та ін.) з метою отримання необхідних додаткових матеріалів, які нададуть можливість провести таку оцінку.

Таким чином, тільки внаслідок всебічної, взаємопов'язаної оцінки висновку експерта (як з процесуальної сторони, так і зі спеціальної сторони) орган, що її призначив експертизу зможе переконатися в його належності, допустимості, достовірності та достатності, а також визначити його значення та зв'язок з іншими доказами у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2012. – № 4651-VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>.

2. Клименко Н.І. Судова експертологія: Курс лекцій: навч. посіб. для студ. / Н.І. Клименко. – К: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 528 с.

3. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е.Р. Россинская. – М.: Норма, 2005. – 656 с.

4. Сахнова Т.В. Судебная экспертиза / Т.В. Сахнова. – М.: Городец, 2000. – 368 с.

5. Щербаковский М.Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование: Учебно-практическое пособие / М.Г. Щербаковский. – Харьков: Эспада, 2005. – 544 с.

6. Орлов Ю.К. Заключение эксперта и его оценка по уголовным делам.

використати висновок експерта у кримінальному провадженні. Для цього необхідно, щоб слідчий, прокурор, захисник або суд, які призначили експертизу, чітко усвідомили сутність дослідження та правильно й об'єктивно оцінили висновок експерта.

У випадках, коли щодо одного й того самого об'єкта проведено кілька експертиз, у тому числі комплексну, комісійну, додаткову чи повторну, необхідно дати оцінку кожному висновку з погляду на всебічність, повноту й об'єктивність експертного дослідження. Такій оцінці підлягають також окремі висновки експертів – членів комісійної чи комплексної експертизи, які не підписали спільний висновок.

Під оцінкою висновку експерта розуміють процес встановлення достовірності, дійсності та достатності висновків, визначення форм та шляхів його використання у доказуванні, що засноване на всебічному, повному та об'єктивному розгляді усіх обставин справи в їх сукупності [3, с. 57]. Крім того, у діяльності з оцінки висновку експерта виділяють аналіз структури та змісту висновку з огляду на його відповідність юридичному, гносеологічному та етичному критеріям, а також зв'язок та відповідність висновку експерта з іншими доказами у справі [4, с. 251].

Таким чином, оцінка висновку експерта включає різноманітні аспекти. Поділити їх під час оцінки даного джерела доказів у конкретному кримінальному провадженні доволі складно, оскільки межа між ними нечітка, а отже, вони досліджуються тільки в сукупності.

Тому, в процесі оцінки висновку експерта за основу доцільно прийняти знання, що використовуються під час дослідження. На цій підставі можна виділити дві сторони оцінки висновку експерта, які мають бути взаємопов'язаними та взаємозумовленими:

– зовнішня сторона оцінки доказів (логіко-процесуальна), що заснована на професійних знаннях органу що призначив експертизу;

– внутрішня сторона оцінки доказів (спеціальна), що заснована на спеціальних знаннях, які застосовувалися під час експертного дослідження [5, с. 214-224].

Вважаємо, що найбільшу складність викликає спеціальна оцінка наукової обґрунтованості висновку експерта, яка включає визначення правильності та надійності застосованої експертом методики, достатності наданих матеріалів, обґрунтованості вихідних даних, повноти проведеного дослідження, конкретизації виявлених ознак та правильності їх інтерпретації [6, с. 46-51].

Варто звернути увагу на той факт, що на практиці, у переважній більшості випадків, особу, що призначила експертизу з усього експертного висновку цікавлять лише результати дослідження. Тобто, оцінка висновку експерта зводиться лише до перевірки повноти цих результатів та відповідності з іншими доказами у справі.

Зрозуміло, що не кожний експертний висновок відрізняється

взаємопов'язаним. Країни, які генерують ядерну енергію для задоволення власних потреб в електроенергії або мають дослідницькі реактори знаходяться під загрозою розкрадання і контрабанди ядерних матеріалів. Додавання радіоактивних джерел-компонент, які можуть бути використані в «брудних бомбах» та інших засобах радіологічного тероризму, значно розширює проблему, оскільки такі джерела використовуються всюди для медичних і промислових цілей. Тому виділимо такі напрями міжнародної співпраці:

1. Зведення до мінімуму використання високозбагаченого урану;
2. Зміцнення правової бази;
3. Зміцнення системи консультативної служби міжнародних фізичного захисту;
4. Збільшення ефективності ядерної безпеки держав;
5. Поліпшення захисту високоактивних радіоактивних джерел;
6. Зміцнення співробітництва між атомною промисловістю і урядом.

Список використаних джерел

1. Докторская диссертация и пятиминутный разговор // Ева Кюри. «Мария Кюри» (1937) / пер. с франц. Е. Корша под ред. В.В. Алпатова. – М., 1976.
2. Matthew Bunn, Martin B. Malin, Nickolas Roth, and William H. Tobey, Preventing Nuclear Terrorism: Continuous Improvement or Dangerous Decline? / Project on Managing the Atom, Belfer Center for Science and International Affairs, Kennedy School of Government. – Harvard University. – March 21, 2016. – 84 p.
3. Ядерне законодавство: Збірник нормативно-правових актів / За ред. Академіка НАН України Ю.С. Шемшученка. – У 2-х томах: Том 1. – Вид. 2-ге, перероб. та допов. – К.: Ін Юре, 1999. – 648 с.
4. Ядерне законодавство: Збірник нормативно-правових актів / За ред. Академіка НАН України Ю.С. Шемшученка. – У 2-х томах: Том 2. – Вид. 2-ге, перероб. та допов. – К.: – Ін Юре, 1999. – 440 с.

Білоус І.В.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БІОМЕТРИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВЛАСНИКА ДОКУМЕНТА, ЩО ПОСВІДЧУЄ ОСОБУ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Пріоритетним напрямом державної політики в сфері правоохоронної діяльності є забезпечення безпеки людини та суспільства від різного роду злочинних проявів [1]. Національна безпека України передбачає створення умов, при яких неможливе використання персональних даних і документів, що засвідчують особу, для вчинення злочинів. Основною умовою для цього є перебування в національному обігу на належному рівні захищених документів, що посвідчують особу.

Сучасні технології у сфері виготовлення документів дали змогу реалізувати новий напрям захисту документів, що посвідчують особу – внесення біометричної інформації про особу-власника документа на вбудований безконтактний електронний носій. Окрім поліграфічних елементів захисту від підроблення, такі документи мають електронний захист, оскільки вся інформація, що зазначена в документі, дублюється в електронному вигляді й може бути зчитана за допомогою спеціального обладнання. На вбудований електронний носій документів, які посвідчують особу вноситься базова інформація, а також інформація про біометричні дані власника документа, що дозволяє ідентифікувати людину та унеможливує використання документа будь-якою іншою особою. Основними біометричними даними при цьому вважають оцифровані зображення обличчя та підпис. В залежності від національного законодавства, на електронний носій також можуть вноситься додаткові біометричні дані – відбитки пальців, зображення райдужної оболонки ока тощо. Саме через можливість внесення до документу біометричних параметрів власника, документи з електронним носієм інформації називають біометричними. В Україні виготовлення та введення в обіг документів, що посвідчують особу забезпечених безконтактною інтегральною схемою розпочато з 1 січня 2015 року [2].

Документи, що посвідчують особу з біометричними даними їх власників мають нові реквізити: мікросхему і інформацію, що міститься в електронній формі (біометричні та інші персональні дані). Саме тому при дослідженні як біометричних документів, так і їх нових реквізитів, виникає ряд питань, пов'язаних з використання біометричних технологій в правоохоронній діяльності [3, с. 173].

Новітні біометричні документи, що посвідчують особу повинні відповідати певним криміналістичним вимогам, а їх реквізити повинні забезпечувати своє призначення. Вони мають не тільки ідентифікувати документи, але і сприяти швидкості їх перевірки, оскільки візуальне дослідження без застосування спеціальних засобів, залежить від особливостей сприйняття конкретної особи, що здійснює перевірку і вимагає певних витрат часу [4].

Безконтактний електронний носій, який містить біометричну інформацію власника документа (цифрове зображення обличчя, дактилоскопічну та іншу інформацію), сприяє підвищенню захисту документів від підробки, швидкості і якості процедури перевірки на належність документів їх пред'явникам.

Хоча зображення обличчя, відбитки пальців, підпис та інша інформація про власника використовуються як біометричні реквізити документів відносно недавно, як об'єкти криміналістичної ідентифікації вони мають поширене використання в правоохоронній діяльності для розкриття злочинів завдяки своїм властивостям, що полягають в

Список використаних джерел

1. Іщенко А.В. Криміналістичне забезпечення протидії злочинності як наукова категорія / А.В. Іщенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2011. – №3. – С. 3-9.
2. Гора І.В. Криміналістика: посіб. для підгот. до іспитів / І.В. Гора, В.А. Колесник. – К.: Паливода, 2003. – 144 с.
3. Лисенко В.В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування податкових злочинів: дис. ...доктора юрид. наук: 12.00.09 / В.В. Лисенко. – К., 2006. – 499 с.
4. Черноус Ю.М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: монографія. – К. : Видавничий дім «Скіф», 2012. – 448 с.

Юнацький О.В.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА

Судова експертиза виступає ефективним засобом встановлення обставин, що підлягають доказуванню і дає змогу використовувати в процесі розслідування й судового розгляду весь арсенал сучасних досягнень у галузі науки і техніки.

Висновок експерта посідає провідне місце в системі доказів, проте його доказове значення залежить від різноманітних обставин: фактів, встановлених експертом, характеру події, що розслідується, конкретної судово-слідчої ситуації та сукупності доказів на момент розслідування.

Згідно зі ст.ст. 84, 94, 101 КПК України [1], висновок експерта є одним з процесуальних джерел доказів. Це докладний опис досліджень, проведених експертом, та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, що поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи. Оскільки жоден доказ не має наперед встановленої сили, тому і висновок експерта не має переваг перед іншими доказами, а фактичні дані, що містяться у ньому, оцінюються за загальними правилами, передбаченими кримінальним процесуальним законодавством.

Висновок експерта є підсумком проведеного спеціального дослідження, в якому оцінка встановлених ним фактичних даних надається у формі відповідей на запитання експертизи.

Порівняно з іншими доказами, висновок експерта має специфічні риси, що обумовлені його сутністю:

– висновок експерта формується на основі використання спеціальних знань;

– висновок експерта є вивідним знанням, а не інформативним, як інші особисті докази (показання) [2, с. 160].

Варто також зазначити, що судова експертиза досягає своєї мети в тому випадку, коли орган, що її призначив, спромігся належним чином

теорії (теорія криміналістичної ідентифікації, теорія криміналістичного доказування; теорія криміналістичного виявлення злочинів тощо), що активно розробляються, повинна стати методологічною базою теорії криміналістичного забезпечення діяльності прокурора.

Прокурору, що здійснює свої процесуальні функції під час досудового розслідування окрім внутрішнього переконання, знання процесуальних норм і правил, необхідно на достатньому рівні володіти криміналістичними знаннями. Адже обов'язок прокурора, як суб'єкта доказування, полягає у вмінні забезпечити наданими йому процесуальними засобами швидкого, повного і неупередженого дослідження всіх обставин, що утворюють предмет доказування. Саме це вміння об'єктивно дозволяє прокуророві давати письмові вказівки у кримінальному провадженні, а згодом визначати тактику поведінки в суді.

Аналіз літературних джерел, дозволяє зробити висновок про те, що термін «криміналістичне забезпечення» доволі поширено використовується, в наукових дослідженнях. Йдеться про науковий доробок В.І. Галагана, І.С. Іерусалимова, А.В. Іщенко, І.В. Гори, В.А. Колесника, В.В. Лисенка, Є.Д. Лук'янчикова, Ж.В. Удовенко, Ю.М. Черноус, О.І. Чучукало та інших вчених.

При цьому питанні криміналістичного забезпечення досліджується вченими в різних аспектах. В основному це стосується криміналістичного забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, та дієвого розслідування окремих видів злочинів, техніко-криміналістичного, психолого-криміналістичного забезпечення експертних досліджень, проведення окремих слідчих (розшукових) дій та в цілому діяльності з виявлення і розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень тощо.

Враховуючи різноманітні підходи науковців [1; 2; 3; 4] до визначення поняття криміналістичного забезпечення діяльності правоохоронних органів у сфері кримінального провадження, можна зробити висновок, що під криміналістичним забезпеченням діяльності прокурора процесуального керівника досудовим розслідуванням потрібно розуміти систему впровадження у практичну кримінальну процесуальну діяльність прокурора криміналістичних знань та вмінь використовувати наукові, методичні, техніко-криміналістичні засоби й методи для виконання завдань кримінального провадження.

Уважаємо необхідним підкреслити, що у системі криміналістичного забезпечення діяльності прокурора – процесуального керівника досудовим розслідуванням вагоме значення має криміналістична освіта, яка є елементом його професійних знань і вмінь. Щоб вироблені криміналістичною наукою прикладні знання (методи та засоби) стали знаряддям прокурорської практики, вони повинні бути підкріплені криміналістичною освітою.

індивідуальності, відносній стійкості та придатності для експертного дослідження.

Використання біометричних даних та іншої персоналізованої інформації в документах, що посвідчують особу дозволить правоохоронним органам, в межах своїх повноважень, при виконанні функцій, пов'язаних з боротьбою зі злочинністю та протидією тероризму, вирішити багато завдань, а саме:

- забезпечення достовірної ідентифікації осіб, що підозрюються у вчиненні злочинів;
- оперативне встановлення особи, затриманої при проведенні заходів з охорони суспільної безпеки, забезпечення безпеки масових заходів (футбольні матчі і т.п.);
- ідентифікація громадян, що знаходяться в зоні стихійного лиха та у яких відсутні документи, що посвідчують особу;
- оперативне впізнання осіб, які перебувають в безпорадному, несвідомому стані або нездатних повідомити про себе достовірні відомості;
- встановлення факту повторної спроби отримання паспорта або візи громадянином, який назвався іншим ім'ям;
- перевірка за базами даних оперативних і спеціальних служб осіб, що представляють оперативний інтерес;
- протидія нелегальній міграції;
- забезпечення безпеки міжнародної цивільної авіонавігації [5].

Вище наведене свідчить про те, що документи з біометричними даними їх власників, які містяться на вбудованому безконтактному електронному носії, забезпечують достовірну ідентифікацію особи, унеможливають використання документу будь-якою іншою особою, що сприяє підвищенню ефективності боротьби з численними правопорушеннями, пов'язаними з використанням підроблених документів та суттєвому підвищенню захищеності суспільства від проявів злочинності та тероризму.

Список використаних джерел

1. Волеводз А.Г. Удостоверяющие личность документы с биометрическими персональными данными: международные стандарты, иностранный опыт, отечественное правовое регулирование и его проблемы / А.Г. Волеводз // Ученые записки Санкт-Петербургского имени В.Б. Бобкова филиала Российской таможенной академии. 2015. № 1(53). С. 87-117. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://mgimo.ru/library/publications/1013486/1>.

2. Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20.11.2012 № 5492-VI, [Електронний ресурс]

Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T125492.html

3. Симонова С.С. Документи с биометрическими данными их владельца как объекты криминалистического исследования: дис. канд. : 12.00.12 / С.С. Симонова. – Волгоград, 2014. – 203 с.

4. Бочарова О.С. Биометрические документы, удостоверяющие личность: криминалистические аспекты защиты от подделки персональных данных. / О. Бочарова, О. Дятлов, Е. Кирилук, Т. Ритвинская, Е. Рыбалко // Материалы международной научно-практической конференции «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе. Актуальные вопросы теории и практики судебной экспертизы» (г. Алматы, 6 ноября 2014 г.). – Астана, 2014. – 332 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://online.zakon.kz>.

5. Тітаренко Г. Біометричні паспорти як засіб регулювання міграційних процесів: зарубіжний досвід та українські реалії / Г. Тітаренко, І. Усатюк // Актуальні проблеми державного управління, 2014. – Вип. 3. – С. 127-131. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2014_3_30.

Білоус О.Д.

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ПРИВОДУ ЯК ЗАХОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Конституція України у ст. 3 визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість держави [1].

Важливим процесуальним інструментом забезпечення належної поведінки учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування є привід. Загроза застосування приводу або його фактичне застосування сприяє своєчасному і належному виконанню учасниками кримінального провадження покладених на них законом процесуальних обов'язків, підвищує ефективність стадії досудового розслідування.

Будь-яка правова система здебільшого відображає загальні правила організації суспільного життя відповідних епох, класову структуру суспільства, панівні економічні та політичні уявлення та зміст суспільних відносин, розвивається та трансформується відповідно до загальних закономірностей історичного розвитку. Не є виключенням у цьому аспекті й розвиток на теренах сучасної Української держави законодавчого регулювання приводу, як заходу забезпечення кримінального провадження.

Після розпаду у 1991 р. СРСР першим кроком на шляху реформування та удосконалення кримінального процесуального законодавства в Україні стала Концепція судово-правової реформи в Україні, прийнята Верховною Радою України 28 квітня 1992 р. [2].

встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а за потреби – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії;

– доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

– призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом;

– скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих;

– ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування;

– погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК України, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання;

– повідомляти особі про підозру;

– затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до підготовленого слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи клопотання;

– перевіряти перед направленням прокурору вищого рівня документи органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію), повертати їх відповідному органу з письмовими вказівками, якщо такі документи необґрунтовані або не відповідають вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України чи законами України;

– доручати органам досудового розслідування проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) на запит компетентного органу іноземної держави тощо.

З огляду на вищезгадані та інші повноваження прокурора передбачені Кримінальним процесуальним законодавством України, йому ніколи не варто забувати про те, що кримінальне судочинство та криміналістика тісно пов'язані та взаємозалежні як правовий механізм установлення юридичного факту й інструмент виявлення джерел інформації про нього, застосований в умовах, за яких одних процесуальних можливостей для цього недостатньо. Тому реалізація прокурором передбачених в КПК України повноважень вимагає обов'язкової наявності криміналістичних знань. Загальна теорія криміналістики, так само як і використовувані

2. Тертишник В.М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі / В.М. Тертишник. – Дн.: Юрид. акад. МВС України, Арт-Прес, 2002. – 432 с.

3. Петрухина А.Н. Проблемы развития института экспертной инициативы в уголовном судопроизводстве / А.Н. Петрухина // Российский судья. – 2004. – №1. – С. 14-15.

4. Энциклопедия судебной экспертизы / По ред. Т.В. Аверьяновой, Е.Р. Россинской. – М: Юристъ, 1999. – 552 с.

5. Ревака В.М. Форми використання спеціальних знань в досудовому провадженні : дис. канд. юр. наук : 12.00.09 / Ревака В.М. – Харків, 2006. – 197 с.

6. Ковальов В.В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : дис. канд. юр. наук : 12.00.09 / Ковальов В. В. – Київ, 2007. – 228 с.

7. Грамович Г.И. Основы криминалистической техники / Г.И. Грамович. – Мн.: Выш. школа, 1981. – 208 с.

Щербакова Г.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА – ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИКА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ

На сьогодні процесуальний аспект доказової діяльності прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням чітко визначений законодавцем. Водночас, можливості, які надає криміналістична наука щодо вдосконалення вказаної діяльності прокурора, хоча вони і незакріплені законодавчо, є доволі значними.

В Українському науковому просторі процесуальні аспекти діяльності прокурора під час досудового розслідування ставали предметом наукових дискусій Ю.М. Грушевого, Н.С. Карпова, П.М. Каркача, О.М. Толочка та багатьох інших вчених.

Проте варто зауважити, що не менш важливого практичного значення набуває також й питання криміналістичного забезпечення діяльності прокурора – процесуального керівника досудовим розслідуванням. Вказана проблематика є багатоаспектною проблематикою, яка потребує ґрунтовної наукової розробки.

Відповідно до чинного КПК України прокурор сьогодні має такі владні повноваження:

- повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;
- доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування;
- доручати слідчому органу досудового розслідування проведення у

Наступним етапом у розвитку вітчизняної кримінальної процесуальної науки, в тому числі й щодо її поглядів на систему заходів забезпечення кримінального провадження, на наш погляд, стало прийняття у 2012 році нового КПК України [3], який увібрав та відтворив у собі як вимоги Основного Закону України, так і міжнародні стандарти у галузі прав людини, та містить ряд новел В даному кодифікованому акті замість усталеного та загальноживаного терміну «заходи кримінально-процесуального примусу» вводиться в обіг термін «заходи забезпечення кримінального провадження». Мета їх застосування – досягнення дієвості цього провадження, зазначається у ч. 1 ст. 131 КПК України [3].

У новому КПК України заходам забезпечення кримінального провадження приділено окремий розділ – другий. Саме до заходів забезпечення кримінального провадження (поряд із тимчасовим обмеженням у користуванні спеціальним правом; відстороненням від посади; тимчасовим відстороненням судді від здійснення правосуддя; тимчасовим доступом до речей і документів; тимчасовим вилученням майна; арештом майна; затриманням особи; запобіжними заходами) законодавець відніс «виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід» (Глава 11 КПК) [3].

Також однією з новел КПК стало те, що під час досудового розслідування рішення про здійснення приводу приймається не слідчим, а винятково слідчим суддею за клопотанням слідчого чи прокурора (ст. 140). У Кодексі вперше визначений перелік тих осіб із числа свідків, до яких не може бути застосований привід. Виконання ухвали про здійснення приводу уже може бути доручено не тільки відповідним підрозділам органів Національної поліції, а й органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, Національного антикорупційного бюро України або Державного бюро розслідувань (ст. 143 КПК) [3].

З огляду на викладене вище, приходимо до висновку, що інститут приводу пройшов доволі тернистий шлях свого розвитку, та отримав більш детальну регламентацію в порівнянні з раніше діючим законодавством, будучи істотно доповненим з метою відповідності до вимог європейських та міжнародних стандартів. Однак і на сучасному етапі даний інститут сформований недостатньо і потребує подальшої розробки. Наразі серед науковців та практичних працівників не сформовано однакості позиції щодо розуміння кола осіб, до яких може застосовуватися привід, потребують додаткових роз'яснень нормативні положення, що встановлюють підстави застосування приводу до учасників кримінального провадження.

Загалом варто зазначити, що сучасний період функціонування приводу, як заходу забезпечення кримінального провадження, характеризується посиленням гарантій захисту прав і свобод людини,

закріпленням у новому КПК України процесуального порядку виклику особи та особливостей застосування приводу, як одного з наслідків неприбуття на нього.

Список використаних джерел

1. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 р. № 2296-ХІІ [Електронний ресурс] // Режим доступу до документа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2296-12>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України: від 13 квітня 2012 р. № 4651-VІ // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документа: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>.

Бобрик К.Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ЗЛОЧИННОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

У ході розслідування злочинів, вчинених злочинною організацією найчастіше проводяться такі слідчі (розшукові) дії: огляди, допити, обшуки, в'язання, різні види експертиз. Тактика перерахованих вище слідчих (розшукових) дій у спеціальній літературі розглянута доволі докладно, тому хотілося зупинитися лише на особливостях проведення однієї з найбільш складних слідчих (розшукових) дій, це огляд місця події при розслідуванні злочинів, вчинених злочинною організацією.

Основним завданням огляду місця події при розслідуванні злочинів, вчинених злочинною організацією є: виявлення, фіксація та вилучення слідів злочинної діяльності, залишених, у першу чергу її організатором (керівником); висування версій; одержання вихідних даних по розшуку злочинців, насамперед організатора (керівника) злочинної організації.

Організатор (керівник) злочинної організації не здатний організувати знищення всіх слідів перебування на місці події, передбачити всі дрібниці, які згодом можуть бути доказами в провадженні. Тому, незважаючи на зростаючу технічну оснащеність злочинних організацій, правильно обрана слідчим тактика огляду, зазвичай сприяє одержанню важливих доказів.

Належна підготовка, ретельне проведення та отримання відповідних результатів огляду місця події при розслідуванні злочинів, вчинених злочинною організацією, насамперед залежить від знання слідчим типових способів діяльності її керівника (організатора), як при організації ним конкретного злочину так і загальному керівництві діями «підлеглих».

Так, керівництво діями членів злочинної організації може

процес розслідування [6, с. 107]. В свою чергу, Г.І. Грамович, обґрунтовує необхідність погодження проведеного дослідження з органом, який призначив експертизу лише у разі, якщо при цьому є ризик пошкодження або знищення об'єкта дослідження [7, с. 194-195].

Однак практична експертна діяльність, вказує на необхідність повідомляти слідчого про виявлення нових фактів чи обставин справи у всіх випадках. Адже такий алгоритм дій спрощує процес доказування. Зазвичай слідчі сприяють експерту, надаючи необхідну інформацію, нові дані та, за необхідності, додаткові об'єкти дослідження, в разі порушення експертом відповідного клопотання.

Також, при виникненні такої потреби, експерт може порушити відповідне клопотання про уточнення редакції запитання, обґрунтувавши причини та необхідність зміни редакції і запропонувавши їх правильну редакцію. Такими причинами можуть бути:

- розширення меж експертизи, через виявлення нових обставин;
- неможливість експертом самостійно відредагувати запитання без зміни їх суті;
- якщо самостійне редагування питань експертом приведе до часткової зміни їх суті;
- якщо на, викладені слідчим, запитання не можна відповісти, тому що вони є не коректними.

Для ефективної взаємодії слідчих органів та суду з експертом, є цілком позитивною практика завчасного повідомлення їх про виявлення експертом нових, раніше не відомих, відомостей, фактів та обставин, які мають значення для кримінального провадження. Однак, варто зазначити, що експерт в будь-якому разі має зазначити такі факти та відомості в своєму висновку. Попереднє повідомлення слідчого про виявлені в ході експертного дослідження обставини також доцільне в разі, якщо в ході дослідження експертом було встановлено особу підозрюваного і це пришвидшить процес його затримання без додаткового зволікання, яке може нашкодити подальшому розслідуванню.

Отже, можна зазначити, що експертна ініціатива та співпраця експерта з органами досудового розслідування позитивно відображається на процесі розслідування кримінального правопорушення, його швидкості, повноті та точності. Однак, Закон не зобов'язує експерта викладати всі виявлені ним відомості та факти в офіційному документі, а саме висновку експерта, тому на сьогоднішній день експертна ініціатива повністю покладається на свідомість експерта.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. на 04 серпня 2016 року: Офіц. Текст. – К.: Алерта, 2016. – 282 с.

право експерта в процесуальній науці отримало назву експертної ініціативи. Таке право експерта, на думку В.М. Тертишника, є важливою гарантією повноти і всебічності дослідження всіх обставин справи [2, с. 115].

Варто зазначити, що право експерта вийти за межі поставлених йому на вирішення питань було викликано судовою та слідчою практикою, оскільки органи слідства та суду не завжди розуміють можливості того чи іншого дослідження та не завжди коректно формулюють питання [3, с. 14].

Ініціатива експерта реалізується в різноманітних варіантах:

– встановлення більш конкретних фактів, чим ті, що були викладені в питанні. Найчастіше реалізується завдяки проведенню додаткових досліджень та практичному досвіду експерта;

– встановлення нових фактів, які не були сформульовані в питаннях;

– зміна напрямку дослідження, в зв'язку з виявленням в матеріалах справи обставин, які відносяться до предмета експертизи, що не були враховані слідством та судом [4, с. 153].

Експерт має право вказати зі своєї ініціативи на ті обставини, про які йому не були поставлені питання, але при дотриманні таких вимог:

– якщо ці обставини виявлені на підставі використання своїх спеціальних знань і не виходять за межі компетенції експерта;

– якщо вони виявлені під час експертного дослідження і впливають з нього;

– якщо вони мають значення для обставин, встановлених експертом під час свого дослідження і безпосередньо з ними пов'язані, тобто розкривають, доповнюють, уточнюють обставини, що складають предмет даної експертизи;

– якщо через наявність об'єктивних причин експерт не зміг проконсультуватися зі слідчим і судом із приводу необхідності включення даних відомостей про ці обставини до свого висновку [5, с. 145].

Згідно з думкою деяких науковців, експерт повинен повідомити слідчого чи особу, яка призначила експертизу про встановлені відомості до того, як вони будуть сформульовані у висновку експерта. Однак нормативно-правова база не зобов'язує експерта отримувати попередню згоду чи дозвіл на реалізацію своєї законної ініціативи, тому експерт може самостійно та безперешкодно вказувати, виявлені ним обставини, спираючись на власний досвід, спеціальні знання та результати дослідження.

Цей аспект викликав багато суперечок між науковцями-криміналістами. В.В. Ковальов вважає, що своєчасне інформування слідчого про встановлені обставини може бути використане для викриття особи підозрюваного у злочині, або ж відсутність запитань експерту про встановлені факти може бути не випадковою, а частиною спланованої слідчим тактичної операції. Відсутність у такому випадку погоджених дій між експертом і слідчим може зірвати сплановану операцію і ускладнити

здійснюватися як безпосередньо, так і опосередковано. У першій ситуації організатор (керівник) є присутнім на місці події, облаштовуючи із цією метою приміщення, транспортні засоби, ділянки місцевості засобами зв'язку, зброєю. У другій ситуації організатор (керівник) на місці події не перебуває й здійснює керівництво зі свого робочого місця, з офісу, готелю, квартири, використовуючи сучасні засоби зв'язку (телефон, мобільний телефон, радіостанцію, електронну пошту).

Іншими факторами, які обумовлюють особливості огляду місця події при розслідуванні злочинів, вчинених злочинною організацією є високий рівень «професіоналізму» злочинців та застосування ними розробленої, ретельно продуманої та відпрацьованої схеми вчинення злочинів. Так, на вчинення злочину злочинною організацією можуть вказувати такі обставини:

1. Кількість і характер слідів злочинців (сліди пальців рук, які залишені, судячи з малюнку папілярних ліній, різними особами; сліди ніг (взуття); сліди паління; сліди губ на посуді; сліди об'єктів та мікрооб'єктів, котрі свідчать про перебування кількох осіб на місці вчинення злочину тощо).

2. Особливості, пов'язані з предметом злочинного посягання (сліди переміщення, переносу громіздких або важких предметів, значний об'єм та вага викраденого).

3. Наявність слідів різної зброї, якою спричинені ушкодження, на виявленому трупі, різнохарактерність механізму їх спричинення, характер професійних вузлів, застосованих при зв'язуванні потерпілого чи при упаковці трупа.

4. Спосіб вчинення злочину (витонченість або складність, іноді зухвалість; максимальна безпека для злочинців, виключення можливості захоплення на місці вчинення злочину; використання важких знарядь для різки металу при крадіжках із сейфів та інших металевих сховищ, вогнепальної зброї; транспортних засобів, причетність яких до події злочину безсумнівна та інше).

5. Внесення значних за обсягом змін у обстановці, порівняно з тривалістю перебування там злочинців, залишення на місці події предметів чи їх частин, що належать злочинцям, або які вони принесли з собою (шапки або панчохи, пристосовані для приховування обличчя нападників, мотузки для зв'язування потерпілих тощо).

Поняття місця події у криміналістиці найчастіше вживається в широкому значенні (охоплює місце готування до злочину, місце безпосереднього вчинення злочину, місце виявлення слідів злочину та місце їх приховання), тому при розслідуванні злочинів вчинених злочинною організацією місцем події є:

– при безпосередньому керівництві вчиненням злочину – місце знаходження організатора (керівника, лідера), якій перебуває, як правило в

зоні видимості, рідше – у радіусі дії радіопередавача, якщо такий використовувався;

– при опосередкованому керівництві злочинною діяльністю межі огляду місця події розширюються і огляду можуть підлягати транспортні засоби, готелі, квартири, звідки здійснювалося керівництво злочинном. Вони перебувають на значній відстані від безпосереднього місця вчинення злочину.

У першій ситуації оглядається місце злочину – тобто ділянка простору, на якій вчинений злочин і ця обставина підлягає доказуванню в ході розслідування. При цьому, слідчий відшукує сліди перебування й функціонування фізичної особи – організатора (керівника, лідера) на певному місці у відомий час. Це можуть бути загальновідомі сліди пальців рук, ніг, взуття, одягу, недопалки цигарок і т.п.

У другій ситуації, при опосередкованому керівництві злочинною діяльністю оглядається вже не місце злочину, а місце події – ділянка місцевості, приміщення, транспортні засоби, де можуть бути виявлені сліди готування злочину або керівництва його вчиненням, предмети, тим чи іншим способом пов'язані зі злочином, сліди активного впливу організатора (керівника, лідера) на хід кримінальної операції, а також сліди очікування організатором (керівником) завершення діяння виконавцями та сліди керівництва відходом злочинців. Наприклад, при керівництві подією злочину за допомогою телефону необхідно встановити, з якими абонентами і як регулярно підтримувався зв'язок.

Природно, вибір тактики огляду місця події й технічних засобів, що використовуються при цьому, певною мірою буде обумовлений заснованими на слідчих і оперативних матеріалах попередніх відомостях про характер злочинної діяльності організатора (керівника, лідера).

Зазначені та інші обставини впливають на діяльність слідчого, який здійснює огляд до відкриття кримінального провадження або одразу після його відкриття, та обумовлюють особливості всіх стадій огляду.

Так, перед проведенням огляду місця події необхідно здійснити такі організаційні заходи:

– охорона місця події з метою недопущення внесення змін в обстановку;

– виїзд на місце події постійно діючої слідчо-оперативної групи, що спеціалізується на розкритті та розслідуванні окремих видів злочинів. До складу такої групи бажано включити слідчих, оперативних працівників, інспекторів-криміналістів, спеціалістів експертно-криміналістичної служби, співробітників територіальних органів національної поліції, інших спеціалістів, котрі мають досвід щодо особливостей проведення розслідування у справах даної категорії;

– забезпечення слідчо-оперативної групи необхідними науково-технічними засобами, які дозволять виявити, зафіксувати, а можливо й

фінансово-юридичної академії (економіка, право). – Ірпінь, 2013. – Вип. 2. – С. 101-106.

11. Ковальова В.В. Шляхи удосконалення організації діяльності експертно-криміналістичної служби МВС України: дис. канд. юрид. наук.; 12.00.09 / В.В. Ковальова; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2001. – 254 с.

12. Корухов Ю.Г. Экспертные и неэкспертные трасологические исследования в уголовном процессе // Проблемы трасологических исследований. – 1978. – Вып. 35. – С. 3.

13. Кофанова О.С. Теоретичні та практичні аспекти використання спеціальних знань при розслідуванні злочинних посягань на культурні цінності. – Автореф. дис. канд. юрид. наук (12.00.09) / О.С. Кофанова. – К.: Академія адвокатури України, 2011. – 18 с.

14. Нерсисянц В.С. Философия права. Учебник для вузов. – М.: Издательская группа ИНФРА – М., – НОРМА, 1997. – 652 с.

15. Орлов Ю.К. Использование специальных знаний в уголовном судопроизводстве // Судебная экспертиза: общие понятия: учебное пособие. – М., 2004. – Вып. 2. – С. 3.

16. Петрушенко В.Л. Філософія. Навчальний посібник. – ТзОВ НВФ «Магнолія плюс», 2006. – С. 40-41

17. Селиванов Н.В. Спорные вопросы судебной экспертизы // Социалистическая законность. – 1978. – № 5 – С. 63.

18. Хазиев Ш.Н. Процессуальные и криминалистические основы судебно-искусствоведческой экспертизы // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы. Доклады и сообщения на международной конференции «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе». – М.-Нижний Новгород: РФЦСЭ и Приволжский РЦСЭ МЮ РФ, 2004. – С. 335-337.

19. Шляхов А.Р. Предмет некоторых видов судебной экспертизы // Вопросы криминалистики. – 1963. – №8-9. – С. 20.

20. Шляхов А.Р. Судебная экспертиза. Организация и проведение. – М., 1979. – С.8.

21. Щербаковский М.Г. Призначення та провадження судових експертиз: посібник ; МОН України / М.Г. Щербаковский. – Харків : Фактор, 2011. – 500 с.

Щебельська М.П., Садченко О.О.

РОЛЬ ЕКСПЕРТНОЇ ІНІЦІАТИВИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Згідно з п. 3 ч. 4 ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України, експерт має право викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання [1, с. 39]. Зазначене

фрагментів твору до конкретного твору; відновленню конкретного твору за наданими фрагментами з використанням даних про його зовнішній вигляд (фотографій, відеофрагментів, документальних описів) та інші. До діагностичних відносяться завдання, пов'язані з виявленням обставин створення досліджуваних об'єктів – місця, часу, використаних матеріалів, засобів, методів і прийомів, які застосовувались при його створенні; з встановленням змісту, смислового навантаження досліджуваного об'єкта, його художньої, історичної, культурної цінності; а також з встановленням приналежності досліджуваних об'єктів до робіт певних авторів, школи, стилю, жанру за використаними матеріалами, творчою манерою, сюжетом, змістом та ін. Варто зазначити, що при проведенні судової мистецтвознавчої експертизи частіше за все не вирішується якимсь одним завданням, ідентифікаційним або діагностичним, зазвичай це комплекс завдань, які тісно взаємопов'язані між собою, коли вирішення одних завдань сприяє забезпеченню вирішення інших тощо.

Список використаних джерел

1. Аверьянова Т.В. Судебная экспертиза. Курс общей теории. – М.: Норма, 2009, – С. 77.
2. Арсеньев В.Д. Соотношение понятий предмета и объекта теории судебной экспертизы // Проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. ВНИИСЭ. – Вып. 44. – С. 9-10.
3. Біленчук П.Д., Стрілець Г.О., Шульга О.О. Експертна служба України: історіографія, джерелознавство, методологія, праксеологія. Монографія / П.Д. Біленчук, Г.О. Стрілець, О.О. Шульга. – К.: Beezone, 2016. – 292 с.
4. Боров Ю.Б. Эстетика: Учебник / Ю.Б. Боров – М.: Высш. шк., 2002. – С. 132-136.
5. Волчеккая Т.С. Основы судебной экспертологии. – Калининград: Изд-во Калининградского гос. ун-та, 2004 – С. 117
6. Гончаренко В.Г., Гора І.В. Експертизи у судочинстві України / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, І.В. Гори. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 504 с.
7. Гора І.В. Колесник В.А. Підготовка та призначення окремих видів судових експертиз: навч. посібник. – К.: Наук.-вид. відділ НА СБУ, 2012. – 139 с.
8. Закон України «Про судову експертизу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 28, ст.232)
9. Золотникова И.В., Богатырев С.Е. Особенности проведения искусствоведческой экспертизы в рамках административного и уголовного делопроизводства // Культура: управление, экономика, право. – 2010. – №4. – С. 16-20.
10. Клименко Н.І. Загальна теорія судової експертології: поняття і місце в системі наукового знання / Н.І. Клименко // Зб. наук. пр. Ірпінської

дослідити мікрооб'єкти;

– видалення з приміщень та прилеглої території, що підлягає огляду, сторонніх осіб, котрі можуть пошкодити або навіть знищити сліди і навпаки, залишити нові, не пов'язані з подією;

– заходи щодо забезпечення збереження слідів. Зокрема, при розслідуванні злочину з використанням комп'ютерних мереж, слідчий, намагаючись самостійно проникнути в комп'ютерну базу даних, може знищити відповідну інформацію. Спеціаліст, безсумнівно, із цим завданням упорається краще. При використанні комп'ютеру, слідчому рекомендується обмежитись лише його зовнішнім оглядом, не намагаючись проникнути в інформаційну базу, оскільки доступ до інформації найчастіше захищений відповідним паролем, незнання якого спричинить знищення всіх наявних відомостей. У цьому випадку необхідним є вилучення як самого комп'ютера, так і інформаційних носіїв для подальшого вивчення в лабораторних умовах;

– заходи, щоб ніхто з учасників огляду не забруднював навколишні предмети сторонніми мікрочастинками, відбитками пальців рук тощо.

Крім згаданих заходів, необхідно провести опитування заявника, очевидців, власників квартир, приміщень, розташованих поблизу місця події. Це дозволить більш чітко визначити межі й послідовність огляду.

Як свідчить слідча практика, помилки у визначенні меж огляду припускалися у випадках механічного фіксування слідів та обстановки на місці події, без їх аналізу й осмислення. Через необгрунтоване звуження меж огляду залишаються без уваги ті ділянки місцевості, на яких можуть знаходитись сліди й предмети, пов'язані зі злочинною діяльністю групи. Встановлення групового характеру злочину є важливим діагностичним завданням огляду місця події, впливає на дії слідчого, визначає подальші оперативно-розшукові заходи, слідчі дії, тактичні операції.

Ретельне планування, організація й тривала підготовка до вчинення злочинів, особисті якості осіб, причетних до їх вчинення (зазвичай це «досвідченість», чітке, без зволікань та сумнівів виконання поставленого перед кожним завдання), призводять до того, що безпосередньо на місці події видимих слідів залишається обмаль.

Саме тому, розподіляючи обов'язки між учасниками огляду, слідчому доцільно звернути увагу на необхідність інспектору-криміналісту під час загального та детального огляду виявити, зафіксувати й вилучити мікрооб'єкти (частинки волокна одягу, шкіри, сліди крові, частинки різних сипучих речовин, предметів тощо). Інформація, отримана в результаті дослідження таких мікрооб'єктів у сукупності з іншими доказами дозволяє зробити висновок про причетність певних осіб до вчинення злочину. Також необхідно провести попереднє дослідження виявлених слідів та речових доказів. Виробити рекомендації для розшуку злочинців по «гарячих слідах», а також пропозиції для висунення версій і

складання плану розслідування.

Негайно, після виявлення кожного сліду злочину та впродовж усього огляду, для отримання максимальної інформації про злочин та злочинців, члени слідчо-оперативної групи оцінюють ці матеріальні сліди. Така оцінка включає в себе: аналіз інформаційного змісту всіх елементів кожного сліду; аналіз взаємозв'язків усіх виявлених слідів; оцінку отриманої інформації в процесі огляду місця події у взаємозв'язку з відомостями з інших джерел.

Кількість об'єктів при огляді визначається конкретними обставинами, якими характеризується окрема розслідувана подія. Відсутність необхідних і наявність зайвих у даній обстановці предметів є обставинами, які мають у слідчій практиці назву негативних.

Виявлення слідчим при огляді негативних обставин дозволяє встановити, наприклад, інсценування злочину, яке зокрема використовують з метою приховання дійсного злочину. Можливість викриття будь-якого інсценування обумовлена, по-перше, тим що організатор (керівник) з суб'єктивних причин не може бездоганно інсценувати обстановку місця події, сфабрикувати переконливі, але неправильні докази й досягає, як правило, тільки зовнішньої правдоподібності; по-друге, інсценування об'єктивно не може збігатися з обстановкою даного злочину.

На можливе інсценування нерідко вказують такі негативні обставини, як: демонстративний характер ознак події злочину; наявність на місці події ознак двох різних злочинів; невідповідність ознак на місці події механізму справжньої події; протиріччя в обставинах події.

Крім того, при розслідуванні злочинної діяльності організованих груп перед оглядом місця події необхідно ретельно оглядати місцевість, що його оточує, а також фіксувати наявність сторонніх осіб, оскільки члени злочинних організацій нерідко спостерігають за діями слідчо-оперативної групи, запам'ятовуючи факти виявлення й вилучення речових доказів. Нерідко вони із цією метою намагаються у якості нібито незацікавлених осіб потрапити в число понятих і при нагоді можуть знищити сліди злочину.

Тому, огляд місця події бажано фіксувати за допомогою відеозапису. Це дозволить відобразити все, що відбувається, чітко, з найменшими деталями, об'єктивно та повно зафіксувати обстановку, факти виявлення слідів, вилучення предметів та документів. При огляді необхідно провести оглядову, вузлову та детальну фотозйомку місця події.

Зазначимо, що роботу проведеною на місці події в цілому не варто ототожнювати з оглядом місця події, яка є частиною цієї роботи. Зазвичай, одночасно з оглядом місця події організовується переслідування злочинця «по гарячих слідах», проводиться опитування очевидців; ухвалюються заходи щодо розшуку викрадених цінностей тощо.

бути неповним або неточним, а фотографічне зображення – викривляти дійсний вигляд об'єкта за рахунок неточності передачі кольору, кута зйомки, освітленості предмета та інших факторів. Фактично в цьому випадку експерт досліджує не той об'єкт, про який йому задаються питання. Наочно підтвердити це зауваження можна за допомогою запропонованої класифікації об'єктів за способом матеріального втілення: у разі проведення судової мистецтвознавчої експертизи за документами експерт замість картини – візуального зображення – аналізує текст опису цієї картини, замість скульптури, тобто об'ємного зображення, – її фотографію. Зазначені особливості необхідно враховувати при оцінці висновків експерта, а самому експерту необхідно щоразу посилатися на подані документи і підкреслювати, що висновок дається тільки на підставі інформації, що містяться в них.

Отже, об'єктами судової мистецтвознавчої експертизи є предмети матеріального світу – носії інформації про факти, що мають значення для розслідування і вирішення справи по суті, – виготовлені або перероблені людиною за певним задумом з метою впливу на особу глядача через його сприйняття, про які передбачається, що вони є твором мистецтва або, принаймні, мають певну художню, культурну чи історичну цінність. З усіх можливих підстав для класифікації цих об'єктів метою цього дослідження найбільше відповідає спосіб матеріального втілення змісту – слово, звук, зображення або їх комбінації, відповідно до якого вони поділяються на літературні, музичні, образотворчі твори або твори синтетичної природи. Подальша класифікація об'єктів усередині кожної з груп можлива в залежності від матеріалів, що використовуються для їх виготовлення, і матеріальних носіїв.

В літературі завдання судової експертизи традиційно поділяються на ідентифікаційні, спрямовані на ототожнення об'єкта за його відображенням, і діагностичні, що складаються у виявленні механізму події, часу, способу і послідовності дій, подій, явищ, причинних зв'язків між ними, природи, якісних і кількісних характеристик об'єктів, їх властивостей і ознак, що не піддаються безпосередньому сприйняттю. В ході проведення судової мистецтвознавчої експертизи експертам доводиться вирішувати як ідентифікаційні, так і діагностичні завдання: при розслідуванні та вирішенні по суті справ про злочини у сфері мистецтва може виникнути необхідність вирішенні таких питань як встановлення місця і часу створення наданого на дослідження об'єкта, матеріалів, засобів методів і прийомів, використаних при його створенні, його автора, художньої, історичної, культурної, наукової цінності, матеріальної вартості, а також змісту, смислового навантаження досліджуваного об'єкта. До ідентифікаційних відносяться такі завдання, які пов'язані з ототожненням досліджуваного об'єкта з конкретним твором мистецтва; встановленням приналежності наданих на дослідження

експресіонізм, кубізм, сюрреалізм та інші. З цієї позиції музичний твір і твір образотворчого мистецтва епохи бароко мають між собою набагато більше схожих рис, ніж, наприклад, дві вази, одна з яких виготовлена в класичному стилі, а друга – у стилі модерн.

Твори мистецтва можна диференціювати за часом і місцем їх створення: наприклад, мистецтво стародавнього Єгипту, Стародавньої Греції, Західноєвропейське середньовічне мистецтво тощо.

Чи можливо застосувати зазначені класифікації для визначення об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи? З одного боку ці класифікації мають істотне значення при виборі експертом методів і методик дослідження, а також при оцінці кваліфікації самого експерта. Очевидно, що при дослідженні авангардного твору навряд чи варто покладатися на висновки спеціаліста з давньоруського мистецтва. Таким чином співвіднесення наданого на мистецтвознавчу експертизу об'єктів з тим чи іншим стилем, жанром, історичним періодом і територією фактично є частиною мистецтвознавчого дослідження. Разом з тим, в мистецтвознавчій науці досі не існує уніфікованих класифікацій з зазначених підстав, а часові межі історичних епох доволі умовні, і крім того самі поняття та зміст стилю і жанру є дискусійними питаннями. Отже, при вирішенні класифікацій об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи з зазначених підстав, ми стикаємося з тими самими невирішеними проблемами, що й самі мистецтвознавці при класифікації видів творів мистецтва. Так, наприклад: чи можна застосувати поняття, наприклад, художнього стилю до підробки? Наскільки, наприклад, підроблене полотно Рубенса можна віднести до стилю бароко? Водночас, вважаємо, що зазначені вище мистецтвознавчі класифікації мають істотне значення для призначення, проведення та оцінки експертом ознак твору в ході мистецтвознавчої експертизи. Але варто мати на увазі, що ці умови класифікації, не можуть бути безпосередньо перенесені на об'єкти цього класу експертних досліджень. Це обумовлено тим, що з класифікацією за способом матеріального втілення змісту, твору, та його використанням можливе тільки з певними спеціальними застереженнями.

Характеризуючи об'єкти судової мистецтвознавчої експертизи, не можна не згадати про ще одне проблемне питання – чи можливе проведення дослідження за документами, фотографіями і описами предмета, що імовірно представляє художню, культурну чи історичну цінність, за відсутності самого предмета? Юридичних перешкод для цього немає, як немає перешкод для проведення судової психіатричної експертизи за документами. Разом з тим можливості експерта при такому дослідженні значно знижуються, наприклад, для визначення часу і місця виготовлення живописного полотна необхідно проведення хімічного аналізу використовуваних фарб, а при наявності тільки фотографій або описів картини такий аналіз неможливий. Крім того, будь-який опис може

Таким чином, огляд місця події при розслідуванні злочинів, вчинених злочинною організацією – одна з найбільш складних слідчих (розшукових) дій, за результатами якої отримуються початкові відомості стосовно наявності самої злочинної організації, факту злочину, що вчинили її члени, встановлюється та викривається особа її організатора (керівника). Дана слідча (розшукова) дія є базою, основою планування розслідування злочину, оскільки, усі виявлені згодом у ході інших слідчих (розшукових) дій матеріальні сліди злочину (зокрема, під час обшуку), зіставляються та порівнюються з інформацією, отриманою при огляді місця події. У свою чергу, встановлення об'єктивних зв'язків між предметами, виявленими в ході різних слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, дозволяє вирішувати питання про відношення цих предметів до конкретної особи та її причетності до злочинної діяльності.

Список використаних джерел

1. Разумов Э.А., Малибога Н.П. Практическое руководство по осмотру места происшествия: теория, практика, техника : учеб.-практ. пособ. / Под ред. И.П. Красюка. – К., 2015. – 750 с.
2. Пристанская О.В. Проблемы исследования организованной преступности / О.В. Пристанская // Организованная преступность. Проблемы, дискуссии, предложения. – М., 1989. – С. 273-351.
3. Организованные преступные группы в Украине: традиционное и типичное (социологический очерк) : [моногр.] / под ред. А.Н. Ярьмьша. – Х. : Нац. ун-т внутр. дел, 2002. – 235 с.
4. Біленчук П.Д. Криміналістика : [підруч.] / П.Д. Біленчук, В.К. Лисиченко, Н.І. Клименко; за ред. П.Д. Біленчука. – [2-ге вид., випр. і допов.] – К. : Атіка, 2001. – 466 с.
5. Кубрак С.М. Актуальні проблеми боротьби з організованою злочинністю та корупцією в Україні на сучасному етапі / С.М. Кубрак // Протидія організованій злочинності: теорія і практика, досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : матеріали наук.-практ. конференції. – К., 2008. – С. 49-53.

Бодоряк Ю.Д.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ПРИ ВИКОНАННІ АВТОТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Актуальність доповіді полягає у практичній значимості проблематики досліджуваної теми, перш за все для суб'єктів розслідування дорожньо-транспортних подій (далі – ДТП), а також, юристів, науковців та студентів юридичних вузів. У практичній діяльності часто зустрічаються випадки, коли на вирішення автотехнічної експертизи виносяться питання, які виходять за межі компетенції експерта. Мова йдеться не тільки про

питання технічного характеру, а перш за все їх правової спрямованості.

Нині відсутня єдина думка фахівців щодо компетенції експертів, слідчих і суддів при вирішенні деяких питань, які стосуються дослідження обставин ДТП. Одні фахівці висловлюють думку, що вирішення питань про встановлення факту порушення учасниками ДТП правил безпеки руху не входить до компетенції судового експерта, оскільки вони перебувають суто у юридичній площині і повинні вирішуватись виключно органами досудового розслідування та суду. Інші ж категорично наполягають на необхідності слідчими та суддями задавати такі запитання у постановках та ухвалах про призначення автотехнічних експертиз.

З огляду на проблематику доповіді, її метою є – окреслення меж юридичної компетенції судового експерта при проведенні судово-автотехнічної експертизи та неприпустимість з'ясування під час дослідження правових питань.

Чітке розуміння поняття «об'єкт експертного дослідження» має суттєве практичне значення, оскільки це поняття процесуальне і, відповідно, порядок отримання, зберігання і дослідження об'єктів визначається процесуальним законодавством. Порушення правового режиму позбавляє висновок експерта сили судового доказу. Поняття «об'єкт експертного дослідження» тісно пов'язане з поняттям «предмет експертизи». Якщо предметом автотехнічної експертизи є фактичні дані, обставини, які встановлюються експертом в ході проведення експертизи, то її об'єктом є джерела відомостей про факти, що необхідно встановити, тобто про носії інформації, а саме: транспортні засоби, місце ДТП, виявлені сліди на місці події, документальні об'єкти дослідження тощо.

Межі компетенції слідчого, судді і експерта-автотехніка у встановленні обставин і механізму ДТП відрізняються і ґрунтуються на загальних положеннях, які визначаються процесуальним законодавством, слідчою, судовою та експертною практикою. Зокрема слідчого – при проведенні досудового розслідування, судді – під час судового розгляду, експерта – при проведенні експертизи.

Однією з процесуальних гарантій достовірності висновку експерта є його обов'язковість діяти в межах своєї компетенції. Відповідно до п. 4 ст. 101 КПК України «Запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта» [1].

Під спеціальними знаннями у автотехніці розуміють систему науково-обґрунтованих, практично-апробованих теоретичних знань і практичних навичок прикладного характеру у галузі автотехніки.

Щодо спеціальних знань, Є.І. Зуєв вказує: «В принципі все, що загальнодоступно, очевидно і загальновідомо, не може відноситися до спеціальних знань» [4, 84].

Компетенція експерта визначається вимогами, які викладені в

об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи необхідно привести їх класифікацію і систематизацію. Підстави для класифікації об'єктів мистецтвознавчої експертизи знаходяться у сфері науки мистецтвознавства – галузі наукового знання, специфічної для цього напряму експертних досліджень. Для мистецтвознавства традиційним є поділ мистецтва на окремі види залежно від способу матеріального втілення змісту – слова, звуку, зображення або їх комбінації. Якщо розглядати об'єкти судової мистецтвознавчої експертизи як матеріальні носії інформації, то спосіб матеріального втілення змісту і вважається основою в якості підстави для їх класифікації. Це обумовлено тим, що саме він формує матеріальні характеристики кожної групи і відповідний їм реальний метод мистецтвознавчого дослідження. Як вже було визначено вище, не кожен об'єкт мистецтвознавчої експертизи є дійсно витвором мистецтва або володіє високими рисами художньої, культурної чи історичної цінності. Однак, потрібно мати на увазі, що всі вони є продуктами людської діяльності, призначеними для впливу на глядача через сприйняття, і в кожному з них є вміст, задум який втілюється автором саме одним з вказаних вище способів.

Таким чином, залежно від способу матеріального втілення змісту твору об'єкти судової мистецтвознавчої експертизи можна поділити на образотворчі, музичні та літературні твори. Особливо варто виділити ті об'єкти, зміст яких втілюється комбінацією способів: це пісні, де поєднуються музика і слова, і кіно і відео, що поєднує всі три способи.

Подальша класифікація об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи можлива в залежності від матеріалів, що використовуються для їх створення і виготовлення, а також матеріальних носіїв. Так серед образотворчих творів виділяються площинні зображення (графіка і живопис), скульптура, архітектура і декоративно-прикладні художні вироби. Музичні твори залежно від засобів фіксації музики можна поділити на твори нотного запису і на різних аудіоносіях: барабани, пластинки, аудіоплівки, лазерні диски і т.д. Літературні твори за тим самим принципом поділяються на воскові або глиняні таблички, сувої, пергаменти, зшиті книги (друковані чи рукописні), електронні тексти і т.д.

Мистецтвознавство пропонує й інші види поділу творів мистецтва. Наприклад, жанрове: залежно від формальних і змістовних особливостей в живописі виділяють портрет, пейзаж, натюрморт та інші; в літературі – прозу, в тому числі роман, розповідь, есе та інші, і поезію; в музиці – класичну, народну, духовну, джаз та інші. Кожен жанр обумовлює свої особливості для методів і методик дослідження художнього твору.

В основі поділу творів мистецтва може також бути стиль – набір «генів» культури (духовних принципів побудови твору, відбору і сполучення мовних одиниць), що обумовлює тип культурної цілісності [4, с. 132-136]. Серед стилів виділяють академізм, бароко, імпресіонізм,

даного класу експертних досліджень є предмети матеріального світу, які імовірно мають художню, історичну, наукову або культурну цінність.

Аналіз різних видів об'єктів мистецтвознавчих досліджень дозволяє виділити ті загальні риси і характеристики, якими володіють подібні предмети:

По-перше, варто зазначити, що, об'єкт судової мистецтвознавчої експертизи – це завжди продукт конкретної людської діяльності, це завжди матеріальне ество, яке виготовлене чи перероблене людиною відповідно до визначеного творчого задуму.

По-друге, об'єкт судової мистецтвознавчої експертизи – це такий предмет матеріального світу, який створюється з метою впливу на особистісне сприйняття суб'єктом. Очевидно, що мистецький предмет створюється автором з метою щоб бути сприйнятим і впливати у такий спосіб на свідомість людини. Що стоїть за цим впливом, так це очевидно, що потреба автора поділитися з іншими своїм внутрішнім пізнанням світу. Слід зазначити, що інколи це бажанням обдурити публіку і продати підробку або, наприклад, прагненням сформуванню своїм твором ненависть або ворожнечу відносно певної соціальної групи. Варто звернути увагу і на те, що вплив на свідомість людини через сприйняття твору є загальною характеристикою для об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи.

По-третє, передбачається, що об'єкти судової мистецтвознавчої експертизи є твором мистецтва або, принаймні, мають певну художню, культурну чи історичну цінність (як, наприклад, ордени і медалі або марки, які не є штучними виробами і навряд чи належать до творів мистецтва, але певну художню, культурну чи історичну цінність все ж таки мають). На практиці інформація про подібну цінність може надійти, по-перше, від автора речі або особи, яка заявляє, що є автором, по-друге, від власника, який втратив річ в результаті крадіжки, по-третє, від експерта на аукціоні, по-четверте від продавця або покупця речі, по-п'яте, від іншої зацікавленої особи. Очевидно, що все залежить від конкретного випадку, конкретної кримінальної або цивільної ситуації, причому ця інформація може мати як якісь письмові, чи навіть віртуальні підтвердження, а крім того може ґрунтуватися тільки на усному твердженні про художню цінність твору. Якщо ж ніхто з зацікавлених у вирішенні справи осіб не вважає, що даний предмет має певну художню, культурну чи історичну цінність, то очевидно, що і мистецтвознавча експертиза не буде призначена.

Вважаємо, що три визначені вище риси в сукупності і дозволяють відокремити об'єкти судової мистецтвознавчої експертизи від об'єктів інших видів експертних досліджень. Правда необхідно уточнити, що в розпорядження експерта можуть бути надані не тільки цілі і неушкоджені предмети, що відповідають зазначеним ознаками, але й їх окремі фрагменти. Тому, очевидно, що для всебічної характеристики наявних

Кримінальному процесуальному Кодексі України. Так, у ст. 69 вказано, що «Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань» [1].

Відповідно до ст. 249 КПК України: «Експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання...» [1].

А.А. Ейсман так характеризує критерії використання експертизи з метою отримання судових доказів: «Експертиза призначається в тих випадках, коли факт, що є доказом, може бути встановлений лише як висновок, що ґрунтується на спеціальних знаннях, тобто не є очевидним за характером» [3, 37].

Загальновідомо, що предметом дослідження автотехнічної експертизи є обставини справи, фактичні дані, що підлягають встановленню. Встановлюються вони на основі спеціальних знань, які застосовуються експертом на основі методик, криміналістичних способів, методів та прийомів. Не підлягають оцінці експерта обставини ДТП з точки зору галузей права та надання юридичної оцінки обставинам правопорушення, а також прийняття рішень процесуального характеру. Такі дії експерта заборонені на законодавчому рівні. У ст. 249 КПК України вказано: «...Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права» [1].

Подібні вимоги до питань, що вирішуються автотехнічною експертизою є у науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України № 53/5-98 (далі – Інструкція). Згідно з ними експерт не вправі оцінювати поведінку (дію) водія з точки зору його вини в порушенні Правил дорожнього руху [2].

В автотехнічній експертизі діяльність водія транспортного засобу повинна піддаватися аналізу і оцінці з точки зору дій – технічних операцій, оскільки лише для дослідження цієї сторони діяльності водія необхідно використання спеціальних технічних знань, технічних критеріїв [5, 90].

Експерту під час формулювання висновку неприпустимо вказувати про те, що водій порушив ПДР, оскільки поняття «порушення» містить оцінку суб'єктивного відношення водія до наслідків ДТП. Таке твердження можуть висловлювати лише слідчі, судді або суд на підставі оцінки зібраних доказів у матеріалах справи.

Порушення норм права (в даному випадку – ПДР), що призвело до

ДТП, розуміють, з одного боку, як склад правопорушення, так і протиправну дію або бездіяльність особи (учасника дорожнього руху), що є елементом об'єктивної сторони складу злочину, яку експерт провівши експертне дослідження допомагає встановити органам досудового розслідування. Також, вирішуючи питання поставлені в експертизі, експерт не вправі визначати суб'єктивну сторону злочину та ознаки, які відносяться до суб'єкта правопорушення, встановлювати обставини, які включають суспільну небезпеку і протиправність діяння; аналізувати обставини справи в їх сукупності.

Разом з тим експерт-автотехнік має право аналізувати дії водія з точки зору виконання ним технічних вимог і визначати, які саме дії водія не відповідали правилам безпеки руху і експлуатації транспорту, що передбачено вказаними рекомендаціями Інструкції. Експерт в даному випадку не оцінює дії учасників події з точки зору права, а встановлює лише ті дії, які не відповідають вимогам ПДР, що знаходяться у взаємозв'язку з подією дорожньо-транспортної пригоди.

Експерт розглядає дії водія як дії оператора, що визначає характер руху транспортного засобу в конкретній дорожній обстановці і не розглядає суб'єктивного відношення водія до своїх дій. Питання, чому водій застосував або навпаки не вжив ті чи інші дії, – виходять за межі компетенції експерта (якщо це питання не пов'язано з професійними прийомами водіння), тому його висновок не залежить від того, чи були дії водія результатом самовпевненості, необережності або умислу.

В свою чергу слідчий або суддя, вирішуючи питання про порушення водієм правил безпеки дорожнього руху, як протиправного діяння, піддає вже оцінці діяльність водія з точки зору права, як «дію-вчинок», оскільки правовий аналіз діяльності вимагає дослідження його соціально-психологічного змісту. Проведений експертом-автотехніком, на основі вимог безпеки руху оцінювальний аналіз дій водія (технічних операцій), буде відігравати роль вихідного, дуже необхідного, але допоміжного елементу. Відповідно, вирішення питання про порушення правил дорожнього руху, в розумінні порушення правової регламентації, яке покладається на органи досудового розслідування та суд, значно ширше за об'ємом, ніж вирішення цього ж питання в аспекті технічної регламентації, яке перебуває у межах компетенції експерта.

Отже, встановлення порушення правил дорожнього руху, як певного відступу від технічної регламентації, вимагає юридичної оцінки дій учасників пригоди з боку осіб, які володіють знаннями в галузі права і не входить у компетенцію судового експерта при проведенні автотехнічних експертиз.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI. // Офіційний Веб-сайт Верховної Ради України [Електронний

досліджуваного об'єкта, а в інших – це встановлення змісту, смислового навантаження твору тощо.

Щодо предмета конкретного виду і підвиду судової мистецтвознавчої експертизи, то він визначається переліком тих питань, які безпосередньо сформульовані в постанові про призначення експертизи.

Відносно сутності поняття об'єктів судової експертизи, то це питання є дискусійним в теорії судової експертизи. Для реалізації визначеної мети цього дослідження під об'єктами судової експертизи розуміють матеріальні носії інформації про факти, що мають значення для розслідування і вирішення справи по суті, що досліджуються на основі застосування спеціальних знань.

У сучасних наукових публікаціях зустрічаються різні пропозиції того, що належить віднести до об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи. Наприклад, Ш.Н. Хазієв до об'єктів мистецтвознавчих експертних досліджень відносить картини, малюнки, портрети, гравюри, ікони, нотні записи музичних творів, художні фотознімки, кінофільми, відеозаписи та інші твори мистецтва [18, с. 335-336].

Дослідники інколи до таких об'єктів відносять предмети, вироби і тексти, що мають історичну, культурну або художню цінність: предмети живопису (картини, малюнки, ікони), скульптура, твори декоративно-прикладного мистецтва (кераміка, майоліка, фарфор, фаянс, теракота), старовинна зброя, старі меблі, одяг, монети, поштові марки, листівки, фотографії, старі книги, рукописи, музичні твори і т. д. [18, с. 336-337].

Зокрема, І.В. Золотников С.Є. Богатирьов вказують, що найчастіше об'єктами такої експертизи є твори культури і мистецтва, предмети антикваріату, категорії, які перераховані в ст. 7 Закону Російської Федерації «Про вивезення і ввезення культурних цінностей» [9, с. 16-20].

Вище викладене свідчить, що автори по-різному формулюють своє уявлення про об'єкти судової мистецтвознавчої експертизи. Проведені узагальнення свідчать, що більшість авторів сходяться в головному, що об'єктами судової мистецтвознавчої експертизи є предмети матеріального світу, що мають художню, культурну, наукову чи історичну цінність. Вважаємо, що таке судження про об'єкти цього класу експертних досліджень представляється недостатньо необґрунтованим, вузьким, неточним і одностороннім. Вважаємо, що основними питаннями, які вирішуються експертами при проведенні судової мистецтвознавчої експертизи є питання про авторство, місце, час, умови і дату виготовлення досліджуваного об'єкта, а також про те, чи представляє даний об'єкт художню або історико-культурну цінність, чи має він дійсне художнє значення. При направленні на експертизу об'єктів, які на думку слідчого мають художню цінність, він допускає, що наданий в розпорядження експерта об'єкт може і не бути твором мистецтва або іншою культурною цінністю. Таким чином, точніше було б сформулювати, що об'єктами

включаючи обставини створення даного об'єкта (час, місце, використовувані матеріали, умови створення), а також його художню, історичну, культурну, наукову цінність, матеріальну вартість, а також його зміст, смислове навантаження тощо.

У теорії судової експертизи дослідники виділяють також предмет роду, виду, підвиду і конкретної експертизи. Є думка, що предмет певної групи експертних досліджень зумовлюється об'єктами цих досліджень, метою, завданнями, які вимагають процедурного рішення, а також застосуванням новітніх засобів, методів, технологій і умовами, в яких здійснюються ці дослідження. Якщо базуватися на визначеній раніше сутності предмета судової експертизи в цілому і предмету класу судових мистецтвознавчих експертиз, то ці міркування можна сформулювати у такий спосіб. Оскільки предмет експертизи – це сукупність відомостей про об'єкт, який наданий на дослідження, а також сам об'єкт, його риси, властивості, ознаки та якості. А це значить, що набір цих відомостей і зумовлюють в принципі можливість отримати ґрунтовні дані про об'єкт при його науковому дослідженні. Очевидно, що засоби, методи і умови проведення дослідження впливають на те, які реальні відомості можуть бути отримані в ході проведення експертизи. Однак, варто пам'ятати, що саме призначення тієї чи іншої експертизи обумовлено реальними потребами досудового розслідування або судового розгляду. Відповідно до окреслених слідчим чи суддею цих потреб і визначається безпосереднє коло завдань, які повинні бути вирішені експертом в ході дослідження. Але при постановці завдань слідчий або суддя вже з самого початку обмежений видом, рисами, ознаками, властивостями і якістю тих об'єктів, які він представляє в розпорядження експертів, а також тими наявними засобами, методами експертного дослідження, якими нині володіє наука, в тому числі і сучасне мистецтвознавство. Таким чином, родовий, видовий і підвидовий предмет експертизи визначається в першу чергу тими завданнями, вирішення яких в тому чи іншому випадку вимагає призначення судової-мистецтвознавчої експертизи. І оскільки риси властивості та якості об'єктів і методи їх дослідження беруть участь у визначенні сутності предмета опосередковано, то справедливо виникає питання, чи має практичне значення така класифікація предметів за родами, видами і підвидами, яка відповідає предметно-об'єктно-методичній класифікації самих судових експертиз. Відомо, що будь-яка класифікація є умовною і необхідна для зручності теоретичного осмислення дослідження або безпосередньої практичної діяльності. З огляду на наведені вище міркування, більш раціональним представляється поділ окремих предметів судових мистецтвознавчих експертиз залежно від категорії матеріалів кримінального провадження, яких вимагає її призначення. Очевидно, що у ході розслідування одних злочинів першорядне доказове значення має встановлення обставин створення

ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом МЮ України №53/5-98 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

3. А.А. Эйсман. Критерии и формы использования специальных познаний при криминалистическом исследовании в целях получения судебных доказательств // Вопросы криминалистики. – Вып. 6-7. – М.: Юридическая литература, 1962.

4. Е.И. Зуев. Сущность специальных познаний. Труды Всесоюзного НИИ МООП СССР. – Вып. 13. – М.: РИО МООП СССР, 1968.

5. Романов Н.С. Теоретические и доказательственные вопросы судебной автотехнической экспертизы. – К.: РИО МВД УССР, 1975 – 154 с.

Бондар В.М.

ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ МАЙНА І ТЕХНІКИ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ОЗБРОЄННЯ

Нагальна необхідність проведення судових експертиз з визначення вартості, а також розміру матеріального збитку, завданого Державі в результаті пошкодження або знищення майна і техніки військового призначення та озброєння з'явилась, в тому числі, в результаті озброєного конфлікту на сході України – бойових дій на території Донецької та Луганської областей, що розпочалися у квітні 2014 року.

Необхідність проведення зазначеного виду експертиз, зумовило введення нової спеціальності відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 27.07.2015 за №1350/5 про внесення змін до «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», а саме – 12.5 «Товарознавча експертиза військового майна, техніки та озброєння».

Визначення вартості майна і техніки військового призначення та озброєння на сьогоднішній день є одним з доволі складних завдань при проведенні судових експертиз, оскільки дані дослідження, окрім іншого, також потребують певних знань в галузі технології виробництва, експлуатації та обслуговування різних видів військового майна та техніки.

Оскільки, зазвичай завдання, що ставляться на вирішення судової експертизи майна і техніки військового призначення та озброєння, передбачають встановлення ринкового виду вартості, а також на підставі зазначеного виду вартості – розміру матеріального збитку внаслідок пошкодження або повного знищення військового майна, нижче наведено всі можливі варіанти вирішення цих питань, відповідно до вимог діючої нормативної бази.

Варто зазначити, що визначення ринкової вартості майна і техніки військового призначення та озброєння, а також встановлення розміру

матеріального збитку, завданого власнику пошкодженого (знищеного) майна і техніки військового призначення та озброєння, можливе тільки із застосуванням комбінованого, витратного та порівняльного методичних підходів в сукупності за таким алгоритмом:

– за допомогою витратного методичного підходу визначається залишкова вартість майна і техніки військового призначення та озброєння з урахуванням строку експлуатації, технічного стану, ресурсів та напрацювань на дату оцінки;

– за допомогою порівняльного методичного підходу, на підставі даних, отриманих з достовірних джерел, підбираються об'єкти порівняння на міжнародному ринку продажу та в межах достатньої вибірки визначається середня ринкова вартість продажу аналогічного майна. Оскільки середня ринкова вартість продажу це опосередковане значення, технічний стан, ресурси та напрацювання об'єктів порівняння приймається за усередненими показниками, для подальших розрахунків проводиться відповідне коригування об'єктів порівняння з об'єктом дослідження.

Викладені вище підходи до оцінки, дозволять забезпечити єдиний алгоритм визначення ринкової вартості майна і техніки військового призначення та озброєння, скоротити трудомісткість проведення судових експертиз та підвищити результативність виконання товарознавчих досліджень.

Наведений алгоритм визначення ринкової вартості об'єкту дослідження дозволяє вирішити основні завдання за спеціальністю 12.5 «Товарознавча експертиза військового майна, техніки та озброєння», в тому числі і визначення дійсного розміру матеріального збитку, завданого Державі, внаслідок пошкодження або знищення майна і техніки військового призначення та озброєння.

Бондаренко А.В., Волошин О.Г.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Події останніх років на Україні викликали величезний суспільний резонанс і вимагають осмисленої оцінки. Реакцією на бурхливі події «євромайдану» та втручання спецслужб Російської Федерації, що викликали масові мітинги і демонстрації в південно-східній частині країни, які супроводжувалися захопленням державних установ, терористичними актами, пограбуванням та іншими злочинними діяннями, стало видання Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» та Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції». В статті 1

правопорушення, шляхом дослідження об'єктів експертизи, які є матеріальними носіями інформації про подію, що відбулася, яке має значення для розвитку загальної теорії судової експертизи [1, с. 77].

Оскільки експертна діяльність за своєю суттю є пізнавальною дослідницькою діяльністю, то очевидно, що для з'ясування сутності предмета судової експертизи, необхідно спиратися на філософське поняття предмета пізнання, яке визначається так: «пізнання у своїй дійсності постає як багатогранний та складний процес, в якому знаходять своє виявлення як духовні здібності людини, так і її найважливіші життєві зацікавлення» [15, с. 40-41]. Оскільки наука криміналістика в цілому, а теорія судової експертизи зокрема, базуються на фундаментальних засадах теорії відображення та принциповій можливості пізнання об'єктивної дійсності, то очевидно, що зазначені в наведеному визначенні властивості і відносини досліджуваних об'єктів можна позначити як фактичні, тобто реально і об'єктивно існуючі відомості про досліджувані в ході експертизи об'єкти. Очевидно, що практична експертна діяльність в даному випадку являє собою творчу дослідницьку діяльність експерта, а її мета, це умови і обставини, які обумовлюються з одного боку, реальними фактичними обставинами кримінального провадження, яке вимагає проведення конкретного виду судової експертизи, а з іншого – законодавчо визначеними правилами здійснення кримінального судочинства. Таким чином, цілком адекватним є визначення предмета судової експертизи як сукупності даних, які встановлюються на основі використання спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [8]. Очевидно, що судова експертиза сприяє встановленню фактичних даних про досліджувані об'єкти з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню в процесі кримінального провадження. Найбільш вдалим, на наш погляд, є визначення, А.Р. Шляхова, який вважає, що «предмет судових експертиз – це фактичні дані, обставини, що мають значення для справи, що встановлюються на основі застосування спеціальних знань експертів» [19, с. 20].

Базуючись на викладених вище позиціях предмет власне судової мистецтвознавчої експертизи як самостійного класу судових експертиз визначається потребами органів досудового розслідування і суду, що виникають в ході розслідування кримінальних правопорушень у сфері мистецтва, адміністративних правопорушень, пов'язаних з посяганнями на культурні спадщину, культурні цінності, твори мистецтва або вирішення по суті цивільних суперечок з приводу культурних цінностей, і, відповідно, тими завданнями, які ставляться перед експертом.

Таким чином, предметом судової-мистецтвознавчої експертизи є сукупність фактичних відомостей про об'єкт, який наданий на експертизу,

розташовані в борознах і на звивинах можуть займати різну площу: від 2-3 см до півкуль мозку, і виникають, в основному, при концентрованому ударі і здавленні голови.

Таким чином, детальний опис ушкоджень м'яких мозкових оболонок і субарахноїдальних крововиливів при черепно-мозковій травмі може допомогти у вирішенні таких важливих питань, як характер травмуючого предмету, напрямку його дії і у визначенні походження черепно-мозкової травми.

Список використаних джерел

1. Мурашов Е.В. К вопросу о механизме черепно-мозговой травмы // Актуальные вопросы судебной медицины и патологической анатомии. – Талин, 1982, – С. 104-105.

2. Попов В.Л. Морфологическая характеристика и судебно-медицинская оценка травматических субарахноидальных кровоизлияний. Автореф. дис.док. – Л., 1980.

3. Дидковская С.П. Морфологические и гистохимические исследования головного мозга при закрытой черепно-мозговой травме. Шевчук В.А. // Современные вопросы судебной медицины и экспертной практики. – Ижевск, 1975. – Вып. 2. – С. 28-31.

4. Кінаш В.М. Судово-медичний аналіз смертності внаслідок черепно-мозкової травми за даними відділу судово-медичної експертизи трупів Львівського Обласного бюро судово-медичної експертизи за 2011-2015 роки. Збірник матеріалів міжнародної конференції «Сучасні досягнення в галузі судової медицини та проблемні питання при проведенні судово-медичних експертиз у відділі комісійних експертиз та у відділі експертиз трупів». – Львів, 2-3 червня 2016р. – С. 127-132.

Шульга О.О.

ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ ТА ЗАВДАННЯ

СУДОВО-МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

В криміналістичній літературі визначенню сутності предмету судової експертизи присвятили свої наукові дослідження вітчизняні вчені такі як: П.Д. Біленчук [3], В.Г. Гончаренко [6], І.В. Гора [7], Н.І. Клименко [10], Г.О. Стрілець [3], В.В. Ковальова [11], А.С. Кофанова [13], М.Г. Щербаківський [21].

В зарубіжній літературі різні міркування з цього питання можна знайти в роботах Т.В. Авер'янової [1], А.Р. Шляхова [20], Ю.К. Орлова [15], Н.А. Селіванова [17], Т.С. Волчецької [5], В.Д. Арсеньева [2], Ю.Г. Корухова [12]. Зокрема Т.В. Авер'янова пропонує власне визначення предмету судової експертизи. Згідно з її підходом предметом судової експертизи необхідно вважати встановлення фактів, фактичних даних, суджень про факт, що мають значення для кримінального, цивільного, арбітражного провадження або справ про адміністративні

згаданого Закону зазначено, що територія проведення антитерористичної операції – територія України, на якій розташовані населені пункти, визначені у затвердженому Кабінетом Міністрів України переліку, де проводиться антитерористична операція, розпочата відповідно до Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14 квітня 2014 року, що розташовані на лінії зіткнення, затверджуються Кабінетом Міністрів України [1].

Поняття «Антитерористична операція» розглядається як комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення злочинних діянь, звільнення заручників, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичного акту чи іншого злочину, здійснюваного з терористичною метою [2].

Абревіатура «АТО», яка стала звичною для словообігу українців, розшифровується як «антитерористична операція». Під цією абревіатурою розуміється комплекс заходів і методів, спрямованих на запобігання або припинення терористичних актів чи злочинів, які вчиняються з терористичною метою.

Що таке АТО, в Україні дізналися після заяви депутата Верховної Ради Геннадія Москаля про те, що колишній начальник СБУ А.Г. Якименко планував АТО для зачистки Майдану. Зараз це слово має для українців зовсім інший зміст і асоціюється зі смертю людей, руйнуванням, занепадом економіки країни.

Особливістю АТО є той факт, що подібні операції мають локальний характер, а це означає, що АТО не може проводитися в такому великому регіоні, як Схід України. Такі операції проводяться для звільнення заручників із зайнятих терористами будівель, акваторії, транспортного засобу, ділянки землі або очищення району міста від злочинців.

Під зону проведення антитерористичної операції потрапили багато міст України. У зоні АТО на даний момент знаходяться: Донецьк, Луганськ, Алчевськ, Горлівка, Авдіївка, Артемівськ, Щастя, Антрацит і багато інших міст.

В Україні є закон «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003р. зі змінами та доповненнями від 07.07.2016 р. [3]. На підставі цього закону Парламент країни прийняв рішення про проведення АТО на Сході України. Але, незважаючи на всі норми закону в антитерористичній операції на Сході України були задіяні співробітники МВС, Державної Прикордонної служби, Міноборони та регулярна українська армія. Окремо можна говорити про добровольців (явище, надзвичайне при проведенні антитерористичної операції). Серед основних і більш відомих можна виділити батальйони: «Айдар», «Дніпро-1», «Азов», «Донбас» і багато інших. На початку кампанії очолив проведення антитерористичної

операції Міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков.

Період весни і літа 2014 року на Донбасі був дуже наповнений подіями. Посилилась російська збройна агресія на Сході України – збройний конфлікт на частині території Донецької та Луганської областей України між організованими та керованими з Російської Федерації незаконними збройними формуваннями Донецької та Луганської «народних республік», визнаних Україною терористичними організаціями, за підтримки регулярних військових частин Російської Федерації, з одного боку, та українськими силовими структурами (в тому числі правоохоронцями та військовими Збройних сил). Тому необхідно розглянути найважливіші з них для кращого розуміння ситуації. Першими і дуже кривавими були протистояння в Слов'янську, Маріуполі. Довгими і не менш кривавим були бої за Донецький аеропорт. Також важливі і кровопролитні бої почалися в серпні 2014 року під Іловайськом.

17 липня 2014 року у зоні збройного протистояння на Сході України був збитий Боїнг 777 авіакомпанії Malaysia Airlines, що виконував рейс МН17 з Амстердама до Куала-Лумпура. Трагедія сталася на сході Донеччини в районі села Грабове, що розташоване неподалік від Тореза. Всі 298 осіб, які перебували на борту, загинули.

Несподіване падіння літака над районом бойових дій наштовхувало на очевидну думку про те, що Боїнг був саме збитий [3].

Після низки договорів (Мінські угоди від 5 вересня 2014 року) настало невелике затишшя. Але обстріли мирних міст Донбасу не припинялися. Це призвело до відновлення конфлікту взимку 2015 року. В результаті довгих і складних боїв під Дебальцевим Українська армія знову опинилася в котлі і понесла великі втрати людського ресурсу, трупи багатьох з яких залишаються невпізнаними.

На думку М.Н. Шухніна, до «невпізнаних трупів» варто відносити:

– трупи, які зазнали суттєвих посмертних змін, що не дозволяє провести їх впізнання (гнильно-змінені, муміфіковані, скелетовані);

– кримінально і некримінально спотворені трупи, зовнішність яких змінена до невпізнанності;

– якщо при виявленому трупі немає документів, що засвідчують особу, в той час як особи, які могли б упізнати його, відсутні.

Відтак за два роки неоголошеної війни на Сході України жертвами стали більше 30 тисяч чоловік, з яких загинуло 9 тисяч, а більше 23 тисячі отримали поранення. Згідно зі зведеною таблицею загиблих по підрозділах станом на 01.04.2017 року загалом загинуло 3375 осіб.

На теперішній період з моменту оголошення режиму «припинення вогню», бойовики порушували цей режим понад 12 тис. разів, у тому числі здійснивши понад тисячі обстрілів населених пунктів, у результаті яких загинуло більше ніж 2000 військовослужбовців та понад 99 цивільних осіб [5]. За оцінками ООН, від початку 2015 р. жертвами війни

мозкові оболонки круглої форми, розмірами 1×1 см до 2,5×3,5 см, то виникають плямисті субарахноїдальні крововиливи.

В місцях ерозивних ушкоджень м'яких мозкових оболонок, в корі мозку майже завжди спостерігаються крапчасті крововиливи і поверхневі розмічення, що на поперечних розрізах мають форму конуса, вершина якого направлена в середину мозку (забій мозку).

Ерозивні ушкодження м'яких мозкових оболонок, зливаючись між собою, можуть утворювати великі дефекти і займати поширені площі з нерівними фістончастими краями.

Субарахноїдальні крововиливи в цих випадках розташовуються не тільки в місці ушкоджень, але й виходять далеко за їх межі і мають не чіткі, розпливчасті контури, і обмежено дифузні.

Інколи серед ерозивних ушкоджень можливо виділити фокус з рясно розташованими дефектами, навколо яких спостерігаються рідко розташовані ерозивні ушкодження.

І, якщо провести умовну лінію, яка з'єднує фокус максимального травмування з місцем прикладання сили, то можна визначити напрям удару.

Ерозивні ушкодження м'яких мозкових оболонок з оточуючими їх субарахноїдальними крововиливами, виникають тільки в місці протидару і не спостерігаються в місці прикладання сили.

Розривні ушкодження м'яких мозкових оболонок з оточуючими субарахноїдальними крововиливами розташовуються в місцях переломів кісток з розривами твердої мозкової оболонки і мають щілиноподібну форму. Вони часто супроводжуються ушкодженнями кори і білої речовини мозку. Глибина їх може бути різною.

Субарахноїдальні крововиливи навколо розривів м'яких мозкових оболонок займають обмежені площі і мають обмежено-дифузний характер, рівномірно покривають поверхні звивин. Інтенсивність їх поступово зменшується з віддаленням від ушкоджених оболонок.

Субарахноїдальні крововиливи можуть утворитись і тоді, коли цілісність м'яких мозкових оболонок не порушена. В цих випадках, вони можуть бути плямистими і обмежено-дифузними.

Плямисті крововиливи мають круглу форму, розміри від 1×1 см до 3×2 см., розташовуються на вершинах звивин ізольовано або невеликими групами. Площа поширення їх може бути від невеликої ділянки до декількох часток, або півкуль мозку.

Фокус найбільших їх розташувань вказує на найбільшу травмуючу силу.

Обмежено-дифузні субарахноїдальні крововиливи є такі, що розповсюджуються тільки на борозни, і такі, що поширюються по борознах покриваючи звивини.

Обмежено-дифузні субарахноїдальні крововиливи, які одночасно

МВД СССР, ВСШ МВД СССР. – Волгоград : НИиРИО ВСШ МВД СССР, 1979. – 98 с.

9. Карпова И.С. Теоретические и методологические основы судебно-товароведческой экспертизы : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ирина Северовна Карпова ; Российский федеральный центр судебной экспертизы при Министерстве юстиции РФ. – М., 1996. – 191 с.

10. Коваленко Е.Г. Судебные экспертизы в практике расследования органами внутренних дел хищений социалистической собственности : учебное пособие / Е. Г. Коваленко, Е. Д. Лукьянчиков ; Министерство внутренних дел СССР, Киевская высшая школа МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского. – К. : НИиРИО КВШ МВД СССР, 1988. – 72 с.

11. Петрова І.А. Процесуальні проблеми судово-товарознавчих експертиз споживчих товарів / І. А. Петрова // Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ / Харківський національний університет внутрішніх справ ; відп. ред. О. М. Бандурка. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2011. – Вип. 1 (52). – С. 118-128.

Шевчук В.А., Ворошилов К.Ф.

ОЦІНКА УШКОДЖЕНЬ М'ЯКИХ МОЗКОВИХ ОБОЛОНОК І СУБАРАХНОЇДАЛЬНИХ КРОВОВИЛИВІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ

Черепно-мозкова травма майже завжди супроводжується ушкодженнями м'яких мозкових оболонок з субарахноїдальними крововиливами {1,2,3,3}.

При проведенні судово-медичних експертиз в цих випадках експерти, як правило, констатують лише наявність їх без детального опису, локалізації, характеру, інтенсивності забарвлення, розмірів, що між іншим, вони можуть бути важливими даними у визначенні походження черепно-мозкової травми, характеру травмуючого предмету, напрямку його дії тощо.

Порушення цілісності м'яких мозкових оболонок може мати ерозивний і розривний характер.

Ерозивні ушкодження м'яких мозкових оболонок являють собою дефекти, які мають кратероподібний вигляд за рахунок нерівних і дещо піднятих країв. Найчастіше вони невеликих розмірів: від 0,1×0,1 см до 0,3×0,3 см. Розташовуються вони на вершинах звин, локалізуються на поверхнях 1-2 звин, і можуть поширюватись на 2-3 частки, і навіть на півкулі мозку.

В цих випадках субарахноїдальні крововиливи обмежуються краями ушкоджених оболонок і можуть поширюватись від них не далі 0,5-1,0 см, і мають чіткі границі.

Якщо ерозивні дефекти переміжаються з крововиливами під м'які

стали близько 800 цивільних осіб, серед яких жінки і діти, яких було вбито внаслідок обстрілів житлових кварталів або через вибухи мін і боєприпасів. Ці оцінки є неточними, адже сотні людей вважаються зниклими безвісти, а сотні тіл залишаються не ідентифікованими. Загалом же, за інформацією офісу ООН з координації гуманітарних питань, станом на 26.01.2017 р. жертвами війни на Донбасі вже стали 6500 осіб, 16000 отримали поранення, 5 млн. потребують гуманітарної допомоги, понад 1,8 млн. стали вимушеними переселенцями.

Якісна перевага України над країною-агресором полягає у принципово іншому ставленні держави і суспільства до своїх захисників: ми не засекаємо кількості загиблих і зниклих безвісти, не відмовляємося від них і не примушуємо до цього їх рідних чи близьких, а навпаки здійснюємо все можливе для відновлення порушених прав і свобод кожного громадянина. Ініційована Україною 29 серпня 2015 р. електронна петиція «За впровадження прижиттєвої (in vivo) геномної (ДНК) реєстрації учасників АТО для невідкладної ідентифікації поранених і загиблих захисників України з метою оперативного надання медичної допомоги пораненим, належного вшанування пам'яті полеглих і виплати державної допомоги їх родинам», протягом перших двох діб з моменту її оприлюднення публічно підтримало більше 200 громадян.

Викликає болочий сум розуміння, що в 21 сторіччі українські громадяни гинуть, відаючи життя в боях за свою Вітчизну, захищаючи її суверенітет, незалежність та державність. Держава розуміє відповідальність за життя кожного громадянина, який загинув під час цієї не проголошеної гібридної війни, а тому справою честі для України є вшанування імені кожного героя.

Все це актуалізує проблеми законодавчого та інформаційного забезпечення геномної ідентифікації в Україні, особливо загиблих у зоні проведення антитерористичної операції, вирішення яких вбачається в реформуванні вітчизняного законодавства та впровадження сучасних інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України від 26 травня 2015 року №285/2015 «Про стан виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України та додаткові заходи щодо забезпечення обороноздатності держави»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>

2. Поняття «Антитерористична операція» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003р. зі змінами та доповненнями від 07.07.2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

4. Мінський протокол [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/>

5. Книга пам'яті полеглих за Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://memorybook.org.ua/indexl.htm>

6. Котляренко Л.Т. Генетична ідентифікація військовослужбовців в Україні: питання законодавчого забезпечення. / Л.Т. Котляренко // Судово – експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали круглого столу, м. Київ, 23 квітня 2015 року. – С.193.

Бондюк А.Ф.

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ КЛОПОТАНЬ ПРО ОБШУК

За загальним правилом, викладеним у ч. 2 ст. 223 КПК України, для проведення слідчої (розшукової) дії необхідна наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети. Виконанню безпосереднього завдання у рамках контролю за дотриманням прав і свобод учасників кримінального провадження послуговує участь слідчого судді в розгляді клопотань про обшук. Ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ним володіє, або на підставі ухвали слідчого судді. Слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину (ч. 3 ст. 233 КПК). У такому разі прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді [1].

Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами ст. 234 КПК (про обшук), перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому ст. 255 КПК [1].

Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ст. 234 КПК). Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявність достатніх підстав вважати, що: 1) було вчинено кримінальне правопорушення; 2) відшукуванні речі і документи мають значення для

документи, порівняльні зразки) із супровідним листом слідчий направляє керівнику судово-експертної установи. Якщо судово-товарознавча експертиза проводиться не в судово-експертній установі, слідчий вручає все це особі, яку він обрав експертом.

5. Судово-товарознавча експертиза, як одна із форм використання спеціальних товарознавчих знань, зазвичай, призначається по різних видам кримінальних правопорушень, коли необхідно встановити фактичні дані і обставини у кримінальному провадженні. Її призначення має певні особливості. Під час призначення судово-товарознавчої експертизи, слідчий повинен виходити з конкретних обставин конкретного кримінального правопорушення, тих питань, що виникають в ході слідства, існуючих експертних методик та досвіду проведення таких експертиз.

Список використаних джерел

1. Альхамов Н.И. Недостатки подготовки материалов и назначения судебно-товароведческой экспертизы / Н.И. Альхамов // Сборник научных трудов Казахского НИИСЭ ; Казахский научно-исследовательский институт судебных экспертиз. – Алма-Ата : [б. и.], 1971. – С. 124-131.

2. Артюх Т.М. Товарознавча експертиза ювелірних коштовностей. Теорія та практика : монографія / Т. М. Артюх ; Київський національний торговель-економічний університет. – К. : КНТЕУ, 2005. – 303 с.

3. Букалов К.А. Назначение судебно-товароведческой экспертизы по делам о хищении социалистического имущества / К.А. Букалов // Теория и практика криминалистики и судебной экспертизы : межвуз. научный сборник. – Саратов : Саратовский университет, 1978. – Вып. 3. – С. 114-122.

4. Букалов К.А. Процессуальная сущность специальных товароведческих познаний и условия использования их следователем / К.А. Букалов // Теория и практика криминалистики и судебной экспертизы : сборник научных статей ; Саратовский государственный университет. – Саратов : изд-во Саратовск. ун-т, 1978. – Вып. 2. – С. 108-111.

5. Букалов К.А. Процессуальные и криминалистические вопросы назначения судебной товароведческой экспертизы : учебное пособие / К. А. Букалов ; под ред. В. В. Степанова ; Саратовский юридический институт им. Д. И. Курского. – Саратов : изд-во Саратовского ун-та, 1976. – 63 с.

7. Гуценко К.Ф. Некоторые вопросы назначения товароведческой экспертизы по уголовным делам / К. Ф. Гуценко // Проблемы судебной экспертизы. – М., 1961. – Сб. 5 : Комплексные (физические, химические и биологические) исследования. – С. 3-45

8. Закатов А.А. Судебная товароведческая экспертиза промышленных товаров : учебное пособие / А. А. Закатов, Я. С. Сапошинский ;

моделі нової доказової інформації, яку можна отримати в процесі дослідження цього матеріалу. Це дозволяє слідчому поставити перед експертами найбільш раціональні і конкретні питання. Крім того, своєчасне призначення експертизи і визначення на основі матеріалів провадження конкретних завдань, дає можливість слідчому конкретніше планувати терміни проведення слідчих (розшукових) дій та розробляти організацію і тактику їх проведення. Цьому має передувати й ознайомлення слідчого з нормативною базою щодо процесуального порядку призначення і проведення судово-товарознавчої експертизи.

Друга особливість пов'язана з тим, що продовольчі товари вилучаються у повному обсязі, однак експерту на дослідження направляється середня проба від однорідної продукції (сипучої, рідкої чи в'язкої консистенції). Такий порядок регламентується відповідними Постановами Кабінету Міністрів України або наказами міністерств та відомств. Відбір проб має здійснюватися у точній відповідності до вимог нормативних документів, відносно порядку, кількості та методів проб із використанням відповідного обладнання та устаткування.

Третя особливість призначення судово-товарознавчих експертиз – пов'язана з тим, що вони можуть призначатися в ході розслідування розкрадань, крадіжок, розбоїв, провадження за якими здійснюється через значний термін після вчинення кримінального правопорушення, і зазвичай, товарні об'єкти, які мають бути досліджені, – відсутні. У такому випадку судово-товарознавча експертиза повинна проводитися за матеріалами кримінального провадження. Її об'єктами стають надані у повному обсязі документи (рахунки фактури, товарно-транспортні накладні, технічні паспорти, копії протоколів допитів свідків та підозрюваних), у яких найбільш повно відображені відомості про товарні об'єкти експертизи.

4. Найважливішою складовою частиною підготовки слідчого до призначення судово-товарознавчої експертизи є формулювання питань, на які необхідно одержати відповідь експерта. Вони повинні впливати з обставин кримінального провадження, відображати завдання даної експертизи і встановлювати її межі.

Питання, поставлені перед експертом-товарознавцем, не повинні мати правового характеру і стосуватися оцінки доказів, зібраних у провадженні. Питання в постанові доцільно наводити в логічній послідовності і правильно формулювати, що буде сприяти з'ясуванню завдань і плануванню проведення досліджень експертом-товарознавцем. Неприпустимою є постановка питань, які не можуть бути вирішені через відсутність загальних наукових товарознавчих методик.

Після того як були визначені питання і проведені інші слідчі (розшукові) дії, постанову про призначення судово-товарознавчої експертизи і необхідні для дослідження речові докази (вилучені товари,

досудового розслідування; 3) відомості, які містяться у видшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду; 4) відшукувані речі, документи або особи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи.

Проведеним досудовим розслідуванням за фактом вбивства П. встановлено, що 01.12.2016 р. приблизно о 19:00 год., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння П. разом з І., знаходячись в будинку, в результаті сварки, викликані особистими неприязними відносинами, нанесли один одному удари руками і ногами по різних частинах тіла. В ході бійки П. впав на підлогу, після чого І., з метою умисного вбивства, наніс чотири удари сокирою по голові П., спричинивши йому рублені рани голови, та з місця події зник. Із показань підозрюваного І. вбачається, що зняряддя вбивства він сховав у духовці газової плити у своєму помешканні. Зазначене вище підтверджується показаннями свідків Б та Ч, а також іншими матеріалами. Ухвалою слідчого судді було надало дозвіл на проведення обшуку за вищевказаною адресою з метою відшукування зняряддя злочину [2].

Натомість, обгрунтованою є відмова слідчих суддів у задоволенні клопотання про обшук, яке подається з метою виявлення та фіксації нових епізодів злочинної діяльності, припинення можливих злочинів, що готуються. Так, слідчим суддею Червонозаводського районного суду м. Харкова відмовлено в задоволенні клопотання про обшук за місцем проживання Б., оскільки обставини, на які ініціатор клопотання посилався, як на підстави для проведення обшуку, виходять за межі доказування кримінального правопорушення, відомості про яке внесені в ЄРДР, а саме: підставою для внесення відомостей став факт вимагання посадовою особою С. неправомірної вигоди у сумі 32 000 грн., а в клопотанні ставилось питання про проведення обшуку за місцем проживання Б. з метою виявлення предметів у зв'язку з іншим кримінальним правопорушенням по факту передання Б. особі С. неправомірної вигоди в розмірі 16 000 грн. за зняття затриманого автомобіля з розшуку та передання йому на зберігання [3].

Ще однією підставою для відмови в задоволенні клопотання є передчасність звернення з клопотанням. Так, слідчий суддя Бердянського міськрайонного суду Запорізької області з метою недопущення порушення прав сторони кримінального провадження ухвалою від 17 червня 2013 року відмовив у задоволенні клопотання про обшук та зазначив, що питання про вилучення необхідних речей та документів можливо вирішити при розгляді клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів за участю сторони кримінального провадження [4].

Обгрунтованою є також відмова слідчими суддями в задоволенні клопотань про обшук, які не містять відомостей про конкретні речі, документи, а також осіб, яких планується відшукати. Водночас у разі

задоволення клопотань, що містять такі відомості, в ухвалах необхідно зазначати конкретні речі, документи, а також осіб, для виявлення яких надається дозвіл. Наприклад, слідчий суддя Комунарського районного суду м. Запоріжжя ухвалою від 28.10.2013 р. у справі № 333/8537/13-к відмовив в задоволенні клопотання слідчого про проведення обшуку, оскільки в ньому не зазначено речі, документи, які планується відшукати, також слідчим не доведено, що відшукувані речі мають значення для досудового розслідування, що особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, є користувачем або власником зазначеного у клопотанні будинку [5].

Про відсутність підстав, на які посилаються органи досудового розслідування варто також згадати як про одну з обставин відмови у задоволенні клопотання про проведення обшуку. Так, ухвалою слідчого судді Заводського районного суду м. Запоріжжя від 22.10.2013 р. по справі № 332/5471/13-к відмовлено в задоволенні клопотання про обшук житла, оскільки прокурором не доведено наявності достатніх підстав вважати, що було вчинено кримінальне правопорушення, що відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування, відомості, які в них містяться, можуть бути доказами під час судового розгляду і що відшукувані речі, документи знаходяться за зазначеною в клопотанні адресою [6].

Отже, аналіз практики розгляду клопотань про проведення обшуку спонукає до висновку, що належна реалізація слідчим суддею функції судового контролю на стадії досудового розслідування є важливою гарантією забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінальних процесуальних відносин.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документа: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>.

2. Ухвала слідчого судді Вінницького міського суду у Вінницькій області від 24 червня 2016 р. Провадження №1-кп/127/803/16. Справа № 127/10432/16-к / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : reyestr.court.gov.ua/.

3. Ухвала слідчого судді Червонозаводського районного суду м. Харкова від 23.12.2016 р. Провадження №1-кс/646/5943/2016. Справа № 646/13379/16-к/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : reyestr.court.gov.ua/.

Ухвала слідчого судді Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 28 лютого 2014 р. Провадження №1-кп/310/115/13. Справа № 310/10/14-к / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : reyestr.court.gov.ua/.

4. Ухвала слідчого судді Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 28 жовтня 2013 р. Провадження №1-кп/333/625/13. Справа

саме тих фактичних даних, котрі мають значення для правильного вирішення матеріалів кримінального провадження, тобто тих неочевидних фактів, які можуть бути встановлені певним спеціальним шляхом наукового дослідження відповідних об'єктів. На стадії досудового розслідування судово-товарознавча експертиза сприяє об'єктивності, повноті та всебічності пізнання події і обставин кримінального правопорушення. Згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством судово-товарознавча експертиза призначається лише після внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і є основною формою використання науково-технічних досягнень у кримінальному судочинстві.

2. Проведення експертного товарознавчого дослідження є процесуальним порядком збирання доказів сторонами кримінального провадження за допомогою експерта, який самостійно, на підставі постанови слідчого, вивчає необхідні об'єкти, котрі зібрані у кримінальному провадженні, з метою встановлення нових фактичних даних з питань, які поставлені перед ним суб'єктом розслідування кримінального правопорушення.

Судова експертиза в цілому – це один із правових інститутів, який нещодавно зазнав істотних змін, у зв'язку із значним оновленням кримінального процесуального законодавства України.

Розв'язання проблем правового регулювання судово-товарознавчої експертизи, є важливим як для вдосконалення процесуального законодавства, так і для розвитку теорії та покращення практики. Аналіз чинного процесуального законодавства, свідчить про відсутність належного системного підходу до регулювання правовідносин, котрі виникають у сфері використання спеціальних товарознавчих знань, що породжує теоретичні проблеми та викликає певні труднощі у практичній реалізації правових норм.

3. Призначення судово-товарознавчої експертизи є процесуальною дією і така процедура складається з: а) визначення необхідності проведення судово-товарознавчої експертизи; б) вибору експерта; в) складання постанови про проведення судово-товарознавчої експертизи; г) формулювання питань, які необхідно вирішити експертам; ґ) ознайомлення з цією постановою підозрюваного; д) роз'яснення йому його прав.

На нашу думку, варто виділити такі особливості призначення та проведення судово-товарознавчої експертизи.

Перша особливість полягає в тому, що під час визначення часу призначення такої експертизи слідчому необхідно враховувати характер та обсяги об'єктів дослідження. Вивчена слідча практика свідчить, що під час вибору моменту призначення експертизи важливим є збирання певного матеріалу, пізнання його інформативного значення, побудова

кристалічного йоду. Пари йоду починають виділятися, коли через трубку за допомогою груші продувається повітря. Краники при цьому повинні бути відкриті. Вихідні пари з трубки направляються на поверхню, де ймовірно є сліди рук. При цьому на вихідний отвір трубки насаджують скляну лійку, що дозволяє підвищити ефективність обробки великих поверхонь (стін, шаф, сейфів і т.д.) [1, с. 86-87].

Виявлені сліди через 15-20 хвилин втрачають забарвлення, тому повинні бути сфотографовані або закріплені на поверхні об'єкта порошком заліза, відновленого воднем (карбонільного заліза), розчином крохмалю, дактоліном, йодокопіювальним папером (просоченим 2% розчином ортотолідіна) [3].

Якість фотознімка буде вищою, якщо при фотозйомці використовувати синій світлофільтр. Закріпити сліди, забарвлені парами йоду, можна за допомогою порошку заліза, відновленого воднем, або інших магнітних порошоків (наприклад, «Малахіт», «Рубін» та ін.). Оброблені в такий спосіб сліди в результаті реакції, що відбувається між йодом і залізом, забарвлюються в жовто-коричневий колір і зберігаються тривалий час. Якщо ж для закріплення сліду використовувати розчин крохмалю, то при з'єднанні крохмалю з йодом утворюється дуже стійке темно-фіолетове забарвлення [1, с. 87]. У практиці також використовуються проявники комбінованої дії у вигляді сумішей порошоків кристалічного йоду з дрібним піском в пропорції 1:10 (йодні ампули) [3].

Отже, обкурювання парами йоду – це високопродуктивний метод, який можна застосовувати на початковій стадії виявлення слідів рук на таких різноманітних поверхнях, як папір, картон, деревина, тканина, метал, пластмаса тощо.

Список використаних джерел

1. Шведова О.В. Дактилоскопичні дослідження: [навчальний посібник] / Шведова О.В. – К. : КНТ, 2010. – 145 с.
2. Методи виявлення слідів рук [Електронний ресурс]: <http://ua.textreferat.com/referat-7325-5.html>
3. Методы обнаружения и выявления следов рук [Електронний ресурс]: <http://krim-market.ru/downloads/sirchiepdf.pdf>.

Шевченко О.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ І ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

1. Чинне кримінальне процесуальне законодавство України розглядає призначення експертизи, у тому числі судово-товарознавчої, – одним із трьох способів використання спеціальних знань під час досудового розслідування. Така експертиза визначена способом збирання доказів,

№ 333/8537/13-к / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : reyestr.court.gov.ua/.

5. Ухвала слідчого судді Заводського районного суду м. Запоріжжя від 22 жовтня 2013 р. Провадження №: 1-кп/332/357/13. Справа № 332/5471/13-к / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : reyestr.court.gov.ua/.

Борець Т.О.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ МОТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

У процесі розслідування незаконного заволодіння мототранспортними засобами дуже часто виникає необхідність з'ясування найрізноманітніших питань, вирішення яких потребує спеціальних знань.

Для цього, як правило, на подальшому етапі розслідування цих злочинів призначаються судові експертизи, від своєчасності та правильності призначення яких нерідко залежать результати розслідування.

Найбільш поширеними експертизи є: дактилоскопична; автоварознавча; трасологічна, автотехнічна, хімічна. Іноді виникає необхідність у проведенні й інших експертиз (технологічної, фізико-технічної та ін.). В ході розслідування незаконних заволодінь мототранспортними засобами можуть бути призначені одна або кілька судових експертиз, або комплексна судова експертиза.

Дактилоскопична експертиза призначається для встановлення того, ким залишені сліди (на різних предметах і об'єктах) при вчиненні злочину.

Специфіка даної категорії злочинів така, що експерт, зазвичай, не може дослідити сам об'єкт посягання, на місці вчинення злочину нерідко залишається значна кількість предметів, які б могли містити сліди пальців рук злочинця. Так, перед тим як незаконно заволодіти мототранспортним засобом злочинець, у більшості випадків, повинен подолати певну перешкоду. При посяганні наприклад на мотоцикл, що знаходиться у закритому приміщенні зловмиснику необхідно зламати замикаючий пристрій або ж самі ворота. При цьому, звісно, використовуються допоміжні засоби (відмички, ломи, важелі та ін.), які нерідко після вчинення злочину залишаються на місці події. Пошуку цих засобів слідчий повинен приділяти значну увагу, адже саме на них злочинці нерідко залишають сліди пальців рук. Навіть якщо мотоцикл стоїть на відкритій території (біля будинку, на не охоронюваній стоянці та ін.), то на місці вчинення злочину також можна виявити предмети із слідами пальців рук на них. Так, наприклад, це можуть бути відмикаючі пристрої або ж засоби для блокування замка та керма.

Не слід забувати і про огляд самого транспортного засобу при його виявленні. Адже трапляються випадки, коли злочинець через певні причини, які не залежали від його волі залишає викрадений транспорт.

Трасологічна експертиза у кримінальних провадженнях за ознаками незаконного заволодіння мототранспортними засобами проводиться для ототожнення особи злочинця за слідами взуття; транспортного засобу за залишеними ним слідам; різних знарядь й інструментів за пошкодженнями, виявленими при огляді місця події і транспортного засобу. Найчастіше такі дослідження дають можливість виявити важливі відомості, що допомагають швидко й ефективно розкрити злочин.

Так, злочинці з метою запуску двигуна нерідко обрізають дроти, які приєднані до замка запалювання, і з'єднують їх накоротко. Необхідно ретельно оглядати такі пошкодження, і якщо на ізоляції проводів залишилися характерні сліди різального предмета, то їх варто вилучати з метою проведення подальшої ідентифікаційної трасологічної експертизи.

Іноді у справах про незаконне заволодіння автотранспортними засобами важливо встановити не лише те, що сліди рук залишені даною особою, а й унаслідок яких дій – дотику, захоплення. Так, якщо підозрюваний стверджує, що сліди рук залишені ним, коли він випадково підійшов до автомобіля і доторкнувся рукою до скла із зовнішнього боку, водночас, як насправді сліди були залишені ним унаслідок захоплення скла дверцят при його опусканні [1, с. 88].

Якщо дактилоскопічну та трасологічну експертизи ми можемо віднести до тих досліджень, які можуть проводитися при розслідуванні переважної більшості злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України, то авто-товарознавча експертиза, за винятком певних випадків (ДТП), проводиться тільки при розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортними засобами.

До особливостей **авто-товарознавчої експертизи** варто віднести і той факт, що проводиться вона тільки у тих випадках, коли викрадений мототранспортний засіб виявлено. Так, при розслідуванні досліджуваної категорії злочинів, перед слідчим неодмінно постає необхідність визначення точної суми завданих збитків (з метою вірної кваліфікації злочину, визначення об'єму пред'явленого обвинувачення). Однак, з певних об'єктивних та суб'єктивних причин, слідчий не може керуватися сумою, заявленою потерпілим у цивільному позові. Саме тому отримання кваліфікованої допомоги авто-товарознавця просто необхідне. Даний спеціаліст під час визначення вартості транспортного засобу, користується найбільш вірогідним методом порівняльного підходу до його оцінки – методом, заснованим на аналізі цін ідентичних мототранспортних засобів. Відповідно до зазначеного методу вартість автомобілю визначається на основі середньої ціни продажу (пропозиції) ідентичного транспортного засобу з відповідним строком експлуатації.

для виявлення слідів значної давності [3].

Виявлення безбарвних потожирових слідів параами йоду засновано на явищі механічного поглинання дрібних кристаликів йоду речовиною сліду. Іншими словами, в основі методу – спроможність потожирової речовини сліду поглинати пари йоду, а також властивість йоду сублімуватися при нагріванні й осаджуватися на різних речовинах. Кристалічний йод навіть при кімнатній температурі переходить у газоподібний стан і забарвлює слід в коричнево-бурий колір. Через кілька хвилин фарбування сліду поступово стає менш інтенсивним, а потім і зовсім зникає. Ця властивість йоду, з однієї сторони, є його недоліком, оскільки виявлені сліди необхідно одразу ж зафіксувати, але, з іншої сторони, перевагою, оскільки забарвлені сліди через певний час втрачають колір, залишаючись морфологічно незмінними, а об'єкти, оброблені йодом, набувають початкового вигляду.

Крім, того, позитивною рисою цього методу є те, що після обкурювання слідів рук параами йоду їх можна виявляти й іншими способами (порошками, хімічними реактивами).

Техніка виявлення слідів рук параами йоду нескладна. Декілька кристаликів йоду поміщають у скляну або пластмасову посудину. Через 5-7 хвилин при кімнатній температурі починають виділятися пари йоду. При нагріванні утворення парів йоду значно прискорюється. Предмет, на якому ймовірно є сліди рук, підносять до посудини.

Виявляти сліди рук на папері або інших плоских об'єктах можна також за допомогою скляної пластинки. Кристалічний йод поміщають у якусь посудину і нагрівають доти, доки не почнуть виділятися пари. Скляну пластинку (скло попередньо ретельно витирають) поміщають над посудиною з йодом, після чого на ній у вигляді дрібних срібних стрічок починають осаджуватися пари йоду. Потім пластинку щільно притискають до об'єкта. Якщо на об'єкті є сліди рук, вони забарвлюються в коричневий колір.

Існує ще й так званий холодний спосіб виявлення слідів рук параами йоду. На дно посудини кладуть невелику кількість кристалічного йоду. Туди ж поміщають об'єкт, на якому потрібно виявити сліди. Посудину закривають і залишають у такому положенні на декілька годин. Пари йоду, що виділяються, забарвлюють сліди рук. Якщо ж сліди рук на об'єкті відсутні, то параами йоду забарвлюється сам об'єкт.

Для виявлення слідів рук параами йоду також може використовуватися скляна йодна трубка з краніками на кінцях, у середній частині якої є кулеподібне потовщення, куди поміщають кристалики йоду. Щоб уникнути випару йоду, кінці трубки біля камери закривають скляною ватою. На один із кінців надягається шланг від гумової груші, обладнаний клапаном для односторонньої прогонки (сублімації) повітря. Трубку затискають у руці, теплової енергії якої вистачає для сублімації

відсутні підстави для їх фіксації шляхом проведення НСРД. Таким чином практично відсутній інструментарій для документування економічних злочинів;

- в умовах сучасного законодавства оперативні підрозділи практично перетворюються у «кур'єрів» навіть у тих ситуаціях, коли вони самостійно виявили тяжкий злочин і провели значний об'єм роботи. Будучи обізнаними з усіма обставинами справи, вони не мають права ініціювати проведення конкретних НСРД (оскільки це прерогатива слідчого), а також проводити оперативно-розшукові заходи (оскільки почато кримінальне провадження) для фіксації злочинних дій;

- інформація з оперативних підрозділів у слідство на проведення НСРД надається не у повному обсязі і, відповідно, підстави для внесення клопотань про НСРД у слідчого відсутні;

Враховуючи дану проблему, вважаю здійснити ряд заходів: по-перше – увести в практику використання НСРД, передбачених ст. 261 КПК України в кримінальних правопорушеннях зупинених за розшуком підозрюваних (обвинувачених) стосовно їх родичів, близьких; по-друге – обов'язково у разі вчинення правопорушення, пов'язаного із викраденням радіоелектронного засобу, не зважаючи на тяжкість злочину, проводити НСРД, передбачені ст. 268 КПК України, для виявлення та встановлення місцезнаходження викраденого майна; по-третє – чітко визначити порядок, об'єм, зміст інформації, яка повинна передаватися оперативними підрозділами у слідство, що надасть змогу інформувати слідчі підрозділи про необхідність проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, надавати практичну допомогу слідчим у підготовці та погодженні клопотань з проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Шведова О.В., Солоденко К.В.

ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ РУК ПАРАМИ ЙОДУ

Обкурювання парами йоду є найпоширенішим методом виявлення невидимих (латентних) слідів рук. Йод – хімічний елемент з кристалами темно-сірого кольору з металевим блиском, які мають властивість переходити з твердого стану в газоподібний і навпаки.

Цей спосіб давно знайшов широке використання в криміналістичній практиці. Пари йоду почали використовуватися з 1876 р. (вченими Обером, Кульє, Бьюрне, Стокисом), але завдяки високій ефективності цей метод застосовується й в наші дні [1, с. 85; 2].

Пари йоду використовуються для виявлення слідів рук невеликої та середньої давності (від однієї доби до трьох місяців) на таких поверхнях, як папір, картон, деревина, мармур, пластмаса, поверхні, забарвлені клейовою або олійною фарбою тощо. При виявленні слідів рук давністю від семи діб рекомендується попередньо проводити обробку об'єкта водяною парою. Метод обкурювання парами йоду не варто застосовувати

Подальше коригування враховує різницю між пробігом, комплектністю, укомплектованістю, технічним станом об'єкта порівняння та об'єкта ціни.

Автотехнічна експертиза – призначається в усіх випадках, коли необхідно вирішити питання, пов'язані з технічним станом автомобіля і можливістю його експлуатації, причин та видів несправностей агрегатів, способів відключення злочинцями протиугінних засобів тощо [2, с. 56]. Доволі часто у справах про викрадення виникає необхідність встановлення, з якої причини транспортний засіб зупинено злочинцем, чи не є технічні причини приводом для цього (наприклад, для перевірки заяви обвинуваченого про мету викрадення). Зустрічаються також випадки, коли злочинець з хуліганських спонукань, з метою маскуванню мототранспортних засобів або знищення слідів спускає транспортний засіб з насипу під укис, в кювет, робить наїзд на будь-які об'єкти, а потім заявляє, що це сталося через технічну несправність або поломки транспортного засобу.

Залежно від конкретних обставин розслідуваної події можуть бути призначені й інші види експертиз, наприклад, криміналістична експертиза – для встановлення особи за зовнішніми ознаками, судово-психіатрична – призначається, якщо є необхідність встановити здатність обвинуваченого сприймати обставини, що мають значення для справи і давати про них правильні показання; визначити здатність відстаючих в психічному розвитку неповнолітніх і т. д.

Злочини, пов'язані із незаконним заволодінням мототранспортними засобами, у своїй більшості мають латентний характер. Як наслідок органи досудового розслідування не володіють достатньою базою показань свідків. Відповідно очевидним є факт того, що переважну частину необхідних доказів слідчий одержує саме шляхом призначення та проведення криміналістичних експертиз. Крім того, проводячи дослідження, експерт може дати категоричну відповідь на поставлені слідчим питання. Що ж до показань свідків, потерпілих, а надто підозрюваних слідчий не може бути повністю впевненим у їх правдивості. Таким чином, криміналістична експертиза безперечно має важливе значення для розслідування як незаконного заволодіння мототранспортними засобами так і інших злочинів

Список використаних джерел

1. Бахин В.П. Расследование угона автотранспортных средств: Учеб. пособие // Омск. ВШ МВД СССР. – Омск, 1969. – 101 с.
2. Особенности расследования дел об угонах и кражах автомобилей // ВНИИ МВД СССР; В.И. Жулев, А.Я. Липец, В.В. Осин, А.В. Сивачев. Под ред. В.И. Жулева. – М., 1986. – 89 с.

Ботнаренко І.А.

ТАКТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО У НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННІ МОТОТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ

Обшук – це слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ст. 234 КПК України) [1, с. 321]. Єдиною підставою для проведення цієї слідчої (розшукової) дії є винесена в порядку, встановленому КПК, ухвала слідчого судді, який може винести її лише на підставі звернення до нього процесуальної особи, яка здійснює кримінальне провадження.

В ході розслідування незаконного заволодіння мототранспортними засобами (далі – МТЗ) обшук являє собою цілеспрямовану примусову діяльність слідчого, що полягає у дослідженні ділянок місцевості, приміщень, тіла особи та її одягу з метою пошуку, виявлення та вилучення конкретних джерел доказової інформації (матеріальних об'єктів), які можуть мати значення для розслідування незаконного заволодіння МТЗ.

Передусім, звернемо увагу на деякі особливості проведення обшуку особи (особистого обшуку), яка підозрюється у вчиненні незаконного заволодіння МТЗ.

Особистий обшук – примусове обстеження тіла людини, її одягу та інших речей. Об'єктами пошуку можуть бути насамперед: документи, ключі від мототранспортного засобу, вогнепальна та холодна зброя, наркотичні засоби, гроші та інші речі, що мають значення для розслідування кримінального правопорушення.

Обшук особи рекомендується проводити у визначеній послідовності – зверху донизу: спочатку досліджується головний убір, потім одяг (куртка, сукня, кофта, штани тощо), взуття, а потім натільна білизна. Ці речі знімають з особи у наведеній послідовності та досліджують. Особливу увагу необхідно приділяти дослідженню кишень, швів, підкладці куртки, кофти, спідниці, каблукам взуття. За необхідності, можна розпороти підкладку одягу, розібрати речі, які знаходяться у обшукуваного (наприклад, фотоапарат тощо).

Потім досліджується тіло людини. Це пов'язано з тим, що речі невеликого розміру можуть переховуватися як в одязі, так і на тілі, або в природних порожнинах тіла. Застосування тактичних прийомів обшуку особи пов'язано з проблемою статі та використанням тактичних засобів для виявлення та вилучення предметів, що сховані. Тому попередньо, перш ніж розпочати примусове обслідування, необхідно переконати особу, яка обшукується, добровільно видати сховані предмети.

- оперативні працівники формально не мають права ознайомлюватися з матеріалами, отриманими в результаті проведення НСРД (що пов'язані з обмеженням конституційних вправ громадян), а тільки мають право, скласти протокол (про проведення НСРД) і направити матеріали прокурору (процесуальному керівнику). Виникає питання – на підставі чого приймати рішення про приєднання матеріалів НСРД до матеріалів кримінального провадження: хто саме їх повинен прослуховувати (або проглядати) для визначення наявності в них доказів;

- інформація про підготовку до вчинення злочину потребує підтвердження, в тому числі шляхом проведення спеціальних технічних заходів. Разом з тим закони визначають можливість їх проведення практично тільки в рамках кримінального провадження;

- безпосередньо в ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено права оперативних підрозділів в більшості з яких є посилення на конкретну статтю гл. 21 КПК України, що фактично означає можливість реалізації цих прав виключно в рамках кримінального провадження;

- оперативні підрозділи повинні здійснювати оперативний пошук ознак латентних злочинів, але у зв'язку з відсутністю явної, відкритої інформації про їх вчинення, процес їх виявлення потребує застосування ряду оперативно-розшукових заходів. Разом з тим Закон не регламентує можливості їх проведення в рамках оперативного пошуку;

- виникає питання – як проводити оперативну закупівлю якщо її результати формально є моментом виявлення ознак злочину, і відповідно підставою для початку кримінального провадження, а отже до моменту отримання її результатів відсутні підстави для її проведення;

- контрольована закупка необхідна для фіксації факту реалізації певного предмету (але його реалізація може і не містити ознак злочину) на етапі перевірки первинної інформації. Так само і результати спеціального слідчого експерименту (якій проводиться для перевірки дійсних намірів особи) і саме дії особи в обстановці максимально наближеній до реальної (яка створюються слідчими або оперативними працівниками), надають можливість стверджувати, що особа вчинює тяжкий або особливо тяжкий злочин. Тобто до моменту проведення цих НСРД відсутня інформація про факт вчинення особи тяжкого або особливо тяжкого злочину, а отже і підстави для здійснення НСРД – така ситуація складає замкнуте коло;

- практично всі злочини у сфері господарської діяльності не є тяжкими і відповідно проведення НСРД в процесі їх фіксації не передбачено законом. В той же час вони є латентними і факт їх вчинення виявляється в результаті активних дій оперативних підрозділів в основному вже після їх вчинення (тобто не при підготовці). В результаті з одного боку – відсутні підстави для заведення ОРС і відповідно проведення оперативно-розшукових заходів, а з другого боку – оскільки вони не є тяжкими, то

урахуванням наданої експерту інформації щодо укладених угод купівлі-продажу аналогічних об'єктів на міжнародному ринку)?

4. Який розмір матеріального збитку, завданий у результаті пошкодження об'єкта, в тому числі з урахуванням наданої у розпорядження експерта калькуляції відновлювального ремонту?

5. Який розмір матеріального збитку, завданий в разі повного знищення об'єкта, в тому числі в результаті бойових дій?

Отже, впровадження нового виду судової товарознавчої експертизи «експертизи військового майна» на даному етапі є доволі своєчасним та потрібним.

Експертною службою МВС України планується підготовка фахівців за цим видом судової експертизи орієнтовно в третьому кварталі 2017 року, для того щоб в подальшому вони отримали кваліфікацію судового експерта за експертною спеціальністю 12.5 «Оцінка майна і техніки військового призначення та озброєння» та змогли проводити судові експертизи та експертні дослідження за відповідним видом.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства внутрішніх справ від 22.11.2016 № 1229 «Про внесення змін до Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС України та атестацію судових експертів Експертної служби МВС України».

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1158 «Про внесення змін до Методики визначення залишкової вартості майна Збройних сил України та інших військових формувань».

Шаповалов О.О.

ЗАКОНОДАВЧІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОШУКОВИХ ФУНКЦІЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Правовий аналіз положень Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ряд інших законодавчих актів засвідчив, що оперативні та слідчі підрозділи, ще у повній мірі не перелаштували роботу із виявлення та розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів до вимог нового КПК України, не в останню чергу причиною зазначеного стану є ряд проблемних питань, що впливають на ефективність оперативно-службової діяльності, які впливають із законодавчих положень:

- КПК України прямо забороняє оперативним підрозділам виступати ініціаторами проведення негласних слідчих розшукових дій (надалі – НСРД) – тобто при необхідності фіксації дій злочинців, які безпосередньо вчинюють злочин, оперативний працівник не в змозі в правовому полі зафіксувати злочинні дії, оскільки відсутній механізм використання зазначених матеріалів у кримінальному провадженні;

Обшукувати особу повинна особа тієї ж статі.

Погоджуємося з С.С. Мадяр, що особистий обшук, як ніякий з інших видів обшуку, потребує розвинутих психологічних та комунікативних вмінь та навичок від особи, яка його здійснює, здатності діагностувати стан обшукуваної особи за найменшими зовнішніми проявами, прогнозувати її поведінку, можливі місця переховування відшуканих об'єктів, розрізнити імітації різного роду (добровільна видача предметів та каяття, приступ хвороби, запаморочення тощо). У зв'язку з цим слідчий має проявляти високу кмітливість, уважність, спостережливість, швидкість реакції. Необхідною є також ерудованість особи, яка проводить особистий обшук, обізнаність про найсучасніші технічні засоби комунікації та управління, знаряддя та засоби вчинення злочинів, вміння їх знаходити та розпізнавати. Допомогу в цьому може надати спеціаліст: психолог, лікар та інші [2].

У випадку затримання підозрюваного у незаконному заволодінні МТЗ також необхідно якнайшвидше провести обшук за місцем його проживання, оскільки в результаті цієї слідчої (розшукової) дії можна одержати незаперечні докази вини злочинця. Метою обшуку при розслідуванні незаконного заволодіння МТЗ є виявлення й вилучення викраденого (МТЗ, їх деталей, речей і документів потерпілого тощо); записів і переписки, у яких можуть бути зазначені прізвища співучасників і можливе місце їх знаходження; знарядь, які використовувалися при вчиненні викрадення; одягу й взуття, які могли бути на злочинцеві в момент вчинення злочину; засобів маскування викраденого МТЗ (розпилувачі фарби, фальшиві номерні знаки тощо).

Типовими об'єктами пошуку (і вилучення) в ході розслідувань незаконних заволодінь МТЗ є: викрадені мотоцикли, мопеди, скутери тощо, їх вузли і агрегати; інші викрадені предмети (запасні частини до МТЗ, інструменти, механічні та електронні засоби протиугінної системи захисту, радіоприймачі, годинники, емності для паливно-мастильних матеріалів та ін.); чохла, дзеркала, та інші предмети, якщо є підстави вважати, що вони викрадені з МТЗ потерпілого; знаряддя та інструменти, призначені для злому замків, дверей або для збивання номерів на частинах МТЗ; лакофарбові матеріали та пристосування для перефарбовування МТЗ (фарби, лаки, розчинники, загущувачі, мастики, ґрунтовки, пульверизатори і т.п.); водійські документи потерпілих або їх частини; одяг, взуття та головні убори, в яких перебував злочинець під час вчинення злочину. Однак під час обшуку не можна обмежуватися відшукуванням тільки зазначених об'єктів. За місцем роботи, у квартирі або в гаражі підозрюваного можуть знаходитися й інші речі, здобуті злочинним шляхом, а також предмети, заборонені до обігу. Тому кожна річ, приналежність якої у слідчого викликає сумнів, повинна обов'язково вилучатися з метою її подальшого пред'явлення для впізнання,

оперативної та слідчої перевірки.

У підозрюваного також можуть знаходитися предмети, викрадені при вчиненні інших злочинів. Тому не можна обмежуватися пошуком і вилученням об'єктів, подібних з розшукуваними. Вилучити потрібно й ті предмети, кількість і характер яких дозволяють припустити, що вони здобуті злочинним шляхом.

Якщо незаконне заволодіння МТЗ вчинене за допомогою спеціальних пристосувань, і вони не виявлені при особистому обшуку затриманого, то їх варто шукати за місцем його проживання.

Може виникнути необхідність у проведенні обшуку не тільки у затриманого, а й у його родичів, знайомих, якщо стало відомо, що в них можуть зберігатися об'єкти, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення.

Інколи доцільно провести повторний обшук, оскільки нерідко злочинці переховують об'єкт, що має значення для розслідування, у знайомих, рідних, у схованках, а потім після обшуку приносять заховане до себе додому.

Потрібно мати на увазі, що викрадене може бути розукмплектоване, заховане в схованках, номерні знаки на вузлах і агрегатах можуть бути знищені або перебиті. Тому для участі в обшуку варто залучати відповідних спеціалістів, озброєних необхідними пошуковими й іншими науково-технічними засобами.

Отже, обшук є своєрідною слідчою (розшуковою) дією – може характеризуватися присутністю і, навпаки, відсутністю обшукуваного. Його проведення в ході розслідування незаконного заволодіння МТЗ залежить від багатьох чинників: особливостей процедури (кримінально-процесуальних розпоряджень); слідчої ситуації (ситуації розслідування і ситуації обшуку); предмета пошуку та об'єктів обшуку; організації пошукових дій; обраної тактики обшуку тощо.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.

2. Мадяр С.С. Обшук особи : процесуальний порядок і тактика / [Електронний ресурс] / С. С. Мадяр. – Режим доступу : <http://tdp.kpi.ua/wp-content/uploads/%D0%9C%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D1%801.pdf>.

техніки військового призначення та озброєння».

Метою прийняття цього наказу є задоволення потреб органів досудового розслідування у незалежних, кваліфікованих та об'єктивних судових експертизах під час розслідування кримінальних правопорушень.

До об'єктів товарознавчої експертизи військового майна, техніки та озброєння належать [2, с. 1]: всі види озброєння, боєприпаси, військова техніка, спеціальні запасні комплектуючі вироби і частини до військової техніки та майна, вибухові речовини, паливо, пально-мастильні матеріали, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, продовольче, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, інженерне майно, засоби радіаційного, хімічного, біологічного захисту та інше закріплене за військовими формуваннями, Держспецв'язку, МВС майно, крім нерухомого майна.

Основними завданнями, що ставляться перед товарознавчою експертизою військового майна, техніки та озброєння є: визначення вартості наданих на дослідження об'єктів, які використовуються як військове майно; визначення типу та призначення наданих на дослідження об'єктів; визначення характеристик та властивостей наданих на дослідження об'єктів відповідно до Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності; визначення виробника, країни походження, року виготовлення (комплексно з трасологічним дослідженням) наданих на дослідження об'єктів; визначення змін показників якості наданих на дослідження об'єктів (комплексно з відповідними фахівцями з експлуатації подібного майна).

Відповідно до специфіки ціноутворення військового майна відноситься до однієї з чотирьох груп [2, с. 3]:

I група – військового майно, придбане за фіксованими державними цінами;

II група – військового майно, придбане за договірними цінами на внутрішньому ринку;

III група – імпортоване військового майно;

IV група – речове, продовольче, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, інженерне, хімічне майно, що закріплене за військовими формуваннями, військового майно, щодо якого відсутні облікові дані в органах управління військовими формуваннями, відомості стосовно ціни згідно з прейскурантами або ціни підприємств-виробників неможливо установити.

Перелік питань, які вирішує судова експертиза достатньо великий, проте не вичерпний, а саме:

1. Яке найменування та призначення наданого на дослідження об'єкта?

2. Який ступінь зносу наданого на дослідження об'єкта?

3. Яка ринкова вартість об'єкта станом на визначену дату (з

7. Здійснити підвищення кваліфікації слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України у напрямку підготовки їх до практичного застосування методів криміналістики під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

8. Розробити та запровадити програмне забезпечення задля найбільш ефективного застосування методів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

9. Запровадити випуск бюлетеню з обміну досвіду застосування методів криміналістики.

Таким чином, варто наголосити, що в арсеналі суб'єктів досудового розслідування повинно бути якомога більше різноманітних валідних, достовірних та надійних методів. Й тому, удосконалення існуючих методів криміналістики, винайдення та розробка новітніх, їх апробація, а також описання загальних положень та особливостей тактики їх застосування є пріоритетними напрямками розвитку теоретичних положень криміналістики та удосконалення методичного забезпечення органів досудового розслідування Національної поліції України.

Чечіль Ю.О., Кулік А.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В ЕКСПЕРТНІЙ СЛУЖБІ МВС УКРАЇНИ НОВОГО ВИДУ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ «ЕКСПЕРТИЗА ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА» ЗА ЕКСПЕРТНОЮ СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 12.5 «ОЦІНКА МАЙНА І ТЕХНІКИ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ОЗБРОЄННЯ»

Уведення нових видів судових експертиз та експертних спеціальностей зумовлено потребою правоохоронних органів у нових напрямках судової експертизи під час розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних зокрема з подіями, що відбуваються під час проведення антитерористичної операції.

Так, наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22.11.2016 № 1229 «Про внесення змін до Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС України та атестацію судових експертів Експертної служби МВС України» було внесено зміни до додатка 1 до Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС України та атестацію судових експертів Експертної служби МВС України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 15 грудня 2011 року № 923, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23 лютого 2012 року за № 288/20601 [1].

Цими змінами до переліку основних видів судової експертизи та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта працівникам Експертної служби МВС України, введено до розділу судової товарознавчої експертизи, новий вид «Експертиза військового майна» за експертною спеціальністю 12.5 «Оцінка майна і

Бублик М.В.

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ СВІДКІВ ТА ПОТЕРПІЛИХ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

Одним з найбільш поширених засобів отримання інформації про розслідувану подію є допит, змістом якого є одержання і фіксація показань свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта або спеціаліста про відомі їм факти, які мають значення для встановлення істини в кримінальному провадженні [1, с. 280]. Із усього часу, що витрачається слідчим на проведення слідчих (розшукових) дій, саме на проведення допитів припадає близько 85% [2, с. 4]. Важливу роль допиту відводив основоположник криміналістики Ганс Гросс, який писав, «... допитувані особи, це – скелет, а їх показання – кров і плоть попереднього слідства» [3, с. 75].

Допит спрямований на досягнення мети: 1) одержання нової, раніше невідомої інформації по предмету доказування і 2) підтвердження або спростування наявної, але ще не перевіреної, і тому такої, що не може вважатися достовірною інформації [4, с. 9].

Допит є обов'язковою і найбільш поширеною слідчою (розшуковою) дією під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості оскільки, в більшості випадків слідчий може отримати необхідну та повну інформацію на початковому етапі розслідування саме шляхом проведення допитів потерпілого і свідків, які володіють доволі повними відомостями про злочин.

В.К.Весельський зазначає, що при визначенні тактики допиту головним є не вибір окремого конкретного прийому, а визначення можливих варіантів розвитку допиту, для кожного з яких мають бути передбачені відповідні варіанти дій слідчого [5, с. 13-14]. Цікавою є думка й М.Я. Яковлевої, яка вказує, що «сутність допиту полягає в тому, що під час його проведення слідчий, застосовуючи розроблені криміналістикою і апробовані слідчою практикою тактичні прийоми, спонукає допитуваного дати показання про обставини, прямо або побічно пов'язані з розслідуваним злочином» [6, с. 62].

Проведене нами опитування слідчих показало, що 47,3% із них мають труднощі у виборі і використанні тактичних прийомів під час проведення допиту.

З цього приводу, вважаємо за необхідне зазначити, що допустимість використання того чи іншого тактичного прийому допиту повинна визначатися такими критеріями:

– не суперечити нормам кримінального процесуального законодавства;

- бути науково обґрунтованим;
- відповідати положенням юридичної психології;
- не суперечити принципам юридичної етики.

Особливого значення під час проведення даної слідчої (розшукової) дії набуває творчий підхід слідчого, який, на жаль, останнім часом у слідчій практиці застосовується вкрай рідко. Варто вказати, що успіх під час проведення допиту багато в чому залежить від наявності та якості психологічного контакту. Проведене нами опитування слідчих показало, що 46,5% вказаних осіб має труднощі у встановленні психологічного контакту з допитуваним. Психологічний контакт – це найбільш сприятлива психологічна «атмосфера» допиту, яка допомагає взаємодії та взаємовідносинам між її учасниками, це певний «настрій» на спілкування. На думку В.О. Коновалової, «ядром психологічного контакту є такт слідчого і обрання його варіантності в кожній ситуації допиту» [7, с. 79].

Для підтримання належного психологічного контакту під час допиту потерпілих в кримінальних провадженнях про злочини проти життя та здоров'я особи на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості слідчому варто уникати:

- грубого спілкування з потерпілими та свідками та здійснення на них будь-якого тиску;
- говорити потерпілим, про те, що розуміє як вони почуваються;
- запитувати потерпілих чи вважають вони, що відносно них було вчинено злочин з мотивів національної, расової або релігійної нетерпимості;
- критикувати чи засуджувати поведінку потерпілого;
- робити та висловлювати припущення щодо особливостей культури, релігії потерпілого;
- дозволяти власній шкалі цінностей та переконань щодо поведінки потерпілого, його стилю життя чи культурі впливати на об'єктивність розслідування;
- використовувати у спілкуванні з потерпілим ксенофобську термінологію, упередження чи стереотипи;
- занижувати серйозність злочину, особливо, якщо підозрюваним є неповнолітній.

На нашу думку, найбільш доцільним для встановлення психологічного контакту на допиті зі свідками та потерпілими є використання таких тактичних прийомів:

- роз'яснення потерпілим та свідкам, під час проведення підготовчої роз'яснювальної роботи, важливості дачі ними показань для розслідування злочину;
- запевнення в тому, що розслідування буде проведено об'єктивно та неупереджено;
- тісна взаємодія з представниками посольств та з керівниками

На запитання «Що необхідно зробити для того щоби удосконалити методичне забезпечення органів досудового розслідування Національної поліції України?» слідчі зазначили, що: а) потребують удосконалення та модернізації методи криміналістики (так зазначило 47%), б) у підручниках з криміналістики треба чітко прописати сутність методів криміналістики та тактику їх застосування (48%); в) утримуються від відповіді (5%).

Отже, проведене нами анонімне опитування оголює проблему методичного забезпечення діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України. На нашу думку, задля вирішення зазначеної проблеми необхідно:

1. Дослідити та проаналізувати практику застосування методів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.
2. Модернізувати інноваційні методи науки та техніки для потреб досудового розслідування.
3. Апробувати інноваційні методи та визначити з них найбільш надійні та валідні.
4. Систематизувати усі наявні методи за такими напрямками:
 - 1) загальні методи (які застосовуються під час усіх етапів досудового розслідування кримінального правопорушення);
 - 2) методи слідчих (розшукових) дій;
 - 3) негласні методи (що застосовуються тільки під час негласних слідчих (розшукових) дій);
 - 4) спеціальні методи (що застосовуються тільки під час досудового розслідування конкретного виду правопорушення);
 - 5) вузькоспрямовані методи (для дослідження та здобуття конкретної інформації, певних фактичних даних).
5. Підготувати навчальний посібник. У якому передбачити 5 розділів (за назвами напрямів зазначених у п. 4), у яких чітко та послідовно описати методи криміналістики за такою схемою:
 - 1) Загальні положення методу, тобто: а) суть того чи іншого методу; б) головна мета застосування методу; в) правила застосування методу; г) умови застосування методу; д) переваги застосування методу; е) недоліки застосування методу; ж) очікувані результати від методу; з) необхідні матеріали для застосування методу; і) термін застосування методу.
 - 2) Тактика застосування методу на етапах його реалізації – підготовчому, основному та заключному.
 6. Удосконалити навчально-виховний процес ВНЗ у яких здійснюється підготовка фахівців для органів досудового розслідування Для цього необхідно запровадити навчальну дисципліну «Методи розкриття та розслідування кримінальних правопорушень» (18 академічних годин лекцій та 36 годин практичних занять) та розробити комод з навчальної дисципліни.

материалов, веществ и изделий. – Л.: ЛГУ, 1982.

5. Ищенко П.П. Получение розыскной информации в ходе предварительного исследования следов преступления. – М.: Берегиня, 1994.

6. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). – М.: Юридическая литература, 1990.

7. Лейстнер Л., Буйташ П. Химия в криминалистике. Пер. с венг. – М.: Мир, 1990.

8. Одиночкина Т.Ф., Худяков В.З. Малый комплект технических средств для работы с микрообъектами на месте происшествия. Экспертная практика. – М., 1982. – Вып. 19.

9. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в уголовном, гражданском, арбитражном процессе. – М., 1996.

10. Словарь основных и специальных терминов криминалистических экспертиз материалов, веществ и изделий. – М.: ВНИИСЭ СССР, 1987.

Цільмак О.М.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі реформування органів досудового розслідування Національної поліції України є низка проблемних питань, які потребують негайного вирішення, серед яких є: модифікація, стандартизація, розробка, удосконалення та систематизація методів науки та техніки для потреб досудового розслідування.

Вивчаючи характер злочинної діяльності, хотілося би наголосити на тому, що сучасні правопорушники найбільш ретельно та копітко готуються до вчинення правопорушення, обираючи при цьому найбільш новітні, витончені та креативні способи. У зв'язку з цим, органи досудового розслідування Національної поліції України потребують удосконалення методичного забезпечення та його оновлення.

На даний час існує великий спектр методів науки та техніки, які застосовуються або могли би застосовуватися в ході досудового розслідування кримінального правопорушення. Однак, нажаль констатується проблема якісного методичного забезпечення діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України.

Так, аналізуючи слідчу практику та здійснивши анонімне опитування слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України, нами було встановлено, що 56% з опитаних – вміють застосовувати деякі методи у ході досудового розслідування кримінального правопорушення; 21% – не знають як саме застосовувати той чи інший метод; 23% – вагаються з відповіддю.

навчальних закладів (де навчаються потерпілі);

– уникнення повторних допитів;

– збереження анонімності та захист даних про особу потерпілого;

– роз'яснювати потерпілим про можливий подальший перебіг досудового розслідування, необхідність залучення їх до проведення окремих слідчих (розшукових) дій, необхідність з'являтися за викликом слідчого, а також можливе висвітлення події злочину в засобах масової інформації, оскільки такі злочини, як правило, мають великий суспільний резонанс.

Список використаних джерел

1. Балашов Д.Н. Криминалистика : учебник [для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности и направлению юридического профиля] / Д.Н. Балашов, Н.М. Балашов, С.В. Маликов. – [2-е изд.]. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 501, [1] с.

2. Бахін В.П. Тактика допиту : навч. посіб. / В.П. Бахін, В.К. Весельський. – К. : Правник, 1997. – 64 с.

3. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Ганс Гросс. – Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. – М. : ЛексЭст, 2002. – 1088 с.

4. Питерцев С.К. Тактика допроса на предварительном следствии и в суде / С.К. Питерцев, А.А. Степанов. – СПб. : Питер, 2001. – 146 с.

5. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / В.К. Весельський. – К., 1999. – 20 с.

6. Яковлева М.Я. Некоторые вопросы преодоления противодействия расследованию в ходе допроса / М.Я. Яковлева // Вестник криминалистики. – М., 2009. – Вып. 2 (30). – С. 62-64.

7. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология : [учеб. пособие] / В.Е. Коновалова. – Х. : Консум, 1999. – 157 с.

Бугайова Н.М.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ У ЗЛОЧИНАХ ПРОТИ ОСОБИ В КІБЕРПРОСТОРІ

Віртуальна реальність має специфічні особливості. Взаємодія у кіберпросторі здійснюється на інформаційно-психічному рівні. Обмеження звукових та зорових складових при спілкуванні, та переважання вербальних контактів над іншими, позбавляє співрозмовників повноцінного сприйняття одним одного. Інформаційні лакуни, що виникають при контакті у кіберпросторі заповнюються ілюзіями співрозмовників, в результаті чого психологічний портрет віртуального знайомого наділяється бажаними для користувача рисами. У кіберпросторі виникає ілюзія повної безпеки, а анонімність і можливість у

будь-який момент перервати контакт, створюють відчуття повного контролю над процесом спілкування. Це робить людей більш відвертими, демонструючи вразливі місця їх психіки.

У інтернеті спілкування, нерідко спирається на базові інстинкти, великий обсяг інформації засвоюється фрагментарно, а відсутність логічних зв'язків робить інформацію такою, що легко поглинається, формується більше на емоціях, ніж на аналізі. Таким чином, свідомість людини в кіберпросторі є більш уразливою та відкритою для маніпулювання.

Нервова система людини не в змозі витримати інтенсивний тривалий процес обробки і осмислення інформації та через певний час включається захисна функція психіки – гальмівна реакція у вигляді гіпнотичного стану. У дітей це відбувається через 15-20 хвилин, у дорослих через 40-50. У цьому стані рівень сприйняття і переробки інформації різко знижується, однак відбувається посилення процесів її фіксації. Фактично ми стикаємось з програмуванням поведінки, а простіше кажучи, з прямою дією на підсвідомість людини.

В реальному житті у процесі комунікативної взаємодії близько 70% інформації сприймається людиною через зоровий аналізатор. При смисловому сприйнятті інформації на частку кінестетичного компонента (пози, жести, вираз обличчя) припадає 55%, аудіального (модуляції голосу, інтонації, паузи та ін.) – 38%, мовного (слова, фрази) – 7% (Mehrabian A., 1971). При віртуальному спілкуванні, у більшості випадків відсутня невербальна взаємодія, що включає: просторову підсистему (міжособистісний простір), погляд, оптико-кінетичну підсистему (зовнішній вигляд співрозмовника, міміка, пантоміміка), паралінгвістичну підсистему (вокальні дані: діапазон, тональність, тембр голосу), екстралінгвістичну (немовну) підсистему (темп мовлення, паузи, сміх та ін.) (Лабунська В.А., 1999). Перцептивна складова віртуального спілкування (процес сприйняття і розуміння співрозмовника, формування його образу) вибудовується (в більшості випадків) на підставі повідомлень, представлених у текстовому форматі.

Графічне вираження думок, емоцій і почуттів учасників віртуального спілкування посилює сприйняття тексту. Можливість багаторазового перечитування і переосмислення написаного, деталізування інформації, виділення смислових нюансів і акцентування на фразеологічних оборотах мови, що нерідко втрачаються при вербальному спілкуванні, надають змісту тексту більш глибокий сенс, який може бути неправильно інтерпретований людиною під впливом ілюзорних уявлень про співрозмовника. Можливість автоматичної перевірки орфографії, відсутність часових кордонів дають учасникам спілкування можливість для більш грамотного, точного, лаконічного викладу власних думок, в результаті чого співрозмовник наділяється бажаними для другої сторони достоїнствами (розумом,

ОВД. Предварительные криминалистические исследования как на местах происшествий, так и в других случаях (например, при проведении ОРМ), проводятся на основании устного либо письменного задания (поручения) соответствующего руководителя. В свою очередь, результаты предварительных криминалистических исследований могут быть сообщены как устно так и представлены письменно оформленными – это могут быть: справки, ориентировки, информационно-поисковые карточки, рапорта. Форма и объем содержания таких документов указаны в работах: Е.Р. Россинской, П.П. Ищенко, Т.Ф. Одиночкиной, Л.М. Кошелевой и других криминалистов.

Принимая во внимание обстоятельства, связанные с необходимостью проведения предварительных исследований зачастую во внелабораторных полевых условиях и в кратчайшие сроки, с использованием минимально необходимого набора технико-лабораторных средств и реактивов, представляется, что выводы по результатам проведенных предварительных исследований могут носить только вероятный характер – как вероятно положительный, так и вероятно отрицательный.

Исходя из того, что криминалистическое исследование веществ и материалов, как процесс, в целом содержит определенные, характерные элементы, единые для всех главных подразделений криминалистического исследования – т.е. предварительного криминалистического исследования, лабораторного экспертного исследования, экспертизы, – представляется, что рассмотрение особенностей работы с веществами и материалами в ходе расследования преступлений следует начать с рассмотрения возможностей проведения экспертного их исследования, как наиболее разработанного в теоретическом плане. В свою очередь, освещение данной проблемы следует начать с изложения известных, устоявшихся в теории и практике положений криминалистических экспертиз материалов веществ и изделий (наименование экспертиз дается по источнику: Словарь основных и специальных терминов криминалистических экспертиз материалов, веществ и изделий. – М.: ВНИИСЭ МЮ СССР, 1987).

Список использованных источников

1. Белкин Р.С. Природа экспертизы микрообъектов. Экспертная практика. – М, 1983. – Вып. 20.
2. Болотник Г.Г. Специальный набор технических средств для изъятия микрообъектов с места происшествия. Экспертная практика. – М., 1983. – Вып. 20.
3. Вандер М.Б., Маланьина Н.И. Работа с микрообъектами при расследовании преступлений: Учебное пособие. – Саратов: СВШ МВД РФ, 1995.
4. Вандер М.Б. Современная криминалистическая экспертиза

статьями процессуального кодекса. Так, в УПК РФ экспертизе отведена полностью 27 Глава. Производство предварительных криминалистических исследований, лабораторных экспертных исследований регламентируется соответствующими нормативными документами – Приказами МВД. При этом, если при проведении лабораторных экспертных исследований, экспертиз, их направления, объем, сроки проведения и другие моменты, характеризующие их содержание, определены, как считает большинство криминалистов, достаточно полно, то в отношении предварительных криминалистических исследований эти моменты нуждаются в уточнении.

На основе анализа положений, посвященных данному вопросу в соответствующей криминалистической литературе, практики проведения предварительных криминалистических исследований представляется, что целью предварительных криминалистических исследований объектов и следов – в широком смысле – является отнесение их (т.е. – уяснение соответствия, причастности) к событию преступления, получению информации о предполагаемых преступниках, их особенностях, навыках.

Можно сказать, что предварительные исследования материалов и веществ, проводимое следователем, специалистом, иными лицами, уполномоченными на производство таких действий – исследования диагностического плана. Они направлены на решение следующих частных задач:

- обнаружение наложенных микрообъектов – микрочастиц, микроволокон и микроследов веществ на поверхности предметов-носителей;

- определение природы, происхождения и назначения соответствующих веществ, материалов – в той мере, как это возможно по данным исследования внешних признаков (морфологии объектов) и применения для исследования специально разработанных приемов, способов и методов;

- выяснение механизма взаимодействия предметов – их разрушения, отделения части вещества или материала (количество отделенного, особенности состава);

- сравнение материалов, веществ и изделий с целью выделения сопоставимых объектов экспертного исследования.

С учетом иных обстоятельств расследуемого преступления, на основании результатов предварительного исследования выдвигаются конкретные следственные версии, ставятся задачи проведения тех или иных следственных действий (дополнительных осмотров, допросов, обысков, экспертиз и т.п.).

Субъектом проведения предварительных криминалистических исследований является сотрудник ОВД, имеющий допуск на их проведение (в результате сдачи экзамена или зачета). Естественно, что в первую очередь такими субъектами являются эксперты-криминалисты

ерудицією, здатністю до емпатії та ін.) і сприймається більш серйозною та авторитетною.

Динамічна складова у спілкуванні (прояв інтересу до особистості співрозмовника, питання про смаки, інтереси, подробиці особистого життя, проблеми й ін.), створюють уявлення про глибоку зацікавленість віртуального знайомого і персональну спрямованість його емоцій на співрозмовника, формуючи у останнього ілюзорне відчуття власної винятковості і обраності.

Особливості віртуального середовища (анонімність (нік), моделювання множин «Я» (трансформація статі, віку, соціального статусу та ін.) уявна безпека кіберпростору (свобода висловлювань, вираження думок, емоцій і почуттів), персональний контроль (можливість у будь-який момент перервати контакт) і наявність інтерактивних додатків дозволяють доволі швидко подолати заборони при обговоренні низки тем, деталювання яких при спілкуванні в реальному житті буває ускладнено або взагалі неможливо (наприклад, питань, що стосуються сексу, моралі й т.ін.), що створює між співрозмовниками атмосферу довіри та розуміння. Недостатність інформації про реальні якості співрозмовника, наділення його бажаними якостями і рисами, відсутність візуальної складової у спілкуванні, дозволяють вибудовувати ідеальний образ віртуального друга. Втративши об'єктивність людина не помічає, що потрапила під небезпечний вплив і стала об'єктом психологічного маніпулювання з боку кіберзлочинця.

Основні методи кримінального психологічного впливу в кіберпросторі:

1. Інформування. Надання жертві неповної, доповненої спотвореними або вигаданими деталями інформації з метою зміни або формування у неї певного ставлення до якогось факту або події.

2. Переконання. Ґрунтується на логічних прийомах доказів. Оскільки доказ складається з трьох частин: тези, аргументів і демонстрації, з метою маніпуляції в ході доказування можлива підміна тези або ж використання як доказів тези доводів, вірних частково і при певних умовах. Можливо також застосування свідомо помилкових доводів.

3. Навіювання – навмисний психічний вплив на свідомість людини з метою зміни її поведінкових особливостей, психічного і емоційного стану, при якому відбувається некритичне сприйняття переконань і установок. Навіювання орієнтоване на емоційну сферу жертви і нею не усвідомлюється. В його основі лежить ослаблення дії свідомого контролю жертви і зниження критичності при сприйнятті нею інформації, яку навіюють. За способом реалізації навіювання поділяється на пряме (імперативне) і непряме. Пряме навіювання припускає використання певних словесних команд, які впроваджуються у свідомість жертви і стають, у подальшому, активними елементами її поведінки. Непряме

навіювання здійснюється подачею прихованої інформації і тому не викликає внутрішнього опору у навіюваного.

4. Примус. Відкритий тип впливу, що передбачає психологічний тиск, вимогу, наказ, шантаж, загрозу.

Розглянемо кримінальний психологічний вплив проти особи в кіберпросторі на прикладі груп смерті («Розбуди мене у 4:20», «Море китів», «F57», «F56», «F58» та ін.) що пропонують квест, який складається з 50-ти завдань, де останнім є вчинення гравцем суїциду.

1. На початку квесту куратори вивідувають особисті дані гравця: ім'я, прізвище, номер телефону, адресу проживання і школи, дані близьких, просять паролі від сторінок в соціальних мережах. Можуть просити повідомити номери кредитних карт батьків або інших близьких, а також інформацію про фінансовий стан. Ця інформація використовується у подальшому кураторами для вчинення психологічного тиску, погроз та шантажу.

2. На виконання завдань з самоушкодженнями куратор відводить від 40 хвилин до 3 годин. Жорсткі часові рамки не дають можливості гравцю обдумати, проаналізувати ситуацію чи з кимось порадитись. Він в цейгноті хвилюється і починає робити хибні кроки. Ми бачимо, що як тиск на жертву використовується обмеженість у часі для прийняття нею вчинення певних дій.

3. Завдаючи собі каліцтва за завданнями квесту, учасник гри долає бар'єр, закладений природою – інстинкт самозбереження. В кінці гри людина настільки ослаблена і стомлена, що останній крок може здаватися їй звільненням від страждань, а не тільки від проблем, які в неї є. До того ж самоушкодження, які завдають собі учасники квестів, дозволяють надалі стверджувати, що жертва, якою маніпулювали, була схильна до суїциду.

4. Учасник гри, за вимогою куратора, повинен прокидатися кожен день у 4:20 для отримання та виконання завдань. За версією кураторів, 4:20 – час, коли кити здійснюють самогубства. Але кити не здійснюють самогубств. Вони орієнтуються у просторі за допомогою ехолокації і їх збиває шум кораблів або підводних човнів. Саме порушення орієнтування в просторі або нейроінфекція змушують китів викидатися на берег. Гравців навмисно вводять в інформаційну оману. Також постійно прокидаючись у 4:20, підліток перестає контролювати ситуацію. Змушуючи гравця кожен день вставати о 4:20, куратори вводять його організм в стан постійного стресу, а у стані стомлення людина стає легко доступною для психологічних маніпуляцій. Регулярно не висипаючись, гравець починає плутати реальність та фантазію, сон і дійсність. Іноді на останніх етапах квесту, гравцю говорили: «Ти зараз спиш, щоб прокинутися, тобі треба зробити крок з вікна». І підлітки це робили – уявляючи, що не вбивають себе, а прокидаються.

5. У ході квесту, кожен раз після підйому у 4:20 пропонуються найбільш небезпечні завдання: пройти по краю даху або піднятися на

практику расследования, а в большей степени раскрытия, преступлений более упрощенных методик криминалистического исследования большинства значимых объектов и следов, в том числе и тех из них, какие до этого времени считались достаточно «сложными» для работы с ними специалиста и эксперта-криминалиста.

Конечно, подобное упрощение методик напрямую связано с необходимостью проведения исследований в кратчайшие сроки, с применением минимально необходимого лабораторного инструментария и реактивов. Это, в свою очередь, зачастую приводит к тому, что результаты таких исследований могут быть как ложно положительными, так и ложно отрицательными, особенно в случае использования в ходе такого исследования специальных наборов химических реактивов, применяемых для экспресс-анализа.

Сегодняшний день криминалистики – это не только активное внедрение практических разработок в процесс раскрытия и расследования преступлений, но и развитие и углубление теоретических исследований. Причем, нередко такие процессы идут не только параллельно, но и последовательно. В настоящее время разработаны теоретические основы и практически апробированы методики экспертного исследования абсолютного большинства окружающих человека веществ и материалов. Причем, могут быть обнаружены и идентифицированы микроколичества таких веществ – до 1, 10г. Все это позволяет успешно использовать в доказывании разнообразные вещества и материалы не только в макро- но и в микроколичествах. Однако, необходимо особо подчеркнуть, что в работе с любыми количествами материалов и веществ нет ничего второстепенного. Здесь важно все: начиная от знания характеристик, признаков, свойств таких объектов, в том числе и их видоизменений под воздействием различных факторов; приемов, способов и методов их обнаружения, предварительного исследования, фиксации, изъятия и упаковки; правильного и в полном объеме отбора образцов и направлению объектов на соответствующие экспертизы, выбора экспертного учреждения, постановки вопросов перед экспертами и многого другого, что может повлиять на их доказательственную значимость.

Как ранее, так и сейчас в теории и практике криминалистики институт криминалистического исследования объектов и следов, в том числе и различного рода веществ и материалов выделяется особо. Ныне в практике расследования преступлений широко используются так называемые: предварительные (т.е. не окончательные) криминалистические исследования и лабораторные экспертные исследования, носящие непроцессуальный характер, и экспертные криминалистические исследования – экспертизы, носящие процессуальный характер.

Производство экспертиз регламентировано соответствующими

3. Клименко Н.И. Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовки следователя: Учеб. пособие. – К.: Вища шк., 1990. – 103 с.

4. Леви А.А. Организация осмотра места происшествия I Всесоюз. инт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности Прокуратуры СССР. – М., 1970. – 95 с.

5. Розслідування пожеж (огляд місця події та проблеми застосування спеціальних знань): Монографія/ За ред. д-ра юрид. наук, проф. В.Ю. Шенітька. – Х.: Гриф, 2004. – 192 с.

Цыбульник А.Д.

ФОРМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ ПРИ ИССЛЕДОВАНИИ ВЕЩЕСТВ, МАТЕРИАЛОВ И ИЗДЕЛИЙ

Исследование веществ и материалов – отдельный, весьма объемный раздел института криминалистических исследований. Исторически сложилось так, что при расследовании преступлений, криминалистическим исследованиям подвергались, в первую очередь, те объекты и следы, чья связь с событием преступления была очевидна и несомненна. Причем, такого рода объекты и следы в своем абсолютном большинстве присутствовали в уголовных делах не в микро, а в макроколичествах. С другой стороны, для работы с ними, для их исследования в общем-то и не требовалось применения каких-либо специфических, особых познаний в области естественных и иных наук, привлечения узких специалистов.

Вещества же и материалы, зачастую имеющие непосредственное отношение к событию преступления, в своем большинстве ранее криминалистическим исследованиям не подвергались по причинам, как представляется, диаметрально противоположным: в том числе и в виду обнаружения их на местах происшествий в весьма незначительных количествах (микроколичествах), а также необходимости привлечения специалистов естественников, применения достаточно специфичного оборудования, лабораторной техники, реактивов.

Следует отметить и то обстоятельство, что до совсем недавнего времени в криминалистической теории и практике исследование объектов подобного рода из-за их специфичности рассматривалось как исследование, проводимое строго в процессуальных рамках, а именно – только как экспертиза.

Однако жизнь не стоит на месте. Одним из проявлений научно-технического прогресса является внедрение научных разработок буквально во все области человеческой деятельности, повышение научной и общей грамотности, в том числе и специалистов-криминалистов. В криминалистике такое явление привело к разработке и внедрению в

будівельний кран. Тепер знаходять пояснення нещасні випадки, коли гинули підлітки, зірвавшись з будівельного крана або з даху покинутого будинку. Найімовірніше це були невдало виконані завдання квестів.

5. Відомо, що для впливу на людину з метою зміни її поведінки, необхідно запустити в її мисленні механізм послідовності, оскільки, взяв на себе, навіть несвідомо, зобов'язання, людина буде намагатися їх виконати. Саме тому від гравців ще на початку вимагають вагомих підтверджень про серйозність їх суїцидальних намірів та рішучість йти до кінця у грі.

6. Гравці у ході квесту повинні виконувати завдання, які є небезпечними, аморальними, протиправними. Куратори вимагають фіксувати всі дії на фото або відеокамеру, нікому нічого не повідомляти. У разі несвочасного або неякісного виконання завдань, гравців погрожують видалити з гри. У процесі віртуального спілкування куратори складають психологічний портрет кожного нового гравця для визначення його психологічних вразливостей з метою розробки для нього індивідуальних завдань для посиленого впливу на його слабкі місця. На останніх етапах гравцю надсилають посилення, пройшовши по якому зловмисники дізнаються його геолокаційні дані і IP адресу гравця. Далі, щоб примусити гравця виконати останнє завдання квесту, йому погрожують і шантажують, роблячи мішенню впливу або любов до близьких (обіцяючи їх вбити), або страх ганьби (погрожуючи розповсюдити ганебну інформацію або відправити фото та відеодокази на роботу батькам, чи у навчальний заклад).

Зловмисниками з кримінальною метою широко використовується психологічна маніпуляція, яка є основним способом деструктивного впливу на психіку людини у віртуальній реальності.

Знання особливостей кримінального психологічного впливу в кіберпросторі створить додаткові можливості при проведенні досудових розслідувань компетентних правоохоронних органів при збиранні, дослідженні і використанні доказів у кіберзлочинах, що вчиняються проти особи.

Бурак М.В.

МОЖЛИВОСТІ СУДОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

В ст. 13 Конституції України встановлено, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування

в межах, визначених Конституцією. Право власності на землю набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою [1].

Як свідчить аналіз судово-слідчої практики, порушення у сфері земельних правовідносин мають розповсюджений і системний характер. Це насамперед пов'язано з цінністю земель України, особливо лісових, рекреаційного, сільськогосподарського, природоохоронного, оздоровчого, культурного призначення, та водного фонду. Виявлені правоохоронними органами численні факти незаконного розпорядження землями природоохоронного призначення, вилучення земель санаторно-курортних закладів, державних підприємств, фальсифікації документів з боку службових осіб органів місцевого самоврядування потребують якісного та ефективного розслідування, з'ясування низки фактів криміналістичного характеру, відшкодування завданої такими діями шкоди.

Для встановлення криміналістично значущої інформації в розслідуванні злочинів у сфері земельних правовідносин провідну роль відіграє судова експертиза. Розмаїття видів досліджень останньої дає можливість дослідити всі виявлені та вилучені об'єкти та здобути необхідні для розслідування докази. Тому детального дослідження та наукового вивчення потребують питання встановлення можливостей судової експертизи як однієї з форм використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів розглядуваної категорії.

Переконані, що однією з найголовніших видів судових експертиз під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин є судово-технічна експертиза документів (далі – СТЕД), яка вирішує питання, пов'язані з дослідженням матеріалів документів, технічних прийомів і способів виготовлення та внесення в них змін [2, с. 16].

Необхідно мати на увазі, що залежно від об'єктів дослідження такий вид експертизи поділяється на експертизу реквізитів документів, експертизу друкарських форм та експертизу матеріалів документів.

Дослідження реквізитів і матеріалів документів важливе тим, що можна визначити підроблення документу технічним способом. Можливості такого дослідження різноманітні: наприклад, можна виявити підчистку та дописку цифрових записів, встановити початковий запис розміру наданої у користування земельної ділянки, відновити спалені чи залиті документи, що стосуються проведення незаконних операцій з землею тощо.

Поряд зі встановленням способу виготовлення (виконання) документів, внесення змін у їх зміст, установленням початкового змісту до можливостей технічної експертизи документів належить ідентифікація матеріалів, засобів і виконавців підробки.

Можливості СТЕД проявляються у завданнях такого виду експертизи (ідентифікаційні, діагностичні та класифікаційні).

Так, при вирішенні ідентифікаційних завдань до можливостей СТЕД

порушень протипожежних правил, пов'язана з великими труднощами, які створюються внаслідок знищення вогнем речових доказів, бажання підпалювачів ввести слідство в оману. Тому встановлення причини пожежі вимагає від членів оперативно-слідчої групи відповідних знань та вмій, великих витрат праці, цілеспрямованості діяльності.

Після прибуття на місце пожежі слідчий повинен розподілити обов'язки між членами оперативної групи. При цьому, якщо пожежа не погашена, слідчому необхідно потурбуватися про максимально можливе збереження об'єкта, а також вжити заходів, щоб на місці події, крім пожежників, оперативної групи, спеціалістів, понятих, ніхто не знаходився. Слідчий, який є керівником групи, але не має спеціальних знань, повинен вжити заходів до того, щоб особи, які входять до групи, були проінструктовані про правила техніки безпеки при розбиранні конструкцій та пожежного сміття. Так, огляду місця пожежі часто передує розбирання обгорілих перекриттів. Тому учасники огляду повинні використовувати спецодяг пожежників та інші відповідні способи захисту [5, с. 47].

Під час огляду слідчий проводить опитування осіб, які першими виявили пожежу, брали участь у ліквідації, розпитує останніх про всі зміни, що виникли в обставинах місця події внаслідок погашення пожежі, встановлює, в якому стані знаходились прилади, що зачиняють двері, вікна в момент прибуття на місце пожежі.

У ряді випадків доцільно одержати план приміщення, яке згоріло, розпитати у відповідних осіб, як і де в ньому розміщувалися речі, устаткування та інші предмети. Це допоможе зорієнтуватися у пошуках речових доказів.

Після прибуття на місце пожежі слідчий повинен з'ясувати наявність людських жертв, постраждалих. За їх наявності він вживає заходів щодо екстреної евакуації постраждалих та надання їм медичної допомоги.

Перевага залучення оперативної групи до огляду місця пожежі полягає в можливості швидкої перевірки тих чи інших версій, які висувуються слідчим при створенні конкретної слідчої ситуації. Оперативним працівникам слідчий може доручити спостереження за поведінкою тих чи інших осіб, уважно прислухатися до розмов очевидців, осіб, які брали участь у гасінні пожежі, до їх думок про причину пожежі.

Отже підсумовуючи можна дійти висновку, що організація взаємодії дає змогу одержати оптимальний результат шляхом найбільш ефективного використання різноманітних засобів та методів, що є у розпорядженні слідчого апарату, оперативних служб та інших спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. Коновалова В.О., Шепитько В.Ю. Криміналістическая тактика: теории и тенденции: Учеб. пособие. – Х.: Гриф, 1997. – 256 с.
2. Колмаков В.П. Следственный осмотр. – М.: Юрид. лит., 1969. – 196 с.

– організація застосування науково-технічних засобів на місці події та залучення до огляду спеціалістів.

При організації початкових та подальших дій стосовно огляду місця події вирішуються питання про його учасників. Незважаючи на загальну тенденцію до обмеження кількості учасників, для успішного проведення огляду дуже часто буває необхідна присутність, окрім понятних, ще низки осіб: оперативних працівників, дільничного інспектора, судового медика, спеціалістів, інколи потерпілого, підозрюваної особи та інших осіб.

Важливе значення має організація застосування науково-технічних засобів на місці події та залучення до огляду спеціалістів. Технічні засоби диференціюються на оптичні, пошукові та інші прилади, за допомогою яких здійснюється виявлення, вилучення, фіксація й збереження матеріального оточення місця події та окремих елементів. Для ефективного використання технічних засобів разом з технічною підготовкою слідчого та інших учасників огляду важливу роль відіграють організаційні форми застосування криміналістичної техніки, які дозволяють правильно вирішувати питання про дії учасників огляду, їх послідовність, дотримання процесуальних вимог. Участь спеціалістів в огляді позитивно впливає на його результати. Без них слідчий інколи не може розібратися у складних обставинах місця події, застосувати повною мірою всі необхідні науково-технічні засоби [4].

Організаційні аспекти огляду місця події за фактами пожежі розглядалися в роботах О.С. Григор'яна, Г.М. Казакова, Б.В. Мегорського, С.П. Митричева, О.Г. Аюпова та І.І. Старокожева, О.М. Оркіна та ін.

Велике значення при організації огляду має рівень знань та досвід слідчого у розслідуванні підпалів та злочинних порушень протипожежних правил, оскільки саме для цієї категорії кримінальних проваджень важливими є професіоналізм слідчого і постійне накопичення досвіду.

Обсяг знань, наявність яких забезпечує правильну організацію огляду місця пожежі, включає:

– знання особливостей, структури злочинів, пов'язаних з пожежами. Це дає можливість заздалегідь виявляти ті факти й об'єкти, на які треба звертати увагу при огляді місця події;

– знання особливостей діяльності слідчого та інших уповноважених осіб на місці пожежі, засобів та способів огляду, варіантів взаємодії учасників цієї слідчої дії;

– відомості про спеціалістів, які можуть бути залучені для надання допомоги при огляді місця пожежі.

Успіх розслідування часто обумовлюється тим, наскільки вчасно і тактично правильно здійснені початкові слідчі (розшукові) дії, а також ефективністю взаємодії слідчого як з підрозділами державної служби України з надзвичайних ситуацій, так і з іншими службами.

Робота по розкриттю підпалів та пожеж, що сталися внаслідок

входить ототожнення: 1) технічних засобів, що використовуються для виготовлення документа або його частин (наприклад, принтери, печатки, штампи та інші пристрої, що використовуються для нанесення зображення у документах щодо земельних правовідносин); 2) матеріалів, що використовувалися для виготовлення таких документів (наприклад, папір, фарби); 3) цілого за частинами.

Діагностичні завдання полягають у встановленні: 1) способу виготовлення документа, факту та способу зміни початкового змісту; 2) початкового змісту документа; 3) давності виготовлення документа. За допомогою класифікаційних завдань встановлюється клас, тип, марка копіювально-розмножувального апарата, матеріалу документа та інші питання, що виникають під час досудового розслідування злочинів у сфері земельних правовідносин.

Серед діагностичних питань, що ставляться експерту з технічного дослідження документів під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин, варто назвати такі:

– яким способом нанесено зображення у документі (текст, бланк, відбитки печаток та штампів);

– чи одним кліше надруковані надані на дослідження документи;

– чи відповідає документ встановленому зразку;

– чи вносилися у друковані записи документа зміни; якщо вносилися, то яким способом і який їх початковий зміст;

– чи є ознаки технічної підробки підпису;

– у який спосіб виконаний текст документа або його фрагменти (тонером або чорнилом принтера, за допомогою копіювально-множильного апарата тощо);

– чи не піддавався запис у документі змінам шляхом підчищення (дописки, домальовування) штрихів тощо.

Для розв'язання ідентифікаційних завдань щодо документів, виготовлених за допомогою комп'ютерної техніки, ця техніка надається в комплекті (системний блок комп'ютера, інсталяційний диск з драйвером принтера або багатофункціонального пристрою, з'єднувальні та мережеві кабелі, принтер). До направлення комп'ютерної техніки на експертизу будь-яка робота на ній не дозволяється. Вирішення ідентифікаційних питань проводиться в межах комплексної комп'ютерно-технічної експертизи та технічної експертизи документів за наявності електронного оригіналу документа (файла). Вилучення комп'ютерної техніки, її огляд мають проводитися за участю спеціаліста у галузі комп'ютерно-технічних досліджень [3].

Резюмуючи викладене вище, зазначимо, що можливості судово-технічної експертизи документів під час розслідування злочинів у сфері земельних, зекономить час слідчого та пришвидшить процес розслідування кожного кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Відомості Верховної Ради України. – 1996, №30 - [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Методика технічної експертизи документів (загальна частина) / ДНДЕКЦ МВС України; [уклад. К.М. Ковальов, О.О. Давидова, В.В. Коваленко, Т.В. Тимофєєва]. – К., 2007. – 34 с.

3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08 жовт. 1998 №53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 груд. 2012 №1950/5) – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/page>

Висотенко Ю.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРАДІЖОК, ВЧИНЕНИХ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ

Формування правової держави в Україні на сучасному етапі характеризується загостренням загальної криміногенної ситуації. У зв'язку з цим особливою актуальністю набуває діяльність правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю. Успіх у цьому в багатьох випадках пов'язаний з наявністю сучасних методик розслідування окремих видів злочинів.

Незважаючи на численні публікації з проблем розслідування майнових злочинів, детального опрацювання потребують питання розробки криміналістичної характеристики та удосконалення окремої методики розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами, що в свою чергу і обумовлює актуальність обраної теми.

Значну роль у розробці поняття та структури криміналістичної характеристики злочинів відіграли такі вчені, як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.А. Журавель, Г.Г. Зуйков, В.О. Коновалова, В.О. Образцов, М.В. Салтєвський, В.Г. Танасевич, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та інші, пропонуючи та обґрунтовуючи різноманітні критерії для визначення елементів криміналістичної характеристики.

Особливості розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами певним чином зумовлюють необхідність дослідження криміналістичної характеристики цих злочинів, яка має спиратися на використання відповідного наукового апарату пізнання та практики його застосування. У ході дослідження, ми намагались поєднати теоретичний аспект, шляхом узагальнення фундаментальних розробок вчених-криміналістів щодо зазначеної проблематики, із практичним – проаналізувавши матеріали слідчої практики стосовно розслідування зазначеної категорії злочинів.

дозволяє виявляти спільні та відмінні риси у сфері розвитку криміналістики, а також виявляти проблеми практичного забезпечення правосуддя, судочинства, правоохоронної та правозахисної діяльності [3, с. 66-68] з метою забезпечення досудового розслідування фінансових правопорушень.

Список використаних джерел

1. Джу́жа О.М. Злочини у сфері кредитно-фінансової та банківської діяльності: кримінологічний аналіз / О.М. Джу́жа, Д.І. Голосніченко, С.С. Чернявський // Право України. – 2000. – № 11. – С. 43-45.

2. Кравчук С. Прийняття і реалізація концепції боротьби зі злочинністю у сфері економіки – шлях до припинення економічної злочинності / С. Кравчук // Право України. – 2010. – № 1. – С. 155.

3. Біленчук П.Д. Модель підготовки юриста третього тисячоліття: інноваційна стратегія / П.Д. Біленчук, Ю.О. Шульга // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання» (м. Острог, 30 вересня 2016 р.). – Острог: вид-во Національного університету «Острозька академія», 2016.

Фурман Я.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОЖЕЖ

Організація взаємодії допомагає вирішити питання, пов'язані з виявленням доказової інформації, правильно розподілити сили, економити процесуальні засоби [1, с. 21]. Правильна організація слідчої дії дозволяє провести ретельну її підготовку, запросити для участі необхідних осіб, передбачити застосування науково-технічних засобів, забезпечити в разі необхідності охорону тощо. Використання в процесі розслідування допомоги громадськості сприяє своєчасності певних заходів. Це, пошук речових доказів на великій території місця події, встановлення кола можливих свідків, розшук злочинця, який зник з місця події.

Безпосередньо на місці огляду організаційні заходи виявляються у негайному виведенні з зони місця події всіх сторонніх осіб, наданні медичної допомоги потерпілим, залученні до огляду понятих, спеціалістів, оперативних працівників та роз'ясненні їм їхніх прав і обов'язків [2, с. 138-141].

Організаційні заходи виявляються в плануванні огляду, тобто в опрацюванні тактичного плану проведення слідчої (розшукової) дії, яка повинна включати три основні елементи: обсяг (межі та місця початку огляду); визначення ділянок огляду та необхідних науково-технічних засобів; основні методи, прийоми та способи, необхідні для огляду [3, с. 33].

Варто прийняти до уваги думку О.А. Леві, який розглядає процес організації як такий, що складається з трьох основних блоків:

- підготовка до огляду;
- організація початкових та подальших дій щодо огляду місця події;

4) передбачена фінансова відповідальність; 5) вина за вчинення правопорушення.

3. Суттєво впливає на стан протидії злочинності у сфері економіки високий рівень латентності правопорушень. Застосування злочинцями специфічних, витончених механізмів вчинення фінансових злочинів зумовлене: активним використанням ними нових незаконних операцій, технологій, способів злочинного планування, організаційного вчинення та корупційного прикриття злочинів, які утворюють складні схеми їх кримінально-правової кваліфікації; оперативним реагуванням злочинців на специфіку, кон'юнктуру ринку, технічні новації в ринкових відносинах, використанням в злочинній діяльності банківських документів, електронних пристроїв та носіїв інформації, засобів оргтехніки тощо; різноманітними прийомами і способами приховання (маскування) злочинів, використанням з цією метою відповідних легальних організаційно-правових форм та інститутів ринкової економіки (підприємництва, банкрутства, цивільно-правових відносин, технологічного процесу здійснення різних банківських операцій тощо), а також прогалин та протиріч у законодавстві. Зростають масштаби використання кредитно-банківських установ для організації значного витоку незаконно одержаних капіталів за кордон з їх подальшою легалізацією («відмивання»), частковим використанням «відмитих» коштів для подальшого відтворення злочинної діяльності або в легальному бізнесі [1, с. 43-44].

Здебільшого недоліки в організації та проведенні досудового розслідування фінансових правопорушень правоохоронними органами України зумовлюються внутрішніми чинниками, які поєднуються з проблемами нормативно-правового характеру [2].

Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку, який ведеться підприємством і є обов'язковим видом обліку, залишається найбільш важливою проблемою для забезпечення безпечної економіки держави. Адже, як визначено Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку.

При розслідуванні фінансових правопорушень основним завданням є викриття кримінальних схем, збирання доказової бази та доведення умислу правопорушників, з метою подальшого притягнення їх до кримінальної відповідальності, у тому числі й відшкодування завданих збитків державі.

Узагальнений світовий досвід розвитку Японії, Німеччини, США свідчить, що знання, освіта і наука є тими складовими елементами суспільного життя, які одночасно можуть виступати як причинами виникнення нових криз, так і інструментом в їх подоланні. Постійний аналіз

Такий підхід, дозволить визначити суттєві недоліки слідчої діяльності та, на підставі отриманих результатів, запропонувати шляхи її вдосконалення, а також розробити криміналістичні рекомендації, які відповідатимуть інноваційним змінам у структурі злочинної діяльності та потребам сьогодення.

Під криміналістичною характеристикою злочинів розуміємо сукупність взаємопов'язаних, криміналістично значимих, об'єктивних відомостей про типові ознаки злочинів конкретного виду, які відображаються в механізмі вчинення злочину, відомостях про особу злочинця, потерпілого, інших особливостях злочинної діяльності, закономірних зв'язках між ними та взаємодіють між собою, які використовують для побудови і перевірки слідчих версій під час розслідування злочинів, а також вирішують завдання розслідування і попередження злочинів.

При формуванні структури криміналістичної характеристики крадіжок, вчинених злочинними групами, уважаємо за доцільне до складу такої типової моделі включити такі елементи: відомості про повноструктурний спосіб вчинення злочину; відомості про особу потерпілого; відомості про особу злочинця; відомості про слідову картину; відомості про місце та час вчинення злочину та відомості про предмет злочинного посягання; відомості про засоби та знаряддя вчинення злочину. За нашим переконанням саме така сукупність елементів повинна бути закладена в основу побудови криміналістичної характеристики крадіжок, вчинених злочинними групами, оскільки саме вона забезпечує можливість найбільш повного і точного відображення об'єктивної інформації для слідчого, яка стосується події, і є важливою для правильної кваліфікації, встановлення механізму і всіх учасників злочину, а також проведення розслідування в цілому.

Загальні засади формування криміналістичної характеристики окремого виду злочинів ґрунтуються, перш за все, на результатах вивчення слідчої практики, що в свою чергу забезпечує об'єктивність її змісту, а також надає можливість до виявлення закономірностей стосовно механізму злочину та слідоутворення. По-друге, необхідно зазначити, що джерелом створення такої типової моделі є кримінальне законодавство, оскільки саме у нормах кримінального кодексу закладені ознаки кримінального правопорушення, які мають значення для кримінально-правової класифікації та кваліфікації. Особливості, які фактично закладені законодавцем у нормах кримінального права стосовно кожного окремого злочину, безпосередньо мають криміналістичне значення, відображаються в окремих методиках розслідування та у сукупності формують криміналістичні характеристики окремих видів злочинів.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження можемо дійти висновку, що змістом криміналістичної характеристики є певна система

відомостей, якими керується слідчий при забезпеченні реалізації завдань кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений : дисс. ... доктора юрид. наук : 717 / Колесниченко Алексей Никифорович. – Х., 1967. – 509 с.
2. Криміналістика : підруч. / [В.В. Пяковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін.]. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 544 с.
3. Сіренко О.В. Криміналістична характеристика крадіжок, грабежів та розбійних нападів, вчинених неповнолітніми : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Сіренко Оксана Володимирівна. – Ірпінь, 2012. – 204 с.
4. Шепитько В.Ю. Криміналістика : [учеб.] / В.Ю. Шепитько. – Х. : Одиссей, 2003. – 352 с.

Вознюк В.В., Приходько Ю.П.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБІТ З ВИЯВЛЕННЯ, ЗНЕШКОДЖЕННЯ ТА ЗНИЩЕННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

На жаль, в Україні немає чіткої статистики щодо загибелі людей (особливо дітей), які постраждали від вибуху вибухонебезпечних предметів, що залишились після Першої та Другої Світових війн. Але факт залишається фактом – декілька загиблих у рік – трагічна реальність. Гинуть дорослі, намагаючись здати небезпечну знахідку в пункт прийому металобрухту або при спробі розібрати пристрій з метою отримати вибухову речовину; гинуть діти, які з цікавості підкладають боєприпаси у багаття.

Знайти сьогодні «небезпечну іграшку» можна практично скрізь: в лісі, в старому окопі, на свіжозораному полі, на власному городі і навіть на будівельних майданчиках. І якщо військові боєприпаси легко розпізнати за зовнішнім виглядом, то саморобні вибухові пристрої, що можуть з'явитися на вулицях міст і селищ визначити набагато складніше. Небезпека терористичних актів, від яких не застрахована жодна країна світу, робить питання поводження із невідомими, залишеними без догляду речами доволі актуальним.

Під вибухонебезпечними предметами потрібно розуміти будь-які пристрої, засоби, підозрілі предмети, які здатні за певних умов (або при дії на них) вибухати.

До вибухонебезпечних предметів відносяться:

– вибухові речовини – хімічні з'єднання або суміші, здатні під впливом певних зовнішніх дій (нагрівання, удар, тертя, вибух іншого вибухового пристрою) до швидкого хімічного перетворення, що

С.С. Чернявського та ін.

2. Порушення правових норм можуть бути класифіковані за різними критеріями, але найбільш поширеною є класифікація за видом порушеної правової норми та за галуззю права, яка регулює відповідальність за певний тип правопорушень.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (проступок), а ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України визначено, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

Дещо інші критерії законодавчо визначені для виокремлення податкового правопорушення. Відповідно до ст. 109.1 Податкового кодексу України податковим порушенням визнається порушення норм цього і норм іншого законодавства України. При цьому, податкове правопорушення, як визначено ст. 109.2, тягне за собою відповідальність, передбачену цим Кодексом та іншими законами України.

Порушенням бюджетного законодавства є протиправна поведінка учасника бюджетного процесу. За допущені порушення бюджетного законодавства до органів та установ, як учасників бюджетного процесу, застосовуються заходи впливу, передбачені ст. 117 Бюджетного кодексу України. Посадові особи, з вини яких допущено порушення бюджетного законодавства, несуть цивільну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законом (ст. 121 Бюджетного кодексу України).

Відповідно, фінансові правопорушення є родовим поняттям, в рамках якого, залежно від об'єктів правопорушень, виділяють різновид фінансових правопорушень. Вони передбачені фінансовим законодавством, зокрема, Податковим кодексом України, Бюджетним кодексом України, законодавством України про систему валютного регулювання і валютного контролю, іншими нормативно-правовими актами.

Фінансові правопорушення є суспільно небезпечними протиправними у фінансовому законодавстві діяннями, які посягають на фінансові відносини, за вчинення яких передбачена відповідальність.

Вони займають самостійне місце в системі конституційних, кримінальних, адміністративних, дисциплінарних та інших деліктів.

Поняттю фінансового правопорушення, яке ґрунтується на загальному понятті правопорушення, розробленому теорією держави і права, характерні лише йому властиві особливості об'єкта, суб'єкта, міри відповідальності за діяння та інші ознаками.

Типовими ознаками фінансових правопорушень є: 1) суспільна небезпека; 2) фінансова протиправність; 3) вольова дія чи бездіяльність;

поглиблення теоретичного дослідження.

На теперішній час, в Україні експертні дослідження проводяться вже більш як за вісімдесятьма напрямками спеціальних знань в різних галузях, зокрема в криміналістичній, інженерно-технічній, економічній, товарознавчій, в сфері інтелектуальної власності, психологічній, мистецтвознавчій, екологічній, інших галузях науки.

Список використаних джерел

1. Сегай М.Я. Судова експертологія – наука про судово-експертну діяльність. М.Я. Сегай // Вісник Академії правових наук України. – №2 (33) №3 (34). – 2003. – с.740-761.
2. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / Под ред. Т.В. Аверьяновой и Р.С. Белкина // – М.: Новый юрист, 1997.
3. Войтович В.В. Криминалистические основы подготовки, проведения и оценки результатов экспертных исследований в гражданском и арбитражном процессах. Дисс. на соискание ... кандидата юрид. наук спец.12.00.09 / Войтович Владислав Валерьевич. – Ижевск, 2005. – 182 с.
4. Гончаренко В.Г. Специальные знания: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні / В.Г. Гончаренко, В.В. Курдюков, К.В. Легких // Вісник Академії адвокатури. – Вип.9. – 2007. – С. 22-32.
5. Аверьянова Т.В. Судебная экспертиза. Курс общей теории. – М.: Норма, 2006. – 477 с.
6. Клименко Н.И. Судова експертологія / Н.И. Клименко // Курс лекцій. – К.: Ін Юре. – 521 с.
7. Волынский В.А. Криминалистическое обеспечение проведения расследований. В.А. Волынский // Информационный бюллетень борьбы с преступностью. – №13. – М.: МВД России, 2001.
8. Ищенко А.В. Криміналістичне забезпечення боротьби зі злочинністю / А.В. Ищенко. – К., 1995.

Федчишина В.В.

ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЇХ РОЗСЛІДУВАННЯ

1. Економічна злочинність останнім часом набуває загрозливих розмірів. Модернізуються усталені види економічних правопорушень – ухилення від сплати податків, контрабанда, доведення до штучного банкрутства та ін.

Виникла ситуація зумовлює необхідність розроблення криміналістичних рекомендацій спрямованих на розслідування складних економічних, фінансових правопорушень. В останні роки ці питання вже були об'єктом дослідження В.Г. Гончаренка, В.В. Лисенка, В.В. Тіщенко,

саморозповсюджується, з виділенням великої кількості енергії і утворенням газів;

– боєприпаси – вироби військової техніки одноразового застосування, призначені для ураження живої сили супротивника. До них відносяться:

- бойові частини ракет;
- авіаційні бомби;
- артилерійські боєприпаси (снаряди, міни);
- інженерні боєприпаси (протитанкові і протипіхотні міни);
- ручні гранати;
- стрілецькі боєприпаси (патрони до пістолетів, карабінів, автоматів тощо).

Піротехнічні вироби:

- патрони (сигнальні, освітлювальні, імітаційні, спеціальні);
- вибухові пакети;
- петарди;
- ракети (освітлювальні, сигнальні);
- світлошумові гранати;
- димові шашки.

Саморобні вибухові пристрої – це пристрої, в яких хоча б один елемент конструкції виготовлений чи перероблений саморобним способом:

- саморобні міни-пастки;
- міни сюрпризи, що імітують предмети домашнього побуту, дитячі іграшки або речі, що привертають увагу.

Як правило, при виявленні мін, снарядів чи гранат громадяни негайно викликають фахівців, які забезпечують район і знешкоджують небезпечні знахідки в установленому порядку.

Інша справа – діти. Природна цікавість спонукає їх на своєрідні експерименти. Діти підкладають боєприпаси у багаття, випробовують їх на міцність ударами, намагаються розібрати, приносять додому, у двір, в школу.

Земля приховує багато небезпечних знахідок, на які можна натрапити під час прогулянок лісом, походів і стати їх жертвами, навіть, не підозрюючи про це. Ніхто не може гарантувати, що у землі під багаттям, розкладеним на лісовій галявині, не ховаються снаряди часів війни.

До того ж, однією з серйозних загроз сучасності є тероризм. Майже кожного дня ми чуємо про здійснення терористичних актів у яких гинуть люди. Більшість цих актів проходить з використанням вибухових пристроїв. І це, як правило, саморобні, нестандартні пристрої, які складно відшукати, знешкодити або ліквідувати. Злочинці, як правило, поміщають їх в звичайні портфелі, сумки, банки, пакети і потім, ніби випадково, залишають в багатолюдних місцях. У такому разі важко відрізнити сумку з вибухівкою від схожої сумки, дійсно забутої розсіяним пасажиром в

трамваї, тролейбусі або автобусі. Часто такі міни – пастки мають привабливий вигляд. Відомі випадки застосування таких мін у авторучках, мобільних телефонах, гаманцях, дитячих іграшках. От чому вимагають особливої уваги бездоглядні предмети в транспорті, кінотеатрі, магазині, на вокзалі або мітингу.

Тому, з вищевикладеного потрібно усвідомити, що розмінуванням, знешкодженням або знищенням вибухонебезпечних предметів, повинні займатися підготовлені фахівці, допущені до цього виду робіт. Одна з основних причин нещасних випадків з вибуховими пристроями – грубе порушення елементарних правил безпеки і на це необхідно звернути особливу увагу як правоохоронців так і цивільного населення.

Войтюк Р.В.

НАДАННЯ ДОРУЧЕНЬ ЯК ОДНА З ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ ДЕТЕКТИВА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ З СУБ'ЄКТАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Результативність кримінальної процесуальної діяльності детективів НАБУ в певній мірі залежить від взаємодії з іншими підрозділами цього та інших правоохоронних органів, зокрема з підрозділами оперативно-технічного управління НАБУ. Однією з форм взаємодії цих суб'єктів є надання детективами доручень оперативним працівникам оперативно-технічного управління. Такі доручення у письмовій формі детективи надають для здійснення негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні. У межах цього управління функціонують окремі відділи, що спеціалізуються на проведенні окремих негласних слідчих (розшукових) дій – відділ візуального спостереження, відділ оперативно-технічних заходів, відділ проведення установчих заходів тощо [1]. Під час виконання таких доручень співробітник оперативного підрозділу відповідно до ч. 2 ст. 41 КПК України користується повноваженнями слідчого [2].

Підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, що передбачено ч. 1 ст. 41 КПК України [2]. Крім того детективи НАБУ уповноважені надавати доручення не лише в межах НАБУ, але й оперативним підрозділам інших правоохоронних органів Національної поліції, органів безпеки, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України. Тобто, кримінальне процесуальне

інформації, потрібної для експертного дослідження. Науково-методичне забезпечення – це створення умов для запровадження досягнень науки і техніки в експертну практику (апробація, уточнення порядку застосування, розробка методичних рекомендацій чи інструкцій, підготовка користувачів та замовників). Організаційно-управлінське забезпечення здійснюється в процесі реалізації експертного висновку центром координації, розробки та втілення в практику правоохоронних органів, наукових досягнень і функцій, їх вивчення, оцінки, перевірки і організації впровадження.

Сьогодні вже можна говорити про експертне забезпечення розслідування злочинів та їх судового розгляду, адже експертиза як частина криміналістики, вже отримала свій розвиток, суттєво розширивши свої можливості і від специфічної діяльності, і як інститут, ставши об'єктом самостійного наукового знання [5; 6]. Створюється і загальна теорія судової експертизи та експертного забезпечення щодо розслідування і судового розгляду правопорушень.

Умовами, що сприяли створенню теорії судової експертизи стали:

- розроблення великого емпіричного матеріалу окремих родів (видів) експертиз і створення на цій основі їх окремих теорій;
- розроблення принципів методологічних основ, правових і організаційних основ різних родів судових експертиз;
- наявність проміжних теоретичних розробок окремих проблем судової експертизи в монографіях, методичній і навчальній літературі;
- постійне вдосконалення системи методів і методик експертного дослідження;
- наявність розвиненої системи державних і приватних наукових експертних установ у різних відомствах країни, які координують свою практичну і наукову діяльність [6, 7].

Проблематика експертного забезпечення правоохоронної практики на дисертаційному рівні почала розглядатися вже у 1984 році. В 1997 році за участю Іщенка А.В., було підготовлено Довідник дисертацій захищених в спеціалізованих вчених радах України під назвою «Криміналістичне забезпечення боротьби зі злочинністю» [8, с.138].

На сучасному етапі, інтеграція експертного забезпечення в юридичну практику, набуває все більшого поширення і створює необхідні умови для розкриття сутності і формування змістовності експертного забезпечення у судочинстві України, виходячи виключно з принципу верховенства права. Змінюються акценти сприйняття та пізнання теорій, концепцій, вчень, світоглядних наукових теорій і систем, але багаторічна проблематика експертного забезпечення, не втрачаючи своєї актуальності, продовжує привертати увагу процесуалістів багатьох держав світу. Адже в умовах правової дійсності, експертне забезпечення, як основна концепція правової держави із закріпленням конституційних принципів, вимагає

загальних положень теорії судової експертизи, нормативних правових актів, які регламентують експертну діяльність, на основі спеціальних знань задовольняють потреби судових органів.

За аналогією «криміналістичного забезпечення», експертне забезпечення правосуддя, можна визначити як систему «впровадження в досудову і судову практику боротьби з правопорушеннями» експертних знань і умінь [2, с. 27].

Дана система складається з підсистем експертної науки, експертної освіти і експертних методик дослідження.

Все це обумовлює необхідність наукового обґрунтування визначення «експертного забезпечення» у поєднанні законодавства з теоретичними і практичними положеннями. І не «як об'єктивної аморфної суми результатів людського пізнання, а диференційованих за ступенем пізнання даного галузевого предмета науки, рівнем оволодіння суб'єктом судочинства та процесуальною компетенцією цих суб'єктів знання, які можуть і повинні використовуватися у доказуванні фактів, необхідних для встановлення об'єктивної судової істини» [3, 4].

Деякі криміналісти (Коломацький В.Г., Удовенко Ж.В. та деякі інші) розглядають забезпечення доволі вузько – лише як створення необхідних умов для використання наукових знань. Інші вчені, значно розширюють зміст «забезпечення», включаючи негласні функції такої діяльності, розширюють коло суб'єктів розгляду кримінального провадження.

На думку вчених Н.І. Клименко, В.Г. Гончаренка, В.В. Лисенка, М.Г. Щербаковського, експертне забезпечення є системою розробки і впровадження в практику розслідування злочинів висновків експерта та його рекомендацій з метою оптимізації та підвищення ефективності процесу виявлення, розслідування та попередження кримінальних правопорушень.

В більшості своїй, вчені виходили з того, що інформаційне забезпечення розслідування – це оптимальний пошук із використанням науково-методичного та інформаційного забезпечення у розслідуванні злочинів, про що в якості створення умов для запровадження науково-технічного регулювання знаннями, йдеться в публікаціях Т.В. Аверянової, В.П. Бахіна, Р.С. Белкина, І.В. Гори, А.В. Дулова, В.К. Лисиченка, В.А. Образцова, В.Ю. Шепітька.

Безумовно, ведуться дискусії серед вчених навколо дослідження цієї важливої теоретичної та практичної проблематики з метою забезпечення доказовості істинності у правосудді: адже відповідно до ч. 2 ст. 129 Конституції України, основними засадами судочинства є змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні їх переконливості перед судом. Такі засади, можливо розглядати як складові експертного забезпечення.

Інформаційне забезпечення – це оптимальний пошук і використання

законодавство не обмежує надання доручень межами одного правоохоронного органу. Це забезпечує взаємодію на всіх структурних рівнях правоохоронних органів. Разом з тим, проблемним є ефективність виконання таких доручень, яка не завжди відповідає потребам досудового розслідування того чи іншого корупційного кримінального правопорушення та потребує покращення.

В організаційній структурі НАБУ наявні підрозділи детективів, які не виконують функцій та повноважень, пов'язаних зі здійсненням досудового розслідування (наприклад, детектив НАБУ по виявленню неправомірної вигоди та незаконного збагачення Управління аналітики та обробки інформації, відділу конфлікту інтересів та IT-безпеки Управління внутрішнього контролю, детектив НАБУ по виявленню кримінальних корупційних правопорушень Управління аналітики та обробки інформації, тощо). З огляду на це виникає питання чи може детектив НАБУ, який здійснює досудове розслідування, надавати доручення детективам НАБУ, які не мають таких повноважень. Положення ст. 41 КПК України уповноважують детективів надавати доручення іншим детективам. Що на перший погляд виглядає дещо суперечливим [2]. Надання доручень є своєрідною функцією керівництва слідчим іншими суб'єктами, механізмом якої є делегування своїх повноважень оперативним підрозділам. Повноваження детективів НАБУ дають можливість їм самостійно проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, а детективи НАБУ, не наділені такими повноваженнями, можуть бути залучені як спеціалісти до участі в кримінальному провадженні. У практичній діяльності детективів НАБУ, які здійснюють досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень, залучення інших детективів відбувається двома шляхами.

1. Шляхом надання доручення одним детективом у разі потреби іншому детективу підрозділу НАБУ. Така потреба може виникнути у разі необхідності проведення низки слідчих (розшукових) або інших процесуальних дій.

2. Шляхом створення слідчих груп у кримінальному провадженні в порядку, передбаченому ч. 2 ст. 38 КПК України [2]. До них залучають декілька детективів, а інколи і весь підрозділ. У цьому випадку старший детектив такої групи може давати усні вказівки членам слідчої групи про необхідність проведення тих чи інших процесуальних дій.

Гарантією законності виконання доручень детективами НАБУ є положення ч. 3 ст. 4 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р., згідно з яким будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення тощо, спрямовані до Національного бюро чи його працівників, які стосуються питань досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні і не передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, є

неправомірними та не підлягають виконанню. У разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо працівник Національного бюро невідкладно інформує про це в письмовій формі Директора Національного бюро [3].

Список використаних джерел

1. Структура Національного антикорупційного бюро (станом на 01.01.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/struktura-nacionalnogo-antukorupciynogo-byuro-stanom-na-01012017-0>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : за станом на 5 січ. 2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 № 1698-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/print1464154462040811>.

Волошин О.Г.

ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ ВИКОРИСТАННЯ «НЕТРАДИЦІЙНИХ» МЕТОДІВ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Сучасна криміналістика як спеціальна юридична наука прикладного характеру має свою розроблену загальну теорію, відповідні наукові методи дослідження і спирається на систему окремих криміналістичних теорій і методів.

Поняття «нетрадиційних» методів в криміналістиці з'явилося в кінці 80-х років минулого століття. В цілому проблема використання нетрадиційних методів по теперішній час є спірною та дискусійною. Деякі автори стверджують, що використання цих методів є доступним і потрібним, інші дотримуються думки про нездатність цих методів вирішити питання отримання правдивої інформації та говорять про небезпечність їх застосування для здоров'я людини.

Недоліком застосування «нетрадиційних» методів є те, що отримані результати не можуть бути визнані як джерело доказів, але все ж виконують допоміжну функцію для органів досудового розслідування і суду.

Будь-які методи, в тому числі «нетрадиційні» засновані на спеціальних знаннях в певній галузі.

«Нетрадиційні спеціальні знання» – це знання сучасних технічних, природничих та суспільних наук, котрі є перспективними для застосування в практиці розслідування кримінальних правопорушень.

В залежності від способу отримання інформації всі нетрадиційні методи можна поділити на дві групи:

– методи, що не пов'язані з безпосереднім контактом опитуваної особи (до них належать екстрасенсорика, психологічний портрет

Становленню і розвитку експертного забезпечення наданих доказів у судочинстві України, присвячено багато робіт. Вчені-криміналісти київської школи М.Я. Сегай, В.К. Лисиченко, Н.І. Клименко, Г.В. Прохоров-Лукин, А.В. Іщенко, П.Д. Біленчук та інші, визнали судову експертизу самостійною галуззю юридичної науки, однак, розійшлися у трактуванні її місця в системі інших галузей знань. Визначили її об'єкт і предмет, концептуальні основи її методології, які повинні спиратися на модель окремого пізнання і міжгалузевого вчення для них як онтолого-гносеологічних орієнтирів [1, с. 745].

Звертаючись до такого поняття як «забезпечення», – варто вказати, що таким поняттям переважно охоплюється те, чим забезпечують кого-небудь або що-небудь. Дієслово «забезпечити», має декілька тлумачень: а) знарядити чим-небудь в необхідній кількості; б) надати достатні матеріальні засоби для життя; в) зробити можливим, дійсним, реальновиконуємим; г) огородити. Вивчаючи забезпечення з точки зору діяльнісного підходу, можна дійти висновку, що «забезпечити» – це все те, що означає «забезпечити суб'єкта засобами конкретної діяльності, яка спрямована на реалізацію поставленої перед ним мети. Без таких засобів суб'єкту мети не досягти».

Постає питання: що таке засоби діяльності? Виходячи з загальнофілософського розуміння, засоби і їх роль в будь-якій цілеспрямованій діяльності – це, насамперед, результат, «продукт» будь-якої діяльності. Даний результат стане засобом діяльності тільки тоді, коли буде необхідним суб'єкту для досягнення мети, що стоїть перед ним. Як до здійснення цієї діяльності, так і після неї даний «продукт» не є засобом діяльності, хоча й буде реально існуючим і цілком життєздатним.

Отже, даний засіб є криміналістичним (експертним), оскільки він породжений в надрах криміналістики (експертології) і є результатом діяльності, яка проводиться в рамках науки. Це поняття має галузевий характер, оскільки відповідає тій галузі знань, звідки він взятий. Цей засіб є таким тільки в цілеспрямованій діяльності, для якої він буде використовуватись, хоча цей «продукт» не перестав існувати і розвиватися за своїми, притаманними лише йому законами.

Термін «експертне забезпечення» почав з'являтися в науці вже в 70 роках ХХ століття. Спочатку застосовувалися терміни «криміналістичне забезпечення», «інформаційне», «методичне» забезпечення.

В Росії та Україні дана проблематика набувала поширення та переважно розглядалася через призму забезпечення слідчої та експертної практики в інформаційному, науково-методичному та організаційно-управлінському аспектах.

У юридичній доктрині (в широкому розумінні), термін «експертне забезпечення» може полягати у розумінні забезпечення правосуддя експертизою. Його сутність полягає у здійсненні правосуддя на підставі

оформлений, як відмовний матеріал.

Практика свідчить, що зазначені недоліки часто відкидаються слідчими на користь найбільш легкої версії про самогубство. Це спричиняє численні скарги з боку родичів, яких не задовольняють результати експертиз і самого розслідування, внаслідок чого виникають і приводи до звернення родичів померлих до засобів масової інформації. Тому, з метою уникнення таких наслідків в подальшому, працівникам слідчо-оперативних груп, в разі виїзду без фахівця в галузі судової медицини, необхідно об'єктивно і неупереджено проводити огляд самого місця події та трупа, а також виявлених речових доказів.

Список використаних джерел

1. Наказ №1339 від 03.11. 2015 р. «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події».
2. Концевич И.А. Судебно-медицинская диагностика strangulation / Монография / И.А. Концевич. – К.: Здоров'я, 1968. – 156 с.
3. Концевич И.А., Хаит М.М. К симуляции самоповешения. Труды судебно-медицинских экспертов Украины / И.А. Концевич, М.М. Хаит. – К., 1965. – С. 81-83.

Федчишин А.А.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

В наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, в літературі практичного спрямування, визначення терміну «експертне забезпечення» відсутнє.

Терміну «експертне забезпечення» немає в законодавстві, і це є запорукою для вчених і практиків щодо його запровадження.

Зазначене може означати, що експертне забезпечення це не тільки всебічність, повнота та об'єктивність розслідування правопорушень, але й з огляду на те, що висновок експерта у пошуках процесу встановлення істини, залишається дороговказом і для третейського та міжнародного комерційного арбітражного суду, і може означати об'єктивність та ефективність вирішення спорів.

Проведення судової експертизи з науковим поясненням фактів і обставин, що встановлюються, не тільки суттєво розширює можливості судочинства, але в сучасних умовах вдосконалення процесу глобалізації та європейської інтеграції, вказує на те, що концепції сучасних демократичних засад, спрямовані на забезпечення правосуддя незалежною об'єктивною експертизою, яка орієнтована на максимальне використання досягнень науки і техніки.

підозрюваного тощо);

– методи, що пов'язані з отриманням інформації шляхом безпосереднього контакту з опитуваною особою (гіпноз, поліграф, наркоаналіз).

Ми бачимо, що нетрадиційні криміналістичні знання й методи можна визначити як такі, що не дістали достатнього визнання в теорії криміналістики та впровадження їх в практику і які криміналістика тільки пристосовує і використовує з метою розслідування кримінальних правопорушень.

Таким чином, вони не знаходять свого відображення ні в методах діалектичної та формальної логіки, ні в загальнонаукових методах, ні в спеціальних. Але немає сумнівів, що «нетрадиційні» методи займають особливе місце в системі криміналістичних методів, оскільки вони є не менш дієвими та результативними.

З одного боку, не можна застосовувати науково необґрунтовані методи при криміналістичному дослідженні, але у випадках, коли традиційні методи не спрацьовують, з'являється необхідність пошуку нових правомірних способів досудового розслідування. До таких методик належить і поліграф (інша його назва – «детектор брехні»).

Детекція брехні – метод інструментальної діагностики емоційної напруги людини. В основі цього методу лежить вимірювання психофізіологічних показників стану людини під час впливу на її емоційний стан слів-подразників. Через те, що психофізіологічні реакції людини в цілому не піддаються свідомому контролю, вони проявляються в фізіологічних функціях організму таких як температура тіла, частота серцебиття, стан систем кровообігу, ритм та глибина дихання, шкірогальванічний опір, ступінь м'язової напруги, стан біотоків мозку та інших станів, які можна виміряти. Вимірювання робиться пристроєм, який являє собою комбінацію кількох приладів, які зазвичай використовуються в фізіології та медицині для вимірювання відповідних функцій організму.

Варто зазначити, що в різні історичні періоди життя людей виникало питання: чи існує засіб, за допомогою якого стало б можливим викривати особу, яка говорить неправду.

Уперше поліграф було згадано в первісному світі, де детектором брехні був вождь племені, який спирався на свій життєвий досвід і внутрішні відчуття.

У стародавньому сході широко застосовувалося дізнання за допомогою рисової муки, яку насипали в рот підозрюваному на певний час, і якщо мука лишалася відносно сухою за цей період часу, особа вважалася винною, адже при спостереженнях у момент сильного хвилювання в людини пересихає в роті.

У стародавній Спарті молодиків ставили над краєм скелі та запитували, чи відчуває він страх. Відповідь юнаків у таких випадках

завжди була негативна, але колір обличчя був у цьому разі індикатором. Якщо обличчя юнака ставало блідим – це означало, що він бреше. Подібний спосіб використовували і в Стародавньому Римі під час відбору охоронців.

В Африці особу, яка бреше встановлювали за контролем тремору рук. В Давній Персії та Давній Греції – за мануальним контролем пульсу і т.д.

У середньовіччі з'являються інші методи пошуку правди та виявлення брехні. Варто згадати святу Інквізицію з її арсеналом найжорстокіших способів катування як відносно обвинувачених, так і стосовно свідків.

У XIX ст. італійський фізіолог Анжело Моссо здійснив низку випробувань, під час яких виявив певну залежність фізіологічних показників від емоційної напруги. Він розробив плетизмограф, який став значним поштовхом у подальшому розвитку детектора брехні.

У 1890 рр. італійський лікар-психіатр Чезаре Ломброзо винайшов гідросфігмометр, яким міряв тиск крові у підозрюваного, коли його допитувала поліція. Така практика невдовзі почала братися до уваги і в судах. Таким чином почалась ера інструментальної детекції брехні.

Перший поліграф, придатний для розслідування злочинів, був створений американцем Джоном Ларсоном. Цей прилад реєстрував на паперовій стрічці, що рухалася, пульс, тиск крові та дихання. Його винахід вважають прообразом сучасних поліграфів. Після успіху Ларсона, поліграф зарекомендував себе як прилад з доволі високою точністю результатів.

Леонард Кіллер відіграв вирішальну роль в розвитку психофізіологічного методу детекції брехні в Сполучених Штатах. У 1926 р. він створив поліграф, базовий набір каналів реєстрації якого включає дихання, кров'яний тиск, шкіряний супротив і тремор, які, до речі, наявні і в сучасних пристроях.

Після них ще багато видатних вчених таких як Дж. Мак-Кензі, О.Р. Лурія, С. Верагута, К. Юнга ті інші займались розробкою та вдосконаленням поліграфа.

У 1974 р. з'являється перший електронний поліграф серії Polyscribe компанії Stolting.

Приклади, дійсно, показують, що якщо ми стривожені, стурбовані, збуджені, нам страшно, то в нас з'являється емоційне напруження, яке виявляється в різноманітних фізіологічних показниках, які можна зафіксувати.

Одразу після доведення того, що за допомогою поліграфа можна перевірити чи говорить правду особа, яку опитують, виникає питання про застосування поліграфа в діяльності органів державної влади і у 1924 р. проведено Вільямом М. Мартсоном опитування із застосуванням поліграфу вперше було прийнято як докази в Індіані (США).

Серед країн, правоохоронні органи яких першими після США почали

мерця не виявлено таких слідів, а особливо це стосується випадків, коли людина знайдена без одягу, і слідів виділення не виявлено ні на тілі, ні під ним, також варто припустити можливу імітацію вбивства. В експертній практиці зустрічались ситуації, коли людину душили в одному місці, а потім підвішували в іншому, тобто, окрім самої імітації мало місце ще й переміщення тіла покійного.

4. Вивчення матеріалів кримінального провадження. Для ефективною співпраці, в сумнівних випадках судово-медичному експерту необхідно надати всі матеріали кримінального провадження для вивчення. Іноді встановити механізм настання та рід смерті допомагають лише покази свідків або відомості про речові докази (наприклад, виявлення залишків сторонньої ДНК на петлі).

5. Проведення слідчого експерименту. В деяких випадках, задля того, щоб підтвердити можливість затягування петлі власною рукою особи, необхідно зробити слідчий експеримент. Відтворення обставин події бажано проводити на місці виявлення трупа або в близьких до таких умовах, з використанням манекена відповідної ваги та розмірів.

Можливі недоліки огляду місця події можна розібрати на такому випадку: А) Гр-ка Д., 25 р. була знайдена мертвою вдома в петлі, прикріпленій до люстри, на значній висоті. Під ногами покійної, і взагалі в кімнаті не було знайдено жодних стільців, стола або інших предметів, з яких вона могла б дістатись до люстри. З меблів в кімнаті знаходились лише шафи, розташовані по периметру кімнати, з яких вона також не могла б дістатись до місця фіксації петлі. Б) Як петля використовувався м'який матеріал – шовковий шарф. На шиї покійної були виявлені дві странгуляційні борозни – вузькі і глибоко вдавнені, чого не відбувається при використанні м'яких матеріалів. В) Одна борозна була розташована на межі середньої і верхньої третини шиї і мала горизонтальне направлення, що характерне для утворення під час стиснення шиї петлею сторонньою рукою. Друга борозна розміщувалась у верхній третині шиї і мала косо-висхідне направлення, характерне для утворення внаслідок повішення під дією ваги власного тіла [3, с. 81]. Г) З матеріалів кримінального провадження відомо, що гр-ка Д. була дуже життєрадісною дівчиною, успішно будувала кар'єру, була самодостатньою особою і мала великі плани на майбутнє. Проте, останнім часом проживала з молодиком, який часто влаштовував їй сцени ревнощів, сварки, піднімав на неї руку. Напередодні вони знов посварились, і дівчина сказала подрузі, що повідомить його про те, що хоче розлучитись з ним. Ввечері її знайшли мертвою. Д) Камери спостереження, які знаходились в коридорі, зафіксували ввечері присутність в її квартирі батька підозрюваного хлопця.

Незважаючи на всі виявлені невідповідності, на заперечення всіма родичами покійної схильності до її самогубства, даний випадок був

(проведеному колегами-юристами) 237 кримінальних справ виявилось, що в 32% протоколів оглядів місць подій інформативність була дуже низькою: були відсутні схеми, фототаблиці, опис тіла було проведено поверхнево. Особливо згубними є такі прогалини, які відбуваються у випадках вбивств, імітованих під самогубство.

Судово-медичні експерти не встановлюють рід смерті, проте можуть допомогти представникам досудового розслідування розібратись в питаннях нанесення ушкоджень власною рукою потерпілого чи сторонньою, характерності странгуляційної борозни на шиї трупа для механічної асфіксії під дією власної ваги тіла чи для стиснення шиї петлею тощо. Тому, в разі відсутності фахівця в галузі судової медицини при ОМП, для розкриття можливого злочину, замаскованого під самогубство, працівникам досудового розслідування може допомогти певний алгоритм, який використовують в своїй практичній діяльності судово-медичні експерти.

Оскільки частіше імітація вбивства відбувається повішенням, розглянемо даний алгоритм на прикладі цього виду механічної асфіксії. Для попередження і подолання негативних наслідків неякісного огляду місця події та трупу, обов'язково необхідно провести:

1. Ретельний огляд обстановки на місці виявлення трупа. Спочатку необхідно звернути увагу на оточуючі тіло предмети, позу трупа, положення в петлі. Якщо на місці події виявлено тіло, яке висить на значній висоті від підлоги, і поряд не убачається предметів, з яких самогубця міг зафіксувати саму мотузку та петлю на шиї, варто одразу припустити, що в даному випадку не виключається імітація. Це саме стосується і виявлення тіл повішених за межами житла (на деревах, стовпах тощо). Якщо міцні гілки, які могли витримати вагу людини, знаходяться на значній висоті від землі, також потрібно в першу чергу виключити вбивство. Особливу увагу варто приділити странгуляційній борозні на шиї [2].

2. Відповідне фотографування. При виявленні на місці події тіла, яке знаходиться в петлі, для подальшої ефективної роботи з ним судово-медичного експерта, бажано сфотографувати не тільки загальний вигляд тіла, кріплення петлі та крупним планом вид шиї покійного в анфас та профіль, а з усіх чотирьох боків. Особливо це стосується тих випадків, коли відбулось атипове повішення з розташуванням вузла петлі по передній поверхні шиї. Також бажано не знімати і не вилучати петлю до дослідження її в морзі, оскільки при ретельному її дослідженні можливе виявлення сторонніх потожирових нашарувань, епідермальних клітин тощо.

3. Виявлення слідів біологічних виділень. При судамах, які передують настанню смерті під час механічної асфіксії, в переважній більшості відбувається виділення сечі, сперми, калових мас. Тому, якщо на білизні

застосовувати поліграф: Китай (1943 р.), Індія (1948 р.), Японія (1951 р.) і т.д.. Сьогодні поліграф застосовують правоохоронні органи близько 70 країн світу.

В Україні в умовах реформування правоохоронних органів одним із ключових питань постало подальше впровадження поліграфа та отриманих за його допомогою результатів у діяльність правоохоронних органів.

Науково доведено, що вітчизняні психофізіологічні дослідження на основі поліграфа утворюють два напрями їх використання:

- у кадровій роботі;
- у правоохоронній діяльності.

Перший напрям орієнтовано на проведення кадрових і службових перевірок осіб для професійно-психологічного відбору на службу та навчання в систему правоохоронних органів України, в тому числі в Національну поліцію.

Другий напрям – використання поліграфа в сфері практичної правоохоронної діяльності України, зокрема в кримінальному судочинстві.

Проблематика застосування поліграфа стосувалася відсутності законодавчого закріплення поліграфа в Україні, що було для частини працівників правоохоронних органів та суду підставою для практичного невизнання доказами матеріалів, зібраних за допомогою детектора брехні. Не до кінця вирішеним це питання залишилася й донині.

Сьогодні, застосування поліграфу в правоохоронній діяльності здійснюється відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 9), який не забороняє використання технічних засобів, що не пригнічують волю та не завдають шкоди здоров'ю людей і довкіллю.

Крім того, останнім часом значно активізувалася діяльність державних інституцій у розвитку поліграфа в Україні.

Також застосування поліграфа передбачено в ст.50 новоприйнятого Закону України «Про Національну поліцію».

Тема застосування поліграфа в Україні для ефективності правоохоронної діяльності досліджувалася ще в 1990 р. у працях таких науковців, як К.В. Беляев, В.І. Галаган, Д.В. Затенацький, Д.А. Мовчан, О.І. Мотлях, І.І. Когутич, О.В. Линник та багатьох інших.

З одного боку, нормативно-правове регулювання дає достатньо підстав розглядати застосування поліграфа як засобу отримання криміналістичної інформації, яке є непрямим доказом.

На користь цього свідчать:

- норми ст. 71 КПК України;
- п. 5 наказу Міністерства юстиції України від 27 липня 2015 р. № 1350/5;
- наказ МВС України «Про проведення експерименту щодо

використання комп'ютерних поліграфів у діяльності органів внутрішніх справ» № 743 від 28 серпня 2001 р. та інші нормативно-правові акти.

З іншого боку, неурегульованість цього питання дозволяє застосувати до поліграфа положення Закону України «Про судову експертизу», на підставі чого юридичною підставою проведення експертизи з використанням поліграфа можуть бути лише постанова слідчого, прокурора; ухвала суду, слідчого судді.

Відсутність прямої вказівки стосовно порядку використання поліграфа у Кримінальному процесуальному кодексі України зумовлює існування певних розбіжностей у практиці визнання його сутнісних характеристик, зокрема:

– у формулюванні назви обстеження на поліграфі (психофізіологічна експертиза, інтерв'ю, дослідження, опитування, тестування);

– у визначенні процесуального статусу поліграфологів (експерт, спеціаліст, оператор поліграфа тощо);

– у процесуальному оформленні результатів (висновок експерта (спеціаліста), довідка, залучення поліграфолога як свідка).

Крім того, нечіткими залишаються напрями його застосування у кримінальному судочинстві.

Але наявний міжнародний досвід використання поліграфа, існуюче законодавство України, методики, які використовуються для поліграфного тестування, та їх наукове обґрунтування дозволяють стверджувати про можливість застосування поліграфа і в українському судочинстві.

Розглядаючи поліграф як технічний засіб, варто зауважити, що проведення перевірки на поліграфі є дуже трудомістким та тривалим процесом, що складається з послідовних, методично обґрунтованих дій, з фіксацією психофізіологічних реакцій на поставлені фахівцем-поліграфологом питання і умовно поділяється на чотири етапи: підготовчий етап, передтестова співбесіда, перевірка, післятестова бесіда.

На підготовчому етапі поліграфолог знайомиться з матеріалами кримінального провадження.

Завданням передтестової бесіди є пересвідчення в добровільності згоди на проходження перевірки, ознайомлення опитуваного з його правами та обговорення підготовлених питань для виключення багатозначності тлумачення питань.

Після закінчення передтестової бесіди поліграфолог вмикає поліграф і починає запис фізіологічних реакцій, тобто проводиться безпосередньо сама перевірка на поліграфі, яка триває, від однієї до декількох годин, а при необхідності, в особливо складних випадках, вона може затягнутися на дві-три доби.

Післятестова розмова є факультативним етапом і проводиться з метою схвалення опитуваного до надання правдивих відомостей.

Існує чотири основних види запитань, які використовуються в

розгляду, які цілком справедливо повернули матеріали кримінального провадження на повторне розслідування. Однак, в експертній практиці іноді зустрічаються випадки формування у слідчого неумисної помилкової думки стосовно наявної аутоеротичної смерті. Тому вирішальним моментом у встановленні роду смерті в такому випадку повинна стати криміналістична ситуація, яка визначається як «сукупність криміналістично значущої інформації, яку має слідчий у відповідний момент розслідування, і яку він зміг одержати із зовнішнього середовища внаслідок взаємодії з ним суб'єктів криміналістичної діяльності, а оцінка якої дає змогу визначити майбутні завдання розслідування та найоптимальніші шляхи їхнього вирішення [2, с. 40].

Список використаних джерел

1. Федорова Е.А., Жук О.В. Судебно-медицинские аспекты аутоасфиксофилии и диагностика аутоэротической смерти / Е.А. Федорова, О.В. Жук // Сб. ст. по мат-лам ЛП-ЛПМ междунар. науч.-практ. конф. «Научная дискуссия. Вопросы медицины» / № 8-9(39). М.: Интернаука, 2016. – С. 70-73.

2. Поташник Д.П. Криминалистическая тактика. Учеб.пособие / Д.П. Поташник. – М.: Зерцало, 1998. – 64 с.

Федорова О.А.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖВІДОМЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Як відомо всім учасникам досудового розслідування, для своєчасного розслідування злочину проти життя та здоров'я людини треба якомога ретельніше проводити одразу всі слідчі (розшукові) дії, починаючи з огляду трупа на місці події або його виявлення. Ця процедура регламентується кількома статтями КПК України і передбачає плідну міжвідомчу взаємодію фахівців різних галузей знань. При огляді місця події (ОМП) залучені спеціалісти консультують слідчого з питань, які потребують відповідних спеціальних знань і навичок стосовно можливості виявлення речових доказів, в тому числі – біологічного походження [1]. При плідній роботі спеціаліста-криміналіста, фахівця в галузі судової медицини та слідчого в більшості випадків можливо одразу знайти визначальні докази, які вказуватимуть на справжній рід смерті особи.

Проте, в останні роки встановилась практика залучення фахівця в галузі судової медицини до складу слідчо-оперативної групи лише у випадках вбивств, при обставинах, схожих на замах на вбивство та явне травмування. Тому іноді такі докази проходять повз увагу учасників слідчих (розшукових) дій, внаслідок чого страждає інформативність огляду місця події і самого трупа. У ретроспективному аналізі

дуже любив дітей. Тому дружина категорично заперечує можливість його самоповішення, тим паче, в дитячій кімнаті. Окрім того, є покази свідків, що гр-ну Б. погрожували в зв'язку з виконанням ним його професійних обов'язків (був юристом). Ременя, на якому він був знайдений повішеним, у них ніколи не було.

На користь спростування версії про аутоасфіксофілію можуть свідчити такі факти:

- відсутність сперми померлого на тілі або на підлозі на місці події;
- поряд з тілом померлого були відсутні звичайні для цього виду сексуальних практик, вищенаведені предмети;
- мотузка зі скотчем, нібито пристосована для якихось маніпуляцій сексуального характеру була міцно фіксована численними витками з вузлами так, що не припускала якогось керування мастурбаційним процесом, як припускав слідчий;
- налипле на скотч волосся, яке слідчий вважав доказом сексуальних маніпуляцій, не було лобковим за регіонарним походженням;
- петля на шії померлого була накладена не характерним для аутоасфіксофілії способом. Зазвичай в таких випадках практикують незамкнені петлі, щоб було можливо в будь-який момент звільнитись від неї;
- зі слів дружини, її чоловік ніколи не практикував аутоасфіксофілію, з сексуальним життям в них все було добре.

На користь спростування самоповішення в даному випадку можуть свідчити такі факти:

- приховання в матеріалах кримінального провадження відомостей про наявність горизонтальної більш вираженої странгуляційної борозни, характерної для утворення при стисненні шії петлею сторонньою рукою;
- відсутність і вилучення в подальшому з матеріалів кримінального провадження фото з наявною горизонтальною борозною;
- приховання в подальших матеріалах кримінального провадження результатів дослідження, виявлених на матеріалі петлі залишків сторонньої ДНК;
- відсутність залишків власної ДНК померлого на петлі;
- не проводилось вилучення піднігтьового вмісту у покійного, хоча в таких сумнівних випадках в ньому можливо знайти епідермальні клітини, кров або інший біологічний матеріал вбивці;
- окрім того, враховуючи зріст гр-на Б. (190 см), або сам кінець ременя повинен був бути зав'язаним набагато вище або сама петля, бо при такому низькому розташуванні петлі за умови самоповішення, гр-н Б. не міг би бути впевненим в настанні власної смерті.

Таким чином, з проведеного аналізу даного випадку стає явною фальсифікація матеріалів кримінального провадження на етапі досудового розслідування. Такого ж висновку дійшли і судді під час судового

поліграфних тестах:

- релевантні (які безпосередньо відносяться до події, з приводу якої відбувається опитування підозрюваного);
- контрольні (для порівняння рівнів фізіологічного стресу);
- жертвовні (для зменшення реакції обстежуваного на релевантні запитання);
- симптоматичні (для визначення наявності певної невідомої події, яка має для обстежуваного велике значення).

У відповідь на питання у опитуваної на поліграфі людини виникають реакції, які фіксуються поліграфом як поліграма.

Аналіз результатів поліграфного обстеження здійснюється автоматично комп'ютерною програмою. У випадку необхідності проводиться «ручна» перевірка отриманих даних, при якій підрахунок балів здійснюється шляхом порівняння величини реакцій, даних на ключові і нейтральні запитання.

Отже, необхідно підкреслити, що поліграф є приладом медико-біологічного класу, який не чинить на організм людини яких-небудь негативних впливів. Через це метод поліграфного обстеження являє собою не травмуючу і не шкідливу для здоров'я, організовану за спеціальними методиками процедуру опитування людини.

Таким чином, суттєве загострення криміногенної ситуації в Україні, а отже, і значні перевантаження в роботі органів досудового розслідування, спонукають до розширення можливостей використання сучасних наукових технологій. Однією з таких технологій є проведення поліграфічних досліджень.

Найбільш перспективними вважаються такі напрями застосування результатів поліграфічних досліджень:

- встановлення причетності чи непричетності особи до вчинення злочину;
- усебічне, повне й об'єктивне дослідження обставин справи, а також з'ясування обставин, що пом'якшують чи обтяжують кримінальну відповідальність;
- розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти.

Підводячи підсумки варто зазначити, що на сучасному етапі для боротьби зі злочинністю, в тому числі для розслідування злочинів, вже недостатньо використовувати лише традиційні методи боротьби. Зараз необхідно впроваджувати нові методи, вже визнані в інших країнах, проте які ще практично не використовуються у нас.

Постановці і вирішенню проблеми впровадження в практику будь-якого методу повинна передувати аргументована відповідь про його відповідність науковій достовірності та об'єктивності, етичній

захищеності особи, відповідності правовим засадам і правилам кримінального судочинства.

З урахуванням цього гіпноз, біоритмологія не можуть бути рекомендовані через те, що є засобом впливу на волю допитуваного, засобом, що обмежує або виключає його можливості на захист. Поліграф вільний від цих недоліків і при уточненні мети використання, визначенні чіткої процедури застосування може бути віднесений до засобів, які допускаються.

Враховуючи те, що на сучасному етапі практика застосування «нетрадиційних» методів отримання інформації у діяльності правоохоронних органів перебуває в стадії становлення та недостатньо обґрунтованим відкритим залишається питання застосування такого науково-технічного засобу як поліграф і доцільним буде внести такі пропозиції:

– створити нормативно-правове забезпечення, яке регулюватиме правовідносини у сфері застосування поліграфа;

– розробити практичні рекомендації по застосуванню слідчими поліграфів з відповідними рекомендаціями щодо процесуального оформлення отриманих результатів;

– оснастити органи досудового розслідування всіх рівнів поліграфами, що дозволить підвищити ефективність та результативність діяльності з розслідування злочинів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 03.04.2012 №4651-VI.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Голос України. – 215. – № 141 – 142. – 6 серп.

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 №2135-XII

4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 року: зі змінами від 01.01.2011р.

5. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова Пленуму Верховного суду України від 30.05.1997 №8XII.

6. Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ України № 842 від 28.07.2004 року.

7. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5 : наказ Міністерства юстиції України від 27 лип. 2015 р. №1350/5 // Офіційний вісник України. – 2015. - № 58. – Ст. 1921.

8. Галаган В.І. Використання поліграфу: «за» і «проти» / В. Галаган // Українське право. – 2000. – №1. – С. 172-174.

9. Історія поліграфу. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

фактично не встановлюється. Проте, світова статистика фіксує по кілька таких випадків на 1 млн. населення щорічно, і з кожним роком ця цифра поступово зростає.

При смерті від нещасного випадку внаслідок аутоасфіксофілії, на місці події, спеціалісти-криміналісти та фахівці в галузі судової медицини, зазвичай, виявляють певні особливості:

– як правило, у випадку мазохізму, навколо шиї жертви знаходять м'яку захисну прокладку;

– система самозв'язування доволі складна, петля накладається так аби її натягнення було можливо контролювати та керувати ним;

– біля трупа знаходяться вібратори, фалоімітатори та інші предмети для мастурбації, сексуальні іграшки, презервативи, серветки тощо.

Однак, іноді в експертній практиці зустрічаються і випадки імітації вбивств аутоасфіксофілією. Тому, припустимі ознаки аутоеротичної смерті обов'язково потрібно оцінювати в комплексі з іншими матеріалами кримінального провадження.

В нашому прикладі, тіло 39-річного гр-на Б. було виявлено повішеним на турніку в дитячій кімнаті. Зріст покійного склав 190 см. Петля з ременя була зав'язана на висоті 87 см від його шиї. Тіло знаходилось в висячій позі з підігнутими ногами, якими торкалось до підлоги, відстань від його колін до підлоги складала приблизно 20 см. Довгий щільний ремінь, завширшки 2,5 см, був складений вдвічі та один його кінець був закріплений на одному з шаблів дитячої шведської стінки і утворював петлю на шиї, а інший – був вільно перекинутий на шабель вище петлі. Петля була ковзаючою рухомою, атипова – з розміщенням вузла по передній поверхні шиї і дещо зліва під підборіддям. На фото з місця події убачався лише фрагмент шиї покійного з широкою переривчастою по задньо-бокових поверхнях скісно-висхідною странгуляційною борозною. Проте, на фото, зробленому під час судово-медичної експертизи в морзі, в кількох сантиметрах нижче від описаної борозни чітко прослідковувалась інша, більш вдавнена борозна, розташована у середній третині шкіри в напрямку, перпендикулярному вісі тіла(!). Тіло було повністю оголеним, одяг знаходився складеним на неробочій запасній пральній машинці в іншому приміщенні – там, де він ніколи не повинен був знаходитись. Поверх тіла, на рівні пупка покійного, знаходилась вузька синтетична кручена мотузка, прив'язана до шабля шведської стінки на шість, тісно зав'язаних витків з вузлами, до якої спереду було фіксовано кільце скотчу з прилиплим до нього великим жмутом прямого волосся, довжиною близько 5 см, а ззаду була прив'язана до важкого предмету (лебідки).

В учасників СОГ одразу виникла версія про аутоеротичну смерть гр-на Б.

Однак, з показів дружини та знайомих покійного відомо, що гр-н Б. був оптимістичною впевненою людиною, мав великі плани на майбутнє,

вирішуються почеркознавчою та технічною експертизою документів не мають особливостей при розслідуванні даної категорії злочинів у порівнянні з іншими.

Основним завданням товарознавчої експертизи військового майна, техніки та озброєння є:

– визначення вартості наданих на дослідження об'єктів, які використовуються як військове майно; визначення типу та призначення наданих на дослідження об'єктів;

– визначення характеристик та властивостей наданих на дослідження об'єктів відповідно до Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності;

– визначення виробника, країни походження, року виготовлення (комплексно з трасологічним дослідженням) наданих на дослідження об'єктів;

– визначення змін показників якості наданих на дослідження об'єктів (комплексно з відповідними фахівцями з експлуатації подібного майна) [1].

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз: Наказом Мініюсту України № 53/5 від 8 жовтня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

Федорова О.А.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ТА СУДОВО-МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ВИПАДКАХ ІМІТАЦІЇ АУТОЕРОТИЧНОЇ СМЕРТІ

Останнім часом, при проведенні розшукових дій нерідко виникають випадки виїзду слідчо-оперативної групи (СОГ) на місце події без фахівця в галузі судової медицини, особливо, коли попередньо були отримані повідомлення про самогубство або ненасильницьку смерть. Треба пам'ятати, що насправді випадки самогубств також належать до насильницької категорії смерті. Тому, в таких ситуаціях слідчим і експертам-криміналістам необхідно бути особливо уважними. В тих випадках, коли виникає підозра на настання у особи аутоеротичної смерті, особливої ролі в досудовому розслідуванні набуває саме огляд місця виявлення трупа (ОМП).

Аутоеротична смерть – це летальний випадок, який виник внаслідок небезпечної сексуальної діяльності наодинці [1, с.70]. Найбільш розповсюдженою причиною смерті таких осіб є асфіксія від нестачі кисню, що виникає під час мастурбації, коли людина стискає собі горло або підвішує себе. Випадки справжньої аутоеротичної смерті на території СНД є рідкісними, тому судово-медичними експертами такий діагноз

<http://poligraph-west.com.ua/historyua.php>.

10. Черней В.В. Актуальні проблеми впровадження поліграфічних технологій у правоохоронну діяльність // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 7-8 листопада 2015 року) К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 244 с.

Волошин О.Г., Поліщук В.В.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ПРОЦЕСИ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬСЯ ПРИ НАНЕСЕННІ РЕЛЬЄФНОГО ЗОБРАЖЕННЯ

На фоні загального зростання злочинності особливо тривожно виглядає цифра, що показує загибель людей. Люди гинуть у результаті вбивств, вчинених із застосуванням вогнепальної, холодної зброї, в дорожньо-транспортних пригодах. Природньо, злочинці у різний спосіб намагаються приховати сліди злочину, вжити заходів, які, на їх погляд, не дали б можливість працівникам правоохоронних органів встановити джерела походження зброї, власників автомобілів, тих чи інших речей.

На абсолютній більшості виробів промислового, або кустарного виробництва, особливо якщо такі вироби становлять значну цінність, проставляються так звані «фірмові знаки». Крім того, на більшості складних за технологією виготовлення інструментах, апаратах, машинах проставляються маркувальні позначки. Такі маркувальні позначки, крім мети реєстрації кількісних показників випуску, ще й полегшують процес виготовлення (складання) вузлів, агрегатів різних виробів.

Дані маркувальні позначки, індивідуалізують вироби, злочинці намагаються в першу чергу або видалити взагалі, або змінити для маскування незаконного придбання зброї, автомобілів, ювелірних виробів, низки інших номерних речей. Причому найчастіше такі вироби доволі успішно маскуються найрізноманітнішими способами. Тому не тільки експертам-криміналістам, але і працівникам правоохоронних органів необхідне знання ознак і способів зміни маркувальних позначень, в першу чергу, на автомобілях, зброї тощо. Проблема вдосконалення криміналістичного дослідження об'єктів з видаленими і зміненими рельєфними зображеннями одна з найбільш актуальних в даний час.

У криміналістичній літературі періодично з'являються публікації з даного питання. На наш погляд, найбільшу практичну цінність становлять роботи: Борисова А.П., Скобелева Г.А., Струкова В.М., Устинова С.М., Лукашенко В.Я. та Несена М.Г.

В ході проведення різних заходів, коли в поле зору працівників правоохоронних органів потрапляють об'єкти з рельєфними зображеннями, найчастіше їх цікавлять відповіді на такі питання:

1. Чи піддавалися видаленню або змінам заводські номери або інші знаки на даних виробах?

2. Якщо вони вилучені чи змінені, то за допомогою яких інструментів і яким способом проводилися такі дії?

3. Якщо маркування піддавалося видаленню або зміні, то який його початковий зміст або вид.

Такі ж питання є найбільш типовими, що ставлять на вирішення експертизи з відновлення видалених рельєфних зображень. Взагалі, відновлення видалених або змінених рельєфних зображень на конкретних виробках є лише завершальною ланкою в ланцюзі цілеспрямованої роботи з розслідування злочину.

Злочинці при збуті або особистій експлуатації викраденого автотранспорту вдаються до:

1. Підробки реєстраційної документації (реєстраційні документи на транспортний засіб, довідка-рахунок, генеральне доручення) на викрадений автомобіль або мотоцикл відповідно його характеристикам і заводським номерам агрегатів та реалізації транспорту через магазини або його особистої експлуатації.

2. Часткової або повної зміни заводських номерів і вузлів автомобіля і мотоцикла відповідно до реквізитів наявної у злочинця документації і подальшої реалізації транспорту через ринок або його особистої експлуатації.

3. Розбирання викраденого автомобіля або мотоцикла на вузли і агрегати з подальшим їх продажем власникам автотранспорту, або продажу їх особам, які займаються ремонтом автотранспорту в приватному порядку, а також використання їх на власному транспорті без зміни заводських номерів агрегатів.

4. Придбання автомашини або мотоцикла, що не підлягає експлуатації з наступною крадіжкою нової, аналогічної по марці і кольором. У цих випадках на викраденому автотранспорті змінюються заводські номери агрегатів відповідно до номерів придбаної машини і реквізитами документації на транспортний засіб.

Якщо виникають обґрунтовані підозри з приводу того, що не викрадений автомобіль, який-небудь його агрегат або вузол, або інший виріб, необхідно переконатися, чи не піддавалися видаленню, змінам маркувальні знаки на даному виробі. Щоб розібратися в цьому, необхідні знання технології виготовлення таких знаків, методів нанесення рельєфних зображень.

В трасології зустрічаються в різних джерелах терміни: «знищені рельєфні позначення», «відновлення знищених рельєфних зображень», «перебиті, знищені ідентифікаційні номери складових частин» не зовсім вірно відображають суть проблеми. Перш за все: якщо номери знищені то, виходячи зі змісту поняття, відновити їх неможливо, вірніше було б говорити про видалені, змінені і перероблені маркувальні позначення на різних виробках.

також вирішення інших питань, пов'язаних із застосуванням вибухових речовин і вибухових пристроїв. Вона поділяється на експертизу вибухових пристроїв та вибухових речовин і продуктів вибуху. Експертиза вибухових пристроїв при розслідуванні незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами вирішує такі основні завдання:

– визначення належності об'єкта до вибухових пристроїв (боєприпасів) та визначення класифікаційної категорії пристрою;

– визначення потужності вибуху вибухового пристрою;

– визначення конструкції пристрою та способу його виготовлення;

– встановлення здатності пристрою викликати вибух та можливості вибуху пристрою в конкретних умовах;

– встановлення наявності в обставинах справи даних, що стосуються особи, яка виготовила саморобний вибуховий пристрій і привела його в дію.

До основних завдань експертизи вибухових речовин і продуктів вибуху належать:

– встановлення факту належності даного об'єкта до вибухових речовин або речовин, які можна використати як компоненти для виготовлення вибухових речовин, порохів зарядів або піротехнічних засобів;

– встановлення способу виготовлення вибухових речовин;

– виявлення мікрослідів вибухових речовин і продуктів їх розкладу на предметах-носіях;

– встановлення за продуктами розкладу вибухових речовин вихідної речовини, яка була використана для вибуху (пострілу);

– встановлення спільної родової (групової) приналежності вибухових речовин (порохових зарядів).

Об'єктами трасологічної експертизи рельєфних знаків можуть бути відновлені спиляні (забиті), слабовидимі номери та інші рельєфні зображення на різного роду виробках. Експертизою встановлюються факт та спосіб змінення зображень.

На вирішення технічної експертизи документів може бути поставлене питання про те, які відомості містять маркувальні позначення на представленій коробці (іншому упакуванні) з патронами (іншими боєприпасами), якщо їхній текст у звичайних умовах і з застосуванням наявних у розпорядженні слідчого технічних засобів не читається, оскільки його залито, закреслено або він вицвів. Почеркознавча експертиза призначається при наявності у матеріалах кримінального провадження рукописного тексту чи підписів, виконаних підозрюваними. Вони можуть бути на упаковках з-під зброї; супровідних неофіційних документах та записках, пояснюючих пункт призначення та кількість зброї; товарно-транспортні накладні тощо. Завдання та питання, що

- встановлення належності об'єктів до вогнепальної зброї або конструктивно подібних до неї стріляючих виробів;
- встановлення належності об'єктів до боєприпасів вогнепальної стрілецької зброї або конструктивно подібних до них виробів;
- визначення виду, системи (моделі) та калібру вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, а також конструктивно подібних до них виробів;
- визначення стану (справності) зброї, боєприпасів до неї та придатності їх до стрільби;
- встановлення способу виготовлення або факту переробки вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та конструктивно подібних до них виробів;
- встановлення належності об'єктів до частин (деталей) вогнепальної зброї тощо.

Об'єктами досліджень є вогнепальна зброя та подібні до неї стріляючі пристрої з ураженням цілі за рахунок кінетичної енергії стріляючого снаряда як фізичного тіла, а також бойові припаси до вогнепальної зброї [1].

Основними завданнями дослідження холодної зброї є встановлення належності до холодної зброї виробів колючої, ріжучої, рублячої, ударно-дробильної дії, способу їх виготовлення, визначення типу, виду, зразка (для виробів промислового виробництва) холодної зброї або конструктивно подібного до неї виробу тощо.

Останнім часом, із загостренням бойових дій на сході нашої країни все частіше виявляються факти переміщення територією України військового озброєння, включаючи гранатомети, гармати, ракетні комплекси та інше. Таке озброєння може знаходитись як окремо, так і на рухомій військовій техніці – машинах, бронетранспортерах, самохідних установках. Тому дослідження даного виду озброєння та боєприпасів до нього має велике значення для розслідування. Дослідженням гранатометів та ствольної артилерійської зброї вирішуються такі завдання: встановлення їх належності до вогнепальної або реактивної зброї, визначення їх типу, виду, моделі або зразка (для виробів промислового виробництва), способу виготовлення та придатності для використання за призначенням. Об'єктами дослідження є гранатомети реактивні та нереактивні, міномети, артилерійські гармати тощо. Основними завданнями дослідження ракетно-реактивної зброї є встановлення її належності до ракетної або реактивної зброї, визначення її типу, виду, моделі або зразка (для виробів промислового виробництва), способу виготовлення та придатності для використання за призначенням. Об'єктами дослідження є протитанкові ракетні комплекси, реактивні системи залпового вогню, зенітно-ракетні комплекси тощо.

Вибухотехнічна експертиза проводиться з метою встановлення належності матеріалів, речовин і виробів до вибухових речовин і боєприпасів, з'ясування обставин вибуху, визначення його природи, а

Маркування на промислово виготовлених об'єктах наноситься штампуванням за допомогою пуансонів, електричним або механічним гравіюванням, при литті, хімічному травленні, термообробкою (випалюванням). Найбільш поширеними виробами, на яких в заводських умовах наносяться маркувальні позначення є вироби з металів.

Більшість металів і сплавів в звичайних умовах знаходяться в твердому стані, для якого характерно більш-менш правильне розташування атомів в просторі. Цей стан називається кристалічним. Кристалічну будову представляють у вигляді просторової решітки, у вузлах якої знаходяться позитивно заряджені іони металу, а між ними розташовуються електрони. Один елемент решітки називається кристалічним осередком. Реально виріб складається з великої кількості елементарних осередків. Така будова називається полікристалічною. Ідеально правильну решітку можна отримати лише в спеціальних умовах. Реальні ж кристали, як правило, не мають правильної форми, розміри їх також відрізняються один від одного. У металознавстві їх називають зернами, або кристалітами. Якщо виріб, наприклад корпус двигуна, виготовляють литтям, то кожне з зерен в межах цього фізичного тіла орієнтується випадково. Деякі деталі отримують з литих заготовок з подальшою пластичною деформацією (кування, прокат, штампування та ін.). У таких випадках зерна виходять витягнутими в одному напрямку, тобто мають переважне орієнтування. Переважне орієнтування зерен в металах і сплавах виникає і при обробці тиском їх в холодному стані.

Якщо до відливання або виробу докласти достатні зусилля, то в них виникнуть напруги, які можуть призвести до пружних деформацій, тобто до незначних за величиною переміщень зерен відносно один одного. Як тільки навантаження знімається, то вони повертаються в той самий стан, в якому знаходилися до здійснення навантаження.

При значних навантаженнях переміщення зерен можуть бути настільки значні, що відбувається часткове або повне руйнування. При знятті таких навантажень початковий стан виробу в місці прикладання навантаження і біля нього не відновлюється. У таких випадках кажуть, що метал пластично деформований. Пластична деформація, особливо яка відбувається при звичайних температурах, супроводжується істотною зміною структури, ущільненням зерен, зміною їх форми і розташування, появою мікротріщин тощо.

Фірмові знаки, номери та інші маркувальні позначення наносяться на вироби з металів і сплавів під час їх відливання, а також в тих випадках, коли виріб пройшов різні види обробки. При відливанні на поверхні моделі закріплюється відповідний знак, або виступає над поверхнею моделі, або навпаки. У практиці частіше використовується перший випадок. Потім з моделі виготовляється форма, в яку заливається розплавлений метал. Такий знак на готовому виробі також буде виступити

над поверхнею деталі.

Існують й інші способи нанесення знаків:

- механічні (гравірування);
- термічні;
- хімічні;
- електрофізичні (електроіскровий);
- адгезійні тощо.

У практиці для маркування деталей частіше використовують механічні способи, значно рідше електрофізичні (електроіскровий) та інші способи. Так, для маркування деталей транспортних засобів використовують механічні способи нанесення знаків. Для маркування ювелірних виробів, а також деяких деталей зброї (наприклад, пістолета Макарова) застосовують електроіскровий метод. Однак, аналіз слідчої практики показує, що найчастіше змінам піддаються маркувальні знаки на деталях і виробках, маркування саме механічним способом, тому розглянемо їх докладніше.

З механічних способів варто виділити два – штампування і ручне гравіювання.

Суть методу нанесення знаків штампуванням полягає в тому, що шляхом ударного впливу пуансона (клейма) на поверхню деталі наноситься необхідне зображення. При цьому відбувається пластична деформація поверхневих шарів металу, в результаті чого з'являється зображення, що копіює крайню, ударну частину клейма. Глибина залишкової деформації визначається силою удару, твердістю і в'язкістю металу або сплаву, твердістю клейма (пуансона), площею його ударної частини, загостреністю кромки, її рельєфністю та іншими факторами. Виходячи з цього, можна умовно поділити матеріали, з яких виготовляються вироби з позначеннями на тверді і м'які. До твердих належать вироби, виготовлені зі сталі і чавуну, до м'яких – з алюмінію і його сплавів, золота і срібла та їх сплавів тощо.

При нанесенні знаків на поверхні, мають підвищену твердість, глибину видимої пластичної деформації (тобто глибина деформації) незначна – приблизно 0,1-4 мм. Якщо маркування наноситься на тонку сталеву пластину, то глибина дещо більше. При цьому в деяких випадках можна навіть візуально спостерігати відмінності в глибині нанесених знаків. Ті знаки, які при роботі використовуються частіше, інтенсивніше зношуються, особливо їх краї, які стають більш округлими. Тому глибина зображень, нанесених такими клеймами, значно менше. Вибиті знаки, які спостерігаються візуально це результат пластичної деформації. Вона, як вказувалося, становить 0,1-4 мм. Однак значно більшого розміру буде деформація за межами видимої зони. Вона поширюється вглиб матеріалу до 2 мм.

При нанесенні знаків у видимій оком зоні відбувається руйнування кристалів, що контактують з поверхнею пуансона. Але оскільки чавун і

засоби проведення і фіксації результатів слідчої (розшукової) дії;

– під час спільної фіксації проведеної слідчої (розшукової) дії у протоколі слідчий, зі слів інспектора-криміналіста фіксує застосовані технічні засоби, їх необхідні характеристики, питання, які спеціаліст задавав учасникам слідчої (розшукової) дії і відповіді останніх;

– під час спільної оцінки результатів слідчої (розшукової) дії інспектор-криміналіст, використовуючи власні спеціальні знання робить висновки щодо результатів проведеної слідчої (розшукової) дії, які є обов'язковими для слідчого і мають лише рекомендаційно-консультативний характер.

Усольцев С.О.

ВИДИ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Одним з найнебезпечніших злочинів, що посягають на громадську безпеку є незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України). Вважаючи складність розслідування зазначених злочинів, слідчому необхідно не тільки володіти всім комплексом професійних знань, а й вміло використовувати у своїй діяльності спеціальні знання, які значно розширюють можливості у збиранні, дослідженні та використанні доказової інформації. Основною формою використання спеціальних знань є проведення експертиз.

За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що найбільш поширеними судовими експертизами при розслідуванні незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є: криміналістична, а саме: експертиза зброї та слідів і обставин її використання, вибухотехнічна, трасологічна, технічна експертиза документів, почеркознавча, а також товарознавча: військового майна, техніки та озброєння.

З означених вище, частіше за все призначається експертиза зброї та слідів і обставин її використання, яка у свою чергу, поділяється на: дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї; дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу; дослідження холодної зброї; дослідження зброї з некінетичним принципом ураження; дослідження гранатометів та ствольної артилерійської зброї; дослідження ракетно-реактивної зброї [1]. Із наведених різновидів дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу, а також дослідження зброї з некінетичним принципом ураження призначаються рідко, тому зосередимо увагу на інших видах, а також завданнях, що вирішуються при їх проведенні.

До основних завдань досліджень вогнепальної зброї та бойових припасів до неї належать:

застуда), або використанні технічних засобів, що спричиняють хворобливі відчуття або ушкоджують шкіряний покрив. Зокрема, протипоказаним є використання інспектором-криміналістом ультрафіолетових променів під час огляду тіла, оскільки це може спричинити опік. Неприпустимо застосовувати для виявлення слідів злочину хімічні реактиви, що можуть призвести до ушкоджень шкірного покриву. Не можна використовувати різні колючі й ріжучі предмети для зіскоблювання з метою вилучення виявлених на тілі часток речовин, оскільки це може призвести до порізів та інших ран.

Водночас не можна виключати ситуацію, коли освідувана особа, загалом погоджуючись із проведенням щодо неї освідування, заперечує проти використання техніко-криміналістичних засобів, аргументуючи своє рішення небезпекою для свого життя та здоров'я. Головним завданням інспектора-криміналіста в цій ситуації є застосування заходів переконання щодо освідуваного, пояснення йому необхідності використання цих засобів, їх призначення та можливості під час пошуку, виявлення й вилучення важливих для кримінального провадження фактичних даних.

Крім слідів злочину, у процесі освідування встановлюють й особливі прикмети: татуювання, шрами, рубці, родимі плями, пігментні ділянки шкіри, веснянки, надмірне покриття волоссям усієї поверхні тіла чи окремих її ділянок тощо. Іноді можна спостерігати відсутність деяких частин тіла, органів та їх частин: ніг, рук, очей, вушних раковин, пальців; різноманітні каліцтва (пальці рук, які зрослися, ніг, більша ніж звичайно кількість пальців на руках або ступнях ніг, значне викривлення хребта, горб, видовження чи укорочення кінцівок, їх викривлення). Особливі прикмети можуть виявлятися у надто великих чи малих розмірах тіла загалом або його частин (наприклад, надмірно високий зріст, надто велика голова, надзвичайно маленькі вуха або очі, короткі пальці, руки, ноги, занадто велика ступня ноги).

Виявлені під час освідування особливі прикмети, сліди злочину чи тілесні ушкодження мають бути належно зафіксовані у протоколі слідчої (розшукової) дії. Важливо, передусім, точно, усебічно й об'єктивно описати всі дії, що проводили слідчий та інспектор-криміналіст, а також отримані результати. Виявлені тілесні ушкодження чи особливі прикмети фіксують за допомогою фото- чи відеокамери або замальовують. Якщо особливі прикмети чи тілесні ушкодження виявлено на закритих одягом ділянках тіла, то з етичних міркувань необхідно їх фотографувати, уникаючи за змоги фіксації обличчя освідуваної особи.

Отже, можна виділити такі напрями взаємодії слідчого і спеціаліста при проведенні освідування:

– під час спільної підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії обираються оптимальні умови (час, місце, коло учасників) і технічні

сталь мають доволі високу твердість і відносно низьку пластичність, то в момент нанесення знака ці кристали «тиснуть» на кристали, що лежать глибше їх приводячи до виникнення протидії (спочатку твердих, а потім і пластичних), тобто до зонального руйнування. Ділянка металу під знаком не ущільнюється, як помилково вважали раніше, а навпаки – «розпушується» оскільки при цьому утворюються, так звані, дислокації, мікротріщини, порожнечі та інші порушення кристалічної будови металу.

Зона порушень поширюється не тільки вглибину, але і по ширині, проте даних про розміри цієї зони, в криміналістичній літературі немає. Про її існування свідчать численні позитивні результати в експериментах з відновлення видалених позначень. Зокрема, зона травлення значно ширше розмірів самих знаків.

Власне кажучи, принципова можливість відновлення видалених рельєфних зображень ґрунтується саме на тому, що в момент нанесення знаків відбуваються зональні порушення структури в порівнянні з місцями, не порушеними деформацією.

Дещо по-іншому відбуваються процеси при нанесенні маркувальних позначень на більш пластичні матеріали, наприклад, на вироби, виготовлені з алюмінію і його сплавів. Що стосується пластичних сплавів алюмінію, то характерною їх особливістю є велика глибина знаків (0,5-8 мм). У свою чергу, це призводить до того, що окремі ознаки пуансона краще копіюються на поверхні металу. Це може бути використано з метою ідентифікації клейм, що застосовуються при перебиванні номерів після видалення заводських цифрових зображень.

Таким чином, структурні зміни в кристалічній решітці металів відбуваються і в шарах, розташованих нижче шарів, на глибину яких нанесені знаки. Тому, якщо злочинець видаляє весь шар матеріалу з рельєфними знаками, в нижніх шарах матеріалів залишаються невидимі межі обрисів контурів видалених позначень.

На матеріалах, що мають волокнисту будову – деревина, пластмаса, гумі, синтетичних матеріалах, нанесення маркувальних знаків штампуванням, крім значного ущільнення шарів викликає викривлення, розриви, розломи окремих волокон.

Рельєфні маркувальні знаки, нанесені при литті широко поширені в виробках з різних матеріалів. У цьому випадку вся поверхня таких виробів має однорідну структуру без ущільнень і залишкових напружень.

Нанесення рельєфних знаків методом механічного гравіювання застосовується на дрібних видах продукції: годинникових механізмах, ювелірних виробках, які не можна піддавати штампуванню. Внутрішня структура матеріалу при цьому змінюється незначно. У разі нанесення знаків електрогравіюванням (термообробка) зміни в структурі матеріалів в місці нанесення знаків відбуваються внаслідок високої температури.

Список використаних джерел

1. Аверьянова Т.В. Криміналістика: Учебник для вузов / Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Р.Е. Россинская // Под ред. Р.С. Белкина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: НОРМА, 2003. – 992 с.
2. Бергер В.С. Справки актів дактилоскопічної і трасологічної експертизи / В.С. Бергер, Я.Ю. Рибалко. – К.: РВВ МВС УРСР, 1987. – 176 с.
3. Гончаренко В.И. Криміналістика и криміналисты. / В.И. Гончаренко, В.Е. Бергер. – К., 1989. – 113 с.
4. Кофанов А.В. Трасологічні дослідження [текст] : Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Літвінова. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 304 с.
5. Кофанов А.В. Криміналістика : Підручник / В.В. Пясковский, Ю.М. Черноус, О.О. Алексеев та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 544 с.
6. Лукашенко В.Я., Несен М.Г. Криміналістичне дослідження номерів-агрегатів автотранспорту: Посібник для експертів-криміналістів, працівників ДАІ та карного розшуку./ В.Я. Лукашенко, М.Г. Несен. – К.: УВС Київського облвиконкому, експертно-криміналістичний відділ.
7. Майлис Н.П. Руководство по трасологической экспертизе : Учеб. пособие / Н.П. Майлис. – М. : Щит-М, 2007. – 344 с.
8. Разумов Э.А. Осмотр места происшествия : Справочно-методическое пособие / Э.А. Разумов, Н.П. Молибога. – К., 1994. – 672 с.
9. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник / М.В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
10. Устинов С.Н. Відновлення знищених зображень на металах, полімерах і дереві / С.Н. Устинов., В.М. Струков / Експертна практика. – М.: ВНДІ МВС СРСР, 1989. – Вип.27. – С. 60.

Волошин О. Г., Цибульник А.Д.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Вибухові пристрої (далі – ВП) мають давню історію. Поява перших ВП пов'язана з винаходом пороху в Китаї, Індії та Візантії в VI-ому столітті нашої ери. Саме з цього часу під час виникнення і ведення війн порох застосовувався як речовина, що здатна під час горіння й вибуху призводити до пожежі і руйнувань споруд, знищувати живу силу противника. В ті часи ВП були елементарно простими. Це були різноманітні сосуди (металеві, дерев'яні, глиняні), наповнені порохом і різними уражаючими елементами (шматки металу, каміння, кістки тварин). Вибухи таких пристроїв наводили жах на супротивника і приписувалися божественним силам. Тому їх, наприклад у Китаї, називали «небесним вогнем», «земним громом» та іншими міфічними назвами.

Багато пізніше порохові міни стали використовувати при облозі

протилегної статі з освідуванням. Вимога кримінального процесуального законодавства України у цьому разі має імперативний характер. Закон зобов'язує слідчого доручити безпосередній огляд тіла освідуваної особи лікарю чи особі тієї самої статі, що й освідуваний. Водночас слідчий у кримінальному провадженні залишається особою, яка керує проведенням цієї слідчої (розшукової) дії, застосовуючи всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування (частина 4 статті 38 КПК України) і відповідаючи за законність і своєчасність здійснення процесуальних дій (частина 1 статті 40 цього Кодексу).

Спочатку проводиться загальний огляд тіла людини зверху донизу, від загального до конкретного, фіксується одяг. Під час огляду відкритих частин тіла увага акцентується на ділянки, вкриті волоссяним покривом, ретельно оглядаються руки.

Проте цей порядок можна застосувати лише тоді, коли слідчому невідомо, де можуть локалізуватися сліди злочину або особливі прикмети і якими саме вони є. До того ж за цієї послідовності дій не виключеною є можливість утратити деякі сліди злочину або їх знищити.

Потім послідовно оглядається одяг, пропонується освідуваній особі поступово його зняти. Після цього слідчий оглядає тіло освідуваної особи та пропонує інспектору-криміналісту за допомогою криміналістичної техніки оглянути тіло освідуваної особи з метою виявлення слідів злочину.

Конкретні місця пошуку на тілі особи слідів злочину чи особливих прикмет цілком залежать від його виду та механізму вчинення. Зокрема, під час освідування підозрюваного у крадіжці зі зломом найбільш вірогідним є виявлення слідів злочину у вигляді пилу, бруду, мікрочасток у волоссяному покриві голови, вушних раковин, носа, під нігтями, на ступнях ніг. На долонях можна виявити тілесні ушкодження.

У процесі освідування підозрюваного у вчиненні вбивства, якщо між злочинцем і потерпілим був безпосередній контакт, що супроводжувався боротьбою, на тілі можна виявити тілесні ушкодження й сліди крові, які найвірогідніше розміщені на відкритих ділянках тіла. Тілесні ушкодження може бути встановлено й на закритих ділянках тіла (грудах, животі), насамперед якщо потерпілий використовував під час опору будь-які знаряддя. Якщо злочин вчинено із застосуванням вогнепальної зброї, то під час освідування підозрюваного між вказівним і великим пальцями правої руки (для шульги – лівої) потрібно шукати сліди кіптяви від порохових газів. Іноді на великому пальці руки або долонній поверхні можна виявити тілесні ушкодження у вигляді подряпини, завданої внаслідок віддачі кожуха-затвору або зашеплення шкіри долоні під час стрільби з автоматичного пістолета.

Діяння, які передбачають небезпеку для здоров'я освідуваної особи, можуть виражатися в умовах, які призводять до захворювання (наприклад,

Визнаючи роль криміналістики в розробленні проблем забезпечення прав та свобод учасників кримінального провадження, необхідно підкреслити її значення у створенні системи використання криміналістичних методів та засобів розслідування.

Вона має визначити пріоритети, які повинна захищати в зазначеній сфері держава. Звичайно, найважливішими пріоритетами необхідно визнати людину, її життя, честь, гідність, недоторканність та безпеку. Разом з тим, варто враховувати й загальнодержавні інтереси, тому держава повинна мати чітку концепцію, в яких випадках та межах можливе обмеження прав особи у боротьбі зі злочинністю.

З іншого боку, необхідно врахувати й реалії сьогодення, сучасний стан злочинності й форми та методи вчинення злочинів. Сьогодні боротьба зі злочинністю потребує посилення форм державного контролю, розширення можливостей правоохоронних органів, втілення в практику нових форм та методів боротьби з нею.

Наука кримінального процесуального права, криміналістики кожна в своїй сфері, своїми засобами і методами сприяють вирішенню завдань кримінального провадження, зокрема, захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Удовенко Ж.В., Мельник С.В.

УЧАСТЬ ІНСПЕКТОРА-КРИМІНАЛІСТА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОСВІДУВАННЯ

Відповідно до КПК України (ст. 241) освідування є самостійною процесуальною дією. За своєю сутністю і пізнавальними прийомами освідування є різновидом слідчого огляду, специфіка якого обумовлюється його об'єктом – тіло живої особи.

В Україні на законодавчому рівні регламентовано, що під час освідування, відповідно до частини 4 статті 241 КПК України, не допустимими є дії, які принижують честь і гідність особи або є небезпечними для її здоров'я. Задля цього, передусім, у частині 2 зазначеної норми цього Кодексу передбачено положення про проведення освідування, що супроводжується оголенням, особами тієї самої статі, що й освідувана особа. Крім цього, слідчому, прокуророві заборонено бути присутніми під час проведення такого освідування, якщо вони

фортець. Найхарактернішими прикладами застосування порошу в той час були так звані «підземні» (підкопні) і «метальні» заряди-міни. Війська, які оточували фортеці, встановлювали потужні порохові заряди та здійснювали руйнування укріплень за допомогою вибухів. Так, у 1552 році російські війська, осадивши ханську кріпость Казан, підірвали під її стінами чотири порохові міни, що містили у цілому більше 12 тонн порошу. Зроблені в стінах пролами вирішили успіх штурму [1].

Снаряди, або, як їх в той час називали, «бомби» з тліючими гнотами, за допомогою спеціальних катапулт закидали на територію фортець, викликаючи при цьому вибухи й пожежі. Протягом XIII-XIV століть продовжувалася діяльність щодо вдосконалення мін і бомб, приладів для їх підпалу та вибуху.

Перша відома в історії протитранспортна міна була застосована в 1800 році. Цю міну супротивники Наполеона встановили на дорозі, по якій повинний був проїхати французький імператор, однак перед цим пройшов дощ, що підмочив порох, і вибух не відбувся [1].

Крім військової справи руйнівна сила вибуху застосовувалася при корчунні дерев, руйнуванні гірських порід під час спорудження каналів, добуванні будівельних матеріалів тощо.

З розвитком промисловості з'явилась можливість заводського виробництва мін, бомб, гранат, снарядів і прийняття їх на озброєння армій.

В Росії табельна протипіхотна міна осколкової дії була розроблена в 1855 році саперним офіцером Сушчинским. При обороні Порт-Артура в 1905 році російські війська застосовували винайдені штабс-капітаном Карасячим шрапнельні фугаси, що представляють собою протипіхотні стрибаючі міни, з якими сучасні зразки мають багато спільного. У Порт-Артурі народився і прототип нинішньої сигнально-освітлювальної міни – так званий «сигнальний вогонь» поручика Дебогорія-Мокрієвича.

Поява в першу світову війну танків привела до створення протитанкових мін, у якості яких німці, французи і бельгійці спочатку застосовували пристосовані для цього артилерійські снаряди. Російські військові винахідники запропонували ряд конструкцій протитанкових мін, з яких найбільш вдалою була міна Ревенського.

У 1924 році видатний радянський інженер Д.М. Карбишев представив в Інженерний комітет моделі вибухового пристосування до протитанкового фугасу. Власне кажучи, це була перша протитанкова міна, розрахована на масове виробництво і призначена для активного застосування військами. Слідом за пропозицією Карбишева багато інших винахідників – І.А. Фундатор, М.С. Овчинников, П.М. Радевіч, Н.І. Іванов, Н.Ф. Слюнін, І.П. Галицький, Б.А. Епов та інші – пропонували свої конструкції протитанкових мін. За період 1932-1940 роки лише на одному з полігонів Радянського Союзу було випробувано більш 40 різних

конструкцій протитанкових мін. Поряд із протитанковими розроблялися також протипіхотні міни.

Це були роки доволі бурхливого розвитку інженерних мін. Тільки з 30-х років і до Великої Вітчизняної війни послідовно прийняті на озброєння протитанкові міни: металеві Т-35, ТМ-39, ПМЗ-40, протиклиренсна АКС і дерев'яна ТМД-40 [2].

Процес розвитку протипіхотних мін був не настільки інтенсивним. Більшість розробок орієнтувалася на виготовлення мін у військах з використанням табельних підривачів і стандартних шашок вибухової речовини. Так була створена міна з використанням 152-мм артилерійського снаряду і названа ОЗМ-152; перед початком Другої світової війни з'явилися картонна міна ПМК-40 і металева ПММ-6, розроблялася протипіхотна міна в дерев'яному корпусі, що відома під назвою ПМД-6.

У 1940 році була сконструйована протитанкова міна ТМ-41. Металевий корпус її був штампований циліндричної форми. Зверху до нього точковим зварюванням приварювався гофрований натискний щиток. Міна споряджалася плавним чи порошкоподібним тротилом із проміжним детонатором, а також підривачем МВ-5.

Широке застосування одержали міни уповільненої дії і міні-сюрпризи, а також протитанкова дерев'яна міна ТМД-Б, створена конструктором І.П. Беляковим.

Вона являла собою дерев'яну шухляду, що виготовлена з дощок товщиною 10 мм, скріплених цвяхами. Міну можна було споряджати будь-якою вибуховою речовиною – пресованими тротилевими шашками, плавленою і порошкоподібною вибуховою речовиною чи готовими пресованими брикетами. В основному, вона споряджалася пресованими брикетами із суміші тротилу й амоніту. Звичайно ці брикети робили на спеціальних заводах, але в роки війни вони були завантажені виготовленням артилерійських снарядів і мін. У 1944 році конструкція міни була удосконалена. Замість натискної планки, що закривається засувкою, у центрі корпусу зробили горловину, через яку вставлявся підривач. Горловина закривалася пластмасовою пробкою. Модифікована міна одержала назву ТМД-44.

Одночасно велися роботи і над створенням протипіхотних мін. У початковий період війни була створена протипіхотна міна осколкової дії ПОМЗ-2. Одна міна перекривала ділянку до 10 м; при вибуху вона давала до 300 забійних осколків, забезпечуючи радіус суцільного ураження до 4 м. Широко застосовувалася дерев'яна протипіхотна міна натискної дії ПМД-6.

Поряд із протитанковими і протипіхотними мінами в передвоєнні роки й у ході війни було розроблено чимало мін іншого призначення: протитранспортні, протидесантні, керовані, міни уповільненої дії та інші.

прав та свобод суб'єктів кримінального провадження такими галузями, як кримінальний процес, криміналістика, конституційне право. По-друге, можливе створення сучасної концепції допустимості застосування методів та заходів боротьби зі злочинністю і формулювання принципів положень їх практичного використання. По-третє, розширюються можливості для детального визначення місця і ролі криміналістичних знань у створенні системи гарантій захисту прав та свобод людини у кримінальному провадженні.

Забезпечення реалізації прав та свобод людини нерідко здійснюються шляхом використання знань з різних галузей права, у тому числі й криміналістики та практики. Незважаючи на те, що використання криміналістичних знань у забезпеченні прав і свобод має широке застосування у практичній діяльності, вивчення проблеми захисту прав учасників кримінального процесу саме методами та засобами криміналістики ще не привернуло достатньої уваги науковців.

Дослідження криміналістичних аспектів забезпечення прав та свобод особи може бути цікавим і корисним для наукового розроблення цього питання. Криміналістика досліджує суспільні відносини в одній із найважливіших сфер діяльності держави – правоохоронній. У даній сфері найчастіше виникають проблеми забезпечення конституційних гарантій прав і свобод людини. Саме в сфері правоохоронної діяльності з'являється чимало суперечностей між обов'язками держави у створенні гарантій забезпечення прав та свобод громадян, системи правового захисту їх від злочинних посягань та особливостями правоохоронної діяльності.

Діяльність держави у боротьбі зі злочинністю передбачає в окремих випадках обмеження прав і свобод громадян. Зокрема, в кримінальній процесуальній сфері правовідносин між людиною і державою, держава має надане законом право застосовувати заходи кримінального процесуального примусу, пов'язані з обмеженням особистого життя, прав та свобод людини. Законність їх застосування прямо пов'язана з дотриманням посадовими особами процедури кримінального провадження, у тому числі основних засад кримінального провадження.

Криміналістика покликана за допомогою своїх методів та засобів забезпечити належне регулювання різних правовідносин під час проведення досудового розслідування, тобто використання криміналістичних знань у забезпеченні прав та свобод людини має широке застосування. Наприклад, криміналістична ідентифікація є одним із основних засобів встановлення достовірних даних в кримінальному провадженні, коли виникає необхідність у виявленні зв'язку підозрюваного, предметів, що йому належать та інших об'єктів з подією, яка розслідується, за залишеними ними слідами тощо. Сутність ідентифікації полягає в тому, щоб за індивідуальними ознаками встановити конкретний об'єкт.

BC2257FF4003D556B.

11. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 червня 2015 року у справі № 5-1510км15 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт: Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45396172>.

Удовенко Ж.В.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В КРИМІНАЛІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ

В останні роки як в науці кримінального процесуального права, так і в криміналістиці вчені абсолютно обґрунтовано приділяють велику увагу проблемам забезпечення прав та свобод людини. Повага прав, свобод, честі та гідності особи є одним із найважливіших загальноприйнятих людством пріоритетів демократичної держави. Визнання гідності та цінності людини, повага її прав і свобод, виховання громадян у дусі взаємної поваги один до одного є провідними засадами, які розкривають етичну сутність права, приватного життя суспільства.

Активізація досліджень проблем прав і свобод людини, гарантій та умов їх реалізації, статусу особи під час здійснення кримінального провадження в Україні пов'язана з прийняттям в 1996 р. Конституції України, в якій закріплені права та свободи людини.

Ідея зростання важливості прав та свобод людини у системі соціальних цінностей передбачає поглиблене вивчення всіх можливостей оптимального забезпечення їх реалізації у боротьбі зі злочинністю. Конституція України разом з визнанням пріоритетів соціальних цінностей людини встановлює відповідальність держави за свою діяльність. Сучасна злочинність стає серйозною небезпекою для існування держави і потребує нових підходів для боротьби з нею.

Для ефективного проведення кримінальної політики необхідне врахування діалектики співвідношення прав та інтересів учасників кримінального провадження і чітке визначення пріоритетності цінностей, які потрібно захищати в кожному конкретному випадку. Особливе значення співвідношення та характеру заходів, пов'язаних із втручанням в сферу прав та свобод особи, яке можуть здійснити правоохоронні органи під час розслідування злочинів, полягає у визначенні принципів положень у боротьбі зі злочинністю.

Варто враховувати те, що сучасна злочинність вимагає використання нових методів та заходів боротьби з нею. Новим формам злочинності необхідно протиставити відповідні засоби реагування держави.

Тому дослідження криміналістичного забезпечення прав та свобод людини може бути цікавим й корисним у кількох аспектах. По-перше, створюються умови для проведення дослідження питання забезпечення

Особливе місце серед мін займали міни, керовані по радіо, які використовувалися під час оборонних боїв.

У післявоєнний період був зроблений якісний стрибок у конструюванні мін і техніці мінування. На озброєнні армій усіх країн у даний час наявні сотні різних інженерних боєприпасів.

Подальше удосконалювання протитанкових мін відбувається шляхом збільшення потужності заряду вибухової речовини, підвищення їхньої бойової ефективності і можливості установки засобами механізації.

Список використаних джерел

1. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики. / Р.С. Белкин. – М., 1978. – Т. 2. – 280 с.
2. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В 3-х т.: Общая теория криминалистики. / Р.С. Белкин – М.: Юрист, 1997. – Т. 1. – 217 с.
3. Біленчук П.Д. Криміналістика. Підручник. / П.Д. Біленчук, М.В. Салтевський, О.П. Дубовий, П.Ю. Тимошенко. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1997. – 338 с.
4. Винберг А.И. Предмет, задачи и система науки советской криминалистики. // Криминалистика / А.И. Винберг. – М., 1959. – С. 58.
5. Коршунов В.М. Следы на месте происшествия (обнаружение, фиксация, изъятие) / В.М. Коршунов. – М. : Экзамен, 2001. – 287 с. – (Серия «Право»)
6. Пясковський В.В. Криміналістика. Підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус., А.В. Іщенко., О.О. Алексєєв. – К.: Центр учб.літер., 2015 – 544 с.
7. Разумов Э.А. Осмотр места происшествия. / Э.А. Разумов, Н.П. Молибога. – К., 1994. – С. 216.
8. Рибалко Ж. Поняття та загальна характеристика технічних засобів, що застосовуються у кримінальному провадженні / Ж. Рибалко // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 7 – С. 28.
9. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. / М.В. Салтевський – К.: Кондор, 2005. – 588 с.
10. Комаха В.О. Слідчий огляд: сутність, види, тактика проведення огляду місця події і тактика використання техніко-криміналістичних засобів та спеціальних знань: Монографія / В.О. Комаха та інші / За загальною редакцією Комахи В.О.; Одеська національна юридична академія. – Дніпропетровськ, ІМА-прес, 2004. – С. 59.
11. Шепітько В.Ю. Криміналістика./ В.Ю. Шепітько. – К., 2001. – С.134-141.

Волошин О. Г., Поліщук В.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

КОРУПЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПО ЇЇ ЛІКВІДАЦІЇ

Проблема корупції є однією з найдавніших в історії людства. Вона веде свою історію з моменту виникнення первісного суспільства і не втрачає своєї актуальності й донині.

З кінця XVIII століття на Заході у ставленні суспільства до корупції настав перелом. Саме з цього моменту суспільство почало все більше впливати на якість роботи державного апарату і перемкнуло свою увагу на відносини політичної еліти та великого бізнесу.

У другій половині XX століття корупція перетворилася в принципово значиму проблему в умовах глобалізації. Тема боротьби з корупцією перейшла з розряду національної в розряд міжнародної. Боротися локальними методами з руйнівними наслідками корупційної діяльності стало практично неможливо.

В останні 15 років проблема корупції перебуває в центрі уваги як суспільства в цілому, так і політиків, учених і правозастосовників зокрема. На сьогоднішній день це вже серйозна міжнародна проблема, яка вимагає спільного міжнародного підходу і потребує певних антикорупційних інструментів, що мають глобальний характер. Корупція не визнає національних кордонів. Вона має повсюдне поширення. Тому вивчення і аналіз світової практики боротьби з корупцією має важливе значення.

Боротьба з корупцією не просто так перетворилася на проблему міжнародної важливості. Головним критерієм при винесенні даного питання на порядок денний міжнародної спільноти став все наростаючий вплив цього явища на глобальний розвиток.

Важливо визначити вплив корупції на сфери глобального розвитку – це відіграє ключову роль в розумінні проблеми. Корупція являє собою серйозну загрозу національній безпеці країн і тягне за собою серйозні негативні економічні, соціальні та політичні наслідки.

У Законі України «Про запобігання та протидію корупції» зазначено, що корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [1].

У цьому контексті актуальними для досвіду України є праці сучасних українських науковців І.І. Зозулі, А.І. Комарової, В.А. Кулікова, О.Я. Прохоренка та ін., у яких тією чи іншою мірою розглядаються питання протидії корупційним проявам у системі державного управління

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: офіц. текст : за станом на 6 червня 2015 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 : офіц. текст : за станом на 6 червня 2015 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004/paran42#n42.

3. Тіхонов проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 10 березня 2016 року у справі за скаргою № 17969/09 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_b13.

4. Собко проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 17 березня 2016 року у справі за скаргою № 15102/10 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_b24.

5. Трутень проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 23 червня 2016 року у справі за скаргою № 18041/08 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. – Режим доступу :

<http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/%D0%A2%D1%80%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.pdf>.

6. Чопенко проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 15 квітня 2015 року у справі за скаргою № 17735/06 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_a59.

7. Brusco v. France: Judgment of European Court of human rights 14.10.2010, Applicaton namber 1466/07 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng>.

8. Галаган В.І. Встановлення процесуального статусу окремих осіб, які беруть участь у досудовому провадженні / В.І.Галаган, О.М. Калачова. Монографія. – Луганськ : СІД Резніков В.С., 2012. – 212 с.

9. Толочко О. Гуманізація доказування у кримінальному провадженні / Олександр Толочко // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 4. – С. 187-196.

10. Постанова Верховного Суду України від 9 червня 2016 року у справі № 5-360к15 за заявою Яременко О.В. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховного Суду України. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/B2B4E3B408D62CB](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/B2B4E3B408D62CB)

висловити свою власну точку зору причин травмування пішохода і в такий (законний) спосіб вплинути на вирішення справи стосовно себе, що не суперечить zasadі верховенства права.

У матеріалах кримінального провадження відсутні дані, які б давали підстави вважати, що при проведенні цього слідчого експерименту слідчим були вчинені діяння, якими були б порушені права чи свободи особи, або слідчий у будь-якій формі примушував би особу до визнання своєї винуватості у ДТП. Не було у слідчого й достатніх даних вважати, що надалі цю особу буде визнано підозрюваним чи обвинуваченим. Тільки після отримання висновків автотехнічної експертизи, відповідно до яких надані особою відомості щодо обставин ДТП визнані неспроможними з технічної точки зору, їй було оголошено про підозру, а в подальшому ці наведені особою як свідком дані не були покладені в обґрунтування винуватості за обвинувальним вироком суду.

Висновки. Таким чином, аналіз рішень Європейського суду з прав людини, позитивної практики вищих судових інстанцій України та чинного національного кримінального процесуального законодавства дозволяє зробити такі висновки.

Керуючись правовою позицією Європейського суду з прав людини щодо гарантування права особі на захист зазначимо, що докази, отримані з порушенням права на захист, визнаються недопустимими, незалежно від того, в якому статусі перебувала особа у національному кримінальному провадженні, якщо *de facto* по відношенню до особи вчинялися дії, направлені на її викриття.

Задля гарантування особі права на захист, зокрема на початковому етапі розслідування, необхідно враховувати такі фактори:

1. Статус особи *de facto* у кримінальному провадженні та співпадіння зі статусом *de jure*. На це вказують:

– обставини кримінального правопорушення, що відомі на момент отримання показань від особи в якості свідка (чи є наявність інформації в межах кримінального провадження про непричетність такої особи до вчинення кримінального правопорушення);

– дії правоохоронних органів по відношенню такої особи (реєстрація відомостей в ЄРДР щодо особи чи за фактом вчинення кримінального правопорушення, проведення обшуків та інших слідчих (розшукових) дій, направлених на викриття особи).

2. Забезпечення права особи на захист у разі неможливості набуття нею процесуального статусу підозрюваного (з урахуванням прогалин чинного кримінального процесуального законодавства України), зокрема шляхом її юридичного представлення у кримінальному провадженні (залучення свідком адвоката), роз'яснення права на мовчання та свободу від самовикриття.

на досвіді інших країн.

Корупція, як форма соціальної взаємодії, являє собою складне і багатофункціональне явище. Вона має власну природу, володіє динамікою, структурою і масштабом. Корупція – це соціальний феномен, що йде корінням далеко в людську історію. Історія корупції в Україні не поступається по старовині історії українського народу. Багато згадок про розквіт корупції в історії України припадає на роки, коли більшість території України була підконтрольна Російській Імперії, а саме за роки царювання Петра Великого, хоча сам цар жорстоко боровся з нею, а термін «корупція» в ті далекі роки не згадувався. Відомо, що Петро Великий жорстоко побив свого друга і сподвижника Олександра Меншикова за те, що він зі своїх корисливих мотивів дозволив для російської армії поставки обмундирування, яке «трішало по швах» [2, с. 243].

За роки Радянської влади приймалося багато постанов, зміст яких зводився до посилення боротьби з хабарництвом і розкраданням народного добра, але боротьба Радянської влади з корупцією закінчилася разом із самою владою. Так чому Радянська влада, що мала такі органи контролю, як комітети партійного контролю при ЦК КПРС, не добилася великих успіхів? Можливо тому, що вона не визнавала терміна «корупція», а в період перебудови використовувалися терміни «зловживання службовим становищем», «хабарництво», «потурання» [3, с. 157].

Тобто, якщо Радянська влада заперечувала поняття «корупція», то і саме явище, і будь-яка боротьба з корупцією заздалегідь зводилася до невдачі.

Розпад СРСР і перехід до, так званої, ринкової економіки при відсутності необхідної правової бази та правової культури привели до сплеску корупції в нашій країні.

Разом з тим варто зазначити, що приватизація державної власності початку 90-х років була найсерйознішим джерелом корупції при слабкому контролі за ходом приватизації. Крім цього, наше суспільство ще не відійшло від спадщини Радянської влади, державний апарат, як і раніше закритий і непідконтрольний, що сприяє розвитку корупції. Живильним середовищем корупції є злиття влади з економікою, проникнення чиновництва в економічні сфери з метою особистого збагачення. До сих пір органи місцевої влади втручаються у справи підприємств, розташованих в їх регіоні, і створюють «економічні» умови, за якими регіональні підприємства змушені працювати. Звідси безліч всіляких місцевих податків, зборів і т.п. Така ситуація неминуче породжує корупцію, оскільки з одного підприємства можна отримати хабар, а з іншого підприємства отримати кошти для розвитку.

Іншою причиною для однієї з форм корупції є низький рівень достатку населення, нездатність держави забезпечити державним і муніципальним службовцям гідну платню. Це підштовхує населення і чиновників до

масової низової корупції, що підкріплюється старими радянськими традиціями блату як однієї з форм низової корупції.

В Україні однією з головних причин корупції є недосконалість законодавства і просто відсутність необхідних законів, а також є політична нестабільність. Адже чиновники різного рівня не відчувають впевненості в завтрашньому дні. Невідомо, яка влада прийде завтра. Тому вони легше піддаються спокусі корупції, щоб «набити кишені» на «чорний день». В умовах економічної кризи будь-яка держава завжди посилює податковий тягар. Природно, підприємці намагаються піти в тіньову економіку. Розширення зони тіньової економіки розширює сферу корупції.

В Україні, крім вищевказаних причин корупції, можна виділити ще такі: слабкість судової системи, що проявляється в тому, що бюджет і виконавча влада погано забезпечують утримання суддів і діяльність судів; погане виконання судових рішень; тривалі терміни розгляду справ в арбітражних судах; невідповідність правової свідомості населення сучасним вимогам. Захист прав і інтересів громадян, у тому числі приватних власників, ще не стала головним завданням правоохоронних органів, які за звичкою намагаються захистити «інтереси держави» і «загальнонародну власність», а часто захищають тільки тих, у кого багато приватної власності.

Проаналізувавши причини корупції в Україні, можна визначити наслідки корупції для розвитку суспільства, а також виділити такі галузі державної діяльності, найбільш вразливі для корупції: громадські поставки; розподіл землі; дохідні збори; призначення на державні та муніципальні посади. До прийомів корупційних зв'язків відносяться: кланові об'єднання; сімейні учасники та родичі; внески в політичні кампанії, включення сум хабарів в ціни державних контрактів; шахрайство всіх типів. Чиновники беруть відсотки від сум державних контрактів, які їм часто платять, переказуючи гроші на рахунки в іноземних банках або надаючи інші послуги; скорочують державне управління деяких секторів економіки, щоб через посередницькі компанії надавати там свої послуги в якості консультантів. Чиновники, які володіють правом видачі ліцензій, можуть вимагати хабарі для прискорення процесу їх оформлення.

В Україні корупція в органах державної влади веде до економічної неефективності та невиправданих витрат на розподіл фондів, продукції і в сфері споживання. Прибуток, отриманий через корупційні зв'язки, в основному не передається в інвестиційний сектор, а використовується в секторі споживання або переводиться в іноземні банки, що тягне за собою витік капіталу з економіки країни.

У сучасному суспільстві проводиться безліч різних досліджень, моніторингов, ранжувань країн за рівнем корумпованості. Серед великої

Згідно з пунктом 3 частини 2 та пунктом 1 частини 3 статті 87 КПК України суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, такі діяння, як порушення права особи на захист та отримання показань від свідка, який надалі буде визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні.

Таким чином, докази, на яких ґрунтується обвинувальний вирок щодо такої особи, мають бути визнані недопустимими, оскільки були отримані в період досудового розслідування, коли вона перебувала у статусі свідка. Це, зокрема, стосується відомостей про обставини дорожньо-транспортної пригоди, наданих особою як свідком під час проведення слідчого експерименту. Вказані докази були використані як вихідні дані при проведенні експертиз, що суперечить положенням вищезазначеної норми кримінального процесуального права.

Зміст статті 87 КПК України вказує на те, що вона має застосовуватися за умови, коли на час отримання показань від свідка уже існували дані, що його буде визнано підозрюваним чи обвинуваченим, але, всупереч наявності у такої особи права на мовчання та свободи від самовикриття, слідчий чи прокурор вчиняє дії, спрямовані на отримання показань від неї. Саме такі дії, як зауважує Верховний Суд України, а не власне факт отримання показань від свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим, мають визнаватися істотним порушенням прав людини і основоположних свобод [10, п. 4].

Тож, вирішуючи питання, чи були відомості про обставини дорожньо-транспортної пригоди, надані особою як свідком під час проведення слідчого експерименту з його участю, такими, що отримані внаслідок вчинення слідчим діянь, які б мали ознаки істотного порушення права особи на мовчання та свободи від самовикриття, Верховний Суд України брав до уваги таке.

Із матеріалів кримінального провадження вбачалося, що відомості про ДТП до ЄРДР були внесені по факту кримінального правопорушення, а не щодо особи. Дана особа, викладаючи власну версію щодо обставин дорожньо-транспортної пригоди, твердила про відсутність своєї винуватості у її наслідках, про дотримання нею правил дорожнього руху. Такі твердження слідчий, відповідно до вимог частини другої статті 9 КПК, зобов'язаний був всебічно, повно і неупереджено дослідити та у разі їх підтвердження прийняти процесуальне рішення про закриття цього кримінального провадження за реабілітуючими обставинами. Саме з метою перевірки й уточнення наданих особою відомостей щодо обставин ДТП за її згодою та за участю запрошеного нею захисника був проведений слідчий експеримент. Його проведенню передувало роз'яснення особи права не свідчити проти себе і відмовитися давати показання, що можуть стати підставою для підозри чи обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення. Під час цієї слідчої дії особі була надана можливість

проведення відповідних експертиз, недопустимими на підставі частини 1 статті 87 КПК України. Оскільки такі докази були отримані у період досудового розслідування, коли особа перебувала у статусі свідка.

На такі випадки поширюється принцип «плодів отруйного дерева». Відповідно до широкого розуміння доктрини «плодів отруєного дерева» будь-яке винне порушення поліцейськими конституційних прав громадян, що має не безпосередній, а лише опосередкований зв'язок із самим процесом виявлення, вилучення і фіксації доказів, тягне втрату останніми юридичної сили. Це означає безумовну недопустимість доказів при будь-якому порушенні встановленого порядку збирання доказів незалежно від їх характеру і ступеня [9, с. 194].

Вказана практична ситуація була предметом розгляду судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України 9 червня 2016 року у справі № 5-360кс15 за заявою Яременка О.В. [10] та колеги суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 18 червня 2015 року у справі № 5-1510км15 [11].

Так, з матеріалів кримінального провадження, що були на розгляді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, вбачається, що особа брала участь у слідчому експерименті 23 липня 2014 року як свідок, була попереджена про кримінальну відповідальність за статтею 384 КК України, їй були роз'яснені права та обов'язки, як свідку. В подальшому, 16 вересня 2014 року, особі було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого частиною 1 статті 286 КК України.

Відомості були внесені до ЄРДР 2 червня 2014 року щодо особи за частиною 1 статті 286 КК України, а не за фактом кримінального правопорушення, а тому залучення останнього до участі в слідчих діях як свідка без участі захисника, на думку колеги суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, є порушенням права на захист. Ця позиція узгоджується з принципами та стандартами Європейського суду з прав людини [4; 7].

Крім того, на підставі результатів слідчого експерименту за участю фактично підозрюваної особи, яка була у статусі свідка, була проведена авто-технічна експертиза. Оцінюючи ці докази доцільно звернути увагу на вимоги статті 87 КПК України.

Відповідно до вимоги частини 1 статті 87 КПК України недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

кількості досліджень по корупції найбільш авторитетними для складання загального уявлення про стан в світі і виявлення корупційних чинників є дослідження міжнародної організації Transparency International.

Transparency International – це некомерційна незалежна організація з вивчення та боротьби з корупцією, як в міжнародному масштабі, так і в масштабі окремих країн, одна з цілей якої – домогтися більшої прозорості та підзвітності влади.

Transparency International і Gallup International оприлюднюють результати своїх досліджень із року в рік. Згідно з результатами, більше третини українських громадян давали хабар (всього 35%) [4].

На перше місце за рівнем корумпованості вийшли суди. 66% респондентів вважають судову систему найбільш корумпованою сферою. Друге місце займають правоохоронні органи – 64%. Третє – сфера державної служби (56%) та охорони здоров'я (54%). Далі йдуть парламент (53%), політичні партії (45%) і освітня система (43%) [4].

Більшість опитаних українців, а це – 74%, вважають, що державний сектор корумпований. Іншими словами, українці добре усвідомлюють: держава їх не захистить, якщо вони самі не «простимулюють» таку «допомогу» фінансово або не скористаються «телефонним» правом.

3 року в рік влада активно вживає заходів по боротьбі з корупцією, приймаються відповідні закони. Існують програми, але 43% опитаних Transparency International і Gallup International проте вважають, що за два роки рівень корупції навпаки тільки виріс [4].

Від корупції страждають не тільки прості українці. Держава несе іміджеві та фінансові збитки. Великі інвестори покидають Україну. Їх не влаштовують несприятливі умови для ведення бізнесу – корупція, слабка судова система та адміністративні бар'єри.

Корупція в Україні проблема не тільки внутрішня. На неї сильно впливають і зовнішні чинники. Корпорації з різних країн приносять в Україну корумповану корпоративну культуру, а найбільше цим грішать росіяни і китайці.

Про це йдеться в новому дослідженні Transparency International «Прозорість в корпоративній звітності: оцінка міжнародних компаній країн, що розвиваються» (Transparency in Corporate Reporting: Assessing Emerging Market Multinationals).

3 негативними показниками у дослідження потрапили такі російські компанії, що мають бізнес в Україні, як, зокрема, «Газпром», «Альфа-груп» (представлена в Україні «Альфа-банк»), «Лукойл» та інші. Експерти оцінили ступінь розкриття інформації про фінансові операції «Газпрому» в 0%, що значною мірою зумовило порівняно низький рейтинг. Найнижчі позиції рейтингу російських компаній мають «Северсталь» – 3 бали, «Альфа-груп» – 2,7 бала і «Лукойл» – 2,2 бала [6].

Більше третини компаній, що потрапили в список з Китаю. Так,

виробник автомобілів Chery Automobile отримав 0 балів і опинився внизу списку разом з мексиканською Mabe. Кращі показники – у індійської телекомунікаційної компанії Tata Communications, яка отримала 7,1 бали [6].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання і протидії корупції»: за станом на 12.08.2014р. / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.

2. Цитряк В.Я. Хабарництво: історико-правові аспекти соціального явища та протидії йому в Україні / В.Я. Цитряк // Актуальні проблеми держави і права. – Вип. 48. – 2009. – С. 241-245.

3. Мандибура В.О. «Гіньова» економіка України та напрями законодавчої стратегії її обмеження / Мандибура В. О. – К. : Парлам. вид-во, 1998. –135 с.

4. Corruption perception index 2014: [підсумки антикорупційного дослідження, проведеного недержавною міжнародною організацією "Transparency International"] / Transparency International, 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/corruption-perceptions-index-2014/scheme.html>.

5. Global Corruption Barometer 2013:[підсумки антикорупційного дослідження, проведеного недержавною міжнародною організацією "Transparency International"] / Transparency International, 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org/gcb2013>.

6. Transparency in Corporate Reporting: Assessing Emerging Market Multinationals Global 2013:[підсумки антикорупційного дослідження, проведеного недержавною міжнародною організацією "Transparency International"] / Transparency International, 2013р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.transparency.org/whatwedo/pub/transparency_in_corporate_reporting_assessing_emerging_market_multinational.

7. Международные правовые стандарты противодействия коррупции [Електронний ресурс] / I.E. Охотский. Режим доступу: <http://www.ego.uara.ru/ru-ru/issue/2012/04/15/>

8. Лі Куан Ю Сингапурская история: из третьего мира в первый монография / Ю. Лі Куан - Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 576 с.

9. Акт «Про запобігання корупції»: за станом на 17.06.1960р. / Сингапурське Бюро з розслідування випадків корупції [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://statutes.agc.gov.sg/non_version/cgi-bin/cgi_retrieve.pl?actno=REVED.

10. Quah S.T. JonAdministrative and Legal Measures for Combating Corruption in Singapore [Текст] / Jon S. T. Quah // Maryland Series in Contemporary Asian Studies. – 2007. – №2. – с. 1-50.

11. Пануніна Д.О. Антикоррупционные меры: зарубежный опыт

Абстрагуючись від зовнішніх ознак та офіційних кваліфікацій процесуальних статусів О. Собка на національному рівні, Європейський суд з прав людини вважає, що принаймні з вечора 3 жовтня 2008 року із О. Собком de facto поведились як із підозрюваним в умисному вбивстві, а отже він мав право на доступ до захисника. Тобто, сам факт доправлення О. Собка до правоохоронного органу та допиту там без надання правової допомоги захисника свідчить про його вразливість.

Європейський суд з прав людини не залишає поза увагою той факт, що О. Собко не відмовлявся від своїх визнавальних показів впродовж чотирьох місяців, коли у нього вже був захисник [4, п.п. 18, 21, 22 і 26]. Проте було констатовано, що його первинні визнавальні покази вочевидь вплинули на стратегію слідства та створили межі, в яких мала будуватись подальша стратегія захисту заявника. Відповідно незалежно від того, чи вирішив О. Собко відмовитись від визнавальних показів, чи підтримувати їх, початкове порушення його права на захист не могло бути виправлено самим лише фактом подальшого надання йому правової допомоги.

Таким чином, юридична зміна процесуального статусу особи зі свідка на підозрюваного відбулася пізніше ніж фактична, що спричинило порушення права особи на захист, яке не може бути виправлено у подальшому.

Аналогічна ситуація склалася у справі «Трутьєв проти України» [5], де Європейський суд з прав людини своїм рішенням від 23 червня 2016 року визнав порушення статті 6 Конвенції щодо допиту заявника без адвоката. Так, національний суд України під час постановлення вироку хоча і не послався на докази (допит підозрюваного без адвоката, і т.д.), а послався на покази данні зазначеною особою разом з адвокатом, в яких він повторив, ті покази, які дав без адвоката. Проте, Європейський суд з прав людини вказав на те, що національні органи обмеження права заявника на адвоката на ранній стадії, не може бути виправлено тим, що згодом заявник був юридично представлений, і повторив свої свідчення в присутності адвоката.

У практиці правоохоронних органів однією з поширених проблемних ситуацій є розслідування дорожньо-транспортних пригод (ДТП) в умовах неочевидності, тобто коли на початковому етапі розслідування не зрозуміло, у діях якої саме особи вбачається порушення Правил дорожнього руху, що спричинило ДТП. У такому випадку «потенційні підозрювані» беруть участь у проведенні слідчих (розшукових) дій – допиті, слідчому експерименті як свідки. У подальшому результати таких слідчих (розшукових) дій є підґрунтям для проведення відповідних експертиз.

У результаті, коли особа в такому кримінальному провадженні набуває процесуального статусу підозрюваного, постає питання про визнання доказів, отриманих у результаті слідчого експерименту та

швидше, ніж офіційно визнаний юридичний статус (наприклад, коли щодо особи, яка перебуває у статусі свідка, з'являються підозри про причетність до вчинення злочину, проте немає правових підстав визнати її підозрюваною, чим фактично порушується її право на захист) [8, с. 134].

У цьому контексті доцільно проаналізувати кримінальне процесуальне законодавство України. Відповідно до частини 1 статті 42 КПК України особа набуває статус підозрюваного у випадках:

- повідомлення про підозру у встановленому КПК України порядку;
- затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення;
- складення повідомлення про підозру, однак не вручення його особі внаслідок невстановлення її місцезнаходження, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

Проте, у ході розслідування кримінального правопорушення, зокрема на початковому етапі, виникає необхідність спілкування з особою для перевірки її причетності до вчинення злочину, отримання від неї можливої викриваючої її інформації. Таким чином, предметом допиту такої особи є обставини, які розкривають сутність фактичної (а не юридичної) підозри. Проте немає правових підстав надати особі статус підозрюваного, оскільки відсутні підстави затримання відповідно до статей 207, 208 КПК України або недостатньо доказів для складання письмового повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Опитування такої особи або спілкування з нею як свідка (причому до предмету допиту входять питання, направлені на перевірку особи на причетність до злочину, як при допиті підозрюваного) тягне порушення права на захист. А для набуття такою особою процесуального статусу підозрюваного за чинним кримінальним процесуальним законодавством у цьому випадку немає підстав. Право свідка на правову допомогу адвоката (п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК), у свою чергу, не може у повному обсязі замінити гарантування права особі на захист.

Для глибшого розуміння правових наслідків такої ситуації проаналізуємо обставини, що були предметом розгляду Європейського суду з прав людини у справі «Собко проти України» [4].

Так, 3 жовтня 2008 року працівники правоохоронного органу допитували О. Собка кілька разів. Першого разу його було допитано, разом з дружиною, як свідка загибелі пасинка. Європейський суд з прав людини зауважує, що працівники правоохоронного органу вирішили повторно допитати О. Собка того ж дня на підставі інформації, отриманої від судово-медичного експерта про те, що смерть хлопчика настала внаслідок задушення третьою особою. Будучи повторно допитаним у його будинку, О. Собко продовжував дотримуватися версії «нещасного випадку». Тоді його доправили до відділу міліції, де йому було запропоновано «розповісти правду», і де він написав явку з повинною [4, п.п. 11-13].

[Текст] / Д.О. Пануніна// Вестник Челябинского государственного университета. – 2012. – №3. – с. 133-136.

12. Ахметова Н.А. Международные опыт противодействия коррупции [Текст] / Н.А. Ахметова // Власть. – 2009. – №12. – с. 73-75.

13. Вігнанський М. Патруль в авторитеті. Ликвідація ГАИ в Грузії повисила довіряє к поліції [Текст] / М. Вігнанський // Время новостей. – 2005. – №128. – С. 8-10.

14. Вербер Б. Энциклопедия Относительного и Абсолютного знания / Б. Вербер – Гелеос, Рипол класик, 2009. – 384 с.

15. Мартишкин В.М. Противодействие коррупции в современных условиях [Текст] / В.Н. Мартишкин // Актуальные проблемы экономики и права. – 2011. – № 4 (20), Октябрь-Декабрь. – С. 67-73.

16. Актуальні питання боротьби з корупцією. Сінгапурський досвід [Текст] / Р.С. Тютюнник // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика протидії злочинності в сучасних умовах». – Львів, 2014. – С. 300-304.

17. Actual problems of anticorruption activity [Текст] / Р.С. Тютюнник // Збірник матеріалів V щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки». – К., 2015. – С. 300-308.

Воробей О.В.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ДОКУМЕНТАМИ, ЩО ВИЛУЧАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Як відомо, документи часто фігурують як джерела доказів у кримінальних провадженнях. Тому виникає необхідність у встановленні способу виготовлення документа, наявності внесення до нього змін, виявленні ознак часткової підробки тощо. Об'єктами, що вилучаються, нерідко стають документи, які посвідчують особу, банкноти, пластикові картки, квитки тощо.

Безперечно, що документи, які вилучаються, вимагають дбайливого поводження з ними. Доцільно зазначити основні правила поводження з документами-речовими доказами:

- працювати у рукавичках;
- зберігати документи необхідно в окремих конвертах (пакетах), а не підшивати до матеріалів кримінального провадження;
- всі написи на конверті робляться до розміщення у ньому документа;
- перегинати і складати документи можна лише за наявними складками (невеликі за розмірами документи упаковуються у розправленому вигляді);
- не можна робити поміток, наприклад, обводити або підкреслювати якийсь фрагмент ні на лицьовому, ні на зворотному боці, за винятком

відмітки у вигляді відбитку штампу установи (хоча і це небажано). Він наноситься самим експертом на вільній від записів ділянці документа, причому лише після проведення всього об'єму досліджень;

– оберігати документи від дії світла, вологи, високої температури, щоб уникнути істотних змін їх властивостей;

– розташовувати документ у конверті між аркушами чистого щільного паперу (або картону), що захищає документ, і запобігає можливості випадкового приклеювання документа до конверта;

– запечатаний пакет не потрібно прошивати;

– при огляді необхідно користуватися пінцетом (за винятком огляду спалених і дуже старих документів), щоб не забруднити документи і не залишити власні відбитки пальців;

– крихкий або розірваний документ вилучають за допомогою гумової груші або іншого пристосування, потім розміщують між скельцями або між прозорими плівками і скріплюють їх липкою стрічкою, лейкопластиром або ізоляційною стрічкою. Такі документи забороняється наклеювати на основу.

Особливо обережно варто поводитись під час проведення слідчих (розшукових) дій з пошкодженими документами, до яких належать: розірвані, зім'яті, жовані, склеєні, вогкі, цвілі, спалені, зотлілі. Результати дослідження з метою відновлення розірваних документів багато в чому залежать від повноти наданих експерту матеріалів. Втрата окремих клаптиків може знівелювати вирішення завдання відновлення.

Також можуть бути виявлені зім'яті документи. По можливості такі документи розправляють і закріплюють по краях за допомогою спеціальних рамок або між склом, краї якого фіксуються. Якщо розправляти його недоцільно (наприклад, механічний вплив може пошкодити документ, знищити слабо видимі записи тощо), то у тому вигляді, як був виявлений, документ упаковують у відповідну за розміром коробку.

Іноді на дослідження надходять документи, записи в яких залиті плямами крові. Одночасно такі документи можуть бути сильно зім'яті, склеєні засохлою кров'ю, наприклад паперові пижі, вилучені з тіла потерпілого. В такому разі документ необхідно розклеїти. Зазвичай для цього застосовують розмочування у суміші води із гліцерином. Механічним шляхом з документа видаляють згустки крові, а потім проводять відновлення текстів за допомогою методів для виявлення залитих записів.

При роботі з документами, що піддавались дії високих температур, потрібно бути дуже уважними та звертати увагу на ступінь пошкодження. Вилучення спалених документів здійснюється з дотриманням певних запобіжних заходів, оскільки такі документи легко руйнуються. Обвуглені документи вилучають пінцетом без гострих країв. На практиці

справ, 2013. – С. 228.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: за станом на 13.04.2012 – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/Laws/show/4651-17>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: [наук.-практ. комент.] : у 2 т. – Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – С. 768.

6. Про судову експертизу: Закон України: станом на 25 лютого 1994 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – С. 232.

7. Свобода Є.Ю., Урбановська О.М. Проблемні питання призначення та проведення експертизи за новим кримінальним процесуальним законодавством / Є.Ю. Свобода, О.М. Урбановська // Збірник матеріалів круглого столу. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2013. – С. 228.

Терещенко Ю.В.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЗМІНИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Згідно з практикою Європейського суду з прав людини особа набуває статусу підозрюваного, який обумовлює застосування гарантій статті 6 Конвенції, не тоді, коли їй цей статус надається офіційно, а тоді, коли національні органи влади мають достатні підстави підозрювати цю особу у причетності до злочину (рішення у справі «Брюско проти Франції» (Brusco v. France) від 14 жовтня 2010 року, заява №1466/07) [7, п. 47].

Тобто, своєчасність набуття особою процесуального статусу підозрюваного є гарантією дотримання статті 6 Конвенції.

Зміна кримінального процесуального статусу особи зі свідка на статус підозрюваного, як правове явище, має як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивним є те, що у разі зміни правового становища на досудовому провадженні особа набуває саме такого процесуального статусу, який відповідає її фактичному становищу. Це впливає на зміну правовідносин і дає особі можливість використовувати відповідні правові засоби захисту своїх прав, свобод та законних інтересів.

Серед негативних наслідків зміни кримінально-процесуального статусу особи у кримінальному судочинстві, з позиції забезпечення прав і свобод людини, можемо назвати такі:

1. Погіршення правового становища особи (наприклад, у разі зміни статусу свідка на статус підозрюваного становище особи погіршується тим, що до неї можуть бути застосовані запобіжні та інші заходи процесуального примусу);

2. Вразливість прав особи, оскільки фактичний статус може змінитися

такого процесуального виду експертизи, як комплексна експертиза законодавець в ст. 486 КПК передбачив комплексну психолого-психіатричну експертизу підозрюваного та обвинуваченого, такий стан справ може призвести до зародження дискусій в науковій літературі та виникнення проблемних ситуацій в практичній діяльності [3, с. 65].

Разом з тим в чинному КПК не визначено форми реалізації стороною захисту права самостійного залучення експерта. Зокрема, не зрозуміло, який документ у такому випадку буде підставою для проведення експертизи – доручення, заява, адвокатський запит чи інший документ [1, с. 63-64]. Впливають проблемні питання щодо збирання та подання доказів, оскільки сторона захисту фактично позбавлена рівної зі стороною обвинувачення можливості щодо збирання та подання доказів. Невизначеним залишається і питання щодо попередження експерта про кримінальну відповідальність. Якщо сторона обвинувачення наділена всіма правами стосовно попередження експерта про кримінальну відповідальність за надання неправдивого висновку, то сторона захисту такими повноваженнями не наділена. А отже, порушено не лише принцип рівності сторін перед законом, а й принцип змагальності сторін.

Підсумовуючи варто відмітити, що призначення та проведення експертиз у кримінальному провадженні – складна система злагоджених дій різних суб'єктів кримінального процесу, зокрема слідчого, який визначає істотні обставини, які підлягають з'ясуванню та експерта, який використовуючи власні спеціальні знання надає відповіді на питання, які цікавлять досудове розслідування. Незважаючи на окремі прогалини та неточності понятійного апарату нового КПК, його прогресивні положення дозволяють суттєво розширити можливість застосування учасниками кримінального провадження спеціальних знань для забезпечення повноти доказів з метою встановлення істини у справі та захисту особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, охорони прав і свобод.

Список використаних джерел

1. Заруцький В.А. Зміни нового КПК, які торкнулися діяльності експертів законодавством / В.А. Заруцький // Збірник матеріалів круглого столу. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2013. – С. 228.

2. Канфуї Н.П. Проблеми проведення судових експертиз, що виникають під час реалізації нового КПК України 2012 року / Н.П. Канфуї // Науковий вісник. – К.: Національної академії внутрішніх справ, 2014. – С. 141-148.

3. Кирилюк Є.Є. Актуальні питання призначення експертизи за новим кримінальним процесуальним законодавством України / Є.Є. Кирилюк // Збірник матеріалів круглого столу. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх

застосовують ряд прийомів для вилучення спалених документів. Так, їх можна перемістити на заздалегідь підготовлену підкладку потоком повітря, або за допомогою наелектризованого тертям шматка целулоїду, що притягає на нетривалий час легкі предмети. Можна використовувати для вилучення скляну трубочку, з'єднану з гумовою грушею. Після стискання груші трубочку прикладають до документа, а потім грушу відпускають. Документ притягається до трубочки за рахунок атмосферного тиску. Для відділення документа грушу стискають.

Транспортування спалених документів доцільно здійснювати у коробці з ватою, в якій вата закрита тоненьким папером. Для додавання певної еластичності спалені документи обробляють 15% розчином гліцерину у воді. Шматочки розміщують між двома скельцями і окантовують. Належні результати дає обробка документів мінеральними оліями, можна у суміші з бензином. Можна застосувати розм'якшення за допомогою води – розпорошити її пульверизатором або за допомогою пари (пульверизатор спрямовують угору, а не на документ).

У процесі огляду місця події виявлені документи фотографують методом виміральної фотографії з внесенням відповідних даних у протокол.

У протоколі зазначається:

- місце знаходження документу;
- найменування (паспорт, посвідчення, лист, довідка, записка тощо);
- на чие ім'я заповнений документ;
- серійний номер, дата видачі або складання, ким виданий, організація, яка видала;
- зміст документу (повний – для короткого за змістом документу, перша та остання фрази – для документу з великим текстом);
- розмір документу у складеному та розгорнутому вигляді;
- з чого складається, його вигляд (аркуш паперу, бланк, бланк-книжка), кількість сторінок (окрім обкладинки); кількість пронумерованих сторінок;
- наявність обкладинки, з чого виготовлена, матеріал (ледерин, картон, полімер тощо), колір обкладинки, надписи та зображення на ній;
- вид та особливості паперу (щільність, колір, характер країв), якість паперу (низького гатунку, якісний, глянсовий, тонкий, щільний тощо);
- спосіб нанесення тексту та зображень у бланку в цілому та його частинах (друкарський, рукописний, на принтері тощо). Вказуються вихідні дані видавництва.
- наявність захисної сітки, її вигляд та колір; наявність інших елементів захисту;
- колір та характеристика фарбувального матеріалу, вид пишучого приладу, яким виконані рукописні записи у документі;
- наявність підписів, чим вони виконані та де розташовані, від імені

якої особи, особливості виконання (нерозбірливий, з повторним обведенням штрихів, наявність вдавнених незабарвлених штрихів);

– наявність та місце розташування фотознімків, хто на них зображений (чоловік чи жінка, приблизний вік на вигляд), чи завірені вони відтиском печатки;

– наявність відтисків штампю або печатки, місце їх розташування, щодо кожного відтиску вказується: розташування, форма, колір фарбувального матеріалу, зміст, відповідність змісту найменуванню документа;

– загальний стан документу (забруднений, зім'ятий, обвуглений тощо); наявність розривів, згинів, нашарувань сторонніх речовин на документах, місце їх розташування;

– ознаки, що можуть свідчити про можливу підробку документа (тільки доступні для візуального сприйняття); при цьому будь-які висновки про факт підробки у протоколі не робляться;

– дані про фотографування документа, способи зйомки;

– дані про спосіб упаковки, опечатування, про пояснювальні записи та підписи.

Окрім самих документів по справам, пов'язаним з підробкою документів, необхідно вилучати також матеріали та обладнання, які могли використовувати для виготовлення фальшивих бланків тощо. Наприклад, фарби, друкарські форми, картриджі, принтери тощо.

Список використаних джерел

1. Воробей О.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів: навчально-методичний посібник / О.В. Воробей, І.М. Мельников, О.Г. Волошин. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 303 с.

2. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: Наук.-практ. посібник / За ред. Н.І. Клименко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.

3. Разумов Э.А. Практическое руководство по криминалистике : Учеб.-практ. пособ. / Э.А. Разумов ; под ред. И.П. Красюка. – К. : ООО «Элит Принт», 2011. – 465 с. : ил.

Воробей О.В., Печерський А.О.

ПЛАСТИКОВІ КАРТКИ: ЇХ ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ

Пластикові картки вже стали незамінним атрибутом нашого життя: дисконтні, банківські, телефонні та безліч інших видів.

Пластик зараз використовується як основа для великої кількості документів зі спеціальними засобами захисту від підробки. Як правило, матеріалом для виготовлення пластикових карток класичного типу є полівінілхлорид (ПВХ), стійкий до механічних і фізичних впливів. Він є найбільш використовуваним матеріалом завдяки своїм унікальним

перед експертом виникає складне питання, оскільки, відповідно до вимог чинного КПК України, усі процесуальні рішення слідчий, прокурор приймають у вигляді постанов [2, с. 144].

Судячи з вище описаних статей стає зрозумілим, що під час судового розгляду як доказ може бути надано одночасно два висновки виконані різними експертами, в різний час, з одних і тих самих питань, як за дорученням сторони обвинувачення, так і зі сторони захисту. У разі залучення експерта стороною захисту самостійно або за її клопотанням слідчим суддею необхідно розуміти, що на вирішення експерту можуть бути поставлено багато додаткових питань, що не стосувалися об'єкта дослідження, а також не вирішувались під час проведення експертизи, призначеної стороною обвинувачення, які можуть відіграти важливе значення для кримінального провадження та в подальшому впливати на результат судового розгляду. Такий поворот забезпечує повноту дослідження усіх матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи [2, с. 144].

Варто зазначити, що під час оцінки судом двох висновків з аналогічних питань, складених різними експертами, які можуть бути подані як стороною обвинувачення, так і стороною захисту, та у разі їх часткового розходження, питання застосування експертом методів матиме вирішальне значення для врахування та покладення результатів експертизи в основу рішення, в подальшому прийняті рішення по справі [7, с. 150].

На сьогодні вже не є актуальними, так звані, попередні дослідження, які проводилися в процесі дослідчої перевірки до відкриття кримінального провадження, чим покладено кінець довготривалій дискусії щодо допустимості чи недопустимості доказів, отриманих внаслідок таких досліджень, оскільки відтепер слідчі дії в тому числі і призначення експертизи може проводитися одразу після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудового розслідування [3, с. 66].

Аналізуючи КПК України 2012 року, можна виділити ряд очевидних прогалин та помилок. Це перш за все відсутність будь-яких вказівок про вироблені багаторічною практикою такі види експертиз, як додаткова, комісійна, повторна, комплексна, оскільки наведені види експертиз закріплені в межах цивільного, адміністративного, господарського судочинства, які стосуються регулювання порядку призначення експертиз у кримінальному провадженні. Особливо привертає увагу відсутність у чинному КПК визначення понять первинної, додаткової, комісійної, повторної та комплексної експертиз та відсутності роз'яснень щодо двох останніх видів експертиз. Адаже, визначення понять первинної, додаткової та повторної експертизи, мають значення для реалізації принципів судово-експертної діяльності, а саме: законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження. Також важливим є те, що не визначивши тлумачення

экономической направленности: материалы 52-х криминалистических чтений: Ч. 1. – М.: Акад. управления МВД РФ, 2011. – С. 35-37.

Степчук Я.О., Садченко О.О.

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Розвиток науки, техніки та нових технологій призводить до того, що для успішного розгляду та вирішення все більшої кількості справ у суді необхідно застосовувати спеціальні знання, що сприяють ухваленню законних та обґрунтованих судових рішень. Використання таких знань можливе й через призначення судової експертизи, покликаній своїми спеціальними методами, прийомами та засобами сприяти встановленню обставин, які мають значення для справи.

Новим Кримінальним процесуальним кодексом (далі – КПК) встановлюється процесуальна рівність та змагальність сторін. У ньому зазнали змін й підходи до використання спеціальних знань обізнаних осіб як джерела доказу, що надає сторонам кримінального провадження значно ширших можливостей застосування у доказуванні інституту судової експертизи. Зокрема, згідно з новим КПК експерта може залучати як сторона обвинувачення, так і сторона захисту, для отримання нових доказів на основі використання спеціальних знань.

Призначення експертизи є слідчою дією, яка здійснюється слідчим, прокурором та закріплюється в постанові про призначення експертизи, а її проведення це результат використання експертом спеціальних знань, що закріплюється у висновку експерта. Відповідно до положень ч. 1 ст. 242 КПК України, «експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання». Таким чином, експертиза за ініціативою будь-якої зі сторін кримінального провадження має бути проведена на підставі такого документа, як звернення, а за ініціативою слідчого судді чи слідчого – на підставі доручення. Більше того, під час вирішення питання про призначення та проведення експертизи за ініціативою сторони захисту остання має звернутися до слідчого, прокурора (ч. 1 ст. 243 КПК України), а в разі їх відмови – до слідчого судді (ст. 244 КПК України) з відповідним клопотанням [5, с. 619, 622-624].

Отже, чинний КПК України визначає три види процесуальних документів, на підставі яких має бути призначено судову експертизу, а саме: звернення слідчого або прокурора, доручення слідчого судді або суду, клопотання сторони захисту або слідчого (прокурора). При цьому, в останньому випадку, беручи до уваги зміст ч. 6 ст. 244 КПК України, слідчий суддя чи суд повинні винести відповідну ухвалу, що збільшує загальний список процесуальних документів до чотирьох. За таких умов

фізичним властивостям і тривалій історії застосування. Наприклад, ПВХ механічно стабільний у діапазоні температур від -20 до +65°C.

За довгий час використання як основного матеріалу у виробництві пластикових карток було налагоджене виробництво супутніх матеріалів, адаптованих для використання з ПВХ. Це спеціальні фарби і термотрансферні фарбувальні стрічки для сублімації, клеї, магнітні стрічки, смуги для підпису, голографічні плівки для гарячого пресування на ПВХ тощо.

Також застосовуються альтернативні полімерні матеріали з жорсткою поверхнею:

- поліетилентерефталат (ПЕТ-G), що за властивостями близький до ПВХ, але у своєму складі не містить хлору. Широко застосовується як альтернатива ПВХ у випадках, коли основне значення надається екологічним аспектам;

- АБС-пластик, в основному, застосовується у виробництві монолітних телефонних карток;

- полікарбонат використовується для випуску ідентифікаційних карток, призначених для лазерної персоналізації;

- теслін (синтетичний папір Teslin® – синтетичний матеріал на основі поліолефінів, що має мікропористу структуру (65% обсягу якої – повітря)), вологостійкий, м'який, але міцний і довговічний. Поєднує в собі друкарські властивості паперу із міцністю і водостійкістю пластику, його можна різати, тиснути фольгою, ембосувати, наносити на нього клейовий шар і ламінувати. Для друку можна використовувати стандартне обладнання і фарби. Крім того, «Теслін» значно дешевше ПВХ, однак цьому матеріалу поки не вдається суттєво потіснити ПВХ, виготовлені з нього карти називають псевдопластиковими.

Переваги використовуваних полімерних матеріалів, порівняно з папером, полягають у їх більшій механічній міцності, стійкості до впливів зовнішнього середовища (температури, вологості, різних хімічних реагентів тощо). Також пластик краще зчіплюється з різними ламінатами, можна використовувати деякі додаткові технології захисту, які є неможливі на паперовій основі. При цьому, пластик у багатьох випадках дозволяє використовувати практично всі поліграфічні технології, вже століттями відпрацьовані на папері. Новий субстрат дозволяє отримувати кілька нових захисних елементів проти підробки, таких як прозоре вікно, тіньове зображення, різновиди мікроперфорації та ін. З використанням прозорого пластику легко створювати дифракційні оптичні елементи, що неможливо на паперовому носії.

За призначенням прийнято виділяти такі різновиди пластикових карт: ідентифікаційні карти: паспорти; водійські посвідчення; службові посвідчення; перепустки; платіжні картки; банківські карти: кредитні картки; дебетові картки; телефонні карти; візитки; клубні картки;

дисконтні картки; подарункові сертифікати.

За типом носія конфіденційної інформації, записаної в картці, прийнято виділяти такі різновиди пластикових карт: картки зі штрих кодом; картки з магнітною смугою (магнітні картки); чіповані картки.

Будь-який пластиковий документ являє собою багатошаровий «пиріг». Кількість таких шарів може досягати десяти. Найпростіші – це тришарові пакети, коли в середині знаходиться пластикова сторінка з нанесеним двостороннім зображенням, а зверху і знизу – шари ламінату. При відповідному тиску і температурі все це зварюється і виходить пластикова карта.

Чим більше шарів, тим більше можливостей застосовувати різні типи захисту. В принципі, будь-який шар можна наділяти захисними властивостями, прийнятними для даного матеріалу, не кажучи вже про поліграфічні шари, до яких може бути застосовано практично будь-який захист, що використовується при друкуванні на паперовому носії.

Крім візуальних захисних ознак, на пластик, як і на папір, можуть наноситися також машинозчитувані ознаки: фарби зі спеціальними властивостями (не обов'язково оптичними), впровадження в пластик речовин з унікальними властивостями, наявність яких визначається спеціальними приладами тощо.

Таким чином, ми розглянули сучасні види пластикових карток, властивості матеріалів, що використовуються у виробництві даних документів, характерні риси захисту від підробки тощо. Оскільки аналітики вважають, що в недалекому майбутньому всі основні ідентифікаційні документи стануть пластиковими, то криміналістам потрібно знати їх особливості та сучасні модифікації.

Список використаних джерел

1. Киричок П.О. Захист цінних паперів та документів суворого обліку: моногр. / П.О. Киричок, Ю.М. Коростіль, А.В.Шевчук. – К. : НТУУ «КПІ», 2008. – 368 с.

2. Маресин В.М. Защищенная полиграфия [Электронный ресурс] : справочник / В.М. Маресин. – 2-е изд., стер. – М.: ФЛИНТА, 2014. – 640 с.

Воробей О.В., Погребна А.О.

СУЧАСНІ ВІЗУАЛЬНІ (ПУБЛІЧНІ) ЕЛЕМЕНТИ ЗАХИСТУ В БАНКНОТНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

У розвинених країнах світу в останні роки було розроблено нові прогресивні наукоємні технології, що значно покращили рівень захисту документів від підробки [2, с. 8].

Захищену поліграфію можна визначити як галузь поліграфії, яка виробляє поліграфічну продукцію з захисними ознаками (елементами) – захищену поліграфічну продукцію – шляхом використання спеціального

характеристика службових злочинів корупційної спрямованості є однією з найбільш важливих складових розслідування, оскільки має багатий інформаційний потенціал, що застосовується для формування теоретичної бази версії.

Криміналістичну характеристику службових злочинів корупційної спрямованості необхідно розглядати як ієрархічну, за ступенем криміналістичної значущості, систему елементів, що визначаються способом та механізмом їх вчинення, характером суб'єктів вказаної діяльності, сферою та особливостями основної службової діяльності, в якій задіяні особи, що вчинили такий злочин тощо.

До елементів внутрішньої структури службових злочинів доцільно відносити: особу суб'єкта службових злочинів; мету, мотиви вчинення службового злочину з перевагою корупційних інтересів; наявність і порушення системи законодавчих актів та інших правових норм, що визначають повноваження і функції службових осіб; обстановку вчинення злочину (куди, окрім часу, місця та інших факторів злочину, входить і специфіка службового середовища); механізм вчинення злочину – його підготовка тощо [4, с. 35].

Особливостями розслідування службових злочинів корупційної спрямованості є те, що злочинна діяльність має доволі низький відсоток її відображення очевидцями.

Таким чином криміналістична характеристика службових злочинів корупційної спрямованості – це сукупність узагальненої інформації щодо типових способів вчинення злочину та притаманних їм слідів, часу, місця та обстановки вчинення злочину, характеристики особи злочинця та особливостей його мотивації, яка ґрунтується на висновках попередніх наукових досліджень та матеріалах слідчої і судової практик, задля забезпечення швидкого, повного, всебічного та об'єктивного розслідування злочинів.

Список використаних джерел

1. Шепітько В.Ю. Розслідування злочинів корупційної спрямованості : наук.-практ. посібник / В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель. – Х. : Харків юридичний, 2013. – 220 с.

2. Костылева Г.В. Должностные преступления коррупционной направленности / Г.В. Костылева, М.М. Милованова // Следователь. – 2012. – № 12. – С. 31-35.

3. Букаев Н.М. Особенности методики расследования должностных преступлений коррупционной направленности : монограф. / Н.М. Букаев, В.В. Крюков. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 176 с.

4. Коваль А.В. Основные сферы проявления коррупционных отношений в Вооруженных силах / А.В. Коваль // Криминалистическое обеспечение расследования преступлений коррупционной и

здійснюватися як особами, уповноваженими на здійснення функцій держави, так і іншими особами, прирівняними названим Законом до них, фізичними особами й уповноваженими представниками юридичних осіб; 2) дана діяльність пов'язана не тільки з протиправним використанням особою наданих їй службових повноважень, а й з протиправним наданням таким особам обіцянок/пропозицій чи наданням неправомірної вигоди.

Найбільш небезпечними серед корупційних проявів є кримінально-карані діяння, які у спеціальній літературі називають «корупційні злочини», «злочини корупційної спрямованості», «злочини, пов'язані із корупцією». Цим діянням притаманні такі ознаки: зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень задля задоволення корисливих чи інших особистих інтересів або інтересів інших осіб; привласнення, розтрата чужого майна з використанням службового становища; незаконне одержання матеріальних або інших благ, пільг, переваг; одержання кредитів, позичок, допомоги, придбання цінних паперів, нерухомості не передбачених законодавством або на якій особа не має права та ін. [1, с. 10-11].

Особливістю службових і більшості корупційних злочинів є те, що суб'єктами їх вчинення можуть бути лише службові особи. Фактично службові злочини є ядром, основою корупційної злочинності. За основу об'єднання службових злочинів корупційної спрямованості нами було взято такі критерії: 1) публічна службова особа; 2) корупційна спрямованість; 3) корисливий мотив або інша особиста зацікавленість; 4) порушення прав і законних інтересів громадян або організацій чи охоронюваних законом інтересів суспільства або держави.

Сьогодні більшість корупційних злочинів залишаються латентними, що пояснюється: зростанням «професіоналізму» злочинців; недосконалістю законодавства; тісними «діловими» контактами осіб, які володіють значними грошовими сумами, здобутими злочинним шляхом, і державних службовців, які займають керівні посади з владними повноваженнями, що призводить до виникнення різноманітних корумпованих структур. Корумповані особи при цьому мають не лише організаторські здібності й професійні знання, а й часто навіть кримінальний досвід, самі проявляють ініціативу, виконуючи ті чи інші дії в інтересах злочинної організації, яка їх корумпувала.

Криміналістична характеристика злочину є важливим і невід'ємним елементом окремої методики розслідування будь-якого виду злочинів. Переоцінити її важливість неможливо, оскільки вона є інформаційною базою, яка дозволяє сформулювати обставини, що підлягають доказуванню, виділити типові слідчі ситуації, визначити найбільш значимі особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій як основних джерел одержання доказової бази у кримінальному провадженні. Криміналістична

обладнання, матеріалів і технологічних прийомів. За три з половиною століття свого існування захищена поліграфія, залишаючись в рамках загальної поліграфії, набула власної системи прийомів і матеріалів, які в загальній поліграфії традиційно не використовуються. Іноді це пояснюється складністю і високою вартістю використовуваних технологій, які стають прибутковими тільки при величезних тиражах даного виду продукції. До таких технологій можна віднести, наприклад, орловський спосіб друку. Чималу роль в цьому відіграють також заходи урядів і виробників захищеної продукції, які перешкоджають поширенню інформації про ці специфічні технології. Зазначені заходи особливо потужні у виробництві грошових знаків, які є мішенню атак злочинців. Захищаючи свої національні валюти від підробок, виробники банкнот зберігають сутність більшості захисних ознак банкнот у таємниці.

Вибір кількості і поєднання різних захисних ознак залежить від призначення, умов застосування, рівня збитку у разі фальсифікації підробки конкретного виду захищеної поліграфічної продукції. Для запобігання підробки документів в них вводяться так звані захисні ознаки (елементи), якими є графічні або технологічні елементи поліграфічного продукту, створені за допомогою спеціальних прийомів.

Виробники захищеної поліграфічної продукції розуміють, що абсолютної системи захисту не існує. Наскільки б складна і багаторівнева вона не була, рано чи пізно її зможе відтворити або більш менш достовірно імітувати хтось інший. Питання може полягати тільки в економічній доцільності підробки цього виду захищеної продукції. Крім того, жодна захисна ознака не може бути універсальною і гарантувати захист від декількох передбачуваних видів підробки, тому виробник повинен використати збалансований комплекс захисту, щоб його відтворення для цього виду продукції було принаймні економічно не вигідним.

Як правило, для фальшивомонетника точне відтворення усього захисного комплексу – завдання практично нездійсненне, тому на фальшивках тільки частина захисних ознак може бути відтворена точно. Інші або відсутні, або імітуються з використанням спрощених технологій.

На відміну від закритих ознак, для яких найважливішим критерієм надійності є складність відтворення, для публічних ознак найважливішою характеристикою є не стільки складність їх відтворення при спробі підробки, скільки легкість і надійність перевірки. Можна вигадати елемент захисту, який практично неможливо буде помітити на оригіналі і достовірність якого в змозі визначити тільки експерт за допомогою спеціального обладнання. Навіть якщо підробити такий елемент буде дуже складно, його захисні властивості все ж невеликі, оскільки ще до того, як документ з підробкою такого захисту потрапить до експерта, який цю підробку визначить, він вже деякий час буде в обігу. Найбільшу ефективність має елемент, який поєднує в собі дві властивості: він легко

буде пізнаватися і в той же час важко відтворюватися.

Прикладом такої ознаки може бути водяний знак, який з самої своєї появи і досі є незмінним атрибутом фактично будь-якої захищеної паперової продукції. Проте не усі захисні ознаки мають цю вкрай корисну властивість. Захисні властивості багатьох з них змінюються з часом. Зміна (як правило, зниження) захисних властивостей певної ознаки з часом може бути обумовлено декількома причинами. Деякі ознаки, розпізнавані органами чуття, ослаблюються у міру використання цього виду захищеної паперової продукції. Наприклад, такі ознаки банкнот, як колірна гамма, характерний блиск і хруст паперу, ослаблюються по мірі зношення банкноти. Інша причина послаблення захисних властивостей пов'язана з широким поширенням технології, яка використовувалася для їх створення. Наприклад, голограми одразу після своєї появи були дуже ефективним способом захисту, але у міру того, як технологія їх виготовлення ставала, доступнішою, особливо після того, як навчилися робити репліки з оригінальної голограми, захисна роль ознаки знизилася. Так само ефективні були, наприклад, захисні властивості термочутливих фарб, що міняють свій колір залежно від температури, до тих пір, поки вони не стали широко доступні. Тому виробник захищеної продукції зацікавлений в тому, щоб використовувана ним технологія не була широко доступною. Ця мета може досягатися різними способами.

Нині, як вже відзначалося, індустрія захищеної поліграфії переживає період бурхливого розвитку. Виробники захищеної продукції та різні фірми представляють на ринку величезну кількість нових розробок, які у разі їх застосування можуть стати новими захисними елементами банкнот або інших документів. Тому перерахування усіх елементів, що застосовуються для захисту, є неможливим.

Розглянемо ті захисні ознаки, які вже деякий час застосовуються у сучасному банкнотному виробництві. Поділ захисних ознак на традиційні і новітні є доволі умовним, оскільки аж до другої половини минулого століття основними (а часто і єдиними) елементами захисту був захищений папір (як правило, з водяним знаком) і металографський друк. Для банкнот доларів США, наприклад, така ситуація зберігалася аж до 90-х років минулого століття.

До традиційних публічних ознак, зазвичай, відносять: водяні знаки; захисні волокна; захисні стрічки. Усі ці три перераховані ознаки з'являються на папері в процесі їх виготовлення. Ще до традиційних елементів відносяться зображення, виконані металографським друком. Вони мають характерний насичений колір і виражену рельєфність, яка легко розпізнається на дотик. Як правило, металографським способом друкують основний графічний сюжет грошової банкноти або цінного паперу [3, с. 20]. Ще до вказаної категорії відносяться зображення, виконані ірисовим, а також орловським способом друку; елементи,

С.В. Павлов. – Запоріжжя, 2004. – 191 с.

3. Зорин Г.А. Интеграция технологии интенсивного обучения и криминалистических информационно-аналитических технологий // Воронежские криминалистические чтения: сб. науч. тр. / под ред. О.Я. Баева. – Воронеж, 2006. – Вып. 7.

Старушкевич А.В., Светов В.С., Теляков І.О.

СЛУЖБОВІ ЗЛОЧИНИ КОРУПЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ТА ЇХ КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Характеристика сучасного стану злочинності в Україні свідчить про те, що в її структурі відбуваються суттєві зміни, які вказують на активізацію й водночас професіоналізацію цього виду суспільно небезпечної діяльності. Окрему групу злочинів становлять ті, що вчиняються в сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг. Характерною рисою злочинності серед службових осіб є їх корупційний характер. Сучасний стан наукової розробленості питань протидії службовим злочинам корупційного спрямування характеризується перевагою кримінально-правових та кримінологічних досліджень.

Серед вітчизняних науковців помітний внесок у вирішення зазначених питань, зробили Л.В. Багрій-Шахматов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.М. Гарашук, П.Т. Гега, В.О. Глушков, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, А.П. Закалок, В.С. Зеленецький, О.Г. Кальман, М.І. Камлик, Н.І. Клименко та інші.

До сьогодні в Україні немає нормативного акту, в якому б розкривалося розуміння корупційних злочинів. Терміни «корупція», «корупційні правопорушення», «корупційні діяння», «правопорушення, пов'язані з корупцією» вживаються в законах України «Про боротьбу з корупцією», «Про державну службу», «Про прокуратуру», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та в інших законах.

У вітчизняному законодавстві поняття корупції визначається в Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 7 квітня 2011 р., де у ст.1 зазначається, що під корупцією розуміється використання особою, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди цій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Виходячи з такого визначення корупції, до основних переваг цієї законодавчої дефініції варто віднести такі: 1) корупційна діяльність може

цілісність системи тактико-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів.

Поряд із розумінням настанови існує поняття готовності до діяльності. Значення готовності до професійної діяльності визначається тим, що вона є істотною передумовою цілеспрямованої діяльності людини, яка забезпечує її здійснення, усталеність і ефективність. Зазначене розуміння психологічної готовності потрібно визнати базовим для з'ясування специфіки готовності працівників практичних підрозділів до використання на практиці тактико-криміналістичного арсеналу.

Криміналістична готовність означає здатність особи використовувати на практиці криміналістичні методи, прийоми і засоби оптимізації боротьби зі злочинністю, зокрема й усвідомлення криміналістичних завдань, що виникають під час розслідування злочину, можливих способів діяльності, оцінку власних можливостей, визначення моделі майбутньої поведінки тощо. Готовність до будь-якої діяльності є об'єктом вивчення головним чином психологічних і педагогічних наук.

Під час розроблення тактико-криміналістичного напрямку забезпечення досудового розслідування злочинів, в основному, орієнтувалися на розроблення прийомів підготовки і проведення окремих слідчих та інших дій. Проте, сьогодні все більше науковців підкреслюють необхідність активного розроблення наукознавчих основ криміналістичної тактики, а також наукових основ слідчої діяльності, що стосуються організації досудового розслідування в цілому, не пов'язаних з прийомами окремих слідчих дій [3].

В межах цих розробок створені вчення про слідчі версії та планування розслідування, взаємодію слідчого з оперативними підрозділами, організацію вивчення особи підозрюваного, потерпілого, свідка.

Отже, криміналістичне забезпечення досудового розслідування злочинів розглядається не лише як вирішення прикладних завдань криміналістики, які полягають в розробленні і наданні органам досудового розслідування криміналістичних засобів і методик отримання, оцінки і використання інформації, необхідної для виявлення й досудового розслідування кримінальних правопорушень, а й як вирішення дидактичної функції, яка полягає у розробленні проблем навчання слідчих та працівників оперативних підрозділів криміналістичним методикам, озброєння їх криміналістичними знаннями.

Список використаних джерел

1. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів: монограф. / В.В. Бірюков. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 664 с.
2. Іщенко А.В. Проблеми призначення криміналістики в сучасних умовах (теоретико-прикладний аспект): монограф. / А.В. Іщенко,

виконані іридисцентними фарбами та такими, що змінюють колір (ОВІ); різні види прихованих зображень. Ці зображення виявляються при зміні кута зору до поверхні документу. Наприклад, кіп-ефект, що виявляється під кутом менше 45 градусів.

За останні роки до цих традиційних публічних захисних елементів додався ряд нових елементів, які стали застосовуватися для захисту банкнот й інших видів захищеної поліграфічної продукції. Наприклад, металізовані плівки з райдужними переливаннями кольорів і зміною графічних сюжетів, які називають голограмами, отримали широке поширення як захисні елементи. Голограма як захисний елемент була уперше застосована на початку 80-х років минулого століття для захисту кредитних пластикових карт MasterCard і VISA. Ще кілька років тому виготовлення голограм вважалося дуже трудомістким процесом. Проте на сьогодні вони стали доступні дуже широкому колу виробників. У зв'язку з цим захисні властивості цього елемента поступово знижуються.

До новітніх публічних ознак відноситься лазерна мікроперфорація, захисний ефект якої ґрунтується на тому, що спроба її імітувати механічними проколами призводить до появи нерівностей паперу в місцях проколу.

2d Iris (двомірний ірис) – це захисна ознака, для якої характерне поєднання різкого та поступового переходу кольорів. Більше того, у відмінності від традиційного ірисового друку, плавні кольорові переходи можуть проходити не лише в одному напрямі, а поширюватися у будь-яку сторону.

Нова захисна технологія американської компанії MOTION являє собою систему мікролінз, нанесених із мікрозображення. Цей новий захист, на думку фахівців компанії, є наступним поколінням засобів захисту паперових грошей. Зображення, що знаходиться під лінзою, візуально збільшується у декілька разів, а при нахилі банкноти створюється ефект руху: зображення наче пливе по поверхні. Звідси назва елемента – MOTION (рух). Зображення рухаються перпендикулярно напрямку нахилу, і його неважко розглянути як у відбитому світлі, так і у наскрізному світлі. Перевагою такого захисту є також те, що зображення добре помітно при поганому освітленні, тобто в умовах, найбільш сприятливих для реалізації підробки. На основі мікрооптичних технологій були розроблені й інші захисні ознаки, що мають подібний ефект.

Аналіз сучасних технічних засобів захисту документів дозволяє констатувати, що їх ефективність визначається успішним вирішенням таких завдань: можливістю візуальної (суб'єктивної) оцінки справжності і цілісності документа; можливістю об'єктивної і однозначної ідентифікації за допомогою спеціальних приладів і створенням для злочинців таких технічних, фінансових та інших труднощів, які позбавляють їх зусилля економічного сенсу.

Список використаних джерел

1. Авдошин В.В. Определение подлинности и платежеспособности денежных знаков : Методич. пособ. / В.В. Авдошин – М.: ИнтерКрим-пресс, 2008. – 104 с.

2. Киричок П.О. Захист цінних паперів та документів суворого обліку : моногр. / П.О. Киричок, Ю.М. Коростіль, А.В.Шевчук – К. : НТУУ «КПІ», 2008. – 368 с.

3. Маресин В.М. Защищенная полиграфия [Электронный ресурс] : справочник / В.М. Маресин. – 2-е изд., стер. – М.: ФЛИНТА, 2014. – 640 с.

Воробей О.В., Самарський Я.В.

МАШИНОЗЧИТУВАНІ ОЗНАКИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ДОКУМЕНТІВ ВІД ПІДРОБКИ

В останні роки все більше документів виробники оснащують машинозчитуваними елементами. Наприклад, машинозчитувані проїзні документи, що являють собою офіційні документи, які видаються державою або організацією за відповідними сертифікаціями та використовуються власниками для міжнародних поїздок і містять обов'язкові візуальні дані та окремі обов'язкові дані у форматі, придатному для машинного зчитування [2, с. 92].

До машинозчитуваних ознак відносять захисні елементи, параметри яких зчитуються детекторами, розрахованими для розпізнавання і визначення достовірності документів. Хоча останніми роками при виробництві захищеної поліграфічної продукції підвищена увага приділяється візуальному захисту, це зовсім не знижує ролі машинозчитуваних захисних ознак. Навпаки, цей напрям захисних технологій активно розвивається. Одночасно з цим удосконалюються існуючі і створюються нові прилади контролю, необхідні для перевірки машинозчитуваних ознак.

У кінці 90-х років минулого століття машинозчитувані ознаки розглядалися як практично абсолютний захист: ці ознаки вважалися настільки складними, що злочинець, навіть розібравши прилад, все одно не зможе зрозуміти принцип його роботи. Проте це було помилковою думкою. Імітація багатьох машинозчитуваних ознак, орієнтованих на детектори першого покоління, була освоєна доволі швидко. Детектори другого покоління вже відсівають більшість підробок, орієнтованих на обман приладів першого покоління.

Деякі фахівці вважають, що в технологіях по боротьбі з підробкою і фальсифікацією документів мають бути використані найбільш передові і високотехнологічні рішення, які повинні ґрунтуватися на складних фізичних ефектах, знаннями про які, як передбачається, не володіють потенційні злочинці. Проте така точка зору може виявитися, як у випадку з детекторами першого покоління, черговою помилкою: освітній і

розслідування або в навчальний процес, повинні науково обґрунтовуватися й викладатися з використанням вивіреної наукової мови, терміни і поняття якої мають чіткі визначення, не містять недомовок, іносказань та алегорій [1, с. 14]. Лише за таких умов знання сприймаються адекватно.

Криміналістика, здійснюючи комунікативну функцію, повинна не просто обмежуватися «ін'єкціями» у практичну сферу певних порцій нової інформації, а й відповідати за те, щоб ця інформація була зрозумілою практикам та ефективно засвоювалася [2, с. 151].

Варто відзначити, що наукове опрацювання проблем криміналістичного забезпечення діяльності правоохоронних органів має свою історію і залишається в центрі уваги сучасної науки. Загальновідомо, що з кінця 70-х років минулого століття, з помітним прискоренням зростала роль науки криміналістики у сприянні правоохоронним і судовим органам у їх діяльності з виявлення, розкриття та розслідування злочинів. Очевидною стала необхідність вивчення механізму взаємозв'язку науки з практикою, та пошук більш ефективних форм позитивного впливу на останню. Цим був покладений початок формування наукових основ криміналістичного забезпечення діяльності правоохоронних органів як комплексної діяльності, спрямованої на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій.

Окремі аспекти криміналістичного забезпечення діяльності з розкриття й розслідування злочинів у галузево-предметному значенні висвітлювали вітчизняні вчені: В.П. Бахін, В.Г. Гончаренко, О.Ф. Долженков, В.А. Журавель, В.В. Лисенко, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'янчиков, А.М. Погорецький та інші.

В загальному розумінні, криміналістичне забезпечення – це все те, що дає криміналістика для роботи на конкретному напрямі діяльності з протидії злочинності, наприклад, це може бути криміналістичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності, діяльності слідчого, експертної діяльності тощо.

Спроби окремо вивчати й вирішувати ці проблеми або їх окремі аспекти, є безуспішними з причин безсистемної аргументації пропонованих заходів. У загальній системі криміналістичного забезпечення існує такий його окремий вид як тактико-криміналістичне забезпечення, в якому визначальне значення мають положення не науки криміналістики загалом, а її окремого розділу – криміналістичної тактики. Вважаємо, що таке забезпечення теж повинно бути зведено до певної системи. Елементами якої є тактико-криміналістичні знання, тактичні навички й уміння, тактико-криміналістична освіта, правове регулювання тактико-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. Між зазначеними елементами існують взаємні зв'язки, які підтримують

дослідів, проаналізувати ситуацію, з'ясувати, чи всі умови були виконані, а вже потім провести нову серію дослідів [4, с. 128].

Таким чином слідчий експеримент є складною, у той же час вагомою в отриманні доказової інформації слідчою (розшуковою) дією. Результати правильно підготовленого і тактично вірно проведеного слідчого експерименту мають важливу роль у встановленні всіх обставин крадіжок, вчинених неповнолітніми.

Список використаних джерел

1. Белкин Р.С. Эксперимент в следственной, судебной и экспертной практике / Р.С. Белкин. – М. : Юрид. лит., 1964. – 230 с.
2. Тактика следственного эксперимента [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.allpravo.ru/diploma/doc47p0/instrum723/>
3. Настільна книга слідчого: [Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та ін. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 720 с.
4. Криміналістика : підручник / [Біленчук П.Д., Лисиченко В.К., Клименко Н.І. та ін.]; за ред. П.Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001. – 544 с.

Старушкевич А.В., Ільченко Ю.П.

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

В сучасний період науковці й практики звертають увагу на зростання злочинності, пов'язаної з порушенням конституційних прав і свобод громадян, убивствами на замовлення, викраденнями людей, терористичними актами, контрабандою, незаконним обігом зброї, радіоактивних матеріалів, наркотичних речовин, корупційними та іншими тяжкими небезпечними злочинами. Сьогодні злочинність не має меж ні в часі, ні в просторі, вона деформує загальнолюдські цінності, підриває економіку, до того ж її небезпека в історичному аспекті розвитку суспільства невпинно зростає й вимагає постійного перегляду у використанні й вдосконаленні сучасних засобів, прийомів і методів, які сприяють більш повному й швидкому виявленню, розкриттю та розслідуванню злочинів.

Удосконалюючи механізм реалізації прав і свобод людини в процесі забезпечення досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, необхідно враховувати надбання соціальних демократичних процесів, особливості та специфіку виконуваних органами досудового розслідування завдань. Це зумовлює потребу підвищення ролі сучасної науки, потребує активізації взаємодії науки і практики в роботі правоохоронних органів, суду, адвокатури.

Криміналістичні методика, технології та методичні рекомендації, призначені для впровадження в практичну діяльність органів досудового

інтелектуальний рівень, принаймні деяких, потенційних правопорушників, може бути не нижчий, ніж у тих, хто займається розробкою захисних ознак.

Одним з прикладів таких високотехнологічних машинозчитуваних ознак може бути маркер, що вводиться у фарбу і надає цій фарбі унікальні спектральні характеристики. Детектор ідентифікує сигнал як правильний тільки у разі збігу профілю спектру випускання і рівнів його інтенсивності з еталонними. Таку технологію на ринку захисних рішень пропонує, наприклад, компанія SunChemicalSecurity.

Швейцарська компанія SICPA розробила технологію SICPATALK, в основі якої лежить додавання у фарбу для металографського друку маркера з унікальним спектром поглинання в інфрачервоній ділянці спектру. Такий захисний елемент може використовуватися як машинозчитувана ознака. Компанія позиціонує цю закриту захисну ознаку, в першу чергу, як захисний елемент банкнот, що може використовуватися для автоматичного визначення достовірності та їх сортування.

ISARD (Intaglio Scanning And Recognition Device) – цей машинозчитуваний елемент орієнтований на виявлення на захищеному документі ділянок, надрукованих металографським способом, оскільки металографський друк традиційно вважається потужною захисною ознакою і ця технологія, як правило, доступна тільки легальним виробникам захищеної продукції [1, с. 389].

M-Feature – цей машинозчитуваний елемент був розроблений в компанії Giesecke and Devrient. Уперше як захисний елемент M-Feature був представлений Банку Німеччини у 1975 році. Через 2 роки була розроблена напівавтоматична система сортувальника банкнот ISS 300, яка ґрунтувалась на ідентифікації цієї ознаки. M-Feature був впроваджений в захисну нитку німецької марки без зміни дизайну банкнот. Надалі була розроблена повністю автоматизована система сортування банкнот ISS 300 з продуктивністю до 40 свіжовіддрукованих банкнот в секунду.

FIRST (Fine Infra Red Split Techology) – це одна з останніх розробок у галузі машинозчитуваних ознак компанії Giesecke and Devrient. Вона повинна наноситися на документи металографським способом за допомогою лазера. При цьому в зображенні кодується прихована інформація, яка може бути зчитана лише відповідними детекторами. Вказаний новий захисний елемент реалізовано на рекламній банкноті компанії Giesecke and Devrient, присвяченій баварському королю Людвігу II. Ця машинозчитувана ознака може бути використана також для сортування банкнот.

Завдання приладового розпізнавання достовірності документів ускладнюється тим, що багато машинозчитуваних ознак (довжина хвиль, поріг спрацьовування та ін.) складають державну таємницю.

Ідеальним є варіант, коли виробник захищеної продукції сам виготовляє детектори визначення достовірності цієї продукції. Проте це вимагає наявності певної науково-виробничої бази, якої виробник захищеної продукції може і не мати. Тому приладобудівні фірми, розробляючи детектори нового покоління, вимушені обчислювати параметри машинозчитуваних ознак продукції шляхом моделювання певного узагальненого образу банкнот, оскільки в силу секретності вони не мають у своєму розпорядженні достатньої інформації.

Останнім часом виробники документів з новими машинозчитуваними елементами перед їх випуском в обіг, повідомляють про їх параметри деяким виробникам техніки, щоб вони підготували відповідні детектори, орієнтовані на розпізнавання саме цих захисних елементів.

Окрім власне засобів захисту, певні машинозчитувані ознаки дозволяють автоматично обробляти великі об'єми готівки. Нині в Європі, наприклад, введена велика кількість таких машинозчитуваних ознак, і практично уся грошова маса Європи обробляється в автоматичному режимі.

Список використаних джерел

1. Маресин В.М. Защищенная полиграфия [Электронный ресурс] : справочник / В.М. Маресин. – 2-е изд., стер. – М.: ФЛИНТА, 2014. – 640 с.

2. Проведення судово-технічної експертизи документів, оснащених машинозчитуваними та електронними елементами захисту : метод. рек. / Мінюст України, КНДІСЕ. – К.: КНДІСЕ, 2012. – 95 с.: іл.

Гагач В.А.

КЛАСИФІКАЦІЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА

Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України закріплює законодавчу класифікацію негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Так, КПК України виділяє дві групи: перша – втручання в приватне спілкування, друга – інші види НСРД [1].

На сьогодні науковцями доволі широко досліджено класифікацію НСРД в залежності від різних факторів, зокрема:

- за порядком надання дозволу на проведення;
- за характером і обсягом втручання у сферу прав та інтересів особи;
- за процесуальним статусом особи, яка проводить, за участю у слідчій дії інших осіб;
- за характером відомостей, які отримують в результаті їх проведення;
- за суб'єктами виконання рішення про проведення НСРД тощо [2, с. 132; 3, с. 19];
- за їх методом проведення, а саме, таємність, фіксація та збереження інформації, дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів, використання конфіденційного співробітника;

спостереження або сприйняття якого-небудь факту чи явища (побачити у відповідних умовах освітлення з певної відстані, почути звуки) – 27%; 4) наявності або відсутності у конкретної особи відповідних професійних вмінь й навичок (можливість відкрити замок) – 3%; 5) можливості учинення тих чи інших дій за визначений час – 3%.

Заслуговує на увагу й слідчий експеримент, що проводиться шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події – 16%. На нашу думку, слідчий експеримент має використовуватися слідчими більш широко, що забезпечить отримання необхідної доказової інформації про обставини злочину. Як і в будь-якій слідчій (розшуковій) дії, проведенню слідчого експерименту передують підготовка.

Підготовка до слідчого експерименту полягає у максимально повному вивченні матеріалів провадження; окресленні кола осіб, яких необхідно задіяти; з'ясуванні обставин, котрі необхідно встановити в ході експериментальних дій.

Коли ж необхідно встановити зміст певного факту чи обставини або процесу їхнього походження, наприклад, як виникла певна подія чи її сліди, то результати такого експерименту можуть бути або вірогідними, або ймовірними. При цьому якщо шляхом експериментальних дій було встановлено єдино можливий варіант розвитку даної події, то такий результат є вірогідним, а коли результати експерименту дають підстави для висновку, що зміст обставини або процес їх настання міг мати різні варіанти, то такий результат є лише ймовірним [3, с. 134].

При розслідуванні крадіжок, учинених неповнолітніми, слідчому потрібно провести комплексне дослідження усіх можливих доказів, з метою підтвердження або спростування причетності відповідної особи. У багатьох випадках об'єктивна перевірка й оцінка отриманих доказів можлива лише під час проведення слідчого експерименту, що дозволяє слідчому законним шляхом перевірити достовірність, отриманих у ході розслідування відомостей, правильність своїх гіпотез і висновків, а також відтворити картину події, що сталася, в повному обсязі з урахуванням взаємозв'язків, різних деталей й особливостей. Від того, наскільки чітко слідчий спланує експериментальні дії, багато у чому залежить успіх даної процесуальної дії. Водночас, при розслідуванні крадіжок неповнолітніми, слідчі не повною мірою використовують можливості слідчого експерименту, а під час його проведення, нерідко, допускаються помилок, які не дозволяють використати отримані результати в суді.

Неодноразове повторення дослідів дозволяє більш ретельно вивчити досліджуване явище, а також переконатися в тому, що отримані результати стабільні і не випадкові. Рекомендована кількість однорідних дослідів – не менше трьох. Якщо результати всіх дослідів однакові, то серії з трьох дослідів цілком достатньо, щоб переконатися в їх стабільності. Якщо ж результати щоразу різні, то спочатку необхідно призупинити проведення

Вживаються заходи для максимально повного збору всіх частин і деталей вибухового пристрою (ВП). Для пошуку частин ВП, які заглибились у речовину, необхідно вилучити шар ґрунту (або іншої речовини) з глибини, яка дорівнює глибині вибуху. При цьому необхідно якомога повніше і точніше описувати конфігурацію вибуху та її розміри.

Необхідно враховувати, що збирати залишки продуктів вибуху необхідно невідкладно, оскільки деякі вибухові речовини характеризуються значною летучістю і за несприятливих умов (дощ, сніг, вітер) швидко знищуються (випаровуються).

Сорока І.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ЗА ФАКТАМИ КРАДІЖОК МАЙНА ГРОМАДЯН, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Окремого значення для встановлення обставин події, при розслідуванні крадіжок майна громадян, учинених неповнолітніми, має проведення слідчого експерименту. Визначення моменту його проведення, поряд з іншими слідчими (розшуковими) діями може значною мірою впливати на результати встановлення усіх обставин кримінального правопорушення. Не зважаючи на те, що даній процесуальній дії вченими приділено значної уваги, деякі її особливості за фактами крадіжок майна громадян, учинених неповнолітніми, потребують додаткової уваги. Нерідко, без проведення слідчого експерименту доволі складно, а іноді й неможливо, встановити обставини учиненого злочину.

Як зазначає Р.С. Белкін, слідчий експеримент – це пізнавальна слідча дія, суть якої полягає у проведенні досліджень, пов'язаних зі встановленням, перевіркою або оцінкою слідчих версій про можливість або неможливість існування певних фактів, що мають значення для кримінальної справи [1, с. 5].

Слідчий експеримент є дуже важливою слідчою (розшуковою) дією, за допомогою якої слідчий може отримати відомості, які не можливо одержати у результаті проведення інших процесуальних дій, зокрема, допиту, обшуку, огляду та ін. Таку думку підтримує більшість опитаних слідчих (79%) і низка вчених, зокрема, М.М. Гроздинський, М.В. Терзієв, В.П. Колмаков, Г.М. Мінковський та ін. [2].

З іншого боку кількість слідчих експериментів, що проводяться за злочинами досліджуваної категорії є, на нашу думку, недостатньою. Так, вивченням судово-слідчої практики встановлено, що слідчий експеримент проводився щодо встановлення: 1) послідовності розвитку певної події та механізму злочину чи окремих його елементів – 57%; 2) можливості здійснення якої-небудь дії у певних умовах (проникнути через отвір невеликих розмірів, перелізти через огорожу) – 37%; 3) можливості

– за методом проведення, - процесуально закріплена та встановлена законом [4, с. 77];

– в залежності від можливості втручання у приватне спілкування під час провадження НСРД;

– в залежності від тяжкості злочину, під час розслідування якого можуть бути проведені НСРД;

– в залежності від посадової особи, яка приймає рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії;

– в залежності від виду результатів, що можуть бути отримані внаслідок їх проведення;

– в залежності від можливості (та доцільності) використання конфіденційного співробітництва у формі залучення конфідента (-тів) до проведення НСРД [5, с. 73-75].

Утім, враховуючи повноваження прокурора щодо процесуального керівництва проведення НСРД, а саме приймати рішення щодо їх проведення та погоджувати таке рішення, припиняти проведення НСРД, а також здійснювати заходи зі збереження доказів, отриманих при проведенні НСРД й приймати рішення щодо використання таких доказів у доказуванні. Вважаємо, здійснити класифікацію НСРД в залежності від повноважень процесуального керівника – прокурора, під час їх проведення. Так, зважаючи на процесуальний порядок проведення НСРД, можна поділити на такі групи:

- першу групу складають НСРД в яких прокурор за власної ініціативи або здійснюючи процесуальне керівництво клопоче перед судом з відповідним клопотанням, а саме: аудіо-, відео контроль особи (ст. 260 КПК України); арешт, огляд і виїмка кореспонденції (ст.ст. 261, 262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); аудіо-, відео контроль місця (ст. 270 КПК України); негласне отримання зразків необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України) – такі НСРД проводяться на підставі ухвали слідчого судді;

- другу групу складають НСРД в яких прокурор у виключних випадках погоджує необхідність їх проведення, втім, зобов'язаний невідкладно звернутися до слідчого судді з відповідним клопотанням, зокрема, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України) проводиться на підставі ухвали слідчого судді відповідно до клопотання прокурора, або слідчого погодженого з прокурором, а у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину,

передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України, дані НСРД можуть проводитися на підставі постанови слідчого, узгодженого з прокурором або прокурора, який в свою чергу зобов'язаний невідкладно після початку такої НСРД звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді;

- до третьої групи відноситься НСРД в якій прокурор, виключно самостійно, здійснюючи процесуальне керівництво кримінального провадження, має право клопотати перед судом в її проведенні – це моніторинг банківських рахунків (ст. 269¹ КПК України). У такій ситуації лише у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, прокурор може звернутися до слідчого судді з відповідним клопотанням;

- до четвертої групи відноситься НСРД, в яких виключно прокурор як процесуальний керівник має право приймати рішення, шляхом винесення постанови, щодо її проведення – це контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України). Втім, якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами КПК України (ч. 8 ст. 271 КПК України). З урахуванням цього роль процесуального керівника посідає неабияку значимість в дотриманні конституційних прав і свобод особи;

- п'яту групу складає НСРД, в якій прокурор має право самостійно прийняти рішення її проведення або здійснювати процесуальне керівництво за її проведення, яке винесене на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, а саме виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України).

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. (станом на 1 січ. 2017 р.) // *Голос України*. – 2012. – № 90-91. – 19 трав.

2. Колесник В.А. Суб'єкти здійснення та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій / В.А. Колесник // *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. – 2013. - № 1. – С. 129-134.

3. Особливості провадження негласних слідчих (розшукових) дій [Текст]: метод. рек. / [Никифорчук Д.Й., Чернявський С.С., Тарасенко О.С. та ін.]. – К.: ГСУ МВС України, НАВС, 2014. – 112 с.

4. Максимов В.І. Класифікація негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні / В.І. Максимов // *Наше право*. – 2014. - № 2. - С. 76-81.

– наявністю ускладненої для сприйняття і дослідження обстановки у зв'язку з руйнаціями, пошкодженням або знищенням об'єктів внаслідок вибуху, а також внесенням змін в обстановку діями груп розмінування, пожежних та інших служб;

– характером слідів вибуху і засобів його вчинення, які підлягають виявленню і вивченню, а також особливими методами роботи на місці вибуху, вилучення об'єктів і зразків для встановлення природи вибуху та його обставин.

Огляд місця події у справах, що пов'язані з вибухами, в обов'язковому порядку проводиться за участю спеціаліста – співробітника експертної установи, який спеціалізується на дослідженні вибухових речовин і слідів вибуху, піротехніка або іншого фахівця в галузі вибухової справи, у тому числі зі складу Департаменту вибухотехнічної служби Національної поліції України. Це дозволяє вже на початковому етапі огляду місця події дійти, з певною мірою вірогідності, висновку про застосований вибуховий пристрій, встановити картину вчиненого злочину, а також визначити межі та площі огляду.

Сліди, які фіксуються на місці вибуху, умовно можна поділити на три групи: звичайні сліди перебування і дій на місці події, сліди вибуху і сліди, що характеризують спосіб виготовлення ВП та рівень професіоналізму виготовлювача.

Незважаючи на руйнації і знищення об'єктів внаслідок вибуху на місці події можуть залишитися всі традиційні сліди людини: рук, взуття, паління. Необхідно тільки враховувати, що всі ці сліди нерідко поховані під шаром ґрунту, фрагментами будинків або будівельних конструкцій, вкриті кіптявою тощо. Тому вилучення предметів з місця події робиться обережно, оскільки кіптява спроможна маскувати сліди, наприклад папілярних узорів. Перед дослідженням конкретних слідів вибуху необхідно переконатися у відсутності вказаних вище слідів, а за їх наявності – зафіксувати і вилучити відповідними методами, тому що в процесі огляду слідів вибуху інші сліди можуть бути зіпсовані або знищені.

При огляді вилучаються предмети речової обстановки місця вибуху зі слідами термічної дії, деформації (повне або часткове оплавлення предметів), а також одяг, взуття та інші предмети, що мають ознаки дії відкритого полум'я (кіптява), розривів тощо. Цей процес має супроводжуватися якомога повнішим описом і фіксацією предметів в епіцентрі вибуху (з виготовленням панорамного зображення місця події, оглядових, вузлових і детальних фотознімків). Предмети, що вилучаються, старанно упаковуються (роздільно і бажано в поліетиленову плівку або в іншу герметичну тару). За неможливості транспортування об'єкта (наприклад, через його громіздкість) доцільно проводити відбір проб (зразків) на наявність продуктів вибуху.

можливості особи встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, у тому числі і з підлеглими. Найяскравіше комунікативні здібності проявляються при вирішенні службових питань, при вирішенні міжособових конфліктів, в інших особово-значущих ситуаціях спілкування. Невдачі в процесі комунікації формують негативний досвід, який породжує прагнення уникати подібних ситуацій в майбутньому, проте специфіка діяльності керівника слідчого органу і полягає в тому, що вона щодня демонструє подібні стресові, конфліктні ситуації.

Управлінська діяльність у своїх проявах багатогранна. Це і люди з їх волею і інтелектом, і знання, і інформація, і технічні засоби. Усе це утворює комплексне соціально-психологічне явище. Можна отримувати великий об'єм інформації, але не уміти через відсутність знань і технічних засобів її обробляти. Тільки зважене, збалансоване введення в дію усіх елементів управлінської діяльності здатне надавати їй раціональність і ефективність.

Акцент на психологічні аспекти управлінської діяльності дозволяє підійти до розуміння управління як складного механізму психологічної взаємодії між людьми. Виходячи з цього, сформувалися різні по початкових посилках концепції людських відносин, облік яких важливий в процесі управлінської діяльності. Тільки знання і облік в службовій діяльності особливостей психології спілкування, індивідуально-психологічних характеристик співробітників, психотехніки і прийомів, створюють умови для раціонального і ефективного управління.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс] // Голос України. – 2012. – №90-91. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Репринтное издание 1908 года / Г. Гросс; Науч. ред.: Крылов В.В. – М.: ЛексЭст, 2002. – 1088 с.

3. Коновалова В.О. Юридична психологія: Акад. курс: (підруч.) / В.О. Коновалова, Ю.В. Шепітько. – К.: Ін Юре, 2004. – 424 с.

Солоненко І.І., Приходько Ю.П.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ЗА ФАКТОМ КРИМІНАЛЬНОГО ВИБУХУ

Застосування вибухових пристроїв при вчиненні злочинів спричиняє додаткові труднощі, пов'язані, по-перше, з тим, що вибух знищує або пошкоджує більшість слідів злочинця, а, по-друге, при цьому може залишатися загроза нового вибуху, руйнувань, пожежі. До специфічних особливостей огляду місця вибуху можна також віднести й деякі інші обставини, пов'язані з:

5. Сергеева Д.Б. Щодо класифікації негласних слідчих (розшукових) дій / Д.Б. Сергеева // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 2. – С. 69-76.

Голоботовський В.І.

ПРОБЛЕМИ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ВІДСТАНІ ПОСТРІЛУ З НАРІЗНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Кримінальні правопорушення, вчинені із застосуванням нарізної вогнепальної зброї, мають велику суспільну небезпечність для нашої держави, оскільки це, як правило, тяжкі та особливо тяжкі злочини. Розкриття та розслідування таких злочинів знаходиться у прямій залежності від якості проведеного огляду місця події та судово-балістичних експертиз, в тому числі, пов'язаних із визначенням відстані пострілу.

Щодо питання застосування техніко-криміналістичного забезпечення під час досудового розслідування злочинів, то воно регламентується: ст. 71; ст. 107; ч.3 ст.237 Кримінального процесуального кодексу України, розділом II п.4 Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затвердженої наказом МВС України №1339 від 03.01.2015 р. (далі – інструкція), розділом I п.17 та п.18 Тимчасової Інструкції з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України, затвердженої наказом Експертної служби МВС України №64Н від 11.11.2016 р. (далі – тимчасова інструкція).

Згідно з Інструкцією спеціалісти-криміналісти, які володіють спеціальними знаннями у галузі судової балістики, залучаються для участі у проведенні оглядів місць події у кримінальних провадженнях, пов'язаних із вчиненням: вбивства або умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого із застосуванням вогнепальної зброї; розбійного нападу із застосуванням вогнепальної зброї з постраждалими особами.

У цих випадках метою огляду місця події в тому числі є виявлення та фіксація відомостей щодо обставин здійснення стрільби із нарізної вогнепальної зброї. З цієї метою проводяться вимірювання, фотографування та відеозапис, складання масштабних схем, візуванням лінії (напрямку) польоту кулі. При проведенні таких оглядів спеціаліст на місці події повинен бути забезпечений необхідними технічними засобами, в тому числі тими, які входять до комплектів спеціалізованих криміналістичних валіз.

Для прикладу можна навести набір експерта-баліста «Б-10»,

укомплектований такими техніко-криміналістичними засобами:

– *вимірювальні прилади та пристосування* – універсальний штатив, балістичний стрілочний кутомір, лазер балістичний, лазерний далекомір, світлодіодний ліхтар, рідинний компас із дзеркалом, магнітний на телескопічній захоплювачі, набір дзеркал, комплект криміналістичних (масштабних) лінійок;

– *інструменти та приладдя* – стамеска, молоток, набір інструментів універсальний з насадками, зажим для вилучення куль та гільз, балон аерозольний з димом для візуалізації променів лазера, лак для волосся сильної фіксації, нитки, поліпропіленовий шнур, комплект гумових пластин, алюмінієві прутки, поліетиленові пакети, рукавички з шкіряними вставками, комбінезони тощо.

Перелік технічних засобів, які можуть застосовуватись на місці події залежать від обставин та обстановки, в якій проводяться дослідження.

У 2010 році в Національній академії внутрішніх справ розроблена методика визначення напрямку, відстані та місця проведення пострілу за допомогою лазерно-оптичного візування та створено спеціальний комплекс «Циклоп-1» для вирішення вказаного завдання. Комплекс становить собою лазерний цілепоказчик, оптичний пристрій, який допомагає знайти на місцевості точку на яку вказує лазерний промінь та встановити місце звідки проводився постріл та лазерний далекомір, що дозволяє точно вимірювати дальність до 1000 метрів, а також виміряти кут до визначеної точки на місцевості та розрахувати падіння кулі при пострілі кулею відповідного калібру [1, с. 76-77].

Щодо організації, проведення та оформлення експертних досліджень, згідно з тимчасовою Інструкцією при їх проведенні використовуються загальнотехнічні (розроблені в загальній техніці та пристосовані для виконання спеціальних криміналістичних завдань) та криміналістичні (створені для вирішення спеціальних криміналістичних завдань) технічні засоби.

При проведенні експертизи зброї за експертною спеціальністю 3.3 «дослідження ситуаційних обставин пострілу», зазвичай використовуються такі криміналістичні технічні засоби: металева вимірювальна лінійка; рулетка; вимірювальні лупи ЛП-1-3×, ЛП-3-10×; мікроскопи МБС-10, МС-1; енергодисперсійний рентгенофлуоресцентний спектрометр; пристрій для дистанційного відстрілу зброї; вимірювач швидкості польоту кулі; кевларові та водяні кулеуловлювачі тощо.

Криміналістичні технічні засоби при проведенні судових експертиз використовуються виключно у вимірювальних лабораторіях, які атестовані на право проведення вимірювань показників об'єктів з відповідним свідоцтвом про атестацію, що підтверджує відповідність системи вимірювань вимогам ISO/IEC 17025 або ДСТУ ISO 10012:2005.

Вищезазначений перелік техніко-криміналістичних засобів не є

залежить ефективність його праці в цілому.

Завдання управління в такому юридичному органі, полягає в тому, щоб створити організаційні соціально-психологічні умови, які чинитимуть мобілізуючий, стимулюючий і організуючий вплив на персонал в цілому і кожного співробітника окремо.

Діяльність, здійснювана керівниками слідчих підрозділів, виражається в здійсненні тих чи інших управлінських дій і фіксується в адекватних їм формах. Сенс такої діяльності полягає в здійсненні дій адміністративної властивості, у спрямованості її на виконання законів, в удосконаленню слідчої практики, в проведенні організаційних заходів. Такий підхід дозволяє бачити переважно зовнішнє в управлінні, регулювати його правовими актами, проводити безліч організаційних заходів. Проте він не розкриває соціальної і психологічної суті управління, його специфічного місця і ролі в службовій діяльності особового складу. Управлінський вплив, завжди містить в собі точну мету і напрями руху до неї. Окрема людина може управляти своєю соціальною активністю. Але для того, щоб група здійснювала ефективні скоординовані вчинки і дії, потрібне колективне визначення загальної мети і шляхів її реалізації, підпорядкування спільно наміченій поведінці кожного з членів групи. Це означає, що управлінський вплив, повинен містити в собі організаційний момент для напряму і практичного здійснення взаємодії людей. В управлінні також розвиваються психоаналітичні процеси самовизначення - самовираження - самоствердження - самореалізації - саморегуляції.

Ефективна управлінська діяльність припускає у своєму складі наявність мотивуючих і контрольних дій, спрямованих на підвищення надійності виконання поставлених завдань. Як у процесі, так і після закінчення яких-небудь видів робіт, керівникові необхідно дати адекватну оцінку фактично виконаному, виявити несприятливі відхилення від мети і пов'язані з цим негативні наслідки, виявити нові, раніше невраховані можливості і резерви.

Виконуючи свої повсякденні обов'язки, керівник звертається до різних категорій посадовців, начальників різного рангу, співробітників. Крім того, у керівників слідчих управлінь додалася безліч зовнішніх функцій, у тому числі, взаємодія з іншими службами, правоохоронними органами, фондами, громадськими організаціями, державними і політичними діячами. Аналіз показує, що усі дії з виконання цих функцій характеризуються високою різноманітністю, супроводжуються безліччю ділових і міжособових контактів з людьми як усередині, так і поза організаційною системою, характеризуються швидкою зміною подій, різноманітним виконуваних дій. Це обумовлює необхідність наявності у керівника розвинених комунікативних здібностей і знань основ ефективного спілкування.

Під комунікативною компетентністю розуміються знання і

державних структур; проаналізовано психолого-педагогічні аспекти роботи слідчого, оперуповноваженого, дільничного інспектора, співробітників Державтоінспекції, особового складу підрозділів поліції особливого призначення.

Проте за межами наукових досліджень залишається великий спектр проблем, вивчення яких могло б позитивно позначитися на вирішенні низки практичних завдань в сфері підвищення ефективності та якості слідчої практики.

На сучасному етапі теорія управління у сфері правоохоронної діяльності, в предметі якої можна виділити такий компонент, як комунікативна компетентність, набуває усе більш чіткий зміст.

Метою вивчення управління в слідчих підрозділах є цілеспрямована підготовка професіоналів, зайнятих управлінням в цій структурі. У сучасний період розвитку суспільства управлінська діяльність в правоохоронних органах, заснована лише на досвіді та інтуїції керівників, вже не може гарантувати досягнення успіхів в службовій діяльності як їх самих, так і підлеглих ним виконавців.

Нині виявилася наполеглива потреба в підготовці керівників, що відповідають вимогам сучасного суспільства. Особливу роль відіграє рівень сформованості тих професійно-значущих якостей, що впливають на успішність професійної управлінської діяльності. Через це майбутні керівники обов'язково повинні своєчасно набувати необхідний обсяг сучасних управлінських знань, умінь і навичок, а діючі – постійно підвищувати рівень своїх теоретичних знань і удосконалювати наявні уміння і навички в сфері соціальної і юридичної психології.

Вивчення основ управління повинно, сприяти тому, щоб у керівників виникло усвідомлене розуміння і стійка внутрішня потреба в постійному самостійному набутті управлінських знань, умінь і навичок; раціоналізації функцій управління в межах компетенції; у аналізі практики управління; вивченні і поширенні передового досвіду.

Управлінська і навчально-виховна практика сьогодні як ніколи потребують нових високоефективних технологій і рекомендацій по роботі з кадрами. Вивчення цих проблем і впровадження їх в практичну діяльність дозволить перетворити виховну роботу, морально-психологічне забезпечення на високотехнологічний процес, спрямований на якісне виконання вирішуваних слідчими підрозділами завдань, підвищення рівня професійної діяльності.

Як відомо, правоохоронна діяльність відноситься до такого виду діяльності, в якому без організованого, цілеспрямованого і ефективного спілкування співробітника слідчих органів неможливе вирішення поставлених завдань.

Значну частину в діяльності керівника слідчим органом займають організаційно-управлінські питання, від правильного вирішення яких

вичерпним та має постійно розширюватись, адже однією з важливіших умов успішного та об'єктивного дослідження є ефективне використання при його провадженні сучасних технічних засобів.

Аналіз практики проведення балістичних досліджень та проведення анкетування спеціалістів і експертів за відповідним профілем, дозволило виявити низку недоліків, серед яких: недостатність технічних засобів, особливо спеціалізованих, які застосовуються для роботи в «польових» умовах; недостатність навичок роботи зі слідами пострілу на місці події; відсутність спеціалізованих пристроїв для експериментального відстрілу нарізної вогнепальної зброї з метою отримання достовірної інформації про сліди пострілу на об'єктах із встановленою відстанню.

Список використаних джерел

1. Кофанов А.В. Теорія та практика проведення судово-балістичних досліджень : монографія / А.В. Кофанов, Т.В. Михальчук. – К. : УкрДГРІ, 2015. – 274 с.

Голоколосова А.С.

ПРЕДМЕТ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

Найбільш поширеною формою використання спеціальних знань є проведення судової експертизи, саме тому дослідження положень даного інституту має важливе теоретичне та практичне значення.

Як і будь-яке дослідження, судово експертиза повинна містити в собі сукупність тих основоположних ознак, які розкриватимуть її суть. Однією з них є предмет експертизи.

Аналіз наукових праць вчених, які стосуються питань судової експертизи (Т.В. Авер'янова, В.Д. Арсен'єв, Р.С. Белкін, В.М. Галкін, А.В. Дулов, П.П. Іщенко, Ю.Г. Корухов, В.М. Махов, Ю.К. Орлов, І.Л. Петрухін, Р.Д. Рахунов, О.Р. Росинська, М.О. Селіванов, О.Р. Шляхов та ін.), дозволяє припустити, що визначенню поняття предмета експертизи приділялось достатньо уваги, але єдиної думки щодо його сутності не склалось.

Такі вчені, як О.М. Зінін, М.П. Майліс, Г.Г. Омелянюк і О.В. Пахомов предмет експертизи розглядають з наукової (як закономірності формування властивостей об'єктів і їх змін у зв'язку з вчиненням злочину) і практичної (як фактичні дані (обставини провадження), що встановлюються на підставі застосування спеціальних знань) сторін [4, с. 20; 5, с. 8].

В.Г. Заблоцький та В.Д. Арсен'єв характеризують предмет експертизи як сторони, властивості та відносини об'єкта, що підлягають дослідженню та пізнаються засобами (методами, методиками) певної галузі експертизи з метою вирішення питань, що мають значення для кримінального провадження і охоплюються певною сферою галузі знань [3, с. 20-21].

На думку М.О. Селіванова предметом є факт, який реально відбувся або міг відбутися в минулому, існує або може існувати на даний час, а також закономірності, зв'язки і відносини, що обумовлюють його [4, с. 63].

Г.В. Прохоров-Лукін предметом називає фактичні дані, що досліджуються і встановлюються на підставі спеціальних знань в галузі криміналістики, природних та технічних наук завдяки вирішенню питань, що поставлені перед експертом у зв'язку з розслідуванням і розглядом кримінального провадження та цивільної справи [5, с. 7].

Р.С. Белкін, Т.В. Авер'янова, Ю.Г. Корухов зазначають, що предмет судової експертизи – це вирішення експертних завдань з метою встановлення фактичних даних на основі дослідження об'єктів – матеріальних носіїв інформації про факт або подію, з допомогою спеціальних методів та методик [6, с. 432; 7, с. 195].

На думку О.Р. Росинської предмет – це фактичні дані (обставини), які встановлюються на основі спеціальних наукових знань в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла і дослідження матеріалів кримінального провадження.

Проаналізувавши всі наведені визначення предмета судової експертизи можемо говорити про його неоднозначність, а разом із тим про доцільність закріплення даного поняття на законодавчому рівні. Така спроба вже була. 06.08.2013 року на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України було розміщено Повідомлення про оприлюднення Закону України «Про судово-експертну діяльність».

Однією з проблем, яка вирішувалась проектом даного закону було встановлення єдиних термінологічних визначень понятійного апарату, що використовується в судово-експертній діяльності. Так стаття 1 визначає предмет судової експертизи як фактичні дані та обставини, що мають значення для кримінального провадження, вирішення справи про адміністративне правопорушення, цивільної, господарської, адміністративної справи або виконання рішень суду, які встановлюються на підставі спеціальних знань судового експерта та визначаються питаннями, поставленими перед судовим експертом або в порядку експертної ініціативи [8].

На нашу думку, таке тлумачення поняття предмета судової експертизи достатньо розкриває його сутність та включає всі аспекти, які матимуть значення при проведенні будь-якого виду дослідження.

Кожному виду криміналістичної експертизи відповідає тільки свій предмет. Характеризуючи предмет будь-якої експертизи, необхідно враховувати його зміст, який в свою чергу окреслюється колом питань та завдань, що вирішуються в процесі проведення конкретного дослідження.

Щодо визначення предмета експертизи холодної у т.ч. металльної зброї, то і тут виникають спірні питання. Одні вчені предметом експертизи холодної зброї визначають фактичні дані, що були виявлені при

характеристика преступлення // Курс лекцій по криміналістиці. Под ред. А.Ф. Вольного. – Вып. 10. – М.: Юридический институт МВД России, 1999. – С. 85.

13. Белкин Р.С. Криміналістика: проблемы, тенденции, перспективы. Общая и частные теории. – М., 1987. – С. 63.

14. Шурухов Н.Г. Криміналістическая характеристика преступлений // Криміналістика (актуальные проблемы). Под ред. Е.И. Зуева. – М., 1988. – С. 119.

Сокиран Ф.М.

ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ МВС УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ – УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Реформи, що проводяться в Україні, торкнулися практично усіх сторін економічного, суспільно-політичного і соціально-правового життя суспільства. В умовах вдосконалення української державності особливо важливу роль набуває формування правової держави і громадянського суспільства. Практика громадського життя свідчить, що вдосконалення системи державного управління в правоохоронній сфері повинне базуватися, передусім, на правовому механізмі регулювання діяльності, що включає як правове забезпечення, так і формування організаційних структур управління в системі органів охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю.

Особливості реалізації функцій органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ формують специфіку управління цим державним органом. Багато в чому управління цією діяльністю не має аналогів в інших видах соціальної практики. Слідчий апарат МВС України є невід'ємною частиною правоохоронної системи і своєю діяльністю активно впливає на соціально-політичний і соціально-психологічний клімат в сучасному українському суспільстві.

Досягнутий нині рівень розвитку теорії управління у сфері правоохоронної діяльності дозволяє виділити проблему соціального наповнення правоохоронної діяльності. Ця проблематика завжди знаходилася в центрі уваги дослідників, проте підходи до її вивчення, очевидно, ніколи не будуть вичерпані. Кожен етап розвитку суспільства розвиває все нові сторони дійсності, по відношенню до яких питання індивідуального, групового, громадського характеру перетинаються, взаємопроникають і породжують нові проблеми.

За більш ніж сімдесятирічну історію розвитку вітчизняної юридичної психології накопичений величезний масив теоретичних і емпіричних даних про генезис і структуру функціонування правоохоронної системи. Зібрано великий матеріал, присвячений проблемам вдосконалення професійної діяльності фахівців правоохоронних органів та інших

технічної експертизи, так і експертів у галузі експертизи СТЗ [10].

Вирішення завдання експертного дослідження ПЗ здійснюється на підставі встановлених критеріїв, а саме наявності загальних (критеріальних) ознак програмного засобу: придатності програмного засобу для негласного отримання інформації та призначеності програмного засобу для його застосування у прихований спосіб.

Список використаних джерел

1. Виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються у сфері інформаційних технологій. Б.В. Романюк, В.Д. Гавловський, М.В. Гуцалюк, В.М. Бутузов, – К.: Поливода А.В., 2004. – 144 с.

2. Войтович О.П., Вітюк В.О., Каплун В.А. Особливості дослідження ознак шкідливого програмного забезпечення без наявності вихідних кодів / Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія, 2013. – №3. – С. 4-6.

3. Цимбалюк В.С. Латентність комп'ютерної злочинності // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2001. – № 3. – С. 178.

4. Голубев В.О. Розслідування комп'ютерних злочинів / Монографія. – Запоріжжя: Гуманітарний університет «ЗІДМУ», 2003. – 296 с.

5. Звіт про науково-дослідну роботу дослідження інформації на цифрових носіях» (методика), м. Харків, 2009, ХНДІСЕ, за загальною редакцією: С.М. Бобрицький, О.В. Чижкало, О.В. Селезньова; УДК 343.98, КП № держреєстрації 0108U000448

6. Методика дослідження комп'ютерної інформації, Київ-2005, ХНДІСЕ, за загальною редакцією: К.Ю. Усков; О.М. Пешехонова; Ю.М. Беляк; В.А. Кореньок; А.О. Ружинський.

7. Для профессионалов криминалистический анализ файловых систем, под редакцией Брайана Кэрриэ. – СПб.: Питер, 2007.– 480 с.: ил.

8. Особливості дослідження ознак шкідливого програмного забезпечення без наявності вихідних кодів, ISSN 1999-9941, «ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КОМП'ЮТЕРНА ІНЖЕНЕРІЯ», 2013, №3, О.П. Войтович, В.О. Вітюк, В.А. Каплун, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

9. Методика віднесення об'єктів до спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, зареєстрована Міністерством юстиції України, реєстраційний код 17.0.01 від 02.03.2011 року.

10. Судебная компьютерно-техническая экспертиза / Е.Р. Россинская, А.И.Усов. – М.: Право и закон, 2001. – 416 с.

11. Guidelines for best practice in the forensic examination of digital technology (Практическое руководство по исследованию цифровых доказательств) ЮОСЕ, Май 2002. http://ioce.org/fileadmin/user_upload/2002/

12. Лавров В.П. Учение о способе преступления. Криминалистическая

віднесенні об'єктів дослідження до холодної зброї (Ю.П. Голодованський, Х.М. Тахо-Годі, А.С. Подшибякін). Інші криміналісти вважають що до предмету експертизи холодної зброї не відноситься ідентифікація зброї за слідами її застосування, а основним напрямом дослідження є віднесення предмету до холодної зброї, її виду, різновиду, та встановленні її технічного стану.

Для вирішення питання чи буде об'єкт, наданий на дослідження, предметом або засобом вчинення злочину, перш за все необхідно встановити приналежність його до холодної зброї, а також визначити можливість застосування його за цільовим призначенням. Ці питання можливо вирішити в межах експертизи холодної зброї. А дослідження слідів та механізму їх утворення є предметом трасологічної експертизи. Предметом експертизи холодної зброї є встановлення фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження, отримані експертом при вирішенні завдань, пов'язаних з дослідженням об'єктів, що належать до холодної, металеві зброї.

Список використаних джерел

1. Зинин А.М. Судебная экспертиза: учебник / А.М. Зинин, Н.П. Майлис. – М. : Право и закон; Юрайт- Издат, 2002. – 320 с.

2. Зинин А.М. Введение в судебную экспертизу / А.М. Зинин, Г.Г.Омельянюк, А.В. Пахомов. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2002. – 240 с.

3. Арсеньев В.Д. Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела / В.Д. Арсеньев, В.Г. Заблочный. – Красноярск : Издательство Красноярского университета, 1986. – 152 с.

4. Селиванов Н.А. Спорные вопросы судебной экспертизы / Н.А. Селиванов // Социалистическая законность. – 1978. – № 5.

5. Прохоров-Лукин Г.В. Теоретические и методические основы судебно-экспертной ситуалогии : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / Г.В. Прохоров-Лукин. – К., 1993. – 17 с.

6. Криминалистика: [учебник для вузов] / под ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р.С. Белкина / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская. – М. : НОРМА, 2001. – 972 с.

7. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия / Р.С. Белкин. – М. : Мегатрон XXI, 2000. – 2-е издание дополненное. – 334 с.

8. Проект Закону України «Про судово-експертну діяльність» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/43603>

Гонгало С.Й.

ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У КРИМІНАЛІСТИЧНУ ТАКТИКУ

Модифікація злочинності, як соціального явища, спонукала працівників правоохоронних органів звернути більшу увагу на інноваційні методи роботи з особами, що перебувають під слідством. В даний час відчувається потреба у запровадженні в правоохоронну діяльність методів психодіагностики. Особлива увага при цьому приділяється використанню безконтактних методів дослідження особи, до яких належить психолого-почеркознавчий метод, що дозволяє за особливостями почерку діагностувати різноманітні властивості особи, професійні нахили людини, розлади психіки тощо [1, с. 14]. Сучасний рівень криміналістичної техніки дозволяє в певних випадках не лише творчо пристосовувати для потреб боротьби зі злочинністю дані різних наук, але і сприяти їх розвитку за рахунок перетворення криміналістики, як вірно зазначав Р.С. Белкін, зі «споживача» в «замовника» [2, с. 43].

В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель інноваціями називають нововведення, які суттєво підвищують ефективність певної діяльності. Криміналістична інновація – це розроблені та впроваджені в практику нові сучасні методи, прийоми, технології, технічні засоби, прилади, апаратура, інструменти, метою яких є оптимізація розслідування злочинів та їхнього судового розгляду, підвищення якості та ефективності правозастосовної діяльності і зменшення помилок [3, с. 8].

М.В. Салтевський відмічає, що одним з видів інновацій можна вважати нетрадиційні знання. Нетрадиційне знання – це таке знання, що відрізняється від відомого, стандартного, використовованого в даній галузі. За своєю природою воно повинно бути новим, раніше невідомим, наприклад, нова закономірність, явище, метод, засіб дослідження, нарешті, це новий спосіб практичної діяльності в кримінальному судочинстві. Тут немає нічого нетрадиційного, є спроба запровадити нове для вдосконалення старого [4, с. 120]. Аналізуючи нетрадиційні засоби в криміналістичній тактиці, М.В. Салтевський приходять до висновку, що нетрадиційних знань немає, є нові наукові і науково непідтверджені знання, що межують з окультизмом. Тому в криміналістиці йдеться про впровадження нових наукових знань, розроблені на їх основі методи і засоби збирання, дослідження і використання доказів у розслідуванні злочинів. Забороняти цю діяльність безглуздо, оскільки не можна стримувати розвиток науки, що підживлює практику пізнання. Можливе лише розумне управління впровадженням у практику досягнень науки і техніки [4, с. 121].

На нашу думку, особливу увагу варто звернути на нові невербальні методи отримання інформації. Вважаємо, що варто вивчити сучасні можливості графології в питанні отримання орієнтувальної інформації про

предмету злочину. Так предметом комп'ютерного злочину, передбаченого ст. 361-1 КК України, можуть бути шкідливі програмні засоби. Обов'язковою ознакою предметів розглядуваного злочину є те, що своїм призначенням вони мають несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерів, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електров'язку (див. коментар до ст. 361 КК) і можуть виступати у разі їх використання в подальшому як засоби вчинення злочину. Відсутність цієї ознаки виключає можливість визнати вказані програмні чи технічні засоби предметом злочину, передбаченого ст. 361-1 КК. Таке визначення шкідливих програмних засобів не дозволяє встановити їх криміналістично значущі ознаки та критерії віднесення до шкідливих програмних засобів.

Зазначені чинники ускладнюють розробку методичного забезпечення експертних досліджень шкідливих програмних засобів.

Разом з тим необхідно зазначити, що в спеціалізованих експертних установах України впроваджені методичні матеріали для забезпечення проведення досліджень комп'ютерної інформації, що передбачають єдиний підхід до процесів огляду, фіксації стану речових доказів (збереження, копіювання даних, що знаходяться на наданих на дослідження носіях інформації) та дослідження цифрової інформації, що розміщується на них, оформлення матеріалів експертного дослідження [6, 7, 10, 11].

При цьому, рекомендовані методи дослідження комп'ютерної інформації можуть бути застосовані для виявлення слідів реалізації функцій програмних продуктів. Встановлення та оцінка сукупності слідів дозволяє відтворити дії при вчиненні комп'ютерного злочину й ототожнити слідоутворюючий об'єкт (програмний засіб, встановлений на комп'ютер, телекомунікаційний пристрій) [10].

Враховуючи актуальну проблему протидії незаконному обігу спеціальних програмних засобів негласного отримання інформації (так званих «шпигунських» програм), в ІСТЕ СБ України було розроблено методичні рекомендації для проведення експертних досліджень зазначених програмних засобів.

Потрібно підкреслити, що дослідження програмного засобу, як предмету злочину, на відміну від вказаних методів дослідження комп'ютерної інформації повинно передбачати спостереження реалізації функціоналу програмного засобу, встановленого на комп'ютер чи телекомунікаційний пристрій та безпосереднє дослідження дій з негласного отримання інформації [10].

Розроблення методичних рекомендацій дослідження програмних засобів призначених для негласного отримання інформації ґрунтувалося на основних положеннях методичних матеріалів зарубіжних і вітчизняних фахівців у цій сфері [5, 6, 7, 8, 11].

Дослідження ПЗ НОІ передбачають комплексне застосування різних методів досліджень та залучення експертів як у галузі комп'ютерно-

засобів, призначених для негласного отримання інформації з абонентських пристроїв, не лише створює передумови до вчинення злочину, відповідальність за який передбачена ст. 359 КК України, а й приводить до витоку інформації з обмеженим доступом, що є власністю держави, у результаті чого може бути завдано значних збитків політичним та економічним інтересам держави [1].

Складність багатофункціональних інформаційних технологій обумовлює недостатню науково-теоретичну розробленість кримінально-правової проблематики, чинної законодавчої бази з боротьби з «комп'ютерною злочинністю». Для розслідування комп'ютерних злочинів необхідна розробка ефективних методів, методик і прийомів, що спрямовані на збирання й аналіз криміналістичної значимої інформації [4].

Розглянуті обставини свідчать про важливість досліджень криміналістичних аспектів комп'ютерних злочинів.

Основи криміналістичної теорії досліджень злочинів у сфері комп'ютерної інформації були закладені відносно недавно (наприкінці 90-х – початку 2000-х років) у роботах Ю.М. Батурина, В.Б. Вехова, А.Г. Волеводза, В.В. Голубєва, Н.А. Селиванова, О.М. Черкуна, О.К. Юдіна, О.П. Войтовича та інших авторів.

Серед закордонних досліджень потрібно зазначити методичні матеріали з розслідування комп'ютерних злочинів Д. Айкова, К. Сейгера та У. Фонсторха.

У той же час, незважаючи на доволі значну кількість публікацій стосовно комп'ютерних злочинів, мають місце неоднозначні судження й істотні розбіжності між різними дослідниками. Практично не досліджена така важлива галузь теорії, як криміналістична характеристика злочинів у сфері комп'ютерної інформації, доведення ознак, обставин, способів вчинення злочинів. Як наслідок, прогалини криміналістичної теорії не дозволяють визначити криміналістичну характеристику комп'ютерних злочинів, створити наукову основу для практичної криміналістичної діяльності правоохоронних органів.

Порівнюючи різні визначення криміналістичної характеристики, можна дійти висновку, що більшість криміналістів відзначають такі елементи криміналістичної характеристики: типові слідчі ситуації; спосіб вчинення злочину; типові матеріальні сліди злочину; характеристика особи обвинуваченого й потерпілого; спосіб приховання злочину; обстановка злочину [4]. Указаний підхід дозволяє виділити низку проблемних питань у процесі формування криміналістичної характеристики комп'ютерних злочинів: висока латентність комп'ютерних злочинів; невизначеність суттєвих криміналістично значущих ознак та механізмів слідоутворення комп'ютерних злочинів [3].

Варто підкреслити, що криміналістична характеристика комп'ютерних злочинів в певній мірі ґрунтується на криміналістичній кваліфікації

характер особи, яка перебуває під слідством, шляхом вивчення її почерку. Графологія – це розділ психології який вивчає проблеми характеру людини шляхом вивчення почерку [5]. Графологія знаходить своє місце в багатьох галузях людського життя, у тому числі і в криміналістиці, де її розглядають як окремий напрям у почеркознавстві, який ставить своїм завданням розпізнання за почерком психологічних характеристик виконавця [5, 6]. Хоча графологія є спірною галуззю наукових знань, більшість її положень мають під собою наукову основу і заслуговують уваги наукової спільноти.

У психології достеменно встановлено залежність почерку від емоційного стану та окремих типологічних властивостей вищої нервової діяльності. Характер не є випадковим набором рис, це завжди система взаємообумовлених залежностей. Характер являє собою цілісну організацію, яка йменується структурою характеру. Цінність структури характеру полягає в тому, що знаючи одні риси, можна допускати, прогнозувати наявність (або відсутність) інших [7, с. 5].

В процесі розслідування злочинів важливим моментом є встановлення психологічного контакту, довірливих стосунків слідчого з потерпілими, свідками, підозрюваними. Особливу увагу варто приділити саме взаємовідносинам слідчого з підозрюваним. В більшості випадків слідчий уперше бачить людину, яку підозрюють у вчиненні злочину, і йому буває важко скласти про нього якесь враження, особливо коли про його особу немає жодних відомостей.

В розпорядженні слідчого можуть бути різноманітні рукописні документи, які виконано особами, що перебувають під слідством: заяви, клопотання, скарги, власноруч написані показання тощо. Усі вони можуть бути цінним матеріалом для дослідження спеціалістом-графологом, з метою визначення його характерологічних особливостей.

Психологи, що перебувають на службі у поліції, можуть і повинні надавати допомогу органам досудового розслідування в роботі з особами, що перебувають під слідством. Володіння основами графології дасть можливість психологу вивчити особу підозрюваного поза візуальним контактом, визначити його сильні та слабкі сторони, скласти рекомендації слідчому щодо обрання тактики допиту. У випадку, якщо психолог не володіє такими знаннями, йому варто звернутись до спеціаліста-графолога.

На жаль, у вищих навчальних закладах України не здійснюють підготовки за спеціальністю графологія, немає затвердженої програми підготовки та кваліфікованих викладачів. Але не зважаючи на це, певні дослідження в даному напрямі здійснюються окремими вченими, як психологами, так і криміналістами.

Вважаємо, що варто більш активно запроваджувати у криміналістику, а особливо у криміналістичну тактику, знання з психології, наукові

розробки та існуючі методики вивчення особи за почерком, які розроблено графологами тих країн, де вона визнана і перебуває на службі правоохоронних органів. Нові наукові знання збагатять криміналістичну тактику сучасними методами вивчення особи, що перебуває під слідством, дозволять слідчому отримати інформацію опосередковано, без тривалого контакту з такою особою, що дозволить уникнути багатьох конфліктних ситуацій, які зазвичай виникають при вербальному способі отримання інформації.

Список використаних джерел

1. Алесковский С.Ю. Нетрадиционная криминалистика [Текст] : учебное пособие / С. Алесковский, А. Аубакиров. – Алматы : Адилет, 2003. – 210 с.
2. Белкин Р.С. Репортаж из мастерской следователя: Рассказы о криминалистике [Текст] / Р.С. Белкин. – М. : Норма, 1998. – 336 с.
3. Практикум з криміналістики : навч. посіб. / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель [та ін.] ; за ред. В.Ю. Шепітька. – К.: Ін Юре, 2013. – 128 с.
4. Салтеский М.В. Криміналістика. Підручник: У 2 ч. Ч. 2. – Харків: Консум, 2001. – 528 с.
5. Магомедов Д.Б. Графология – криминалистические и психологические проблемы исследования : [Электронный ресурс] / Д.Б. Магомедов. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/30_NNM_2014/Pravo/5_178993.doc.htm
6. Криминалистика: Курс лекцій / В.Ю. Шепітько . – 2-е изд. перераб. и доп. – Харків : Одиссей, 2005. – 352 с.
7. Висковатова Т.П. Определение характерологических особенностей личности подследственного по почерку: Методическое пособие (по курсу «Юридическая психология») / Т.П. Висковатова, Н.В. Низовцев. – Одесса: ПНЦ АПН, 2008. – 48 с.

Гребченко М.О., Примак Р. М.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ЗА ФАКТОМ ОТРИМАННЯ ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ

Заподіяння тілесних ушкоджень є тяжким злочином проти особи. Своєрідність злочинів даної категорії, її динамізм потребують адекватних засобів стратегічного й тактичного порядку боротьби з цим явищем, розробки відповідних наукових рекомендацій ефективної діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинами проти особи.

Актуальність проблеми полягає в тому, що такий злочин, як умисні тяжкі тілесні ушкодження існував протягом усієї історії людства, за різних умов і обставин. Зокрема, цим питанням приділяли увагу такі вчені, як С. Абельцев, Ю. Антонян, М. Бажанов, Р. Базаров, М. Балудянський,

З'ясування мотиву втечі, на нашу думку, необхідно: для встановлення психічного стану засудженого в момент вчинення злочину; причин протиправної поведінки; правильного визначення форми вини, ступеню суспільної небезпеки; можливості впливу на психіку такої особи. В ході досудового розслідування не можна обмежуватися однією тільки заявою засудженого про ті чи інші мотиви вчинення ним втечі. Важливо піддавати ретельному дослідженню докази, які підтверджують або спростовують таку заяву.

Також, серед обставин, що характеризують особу обвинуваченого вважаємо доцільним звернути увагу на вивчення характеру його дій не тільки з готування до самої втечі, але і його поведінку після втечі, в момент затримання і досудового розслідування в цілому. Не менш важливим є з'ясування професійних навичок, в тому числі використаних для здійснення втечі і приховування слідів, а також інших якостей особи, що вплинули на вибір способу вчинення ним втечі з місця позбавлення волі.

Список використаних джерел

1. Рішення колегії Державної пенітенціарної служби України від 29.01.2016 №1 ПК http://kvs.gov.ua/Kolegia/Rishenya_kolegii.pdf.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.

Серьогін В.С., Шарко В.В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗЛОЧИНІВ ЩОДО НЕПРАВОМІРНОГО ДОСТУПУ ТА НЕГЛАСНОГО ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Високий динамізм розвитку інформаційних технологій, їх розповсюдження у всіх сферах діяльності людини, суспільства та держави обумовило, в свою чергу, їх використання в протиправних цілях.

Усі ці обставини привели до різкого загострення кримінальної обстановки в інформаційній сфері суспільства. Поряд із застосуванням «традиційних» засобів вчинення комп'ютерних злочинів спостерігається стала тенденція розповсюдження спеціальних програмних засобів, призначених для негласного отримання інформації з абонентських пристроїв телекомунікаційних мереж, комп'ютерних систем.

Злочини у сфері комп'ютерної інформації зачіпають найрізноманітніші сфери життєдіяльності суспільства, саме тому законодавець відніс їх до злочинів проти громадської безпеки і громадського порядку, відмітивши тим самим їх громадську небезпеку [1, 2, 3]. На обґрунтовану думку фахівців СБУ, протиправна діяльність у сфері протизаконного обігу та використання спеціальних програмних

забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

– обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [2].

Так, при розслідуванні втеч засуджених з місць позбавлення волі (ст. 393 Кримінального кодексу України), спочатку необхідно встановити, чи мав місце факт суспільно небезпечного діяння – самовільного і протиправного залишення засудженим місця позбавлення волі, оскільки в окремих випадках може бути інсценування втечі з метою приховування інших злочинів – наприклад, вбивства, самогубства, нещасного випадку тощо.

Далі необхідно встановити, чи є злочин закінченим, тобто чи отримав засуджений можливість втекти з місця позбавлення волі, або його злочинне діяння було припинено на стадії готування чи замаху.

Велику роль в розслідуванні розглядуваного злочину відіграє фактор часу, в зв'язку з чим необхідно встановити дати і час, коли засуджений залишив місце позбавлення волі і коли був затриманий.

Встановлення часу вчинення втечі сприяє виявленню причинного зв'язку з іншими злочинами, вчиненими як на території місця позбавлення волі, так і за її межами; виявлення очевидців втечі; своєчасному виявленню та закріпленню слідів злочину за допомогою проведення огляду місця події; своєчасному проведенню оперативно-розшукових та режимних заходів з метою отримання відомостей, спрямованих на швидке розкриття злочину; організації цілеспрямованого розшуку особи, яка вчинила втечу; визначенню території пошуку.

Встановлення місця вчинення втечі дозволяє виявити речові докази; визначити кількість засуджених, які втекли; напрямок їх руху; спосіб вчинення втечі; осіб, які сприяють втечі (як з території місця позбавлення волі, так і за його межами); запобігти вчиненню нових злочинів.

Встановлення способу вчинення злочину дозволить довести наявність події злочину, взаємозв'язок з іншими злочинами (наприклад, застосуванням насильства щодо співробітників місця позбавлення волі, неправомірним заволодінням транспортним засобом під час втечі), попередити вчинення нових злочинів.

Крім цього, для правильної кваліфікації втечі з місця позбавлення волі необхідно встановити такі обставини: при груповій втечі – наявність попередньої змови, коли і в чому вона полягала; наявність організованої групи, кількість її членів; злочинні ролі та дії кожного співучасника згідно з відведеною роллю, наявність умислу на спільне вчинення дій тощо.

Попри те, що мотиви засудженого, який втік, не впливають на кваліфікацію діяння, їх не варто залишати осторонь від встановлення.

С. Десницький, В. Дрюмін, А. Закалюк, В. Звирбуль, Ю. Карпа, І. Карпець, О. Кваша, Я. Ковельський, Д. Корецький, Н. Кузнецова, В. Кукольник та ін.

Тяжке тілесне ушкодження – ушкодження, що є небезпечним у момент заподіяння чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу, інший розлад здоров'я поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менше ніж на 1/3, переривання вагітності, непоправне знівечення обличчя тощо.

Необхідно також відрізняти тяжке тілесне ушкодження та тілесне ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого. Пленумом Верховного суду України в постанові від 7 лютого 2003 р. роз'яснено, що для відмежування умисного вбивства від умисного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, суди повинні ретельно досліджувати докази, що мають значення для з'ясування змісту і спрямованості умислу винного. Визначальним при цьому є суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій: при умисному вбивстві настання смерті охоплюється умислом винного, а в разі заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, ставлення винного до її настання характеризується необережністю.

Варто відзначити елементи криміналістичної характеристики даного злочину:

- спосіб вчинення;
- місце, час та обстановка;
- особа злочинця;
- особа потерпілого.

Спосіб вчинення. Тілесні ушкодження можуть бути заподіяні при здійсненні хуліганських дій, розбійних нападів, грабежів і т.д.

Спосіб вчинення часто вказує на особу злочинця і дозволяє висувати версії як щодо злочинця, так і щодо мотивів вчинення злочину. Спосіб вчинення злочину орієнтує слідчого на комплекс слідів і речових доказів, що можуть бути виявлені в процесі розслідування. Крім того, спосіб вчинення може сприяти встановленню особи потерпілого (мається на увазі характер попередніх стосунків потерпілого зі злочинцем).

Час, місце та обстановка події злочину. Місце злочину, як і обстановка, є надзвичайно важливим джерелом інформації, оскільки воно містить чималу кількість слідів і речових доказів, що визначають напрям розслідування і висунення слідчих версій.

Залежно від характеру вчинення злочину, застосування або незастосування знаряддя, на місці події залишаються різні сліди. Будучи виявлені, зафіксовані й залучені до справи, вони становлять матеріал, який буде використовуватись у ході розслідування. Завданням слідчого є оперативно і якісно зробити первісні слідчі дії, спрямовані на виявлення, фіксацію й криміналістичне дослідження цих об'єктів.

Особа злочинця. Залежно від змісту й характеру відомості про особу обвинувачуваного можуть мати кримінально-правове, кримінальне процесуальне, кримінологічне й криміналістичне значення. Такими є ознаки, що пред'являються до суб'єкта злочину та інші ознаки, що мають значення для вирішення питання про притягнення певної особи до кримінальної відповідальності.

Особа потерпілого. Особа потерпілого нерідко вказує на особу злочинця (зв'язки потерпілого зі злочинцем, характер їх стосунків, мотиви вчиненого злочину). Тому вивчення особи потерпілого дозволяє висунути версії щодо злочинця, мотивів вчинення злочину, в окремих випадках щодо віктимної поведінки потерпілого.

При огляді місця події при розслідуванні заподіяння тяжких тілесних ушкоджень слідчий безпосередньо сприймає обстановку місця події та інші матеріальні об'єкти, вивчає і досліджує їх; виявляє і досліджує сліди та інші речові докази; усвідомлює сутність і механізм події; оцінює результати огляду; фіксує обстановку місця події, предмети і сліди з метою їх подальшого використання в процесі розслідування.

Дії слідчого на місці події не повинні обмежуватися лише виявленням, фіксацією та вилученням слідів злочину. На місці події необхідно зіставляти й аналізувати різноманітні сліди та робити висновки про відсутні елементи злочину, розробляти версії поведінки злочинця на місці події і намагатися встановлювати нові факти, що сприяють розслідуванню злочину.

Отже, саме при кваліфікованих діях слідчого під час проведення ОМП, та дослідження всієї слідової інформації на місці події можна дослідити всі елементи даного виду злочину, що дасть нам можливість з'ясувати всі обставини кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: наук. практи. коментар: у 2 т. /за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – Х. : Право, 2013. – 1416 с.

2. ПВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. Електронний ресурс: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>

3. Абрамова В.М. Криміналістика : [навч. посіб. для дистанційного навчання] / [В.М. Абрамова, А.О. Ляш] ; за наук. ред. А.В. Іщенко. – К.: Університет «Україна», 2007. – 557 с.

Гусаченко Є.О.

ФОРМИ ТА ФУНКЦІЇ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА

Проблема залучення спеціаліста завжди була в центрі уваги юридичної науки, та особливої уваги вона набула зі вступом України до Європейського Союзу, адже відбувається поступове приведення

Завдяки вжитим заходам в переважній більшості установ вдалося забезпечити надійність охорони, значно зменшити кількість втеч з установ виконання покарань, не допустити втеч зі слідчих ізоляторів, зменшити кількість вбивств, випадків нанесення тяжких тілесних ушкоджень.

Разом з тим, оперативна обстановка в окремих установах виконання покарань залишається складною і напруженою, внаслідок чого допущено:

– умисні вбивства засуджених в Первомайській (№ 117) та Софіївській (№ 45) виправних колоніях;

– захоплення заручників в Одеській установі виконання покарань (№21);

– нанесення тілесних ушкоджень ув'язненому у Київському слідчому ізоляторі, Житомирській (№ 8), Кіровоградській (№ 14) та Одеській (№21) установах виконання покарань;

– групову втечу засуджених з Софіївської виправної колонії (№ 55) та втечу з Березанської виправної колонії (№ 95);

– спроби втеч засуджених із Солонянської (№ 21), Єнакієвської (№52), Одеської (№ 14), Ольшанської (№ 53), Катеринівської (№ 46) та Північної (№ 90) (спроба групової втечі) виправних колоній [1].

З метою підвищення ефективності розслідування втеч засуджених з місць позбавлення волі необхідне формування переліку обставин, які підлягають встановленню з урахуванням вимог кримінального та кримінального процесуального законодавства, а також практики розслідування даного злочину.

Відповідно до ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України обставинами, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, є:

– подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

– винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

– вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

– обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

– обставини, які є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

– обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального

«друкованим» шрифтам (С.А. Ципенюк); теоретична основа використання для проведення почеркознавчої експертизи зразків «друкованого» та «скорописного» почерків (Б.А. Євстигнеєва); дослідження підписів (В.В. Липовський); дослідження схожих підписів (Жакова Т.М.); процес судово-почеркознавчої ідентифікації (Ю.М. Погірко); питання експертної ініціативи (С.М. Кульчицький); криміналістичне дослідження підписів, виконаних в умовах обмеженого зорового контролю (Н.О. Комісарова); питання неідентифікаційних досліджень у судовому почеркознавстві (Г.А. Купріянова, Е.О. Івакін, М.В. Бобовкін); питання використання ЕОМ під час проведення почеркознавчих досліджень (А.М. Компанійця, Д.В. Мельник); можливості почеркознавчої експертизи з використанням електронно-обчислювальної техніки та процес формалізації об'єктів почеркознавчої експертизи (Т.І. Бузин); історія розвитку, тактичні та методичні проблеми почеркознавства, аналіз експертних помилок (З.С. Меленевська, М.П. Кошманов, В.А. Іщенко, С.Г. Качурін, Т.Ю. Копильченко) тощо.

Підводячи підсумок, результати вивчення доробку вчених показують, що у вітчизняних і зарубіжних наукових працях теоретичні основи та можливості використання спеціальних почеркознавчих знань висвітлюється фахівцями дещо фрагментарно та поверхнево, без глибокої теоретичної проробки. В основному призначення почеркознавства висвітлюється фахівцями через перелік доволі вузького кола прикладних завдань, які практично не дають уявлення про наукові напрями у цій діяльності. Разом з тим, напрацювання криміналістів повинно стати підґрунтям для подальшого удосконалення. Найчисельніша група робіт присвячена методологічним, правовим та організаційним питанням призначення та проведення почеркознавчих експертиз. Предметний, змістовний аналіз цих робіт уможливує виділити кілька напрямів дослідження проблем, а саме: а) загальні питання почеркознавства; б) визначення почеркознавства, ознак письма, почерку, писемної мови; в) методика експертного дослідження; г) призначення експертизи, висновки експерта, його оцінка та використання; д) використання експертизи у інших сферах; е) історія почеркознавства; є) експертні установи та кадри; ж) закордонний досвід; з) зарубіжні школи у почеркознавстві.

Сербін М.М.

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ З'ЯСУВАННЮ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВТЕЧ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Указом Президента України від 20 травня 2015 року №276 схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, якою визначено ряд завдань щодо підвищення ефективності попередження злочинів, реабілітації засуджених та вдосконалення системи виконання покарань.

українського законодавства до європейських стандартів.

Необхідність залучення спеціалістів як однієї з основних форм використання спеціальних знань викликана потребами практики. Розширення меж використання спеціальних знань обумовлено двома чинниками: 1) кількісним зростанням і ускладненням злочинності; 2) розвитком технічних, природничих, гуманітарних знань, що полягає як їх поглибленні в різних галузях науки й техніки, так і у виникненні нових наукових напрямів. Для ефективного залучення спеціалістів практичним працівникам необхідно розуміти функції та форми діяльності спеціалістів.

Функції спеціаліста – це основні напрями його діяльності, зумовлені завданнями й метою його залучення.

Варто також виділити групи осіб, які здійснюють діяльність спеціаліста:

- особи, які проводять попередні дослідження;
- особи, які беруть участь у проведенні слідчих дій;
- особи, які виконують спеціальні функції (ревізор, педагог);
- особи, що можуть виконувати функції спеціалістів (прокурор-криміналіст, слідчий-криміналіст).

Таким чином, взагалі функції спеціаліста можна класифікувати:

1. Залежно від характеру діяльності:

- пізнавальну – у ході виявлення, фіксації, вилучення слідів, речових доказів;
- сприяння слідчому в проведенні слідчого експерименту і реалізації прав учасників кримінального процесу – у формі консультацій, роз'ясненні спеціальних правил, термінів;
- координаційну – при взаємодії зі слідчим;
- охоронну – упакування речових доказів, вилучених при огляді місця події, обшуку;
- прогностичну – під час висунення версій, висловлювання спеціалістом думки;
- організаційну – у разі призначення експертиз (стосовно необхідної кількості порівняльних зразків, моменту призначення експертизи);
- методологічну – у ході проведення слідчого експерименту спеціаліст роз'яснює можливі умови проведення дослідів або які науково-технічні засоби необхідно застосовувати;
- залежно від слідчої дії, у якій бере участь спеціаліст, – функції під час проведення огляду місця події, допиту, обшуку, перевірки показань на місці, слідчого експерименту;

2. За часом здійснення виділяють такі функції спеціаліста:

- які здійснюються до проведення слідчих дій (спеціаліст обирає доцільні науково-технічні засоби, визначає особливості проведення слідчої дії);
- під час здійснення слідчих дій (сприяє слідчому в їх проведенні);

– після закінчення проведення слідчої дії (здійснює попередження щодо запобігання злочинам).

У криміналістичній літературі традиційно розглядають дві форми участі спеціалістів: процесуальну й непроцесуальну.

Так, Є.Д. Лук'яничков і В.П. Цільвік виділяють непроцесуальну участь, що полягає в запрошенні спеціаліста слідчим, прокурором чи судом для отримання консультацій при збиранні, виявленні й оцінюванні доказової інформації; процесуальну – стосовно участі спеціаліста в проведенні слідчих і судових дій.

В.М. Махов пропонує виділяти такі види допомоги спеціалістів: науково-технічну та організаційно-тактичну, яка об'єднує консультативну, методичну, криміналістичну.

В.М. Хрустальов і Р.Ю. Трубіцин розглядають організаційно-методичну допомогу спеціалістів, яка охоплює визначення видів експертиз, котрі необхідно призначити за вилученими слідами й речовими доказами, місце їх проведення; підготування матеріалів і добирання зразків для порівняльного дослідження при проведенні експертиз; обрання оптимального часу та послідовності проведення експертиз.

П.П. Іщенко як окремий вид діяльності спеціаліста розглядає надання криміналістичної допомоги, яка полягає у виявленні доказів, поясненні механізму утворення слідів і пошкоджень, допомозі у фіксації доказів. Спеціалісти допомагають грамотно й повно описати докази у протоколі, використовують наочні засоби фіксації для закріплення доказів, виготовляють різноманітні відбитки, зліпки та копії слідів, які передають ознаки зовнішніх властивостей слідоутворюючого предмета.

Ще одним видом участі спеціаліста визначають консультативну допомогу, яка полягає у роз'ясненні, порадах, консультаціях, повідомленні довідкових даних. У літературі висловлювалися міркування про залучення до процесу розслідування нової процесуальної фігури – консультанта.

На думку П.П. Іщенка, це не потрібно, оскільки кримінально-процесуальний закон не забороняє використовувати послуги різноманітних спеціалістів у вигляді різних порад, консультацій з метою виявлення, фіксації та вилучення доказів. Така форма допомоги спеціаліста як технічна повно реалізується при огляді місця події під час здійснення спеціалістом фото-, кінозйомки чи звукозапису, використання певних пошукових приладів, виготовлення планів, схем. При цьому спеціалісти сприяють слідчому у: 1) у виявленні доказів (кінологи, мінери, рентгенологи); 2) фіксації доказів; 3) огляді та вилученні слідів і речових доказів, які знаходяться в не доступному для слідчого місці, наприклад на дні водойми.

Отже, існують такі форми (види) допомоги спеціаліста: 1) технічна – полягає в допомозі виявлення, вилучення та фіксації доказів;

струнку систему знань.

Деяким окремим аспектам проведення судових експертиз, у тому числі судово-почеркознавчої експертизи, відібранню експериментальних зразків приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні вчені – Л.Є. Ароцкер, В.Д. Арсенєв, Ю.П. Алєнін, О.Я. Баєв, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, Т.В. Будко, О.М. Васильєв, А.І. Вінберг, С.М. Вул, В.Г. Грузкова, А.В. Дулов, Н.І. Долженко, В.А. Жбанков, В.А. Журавель, Г.О. Зорін, Н.І. Клименко, В.Я. Колдін, В.О. Коновалова, В.К. Лисиченко, В.В. Липовський, Є.М. Лифшиць, З.С. Мелєнєвська, І.М. Можар, В.Ф. Орлова, Ю.К. Орлов, А.К. Педенчук, І.В. Постика, О.Р. Росинська, М.В. Салтєвський, Т.В. Сахнова, М.Я. Сєгай, М.О. Сєліванов, З.М. Соколовський, Т.М. Федоренко, В.Б. Федосєєва, С.А. Ципєнюк, С.А. Шейфер, В.Ю. Шєпітько, О.Р. Шляхов, М.Г. Щєрбаковський, О.О. Ейсман та ін.

У працях зазначених вчених розглядалися процесуальні, організаційні, методичні аспекти проведення судових експертиз та одержання зразків для експертного дослідження, а також наукові засади почеркознавства.

Найбільш плідні результати наукової роботи криміналістів-почеркознавців були отримані в післявоєнні роки. За ці роки монографічній розробці в кандидатських і докторських дисертаціях велика увага приділялася проблемам судового почеркознавства (С.І. Тихєнко, 1946; О.А. Єлісєєв, 1939; Г.Д. Маркова, 1956; С.А. Ципєшок, 1962; Г.В. Рожкова, 1946; А.Б. Бродська, 1965; В.Ф. Берзін, 1970; І.М. Можар, 1972); цифрового письма (А.А. Компанієць, 1972; В.Г. Грузкова, 1967), підписів (В.В. Липовський, 1969), дослідженню рукописних текстів, виконаних українською мовою (Н.І. Клименко, 1969; С.М. Вул, 2002) та ін.

Серед загальних проблем почеркознавства висвітлювалися: суть судового почеркознавства (Б.В. Харазішвілі); судово-графічної експертизи (А.М. Агушевич) та криміналістичної ідентифікації (М.Я. Сєгай; Е.В. Бабаєва); розглядається почерк як засіб криміналістичної ідентифікації особи (В.Ф. Орлова); криміналістична експертиза текстів виконаних лівою рукою (М.С. Єливанова); основні положення ідентифікації особи за цифровим письмом (В.Г. Грузкова); криміналістичне дослідження рукописів виконаних маловиработаними почерками (Т.Т. Культєлєєва); дослідження коротких записів (Л.Г. Лєканова); вірогідність результатів експертизи (Б.І. Зотов); процесуальна природа експертизи (А.М. Агушевич) та її організаційні аспекти (Р.М. Ланцман); теоретичні основи і методика вирішення судово-почеркознавчих завдань експертизи підписів, виконаних у незвичних умовах (Л.Ш. Горгошидзе); дослідження умисно змінених почерку чи підписів (Т.І. Стрибуль); криміналістичне дослідження підписів, виконаних особами від власного імені з умисним викривленням (Л.В. Маркова); дослідження текстів, виконаних з наслідуванням

України від 9 липн. 2014 р. № 653 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0870-14>.

3. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : Затверджено наказом МВС України від 3 листоп. 2015 р. №1339 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/1378204>.

4. Інструкція про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп : Затверджено наказом МВС України від 20 жовт. 2014 р. № 1107 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1618-14>.

5. Просянюк О. Особливості розслідування кримінальних проваджень на окупованих територіях / О. Просянюк // Юридична газета. – 30.04.2015: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/interview.html>.

6. Туркот М.С., Лук'яненко Р.В. Особливості процесуального керівництва досудовим розслідуванням в умовах надзвичайних ситуацій та під час проведення антитерористичної операції / М.С. Туркот, Р.В. Лук'яненко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2015. – №. 3. – С. 82-91.

Свобода Є.Ю., Захаркіна А.Ю.

АНАЛІЗ НАУКОВОГО ДОРОБКУ КРИМІНАЛІСТІВ-ПОЧЕРКОЗНАВЦІВ

Сучасне судове почеркознавство характеризується реалізацією значної кількості різноманітних підходів, що намітилися в наукових розробках, направлених на розвиток теорії і вдосконалення практики судово-почеркознавчої експертизи.

Багаторічний шлях розвитку судового почеркознавства – це процес наукового дослідження закономірностей письма та почерку на базі різних галузей науки і удосконалення методики судово-почеркознавчої експертизи.

У сучасний період судове почеркознавство є високорозвиненою предметною галуззю теорії судової експертизи і галуззю криміналістики.

Разом з тим, розвиток науки передбачає постійне вдосконалення наявного арсеналу криміналістики взагалі, та зокрема почеркознавства.

Розвиток судового почеркознавства тісно пов'язаний з історією виникнення й розвитку, з теоретичним узагальненням накопиченого за багато років матеріалу. Для того, щоб теорія виконувала свою методологічну функцію та дала основу для найбільш ефективних шляхів розвитку науки, необхідно прослідкувати історію формування, сформулювати основні положення цієї теорії, представити її як визначену,

2) консультативна – полягає, наприклад, у роз'ясненні особливостей встановлення контакту під час допиту неповнолітнього, створення обстановки проведення слідчого експерименту; 3) довідкова – роз'яснення спеціальних термінів, необхідних реквізитів певних документів; 4) інформаційна – ставити запитання учасникам вербальних слідчих дій; 5) організаційно-технічна – полягає в допомозі викреслювати схеми, плани, складати протокол слідчої дії.

Список використаних джерел

1. Лукьянчиков Е.Д. Использование специальных знаний при розыске пропавших без вести лиц / Е.Д. Лукьянчиков, В.П. Цильвик // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Виц. шк., 1990. – Вып. 40. – С. 46.

2. Махов В.Н. Участие специалистов в следственных действиях / В.Н. Махов. – М.: ВИПИРМПП, 1975. – С. 41.

3. Хрусталева В.Н. Участие специалиста-криминалиста в следственных действиях / В.Н. Хрусталева, Р.Ю. Трубицын. – СПб.: Питер, 2003. – С. 33.

4. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты) / П.П. Ищенко. – М.: Юрид. лит., 1990. – С. 12-13.

5. Костицкий М.В. Использование специальных психологических знаний в советском уголовном процессе : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика» / М.В. Костицкий. – К., 1990. – 39 с.

Дараган В.В.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИК РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЗАКУПІВЛЕЮ НЕЯКІСНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Службовою функцією криміналістичної науки є оснащення практики боротьби зі злочинністю ефективними сучасними засобами і методами розкриття і розслідування злочинів та їх попередження. Під криміналістичним забезпеченням розслідування економічної злочинності розуміється система криміналістичних знань і заснованих на них навичок і вмій їх працівників правоохоронних органів використовувати наукові криміналістичні рекомендації, застосовувати криміналістичні засоби, методи і технології їх використання з метою запобігання, виявлення, розкриття і розслідування злочинів [1].

Аналіз наукових публікацій, пов'язаних з протидією злочинам у сфері державних закупівель показав, що більшість досліджень, пов'язаних з вивченням проблем діяльності правоохоронних органів у цій сфері присвячене питанням оперативно-розшукової протидії зазначеним

злочинним діянням. За даним напрямом за останні 4 роки було виконано 4 дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, при цьому питанням розслідування злочинів у зазначеній сфері було присвячено лише одне дисертаційне дослідження, а саме дослідженні А.М. Меденцева «Розслідування злочину, вчинених у сфері державних закупівель» [2].

Автором в зазначеному дослідженні були розглянуті такі питання: підстави криміналістичної класифікації злочинів у сфері державних закупівель; предмет та умови вчинення злочинів у сфері державних закупівель; особа злочинця у сфері державних закупівель; типові способи та сліди вчинення злочинів у сфері здійснення державних закупівель; етапи розслідування злочинів у сфері державних закупівель; тактичні завдання і типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування; планування та організація розслідування злочинів у сфері державних закупівель; особливості обшуку при розслідуванні злочинів у сфері державних закупівель; особливості огляду документів при розслідуванні злочинів у сфері державних закупівель; особливості тактики допиту при розслідуванні злочинів у сфері державних закупівель; проведення судових експертиз при розслідуванні злочинів у сфері державних закупівель; негласні слідчі (розшукові) дії при розслідуванні злочинів у сфері державних закупівель.

Що стосується перших чотирьох дисертацій присвячених питанням оперативно-розшукової протидії злочинним у сфері державних закупівель то вони були присвячені таким питанням: 1. Розкриття розкрадань державних коштів при проведенні закупівель товарів та виконання робіт (послуг) на підприємствах залізничного транспорту [3]; 2. Протидія хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС [4]; 3. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель [5]; 4. Оперативно-розшукове виявлення і документування злочинів, скоєних посадовими особами в сфері державних закупівель [6].

Окремо потрібно відзначити дослідження Т.А. Часової, яке було присвячене питанням взаємодії слідчих і оперативних підрозділів ОВС при протидії злочинам у сфері державних закупівель [7].

Як вбачається з вищезазначеного, жоден із авторів комплексно не вивчав питання розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів.

Крім того, варто зазначити, що результати опитування працівників оперативних підрозділів Департаменту захисту економіки і слідчих підрозділів Національної поліції України показали, що на сьогоднішній день існує гостра необхідність розробки методик виявлення та розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів.

Тому проведення окремого комплексного дослідження з питань

охорони місця події до прибуття слідчо-оперативної групи, особами, які виявили кримінальне правопорушення, особливо працівниками Національної поліції України, військовослужбовцями Збройних сил України, окремими цивільними особами, у тому числі й можливість фактично затримати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення; забезпечення особистої безпеки учасників слідчо-оперативної групи, враховуючи характеристики безпосереднього місця проведення огляду та кримінального правопорушення за яким він проводиться; проведення огляду неподалік лінії розмежування, в умовах проведення спеціальних військових операцій, хаотичних обстрілів незаконними збройними формуваннями позицій Збройних сил України та населених пунктів у районі проведення АТО; виявлення, фіксація та вилучення під час ОМП слідів злочину та об'єктів, які можуть становити небезпеку для учасників огляду та членів слідчо-оперативної групи, зокрема у випадках повідомлення про підготовку вибуху, виявлення вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують, а також учинення вибуху. За загальним правилом у таких випадках до складу СОГ, мають обов'язково залучатись спеціалісти-вибухотехніки, які здійснюють пошук, експертний огляд, розрядження, транспортування та знешкодження вибухових пристроїв і вибухових речовин (спеціальні вибухотехнічні роботи), а самі члени СОГ, які задіяні в забезпеченні та проведенні такого огляду місця події, повинні бути забезпечені засобами індивідуального захисту (бронежилетами, захисними шоломами тощо). Тому, фактично процесуальна діяльність СОГ розпочинається після проведення спеціалістом-вибухотехніком пошуку вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують, та отримання інформації від нього про відсутність небезпечних вибухових матеріалів.

Існують й проблеми пов'язані із технічним оснащенням СОГ у районі проведення АТО, зокрема транспортними засобами, які мають на належному рівні забезпечувати особисту безпеку особового складу. Не перебуває й осторонь й проблема організації взаємодії між слідчими підрозділами Національної поліції України, системою військових прокуратур, Збройними силами України та Національною гвардією України. Адже саме в умовах дефіциту часу для проведення огляду, передислокації військових формувань, налагодження такої міжвідомчої взаємодії буде перш за все сприяти досягненню завдань кримінального провадження у цілому.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13.04. 2012 (в ред. від 05.10.2016): [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.

2. Інструкція про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України : Затверджено наказом МВС

можливість загибелі, поранення, захоплення у полон учасників кримінального провадження; дефіцит часу, відведеного для проведення слідчих (розшукових) дій; скорочена тривалість початкового етапу досудового розслідування тощо [7, с. 88]. Це у свою чергу призводить до ситуації у якій органи досудового розслідування здійснюють виключно функцію фіксування кримінальних правопорушень, а не їх розслідування, без наявності можливостей покарання особи [6].

Питання діяльності СОГ у районі проведення АТО при проведенні огляду місця події перебуває у площинах нормативно-правового, організаційного та тактичного напрямів.

На рівні відомчих нормативно-правових актів СОГ розглядається як організаційна форма взаємодії слідчих та працівників оперативних підрозділів, що полягає у здійсненні досудового розслідування слідчим (декількома слідчими) та за його (їх) письмовим(и) дорученням(и) здійснення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій працівниками оперативних підрозділів у кримінальному провадженні, яке знаходиться у провадженні слідчих підрозділів [4]. В окремих нормативних документах, зокрема у наказі №700 від 14 серпня 2012 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» вже зазначається дещо протилежне формулювання про те, що СОГ створюються при чергових частинах відповідно до графіка чергування, а до їх складу обов'язково входять слідчий (старший СОГ), співробітник оперативного підрозділу та інспектор-криміналіст. У Інструкції «Про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» визначено, що інспектори-криміналісти залучаються для участі у складі слідчо-оперативної групи для проведення ОМП за рішенням керівника слідчого підрозділу. В окремому порядку вирішується питання про залучення до огляду місця події криміналістичних, автотехнічних, вибухотехнічних та інших спеціалізованих пересувних лабораторій, функціонування яких обумовлені потребами експертної практики.

Наведене призводить, до невизначеності правового статусу слідчо-оперативних груп як на рівні положень кримінального процесуального законодавства, так й відомчих нормативно-правових актів. Залишається й неналежною регламентація процесуальної та організаційної діяльності так званих міжвідомчих слідчих та слідчо-оперативних груп.

Поряд із зазначеними, суто нормативними питаннями, основними тактичними та організаційними проблемами проведення огляду місця події слідчо-оперативними групами у районі проведення АТО, є: вчасність, а в окремих випадках, і можливість прибуття слідчо-оперативної групи на місце події з врахуванням умов оперативної обстановки; забезпечення

розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів буде відповідати потребам практики та надасть можливість заповнити окремі прогалини в науковому забезпеченні розслідування злочинів у сфері державних закупівель.

Наукове дослідження з питань розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів, на нашу думку, повинно включати такі питання:

- стан наукової розробленості проблем розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів;
- криміналістична характеристика злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів;
- типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів;
- взаємодія слідчих та оперативних підрозділів в процесі розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів;
- використання спеціальних знань під час розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів;
- планування та організація розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів;
- організація та тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій в процесі розслідування злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з постачанням неякісних товарів.

Безумовно визначений нами перелік напрямів дослідження не є вичерпним і може бути доповнений виходячи із поставлених перед таким дослідженням завдань, які будуть відповідати потребам теорії та практики протидії злочинам у сфері державних закупівель.

Список використаних джерел

1. Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования преступлений [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.0zd.ru/gosudarstvo_i_pravo/kriminalisticheskoe_obespechenie.html
2. Меденцев А.М. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель: дис. ... к.ю.н.: 12.00.09 / МГУ. – Одеса, 2015. – 214 с.
3. Дараган В.В. Розкриття викрадань державних коштів при проведенні закупівель товарів та виконанні робіт (послуг) на підприємствах залізничного транспорту: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.09 / ДДУВС. – Дніпропетровськ, 2012. – 20 с.
4. Коряк В.В. Протидія хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.09 / НАВС. – К., 2012. – 19 с.
5. Сливенко В.Р. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.09 / НАВС. – К., 2012.

– 20 с.

6. Нагачевський С.В. Оперативно-розшукове виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.09 / ЛьвДУВС. – Львів, 2013. – 20 с.

7. Часова Т.О. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.09 / ХНУВС. – Харків, 2015. – 20 с.

Ергард Н.М.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТІВ ДО УЧАСТІ В ОГЛЯДІ ТРУПА НА МІСЦІ ЙОГО ВИЯВЛЕННЯ

Судово-медична експертиза трупа на місці його виявлення становить певний вид експертизи, який займає одну з особливих ланок роботи експерта. Статтею 238 Кримінального процесуального кодексу України (надалі – КПК України) передбачено обов'язкову участь судово-медичного експерта при огляді трупа на місці його виявлення, з метою встановлення причини смерті.

Правильно обрана методика та дотримання певного алгоритму дій при дослідженні трупа на місці його виявлення має особливе значення не тільки для слідчих дій, але й для доказовості кримінального правопорушення. Відсутність ознак насильницької смерті при зовнішньому огляді трупа ще не означає, що смерть не містить ознак кримінального злочину, тому актуальним питанням залишається обов'язковість залучення судово-медичного експерта до огляду трупа.

Нажаль, практика показує, що поліція не залучає судово-медичних експертів до огляду трупів, причиною смерті яких стала механічна асфіксія внаслідок повішення, вважаючи усі такі випадки суїцидальним наслідком. Проте, варто зауважити, що наявність косо-висхідної странгуляційної борозни та типове розташування тіла при повішенні ще не означає, що має місце самогубство як рід смерті. Дедалі частіше зустрічаються випадки, коли людину довели до стану непритомності за допомогою медичних препаратів чи алкогольного сп'яніння, для того, щоб вона не змогла чинити опір, а вже потім її підвісили з метою вбивства. При дослідженні тіла у морзі експертом може бути встановлений факт наявності алкоголю чи медичних препаратів в крові, проте, коли у органів досудового розслідування, на підставі цих даних, виникне потреба в повторному огляді місця події, речові докази біологічного походження можуть бути втраченими за часовими показниками.

Отже, правильний підхід до огляду місця події, виявлення та забір речових доказів біологічного походження дасть можливість доказовості кримінального злочину. Незважаючи на комплекс вжитих до

Список використаних джерел

1. Ахтирська Н. Форми протидії розслідуванню злочинів, вчинених у сфері комп'ютерних технологій / Юридичний журнал. – №3. – 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/>.

2. Організація розслідування окремих видів злочинів : [навч. посібник] / А.Ф. Волобуєв та ін. ; [за заг. ред. А.Ф. Волобуєва] ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 567 с.

3. Протидія економічній злочинності / П.І. Орлов, А.Ф. Волобуєв, І.М. Осика, Р.Л. Степанюк, І.М. Зарецька та ін. – Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 568 с.

4. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : [монографія] / В.В. Тіщенко // Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2007. – 260 с.

5. Шепитько В.Ю. Теорія криміналістической тактики : [монографія] / В.Ю. Шепитько. – Х. : Гриф, 2002. – 349 с.

Самодін А.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНОЮ ГРУПОЮ У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

На окремих територіях на сході України виникає проблема реальності досягнення завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (КПК) в контексті процесуальної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України в умовах ускладнення слідчої та оперативної обстановки. Перш за все, враховуючи положення початку досудового розслідування визначені ст. 214 КПК, нормативні приписи законодавця про проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також відомчі нормативно-правові акти щодо організаційної та процесуальної діяльності слідчо-оперативних груп (СОГ), сьогодні на практиці виникають окремі проблеми процедурного та тактичного характеру під час проведення огляду місця події при вчиненні кримінальних правопорушень у районі проведення антитерористичної операції (АТО). Нажаль, законодавець, незважаючи на зазначені обставини, питання особливостей досудового розслідування у районі проведення антитерористичної операції регламентував лише у ст. 615 КПК, у якій звернув увагу лише на питання диференціації процесуальної форми при обранні запобіжних заходів.

Водночас, вченими та практиками у працях та виступах на науково-практичних конференціях неодноразово виокремлювались фактори, які негативно впливають на окремі тактичні елементи досудового розслідування злочинів у районі проведення АТО, зокрема: динамічність оперативної обстановки; передислокація військових підрозділів;

причин та умов, які сприяють розвитку злочинності, але і з потребою створення сучасних методик, спрямованих на боротьбу з такими проявами, та надання ефективних рекомендацій щодо проведення слідчих (розшукових) дій, з метою виявлення непоодиноких випадків приховування такої незаконної діяльності шляхом інсценування.

Головною ознакою злочинного формування є його висока організованість, що передбачає наявність керівника та чітко визначеної ієрархічної структури, яка базується на принципах суворого розподілу кримінальних обов'язків з вертикальним підпорядкуванням, а до найбільш характерних ознак злочинної діяльності організованих груп відносяться такі: вибір об'єкта та предмета посягання, підготовленість злочину, механізм безпосередньої злочинної діяльності, а також спосіб приховання слідів злочину [3, с. 102].

Виявити інсценування вчинене організованою злочинною групою достатньо важко, оскільки спільними зусиллями злочинці «відшліфовують» не лише дії, спрямовані на вчинення злочину, а і поведінку кожного учасника групи після досягнення злочинної мети, і можливо лише під час проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема таких як: огляд місця події, допит, одночасний допит двох або більше раніше допитаних осіб, слідчий експеримент, призначення судових експертиз тощо.

Загалом, з метою викриття інсценувань вчинених організованими злочинними групами необхідно дотримуватися певних правил, а саме: ніколи не виключати факт інсценування під час розслідування злочинів; звертати увагу на доказову інформацію, яка може вказувати на ознаки інсценування; складати детальні письмові плани розслідування злочину в цілому та проведення окремих слідчих (розшукових) дій, насамперед таких як: допит, одночасний допит двох або більше раніше допитаних осіб, обшук тощо. При проведенні слідчих (розшукових) дій враховувати такі критерії як доцільність, своєчасність, раптовість; обов'язково вживати заходи, спрямовані на забезпечення ізолюваного тримання учасників організованої злочинної групи один від одного; та заходи, спрямовані на забезпечення безпеки свідків або потерпілих від можливого впливу на їх показання з боку злочинців.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок про те, що однією з головних причин погіршення показників діяльності правоохоронних органів є недостатньо ефективне подолання протидії розслідуванню з боку членів організованих злочинних груп, що в свою чергу обумовлює достатньо високий рівень латентної злочинності на території України.

Всебічне вивчення феномену сучасної протидії як складового елементу протистояння злочинності та суспільства надасть змогу для розробки та впровадження дієвих заходів, спрямованих на подолання цих негативних факторів.

теперішнього часу заходів, проблема повноцінного огляду трупа на місці його виявлення і досі залишається актуальною.

Ще одним важливим моментом при огляді трупа, причиною смерті якого є механічна асфіксія внаслідок підвищення, це детальне дослідження мотузки, на якій висіло тіло, оскільки саме ці дані дадуть експертові судження про відповідність утворення странгуляційної борозни від того предмету, на якому висіло тіло. Повертаючись до практичної діяльності, хочеться також зауважити, що не завжди предмет, на якому висіло тіло є предметом, що спричинило смерть людини через повішення. Були випадки, коли людина була задушеною ременем, а висіла на плетеній мотузці. В такому випадку на шії трупа були наявні дві странгуляційні борозни: одна – горизонтальна замкнута (задушення), інша – косо-висхідна незамкнута (повішення). Однак, поліція не звернула на ці особливості належної уваги і не залучила судово-медичного експерта до огляду трупа на місці його виявлення, порушуючи ст. 238 КПК України. В подальшому, коли експертом у морзі, за морфологічними особливостями обох странгуляційних борозен, було виявлено як різний механізм їх утворення, так і різна характеристика предметів, у органів досудового розслідування виникла необхідність у повторному огляді місця події з пошуком ременя, яким могла бути задушена людина, проте був втрачений час і можливо злочинцем переховано предмет злочину.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, хочеться зазначити, що таких випадків в судово-медичній практиці стає надалі більше, і неповноцінна процесуальна дія по залученню судово-медичних експертів до огляду трупа на місці його виявлення призводить до втрати речових доказів як біологічного, так і іншого походження, що дозволяє злочинцям бути непокараними внаслідок скудності, або взагалі відсутності доказовості кримінального правопорушення.

Зарубей В.В., Ілляшенко О.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИСУНЕННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ВЕРСІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК, ВЧИНЕНИХ ІНОЗЕМЦЯМИ

Аналіз стану розслідування крадіжок, вчинених іноземцями, свідчить про певні недоліки в оперативно-розшуковій роботі й слідчій діяльності правоохоронних органів та необхідності підвищення ефективності їх роботи. Причини зазначеного негативного явища пов'язані з певними труднощами в діяльності правоохоронних органів – їх недостатньому матеріальному й технічному забезпеченні, недосконалості організації роботи й професійної підготовки співробітників, відсутності науково-методичних розробок з виявлення й розслідування квартирних крадіжок, вчинених іноземцями. Окрім того, матеріали наукових досліджень, аналіз динаміки та структури крадіжок, вчинених іноземцями, дають підстави

для висновку, що найбільша кількість кримінальних правопорушень, вчинених іноземцями – це крадіжки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше з моменту проголошення України незалежною державою, спираючись на положення загальної теорії криміналістики й узагальнення досвіду оперативно-розшукової та слідчої практики, розглянути назрілі питання методики розслідування крадіжок, вчинених іноземцями.

Із сказаного випливає, що для розслідування майнових кримінальних правопорушень першорядне значення мають версії про особу, яка вчинила квартирну крадіжку; а характер версії залежатиме від кількості і повноти даних відомостей про цю особу (осіб).

В тих випадках, коли на початковому етапі розслідування встановити злочинців не вдалося, особливо важливо спланувати та організувати розслідування по визначених версіях.

Висування і перевірка єдиної версії, нехай навіть самої ймовірної, на думку слідчого, нерідко веде до необ'єктивності розслідування й ускладнює розкриття злочину, тому що до моменту закінчення перевірки версії проходить значний час. Версії, висунуті по кримінальному провадженню представляють певну систему, яка базується на припущеннях загального характеру, які пояснюють подію в цілому, і на окремих складових, що пояснюють елементи цієї події. До останньої категорії відносяться і версії у відношенні до особи, яка вчинила крадіжку майна. Ці версії, у свою чергу, утворюють самостійну систему, яка складається з трьох основних підсистем (груп версій). В основі диференціації версій лежить характер припущення.

Першу підсистему (групу) складають версії:

1. Засновані на ознаках, які прямо або побічно вказують на квартирні крадіжки, що могли бути вчинені конкретною особою чи особами. До таких ознак відноситься висловлене потерпілим припущення про вчинення крадіжки якою-небудь конкретною особою. Необхідно постаратися мобілізувати пам'ять потерпілого на виявлення особливостей (дивацтва) у поведінці своїх знайомих останнім часом у нього вдома.

2. Відомості, що надаються свідками (наприклад, показання чергових вахтерів гуртожитку, адміністраторів готелів, сусідів які спостерігали за підозрілими особами або особами із числа знайомих потерпілого в його відсутність); а також факт виявлення викраденого майна у конкретної особи. Самий по собі, взятий ізольовано, цей факт ще не свідчить про вчинення кримінального правопорушення даною особою. Серед випадків квартирних крадіжок, вчинених іноземцями, знайомими потерпілого, у 34% викрадені цінності знаходились у загальних камерах схову, у місцях компактного проживання іноземців; в 15% випадків – у речах, які належать їх товаришам та рідко оглядаються.

До засад висування версій про конкретну особу, а так само про вузьке

буде прийматися особою щодо якої відповідними експертно-кваліфікаційними комісіями прийнято рішення про присвоєння їй кваліфікації судового експерта. Текст присяги повинен бути невід'ємною частиною Кодексу поведінки судового експерта.

Наведений проект Кодексу поведінки судового експерта був опрацьований головними підрозділами експертних служб Міністерства внутрішніх справ України (ДНДЕКЦ МВС України), Служби безпеки України (НДІСТСЕ СБУ України) та Державної прикордонної служби України (ГЕКЦ ДПСУ). За результатами опрацювання зазначеними підрозділами проект був у цілому схвалений.

У подальшому необхідно створити робочу групу Координаційної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України для розробки остаточного, погодженого з зацікавленими сторонами, проекту Кодексу поведінки судового експерта. У рамках цієї діяльності необхідно визначити статус зазначеного документа, порядок його затвердження та дотримання його положень у повсякденній діяльності професіоналів (фахівців), внесених до державного Реєстру атестованих судових експертів України тощо.

Саме від цього залежить, чи стане Кодекс поведінки судового експерта України одним із кроків на шляху вдосконалення судово-експертної діяльності держави, у тому числі, на міжнародному рівні.

Саковський А.А.

РОЗСЛІДУВАННЯ ІНСЦЕНУВАНЬ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Інсценування являє собою один з різновидів протидії правоохоронним органам, які ведуть боротьбу зі злочинністю, з боку осіб, незацікавлених у виявленні злочину та прийнятті обґрунтованих криміналістичних і правових рішень під час розслідування злочинів.

Проблема протидії розслідуванню останнім часом набула особливої актуальності й гостроти. Це, перш за все, пов'язано із розмахом організованої злочинної діяльності, з корумпованістю працівників владних структур і правоохоронних органів. Раніше під протидією розслідуванню розуміли переважно різні форми й способи приховування злочинів. Сьогодні протидія розслідуванню може бути визначена як навмисна діяльність з метою перешкоджання встановленню істини у кримінальному провадженні.

Сучасна протидія розслідуванню змінилася не тільки якісно і характеризується появою нових форм, засобів й методів її здійснення, але й масштабно, особливо в рамках діяльності організованої злочинності [1].

Розкриття та розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами надзвичайно складний та специфічний процес, пов'язаний не тільки з необхідністю комплексного підходу до вивчення

за результатами чого наприкінці 2016 року Інститут був прийнятий до ENFSI.

Наступними кроками у цій діяльності є подальше розширення сфери акредитації Інституту та участь у роботі секцій ENFSI.

Одним із установчих (статутних) документів ENFSI є Кодекс поведінки ENFSI, схвалений діловою нарадою Ради Європейської мережі криміналістичних наукових установ 28.05.2005. Цей документ визначає політику щодо чіткого уявлення судовими «практиками» своїх обов'язків та відповідальності, а також готовності виконувати в будь-який час правила зазначеного Кодексу стосовно поведінки, компетентності, роботи над справою, звітності та професійної компетентності.

За дорученням Міністерства юстиції України у 2016 році кожним із підпорядкованих йому науково-дослідних установ судової експертизи було розроблено проекти Кодексу етики судового експерта (далі – Кодекс етики). В остаточному варіанті Київським НДІСЕ Міністерства юстиції України було розроблено Кодекс поведінки судових експертів з урахуванням досвіду участі співробітників Інституту у міжнародних експертних комісіях. Структура та зміст проекту Кодексу поведінки розроблені з урахуванням структури та змісту:

– Правил етичної поведінки державних службовців, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 № 65;

– Кодексу поведінки судових експертів ENFSI, схваленому діловою нарадою Ради Європейської мережі криміналістичних наукових установ 28.05.2005;

– Кодексу поведінки Нідерландських судових експертів, затвердженому Колегією судових експертів Королівства Нідерланди 11.12.2009;

– проектів Кодексів етики, розроблених в Дніпропетровському, Донецькому, Київському, Львівському, Одеському, Харківському НДІСЕ та НДЦСЕ з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України;

– окремих положень Класифікатора професій ДК 003:2010, затвердженого наказом Держспоживстандарту України від 28.06.2010 № 327 щодо вимог до професіоналів (фахівців), які можуть виконувати функції судового експерта (процесуальний статус професіоналів (фахівців) при проведенні судових експертиз у справах, що перебувають у провадженні органів досудового розслідування чи суду).

Крім того, варто зазначити і те, що на сьогоднішній день в процесуальних кодексах України містяться тексти присяги судового експерта, що відрізняються один від одного. Судовий експерт приводиться до присяги під час виконання функцій судового експерта як суб'єкта (учасника) певного процесу у конкретному провадженні. На наш погляд, необхідно розробити єдиний текст присяги судового експерта, що

коло осіб, серед яких може знаходитися злочинець, варто віднести відомості про обставини, що вказують на зв'язок злочинця з місцем події, об'єктом злочинного посягання, потерпілим.

Для розглянутого напряму роботи найбільше характерні такі організаційні заходи (у тому випадку, якщо вони не проводилися раніше), як:

– перевірка за способом вчинення протиправного діяння з метою виявлення осіб, які його вчинили, а також аналогічних кримінальних правопорушень, що залишилися нерозкритими;

– перевірка по обліках слідів пальців рук із місць нерозкритих кримінальних правопорушень;

– перевірка по дактилоскопічній картотеці осіб, що представляють інтерес для органів Національної поліції;

– напрям орієнтувань, запитів до управлінь Національної поліції із різних областей держави.

При висуванні версій цієї групи варто мати на увазі, що особа, на яку падає підозра, сама особистою участі в квартирній крадіжці могла не брати, а є «навідником», організатором і т.д.

І нарешті, останній вид версій, які ми запропонували в першій підсистемі, вони засновані на ознаках інсценування квартирних крадіжок самими потерпілими або іншими особами.

1. На подібний факт можуть вказувати: зайва знервованість потерпілого; його бажання обмежитися одержанням документа, що засвідчує факт крадіжки. При цьому потерпілий посилається на відсутність часу, незрозуміння законодавства, відсутність особистого адвоката або коштів для оплати його послуг і т.д.

2. Явна невідповідність у показаннях потерпілого в питаннях оцінки викраденого, його описи і наявність документів на його придбання.

3. Показання свідків про відсутність заявлених цінностей як таких у потерпілого задовго до моменту його подання заяви в органи Національної поліції про факт квартирної крадіжки;

4. Виявлення «викрадених» цінностей у співвітчизників потерпілого і їх показання про добровільну передачу їм заявником цих предметів (цінностей).

Другу підсистему складають версії, засновані на даних, що містяться в матеріалах кримінального провадження, але не вказують на конкретну особу.

Підстави для висування таких версій можна розділити на дві підгрупи. Першу складають відомості про прикмети зовнішності злочинця, його одяг, його власні речі та предмети, а так само про викрадені речі та предмети з місця крадіжки, на що вказується свідками і потерпілим. Другу складають відомості, отримані в процесі вивчення різного роду слідів і матеріальних об'єктів, залишених злочинцем на місці події, або протягом

шляху відходу. Всі вони містять у собі важливу інформацію розшукового характеру, використання якої дозволяє в ряді випадків зробити висновки про деякі фізичні ознаки особи, яка їх залишила, принаймні – її приналежності до певної категорії осіб. У випадках, коли є підстави підозрювати у вчиненні квартирної крадіжки іноземця, ці відомості можуть вказувати на особисті риси підозрюваного (стать, вік, інтелектуальний та фізичний розвиток, морально-психічний облік, володіння певними професійними навичками, злочинним досвідом).

До третьої підсистеми відносяться версії, що обмежують коло осіб, серед яких вірогідніше за все може знаходитися злочинець. Кількість таких версій у кожному конкретному випадку, залежить від наявності відомостей, що характеризують злочинця. Чим таких відомостей менше, тим більше версій входить у підсистему.

Підставами для висування типових версій може слугувати і знання оперативної обстановки в районі вчинення квартирної крадіжки. Наприклад, концентрація в районі компактного проживання іноземних робітників певної категорії місцевого населення дозволяє в першу чергу припускати їхню причетність до майнових кримінальних правопорушень, які вчиняються. Так, гуртожитки студентів, де проживають не тільки українські громадяни, але й іноземці, розташовуються в безпосередній близькості від гуртожитків ПТУ і технікумів. При вивченні нами кримінальних проваджень про квартирні крадіжки, вчинені іноземцями нами було встановлено, що 43,5% від загальної кількості крадіжок майна громадян України в гуртожитках вчиняються іранцями, афганцями, в'єтнамцями і китайцями.

Таким чином, отримавши вихідну інформацію при вивченні обстановки, що склалася на момент квартирної крадіжки, вчиненої іноземцями, можна висувати розглянуті нами раніше групи версій, у залежності від сформованих ситуацій.

Ищенко А.В., Комаринська Ю.Б.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ

Традиційно вважається, що нормальне функціонування суспільних відносин забезпечується правовими інструментами. Разом з тим, у сучасних умовах побудова оптимальних взаємин між людьми все частіше потребує залучення криміналістичних знань. Відомо, що здобутки криміналістики використовуються для встановлення різноманітних фактів, подій та обставин.

Можна говорити про те, що у багатьох ситуаціях практично неможливо без відповідного дослідження документів придбати житло, автомобіль, цінні речі, отримати спадщину, прийняти подарунок. Покупка

50 інституцій з понад 30 країн світу, більшість з яких є членами Європейського Союзу або кандидатами до вступу в співтовариство.

При цьому, варто зазначити, що останнім часом світовою тенденцією є визначення у підприємств, організацій, установ відповідної компетенції, показників надання ними саме якісних послуг через їх акредитацію спеціально уповноваженими органами відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління (менеджменту) якістю з подальшим результативним застосуванням зазначених систем та постійним їх (систем) удосконаленням.

Впровадження систем управління якістю у діяльність судово-експертних установ держав світу, що, до речі, є обов'язковою вимогою до членів ENFSI, відбувається шляхом їх акредитації відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO/IEC 17025:2005 General requirements for the competence of testing and calibration laboratories, який гармонізовано в Україні як ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» (далі – ДСТУ ISO/IEC 17025:2006).

Зазначена інтеграція в міжнародні судово-експертні організації, зокрема до ENFSI, при умові акредитації міжнародними або національними органами акредитації державних спеціалізованих установ, що здійснюють судово-експертну діяльність, відповідно до вимог ДСТУ ISO/IEC 17025:2006, дає національній експертизі можливість створення виробничих, наукових та методичних передумов досягнення світового рівня.

Першим кроком на шляху до акредитації Київського НДІСЕ за ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 стала його атестація у 2010 році відповідно до вимог Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» ДП «Укрметртестстандарт» Мінекономрозвитку України щодо проведення вимірювань, кількість яких постійно розширювалася та на сьогоднішній день складає понад 100 показників (Сертифікат визнання вимірювальних можливостей № ПТ-114/16 від 14.07.2016).

У 2013 році Інститут був акредитований національним органом акредитації – Національним агентством з акредитації України (далі – НААУ) – відповідно до вимог зазначеного вище міжнародного стандарту, гармонізованого в Україні, а саме ДСТУ ISO/IEC 17025:2006, на проведення досліджень наркотичних засобів. У подальшому зазначена сфера акредитації була розширена та станом на сьогодні включає понад 10 видів експертних досліджень. У 2014 та 2015 роках Інститут успішно пройшов аудити як орган оцінки відповідності з дотримання вимог ДСТУ ISO/IEC 17025:2006, які здійснювалися НААУ (Атестат про акредитацію № 2Н1141 від 15.01.2016).

У вересні 2016 року Інститут пройшов міжнародний аудит, проведений співробітниками установ-членів ENFSI – Німеччини та Литви,

й на місці події. Комплект техніки, що складається з портативного комп'ютера, принтера, цифрового фотоапарата, мікрофона та пристрою мобільного зв'язку, дозволяє не тільки виготовляти на місці події протоколи з фототаблицями, а й передавати інформацію на будь-яку відстань. Знання в галузі техніки потрібні слідчому у випадках, коли він стикається з численними технічними пристроями та механізмами, що застосовуються у різних сферах торгівельної справи, починаючи з систем сигналізації та відео спостереження і закінчуючи системами забезпечення зберігання товарів, кондиціонерами, обігрівачами тощо. Важливо не тільки правильно зафіксувати технічні пристрої, а й визначити їх значення у технологічному процесі та сприятти чи перешкоджанні діям злочинців.

При розкраданні певних видів товару (одягу, взуття, посуду, продовольчих товарів, обладнання тощо) використовуються спеціальні знання в галузі товарознавства, частіше у формі товарознавчих експертиз. Експертне дослідження таких об'єктів дозволяє визначити: їх різноманітні параметри, суттєві ознаки, властивості, різні обставини, пов'язані зі споживчими якістьми; відповідність стандартам, технічним умовам, зразкам; спосіб фальсифікації вказаних об'єктів тощо [3, 239].

Список використаних джерел

1. Шепітько В.Ю. Криміналістичні проблеми збирання доказів технічними засобами у кримінальному процесі / В.Ю. Шепітько // Вісник Академії правових наук України. – № 4 (27). – Харків, 2001. – С. 198-207.
2. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монограф. / І.В. Пиріг – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. – 454 с.
3. Експертизи у судовій практиці. / За заг. ред. В.Г. Гончаренка. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 388 с.

Рувін О.Г., Голікова Т.Д., Полтавський А.О.,
Ірхін Ю.Б., Ованнісян А.Л., Шимановський С.О.

КОДЕКС ПОВЕДІНКИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ УКРАЇНИ ЯК ОДНА ІЗ УМОВ ЧЛЕНСТВА В ENFSI

У 2014 році Україною укладено Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, яку в тому ж році ратифіковано Верховною Радою України. Однією з цілей асоціації є посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. У рамках цієї діяльності одним із завдань є поступова інтеграція державних спеціалізованих установ України, що здійснюють судово-експертну діяльність, у міжнародні судово-експертні організації. Однією з таких організацій є Європейська мережа судово-експертних установ (далі – ENFSI), членами якої є понад

цінних речей (яхт, човнів, автомобілів, літаків, коштовностей, виробів мистецтва, музичних інструментів тощо) потребує дослідження самих цих речей. З дослідженням документів пов'язане також встановлення авторства текстів, скульптурних чи живописних робіт, перевірка відомостей про своїх предків.

Можна продовжувати розмову про сфери застосування напрацювань цієї науки. В той же час, сьогодні вже важко погодитися з тим, що криміналістика покликана лише сприяти (виділено авторами) розкриттю, розслідуванню та попередженню злочинів, як це трактувалося тривалий час. Її рекомендації плідно та активно використовуються далеко за межами кримінального процесу. Це, природно, викликало потребу у перегляді визначення предмету криміналістики. Так, наприклад, В.Г. Гончаренко вважає, що криміналістика «це наука про закономірності виникнення доказової інформації про злочин або про будь-яке явище у суспільстві, яке потребує правового регулювання шляхом доказування, та про систему технічних засобів, тактичних прийомів і методик збирання, дослідження й використання цієї інформації з метою найефективнішого вирішення завдань оперативно-розшукової роботи, розслідування, судового розгляду, адвокатської роботи та встановлення у будь-якій сфері людської діяльності фактів, що мають юридичне значення» [1, с. 29]. Один із авторів цієї публікації вважає, що «криміналістика може бути визначена як система знань про закономірності утворення (формування, виникнення), виявлення (встановлення), фіксації, вилучення, дослідження, оцінки та використання будь-якої інформації, придатної для перевірки чи встановлення будь-яких фактів, подій, явищ, а також про розробку прийомів, способів, методів, методик, технологій, інструментів, матеріалів, приладів та їх комплексів та інших засобів оптимізації роботи з такою інформацією» [2, с. 34]. Тому не випадково останніми роками на рівні кандидатських дисертацій активізувалися дослідження можливостей використання криміналістичних знань за межами кримінально-процесуальної діяльності – у банківській системі [3], нотаріаті [4].

Звичайно, нова трактовка сутності певної системи знань викликає потребу в уточненні її призначення. Як зазначалося раніше, тривалий час вважалося, що головним завданням криміналістики є сприяння розкриттю, розслідуванню та попередженню злочинів [5, с. 118]. Потім постало питання про конкретизацію призначення криміналістики через її функції та завдання [6, с. 143-156].

Тепер, на нашу думку, настав час пошуку, визначення векторів подальшого розвитку криміналістики. При цьому варто зауважити, що для криміналістики залишається актуальним виявлення закономірностей утворення інформації у різноманітних джерелах та розробка необхідного інструментарію роботи з такою інформацією. Разом з тим, зазначене уже зараз є складовою більш масштабної діяльності криміналістів. З точки

зору авторів, головне призначення криміналістики у сучасних умовах полягає не тільки у реалізації своїх здобутків у галузі протидії злочинності, а і у криміналістичному забезпеченні належного функціонування суспільних відносин.

Криміналістичне забезпечення як наукова категорія і важливий напрям створення необхідних умов для успішної боротьби зі злочинністю позитивно сприйняті науковою спільнотою. Цій проблематиці присвячені докторські та кандидатські дисертації, відповідно неї коригується діяльність практичних підрозділів криміналістичної спрямованості.

Ризикуємо висловити думку про те, що криміналістичне забезпечення належного функціонування суспільних відносин має стати стратегією розвитку криміналістики. Це потребує розробки основ такої стратегії, визначення ресурсів, планів, алгоритмів досягнення мети.

Список використаних джерел

1. Криміналістика: Академічний курс: Підручник [Текст] / Т.В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.

2. Іщенко А.В. Криміналістика і сьогодення [Текст] /А.В. Іщенко // Актуальні питання судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів: Матеріали міжнародної конференції (17 червня 2010) . – К.: Еліт Прінт, 2010. – С. 30-34.

3. Попович І.І. Криміналістичне забезпечення обігу розрахункових документів у банківській системі з метою запобігання вчиненню злочинів: автореф. дис... канд. юрид. наук / І.І. Попович. – К., 2007. – 18 с.

4. Пінчук Н.І. Теоретичні та правові питання і практика криміналістичного забезпечення діяльності нотаріату: автореф. дис... канд. юрид. наук / Н.І. Пінчук. – К., 2008. – 18 с.

5. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики: В 3-х т. – Т.1.: Общая теория советской криминалистики. [Текст] /Р.С. Белкин. – М.: Академия МВД СССР, 1977. – 340 с.

6. Іщенко А. В. Призначення криміналістики в сучасних умовах (теоретико-прикладний аспект): монографія [Текст] / А.В. Іщенко, С.В. Павлов. – Запоріжжя: КП «Видавничо поліграфічний комплекс «Запоріжжя»», 2004. – 191 с.

Калюга К.В.

ЩОДО СУЧАСНОГО СТАНУ ПРАКТИКИ ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ОТOTOЖНЕННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

Проблема встановлення особи у криміналістиці відноситься до багатоаспектних, включає різні питання, що потребують розробки.

Такими питаннями може бути така система: дослідження історії становлення поняття особи злочинця в криміналістичних дослідженнях; напрямів та прийомів вивчення особи злочинця; наукових основ

крадіжок. Від якісної роботи зі слідами, а саме їх виявлення, вилучення, фіксації та дослідження багато в чому залежить успіх всього розслідування.

Володіння методами та прийомами роботи зі слідами тісно пов'язано з навичками використання техніко-криміналістичних засобів виявлення, фіксації, вилучення та дослідження криміналістичних об'єктів. При розслідуванні крадіжок застосовуються всі сучасні техніко-криміналістичні засоби у всіх можливих формах. Ми погоджуємось з точкою зору В.Ю. Шепітька, який форми використання криміналістичної техніки пов'язує із суб'єктом, що її застосовує, а саме: 1) оперативними працівниками – при проведенні оперативно-розшукових заходів; 2) слідчими – при проведенні слідчих дій; 3) спеціалістами та експертами – в процесі відповідних досліджень; 4) учасниками судового розгляду [1, с. 199].

Для роботи зі слідами на місці події широко застосовуються комплекти техніко-криміналістичних засобів, призначених для використання всіма учасниками розслідування: експертами, слідчими, працівниками оперативних підрозділів. Уніфіковані криміналістичні валізи комплектуються як самими співробітниками експертних підрозділів, так і спеціалізованими підприємствами. Наприклад, підприємство «Експертні системи» (м. Київ) виготовляє криміналістичні валізи серій «СВ-1», «СВ-2», «Хабар», «Слідопит», пожежно-криміналістичні, вибухотехнічні, дактилоскопічні набори, які пройшли апробацію на базі ДНДЕКЦ МВС України й рекомендовані до впровадження в експертну практику. Валізи й набори, в яких розміщені пристрої та обладнання, є ударостійкими та вологозахисними й адаптованими для транспортування і використання в польових умовах. Комплектація криміналістичних валіз і наборів складається не тільки з основних інструментів, необхідних для вилучення слідів під час огляду місця події, але й спеціальних комплектів для попереднього дослідження об'єктів. Спеціальні набори, представлені у валізах, мають необхідну кількість витратних матеріалів. Позитивним у сучасних комплектаціях криміналістичних валіз є наявність всього необхідного для збирання та упакування об'єктів біологічного походження, дослідженню яких сьогодні приділяється значна увага, з розширенням можливостей молекулярно-генетичної експертизи. Реагенти й витратні матеріали, що входять до складу валіз, доцільно комплектувати у вигляді спеціальних наборів для виявлення та вилучення, а іноді й для експрес-дослідження слідів, що дозволяє експерту оперативно отримувати інформацію про подію злочину [2, с. 359].

Особливо потрібно зупинитись на спеціальних знаннях в галузі техніки, особливо комп'ютерної техніки та цифрових технологій. Сучасний її розвиток дозволяє застосовувати комп'ютерну техніку для фіксації ходу слідчих (розшукових) дій не тільки в стаціонарних умовах, а

останніх років, на жаль, не сприяє зменшенню рівня злочинності корисливої направленості. Статистичні дані свідчать, що кількість крадіжок, вчинених за останні роки, поступово збільшується. Значне місце займають крадіжки з приміщень магазинів. Вважаючи складність розслідування зазначених злочинів, слідчому необхідно володіти не тільки методикою розслідування окремих видів злочинів, а й спеціальними знаннями, з використанням яких збільшуються можливості виявлення, вилучення та фіксації слідів злочину, їх дослідженні та використанні доказової інформації.

Найбільш широко при розслідуванні використовуються криміналістичні знання. Ми погоджуємось з думкою вчених, які вважають криміналістичні знання, а саме в галузі криміналістичної техніки, спеціальними для слідчого. Він може використовувати їх на всіх етапах розслідування самостійно або залучати різного роду спеціалістів, експертів для яких криміналістичні знання будуть професійними.

Знання, вміння та навички в галузі криміналістичної фотографії та відеозапису слідчий застосовує самостійно або залучає спеціалістів, в основному, для фіксації ходу та результатів проведення гласних слідчих (розшукових) дій: огляду місця події, обшуку, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання, а також негласних слідчих (розшукових) дій: втручання у приватне спілкування шляхом відеоконтролю особи; накладення арешту, огляду та виїмки кореспонденції; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення; відеоконтроль публічно доступних місць, у яких можлива поява підозрюваного та його контакти зі співучасниками.

На сучасному етапі розвитку криміналістичної фотографії застосовуються цифрові фотокамери, що, завдяки спрощеним можливостям користування можуть використовуватись слідчими самостійно. Але вважаємо, що доцільніше залучати спеціалістів з професійною чи напівпрофесійною фотоапаратурою з дзеркальною системою формування зображення (наприклад Canon EOS 1D Mark II N, Nikon D2 Hs). Як спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні крадіжок залучають, як правило, інспекторів-криміналістів слідчих підрозділів Національної поліції.

Трасологічні, в тому числі дактилоскопічні знання використовуються слідчим і спеціалістами при проведенні слідчих (розшукових) дій: огляду місця події; огляду предметів, що могли бути знаряддями зламу; обшуку. Експерт використовує знання в галузі трасології при проведенні експертиз: замикаючих пристроїв; слідів знарядь зламу та інструментів, виробничих механізмів чи обладнання; контрольно-запобіжних пристроїв, пломб; слідів частин тіла та одягу людини, транспортних засобів. На місці вчинення злочину трасологічні сліди: рук, взуття, транспортних засобів, знарядь зламу тощо найбільш часто залишаються при розслідуванні

криміналістичної гомеоскопії (гомології); алгоритм роботи з інформацією про особу злочинця та практичного значення наукових знань про особу та їхнього сучасного завдання тощо. Перелік не є вичерпним.

Незважаючи на наявний вітчизняний і світовий криміналістичний досвід теорії та практики дослідження особи злочинця, існує потреба в комплексному, системному дослідженні теоретичних і прикладних проблем встановлення та ототожнення особи злочинця.

Висунуті положення ґрунтуються на роботах відомих криміналістів, таких як: Т.В. Авер'янова, М.І. Авдєєва, Ю.М. Антоняна, Р.С. Белкіна, Ю.Д. Блувштейна, Л.Г. Богуславського, І.В. Борисенка, К.В. Бугаєва, О.Н. Васильєва, І.А. Возгрина, В.К. Гавло, Я.І. Гілінського, В.В. Голіної, Б.М. Головкина, В.Г. Гончаренка, І.М. Даньшина, О.І. Дворкіна, Ю.П. Дубягіна, В.Є. Емінова, Д.В. Жмурова, В.О. Журавель, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінського, А.М. Зініна, В.Н. Звягіна, І.І. Карпець, В.Я. Колдіна, О.М. Колесниченко, В.П. Колмакова, В.О. Коновалової, Ю.М. Кубіцького, В.М. Кудрявцева, С.І. Курганова, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, С.П. Мітрічева, В.О. Образцова, І.Ф. Пантелєєва, О.Р. Ратінова, О.Р. Росинської, А.В. Савушкіна, М.В. Салтєвського, О.Б. Сахарова, Л.О. Сергєєва, В.А. Снеткова, В.Г. Танасєвіча, Н.В. Терзієва, В.Ю. Шепітько, В.І. Шіканова, Н.П. Яблокова та інших.

У зв'язку з необхідністю збору та обробки теоретичного та емпіричного матеріалу Калюга Каріна Вікторівна, к. ю. н., заступник завідуючого кафедри кримінального процесу та криміналістики Інститут права ім. В. Сташиса Класичного приватного університету м. Запоріжжя, Україна на базі Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, ініціює проведення анкетування таких категорій респондентів: слідчих, прокурорів, суддів, слідчих суддів, експертів (спеціалістів), поліцейських та викладачів вишів) на тему: «Інформаційно-аналітичне забезпечення початкового етапу досудового розслідування». З цією метою було розроблено відповідні примірники анкет.

Ми очікуємо отримати відповіді на такі питання: «Як Ви застосовуєте знання про криміналістичну характеристику особи злочинця?», «Які концептуальні засади дослідження особи злочинця та тлумачення його значення ви використовуєте в своїй практиці?», «Чи використовуєте досвід Зарубіжних країн при вивченні особи злочинця?», «Чи відомі Вам сучасні проблеми вивчення особи злочинця в криміналістичній науці і які?», «Якою типологією особи злочинця Ви користуєтеся на практиці?», «Як Ви проводите криміналістичний аналіз особи злочинця?», «Які джерела криміналістичної інформації про зовнішні ознаки людини та механізми утворення слідів Ви знаєте, назвіть будь-ласка найпріоритетніші?», «Назвіть шляхи удосконалення форм і методів застосування ознак зовнішності в розслідуванні на практиці?», «Положення яких окремих вчень, що відображують криміналістичну

інформацію стосовно зовнішніх ознак і властивостей людини Ви знаєте?», «Чи застосовуєте на практиці вчення про фізіогноміку, анатомічну будову шкірного покриву голови людини та зубів людини (дерматогліфіка); френологія, краніоскопія?», «Чи застосовуєте на практиці вчення про дактилоскопію та хіромантию (хірогномія, хірологія) Чи застосовуєте на практиці вчення про габітологію?», «Чи застосовуєте на практиці вчення про локомоцію?», «Чи застосовуєте на практиці вчення про одорологію?», «Чи застосовуєте на практиці вчення про скриберологію (почеркознавство), авторознавство та графологію?», «Чи застосовуєте на практиці вчення про фоноскопію?», «Які форми отримання інформації про особу злочинця Ви застосовуєте на практиці і які б рекомендували удосконалити чи запровадити?», «Яке значення мають відомості про особливості зв'язку особи злочинця та особи потерпілого?», «Які на Ваш погляд існують напрямки удосконалення використання інформації про особу злочинця?», «Який сучасний стан та Ваші пропозиції щодо перспектив роботи з інформацією щодо особи злочинця?», «Які особливості має особа злочинця в різних видах злочинів?», «Чи знайомі Ви із зарубіжним досвідом складання психологічних профілів (портретів) злочинців і яке вони мають значення для вітчизняного досудового розслідування кримінальних проваджень?», «Чи відомі Вам будь-які Національні (загальнодержавні та відомчі) програми/напрями діяльності роботи з інформацією про особу злочинця?».

За результатами опитування, ми плануємо отримати результати у вигляді зауважень щодо наявного стану справ по впровадженню знань про особливості особи злочинця в правоохоронних органах в тому числі зарубіжного досвіду, особливостей роботи з такою інформацією на практиці, пропозицій щодо шляхів удосконалення використання такої інформації, стан наукових розробок на теоретичному рівні та загальна обізнаність особового складу служб правоохоронних органів із заданною проблематикою тощо.

Кириленко С.С., Кириленко Н.Д., Долинківська С.А.
**СУЧАСНА СУДОВО-ЕКСПЕРТНА ПРАКТИКА
ПОЧЕРКОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РУКОПИСНИХ
ЗАПИСІВ, ВИКОНАНИХ ОСОБАМИ В СТАНІ
АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ, ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ
КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ І НЕОБХІДНІСТЬ
У РОЗРОБЦІ ВІДПОВІДНОЇ МЕТОДИКИ**

Сучасний етап розвитку судового почеркознавства в Україні відзначається значною поширеністю діагностичних досліджень. Аналіз практики проведення експертиз показує, що на сьогодні органами досудового розслідування нерідко на вирішення експерта виносяться

Європейський суд визнає право національних судів оцінювати та вирішувати у кожному випадку клопотання про призначення повторної чи додаткової експертизи з огляду на те, чи буде це служити будь-якій корисній меті. Водночас, Європейський суд вказує на те, що у виняткових випадках необхідність отримання ще одного висновку експерта з того чи іншого важливого аспекту справи може бути само собою зрозумілою, і відмова суду отримати експертні докази за клопотанням захисту може зробити судовий розгляд несправедливим. До того ж, як визнає Європейський суд, оскаржити (спростувати) висновок експерта без допомоги іншого фахівця у відповідній галузі може бути важко.

6. Використання висновків експертів в обґрунтування прийнятих судових рішень. Висновки експертів, отримані за запитами сторони обвинувачення, що за своїм змістом є сприятливими для сторони захисту, мають бути представлені стороною обвинувачення суду, а суд під час судового розгляду не повинен ігнорувати їх. Європейський суд наголошує на тому, що обвинувачення повинно розкривати перед захистом всі наявні в розпорядженні обвинувачення докази, що свідчать проти або на користь обвинуваченого (за деякими винятками, що мають бути застережені); принцип розкриття виправдувальних доказів обвинуваченням не мав би жодного сенсу, якби судам було дозволено не брати такі докази до уваги і навіть не згадувати їх у своїх рішеннях. Незгода суду з тим чи іншим висновком експерта має бути вмотивована ним у судовому рішенні.

Список використаних джерел

1. Сенченко Н.М. Оцінка висновку експерта у кримінальному провадженні / Н.М. Сенченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 4. – С. 243-247.

2. Бутенко С.Ю. Імплементация рішень Європейського суду з прав людини у кримінальне процесуальне законодавство України у частині регламентації досудового розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / С.Ю. Бутенко. – Донецьк : Донецький юридичний ін-т, 2014. – 20 с.

3. Токарев Г.В. Практика захисту у кримінальних провадженнях з незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів або прекурсорів : практичний посібник (3-тє вид.) / Г.В. Токарев. – Х. : ТОВ «Видавництво права людини», 2015. – 440 с.

Російський І.К.

ВИДИ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК З ПРИМІЩЕНЬ МАГАЗИНІВ

Охорона приватної власності, її захист від злочинних посягань була й залишається одним з найважливіших завдань правоохоронних органів. Економічний стан в державі, рівень достатку населення впродовж

конкретні фактичні обставини справи, а містять науковий, технічний чи інший подібний аналіз цих обставин (іншими словами, це не лише висновок експерта, а будь-які докази «отримані за допомогою експерта») [3, с. 229-239].

Серед питань, що ставали предметом розгляду Європейського суду у контексті використання «експертних доказів» у кримінальному провадженні, можна виділити такі:

1. *Використання судом взаємовиключних експертних висновків.* Так, Європейський суд визнає право національних судів на широку свободу дій при виборі із взаємовиключних експертних висновків того, який суд вважатиме переконливим. Однак при цьому Європейський суд застерігає, що правила допустимості доказів можуть інколи йти врозрід з принципами рівності процесуальних можливостей сторін і змагальності процесу або іншим чином вплинути на справедливість судового розгляду та у підсумку поставити захист у несприятливе становище у порівнянні з обвинуваченням. Отже, правила допустимості, зокрема експертних висновків наданих стороною обвинувачення, не повинні позбавляти сторону захисту можливості ефективно оскаржити (спростувати) їх, зокрема через залучення до справи або отримання інших висновків. Тому за певних обставин відмова в праві провести альтернативну експертизу, необґрунтована відмова від використання альтернативного експертного висновку може розглядатись як порушення п. 1 ст. 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд).

2. *Використання судом виключно висновків експертів, поданих стороною обвинувачення.* Сам факт того, що суди під час судового розгляду використовують тільки висновки експертів, отримані стороною обвинувачення без участі сторони захисту, Європейський суд не розцінює як такий, що суперечить Конвенції, однак за умови, що під час судового процесу у захисту були відповідні процесуальні інструменти для того, щоб дослідити ці докази і ефективно їх оскаржити (спростувати) в судовому засіданні.

3. *Надання окремим висновкам експертів більшої ваги.* Так, Європейський суд визнає особливо високою доказову цінність того висновку експерта, який ґрунтується на безпосередньому обстеженні об'єкта дослідження, і меншою – того висновку, який ґрунтується виключно на матеріалах справи.

4. *Допит експерта в суді.* Відповідно до практики Європейського суду сторона захисту повинна мати право і можливість вивчати та критично оцінювати не тільки висновки експертів як такі, а й сумлінність осіб, які підготували ці висновки, піддаючи їх прямому та перехресному допитам. Допит експерта в суді є одним із інструментів, що перебуває у розпорядженні сторони, для заперечення висновку.

5. *Призначення додаткових, повторних експертиз.* Загалом

питання щодо виконання рукописних записів особами у незвичному психофізіологічному стані, зокрема в стані алкогольного сп'яніння. Питання про перебування особи, яка виконала досліджуваний рукописний текст, у незвичному стані (до якого відноситься і стан алкогольного сп'яніння) міститься також і в орієнтовному переліку питань, що ставляться на вирішення перед експертами-почеркознавцями, у діючих Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [1]. Почеркові об'єкти, виконані в стані алкогольного сп'яніння, зустрічаються у різного роду нотаріальних документах, договорах, дорученнях, боргових розписках, передсмертних записках, заявах, процесуальних документах тощо.

Стан алкогольного сп'яніння є одним з незвичних внутрішніх станів пишучого. Вплив алкоголю позначається на діяльності всього організму, у тому числі й тих органів і систем, які приймають участь у процесі письма, тобто у тій чи іншій мірі впливає на почеркову навичку виконавця рукописних записів, що відображається у зміні певних загальних та окремих ознак його звичайного почерку. Сукупність таких змін складає комплекс діагностичних почеркових ознак, не властивих звичайній письмово-руховій навичці особи.

З огляду на зміну почеркових ознак у вказаних об'єктах, останні викликають складнощі при їх дослідженні експертами-почеркознавцями. Особливо це стосується коротких рукописних записів через обмежений обсяг наявного у них графічного матеріалу (а саме такі об'єкти найбільш часто зустрічаються в експертній практиці).

Встановлення факту виконання рукописного запису у стані алкогольного сп'яніння, є діагностичним завданням, яке експерт повинен розв'язати при проведенні почеркознавчого дослідження. Вирішення вказаного завдання може мати як самостійний характер, так і бути частиною розв'язання ідентифікаційного завдання при встановленні виконавця зміненого почеркового об'єкту.

Варто звернути увагу також на те, що через схожість комплексів діагностичних почеркових ознак проблематично відмежувати симптомокомплекси ознак, притаманних стану алкогольного сп'яніння та іншим незвичним психофізіологічним станам особи (зокрема стану наркотичного сп'яніння, наслідків вживання фармпрепаратів, стану стресу, емоційної напруги, хворобливого стану, спричиненого психіатричним захворюванням тощо).

Як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці різного профілю провели численні дослідження особливостей відображення у рукописах незвичного психофізіологічного стану їх виконавців. Зокрема, варто відмітити роботи В.В. Томіліна, В.Ф. Орлової, Г.А. Купріянової, Л.Ш. Горгошидзе, М.М. Семенова, С.Г. Михайленко, К.І. Костенко, Т.К. Нефедової та Н.І. Асафьєвої, Г.Н. Гордєєвої та В.Г. Грузкової,

Т.Є. Татарінової, І.А. Тринкіної, С.Г. Макейчика, Є.А. Шкоропат, М.В. Бобовкіна, С.М. Бобовкіна, А. Ребіна і Г. Блера, Г. Ельбеля та І. Герхова, Г. Деннемарка, Д. Пуртелла, К. Пурі, О. Хілтона, А. Сафьяновського, Р. Фоулі і Е.Л. Міллера, Н. Гелбрейта, М. Стінсон тощо [2]. Втім, відомості, отримані в ході проведення цих досліджень, потребують узагальнення, систематизації та доповнення.

На теперішній час в Україні у Реєстрі методик проведення судових експертиз відсутні методичні джерела з питань дослідження рукописних записів, виконаних у незвичному психофізіологічному стані, зокрема, стані алкогольного сп'яніння, а у вітчизняній криміналістичній літературі наявні лише часткові відомості про стійкість, характер та межі зміни ознак у рукописах осіб, що перебували під впливом алкогольного сп'яніння. Тим не менш, в Україні вже є досвід створення методик з визначення перебування особи у стані алкогольного сп'яніння за почерком, але відносно інших почеркових об'єктів, а саме підписів: «Криміналістичне дослідження підписів, виконаних у стані сп'яніння» (р/к 1.1.20 у Реєстрі методик проведення судових експертиз), «Судово-почеркознавче дослідження підписів, виконаних у незвичних умовах» (р/к 1.1.33) [3]. Тому розробка методики дослідження такого роду почеркових об'єктів є однією з нагальних потреб сьогодення.

Також варто зазначити, що в Київському НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України проводиться науково-дослідна робота, у результаті якої буде запропонована методика дослідження рукописних записів, виконаних особами в стані алкогольного сп'яніння. Дана методика буде заснована на якісних методах дослідження та сприятиме розв'язанню як судово-почеркознавчих діагностичних так і ідентифікаційних завдань.

Список використаних джерел

1. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз: затв. наказом Мінюста України від 08.10.1998 № 53/5; зареєстровано 03.11.1998 за № 705/3145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rada.gov.ua.

2. Орлова. В.Ф. Судебно-почерковедческая диагностика: учеб. пособие для студентов вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2006. – 160 с.

3. Реєстр методик проведення експертиз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rmpse.minjust.gov.ua/>

Кирильчук Ю.О., Садченко О.О.

ОЦІНКА ВИСНОВКУ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Відповідно до ч. 1 ст. 101 Кримінального процесуального кодексу України висновок експерта визначається як докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки,

доказуванні є доволі поширеним явищем. При цьому, варто зазначити, що висновок експерта в силу своїх специфічних характеристик (у порівнянні з іншими джерелами доказів), зокрема через використання при його формуванні спеціальних знань, часто сприймається суб'єктами оцінки доказів як особливий вид доказів. Як вказує Н.М. Сенченко, слідчі, прокурори та судді надають преюдиційне значення висновку експерта, особливо, якщо експертом була особа, яка має тривалий стаж роботи у державній судово-експертній установі, науковий ступінь та має відповідно високий авторитет [1, с. 243-244].

Водночас, варто нагадати, що висновок експерта, як й інші джерела доказів у кримінальному провадженні, оцінюється з точки зору належності, допустимості, достовірності і тільки у сукупності з іншими доказами – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття процесуального рішення (ч. 1 ст. 94 КПК України). Висновок експерта, як і будь-який інший доказ, не має наперед встановленої сили (ч. 2 ст. 94 КПК України). Висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вирокі (ч. 10 ст. 101 КПК України).

У 1995 році Україна стала 37-м членом Ради Європи, а у 1997 році – ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), чим підтвердила готовність взяти на себе комплекс зобов'язань перед Радою Європи, зокрема і виконувати рішення Європейського суду з прав людини (далі – Європейського суду) та узгоджувати національне законодавство з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Для цього практику Європейського суду з прав людини було визнано джерелом права і розпочато імплементацію рішень Європейського суду з прав людини у кримінальне процесуальне законодавство України. Однак результати моніторингового контролю, відображені в Резолюціях і Рекомендаціях Парламентської асамблеї Ради Європи, на жаль, свідчать про неефективність цієї діяльності: Європейський суд все ще переважаний справами від України, порушення прав людини і основоположних свобод під час кримінального провадження в Україні набули статусу системних [2, с. 1].

Серед порушень, встановлених Європейським судом, зокрема в питаннях використання доказів, з огляду на необхідність забезпечення рівності процесуальних можливостей сторін, констатуються й ті, що стосуються використання «експертних доказів», в тому числі можливості отримання альтернативних висновків експертів (спеціалістів), призначення судом додаткових (повторних) експертиз, допиту експерта в суді та ін.

Поняття «експертні докази» Європейський суд використовує у широкому значенні, що позначає джерела інформації, які не описують

при проведенні експертизи ААМЗ і АФ по відношенню до цієї методики для АЦЗЗ і ЦФ, не потрібна.

3. Спеціалізований програмний засіб «Фрактал» і методика його застосування можуть бути використані для проведення експертиз матеріалів і засобів аналогового звукозапису.

Список використаних джерел

1. Рыбальский О.В. Проявление следов цифровой обработки в аналоговых сигналах / О.В. Рыбальский // Інформаційна безпека. – Луганськ, № 1 (3), 2010. – С. 79-83.

2. Рыбальский О.В. Модель выявления следов цифровой обработки аналоговых сигналов с применением мультимасштабного анализа / О.В. Рыбальский, В.И. Соловьев // Інформаційна безпека. – №1 (5), 2011. – С. 27-32.

3. Рыбальский О.В. Фрактальный подход к выявлению следов цифровой обработки в аналоговых фонограммах / О.В. Рыбальский, В.И. Соловьев, В.В. Журавель // Сучасна спеціальна техніка. – № 1, 2017.

4. Рыбальский О.В. Методология построения системы экспертной проверки цифровых фонограмм и идентификации аппаратуры цифровой звукозаписи с применением программы «Фрактал» / О.В. Рыбальский, В.И. Соловьев, В.В. Журавель // Інформатика та математичні методи в моделюванні. – Одеса. – 2016, Т. 6, №2. – С. 105-115.

5. Рыбальский О.В. Современные методы проверки аутентичности магнитных фонограмм в судебно-акустической экспертизе / О.В. Рыбальский, Ю.Ф. Жариков. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – 300 с.

6. Рыбальский О.В. Застосування вейвлет-аналізу для виявлення слідів цифрової обробки аналогових і цифрових фонограм у судово-акустичній експертизі / О.В. Рыбальський. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 167 с.

Рожнова В.В.

ВИКОРИСТАННЯ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Як відомо, висновок експерта – це одне із джерел доказів у кримінальному провадженні. Змістом висновку експерта, відповідно до ч. 1 ст. 101 КПК України, є докладний опис проведених експертом досліджень та зроблених за їх результатами висновків, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

У правозастосовній діяльності проведення експертиз і відповідно використання висновків експертів у кримінальному процесуальному

обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [4]. При цьому чинне законодавство визначає висновок експерта як один із процесуальних джерел доказів. Як і будь-які інші джерела доказів висновок експерта повинен відповідати певним критеріям, а саме: бути належним, допустимим і достатнім. Саме за цими критеріями здійснюється процесуальна оцінка висновку експерта. Проте, окрім процесуальної оцінки висновку експерта можна визначити такий вид оцінки як ґносеологічний. Даний вид оцінки висновку судової експертизи включає в себе доцільне та правильне застосування методів та методики при експертному дослідженні. Процесуальна та ґносеологічна оцінка висновку дає змогу ефективно використовувати висновок експерта як джерело доказу при доказуванні. Тому дана тема є актуальною в даний час – час реформування Експертної служби України та правової системи загалом, для відновлення довіри суспільства до правоохоронної системи держави та зміцнення її авторитету.

В теорії кримінального процесу та на практиці сформулювалось стійке розуміння поняття оцінки доказів, як розумової, логічної діяльності відповідних суб'єктів, яка спрямована на пізнання фактів для встановлення істини по справі і яка здійснюється в певних логічних формах відповідно до закону і правового розуміння за їх внутрішнім переконанням, заснованим на всебічному, повному й об'єктивному аналізі всіх обставин справи в їх сукупності, спрямована на встановлення достовірності та належності, допустимості й достатності доказів, їх взаємозв'язку і значення для вирішення питань, що становлять предмет доказування [2, с. 260].

Вивченням та дослідженням питання і проблем оцінки висновку експертизи займався багато вчених-теоретиків: Варфоломеева Т.В., Гончаренко В.Г., Грошевий Ю.М., Казанцев В.В., Коваленко Е.Г., Колдин В.Я., Сенченко Н.М., Царева Н.П., О. Р. Шляхов та ін.

Процесуальний (юридичний) критерій оцінки висновку експерта полягає в тому, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального правопорушення, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення (ч. 1 ст. 94 Кримінального процесуального кодексу України) (далі – КПК України).

Як зазначає Сенченко Н.М., специфічність висновку експерта підтверджується тим, що експерт проводить дослідження та обґрунтовує свої висновки на підставі спеціальних знань у тій чи іншій галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла [5, с. 243-247]. Працівники інших державних

органів (особи), у провадженні яких перебуває справа, як правило, не мають таких знань, що, зазвичай, ускладнює процес оцінки того чи іншого доказу.

Досліджуючи питання оцінки висновку судової експертизи потрібно звернути увагу на її елементи. Казанцев В.В. виділяє такі найбільш загальні елементи оцінки висновку експерта: а) оцінка процесуального порядку призначення і проведення експертизи; б) оцінка особи експерта; в) оцінка матеріалів, які направлені на експертизу; г) оцінка повноти і наукової обґрунтованості висновку експерта; д) оцінка висновку експерта з точки зору сформульованих висновків; е) оцінка правильності складання самого висновку; ж) оцінка ймовірних помилок, які можуть бути допущені експертом; з) оцінка доказів, що містяться у висновку експерта з точки зору їх належності до справи, допустимості та місця в системі доказів, тобто оцінка у сукупності з іншими доказами [1].

Після цього потрібно з'ясувати наскільки вірно було складено висновок експерта, чи містяться необхідні реквізити, чи дотримані правила оформлення, передбачені ст. 102 КПК України.

Експертному дослідженню можуть бути піддані лише об'єкти, котрі належним чином процесуально оформлені.

Після оцінки правильності процесуального оформлення висновку судової експертизи, він перевіряється з точки зору належності, достовірності і достатності.

Належність проявляється у зв'язку доказової інформації з обставинами справи, яка повинна бути суттєвою і необхідною [6, с. 147].

Достовірність і достатність висновку експерта полягає у перевірці обґрунтованості його висновку, аргументованості та підтверженості їх проведеними дослідженнями.

Окрім процесуального критерію оцінки висновку судової експертизи, важливе значення має гносеологічний критерій. Аналіз експертного висновку передбачає перевірку та оцінку наукової обґрунтованості застосованої експертом методики дослідження, повноти проведеного дослідження, правильності виявлення експертом ознак об'єкта та відповідності висновків результатами дослідження.

Насамперед обраний експертом метод повинен бути ефективним для часткового або повного вирішення поставленого завдання стосовно до конкретного об'єкта [3, с. 254-255]. Характеристикою ефективності методу є:

- відповідність природі об'єкту і завданню дослідження;
- обсяг виявлення інформації та її значущість для вирішення поставленого завдання;
- надійність одержуваних результатів;
- чутливість методу;
- можливість збереження об'єкта для подальших досліджень;

У роботах [2; 3] нами на запропонованій моделі було показано відмінність між сигналами, записаними на ААМЗ і сигналами, спочатку записаними на АЦЗЗ, потім обробленими в цифровій формі і переписаними на ААМЗ. Ця відмінність обумовлена впливом відмінності істинних (а не номінальних) значень періодів дискретизації в аналого-цифрових і цифроаналогових перетворювачах (АЦП і ЦАП відповідно) АЦЗЗ і експертного комп'ютера, оскільки сигнал на ААМЗ з АЦЗЗ може бути переписаний (як і введений в комп'ютер) лише в аналоговій формі через аналоговий вхід і вихід [4; 5].

Наявність функцій, що повторюються в різних масштабах, в отриманих співвідношеннях для обробленої та автентичної АФ говорить про те, що обидві фонограми містять самоподібні структури, що виникають як за рахунок впливу тракту відтворення ААМЗ, так і за рахунок оцифрування відтворного сигналу.

При проведенні подальших досліджень було потрібно, по-перше, встановити, чи діє закономірність наявності аномальної зони в густині ймовірності міри близькості фрактальних характеристик двох АФ, записаних на одній АЦЗЗ і введених в однакових умовах в один і той самий експертний комп'ютер [6]. Як, втім, і закономірність відсутності такої зони для двох різних (записаних на різній ААМЗ або обробленої та автентичної) АФ.

Правда, рівень власних шумів АФ значно вищий, що може викликати деякі труднощі. Можливо, знадобиться як уточнення довірчого інтервалу для прийняття рішення щодо вибору області близькості або невідповідності фрактальних характеристик порівнюваних АФ при перевірці автентичності АФ і ідентифікації ААМЗ, так і уточнення максимального порогового значення величини помилки І роду, що задається при виборі цих областей.

Дослідження також вимагає наявності закономірності відсутності такої зони для різних записів, оскільки ця залежність, хоча і існуватиме, може бути замаскована у власних шумах АФ так, що ІЗЕ «Фрактал» не зможе забезпечити виділення відмінності в самоподібних структурах.

Зрозуміло, що забезпечити ці дослідження можна було лише експериментальним шляхом. Проте організація цих експериментів зіткнулася з рядом складнощів, пов'язаних з «раритетністю» ААМЗ. Але була використана експертна база за попередні роки, що й дозволило провести експерименти з аналоговими записами, зробленими на різних типах ААМЗ.

Проведені експерименти показали, що:

1. ІЗЕ «Фрактал», розроблений для проведення ідентифікаційних експертних досліджень АЦЗЗ і діагностичних експертних досліджень ЦФ, придатний для проведення аналогічних експертиз ААМЗ і ЦФ.

2. Корекція методики застосування програмного засобу «Фрактал»

накопичених у базі записів у нову базу даних, на що, у свою чергу, потрібен певний час. Але наслідки цього недоліку можуть бути швидко усунуті шляхом систематичної роботи адміністратора бази.

Рис. 1. База даних програми AVATAR (позначкою відмічено зразкову фонограму)

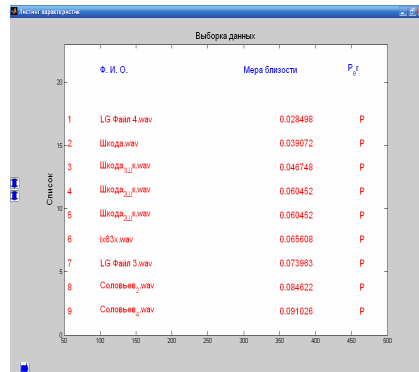

Рис. 2. Результати пошуку за фізичними параметрами сигналів усного мовлення.

Таким чином, створено та впроваджено у діяльність ДНДЕКЦ облікову систему, здатну в автоматичному режимі проводити пошук фігурантів за параметрами сигналів їх усного мовлення, зафіксованих на фонограмах повідомлень, що надходять до дежурних частин МВС України.

Рибальський О.В., Журавель В.В., Соловійов В.І.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ЗАСОБУ ЕКСПЕРТИЗИ ЦИФРОВИХ ФОНОГРАМ І АПАРАТУРИ ЦИФРОВОГО ЗВУКОЗАПИСУ «ФРАКТАЛ» ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ АНАЛОГОВИХ ФОНОГРАМ І АНАЛОГОВОЇ АПАРАТУРИ МАГНІТНОГО ЗАПИСУ

Після побудови інструментального засобу експертизи (ІЗЕ) «Фрактал», призначеного для проведення експертиз цифрових фонограм (ЦФ) і апаратури цифрового звукозапису (АЦЗЗ), виникло питання його придатності для проведення експертиз аналогових фонограм (АФ) і аналогової апаратури магнітного запису (ААМЗ), оскільки старі ІЗЕ, призначені для цього, вже морально і фізично застаріли. Тому, в першу чергу, була досліджена теоретична можливість застосування такого підходу до прояву механізму утворення слідів цифрової обробки в АФ у вигляді відмінності самоподібних структур для обробленої й автентичної АФ [1; 2]. При цьому були визначена мета та поставлені завдання експериментальних досліджень придатності ІЗЕ «Фрактал» [3] і проведені перші дослідження. Осмислення їх результатів є предметом цієї доповіді.

– експресному аналізу.

Також важливим при оцінці висновку судової експертизи є її доказове значення. Доказове значення – це одна з категорій за якою також оцінюється висновок експерта.

Варто зауважити, що в юридичному відношенні оцінити висновок експерта прокурор, слідчий і суд повинні самостійно, у науково-методичному (гносеологічному) аспекті при виникненні складнощів в оцінці потрібно запрошувати незалежного спеціаліста, який повинен пояснити дані, що містяться у висновках відповідного документа.

Отже, оцінка висновку судової експертизи повинна бути здійснена з урахуванням двох критеріїв: процесуального та гносеологічного, що забезпечить законність, об'єктивність та повноту при проведенні експертного дослідження.

Список використаних джерел

1. Казанцев В.В. Криминалистическое исследование средств компьютерных технологий и программных продуктов. Оценка заключения эксперта следователем и судом / В.В. Казанцев [Электронный ресурс] // <http://www.allpravo.ru/library/doc5195p0/instrum.5196/item5204.html>
2. Коваленко Є.Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України / Є.Г. Коваленко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 631 с.
3. Колдин В.Я. Речові докази: Інформаційні технології процесуального доказування / За заг. ред. д.ю.н., проф. В.Я. Колдина. – М.: НОРМА, 2002. – 768 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: за станом на 13.04.2012 – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Сенченко Н.М. Оцінка висновку експерта в кримінальному провадженні // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 4. – с. 243-247.
6. Царева Н.П. Документи-доказательства в уголовном судопроизводстве / Н.П. Царева. – М.: Приор-издат, 2003. – 160 с.

Клименко Н.І.

ЩОДО КОРУПЦІЇ І АНТИКОРУПЦІЙНИХ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Завданням сьогодення в Україні є боротьба з корупцією. Злочинність і корупція проникли майже у всі сфери економічного і суспільного життя держави. Опублікований недавно щорічний рейтинг організації «Трансперенсі Інтернешнл» показує рівень корумпованості країн світу. Він поставив Україну на 122 місце (2,2 бали). Відповідно до цього рейтингу Україна має однаковий бал з Болівією, Гватемалою, Казахстаном, Киргизією, Нігерією і Суданом. Корупція при здійсненні великих державних проектів – це найважливіша перешкода

довгострокового розвитку, що спричиняє значну втрату державних коштів [1, с. 23]. Частина кримінальних схем вчинення злочинів у господарській сфері є доморослим «надбанням», а більшість запозичені за кордоном.

Практика показує, що основними причинами виникнення і поширення корупції в Україні є несприятливий режим підприємницької діяльності та наявність економічних пільг для певних категорій підприємств, недосконалість адміністративних процедур, наявність у органів державної влади та осіб, які виконують функції держави або місцевого самоврядування, дискреційних повноважень, низький рівень оплати праці державних службовців, недосконалість антикорупційного законодавства [2, с. 351]. Наслідками поширення корупції є нанесення шкоди усій системі державного управління, національній економіці тощо.

На нашу думку, основними шляхами боротьби з корупцією в Україні є:

- посилення законодавства у сфері протидії корупції (останнім часом в Україні у сфері протидії корупції зроблено чимало: 14.10.2014 прийнято Закон України «Про запобігання корупції»);

- ефективний і незалежний контроль за проявами корупції у міністерствах, відомствах, управліннях, окремих організаціях за зразком деяких зарубіжних держав (Нідерландів, Грузії). Стратегічний план контролю, прийнятий Президентом на 2010-2015 роки;

- удосконалення антикорупційної експертизи законодавчих актів та їх критеріїв;

- призначення інших судових експертів з метою виявлення та встановлення фактів корупції при розслідуванні окремих видів злочинів (службових, господарських тощо);

- запобігання іншими заходами проявам корупції у правоохоронних органах тощо.

Разом з проведенням реформи судочинства в Україні повинно відбуватися вдосконалення судово-експертної діяльності, поліпшення її правового регулювання та організаційно-управлінських основ. Цього, на жаль, майже не робиться.

Найбільше злочинів економічної спрямованості вчиняється у сфері господарської діяльності. Процес господарської діяльності – це реалізація економічних відношень між суспільством в цілому і його виробничими ланками, а також між ними самими з приводу виробництва і розподілення матеріальних благ і прийняття різного роду управлінських рішень. Керівники підприємств та інші посадові особи несуть відповідальність за нормальну організацію господарського порядку. Деякі з них не виконують свої функції і допускають порушення Закону України «Про державну службу». У сфері господарської діяльності мають місце загальні, власне посадові злочини, і деякі окремі випадки посадових злочинів. Склади

Рибальський О. В., Журавель В. В., Соловійов В. І.

ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ПОШУКУ ФІГУРАНТІВ У ГОЛОСОВІЙ БАЗІ ДАНИХ

У зв'язку зі значним збільшенням кількості повідомлень, що надходять до чергових частин ОНП України та їх фіксацією та обліком у ДНДЕКЦ МВС України з'явилася нагальна потреба у створенні системи автоматизованого пошуку фігурантів за параметрами голосу у базі даних даних великого обсягу.

Ці повідомлення складають окремий вид матеріалів цифрового звукозапису, оскільки при їх експертизі завжди використовують цифрову копію фонограм та не проводять експертизу оригінальності та справжності фонограм. Зважаючи на те, що на теперішній час значну частину таких фонограм складають неправдиві повідомлення щодо очікуваних вибухах, підпалах та т.ін., перед експертними підрозділами МВС України постала проблема допомоги оперативним та слідчим підрозділам у виявленні експертним шляхом підозрюваних у таких правопорушеннях. Виходячи з цієї потреби нами була розроблена та поставлена на апробацію у ДНДЕКЦ апаратно-програмна система автоматизованого пошуку фігурантів за параметрами сигналів усного мовлення AVATAR. Система забезпечує виявлення у базі даних голосів фігурантів з близькими параметрами сигналів усного мовлення для встановлення потенційних підозрюваних у надаванні неправдивих відомостей. Обсяг такої бази розрахований на 50000 зафіксованих повідомлень та, при потребі, може постійно нарощуватися.

Оскільки результати порівняння фізичних параметрів голосів завжди мають імовірний характер, що визначається величиною ймовірностей помилок I та II роду, в системі використано метод ранжування за величиною помилки I роду. Проведені експерименти з використанням першої версії програми AVATAR показали, що при пошуку різних зразків голосу однієї людини, записаного на різних фонограмах, величина ймовірності помилки I роду не перевищує значення 0,05. Результати пошуку надаються у вигляді рангової таблиці, де на першому місці знаходиться голос особи, фізичні параметри якого мають найменше значення помилки I роду відносно голосу, записаного на зразковій фонограмі.

Пошук та порівняння проводиться за трьома різними параметрами голосу. Час проведення пошуку у базі обсягом 50000 фонограм складає приблизно 1 годину, що цілком прийнятно. Досягти такої швидкості обробки звукової інформації вдалося за рахунок використання спеціальних математичних методів обробки інформації. На жаль, у системи є один недолік – необхідність створення спеціальної бази даних, де параметри зафіксованих голосів мають бути обчислені з використанням цих методів обробки інформації. А це вимагає переведення всіх

педагог або психолог, а при необхідності – лікар. У зв'язку з тим, що законодавець чітко не вказує на те, хто конкретно повинен бути присутнім, наприклад, при допиті, слідчому важливо з'ясувати, кого він запросить на допит. Для цього необхідно довідатися про взаємини в родині, про переваги (якщо такі є) до одного з батьків або про неприязні взаємини. Особливо це важливо, коли насильницький злочин щодо неповнолітнього вчинив хтось із близьких родичів.

В кримінальних провадженнях про насильницькі злочини щодо неповнолітніх важливою складовою в збиранні доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій є форма взаємовідносин співробітників правоохоронних органів з дитиною. Ґрунтуючись на результатах проведеного дослідження, варто виділити деякі особливості у взаєминах працівника правоохоронних органів з дитиною:

– характер усього спілкування повинен відповідати ситуації, бути в міру діловим, але не запобігливим;

– працівник правоохоронного органу повинен мати витримку, не дратуватися, бути спокійним. Якщо слідчий не витримає, почне нервувати, то й допит не дасть очікуваного ефекту, необхідно буде знову планувати його на інший день;

– до допиту потрібно одержати якнайбільше інформації про дитину. Дитині буде набагато цікавіше розмовляти, якщо слідчий що-небудь довідається про неї заздалегідь;

– важливо уникати «жорсткої» постановки запитань, не запитувати, наприклад: «Цей чоловік сексуально використав тебе?» Бажано запитати: «Що робила ця людина?»;

– під час бесіди з дитиною завжди треба приділяти достатньо уваги її фізичним потребам. Необхідно періодично запитувати дитину, чи не хоче вона піти до туалету та ін.;

– при проведенні допиту необхідно спостерігати за реакцією дитини на поведінку батьків. Дуже часто дитина після кожного запитання слідчого питально дивиться на батьків й чекає їх схвального або несхвального слова або жесту. Особливо це проявляється в тих випадках, коли слідчий при постановці запитання дитині дивиться на батьків. У такій ситуації можливо порекомендувати встановити конструктивні взаємини слідчого з батьками.

Список використаних джерел

1. Христенко В.Е. Психология поведения жертвы : учебное пособие / В.Е. Христенко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2004. – 411 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 376 с.

перших описані у розділі XVII чинного КК України. Це зловживання владою або службовими повноваженнями (ст. 364), перевищення влади або службових повноважень (ст. 365), посадовий підлог (ст. 366), посадова недбалість (ст. 367), отримання і давання хабара (ст. 368, 369), провокація хабара (ст. 370). Кримінальна відповідальність за другу групу посадових злочинів у сфері господарської діяльності передбачена у розділі VII КК України. Зокрема, маються увазі ч. 3 ст. 206 КК України – протидія законній господарській діяльності посадовою особою з використанням свого посадового стану; ст. 208 КК України – незаконне відкриття валютних рахунків, що здійснене посадовою особою; ч. 1 ст. 212 – ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що здійснено посадовою особою; ст. 220 – випадки приховування стійкої фінансової неспроможності посадовою особою; ч. 1 ст. 222 – шахрайство з фінансовими ресурсами, вчинене посадовою особою; ч. 2 ст. 223 – порушення порядку випуску цінних паперів посадовою особою; ст. 230 – випадки порушення антимонопольного законодавства посадовою особою; ст. 232 – розголошення комерційної таємниці особою, якій ця таємниця стала відома в зв'язку з посадовою діяльністю.

За даними кримінально-правової статистики, в Україні після отримання нею незалежності рівень загальних посадових злочинів у сфері господарської діяльності значно збільшився. Вони не відображують реальних масштабів посадових злочинів, оскільки для них характерною є латентність.

Найбільш небезпечними загрозами розвитку нашої держави є вчинення протиправних дій посадовими особами усіх гілок влади, зрощування органів влади і управління з організованою злочинністю, і як наслідок – розвиток корупції. Ці протиправні діяння є високолатентними, у протидії їм постає діяльність з їх виявлення і приховування, що дозволяє встановити саму суспільно небезпечну дію або бездіяльність.

З метою встановлення приховуваних злочинів у сфері господарської діяльності варто вказати на типові матеріальні сліди відповідної злочинної діяльності та ймовірні місця їх знаходження. Вони, зазвичай, пов'язані зі способами їх вчинення й приховування. Ці сліди містяться, в основному, в документах, які відображають вказану діяльність [4, с. 230]. З них можна одержати уявлення про управління підприємством, установою, організацією, усвідомити характер службової або господарської діяльності, документообіг, діловодство, технології, і на цій основі виявити порушення. Джерелами відомостей про обставини вказаних злочинів можуть бути і дані про вищестоящі і суміжні підприємства, установи і організації, стосовно відвідувачів та інших свідків, співучасників злочину.

Жоден випадок розслідування злочинів у сфері службової діяльності не розслідується без використання спеціальних знань. Важливу роль в розслідуванні службових злочинів відіграють судові експертизи, які є

основною формою використання спеціальних знань (поряд із залученням спеціалістів, допиту експертів, їх консультацій тощо).

До антикорупційних експертиз можна віднести – різні види судових експертиз, які спрямовані на виявлення за їх допомогою корупційних фактів і обставин. Такими експертизами є: судово-економічні, товарознавчі експертизи, криміналістичні експертизи документів, лінгвістична, які призначаються під час розслідування різних службових злочинів та інших злочинів у сфері економіки [5].

Зокрема, серед судово-економічних експертиз, економіко-статистична – встановлює правдивість звітності про виконання економічних показників виробничої діяльності, порядок проведення статистичного обліку і контролю; планово-економічна експертиза – визначає обґрунтованість планування, виконання планових показників виробничої діяльності об'єднань підприємств і організацій; фінансово-кредитна – встановлює обґрунтованість одержання і витрачання кредитів суб'єктами фінансово-господарської діяльності, додержання ними законодавства, яким регламентується формування і витрачання бюджетних коштів, обґрунтованість розподілу прибутку між партнерами, визначає нормування і оплату праці, використання фонду заробітної плати, перерозподіл фондів тощо; інженерно-економічна – включає дослідження показників, що характеризують формування розміру оплати праці з метою встановлення відхилення від діючих норм; експертиза цін і ціноутворення – здійснює дослідження показників ціноутворення з метою встановлення викривлень при їхньому формуванні і їх впливу на фінансові результати господарюючого об'єкта.

Існує думка про необхідність виділення у самостійний рід судово-економічних експертиз податкової експертизи. Сьогодні питання оподаткування вирішуються в рамках судово-економічних експертиз.

Розслідування злочинної недбалості починаються з огляду пошкодженого майна і місця його зберігання. Для встановлення його кількості, характеру, причин і ступеня зіпсованості, умов зберігання та ін., призначається товарознавча експертиза. Вона дозволяє встановити якість товарів, сировини, дослідження напівфабрикатів, тари, пакування, готових виробів, ступінь зіпсованості та придатності для вживання виробів, сортність, асортимент товару, місце їх виготовлення. Визначаються їх різноманітні параметри, суттєві ознаки і властивості, різні обставини, пов'язані зі смаковими якістьми, відповідність стандартам, технічним умовам, способи фальсифікації та їх запобігання.

Відбувається зростання значення цієї експертизи (з'явилися нові види товарів (акції, векселі, нематеріальні активи), змінилися виробничі стандарти, суттєвих змін зазнала технологія, що потребує розширення професійної компетенції експертів і проведення комплексних досліджень).

Під час перевірки заяв посадовців про їх звернення у відповідні

До основних місць проведення допиту можна віднести: кабінет слідчого, кімнату дитини в квартирі (будинку) батьків, дитячий садок (школу), вулицю біля будинку.

Кабінет слідчого можна охарактеризувати як звичне для нього середовище, тому таке місце для нього більш вигідне. Однак батьки дитини найчастіше нервують, що неминуче передається й дитині, крім того, з самою дитиною в незнайомій для неї обстановці слідчому доволі складно встановити психологічний контакт.

Проведення допиту в квартирі (будинку) батьків дитини викликає у слідчого певні труднощі, при цьому батьки почувають себе впевнено, що передається дитині. Як показали результати проведеного дослідження, дитина при допиті в квартирі (будинку) батьків почуває себе більш впевнено, оскільки це звична для неї обстановка, однак існує небезпека того, що дитина почне пустувати, балуватися. Однозначно не рекомендуємо проводити допит в квартирі (будинку) батьків в тих випадках, коли квартира (будинок) є місцем вчинення насильства.

Проведення допиту в дитячому садку або школі накладає деякі обмеження на роботу слідчого, при цьому батьки рідко почувають себе затишно в подібних установах, дитина ж поводить себе так, як вона звикла там поводитися. Це в окремих випадках допомагає, а може й перешкодити встановленню психологічного контакту з дитиною (наприклад, їй не дуже хочеться ходити до дитячого садка, що викликає в неї відразу).

Немаловажну роль для ефективності проведення слідчої (розшукової) дії за участю неповнолітнього потерпілого відіграє врахування часу проведення даної дії. Варто зазначити, що розпорядок життя дитини дещо відрізняється від укладу життя дорослого. Дитина найчастіше спить удень, іноді в певний час дивиться дитячі передачі, грає в комп'ютерні ігри (причому це для неї дуже важливо, позбавлення можливості подивитися чергову передачу або пограти сприймається як покарання), гуляє. Перш ніж планувати слідчу (розшукову) дію за участю неповнолітнього потерпілого, необхідно з'ясувати цей розпорядок, і постаратися в нього «вписатися».

Іншою не менш важливою складовою в діяльності зі збирання доказів про насильницький злочин, вчинений щодо неповнолітнього, є ступінь взаємодії слідчого та інших працівників правоохоронних органів з батьками (законними представниками) неповнолітнього учасника проведеної дії. Не є секретом те, що дуже часто батьки виступають затятими супротивниками того, щоб їх дитину викликали до міліції або в суд. Тому дуже важливо встановити факт можливого негативного впливу батьків на дитину («якщо тебе будуть запитувати, то говори, що нічого не пам'ятаєш») і постаратися його нейтралізувати.

При проведенні слідчих (розшукових) дій за участю потерпілого норми КПК України (ст.ст. 226, 227) передбачають обов'язкову присутність додаткових учасників [2]. Серед них – законні представники,

тваринного світу й середовища їх безпосереднього проживання. Під впливом забруднення рослини не тільки гинуть, але й вироджуються або змінюють свої якості, створюючи передумови для мутації й розвитку рослин, що заподіюють шкоду корисним сільгоспкультурам. Дані зміни приводять до руйнування природних об'єктів, порушують екологічний баланс в уражених місцевостях.

Таким чином, сліди незаконного видобутку бурштину як екологічного злочину, пов'язаного з порушенням правил охорони або використання надр, є криміналістично значимими відображеннями злочинної діяльності.

Пясковський В.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх потерпілих від насильницьких злочинів часто викликає у слідчих та співробітників оперативних підрозділів труднощі, пов'язані з незнанням ними особливостей спілкування з подібним контингентом учасників кримінального процесу. У цьому зв'язку досвід діяльності працівників правоохоронних органів багатьох європейських держав свідчить про те, що вміння спілкування з неповнолітніми потерпілими від злочинів значною мірою може допомогти в досягненні завдань кримінального судочинства в конкретному кримінальному провадженні.

Так, наприклад, поліція Великобританії дуже широко використовує у своїй повсякденній діяльності роботу з неповнолітніми. Особливість цієї діяльності полягає в тому, що від неповнолітніх одержують відомості не тільки під час їх допиту як потерпілих, але й під час спілкування з ними в ході проведення оперативних заходів. При цьому серед поліцейських вважається вершиною непрофесіоналізму в процесі такого спілкування нанести хоч якусь (фізичну, моральну) шкоду дитині. У тій же Великобританії для проведення різних слідчих дій, в яких беруть участь неповнолітні, існують спеціальні приміщення. Ці приміщення перебувають поза територією правоохоронного органу, обладнані так, щоб дитина швидко адаптувалася до нової для неї обстановки (різні іграшки, ігрові приставки, м'які меблі й т.п.) [1, с. 252].

Для успішного проведення допиту за участю неповнолітнього необхідно звернути увагу на декілька моментів:

- вибір місця проведення запланованої дії;
- врахування часу проведення цієї дії;
- ступінь взаємодії слідчого з батьками (законними представниками) неповнолітнього учасника проведеної дії;
- кількість присутніх;
- вибір необхідної форми взаємин слідчого з дитиною.

інстанції про неналежні умови зберігання майна і перевірки документального підтвердження, необхідно проводити техніко-криміналістичні експертизи документів, які б перевіряли справжність документів і давність їх виготовлення. При розслідуванні службових злочинів проводяться всі види цих експертиз: дослідження реквізитів документів, дослідження друкарських форм та матеріалів документів. Техніко-криміналістична експертиза є центральною ланкою під час розслідування службових підроблень. Її результати разом з матеріалами допитів свідків і обвинувачених, а також ревізій або судово-бухгалтерською експертизою складають основу обвинувачення або висновку про невинність.

Під час розслідування посадових злочинів призначається й почеркознавча експертиза для ідентифікації виконавців різного роду записів, вилучених при обшуку у кабінетах та квартирах посадових осіб. Шляхом дослідження почерку, підписів і цифрових записів, при криміналістичній експертизі документів встановлюється особа, яка виконала текст наказу, інструкції або іншого документу, пов'язаного з повноваженнями посадової особи або особи, яка її замішує і виконує її функції, чи виконано декілька рукописних текстів (підписів, рукописних записів) однією особою; чи перебувала особа, яка виконала тексти документів, у незвичному стані; чи володіє особа, яка виконала документи, навичками написання спеціальними шрифтами; особою, якої статі виконано текст документа; чи виконані тексти документів і підписи в них однією особою; чи виконано певною особою рукописний текст (підписи) у документах, електрофотографічні копії яких надані на дослідження.

Лінгвістична експертиза може визначити такі питання: – чи є певна особа автором наданого на дослідження мовного повідомлення (мотивація, мета, настанову автора, навмисні викривлення писемного мовлення, створення тексту у співтоваристві); – чи містяться у тексті погрози; – чи не спостерігається у даному творі плагіат з іншого твору; – тотожність або відмінність термінів тощо. Інакше, судово-лінгвістична експертиза надає інформацію стосовно учасників мовленнєвого акту, умов протікання та співвідношення його результату з дійсністю.

До інших видів експертиз під час розслідуванні злочинів у сфері службової діяльності відносяться: трасологічні, дактилоскопічні експертизи, матеріалознавчі за слідами на документах і предметах, з якими контактували підозрювані тощо [4, с. 231].

Отже, використання спеціальних знань у формі призначення вищезазначених антикорупційних експертиз, також є одним із шляхів боротьби з корупцією.

Список використаних джерел

1. Інтерфакс України. – 20 жовтня 2004 р.
2. Яфонкін А.О. Щодо виконання антикорупційного законодавства в Україні / А.О. Яфонкін // Напрями удосконалення протидії правопорядку у сфері господарської діяльності. – Ірпінь, 2011. – С. 351-352.
3. Шакун В.І. Зовнішні чинники, що впливають на вчинення службових злочинів у сфері господарської діяльності / В.І. Шакун // Проблеми запобігання службовим злочинам у сфері господарської діяльності. – К.-Х. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 23-24.
4. Чичиркіна С.П. Судові експертизи як засіб виявлення злочинів у сфері службової діяльності / С.П. Чичиркіна // Експертне забезпечення розслідування окремих видів злочинів : мат-ли наук.-практ. конф. – К., 2011. – С. 220-232.
5. Головченко Л.М. Судова експертиза як засіб встановлення істини у справах про корупційні діяння і можливості та проблеми регламентації в діяльності експерта / Л.М. Головченко // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – 2010. – Вип. 10. – С. 4-6.

Климчук М.П.

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАСТИКОВИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Одним з найбільш небезпечних і поширених корисливих злочинів проти власності є шахрайство, збитки від вчинення якого постійно зростають. Шахрайства дестабілізують відносини власності, порушують право власності і, безумовно, спричиняють шкідливі наслідки для економічного добробуту держави, суспільства, фізичних осіб [1, с. 3].

Наразі неабиякої «популярності» набули шахрайські дії з використанням пластикових платіжних карток. Суспільна небезпечність таких злочинів полягає в тому, що поряд із посяганням на власність громадян, їх грошові кошти, які перебувають на банківських рахунках, злочинці наносять збитки, інформаційній та економічній безпеці [2, с. 132], злагодженому функціонуванню банківської системи, підриває довіру до неї громадян у цілому.

Сподіваючись убезпечити свої матеріальні кошти або навіть збільшити їх обсяги, клієнти ввіряють свої кошти банківським установам, які не можуть стовідсотково гарантувати надійність збереження грошових коштів від певних видів загроз, їхні служби безпеки не завжди здатні протистояти новим способам вчинення шахрайських посягань [3, с. 82].

Розслідування шахрайства з використанням пластикових платіжних карток пов'язано зі значним обсягом роботи, специфічністю умов розслідування, необхідністю проведення комплексу слідчих (розшукових) дій. Однак, як свідчить практика, оперативні та слідчі працівники не

внесених конструкційних і експлуатаційних змін в устаткуванні, використання неналежного матеріалу й виробів. До даних груп відносяться сліди-відображення, за якими можлива ідентифікація застосованих для переустаткування інструментів і відповідно встановлення причетності до них конкретних осіб.

До слідів, залишених особами, відносяться сліди рук, ніг, предметів одягу, взуття тощо.

Наявність слідів конкретних осіб у місці знаходження зазначених об'єктів або на самих об'єктах природокористування можуть бути доказом їх причетності до злочину точно так, як частки зазначених речовин нерідко виявляються на одязі, речах, що належать підозрюваному.

На знаряддях порубки лісу в місцях незаконного видобутку, приховання добутого злочинним шляхом найчастіше виявляються сліди ніг (взуття) підозрюваних, частини одягу, недопалки, нерідко залишаються сліди рук. З розглянутою групою слідів тісно зв'язані сліди знарядь: сліди від ріжучих, рублячих інструментів, використовуваних при незаконній порубці дерев. Доказове значення зазначених слідів визначається можливістю ідентифікації конкретних екземплярів знарядь порубки.

Характерною рисою в місцях незаконного видобутку бурштину можуть стати порушення геологічної структури, утворення розробок, кар'єрів, шурфів. До даної групи відносяться сліди від застосування знарядь видобутку бурштину, що перебувають як у надрах, так і виступають на поверхню. Значення цих слідів визначається можливістю ідентифікації слідоутворюючих знарядь (спеціальні добувні пристрої, драги і т.д.). Різновидом даної групи слідів є сліди транспортних засобів, що залишаються на шляху перевезення й місцях складування незаконно видобутого бурштину.

В окрему групу можна виділити сліди впливу на людей негативних екологічних факторів. У цих випадках особливо враховуються сліди на тілі потерпілих, в організмі людини у вигляді хворобливих змін. Такі сліди мають як би вторинний характер, проявляючись не слідом за екологічними порушеннями, а через певний час. Ознаки заподіяння значної шкоди здоров'ю людей у результаті порушення екологічної безпеки встановлюються висновком медичних установ шляхом судово-медичної експертизи живих осіб і потерпілих з летальним результатом. Наявність значної шкоди як наслідку злочину встановлюється шляхом обліку ознак, що дають підстави для визначення тяжкості захворювання й вирішення питання про інвалідність. У цих випадках з'являються ознаки, що вказують на наявність в організмі певних шкідливих речовин у тій чи іншій дозі, що потрапили в нього через дихальний орган, травний тракт, шкірний покрив.

Іншу групу слідів становлять негативні зміни об'єктів рослинного й

Документи є джерелом відомостей, виражених і зафіксованих мовними знаками, про події, факти, і в цьому значенні вони є засобом змістовної інтелектуальної інформації різного характеру (технічного, правового). У зазначеній якості сам по собі зміст документа є слідом у широкому розумінні, що відображає певні факти, що мають значення для розслідування. Дані, що викладаються в ньому, можуть бути дійсними або недійсними, помилковими, обґрунтованими науковими дослідженнями й практичним досвідом; або, не мають таких підстав. Матеріальний аспект слідів, що відображаються в документах, виражається в порушенні його цілісності, через внесені зміни в текст, відбитків посвідчувальних знаків, резолюцій. Такі документи, якщо вони мають відношення до злочину, є речовими доказами, оскільки вони зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних дій.

Документи, що зустрічаються в практиці розслідування незаконного видобутку бурштину як екологічного злочину, пов'язаного з порушенням правил охорони або використання надр можна підрозділити по наступних підставах: по джерелу походження (офіційні й частки); по призначенню (посвідчувальні, інструктивні, довідкові); по галузі, профілю регулювання (технічні, технологічні, правові); по способу виготовлення (рукописні, машинописні, типографські, фотографічні, комбіновані); по черговості виготовлення (оригінал, копії).

Залежно від джерела й способу виготовлення документів (рукописних, машинописних, типографських і ін.), використання бланків суворої звітності можуть бути виявлені сліди внесених у них змін у вигляді підчищення, травлення шляхом знебарвлення хімічними реактивами, дописки, додрукування. При повній (часткової) підробці документів залишаються ознаки, що вказують на спосіб їх виготовлення, невідповідність кліше печаток, штампів.

Важливими об'єктами криміналістичного дослідження, що містять ознаки кримінального правопорушення при прихованні або викривленні відомостей про стан екологічної обстановки або захворюваності населення, є документи службових осіб екологічного, санітарного контролю, об'єктів природокористувачів.

Особливу групу складають документи, що засвідчують надання спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами, які повинні відповідати встановленим вимогам. Сліди в технологічному процесі підприємств (установ), як правило, пов'язані з екологічними порушеннями, що допускаються в технології виробництва, і стосуються відступів від норм проектування, конструювання, виготовлення й експлуатації устаткування. У таких випадках ознаки вказують на фактори розбіжності приписів технологічних вимог й дійсного протікання виробничого процесу.

Матеріальні сліди зазначеної групи нерідко виявляють у вигляді

завжди володіють необхідними знаннями про способи вчинення такого виду шахрайства для успішного його виявлення і розслідування. За статистикою, поліція розкриває лише кожен п'ятий такий злочин, але за умови, якщо жертва своєчасно звертається до правоохоронців [4].

Недостатня кількість упорядкованих, систематизованих відомостей, як про способи шахрайства з використанням пластикових платіжних карток, так і про особливості їх розслідування, також не сприяє ефективній боротьбі з даним видом злочинів. У той же час злочинці, зазвичай, добре орієнтуються у банківському, податковому законодавстві, володіють відповідними знаннями у сфері користування пластиковими платіжними картками. Непоодинокими є випадки використання корупційних зв'язків з банківськими працівниками, державними службовцями різних рівнів, що дає змогу приховувати злочинну діяльність і чинити протидію розслідуванню.

Важко переоцінити важливість інформації про спосіб вчинення шахрайства з використанням пластикових платіжних карток, яка є основою для: висування версій; планування та організації розслідування; вибору оптимального напрямку розслідування; прогнозування механізму вчинення злочину; розробки заходів із запобігання таким злочинам.

Відповідно до Закону «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», платіжна картка - це електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором [5].

На сьогодні банківські картки стали базовим елементом електронних банківських систем, витісняючи готівкові кошти. Банківська картка є простим і прогресивним засобом організації безготівкових розрахунків, на якій міститься певна інформація, необхідна для доступу до рахунку в банку, проведення розрахунків за товари та послуги, а також зняття готівки. Банківська пластикова картка надає цілодобовий доступ до банківського рахунку. У зв'язку з цим в її держателя з'являється значна кількість переваг. Проте активна трансформація грошей у безготівкову форму не гарантує громадянам їх цілості та убезпечення від злочинних посягань. При цьому не кожен громадянин є достатньо обізнаним у тому, як правильно користуватися банківською карткою, щоб зберегти свої кошти від шахрайських зазіхань [3, с. 83].

Наразі вже відомо багато видів шахрайства з банківськими картками та банкоматами: «скімінг», «траппінг», «фантом», «шаттер», «шиммінг», «трешинг», «фармінг», «фітінг» [2, с. 133]. Набирає популярності

використання злочинцями такого способу шахрайства, як «соціальний інжиніринг». Це свідчить про те, що злочинці стають більш винахідливими, залучаючи для незаконної діяльності не тільки сучасні технології а й психологічні прийоми.

Соціальний інжиніринг в даному випадку – це спосіб спілкування шахрая з клієнтом банку, що дозволяє вивести щось (наприклад, гроші з карткового рахунку), дізнавшись всі необхідні дані у самої людини. Основна ознака такого шахрайства – це дуже незвичайне прохання від незнайомої людини, велика терміновість, загроза негативних наслідків у разі невиконання. Шахраї використовують актуальні соціальні теми, наприклад, збір коштів для добровольців в зоні АТО або особисті прихильності, такі, як неспокій за близьких родичів. Злочинець нерідко видає себе за важливу особу і називає багато знайомих імен тощо [6].

Цілком зрозуміло, що людство не стоїть на місці, і з його розвитком з'являтимуться й удосконалюватимуться способи вчинення злочинів у сфері використання пластикових платіжних карток. Як уявляється, до комплексу заходів у боротьбі з шахрайством цього виду, варто віднести: а) розробку відповідного законодавства, на основі вивчення позитивного досвіду інших країн; б) поліпшення системи навчання та тренування працівників правоохоронних органів та банківського персоналу; в) налагодження взаємодії між правоохоронними органами та банківськими установами у цьому напрямку; г) відповідну роз'яснювальну роботу серед користувачів пластиковими платіжними картками; г) розробку та впровадження у діяльність правоохоронних органів сучасних методичних рекомендацій з розслідування шахрайства, вчиненого з використанням пластикових платіжних карток.

Список використаних джерел

1. Мохаммед А.М. Байдусі Автореферат. Кримінальна відповідальність за шахрайство за законодавством Єгипту, Йорданії, України (порівняльно-правове дослідження).
2. Пивоваров В.В. Терещенко К.В. Шахрайство із банківськими картками: окремі питання віктимологічної профілактики // Карпатський правничий часопис, № 10 / 2015 р. - С. 132-137.
3. Клочко А.М., Єременко А.О. Шахрайство з використанням банківських платіжних карток // Юридичний науковий електронний журнал, №1/2016 р. – С. 82-86.
4. Осторожно, мошенники: с банковских карт украинцев «увели» миллионы гривен.
5. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2346-III // Відом. Верхов. Ради України - 2001. - № 29. – Ст. 137.

Список використаних джерел

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики: учеб. пособие для вузов. – 3-е изд., дополненное / Р.С. Белкин. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – 837 с.
2. Хрусталева В.Н. Участие специалиста-криминалиста в следственных действиях / В.Н. Хрусталева, Р.Ю. Трубицын. – СПб.: Питер, 2003. – 208 с.
3. Бахин С.О. Осмотр места происшествия при преступлениях, совершенных путём взрыва, и некоторые аспекты криминалистических исследований взятых вещественных доказательств / И.Ф. Альошина. – М.: Закон, 1999. – 345 с.
4. Дильдин Ю.М. Место взрыва как объект криминалистического исследования / Ю.М. Дильдин. – М., 1995.
5. Фатеев В.М. Типы та характеристики вибухових речовин і піротехнічних сумішей, які використовуються правопорушниками в злочинних цілях / В.М. Фатеев, Ю.В. Саламаха, В.І. Пашенко – К., 1999.

Пустовойтова Я.В.

ТИПОВА СЛІДОВА КАРТИНА НЕЗАКОННОГО ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ

Залежно від умов, обстановки, особи злочинця, предмета посягання сліди незаконного видобутку бурштину як екологічного злочину, пов'язаного з порушенням правил охорони надр можуть бути класифіковані по певних групах:

1. Сліди в документах (змістовно-інтелектуальні).
 2. Сліди в технологічному процесі, на механізмах і встаткуванні (зміни конструкції, неякісний ремонт, відступи від техніко-екологічних норм і т.д.)
 3. Сліди людини (рук, ніг), предметів одягу, взуття.
 4. Сліди інструментів, засобів упакування, обробки, переробки, транспортування.
 5. Сліди на тілі людини, у її організмі як наслідок негативного впливу екологічних порушень.
 6. Сліди на об'єктах рослинного й тваринного світу, природних об'єктах, водоймах, ґрунті, об'єктах сільгоспвиробництва.
- В практиці розслідування незаконного видобутку бурштину як екологічного злочину, пов'язаного з порушенням правил охорони або використання надр документи можна розділити на: письмові, фото, відеодокументи, фонодокументи. Письмові документи являють собою тексти й графічні зображення (схеми, креслення, графіки). Документи можуть перебувати на підприємствах, установах і організаціях у системі документообігу або архіві, у службових осіб, працівників різних установ екологічного контролю, а також у осіб, які стали свідками-очевидцями наслідків екологічних порушень та їх зафіксували (фото, відео).

розміри локальних деформацій, вм'ятин, сколов на місці події, а також інших проявів руйнівної дії вибуху на предметах навколишнього оточення, характер матеріалів, в якому вони утворені, відстань від центру вибуху;

– зафіксувати в протоколі огляду місця події необхідні для проведення експертизи геометричні і якісні характеристики;

– встановити характер травм у потерпілих;

– зібрати предмети з кіптявою, причому доцільно вилучати їх цілком, якщо об'єкт-носії занадто громіздкий, а локалізація кіптяви відома, то необхідно вилучити відповідний фрагмент об'єкту;

– здійснити ретельний збір осколків і уламків вибухового пристрою (металеві осколки, шматки шнурів, дроту, деталі годинникових механізмів, радіодеталі, елементи електроживлення, частини можливої упаковки);

– якщо вибух стався на ґрунті, узяти проби ґрунту безпосередньо з епіцентру вибуху, а також як зразки для порівняння контрольні проби на достатньому видаленні від місця вибуху;

– при виявленні на залишках і деталях вибухового пристрою або оточення місця вибуху предметах часток порошкоподібної кристалічної речовини або часток, схожих на порошинки, необхідно вилучити і упакувати їх окремо;

– при зборі речових доказів треба пам'ятати про виявлення і фіксацію традиційних слідів криміналістичного походження (сліди пальців, сліди взуття, сліди інструментів і тому подібне).

Інформація отримана на стадії попереднього дослідження слідів вибуху частіше за все є дуже приблизною неповною і такою, що не має доказового значення, але вона потрібна для визначення видів і послідовності проведення слідчих (розшукових) дій, інформація ж отримана експертами в лабораторних умовах, здатна внести ясність в суть справи і відповісти на широке коло питань і вирішення яких сприятиме розкриттю злочину, пов'язаного з протиправним вибухом. Але це твердження є істинним тільки за умови правильної фіксації і вилучення слідів вибуху, і послідовності призначення тієї чи іншої експертизи.

Вибухотехнічна експертиза, як правило, має комплексний характер, і її проведення вимагає залучення фахівців, що мають знання в різних галузях науки, техніки, ремесла. Крім того, за фактом вибуху нерідко виникає необхідність в призначенні інших експертиз, послідовність проведення яких визначається з урахуванням інформації отриманої на стадії попереднього дослідження криміналістичних слідів, що є основними об'єктами подальших досліджень. Інакше кажучи, важлива для слідства інформація може бути втрачена, а речові докази передчасно видозмінені або зруйновані. Уникнути цього – одна з головних вимог криміналістичного підходу до дослідження усієї сукупності ознак, що володіють властивостями речових доказів.

Коломицев В.В.

ФОНЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК СКЛАДОВА ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ УСНОГО МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ДИКТОРІВ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ МАТЕРІАЛІВ ВІДЕО-, ЗВУКОЗАПИСУ

Дослідження матеріалів відео-, звукозапису мають особливе значення у процесі доказування фактів вчинення злочинів проти держави, щодо вимагання неправомірної вигоди, загроз вчинення терористичних актів, погроз здійснення різних протиправних діянь тощо. На сьогодні можна говорити про значний обсяг такого роду досліджень в експертній практиці та про тенденцію збільшення їхньої кількості у майбутньому.

Досліджуючи звукову інформацію, експертові доводиться стикатись зі специфічним усним мовленням найрізноманітніших представників суспільства, яке проявляється у мовленнєвих актах [1, с. 331], пов'язаних зі спілкуванням в умовах, які виходять за межі правового поля. Ситуація може ускладнюватись певними психологічними моментами, проте експертові необхідно проникнути в суть самої комунікації [2, с. 109], виявити характерні сталі ознаки усного мовлення певного диктора, належно оцінити їх та скласти висновок, керуючись принципами судово-експертної діяльності: законність, незалежність, об'єктивність та повнота досліджень.

Експертиза відео-, звукозапису є комплексною [3, с. 37], для її проведення необхідне залучення експертів кількох галузей знань. Поруч з інструментальними методами дослідження усного мовлення застосовується метод лінгвістичного аналізу [5, с. 37]. Це пов'язано насамперед із необхідністю досягти максимальної повноти проведення досліджень. Враховуючи те, що на розгляд часто надходять матеріали з низьким рівнем запису, експертам доводиться стикатись з тим, що неможливо провести їхній акустичний аналіз. У таких випадках виникає необхідність дослідження усного мовлення саме за допомогою лінгвістичних методів, значення яких важко переоцінити. Залучення експертів-лінгвістів дозволяє всебічно і достовірно ідентифікувати особу диктора, особливо у випадках, коли досліджувані записи й зразки фіксувались різною апаратурою, що часто є критичною проблемою для проведення технічного аналізу.

На відміну від експерта-техніка, експерт-лінгвіст має справу з живим мовленням, яке необхідно належним чином оцінити на всіх мовних рівнях, беручи до уваги не розрахунки ПЕОМ, а власні знання, спеціальну підготовку та накопичений досвід. Під час проведення досліджень засобів відео-, звукозапису здебільшого використовуються методи природничих і технічних наук. При дослідженні ж усного мовлення людини насамперед виходять методи лінгвістичного аналізу, оскільки людське треноване вухо – доволі тонкий і надійний орган, який може вловити найрізноманітніші

звуків нюанси різної природи походження. Крім того, у процесі неодноразового прослуховування звукової інформації відбувається налаштування слуху експерта на певні просодичні й фонетичні особливості мовця, що сприяє виділенню необхідних характеристик усного мовлення диктора, встановленню його мовленнєвого портрета та багатьох інших особливостей, які можуть проявлятися у мовленні [5, с. 157].

До теперішнього часу при дослідженні усного мовлення українськомовних дикторів експерти послуговуються методиками, розробленими для дослідження усного мовлення російськомовних дикторів, що не завжди дозволяє достовірно прослідкувати нюанси промовляння невідомої особи, яка спілкується українською мовою. Таким чином, на сьогодні виникла проблема розробки тезаурусу лінгвістичних досліджень усного мовлення українськомовних дикторів, а також осіб, які спілкуються українською мовою; простежити характер проведення фонетичного аналізу; розробити опис позиційних норм голосних і приголосних звуків української мови та їхніх варіантів у живому мовленні; вказати на специфіку дотримання українськомовними дикторами орфоепічних норм під час мовлення тощо.

При проведенні лінгвістичних досліджень матеріалів відео-, звукозапису однією з основних складових є фонетичний аналіз усного мовлення [4, с. 12], який найбільше характеризує мовлення, і є невід'ємною частиною експертизи відео-, звукозапису. У своїй діяльності експерт-лінгвіст має послуговуватись відповідним понятійним апаратом і використовувати його на високому професійному рівні. Проведення лінгвістичних досліджень усного мовлення вимагає чіткого алгоритму дій, який полягає у послідовності етапів проведення експертизи [5, с. 155-156], описі й аналізі відповідних мовних характеристик та вмінні прослідкувати весь комплекс ідентифікаційних ознак, що потребує використання відповідної термінології.

При проведенні фонетичного аналізу описовий метод дозволяє експертам детально охарактеризувати всі нюанси усного мовлення при вирішенні ідентифікаційних і неідентифікаційних завдань. Використання понятійного апарату і застосування описів звуків української мови [6, с. 62-68] та дотримання послідовності дій дозволить на високому рівні вивчати усне мовлення українськомовних дикторів і оцінити їхні найважливіші фонетичні характеристики.

Особливої уваги на сучасному етапі вимагає проведення досліджень усного мовлення українськомовних дикторів, оскільки більшість методик спрямована на дослідження усного мовлення російськомовних осіб. У цьому напрямку існує небагато напрацювань і у своїй діяльності дослідникам доводиться звертатись до різних джерел, автори яких нерідко мають різні погляди на ті чи інші фонетичні явища і процеси. Експертам необхідні уніфіковані, певним чином систематизовані розробки у цьому напрямку. І

замовлення, дестабілізації в суспільстві, пошкодження майна громадян є для злочинців дуже зручним. На місці злочину залишається мінімум слідів, виконавець незамічений, наслідки жахливі. Це саме той випадок, коли спосіб приховування передбачений в структурі самого способу вчинення злочину. Для вбивств на замовленням останнє є характерним явищем.

Практика розслідування кримінальних правопорушень за фактами вибухів показує, що успіх розслідування даного виду правопорушень залежить, в першу чергу, від того, наскільки грамотно і повно було оглянуте місце події і вилучені необхідні речові докази. Велику роль також при отриманні значимих результатів вибухотехнічної і хімічної експертизи відіграють правильна упаковка і транспортування речових доказів. Навіть при правильному вилученні речових доказів, недотримання вимог щодо їх пакування може привести до негативних результатів експертного дослідження.

На місці вибуху можуть бути виявлені «вторинні» вибухові пристрої, до яких відносяться:

- вибухові пристрої, які утворились від вибуху першого вибухового пристрою і не вибухнули;
- міни пастки, ті вибухові пристрої, що встановлені завчасно і розраховані на певні дії жертви;
- міни сюрпризи, це вибухові пристрої, які закамують під різного роду побутові предмети, які не викликають підозри у особи на яку вчиняється замах.

Місце вибуху, в першу чергу, повинні оглянути фахівці Департаменту вибухотехнічної служби Національної поліції України і тільки після того, як дані фахівці складуть акт про те, що вторинних вибухових пристроїв на місці події не виявлено, далі воно оглядається членами слідчо-оперативної групи за участю необхідних спеціалістів.

Огляд необхідно проводити у такий спосіб:

- зафіксувати обстановку місця події (фото і відео зйомка);
- організувати при необхідності рятувальні і аварійно-відновлювальні роботи, а за наявності жертв і потерпілих викликати на місце події працівників відповідних медичних служб;
- намалювати план-схему місця події, на якій необхідно відмітити просторове взаємне розташування епіцентру вибуху (вирви і тому подібне), осколків або фрагментів підірваного пристрою, деформацій на предметах обстановки і тому подібне, жертв і потерпілих;
- відновити на схемі навколишнє (речове) оточення на місці події до вибуху;
- детально оглянути об'єкт вибуху, територію, що безпосередньо прилягає до місця вибуху, потерпілих, а також їх одяг, документи і речі;
- зафіксувати шляхом опису або фото і відеозйомки наявність, вид,

Усі відібрані зразки до упакування висушують при кімнатній температурі без використання нагрівальних приладів (без попадання прямих сонячних променів), потім упаковують у паперові пакети. Упакувати об'єкти зі зразками біологічного походження до поліетиленових пакетів неприпустимо. Якщо упаковуються об'єкти у вологому стані, про це зазначається у протоколі та безпосередньо на упаковці.

Щоб уникнути випадкового контакту, варто розмішувати зразки рідкої крові окремо. Обов'язковою умовою упакування та транспортування зразків біологічного походження є недопущення їх забруднення.

Таким чином, враховуючи сучасні реалії в нашій країні, такі як складна економічна ситуація, бойові дії в зоні АТО, підвищений рівень злочинності у всіх регіонах, гостро постала потреба у проведенні молекулярно-генетичних досліджень. Але варто зазначити, що результати вищевказаних досліджень цілком залежать від якості вилучення як слідової інформації, так і порівняльних зразків.

Список використаних джерел

1. Котляренко Л.Т. Біологічні права людини: основи, реалії чи експеримент / Л.Т. Котляренко // Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку: збірник матеріалів круглого столу (23 квітня 2015 року). К.: ННІПФЕКП НАВС, 2015. – С. 193-196.
2. Білоус В.В. Законодавче забезпечення генетичної ідентифікації в Україні: проблеми теорії і практики криміналістики / В.В. Білоус // Право і суспільство. – 2015. – №5-2. Ч. 3. – С. 216-224.
3. Котляренко Л.Т. Особливості огляду трупа: роль судово-медичного експерта і спеціаліста / Л.Т. Котляренко // Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень: збірник матер. круглого столу (10 квітня 2014 року). – К., 2014. – С. 130-132.
4. Котляренко Л.Т. Особливості правового регулювання відібрання біологічних зразків для експертного дослідження / Л.Т. Котляренко // Актуальні питання техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень: збірник матер. круглого столу (21 листопада 2013 року). – К., 2013. – С. 171-173.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/5252992/page:3/>

Приходько Ю.П.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Кримінальні події останніх років в нашій державі позначилися стійкою тенденцією зростання кримінальних правопорушень із застосуванням вибухових пристроїв. Цей спосіб для вчинення вбивств на

якщо для дослідження усного мовлення російськомовних дикторів існують різні методики, то для дослідження мовлення українськомовних дикторів використовується метод аналогії, тобто застосовуються методичні рекомендації, розроблені для російськомовних дикторів, які адаптуються для дослідження живого українського мовлення.

Систематизація загальних і окремих понять дозволить надати більшої точності багатьом фонетичним явищам та характеристикам усного мовлення українськомовних дикторів. Використання відповідної термінології, яка буде зрозуміла всім учасникам кримінального процесу, зніме велику кількість запитань щодо формулювання висновку, сприятиме опису багатьох ознак тощо. Це дозволить зробити висновок експерта більш однозначним, адже метод аналогії (з російським мовленням) не завжди може бути виправданим через різні обставини, зокрема через різницю експертного досвіду, гостроти слуху, сприйняття живого мовлення та ін. Новітні напрацювання у напрямку дослідження мовлення українськомовних дикторів сприятимуть універсалізації висновків та розширенню можливостей фонетичного аналізу, оскільки саме на цьому рівні найбільше проявляються індивідуальні особливості мовлення людини.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К., 2004.
2. Ганич Д.І. Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985.
3. Колкутин В.В., Зосимов С.М. та ін. Судебные экспертизы. – М., 2006.
4. Лінгвістичний аналіз: Навч. посібник/ За ред. Г.Р. Передрій. – К., 2005.
5. Методика криміналістичного дослідження матеріалів і засобів звуко- та відеозапису. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 1998.
6. Ющук І.П. Українська мова: Підручник – К., 2004.

Колонюк В.П., Форіс Ю.Б.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Серед сучасних поглядів на криміналістику привертає увагу стислий огляд історії і системний виклад поняття криміналістики з монографії «Криміналістика» за ред. В.Ю. Шепітька: «Криміналістика є самостійною галуззю наукового знання, яка має власний предмет і методи дослідження. Криміналістику можна розглядати у трьох аспектах: як науку, як навчальний курс і як практичну діяльність у боротьбі зі злочинністю.

Термін «криміналістика» (від лат. *criminalis* – те, що стосується злочину) вперше вживається наприкінці XIX ст. судовим слідчим, а згодом університетським професором Гансом Гроссом, який вважав її

допоміжною щодо кримінального права та визначав як вчення про реалії кримінального права.

Зародження криміналістики пов'язане із соціальним замовленням держави і суспільства науці – розробити нові засоби і методи розкриття і розслідування злочинів в умовах появи професійної та організованої злочинності. Історично криміналістика постала з надр кримінально-процесуальної науки й тому тісно пов'язана з теорією доказів. Цим визначається її призначення, коло закономірностей, що входять до її предмета.

Предмет криміналістики є багатогранним і складним. У юридичній літературі мають місце різні визначення предмета криміналістики: як науки про розслідування злочинів, або науки про розкриття злочинів, або науки про сукупність технічних засобів, тактичних прийомів і методичних рекомендацій. Останнім часом криміналістику визначають як науку про технології та засоби практичного слідознавства у кримінальному судочинстві. Однак усі ці визначення звужують реальний предмет криміналістики та закономірності, що вивчає ця наука.

Питання про предмет криміналістики тривалий час залишалося дискусійним (наприклад, дискусії про предмет криміналістики 50-х чи 70-х рр.), що пов'язано зі складністю об'єкта пізнання (вивченням злочинної діяльності та діяльності щодо протидії злочинності). У 1967 р. Р.С. Белкін сформулював нове визначення предмета криміналістики, яке стало панівним. Ця дефініція враховувала низку закономірностей, охоплювала головний зміст криміналістики. У криміналістиці розглядають двоєдиний об'єкт пізнання – злочинну діяльність, злочинну поведінку і діяльність щодо їх розкриття, розслідування, встановлення істини у справі.

Криміналістика – це наука про закономірності злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації, які є основою для розробки засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки і використання доказів з метою розкриття, розслідування, судового розгляду та попередження злочинів» [1].

Таке широке поняття криміналістики обумовлює набуття нею значення основи, джерела походження для усіх галузей діяльності, які опрацьовують сліди злочинів, зокрема, для проведення судових експертиз. Судова експертиза, згідно з визначенням стаття 1 «Поняття судової експертизи» Закону України «Про судову експертизу», – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду. Таким чином, матеріальні об'єкти, явища і процеси, є джерелами інформації, які відображають злочинну діяльність. Інформація про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду, в процесі її збирання, дослідження, оцінки і використання є доказами з

безвісно зниклих громадян, у тому числі 30 – після розроблення алгоритму дій працівників Національної поліції щодо реагування на заяві та повідомлення про безвісне зникнення громадян в зоні АТО [5].

Таким чином, у процесі розслідування кримінальних правопорушень за фактом безвісного зникнення особи, доцільним є відібрання зразків біологічного матеріалу у родичів розшукуваної особи для ідентифікації в подальшому останків невідомих трупів.

Одним із основних завдань молекулярно-генетичної експертизи є встановлення генетичних ознак особи.

Згідно з рекомендаціями Головного слідчого управління Національної поліції України, органами досудового розслідування організовується відібрання зразків біологічного походження в близьких родичів зниклих безпосередньо в територіальному підрозділі поліції, призначення молекулярно-генетичних експертиз для встановлення ДНК-профілю та порівняння їх з ДНК-профілями невідомих трупів, виявлених у зоні проведення антитерористичної операції (бойових дій).

У постанові про призначення судової молекулярно-генетичної експертизи обов'язково повинно бути зазначено слідчим дозвіл на повне або часткове знищення об'єкту (об'єктів) дослідження або зміну його (їх) властивостей та, за необхідності, дозвіл на використання генетичних ознак під час проведення порівняльного дослідження. Також необхідна така інформація про родича:

- прізвище, ім'я та по-батькові;
- дата народження;
- паспортні дані;
- ступінь спорідненості;
- фактична дата відсутності (зникнення) особи.

Для вирішення ідентифікаційних питань найчастіше використовуються такі зразки:

- кров;
- тканини;
- слина або букальний епітелій (клітини епітелію всередині ротової порожнини).

Відбір біологічних зразків у трупів чи останків тіл повинен проводитись виключно в лабораторних умовах в установах судово-медичної експертизи.

Щодо близьких родичів безвісти зниклої особи, зразки відбираються як у вищевказаних установах, так і в медичних закладах фахівцями з медичною освітою. Поширеними є відбір слини чи букального епітелію, але найбільш інформативними будуть зразки крові.

Відбір букального епітелію проводиться на стерильну ватну паличку чи зонд-тампон. Для відібрання інших біологічних зразків можливо використовувати стерильні марлеві тампони чи ФТА карти.

Таким чином, верифікація брехні – це дуже складна та специфічна діяльність. На погляд фахівців, підготовка верифікаторів нещирої поведінки у лавах поліції, детективних агенцій повинно проводитись на професійних засадах з використанням великої кількості практичних занять та тренінгів.

Список використаних джерел

1. Наварро Д., Карлинс М. Я вижу, о чем вы думаете. – Минск: Попурри, 2010. – 336 с.
2. Фрай О. Ложь. Три способа выявления. Как читать мысли лжеца, как обмануть детектор лжи / Олдерт Фрай. – Спб.: Прайм-Еврознак, 2006. – 284 с.
3. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. – Питер, 2010. – 304 с.

Примак Р.М., Кальченко Д.С.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА ВІДБРАННЯ ЗРАЗКІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ФАКТІВ БЕЗВІСНОГО ЗНИКНЕННЯ ОСОБИ

Згідно зі статистичними даними в Україні щороку зникають з різних причин понад п'ять тисяч осіб. За кількістю зниклих безвісті людей в Європі Україна займає одне з перших місць. Особливо загострилась ця проблема з початком війни на сході нашої країни. Кількість зниклих безвісті осіб в зоні проведення «антитерористичної операції» постійно зростає і, за різними даними, вже перевищує тисячу осіб.

Усього з початку проведення антитерористичної операції слідчими підрозділами ОВС відкрито 3858 кримінальних проваджень за фактами безвісного зникнення чи викрадення громадян, з яких 967 – за фактом зникнення військовослужбовців, 2891 – цивільних громадян.

З часу розроблення алгоритму (01.10.2014) дій працівників Національної поліції щодо реагування на заяви і повідомлення про зниклих безвісті громадян в зоні АТО відкрито 1065 таких кримінальних проваджень.

За період проведення АТО виявлено 1387 невідомих трупів громадян, 926 з яких досі залишаються невідомими.

З метою ідентифікації невідомих трупів у родичів безвісті зниклих громадян відібрано 512 біологічних зразків, за якими призначено молекулярно-генетичні експертизи.

Відповідно до даних ДНДЕКЦ, на дослідження надійшло 893 зразки, відібраних з тіл невідомих трупів громадян, з яких за 864 проведено дослідження, а 480 ДНК-профілів внесено до Центральної бази генетичних ознак людини.

За даними Центральної бази генетичних ознак людини, встановлено 110 збігів ДНК-профілів невідомих трупів з ДНК-профілями родичів

метою розкриття, розслідування, судового розгляду та попередження злочинів. Розробка теоретичної бази (методик, технічних засобів тощо) і використання спеціальних знань при проведенні судових експертиз є розробкою засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки і використання доказів з метою розкриття, розслідування, судового розгляду та попередження злочинів.

Погоджуючись з твердженнями провідних науковців-криміналістів про незаперечність провідної ролі криміналістики в розкритті та розслідуванні злочинів, разом з тим, варто зазначити, що сфера її застосування в сучасних умовах значно актуалізувалася. По-перше, судові експертизи і взагалі застосування спеціальних знань при дослідженні використовуються не лише для розкриття, розслідування, судового розгляду та попередження злочинів, але і для розкриття, розслідування, судового розгляду та попередження інших правопорушень (адміністративних, цивільних, господарських, фінансових тощо). Також засоби і методи судової експертизи застосовуються з метою задоволення потреб громадян у певній інформації, здобутої за допомогою дослідження з використанням спеціальних знань, методів і засобів судових експертів, у вигляді висновків експертних досліджень, які відрізняються за процедурою, але не відрізняються за сутністю. По-друге, теорія судової експертизи (судова експертологія) – наука, яка також досліджує закономірності відображення діяльності людини в джерелах інформації, вивчає, узагальнює, класифікує, систематизує ці відображення і розробляє засади дослідження, його методів, засобів, прийомів тощо (методологію) і стосовно збирання, дослідження, оцінки і використання доказів. Таким чином, криміналістика зводить разом усе, що людство знає про злочинну діяльність людини, обмежуючи це тільки мірою відношення до кримінального права і процесу. Але таке визначення сягає філософського. Якщо з ним погодитися, то криміналістика, як філософське підґрунтя, лежить в основі всіх без виключення судових експертиз. Сегаєс М.Я. і Стринжею В.К. розроблено концепцію пізнання та використання матеріальних слідів-відображень (щодо будь-яких правопорушень, не тільки кримінальних), яка може бути використана для побудови загальної методології судово-експертного дослідження будь-яких слідів-відображень (тобто, матеріальних об'єктів, явищ і процесів), в основі такої методології також лежить філософія, матеріальна діалектика, і можна вважати, що в кримінально-правовому полі криміналістика і судова експертологія перетинаються.

Разом з криміналістикою, судова експертологія вирішує завдання не тільки для кримінального процесу, не тільки по відношенню до злочинної діяльності.

Тому тема «сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування» є надзвичайно актуальною для судової експертології, всіх видів, у тому числі, не криміналістичних, судових

експертиз, але питання співіснування криміналістики у такому ракурсі з судовою експертологією залишається дискусійним.

Список використаних джерел

1. Криміналістика / За ред. В.Ю. Шепітька // Електронний ресурс. Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/1_DISK/KRIM/html/Глава_1.htm.
2. Закон України «Про судову експертизу» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 28, ст. 232, із змінами та доповненнями станом на 29 березня 2017 року // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/4038-12>.

Копаниця О.Б. Колонюк В.П.

АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ МЕТОДИКИ ЕКСПЕРТНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ЗБИТКІВ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА, СПРИЧИНЕНОГО АВАРІЯМИ ТА ПОЖЕЖАМИ НА ОБ'ЄКТАХ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

В результаті аварій та/або пожеж на об'єктах підвищеної небезпеки (нафтобази, військові склади, трубопроводи та ін.) здійснюється значний негативний вплив на навколишнє природне середовище та здоров'я людей.

За фактами виникнення аварій та пожеж на об'єктах підвищеної небезпеки органами досудового розслідування призначаються судові експертизи, в тому числі, інженерно-екологічні.

На вирішення вищевказаних експертиз нерідко ставляться питання щодо визначення розмірів відшкодування шкоди завданої внаслідок забруднення навколишнього природного середовища небезпечними речовинами та чи виникла небезпека для життя, здоров'я та довкілля внаслідок відповідного забруднення.

Для вирішення вищевказаних питань перш за все необхідно визначити по кожній забруднюючій речовині кількість, в якій вона потрапила в той чи інший компонент навколишнього природного середовища, її концентрації в цих компонентах з урахуванням продуктів хімічної трансформації, розсіювання в атмосферному повітрі, міграції в ґрунтах та інших динамічних процесів.

Згідно з чинним нормативно-правовим забезпеченням, в тому числі, відповідно до затверджених методик при проведенні розрахунку розмірів відшкодування шкоди завданої внаслідок забруднення атмосферного повітря враховується загальна кількість (маса) забруднюючої речовини, яка потрапила в атмосферне повітря внаслідок аварійного викиду.

Водночас, для визначення наявності чи відсутності небезпеки для здоров'я людей від забруднення атмосферного повітря основним

Людина, яка свідомо бреше, примушена швидко та логічно вигадувати правдоподібні відповіді на запитання, які неможливо використати проти неї, або інших осіб, яких вона покриває. Більш того, брехня повинна бути узгодженою з попередньою інформацією, яку вже має слідство. Також важливим є те, що людина повинна запам'ятовувати щойно вигадану інформацію, щоб без помилок відтворити її під час повторних запитань. Фабрикувати факти логічно та послідовно – дуже складна інтелектуальна робота. Практичне застосування методики дає можливість виявити:

- короткочасні та тривалі зупинки під час розмови (час потрібен для вигадання та узгодження інформації);
- зміни темпу розмови (як правило, теж спроба уникнути дефіциту часу для інтелектуальної діяльності);
- когнітивна складність створення брехні також призводить до уповільнення жестикуляції людини, зміни темпу дихання та підвищення потовиділення тощо.

Олдерт Врай розробив спеціальні таблиці, застосування яких надає можливість оцінити за допомогою певних формул вірогідність нещирої поведінки людини в цифровому еквіваленті. Співробітники поліції ФРН успішно використовують цю методику вже багато років.

Інша методологія бере за увагу особливості підвищеного контролю за власною поведінкою з боку людини, яка бреше. Що надає можливість візуально побачити спостерігачу стан комфорту, або дискомфорту співрозмовника. Відомим представником цієї методології є професійний верифікатор брехні та тренер поліції США Джо Наварро.

За його поглядами брехуни прикладають чимало зусиль для того, щоб виглядати як людина, котра говорить правду. Це, насправді, також дуже непросто. Потрібно стримувати своє нервово напруження, не забувати про норми своєї звичайної поведінки. Тобто постійно грати на сцені перед прискіпливими поглядами співробітників поліції або детективів. Люди часто відчувають дискомфорт при цьому і демонструють це поведінкою. Основні маркери:

- позиція тіла та її зміна у просторі і часу (особливо положення ніг);
- жестикуляція;
- загальна поведінка.

Маємо нагадати, що будь-які методи діагностування нещирої поведінки, навіть використання поліграфу, має певну вірогідність і не є ґрунтовним доведенням провини людини, як наприклад, тест ДНК, або сліди пальців. Крім цього існує велика кількість певних явищ, які вникають у тривожних осіб, які можна трактувати як нещире поведінку. Такі зразки отримали назву артефактів. Також, мають місце такі особливості людини як соціопатія і психопатія. Вказані стани практично унеможливають діагностику за рахунок відсутності емоцій страху, провини, або сорому у людини.

для нещирої поведінки людини під час розслідування є завжди. Таким чином, для осіб, які проводять досудове розслідування дуже важливим є вміння з певною вірогідністю визначати коли співрозмовник бреше, щоб не повести лінію розслідування хибним шляхом.

Існує декілька методологічних підходів до неінструментального визначення нещирої поведінки. Першим розглянемо погляди видатного психолога-антрополога Пола Екмана (США). Він запропонував емоційний підхід, який ґрунтується на пошуку неконгруентності (неспівпадіння) вербальної інформації від співрозмовника з його емоційними переживаннями в режимі реального часу. Власними дослідженнями на островах Океанії він довів, що емоційні прояви людини за допомогою міміки, жестів, особливості руху тіла є для людини з будь-яким кольором шкіри та з будь-яким культурним та освітнім рівнем принципово схожими. Якщо питання розмови для людини є важливими, та вона має мотивацію не говорити правду і існує велика вірогідність що обличчя, жести, позиції тіла людини будуть демонструвати такі емоційні прояви:

- страх (переживання за своє майбутнє, або майбутнє інших людей);
- сором (коли виховання та культура людини входить у внутрішній конфлікт з її вчинками або спробами введення в оману слідчих);
- провина (коли людина розуміє, що вона зробила щось неправильно з порушенням законів, або інших правил, встановлених в суспільстві, або в референтній групі);
- збудження (коли людина відчуває натхнення та радості під час вдалого оману фахівців).

Пол Екман розробив спеціальні тренінгові системи для навчання читання емоції людини за рухами м'язів обличчя (FACS, METT), які використовують співробітники поліції США та ФБР під час проведення оперативних заходів та допитів свідків.

Природно, що не всі люди показово та яскраво демонструють свої емоції. Це залежить від психологічних характеристик особистості, її фізичного та психічного стану, оточуючого середовища (як фізичного, так і соціального), професійної підготовки людини тощо. Практичні дослідження автора методики доводять, що звичайна людина не завжди вміє відрізнити дійсні емоції від штучних. Тому специфіку емоційної поведінки людини потрібно вивчати під час підготовки співробітників, які задіяні в досудовому розслідуванні. Оптимальний, на наш погляд, метод навчання – практичні тренінги.

Друга методологія ґрунтується на когнітивній складності нещирої поведінки для будь-якої людини, що викликає суттєве напруження інтелектуальної та мовної активності людини. Це також можна візуально спостерігати та діагностувати. Автор методу – Олдерт Фрай, соціальний психолог, експерт-верифікатор, викладач спеціального курсу університету в Портсмуті.

критерієм оцінки є концентрація речовин в повітрі яким безпосередньо дихала людина. При цьому також визначаються групи сумарної забруднюючих речовин (група речовин, які мають однаковий ефект на здоров'я людини).

Сучасні програмні комплекси такі як програма розрахунку розсіювання забруднюючих речовин в атмосферному повітрі ЕОЛ дозволяють визначити концентрацію забруднюючих речовин (з урахуванням груп сумарної) в будь-якій точці повітряного басейну шляхом розрахунків за заданим алгоритмом. Цей математичний алгоритм враховує всі основні параметри атмосферного повітря, координати джерел викидів, тривалість викидів, інтенсивність викидів та інші параметри.

Застосувавши вищевказаний програмний комплекс за наявності всіх необхідних вихідних даних можливо визначити концентрації забруднюючих (шкідливих) речовин, в тому числі, в місці перебування людей під час аварії та/або пожежі.

Особливістю визначення кількості забруднюючих речовин, які потрапили в атмосферне повітря внаслідок аварії чи пожежі є те, що практично відсутня можливість виконання прямих вимірювань концентрацій газопилового потоку, об'ємів газопилового потоку, температури та тривалості викиду з ідентифікованими параметрами. Тому, можливими шляхами визначення кількості забруднюючих речовин, які потрапили в атмосферне повітря внаслідок аварії та/або пожежі є розрахункові методи:

- із застосуванням затверджених показників питомих викидів забруднюючих речовин для горіння в умовах пожежі (на відкритій поверхні) тих чи інших матеріалів, речовин, товарної продукції тощо;
- із застосуванням характеристик викидів забруднюючих речовин отриманих в результаті проведення лабораторних досліджень горіння зразків конкретних матеріалів, речовин, товарної продукції тощо в умовах наближених до умов пожежі (на відкритій поверхні).

У зв'язку з вищевказаним, актуально розробити спеціальну методику експертного визначення збитків від забруднення навколишнього природного середовища, спричиненого аваріями та пожежами на об'єктах підвищеної небезпеки.

На даний час в КНДІСЕ виконується науково-дослідна робота з розробки такої методики.

В ній будуть визначені вимоги до вихідних даних, які необхідні для проведення розрахунку розміру відшкодування шкоди, завданої внаслідок забруднення навколишнього природного середовища спричиненого аваріями та пожежами на об'єктах підвищеної небезпеки.

Зазначена наукова робота передбачає створення спеціального переліку вищевказаних питомих викидів як невід'ємного додатку до методики та поступове його наповнення результатами спеціальних лабораторних

досліджень. Вказані лабораторні дослідження мають бути спрямовані на отримання не лише показників питомих викидів забруднюючих речовин, але і питомих показників кількості речовин, які залишаються на місці горіння, якими може за певних обставин відбутися забруднення та/або засмічення земельних ресурсів.

Копин В.М., Приходько Ю.П.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

До холодної зброї належать предмети, що не мають прямого виробничого чи господарсько-побутового призначення, спеціально виготовлені і конструктивно призначені для нанесення удару і ураження цілі за допомогою м'язової сили людини при безпосередньому контакті з об'єктом ураження. Особливо виділяється холодна метална зброя, призначена для ураження цілі на відстані снарядом, який отримує спрямований рух за допомогою мускульної сили людини (металні ножі, сокири, дротики, списи, бумеранги, сюринкени тощо) або механічного пристрою (лук, арбалет).

Холодна зброя стає об'єктом криміналістичного дослідження у двох основних випадках. По-перше, коли необхідно вирішити питання, чи є вилучений у справі предмет холодною зброєю. По-друге, коли у процесі розслідування злочинів за слідами, які залишилися після застосування холодної зброї, і слідами, наявних на самій зброї, якщо необхідно встановити деякі обставини і факт її використання конкретною особою (чи особами).

Як галузь криміналістичної техніки, криміналістичне вчення про холодну зброю являє собою складну систему наукового знання. В цілому таке вчення поділяється на дві частини. До першої частини входять знання про холодну зброю, в тому числі, що має відношення до кримінального застосування, а також про сліди її виготовлення, зберігання, транспортування, збуту. Друга частина складається із системи розроблених технічних засобів, прийомів, методів та методик виявлення, фіксації, вилучення, зберігання і дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів у ході досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень.

Таким чином, криміналістичне вчення про холодну зброю як галузь криміналістичної техніки складається з таких основних елементів:

- криміналістичного поняття холодної зброї;
- системи класифікації холодної зброї;
- комплексу ознак кожного виду (різновиду) холодної зброї;
- прийомів, методів і засобів виявлення, фіксації, вилучення, зберігання холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів під час слідчого огляду, обшуку тощо;
- методики криміналістичного дослідження холодної зброї в рамках судової експертизи.

провадженні, а також під час обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шилю. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. – Х. : Фактор, 2013. – 1072 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – Т. 2. – 664 с.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
5. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
6. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.
7. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х. : Одіссея, 2013. – 1104 с.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
10. Когамов М. Ч. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Республики Казахстан. Общая и Особенная части / М. Ч. Когамов. – Алматы : Жеті жарғы, 2008. – 896 с.

Попов Д.Д.

ОСОБЛИВОСТІ НЕІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ НЕЩИРОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Під час досудового розслідування слідчі та інші особи (оперативні співробітники, приватні детективи тощо), які приймають в цьому участь, дуже багато часу приділяють опитуванню потерпілих, обвинувачених, їх родичів, свідків тощо. Це відбувається у вигляді соціальних комунікацій: співбесід та розмов. Звичайно, що будь-яка людина під час спілкування здатна вводити до оману співрозмовника з різноманітних причин. Тим більш, коли від результатів розмови залежить майбутнє людини (свобода, якість життя), її матеріальне становище або життя інших людей. Мотив

заходу медичного характеру, передбаченого ч. 2 ст. 94 КК України; чи необхідно у випадках, передбачених ст. 96 КК України, застосувати до обвинуваченого примусове лікування; чи необхідно призначити неповнолітньому громадського вихователя; що належить вчинити з майном, на яке накладено арешт, речовими доказами і документами; на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі; як вчинити із заходами забезпечення кримінального провадження.

Із правила про свідоцький імунітет професійних суддів, народних засідателів та присяжних є виняток. Відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 65 КПК України, вони можуть бути допитані під час кримінального провадження щодо прийняття суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, ухвали.

Ідеться про розслідування зловживання судді, який брав участь при ухваленні вироку, як нововиявленої обставини (п. 2 ч. 2 ст. 459 КПК України), інші судді допитуються слідчим також про позицію, що займав той суддя при ухваленні вироку в нарадчій кімнаті [8, с. 677]. «У решті випадків за жодних обставин незалежно від терміну, який минув з моменту ухвалення вироку, судді не мають право розголошувати інформацію стосовно того, яку позицію займав і які міркування висловлював той чи інший суддя» [9, с. 759].

У одному із науково-практичних коментарів КПК України слушно відмічається, що вказаний у п. 7 ч. 2 ст. 65 КПК України: «виняток слід вважати необґрунтованим через те, що: а) якщо рішення постановлено суддею, тобто одноосібно, то суддю вже не можна допитувати як свідка, оскільки він має статус підозрюваного; б) заздалегідь не можна визначити, що судові рішення було завідомо неправосудним (воно може бути звичайною правовою помилкою). Така конструкція цієї норми є підставою для зловживання з боку органів, які мають право почати кримінальне провадження за повідомленням про підозру у завідомій неправосудності стосовно будь-якого судового рішення» [2, с. 194].

Уявляється, що потрібно змінити редакцію п. 7 ч. 2 ст. 65 КПК України. Свідоцький імунітет суддів має бути абсолютним. З цього питання заслуговує на увагу кримінальне процесуальне законодавство деяких країн. Так, наприклад, у п. 1 ч. 2 ст. 82 КПК Республіки Казахстан вказано, що не підлягають допиту як свідки суддя, присяжний засідателю – про обставини кримінальної справи, які стали їм відомі у зв'язку з участю у провадженні у даній кримінальній справі, а також під час обговорення у нарадчій кімнаті питань, які виникли при винесенні судового рішення [10].

На наш погляд, у п. 7 ч. 2 ст. 65 чинного КПК України доцільно передбачити, що не можуть бути допитані як свідки професійні судді, народні засідателі та присяжні – про обставини кримінального провадження, що стали їм відомі у зв'язку з участю у даному

Об'єктами криміналістичного вчення про холодну зброю є:

- холодна зброя, окремі її частини, заготовки та напівфабрикати;
- конструктивно схожі з холодною зброєю вироби;
- матеріали, інструменти та інші засоби (креслення, записи) для виготовлення холодної зброї;
- предмети зі слідами від холодної зброї.

Предмет криміналістичного вчення про холодну зброю включає чотири групи закономірностей:

- закономірності використання холодної зброї, як засобу або знаряддя вчинення кримінального правопорушення;
- закономірності утворення слідів, пов'язаних з виготовленням, володінням і застосуванням холодної зброї;
- закономірності, пов'язані з розробкою технічних прийомів, методів і засобів виявлення, фіксації та вилучення холодної зброї, конструктивно схожих з нею виробів та слідів її застосування;
- закономірності криміналістичного дослідження холодної зброї, конструктивно схожих з нею виробів та слідів її застосування.

За призначенням холодна зброя поділяється на: бойову, мисливську, спортивну, кримінальну.

До бойової холодної зброї відноситься зброя, що призначена і придатна для смертельного ураження цілі при вирішенні бойових та оперативно-службових завдань державними та іншими легітимними військовими або воєнізованими формуваннями та знаходиться чи знаходилась в них на озброєнні.

До мисливської холодної зброї відноситься зброя, призначена і придатна для смертельного ураження (в т. ч. добивання) звіра, в умовах промислового або спортивного (в тому числі підводного) полювання.

До спортивної холодної зброї відноситься зброя, що призначена виключно для проведення спортивних змагань та тренувань, параметри і характеристики якої зафіксовані в Правилах змагань.

До кримінальної холодної зброї відносяться виготовлені кустарним або саморобним способом предмети та пристрої, які призначені для завдання тілесних ушкоджень людині і не мають аналогів серед бойової чи мисливської зброї.

Косован В.С., Садченко О.О.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

В діяльності з розслідування кримінальних правопорушень призначення та проведення судової експертизи за своїм значенням визнається основною процесуальною формою використання спеціальних знань, оскільки надає найбільше можливостей в застосуванні науково-технічних досягнень для вирішення завдань кримінального судочинства.

Призначення судово-товарознавчої експертизи своїми спеціальними методами, прийомами та засобами сприяє встановленню обставин, які мають значення для справи. Судова експертиза, різновидом якої є судово-товарознавча експертиза, вважається одним із правових інститутів, що зазнав істотних змін у зв'язку з оновленням кримінального та цивільного процесуального законодавства.

Нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності в Україні протягом останніх років здійснювалося доволі системно і динамічно.

Після прийняття у 1994 р. основоположного нормативно-правового акта – Закону України «Про судову експертизу» на його основі Кабінетом Міністрів України та Міністерством юстиції України, іншими міністерствами та відомствами було прийнято низку нормативно-правових актів, які розвивають та деталізують положення зазначеного Закону. Лише Міністерством юстиції України, яке згідно із Законом покликане відігравати провідну роль у забезпеченні виконання його положень, розроблено і затверджено понад 15 нормативно-правових актів, серед яких чільне місце посідають «Положення про державний реєстр атестованих судових експертів державних і підприємницьких структур та громадян», «Інструкція про призначення та проведення судових експертиз», «Положення про порядок проведення судової автоварознавчої експертизи» і Науково-методичні рекомендації до нього та ін.

Призначення судово-товарознавчої експертизи та експертного дослідження судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення належним чином їх результатів здійснюються у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним, Господарським процесуальним кодексами України, Цивільним процесуальним, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження», наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз» від 8 жовтня 1998 року №53/5, іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності.

Методика проведення судово-товарознавчої експертизи, так само, як і методики проведення інших видів судових експертиз підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Законодавство вимагає призначення експертизи лише у випадках,

судового рішення, вказано у п. 4 ч. 5 ст. 48 Закону України від 2 червня 2016 р. «Про судоустрій і статус суддів» [4]. У п. 5 ч. 7 ст. 56 цього Закону зазначено, що суддя зобов'язаний не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати.

Стаття 69 КПК України 1960 р., не містила положення про заборону допиту як свідків суддів про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення. Однак це не означало, що судді могли допитуватись як свідки про ці обставини. У даному Кодексі не було передбачено виключень із правила про таємницю наради суддів.

Правила таємниці наради суддів передбачені ст. 367 КПК України: під час ухвалення вироку ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який здійснює судовий розгляд; суд вправі перервати нараду лише для відпочинку з настанням нічного часу; під час перерви судді не можуть спілкуватися з особами, які брали участь у кримінальному провадженні; судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення вироку в нарадчій кімнаті; постановлення ухвали суду в нарадчій кімнаті здійснюється відповідно до правил, передбачених цією статтею.

Норми, що судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення рішення у нарадчій кімнаті, також закріплені у ст. 196 Цивільного процесуального кодексу України [5], ст. 154 Кодексу адміністративного судочинства України [6], ст. 82-1 Господарського процесуального кодексу України [7].

Судді не можуть бути допитані як свідки про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення. Перелік питань, що вирішуються судом у цій кімнаті при ухваленні вироку, визначений у ч. 1 ст. 368 КПК України: чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа; чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений; чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення; чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення; чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які самі; яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати; чи підлягає задоволенню пред'явленій цивільній позов і, якщо так, на чію користь, в якому розмірі та в якому порядку; чи є підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності; чи є підстави для застосування до обвинуваченого, який вчинив кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, примусового

особливостей виявлення слідової інформації можна продовжувати.

Констатуємо багатогранність аспектів виявлення слідової інформації при огляді місця події, ми стверджуємо, що такий алгоритм потрібно створити з урахуванням конкретних (вітчизняних або закордонних) матеріалів, які застосовуються (можуть застосовуватися) при використанні тих чи інших прийомів, способів та методів виявлення, фіксації, вилучення та пакування слідової інформації при проведенні оглядів місць подій у рамках існуючих експертних або криміналістичних методик.

Зазначена діяльність, на наш погляд, повинна іменуватися не алгоритмами, методами, методиками тощо, а саме **експертними** (а може, навіть, **криміналістичними**) **технологіями** виявлення, фіксації, вилучення та пакування слідової інформації при огляді місць подій, що є актуальною тематикою вже інших досліджень.

Поляк У.Ю.

СВІДОЦЬКИЙ ІМУНІТЕТ ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ, НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ ТА ПРИСЯЖНИХ

Згідно з ч. 1 ст. 65 КПК України, свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань.

Частина 2 ст. 65 КПК України містить виняток із загального правила про те, що як свідок може бути викликана будь-яка особа. Визначено, які категорії осіб наділені імунітетом свідка, тобто звільняються в силу закону від обов'язку свідчити. У науці кримінального процесу цей імунітет прийнято поділяти на обов'язковий (абсолютний) та факультативний (відносний). При обов'язковому імунітеті взагалі забороняється допит певних осіб як свідків. При факультативному імунітеті у особи є право відмовитися від давання показань, але за власним бажанням вона може їх давати [1, с. 157].

У п. 7 ч. 2 ст. 65 КПК України зазначено, що не можуть бути допитані як свідки професійні судді, народні засідателі та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, за винятком випадків кримінального провадження щодо прийняття суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, ухвали.

Це загальне положення не залежить від виду галузевого судочинства, за правилами якого ухвалювалось судове рішення [2, с. 194]. Тасмниця нарадчої кімнати є однією з гарантій незалежності та неупередженості суду, підкорення його лише закону та забезпечення необхідних умов для повного та правильного вирішення всіх питань, обов'язкових для постановлення законного та обгрунтованого рішення [3, с. 118].

Те, що незалежність суддів забезпечується тасмницею ухвалення

коли потрібні спеціальні знання.

Законодавче регулювання судово-товарознавчої експертизи включає нормативне вирішення таких питань:

– визначення судово-товарознавчої експертизи із включенням критеріїв, що обмежують, та персоніфікацією суб'єктів, що є важливим для виникнення всієї системи процесуальних відносин щодо її призначення та проведення;

– порядок призначення судово-товарознавчої експертизи із вказівкою юридичних фактів, які вимагають призначення такої експертизи та визначення обізнаних осіб для її проведення;

– порядок проведення комплексної судово-товарознавчої експертизи;

– порядок проведення комісійної судово-товарознавчої експертизи;

– проведення додаткової судово-товарознавчої експертизи;

– правовий статус експерта-товарознавця;

– надання висновку експерта із визначенням обов'язкових вимог щодо його структури та процесуального оформлення відмови від надання висновку;

– оцінка висновку експерта-товарознавця;

– надання пояснень спеціаліста та його оцінка судом.

При призначенні судово-товарознавчої експертизи необхідно враховувати, що чинне законодавство України визначає правовий статус експерта та встановлює вимоги до нього.

Підставою для проведення судово-товарознавчої експертизи є процесуальний документ про призначення судової експертизи (постанова або ухвала), складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення сторони захисту у кримінальному провадженні на договірних засадах, у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік поставлених експерту питань, об'єкти, що підлягають дослідженню, та надані зразки.

Підставою для проведення експертного дослідження є письмова заява ініціатора з обов'язковим зазначенням його реквізитів, переліку питань, що підлягають вирішенню та об'єктів дослідження і зразків, що надаються.

У документі про призначення судово-товарознавчої експертизи ініціатором зазначається: місце й дата винесення постанови чи ухвали; посада, звання та прізвище особи, що призначила експертизу, назва установи або суду, назва справи (провадження) та її номер; обставини справи, які мають значення для проведення експертизи, підстави для призначення експертизи; назва експертної установи, експертам якої доручається проведення експертизи або прізвище експерта; питання, які виносяться на вирішення експертів; перелік об'єктів, що підлягають дослідженню (у тому числі зразків та інших матеріалів, направлених експертів, або посилання на такі переліки, що містяться в матеріалах

справи), інші дані, які вимагаються процесуальним законодавством або мають значення для проведення судової експертизи.

Постанова (ухвала) про призначення судової експертизи складається з трьох частин: вступної, описової та резолютивної.

У вступній частині постанови вказується дата та місце її складання, посада, звання та прізвище особи, яка винесла постанову, найменування кримінального провадження, в якому призначається експертиза.

Описова частина передбачає короткий виклад обставин кримінального провадження, де докладно подаються відомості щодо об'єктів експертизи (обставини, пов'язані з їх виявленням, вилученням, зберіганням та ін.). Завершується описова частина постанови формулюванням підстав для призначення експертизи (з посиланням на відповідні статті КПК України, якими керувався слідчий або суд).

Резолютивна частина містить рішення про призначення судової експертизи, вказується її вид, прізвище експерта або найменування експертної установи, питання, з яких необхідно дати висновок, перелік матеріалів, що надаються експерту.

У письмовій заяві про проведення експертного дослідження ініціатором зазначаються: прізвище, ім'я та по-батькові; реквізити; питання, які підлягають вирішенню; перелік об'єктів дослідження та зразків, що надаються.

У документі про призначення комплексної або комісійної судової експертизи зазначаються її назва та установа, експертам якої доручено її проведення, а в разі участі в її проведенні особи, яка не працює в експертній установі – також прізвище, ім'я та по батькові, освіта, спеціальність, місце роботи, місце реєстрації цієї особи, інші дані.

Можна зробити висновок, що призначення судово-товарознавчої експертизи – складний процес, який є результатом реалізації як сторін кримінального провадження, так і зверненням фізичних і юридичних осіб.

Призначення судово-товарознавчої експертизи – самостійна процесуальна дія, мета якої – отримання висновку експерта як джерела доказування у кримінальних, цивільних або арбітражних справах.

Проаналізувавши процесуальні документи, на підставі яких сторони кримінального провадження залучають судового експерта для проведення судово-товарознавчої експертизи, можна дійти висновку, що судово-товарознавчі експертизи призначають за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191, ст. 185 КК України та враховуючи, що для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання, керуються ст. ст. 110, 242, 243 КПК України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К.: Право, 2017. – 220 с.

тому числі з урахуванням можливої концентрації в одному сліді одночасно різної слідової інформації (наприклад в потожирових слідах папілярних узорів рук може міститися дактилоскопічна, біологічна інформація; в місці локалізації таких слідів можуть бути наявними сторонні по відношенню до матеріалу поверхні слідоносія матеріали або речовини типу вкраплень мікрочастинок (грунту, волокон тощо) та мікрокількостей (нафто-паливних матеріалів, крові тощо) та їх вилучення.

2.2. Фіксація виявленої та вилученої інформації в протоколі огляду місця події, складання планів, схем тощо.

2.3. Пакування:

– вилучених предметів, на яких під час вчинення злочину могли бути утворені сліди, які (предмети-слідоносії) можливо вилучити, у тому числі речі злочинця (рукавички, шапки-маски тощо);

– виявлених та вилучених видимих, слабковидимих та невидимих слідів (їх копій, зліпків тощо).

Нами неодноразово, навіть у рамках цих тезисів виступу, підкреслюється те, що:

– у разі можливості предмети-слідоносії вилучаються з місця події для дослідження в лабораторних умовах, у зв'язку з тим, що застосувати повний спектр виявлення, фіксації та вилучення слідів можливо тільки в лабораторних умовах;

– у разі неможливості вилучення предметів-слідоносіїв методи виявлення, фіксації та вилучення слідів шкірного покриву людини, застосовуються, перш за все, з урахуванням проведення подальших біологічних, у тому числі генетичних тощо досліджень.

Так, наприклад, на сьогоднішній день ДНДЕКЦ МВС України підтверджена можливість проведення генетичних досліджень потожирової речовини після її обробки дактилоскопічними порошками «Сажа», «Окис цинку», а також парами чотирьохоксиду рутенію. Останній метод застосовується для виявлення слідів потожирової речовини, переважно, в лабораторних умовах та має певні переваги перед методами виявлення слідів потожирової речовини дактилоскопічними порошками. Вилучення потожирової речовини, яка може містити генну інформацію в сліді відбувається шляхом її (речовини) змиву після фіксації та вилучення трасологічної (у т.ч. дактилоскопічної) інформації за правилами вилучення біологічної інформації неруйнуючими методами. Крім того, при виявленні засохлих (підсохлих) слідів застосовується їх зволоження водяним паром. При цьому варто враховувати, що зволоження слідів своїм диханням вносить зайву слідову інформацію (у т.ч. генну) до місця локалізації сліду та може зашкодити проведенню генетичних досліджень. Окремі особливості мають і копіюючі шари темних дактилоскопічних плівок, на яких з часом можуть зникати папілярні узорі. Це перелік

1.4. Визначення предметів, на яких під час вчинення злочину могли бути утворені сліди, які (предмети-слідоносії) не можливо вилучити.

Виявлення за допомогою потужних освітлювачів, джерел експертного світла та збільшувальних оптичних приладів видимих, слабковидимих та невидимих слідів на предметах, які неможливо вилучити.

Фото- та (або) відеофіксація локалізації предметів-слідоносіїв, які неможливо вилучити, та виявленої на них слідової інформації.

1.5. Визначення порядку дій на динамічній стадії ОМП з урахуванням відпрацювання дій з виявлення та фіксації слідів (або декількох видів слідової інформації, що знаходяться в слідах одночасно) на статичній стадії огляду.

1.5.1. Виходячи із видів виявленої за допомогою потужних освітлювачів, джерел експертного світла та збільшувальних оптичних приладів слідової інформації, визначити алгоритм її вилучення без внесення змін або пошкодження можливих слідів, які не могли бути виявленими на статичній стадії ОМП за допомогою зазначених освітлювачів, джерел світла та збільшувальних приладів.

1.5.2. Визначити подальший порядок виявлення та вилучення невидимої слідової інформації за її видами фізичними, хімічними та фізико-хімічними методами від неруйнуючих до руйнуючих з урахуванням:

- часу та погодних умов при вчиненні події;
- умов утворення слідів, у тому числі якими діями людини (тварини) тощо утворені сліди;
- інформації про наявність, характер та межі можливих змін слідів з моменту вчинення події до початку огляду;
- характеру поверхні (поверхонь) предметів-слідоносіїв, на яких необхідно виявити слідову інформацію;
- різноманітності видів інформації, яку можуть нести в собі сліди одночасно і необхідності та порядку її виявлення та вилучення (наприклад трасологічну (у тому числі дактилоскопічну) та біологічну інформацію в потожирових слідах шкірного покриву людини тощо).

2. Динамічна стадія ОМП.

2.1. Робота зі слідовою інформацією на предметах (предметах-слідоносіях), які не можливо вилучити:

2.1.1. У разі необхідності підсилюється контраст слабковидимих слідів, виявлених на статичній стадії огляду (з фото- та (або) їх відеофіксацією після підсилення контрасту), без пошкодження інших видів слідів (або видів інформації, яка наявна одночасно в одному сліді).

2.1.2. Вилучення видимих та слабковидимих слідів (або видів інформації, яка наявна одночасно в одному сліді), виявлених на статичній стадії огляду.

2.1.2. Виявлення (з фото- та (або) відеофіксацією) невидимих слідів, у

2. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. редакція від 01.01.2017 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

3. Тимчасова інструкція з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах судових експертиз і експертних досліджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України 11.11.2016 р. №64н.

4. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 №53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 №1950/5).

5. Правове регулювання судової експертизи: перспективи та розвиток // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/953>.

Костецька Л.А., Парамонова І.Ю.

ЩОДО МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ «СЕМАНТИКО-ТЕКСТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИСЛОВЛЮВАНЬ, ЯКІ МІСТЯТЬЗАКЛИКИ ДО ВЧИНЕННЯ ПЕВНИХ ДІЙ В РАМКАХ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (ЕКСПЕРТИЗИ)»

Судово-лінгвістична експертиза, як самостійний вид досліджень, набула масового в українській юстиції попиту протягом останніх кількох років. Ситуація, коли слідчі або оперативні органи активно стали звертатися за консультацією до лінгвістів, склалася за короткий проміжок часу у зв'язку із подіями в політичному та суспільному житті України. Політичні та соціальні події спровокували появу масових протестних настроїв людей. Внутрішнє незадоволення рівнем життя у всіх його проявах, незадоволення політичними та суспільними процесами, оцінкою історичних подій призвело до зростання соціального напруження в країні. Демонстрація соціального незадоволення рівнем життя взагалі та діючою владою зокрема, знайшла реалізацію не лише через певні дії (мітингами, страйками, захопленнями державних установ тощо), але й через мовленнєву діяльність. Наприклад, через такий мовленнєвий акт як заклик аудиторії до певних дій, часто протиправних.

На сьогодні, судово-лінгвістичне дослідження є новою сферою, що ґрунтується на досягненнях класичної лінгвістики, проте ставить принципово нові завдання, вирішення яких потребує доповнень та певної видозміни вже існуючих підходів. Так, наприклад, необхідність вирішувати комунікативні наміри людини у процесі мовленнєвого спілкування стало фактором для формування прагмалінгвістики, яка розглядає вислів особи як спосіб досягнення цим суб'єктом мовлення

певної мети. Досліджується спонукальна функція мови, вивчаються граматичні та лексико-семантичні засоби її реалізації. Існує низка робіт щодо дослідження категорії спонукання різними вченими, проте багато питань ще досі остаточно не вирішені та розглядалися з власної лінгвістичної точки зору на основі художніх творів, без врахування прикладної для потреб криміналістики функції мовлення.

Так, метою роботи «Семантико-текстуальний аналіз висловлювань, які містять заклики до вчинення певних дій в рамках проведення судово-лінгвістичного дослідження (експертизи)» стало дослідження різноманіття форм та видів закликів з різних лінгвістичних джерел, систематизація закликів як особливого типу мовленнєвого акту в українській судовій лінгвістиці, а саме:

1. Розглянуто, з посиланням на Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року №53/5, зареєстрованої Міністерством юстиції України 03 листопада 1998 року за №705/3145 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 року №1950/5), правові засади проведення семантико-текстуальної експертизи в інтересах судового або досудового слідства. Наведено орієнтовний перелік питань, що вирішуються можливостями лінгвістичного (семантико-текстуального) дослідження; вказується на необхідність розмежування сфер діяльності та компетенції лінгвіста, юриста та психолога в процесі дослідження текстового матеріалу.

2. З метою оптимізації співпраці, описані особливості взаємодії та проблемні питання в рамках ділового спілкування експерта-лінгвіста та слідчого під час проведення експертного лінгвістичного дослідження.

3. Роз'яснене загальне поняття заклику (еталонного заклику) як акту мовленнєвої діяльності людини та описано його розбіжності зі спонуканням побутового характеру, з іншими спонукальними актами (вимогою, проханням, пропозицією тощо). Вказано на важливість компонента «переконання» в питанні встановлення в тексті ілюктивної форми заклику.

4. Розтлумачено розбіжності між закликами інклюзивного та ексклюзивного типів. Вказано на компетенцію експерта (спеціаліста) – лінгвіста при встановленні факту наявності закликів ексклюзивного типу та на компетенцію психолога при встановленні закликів інклюзивного типу.

5. Описано граматичні форми та семантичні конструкції, через які можуть передаватися заклики, вказано, що різноманітність ця значно ширша, ніж, як вважалося деякими лінгвістами раніше, форма наказового способу дієслова. Серед граматичних форм розглянуто прямі та непрямі форми закликів. Наводяться приклади типових випадків спонукання різних форм та конструкцій висловлення закликів: високого ступеню

характеру події та попереднього огляду місця події щодо складання уяви про слідову картину з подальшим моделюванням дії ймовірного злочинця, за результатами чого повинні бути визначені межі місця події, від інших правил проведення огляду та багатьох інших чинників, які впливають на кінцевий результат – виявлення, фіксацію, вилучення слідової інформації, яка за умов її оперативного (швидкого) експертного дослідження, перевірки за системою криміналістичної реєстрації тощо надасть можливість встановити особу злочинця та розкрити злочин.

Нами подано орієнтовний алгоритм виявлення, фіксації та вилучення слідів.

Орієнтовний алгоритм роботи зі слідовою інформацією під час ОМП

1. Статична стадія ОМП.

1.1. З метою визначення меж місця події та доріжок пересування уповноважених на проведення огляду учасників слідчо-оперативної групи, понятях тощо проводиться виявлення на поверхні підлоги у приміщеннях та (або) поверхні місцевості (грунту, асфальтового покриття тощо) за допомогою потужних освітлювачів, джерел експертного світла та збільшувальних оптичних приладів видимих, слабковидимих та невидимих слідів (у тому числі потожирових слідів шкірного покрыву людини за рахунок природної люмінесценції, наприклад слідів босих ніг; ніг у шкарпетках (панчохах), взутті, слідів сторонніх речовин (по відношенню до матеріалу підлоги, поверхні місцевості): крові, ґрунту, волокон тощо).

Виявлення на інших поверхнях підлоги у приміщеннях та (або) дільницях місцевості (грунту, асфальтового покриття тощо) місця події видимих, слабковидимих та невидимих, слідів за допомогою потужних освітлювачів, джерел експертного світла та збільшувальних оптичних приладів.

Фото- та (або) відеофіксація виявленої слідової інформації.

1.2. Виокремлення слідів з числа виявлених видимих, слабковидимих та невидимих слідів, які можуть нести запахову інформацію, а також можливих місць локалізації запахової інформації, у т.ч. речей, що залишені злочинцем (рукавички, шапки-маски тощо).

Адсорбція запахової інформації без пошкодження іншої інформації, яку можуть нести в собі сліди. Вилучення адсорбованої запахової інформації.

Фото- та (або) відеофіксація місць локалізації запахової слідової інформації, у тому числі разом з адсорбентом.

1.3. Визначення предметів, на яких під час вчинення злочину могли бути утворені сліди, які (предмети-слідоносії) можливо вилучити.

Фото- та (або) відеофіксація місць локалізації предметів, які можливо вилучити.

Полтавський А.О., Молибога М.П., Назаров В.В.
**РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ (ТЕХНОЛОГІЙ)
ВИЯВЛЕННЯ СЛІДОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ
ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДІВ МІСЦЬ ПОДІЙ –
АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СЬОГОДЕННЯ**

Огляд місця події був, є та залишається єдиною з невідкладних слідчих дій, яка може бути проведена до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Аксіомою є те, що від якісного проведення огляду місця події залежить оперативне (швидке) встановлення особи злочинця, навіть «не виходячи з кабінету».

Огляд місця події проводиться особисто слідчим (прокурором), який є керівником слідчо-оперативної групи. У разі залучення до огляду спеціаліста (в порядку ст.ст. 71, 237 КПК України) він надає допомогу слідчому за вказівками останнього у:

- виявленні слідів та предметів (у т.ч. мікроскопічних розмірів), що мають відношення до події;
- візуалізації слабковидимих та невидимих слідів;
- попередньому дослідженні та поясненні механізму утворення слідів;
- проведенні фотозйомки та (або) відеозйомки;
- складанні планів, схем тощо;
- виготовленні копій, зліпків зі слідів тощо;
- пакуванні виявлених слідів та предметів-слідоносіїв;
- отриманні зразків для проведення порівнювальних досліджень;
- фіксації результатів своєї діяльності у протоколі огляду місця події.

Питання алгоритму виявлення слідової інформації без пошкодження інформаційних полів, які може нести кожен з видів слідів, розглядалося неодноразово, але, на наш погляд і до сьогодні, є у певній мірі залишається проблематичним. Це стосується, перш за все, таких слідів як:

- сліди папілярних узорів рук та ніг;
- сліди зовнішньої частини кистей рук;
- сліди лоба;
- сліди губ;
- сліди вух;
- сліди колін;
- сліди ліктів;
- сліди інших зовнішніх частин тіла людини,

які утворюються потожировою речовиною або іншими біологічними виділеннями людини. При цьому, нами не зменшується важливість інших видів слідової інформації, які, окрім вказаного вище, прямо або опосередковано можуть «вказати» на особу злочинця.

Підняте питання (визначення алгоритму виявлення слідової інформації) не може розглядатися окремо від виду вчиненого злочину,

категорійності (наказового способу дієслова; неозначеної форми дієслова; форми умовного способу, які набули значення спонукання) та середнього або низького ступеню категорійності (наявність перформативів («*закликаю*», «*вимагаю*», «*прошу*» тощо); використання дієслова *давати* у фіксованих граматичних формах - у 2 ос. одн. («*Даси зміни до Конституції!*»); використання лексем *геть*, *годі*, *досить* часток *хай*, *нехай*, *так* («*Банду - геть!*», «*Хай скаже!*», «*Так – демократії в Україні!*», «*Годі терпіти!*», «*Досить провокувати!*»); використання номіналізації («*Ніякої покори такому режиму!*»); вживання інфінітивних та називних речень («*Захарченка – у відставку!*»); використання заперечних часток *не* і *ні*, формотворчих часток *хай*, *нехай*, *давай*, *щоб*, *би* («*Ні – фашизму!*», «*Не дозволимо*» та спонукальних часток та вигуків: *бодай*, *годі*, *ну*, *давай*, *на*, *нумо*, *лишень*).

Дана робота виконана з метою практичної допомоги практикуючому експерту-лінгвісту для виявлення та аналізу в масиві наданого на дослідження матеріалу вартих на увагу текстових фрагментів в контексті поставлених слідчим питань.

Котляренко Л.Т., Котляренко О.П.
**ВІЙСЬКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК
ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ
ВІЙСЬКОВИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ**

Багато негативних явищ, які незмінно супроводжують суспільний розвиток, такі як війни і збройні конфлікти, наркоманія, алкоголізм і, звичайно ж, злочинність, відомі людству з давніх часів і, напевно, не піддаються викоріненню в принципі. По суті, люди приречені постійно боротися з ними до тих пір, поки існує саме людство. Проте інколи зазначені негативні феномени людського буття досягають такого рівня розвитку, здійснюють таку агресивну експансію, настільки глибоко пронизують всі системи й органи суспільного організму, до такої міри підкорюють собі всю його життєдіяльність, що безпосередньо загрожують не лише його здоров'ю, але й самому існуванню.

За сучасних умов це повністю стосується злочинності, на жаль, і в нашій державі також, яка проявляється в найрізноманітніших формах, буквально роз'їдає наше суспільство з середини, руйнує людські душі, загрожує безпеці держави. Рівень злочинності в Україні продовжує залишатися надзвичайно високим, тому дієва і безкомпромісна боротьба з нею, безсумнівно, є однією з найважливіших задач, що перш за все покладається на правоохоронні органи.

Безумовно армія не живе в замкненому просторі, й вона не комплектується за рахунок янголів, спущених на парашутах. Армія є складовою частиною суспільного організму, плоттю від плоті свого народу, і все те, що відбувається в суспільному житті, відображається і

має місце у військовому середовищі. Якщо для суспільства злочинність є дестабілізуючим фактором, то для Збройних Сил України (далі – ЗСУ) вона представляє підвищену небезпеку, яка підриває боєготовність і боєздатність військових підрозділів.

В контексті зазначеного, М.І. Карпенко цілком слушно зауважує, що злочинність у ЗСУ є дуже небезпечним, дестабілізуючим фактором, який негативно впливає не тільки на них, але й на державу в цілому, а стан справ у ЗСУ вважають за один із індикаторів, базуючись на якому можна визначити стан національної безпеки й оборони України [1, с. 6].

Конфлікти між людьми, будь-якими структурами або державами – це невід’ємна частина життя. Особливо яскраво це проявляється в армії, де служать молоді люди, яких тренують втілювати їх інтелект, силу й агресію в методи ведення сучасної війни. Війна здійснюється задля військового знищення агресора, колонізатора на його чи своїй території. Реальна війна – це страшна штука, оскільки гуманно вбивати людей людство ще не навчилось. Для нас неприродно забирати життя інших, а коли доводиться, це залишає відбиток у серцях і головах. Військовий конфлікт на Донбасі дав змогу це зрозуміти сповна, адже війна в Україні із події вже давно переросла в стан. Зазначене продукує загострення криміногенної ситуації у державі в цілому та у ЗСУ зокрема.

Враховуючи особливості режиму, відносини в армії будуються інакше, ніж в цивільному житті. Правопорушення військових мають специфічну особливість – їх здійснюють, як правило озброєнні люди. І зброя становить небезпеку як для них самих, так і для оточуючих, а головне – цивільного населення. Цьому сприяє розмитість межі між війною та миром, посттравматичні стресові розлади у військових, їх «звикання» до зброї і боєприпасів, які в конфліктній ситуації слугують знаряддям вчинення тяжких резонансних злочинів, у тому числі й вбивство співслужбовців [2; 3; 4]. Подібні факти, що періодично наводяться у ЗМІ, ілюструють лише частину проблем, через їх латентність і певну закритість такої інформації. В умовах, що постали нині перед нашою країною, злочинність у війську має особливий зловісний характер.

Події в зоні проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей (далі – АТО) обумовили необхідність оголошення мобілізації і збільшення чисельності ЗСУ. Згідно повідомлення Міністерства оборони України, за всі шість хвиль мобілізації лави ЗСУ поповнили 210 тисяч військовослужбовців, призваних під час мобілізації. При цьому, частина з них уклали контракт і тепер продовжують військову службу, як правило, у новосформованих під час АТО військових частинах. Небезпечним фактором таких підрозділів є збереження тенденції люмпенізації, яка помножена на посттравматичні стресові розлади в особового складу, створює живильне підґрунтя для

практики призначення судової експертизи» через положення ст. 30 ГПК України передбачено виклик спеціаліста, пояснення якого надаються у вигляді **висновку** або іншої прийнятної для суду письмовій формі, які не висновком експерта.

Таким чином, у процесуальній діяльності, окрім **«Висновку судового експерта»**, наведені вище положення окремих законодавчих (у т.ч. кодифікованих) актів та визначені невідповідності по відношенню до **«Висновку експертного дослідження»** навіюють думки щодо доцільності введення такого документу як **«Висновок спеціаліста»**, що підписується **спеціалістом**.

Виходячи з викладеного вище, пропонується розробити нові положення кодексів, законів, інструкцій тощо або внести відповідні зміни та доповнення до діючих законодавчих та інших нормативних актів щодо судово-експертної діяльності (процесуальної) з визначенням основних термінів у всіх відмінках без усяляких скорочень у такий спосіб:

- **судова експертиза;**
- **судовий експерт;**
- **висновок судового експерта;**
- **дослідження (порівняльне дослідження) під час проведення судової експертизи;**
- **предмет судової експертизи;**
- **об’єкт судової експертизи;**
- **висновок спеціаліста** тощо.

Що ж стосується оформлення результатів застосування спеціальних знань під час непроцесуальної діяльності – потрібно зазначити таке. В Інструкції з діловодства в науково-дослідних установах судових експертиз Міністерства юстиції України, затвердженій наказом Міністерства юстиції України від 24.12.2009 № 2548/5, у розділі 10 «Особливості діловодства, пов’язаного з вирішенням питань на основі використання спеціальних знань» передбачений такий вид документа, як **«Консультаційне повідомлення»**. Тобто, у рамках непроцесуальної діяльності результати використання спеціальних знань можуть оформлюватися як варіант, наприклад, **«Консультаційним повідомлення спеціаліста»**. Поза усяляким сумнівом, на наш погляд, є і те, що даний документ повинен підписуватися спеціалістом. Зазначений документ може надаватися за результатами звернення юридичних та фізичних осіб до фахівців у певних галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла з метою дослідження певних матеріальних об’єктів, процесів та природних явищ з питань, які будуть предметами судового розгляду. При цьому, **«Консультаційне повідомлення спеціаліста»** буде об’єктивним підґрунтям для призначення судової експертизи під час подання позову, оскільки тільки **«Висновок судового експерта»** є джерелом доказів у процесуальному праві України, та який не може надаватися поза межами судового процесу.

експертиза».

На сьогоднішній день, зазначене призводить до плутанини із підміною **висновку експерта** (який підписується **судовим експертом**) **висновком експертного дослідження** (який підписується **експертом**) з точки зору визначення останнього як джерела доказів.

3. Аналіз окремих кодифікованих нормативних актів показує таке.

Законом «Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України» від **13.05.1997** № 251/97-ВР до Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) України були внесені зміни: слова «експерт» і «експертиза» замінено відповідно словами «**судовий експерт**» і «**судова експертиза**» у відповідних відмінках. Варто зазначити і те, що документ за результатами проведення судової експертизи «Висновок експерта» у зв'язку із внесеними змінами отримав у ГПК України назву «**Висновок судового експерта**». Заради справедливості треба відмітити, що тільки в одному місці ГПК України (у статті 112) все ж таки залишилося невикористане словосполучення «висновок експерта».

Аналіз Цивільно-процесуального кодексу (далі – ЦПК) України, Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України та Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) показує застосування термінів, що можуть неоднозначно трактуватися або є некоректними (про що зазначалося вище), а саме:

- **висновок експертизи** (наприклад у ст.ст. 69, 518 КПК України);
- **об'єкти (предмет) дослідження** (наприклад у ст. 69 КПК України, ст.ст. 53, 144 ЦПК України, ст. 66 КАСУ);
- **проведення дослідження** (наприклад у ст.ст. 53, 66 ЦПК України);
- **експертне дослідження** (наприклад у ст.ст. 100, 239, 356 КПК України);
- **порівняльне дослідження** (наприклад у ст. 274 КПК України) тощо.

Саме ці невідповідності і складають «**примарність**» вже не тільки висновку експертного дослідження, а і висновку експерта (експертизи) по відношенню до **ВИСНОВКУ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА**, який складається **СУДОВИМ ЕКСПЕРТОМ** за результатами проведення **СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ**.

4. У деяких процесуальних законах ще одним «носієм» спеціальних знань визначено «**спеціаліста**», який може надавати письмові роз'яснення.

Так, наприклад у статті 190 ЦПК України «Консультації та роз'яснення спеціаліста» передбачено, що під час дослідження доказів суд може скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями (**висновками**) **спеціалістів**. Останні (письмові роз'яснення спеціаліста) приєднуються до справи. У ГПК України в прямій мові статус «спеціаліста» не визначено. Проте у Постанові Пленуму Вищого господарського суду України від 22.03.2012 № 4 «Про деякі питання

вчинення правопорушень.

Запобігти такому є можливим лише маючи відповідний потенціал протидії, тобто за умови функціонування дієвої системи органів правопорядку, зокрема військової поліції. Жодні ні вихователі, ні капелани, на наше переконання, не спроможні сьогодні навести порядок у військах, тут потрібне оперативне (у часі близькому до реального) й адекватне реагування військових правоохоронців. Тобто необхідна зміна центра ваги на раннє виявлення (на стадії підготовки) і нейтралізацію в самому зародку таких факторів, з використанням системи гласних і негласних заходів і засобів. Отримання випереджувальної оперативної інформації дозволить значно знизити рівень злочинності у військових колективах та в державі загалом. На це зорієнтований комплекс заходів, які визначені відповідним правоохоронним органам, зокрема Військовій службі правопорядку, у рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», яке введено в дію Указом Президента України від 16 червня 2015 року № 341.

Для пропозиції нових форм, які можуть підвищити ефективність попереджувальних заходів, буде корисно розглянути специфіку впливу на злочинність у Збройних Силах. Ця специфіка проявляється у важливості покладених на армію завдань, своєрідності військового буття. Ці завдання в сукупності з економічними і соціальними можливостями суспільства обумовлюють специфічну діяльність, що вимагає не малих людських зусиль для виконання бойових завдань, особливості взаємовідносин, підвищеної відповідальності за неналежне виконання обов'язків, вельми своєрідний побут і безліч негативних чинників, які, всупереч завданням і сутності армії, водночас нерозривно пов'язані з нею.

Аналіз цих особливостей дозволяє констатувати необхідність вироблення спеціальних підходів для протидії злочинності у ЗСУ, зокрема наявності системи військових правоохоронних органів (органів військової юстиції). Вони не просто воєнізовані (військова прокуратура, військова поліція, військова контррозвідка, військові суди), але й органічно зв'язані із структурою ЗСУ. За функціональною ознакою цілісну систему військової юстиції формує триада військових органів: правопорядку, нагляду і правосуддя. Відсутність хоча б одного з наріжних каменів при будівництві системи військової юстиції призводить до нестабільності всієї конструкції, можливості її поступової руйнації. Отже, одним із важливих факторів, які негативно впливають на стан законності і правопорядку у ЗСУ, є **недовершеність організаційно-правового механізму правоохоронної діяльності**.

Таким чином, враховуючи багаторічний позитивний досвід функціонування військової поліції в арміях провідних країн світу, вважаємо, що є об'єктивна необхідність у прийнятті Закону України «Про

Військову поліцію України». Основні повноваження утвореної військової поліції повинні бути визначені у вказаному законі, а до їх числа слід віднести: здійснення досудового розслідування усіх злочинів, вчинених військовослужбовцями (т. звана персональна підслідність); проведення оперативно-розшукових заходів для розслідування злочинів. Створення військової поліції на базі Військової служби правопорядку є прийнятним підходом, оскільки це дозволить мінімізувати витрати державних коштів та раціонально використати наявні ресурси. Реформувати Військову службу правопорядку в інший спосіб просто немає сенсу, адже без радикальних змін підвищити ефективність боротьби зі злочинністю в армії є неможливим.

Варто зауважити, що функція досудового розслідування є своєрідним «лакмусовим папірцем» процесів, які проходять у правоохоронній сфері, адже організаційно-структурні зміни у сфері досудового розслідування є детермінуючим фактором змін у системі правоохоронних органів загалом. Також, у контексті досліджуваного питання, Генеральний прокурор України Юрій Луценко наголосив, що оперативно-розшукова діяльність – головний інструмент правоохоронної діяльності [5].

Список використаних джерел

1. Карпенко М.І. Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) / За заг. ред. Матвійчука В.К.: Монографія. – К.: КНТ, 2006. – 232 с.
2. Вбивство в АТО: озвучені подробиці про дезертира. – 2016. – 14 вересня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/3745009>.
3. У Харкові затримали військового-дезертира, який застрелив товариша по службі. – 2016. – 19 вересня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.5.ua/suspilstvo/u-kharkovi-zatrymaly-viiskovohodezertyra-iakyi-zastrelyv-tovarysha-po-sluzhbi-126011.html>.
4. На Донеччині військовий застрелив товариша по службі. – 2015. – 3 вересня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/3558730>.
5. Луценко Ю.В. Про причини погіршення ситуації зі станом злочинності та пропозиції щодо законодавчого забезпечення проведення реформи у правоохоронних органах / Юрій Луценко. – 2016. – 22 вересня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/lucenko/57e354f186267/>.

Полтавський А.О.

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ТА ВИСНОВОК ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК «ФАНТОМИ» ВИСНОВКУ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА

1. Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від **08.10.1998** № 53/5, зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 03.11.1998 (далі – Інструкція) передбачений один суб'єкт експертної діяльності – **судовий експерт**, яким може бути працівник державної спеціалізованої науково-дослідної установи судових експертиз Міністерства юстиції України, який, апіорі, є атестованим судовим експертом, або атестований судовий експерт який не є працівником державної спеціалізованої установи. Надалі за текстом Інструкції зазначені атестовані судові експерти іменуються **експертами**.

За результатами проведення експертного дослідження під час процесуальної діяльності (тобто судової експертизи) надається **«Висновок експерта»** (або «Повідомлення про неможливість надання висновку») та під час непроцесуальної діяльності – **«Висновок експертного дослідження»**. При цьому варто зазначити, що термін «Висновок експертного дослідження», а також «Висновок експертизи», яке теж зустрічається у нормативних документах (див. нижче), на наш погляд, не є коректними хоча б з тієї точки зору, що висновок за результатами проведення процесуальних та непроцесуальних експертних досліджень надається уповноваженою особою (уповноваженими особами), а не самими «експертизою» та «експертним дослідженням».

2. На сьогоднішній день практика оформлення зазначених документів йде тим шляхом, що особа, яка проводила судову експертизу підписує «Висновок експерта» як **судовий експерт**, а особа, яка проводила експертне дослідження підписує «Висновок експертного дослідження» як **експерт**.

Друга частина розділу 4 Інструкції «Організація проведення експертиз (досліджень) та оформлення їх результатів» присвячена «висновку експерта». Зазначений термін повинен читатися, виходячи із вказаних вище скорочень, зазначених у п. 1.1 у тексті Інструкції (судові експерти (далі – експерти), як **«висновок судового експерта»**).

Крім того, у п. 4.23 Інструкції йдеться про те, що «у вступній частині висновку зазначається, хто і коли звернувся до установи чи безпосередньо до **експерта** із замовленням про проведення дослідження», тобто, виходячи з тих саме скорочень (судові експерти (далі – експерти), «Висновок експертного дослідження» повинен підписуватися також судовим експертом.

Необхідно зазначити і те, що термін **«дослідження»** зустрічається у процесуальних кодексах у відриві від словосполучення **«судова**

17025:2006. Так, документи поділяються на дві групи за своїм впливом на систему управління якістю – зовнішні та внутрішні, що є основною загальною підставою для їх класифікації. Іншою підставою для класифікації є направленість документів з точки зору їх регламентації системи управління якістю: *вимог до управління та технічних вимог.*

Документація системи управління якістю		
	Система управління	Технічні вимоги
Зовнішні документи	Організація	Персонал
	Система управління	Приміщення та умови довкілля
	Керування документацією	Методики (методи) дослідження
	Аналізування запитів та пропозицій на надання послуг	Устаткування
	Укладання угод	Простежуваність вимірювань
	Придбання послуг та ресурсів	Відбирання зразків
	Вирішення скарг	Забезпечення якості результатів досліджень
	Вдосконалення	Звітування про результати
	Коригувальні дії	
	Запобіжні дії	
	Керування реєструванням даних	
	Внутрішні аудити	
	Аналізування з боку керівництва	
Внутрішні документи	Організація	Персонал
	Система управління	Приміщення та умови довкілля
	Керування документацією	Методики (методи) дослідження
	Аналізування запитів та пропозицій на надання послуг	Устаткування
	Укладання угод	Простежуваність вимірювань
	Придбання послуг та ресурсів	Відбирання зразків
	Вирішення скарг	Забезпечення якості результатів досліджень
	Вдосконалення	Звітування про результати
	Коригувальні дії	
	Запобіжні дії	
	Керування реєструванням даних	
	Внутрішні аудити	
	Аналізування з боку керівництва	

Таким чином, кожна установа, повинна розробити документи, починаючи від настанови з якості з визначенням в ній політики та мети у сфері управління якістю, процедур (методик) організації процесів, що перетворюють входи на виходи, до робочих інструкцій кожному співробітнику та форм документації, які по заповненню отримують статус протоколів. При цьому, розробка документації повинна відбуватися з урахування вимог зовнішніх міжнародних та державних документів.

Кофанов А.В.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ (ЗАСТОСУВАННЯ) ПРИЛАДІВ ПОШУКУ БІОЛОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Успішний розшук безвісно відсутніх можна забезпечити лише у разі, якщо на кожен заяву про зникнення особи буде вчасно здійснені оперативні дії. Практика свідчить, що початкова стадія розслідування є здебільшого вирішальною. Тому, від максимальної активності розгортання початкових слідчих дій інколи залежить життя людини. Крім того, своєчасний початок розшуку дозволяє знайти і зафіксувати матеріальні сліди, що мають винятково важливе значення.

Підставою для відкриття провадження є заява (повідомлення) про безвісне зникнення, що розглядається відповідно до норм кримінального процесуального законодавства.

Проте, заява про зникнення особи, у якій наявні прямі вказівки на її вбивство встановленою особою, підкріплені посиланнями на конкретні факти, є лише приводом до відкриття провадження й містить у собі необхідні для цього підстави. Значно складніше, коли в заяві лише в загальній формі висловлюються припущення про вчинення вбивства, без зазначення підозрюваної особи.

Складність у розслідуванні цієї категорії злочинів полягає, як правило, у значному проміжку часу між зникненням особи і відкриттям кримінального провадження, під час якого втрачається багато інформації і речових доказів.

За фактами безвісної відсутності осіб висувуються три основні версії:

– стосовно особи вчинено злочин – убивство або викрадення, чи мало місце останнє з'ясовується, зазвичай, впродовж нетривалого проміжку часу надходженням вимог викупу або за допомогою інших дій, у яких зацікавлений зловмисник тощо;

– відсутня особа жива, але з тих чи інших причин не бажає виявляти своє місцеперебування (ховається через борги, від осіб, які їй погрожують, призову на військову службу, родичів, правоохоронних органів). У цьому разі заявники або можуть не знати про це, або діяти у змові з відсутньою особою, створюючи видимість учиненого стосовно неї злочину. Якщо ж заявник сам учинив злочин, він навпаки, намагається довести, що розшукувана особа жива, але з невідомих причин переховується тощо;

– відсутня особа стала жертвою нещасного випадку або покінчила життя самогубством – загинула за очевидних обставин (під час морських, річкових і авіаційних катастроф, стихійного лиха, потонула у водоймі, загинула під час пожежі тощо), перебуває у лікарні, не маючи можливості повідомити про себе, загубилася в лісі, повісилася та ін. [18, 8-9].

Огляд місця події, пов'язаного з фактом безвісно відсутніх осіб, здійснюється безпосередньо після надходження заяви (повідомлення) про

їх зникнення. До участі в ньому залучаються спеціалісти та використовується відповідна криміналістична і спеціальна техніка, що зумовлено тим, що приміщення, яке оглядається, або ділянка місцевості, автотранспорт можуть бути місцем учинення злочину.

Вчасно і тактично грамотно й кваліфіковано проведений огляд місця події може надати органу досудового розслідування важливі фактичні дані щодо всіх обставин, які становлять предмет доказування, а також дозволяє:

- виявити матеріальні сліди, що вказують на вчинення злочину, та знаряддя, що могли бути для цього використанні;

- відшукати труп відсутньої особи;

- відшукати речі, предмети, документи, листи, фотокартки та інші матеріали, що можуть нести інформацію про причини і обставини зникнення особи, підтвердити або спростувати версію про причетність до зникнення особи її оточення;

- отримати найповнішу інформацію, що відображає сукупність біологічних, фізичних, психічних і соціальних рис зниклої особи, і якщо вона стала жертвою злочину, то визначити коло причетних до цього осіб.

Велике значення для успіху розслідування у справах розглянутої категорії має виявлення трупа. Насамперед воно одразу ж виключає сумніви щодо смерті зниклої особи і нерідко спростовує версію підозрюваної особи про перебування безвісно відсутньої особи у невизначеному місці. Також дозволяє встановити факт насильницької смерті потерпілої особи, прямими доказами та робить зайвою складну процедуру зі збиранням, аналізу й оцінки доказів, що побічно підтверджують цю подію. Крім того, саме місце поховання трупа найчастіше виявляється тією обставиною, яка викриває підозрювану особу.

Особливості завдань і умов проведення обшуку ймовірного місця вбивства потребують від спеціаліста застосування низки особливих тактичних прийомів, зокрема, для виявлення трупа або частин трупа вбитої особи, характер пошуків трупа залежить здебільшого від того, де розташоване приміщення, в якому здійснюється обшук. Якщо це окремих будинок в сільській місцевості, у передмісті, у невеликому містечку або робочому селищі чи на околиці великого міста, що має присадибну ділянку, то ймовірніше за все, вбивство було вчинено і труп сховано безпосередньо під будинком: у підвалі або льосі, під надвірними будівлями, а також у дворі, саду, городі. Траплялися випадки виявлення трупів у замкнених колодязях, картопляних ямах. Якщо потерпіла особа зникла взимку, то розкопки насамперед організують під будинком, стайнею або хлівом, де шар гною захищає землю від промерзання, а отже, там злочинцеві було взимку легше закопати труп.

Перед обшуком на присадибній ділянці доцільно з'ясувати, чи не

- технічні умови;

- зовнішні документи;

- протоколи.

ДСТУ ISO/TR 10013:2001 визначає змістовність зазначених документів.

Типова ієрархія документації системи управління якістю, відповідно до ДСТУ ISO/TR 10013:2001, передбачає три рівні документів:

- настанова з якості (рівень А), яка описує систему управління якістю згідно з проголошеною політикою та метою у сфері якості (політика та мета системи управління якістю можуть бути визначені окремим одним документом);

- методики системи управління якістю (рівень В), які описують взаємопов'язані процеси та діяльність, необхідні для впровадження системи управління якістю;

- робочі інструкції та інші документи системи управління якістю (рівень С), які складаються з деталізованих робочих документів.

Відповідно до ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» орган оцінки відповідності повинен документально оформити свої:

- політики;

- системи;

- програми;

- процедури (методики);

- інструкції.

Політики повинні бути визначені в настанові з якості, яка повинна містити або мати посилання на процедури (зокрема, технічні). Частиною системи управління є документи (розроблені в межах лабораторії або отримані ззовні), зокрема регламенти, стандарти, інші нормативні документи, методики випробування, кресленики, програмне забезпечення, технічні умови, інструкції та настанови. У цьому контексті документ може означати заяви про політику, процедури, технічні умови, таблиці, градування, схеми, текстовий матеріал, плакати, нотатки, пам'ятки, програмне забезпечення, кресленики, плани тощо.

У міжнародних стандартах визначено, що система документації повинна охоплювати усі напрями діяльності установи з наданням орієнтовного переліку документів, наприклад, у ДСТУ ISO/TR 10013:2001 (зазначеному вище). Потрібно зазначити і те, що не виключається включення до документації системи управління якістю документів, які передбачені Державним класифікатором управлінської документації, який має статус ДСТУ, Переліку типових документів, що створюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування тощо.

Нами зроблено спробу класифікувати документи з визначенням структури задокументованої документації відповідно до ДСТУ ISO/IEC

ДСТУ ISO 9000:2015);

– ДСТУ ISO/IEC 17000:2007 Словник термінів і загальні принципи [8] (далі – ДСТУ ISO/IEC 17000:2007).

Варто зазначити і те, що стандарти ДСТУ ISO 9000:2015 та ДСТУ ISO/IEC 9001:2015 отримали нещодавно нову редакцію (попередня їх редакція у 2007 та 2009 роках, відповідно). Стандарти ДСТУ ISO/IEC 17000:2007, ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 та Керівництво G-19 на даний час готуються до видання у новій редакції. Останні три документи повинні за стратегічною лінією бути пов'язаними зі стандартами ДСТУ ISO 9000:2015 та ДСТУ ISO/IEC 9001:2015.

Системи управління якістю повинні мати задокументовану документацію системи управління якістю, діяльність яких регулюється міжнародними нормативними документами; документами з цих же питань, які гармонізовані або спеціально розроблені у державі для установ зовнішніми органами управління та контролю (наприклад, Національним агентством з акредитації України); внутрішніми документами самих установ.

Відповідно до ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» орган оцінки відповідності повинен документально оформити свої:

- політики;
- системи;
- програми;
- процедури;
- інструкції.

Політики повинні бути визначені в настанові з якості, яка повинна містити або мати посилання на процедури (зокрема, технічні). Частиною системи управління є документи (розроблені в межах лабораторії або отримані ззовні), зокрема регламенти, стандарти, інші нормативні документи, методики випробовування, кресленики, програмне забезпечення, технічні умови, інструкції та настанови. У цьому контексті документ може означати заяви про політику, процедури, технічні умови, таблиці, градування, схеми, текстовий матеріал, плакати, нотатки, пам'ятки, програмне забезпечення, кресленики, плани тощо.

Відповідно до ДСТУ ISO/TR 10013:2001 «Настанови з розроблення документації системи управління якістю» структура документації системи управління якістю зазвичай містить таке:

- політику та мету у сфері управління якістю;
- настанову з якості;
- задокументовані методики (процедури);
- робочі інструкції;
- форми;
- програми якості;

відбулося на ній будь-яких змін із часу зникнення особи, якщо так, то чим вони викликані. Потрібно уважно перевірити, чи немає на території, де здійснюється обшук, свіжо-посаджених або засохлих рослин; оглянути дупла, нарости, кору на деревах. Відомо, що злочинці, закопавши труп неподалік від будинку, часто намагаються якимось замаскувати це місце: розбивають там клумби, грядки і саджають рослини, пересаджують дерева, засипають колодязі та ін.

У разі, якщо було встановлено орієнтовне місце захоронення безвісно відсутньої особи, то для її виявлення застосовують різні науково-технічні засоби, наприклад, газоаналізатори, геологічні радары, металодетектори тощо. Розглянемо деякі з них детальніше.

Прилади пошуку біомаси

Завжди існує проблема проведення пошукових робіт, пов'язаних з виявленням місць захоронення загиблих осіб (трупів), яких злочинці найчастіше приховують під поверхневим шаром ґрунту. Як правило, такі роботи проводяться з використанням службових собак-шукачів. Проте їх можливості доволі обмежені. Для вирішення цієї проблеми створені спеціальні технічні засоби, які забезпечують можливість виявлення таких біологічних об'єктів. Для кращого сприйняття питання щодо засобів виявлення біологічних об'єктів (трупів) необхідно детальніше розглянути такий хімічний процес як гниття.

Гниття – це процес розладу складних органічних сполук, загалом білків, під дією мікроорганізмів на більш прості компоненти. Серед гнилісних бактерій виділяють аероби, що зумовлюють більш швидке гниття з меншим газовиділенням, та аероби, що викликають повільне гниття, але з більшою кількістю рідких відходів і неприємним запахом. В більшості випадків у гнитті приймають участь обидва класи бактерій.

Науковцями та криміналістами встановлено, що гниття у воді відбувається у 2 рази, а в ґрунті – у 8 разів повільніше, ніж на повітрі. Наприклад, у сухому пористому піщаному ґрунті процес гниття проходить швидше, ніж у глинястій землі. Проте, у випадку, якщо біологічний об'єкт (труп), похований в домовині, процес гниття проходить повільніше, ніж якщо він прикопаний землею, а у випадку, якщо труп, що лежить на поверхні землі, процес гниття проходить швидше від похованих у ґрунті.

Важливе значення має і одяг на трупі. Щільний одяг, що не пропускає повітря, утримує розвиток гниття.

Також, на процес гниття впливає і температура навколишнього середовища. Так, оптимальна температура розвитку гнилісних процесів складає 30-40°C. При температурах нижче 0°C, а також вище 60°C мікроорганізми гниття гинуть, що призводить до призупинення гнилісних процесів або до значного уповільнення руйнування тканин.

Проте, вологість тільки сприяє гниттю, якщо вона супроводжується визначеною аерацією і теплом. При низькій вологості і поганому

(недостатньому) доступі повітря процес гниття уповільнюється.

Процеси гниття, також, значною мірою уповільнюються в болотистому ґрунті чи торфовищі. Під впливом гумусових кислот, що містяться в ньому, може відбуватися ущільнення або дублення шкіри трупа.

Отже, під час розкладу органічних тканин відбувається видалення значної кількості газоподібних речовин, концентрація яких у певній локальній ділянці ґрунту, де знаходиться біологічний об'єкт (труп), визначається температурою, вологістю ґрунту і повітря, а також відрізком часу з моменту загибелі і до часу проведення пошукових заходів.

Відзначимо, що процеси розкладу складних органічних сполук (гниття) супроводжуються виділенням значної кількості газоподібних речовин – вуглекислота, аміак і органічні аміни, метан, меркаптани, азот, водень, фосфіни.

При цьому, основними газоподібними речовинами, що виділяються під час розкладу біомаси, є продукти розкладу амінокислот – органічні аміни і аміак, вуглекислота. Концентрація аміносполук у ґрунтових газах при наявності прихованої біомаси буде на порядок вище породженого процесами гниття вміщення сірководню і меркаптанів, які легко гідролізуються за наявності вологи з виділенням сірководню.

Концентрація аміносполук в ґрунтових газах поблизу прихованої біомаси буде значно вища за природну.

Тому одним із шляхів розв'язання проблеми пошуку прихованої біомаси є застосування газоаналізаторів, які реагують на гази типу сірководень, аміак та групи газів, так званих, меркаптанів (азотно-сіркові сполуки) з дуже неприємним для людини запахом. Розглянемо деякі з них.

Газоаналізатори

Прилад пошуку біомаси «Поиск-ІБМ» (Україна) призначений для виявлення біологічних об'єктів (трупів) шляхом експресного аналізу ґрунтових газів у місцях ймовірного захоронення трупа або його частин з метою виявлення продуктів розкладу тваринних тканин (біомаси) і визначення їх концентрації (H₂S – сірководень, NH₃ – аміак, меркаптани).

Принцип роботи приладу ґрунтується на всмоктуванні повітря з ґрунту спеціальним виносним газово-відбірним пристроєм (ВГП) і подальшим його аналізом в електронному блоці обробки. Прилад виконаний у вигляді переносної конструкції, електронний блок розміщений в прямокутному корпусі, що має ремінець для його перенесення. Прилад має спеціальний гумовий сильфон, за допомогою якого береться відбір газів. Також, додатково прилад оснащений спеціальним металевим зондом, призначений для відбору повітря з важкодоступних місць.

якістю – ISO/IEC 17025:2006 General requirements for the competence of testing and calibration laboratories, який гармонізовано в Україні як ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій (далі – ДСТУ ISO/IEC 17025:2006). При цьому варто зазначити, що за вказаним стандартом акредитується велика кількість різних типів організацій, діяльність яких пов'язана, наприклад, із випробуванням будівельних матеріалів, вуглеводневої сировини та нафтопродуктів, транспортних засобів, технічних засобів зв'язку, продуктів харчування тощо. Тобто ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 встановлює загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій. Інтерпретація зазначеного стандарту до діяльності організацій, що здійснюють судово-експертну діяльність, здійснена Міжнародною організацією з акредитації – International Laboratory Accreditation Cooperation (ILAC), якою розроблено керівництво з питань акредитації судових наукових лабораторій – G-19 Guidelines for Forensic Science Laboratories (далі – Керівництво G-19). У Керівництві G-19 інтерпретовано окремі положення ISO/IEC 17025:2005 для їх застосування при акредитації експертних лабораторій. Зокрема, в Керівництві G-19 визначено: спектр основних предметів та речовин, які досліджуються у процесі експертизи; основні методи, які при цьому застосовуються; вимоги до об'єктивних випробувань (експертних досліджень); вимоги до менеджменту (управління) експертною лабораторією (зокрема, контролю за матеріалами, що надходять для проведення досліджень шляхом документування (фіксації) політики та процедур їх (матеріалів) руху); вимоги до персоналу, приміщень, зовнішніх умов, методів експертних досліджень та порядку їх (методів) затвердження; обладнання (устаткування); простежуваності вимірювань (у процесі експертних досліджень); відбору зразків; обробки та досліджень основних об'єктів; забезпечення якості результатів експертних досліджень; надання звітів (висновків експерта) за результатами досліджень тощо.

Крім того, Міжнародною організацією з акредитації, зокрема її Технічним комітетом (ISO/TC 176) розроблено лінійку стандартів серії 10000, які встановлюють вимоги до окремих напрямів в діяльності з організації систем управління якістю. Частина з них також гармонізована в Україні як ДСТУ. Наприклад, ДСТУ ISO/TC 176 10013:2003 Настанови щодо документації системи управління якістю, який містить загальні вимоги (настанови) щодо розробки та ведення документації, необхідної для забезпечення результативного функціонування системи управління якістю, пристосованої до конкретних потреб організації.

У контексті цієї статті не можна не згадати і про міжнародні стандарти систем управління якістю, гармонізовані в Україні, що містять тлумачення основних положень, загальних принципів та словники термінів, а саме:

– ДСТУ ISO 9000:2015 Основні положення та словник термінів (далі –

країні виготовлено ніж тощо.

Перелік питань, які підлягають розв'язанню при проведенні досліджень (судових експертиз) це:

– діагностичні – спрямовані на встановлення факту пострілу, вибуху, перероблення зброї; визначення обставин пострілу, виготовлення зброї, напрямку і дистанції пострілу, можливості пострілу без натискання на спусковий гачок; можливості застосування зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв (зокрема придатність зброї до пострілу); встановлення знищених чи прихованих позначень, маркувань на зброї, вибухових пристроях та ін.;

– встановлення групової належності зброї – приналежність предмета до холодної або вогнепальної зброї, належність зброї до певного класу зброї, однорідність вибухових речовин та ін.;

– ідентифікаційні – спрямовані на ототожнення певного екземпляра зброї за слідами на боєприпасах, цілого за частинами (зокрема, чи не були куля і гільза до пострілу частинами одного патрону).

На експертизу можуть направлятися, як об'єкти криміналістичного зброєзнавства (все, що вилучено і належним чином упаковано), так і матеріали кримінальних проваджень. В матеріалах кримінальних проваджень можуть міститися необхідні для розв'язання завдань інформація: протоколи огляду місця події, виявлення і вилучення речових доказів, фотознімки, відеозаписи, схеми місця події, протоколи слідчих експериментів, висновки судово-медичних та інших матеріали.

Полтавська Я.Р.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ ЗАДОКУМЕНТОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В УСТАНОВАХ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ СУДОВО-ЕКСПЕРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Останнім часом сталою світовою тенденцією є розробка та впровадження у діяльність установ, підприємств та організацій (далі – організації) систем управління якістю, що організуються відповідно до вимог сучасних міжнародних стандартів. Основним, так би мовити, загальним стандартом у лінійці міжнародних стандартів, що регламентують вимоги до організації систем управління якістю, вважається ISO 9001:2015 Quality management systems – Requirements, який гармонізовано в Україні як ДСТУ ISO 9001:2015 Системи управління якістю. Вимоги (далі – ДСТУ ISO/IEC 9001:2015). Фактично цей стандарт встановлює загальні вимоги до компетентності будь-яких організацій, незалежно від їх типів, розмірів, видів продукції, яку вони постачають, а також послуг, які вони надають.

Організації, що здійснюють судово-експертну діяльність, акредитуються за іншим міжнародним стандартом систем управління

Рис. 1. Прилад пошуку біомаси «Поиск-1БМ»

Шукач біомаси «Поиск-1» призначений для пошуку трупів шляхом експертного аналізу ґрунтових газів в місцях ймовірного поховання трупа або його частин.

Принцип дії приладу полягає у візуальній фіксації процесу індикації (зміни кольору спеціального розчину в результаті хімічної реакції із специфічним компонентом – реагентом) при пропусканні в прозорій камері порції газу відібраного з ґрунту, крізь тканину, змочену спеціальним розчином.

Сам прилад – це циліндр з поршнем і системою клапанів для забору порції газів з ґрунту за допомогою сталевого щупу, з'єднаного з циліндром гнучкою трубкою. Зверху на циліндрі розташована прозора індикаторна камера.

При зібрані з ґрунту газово-відбірним пристроєм у місці можливого знаходження біологічного об'єкту (труп), тобто наявності концентрації специфічних для гниття біомаси складових (наприклад, сірководень, аміак), оператор в індикаторній камері спостерігає зміну кольору (пожовтіння аж до коричнюватого кольору – залежно від концентрації) – від білого (безбарвного) до жовто-коричневого.

Варто зазначити, що аналіз газів типу азоту, водню, метану або вуглекислоти газоаналізаторами недоцільний. Оскільки ці елементи мають великий вміст у повітрі, тому при звичайних умовах контроль цих речовин ускладнений. Для вирішення цієї проблеми можна проводити контроль під поверхневої частини ґрунту, коли відбувається розкладання біомаси до повної її муміфікації, а продукти розкладання в рідинному стані насичують ґрунт, утворюючи так званий електроліт.

Технічною можливістю контролю стану ґрунту, або іншого середовища може бути електричний прилад вимірювання опору або електричний щуп.

Електричний щуп

Електричний щуп «ИБМ-1» призначено для пошуку закопаних і затоплених трупів або їх частин. Прилад придатний для пошуку трупів, що знаходяться як у сухих, так і у вологих (заболочених) ґрунтах. Поряд з

основними призначенням електричний щуп може також застосовуватись для пошуку металевих предметів, прихованих у ґрунті, у воді або інших рідинних і в'язких середовищах, електропровідність яких є значно меншою ніж у метали.

Дію приладу засновано на вимірюванні опору ґрунту з подальшою світлодіодною індикацією його величини.

При заглиблення щупа в ґрунт прилад фіксує величину (силу) струму, що протікає в шарі ґрунту, який прилягає до електродів датчика. Величина струму залежить від багатьох факторів, але визначається переважно електропровідністю вологи, що знаходиться у порах (капілярах) ґрунту, що, у свою чергу, залежить від кількості розчинених у воді речовин мінерального і органічного походження. Розчинення у ґрунтовій воді газоподібних і рідких продуктів гниття і розкладання білкових речовин спричиняє утворення свого роду електроліту і, відповідно, призводить до утворення у ґрунті навколо об'єкту органічного походження зони з підвищеною електропровідністю. При входженні електродів щупа в цю зону відбувається помітна зміна величини струму, що контролюється приладом. За характером зміни струму та його максимальною величиною можна орієнтовно з'ясувати природу предмета, під дією якого відбувається зміна струму. Чим ближче до об'єкту пошуку, тим більше загорання індикаторів на вимірювальному блоці.

Трали

При наявності на території невеликих водойм, що обшуковуються, або значних за розміром і глибиною калюж використовується трал, що може виявити труп чи частини, які містяться у воді, або витягти предмети одягу, взуття, головні убори й інші предмети.

У великих водоймах трал опускають із човна і протягують по дну. У разі зачеплення ним будь-якого предмету, він витягається лише вертикально, щоб цей предмет не зірвався з гачків. У разі, якщо обстежувана ділянка досить велика за розмірами, її розбивають на сектори й обстежують дно водойми.

Для обстеження невеликих водойм, колодязів, вигрібних ям, заповнених рідиною, а також ополонки трал прив'язують до довгого стрижня.

Якщо зачеплений предмет зірвався, перед повторним зануренням трала уважно оглядають його гачки, на яких можуть залишитися фрагменти виявленого об'єкту.

Геологічний радар

Геологічні радари, загалом, використовуються у промислово-господарській діяльності для виявлення у ґрунті, під водою, у насипних вантажах та інших середовищах різних предметів, неоднорідностей, наприклад – трубопроводів, карстових порожнеч і вимоїн у залізничних і автомобільних насипах, будь-яких неоднорідностей структури ґрунту, а

злочинцями одного і того самого екземпляра вогнепальної зброї під час вчинення декількох злочинів і для розгляду питань щодо того, чи не застосовувалася вилучена, знайдена або добровільно здана зброя у вчиненні ще не розкритих злочинів.

Доцільно, зупинитися на можливості й результативності проведення попереднього дослідження слідів і предметів, вилучених під час огляду місця вибуху. Вид і марку вибухової речовини промислового виробництва може бути встановлено без додаткового дослідження, за відповідною таблицею. Така інформація допоможе звузити коло підозрюваних, за критеріями доступу до відповідних речовин (або можливістю їх придбання), умінням і навичками поводження з певними вибуховими речовинами тощо. Практиці відомий випадок, коли попереднім дослідженням залишків виконавчого механізму вибухового пристрою, виявлених під час огляду місця вибуху, було встановлено, що елементом його конструкції міг бути саморобний таймер, виготовлений за принципом накопичення конденсатором електроенергії. Також було встановлено, що час затримки вибуху становив не більше 3-5 хвилин. Зазначені дані надали працівникам карного розшуку інформацію для відпрацювання всіх осіб, що могли у цей момент заходити до кав'ярні де стався вибух.

Особливого значення для розширення кола речових доказів у кримінальному провадженні, попереднє дослідження набуває, якщо в результаті дослідження встановлюється причинно-наслідковий зв'язок досліджуваних предметів і об'єктів (або їхніх властивостей) із певними предметами і об'єктами (або їхніми властивостями) зловні.

За видами об'єктів криміналістичного зброєзнавства судові експертизи поділяють на вибухотехнічну, балістичну, та експертизу холодної зброї.

Предметом вибухотехнічної експертизи є фактичні дані щодо властивостей вибухових речовин, вибухових пристроїв, боєприпасів, слідів їх дії, механізму вибуху та інших обставин, пов'язаних із підготовкою та здійсненням вибуху та наслідками після вибуху.

Судово-балістичну експертизу призначають для розв'язання широкого кола завдань ідентифікаційного і неідентифікаційного характеру, пов'язаних із дослідженням вогнепальної зброї та боєприпасів, слідів пострілу безпосередньо на зброї, на боєприпасах та їх частинах, на ураженій перешкоді і на стріляючому.

Експертиза холодної зброї проводиться в тих випадках, коли вилучені предмети виготовлені саморобним способом і не мають чітко визначених ознак холодної зброї. Якщо ж для розслідуваної справи має значення походження холодної зброї заводського виготовлення, шляхом криміналістичної експертизи можна визначити, до якого типу, виду вогнепальної зброї за штатом належить досліджуваний багнет, у якій

Поліщук В.В., Приходько Ю.П.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗБРОЄЗНАВСТВО, ЯК ГАЛУЗЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Криміналістичне зброєзнавство – поняття видове, що містить декілька самостійних класів зброї. Базисом для класифікації є характер об'єктів, що підлягають віднесенню до зброї, а також основна мета її використання (призначення).

Норми чинного законодавства України не містять одноманітного тлумачення поняття «зброя». У зміст зазначеного поняття представники різних галузей знань вносять своє специфічне розуміння, наділяючи це поняття певним смислом, що зумовлений, насамперед, метою та завданнями вивчення зброї з позицій конкретної галузі знань. Зброя в криміналістичному розумінні – це матеріальний засіб індивідуального застосування, конструктивно і функціонально призначений для завдання летальних ушкоджень людині або тварині, а також спеціального руйнування перешкод.

Термін «зброєзнавство» у загальному розумінні охоплює не тільки дослідження вогнепальної зброї, холодної зброї та вибухових речовин і вибухових пристроїв, а й інші знання про зброю, які не є предметом дослідження криміналістики. До таких питань, зокрема, належить історія і розвиток вогнепальної зброї, аналіз технологій та матеріалів, використовуваних під час виготовлення зброї, конструктивні розробки та ін.

Криміналістичне зброєзнавство, як галузь криміналістичної техніки становить систему наукових положень і відповідних їм техніко-криміналістичних засобів, методів і прийомів, що використовуються для збирання та дослідження вогнепальної зброї, холодної зброї, вибухових пристроїв, вибухівки і слідів їх застосування з метою розкриття, розслідування, попередження злочинів.

Вивчення об'єктів під час слідчих (розшукових) дій, зокрема, під час огляду снаряду необхідно встановити: його форму та вагу, розміри, влаштування снаряду, маркувальні позначки, колір металу, наявність слідів від каналу ствола або від тертя об перепону, наявність кіптяви, сторонніх часток, загальний вигляд деформації, ознаки, що дозволяють ідентифікувати снаряд тощо.

Перевірка за криміналістичними обліками. Вилучена, знайдена і добровільно здана бойова, навчальна, спортивна і мисливська вогнепальна нарізна зброя: пістолети, револьвери, гвинтівки, карабіни, автомати, кулемети і мисливські рушниці з нарізним стволом, незалежно від її технічного стану, перевіряється за криміналістичними обліками втраченої та виявленої вогнепальної нарізної зброї, а також за обліком зброї, застосовуваної при вчиненні злочинів. Зброя, стріляні гільзи, кулі та патрони зі слідами зброї перевіряють за кулегільзотеками криміналістичних підрозділів з метою встановлення фактів використання

також під час проведення археологічних, будівельних і ремонтних робіт [33].

У правоохоронних органах геологічні радары можуть використовуватися для виконання різного роду завдань, пов'язаних із пошуком і виявленням тайників, контрабандних схованок у гомогенних однорідних вантажах, виявлення підкопів, а також виявлення кримінальних поховань.

У загальному вигляді радіолокаційний прилад підповерхневого зондування (у загальноприйнятій термінології – геологічний радар) складається з приймально-передавальних антен, передавально-приймального пристрою і системи обробки інформації. При цьому прилад комплектується декількома антенними блоками для проведення пошуку в різних за щільністю середовищах – ґрунт, бетон, цегляна кладка тощо (див. рис. 2).

Необхідно зазначити, що розміри антенних блоків залежать від потужності визначення глибини залягання об'єктів пошуку. Чим на більшій глибині можна виявити об'єкт дослідження, тим більший антенний блок за габаритами (вагою), і навпаки.

Рис. 2. Геологічний радар типу «ОКО» с антенним блоком АБ-1700 і блоком обробки як регістратор сигналу.

Принцип роботи таких приладів ґрунтується на використанні класичних принципів радіолокації. Розглянемо цей принцип детальніше.

Транслююча антена приладу випромінює надкороткі електромагнітні імпульси (одиноці і частки наносекунд), які мають 1,0-1,5 періоду квазігармонічного сигналу і достатньо широкий спектр випромінювання. Центральна частота сигналу визначається типом антени.

Вибір тривалості імпульсу визначається необхідною глибиною зондування і роздільною здатністю приладу. Для формування імпульсу

використовують збудження широкопasmової передавальної антени, за рахунок перепаду напруги (так званий ударний метод збудження) [30].

Отже, процес виявлення біологічного об'єкту геологічним радаром відбувається у такий спосіб. Прилад випромінює в досліджуване середовище імпульс, котрий відбивається від предметів (перепон), які містяться в ній, чи неоднорідностей середовища, і які мають відмінну від нього діелектричну проникливість або провідність. Відбитий від перепон (неоднорідностей середовища) імпульс приймається прийомною антеною, підсилюється в широкопasmовому підсилувачі, перетворюється у цифровий вигляд за допомогою аналогово-цифрового перетворювача і запам'ятовується (зберігається) для подальшої обробки. Затримка відбитих сигналів напряму пов'язана з глибиною залягання об'єктів і швидкістю розповсюдження хвилі в середовищі, яка залежить від її діелектричної проникливості (ϵ).

Для отримання радарограми необхідно послідовно переміщувати антенний блок у вздовж поверхні середовища (грунту), яке досліджується і фіксувати на прийомному блоці відображені-отримані сигнали. Після обробки отримана інформація виводиться на індикаторний екран у вигляді хвильового рельєфу (осцилограм) чи у вигляді щільнісного профілю. На рис. 3 наведений геологічний радіолокаційний профіль, отриманий геологічним радаром типу «ОКО» з антенним блоком типу АБ-400 під час дослідження Христоріздвяного собору Рязанського кремля (РФ) з метою виявлення місць можливих поховань [30].

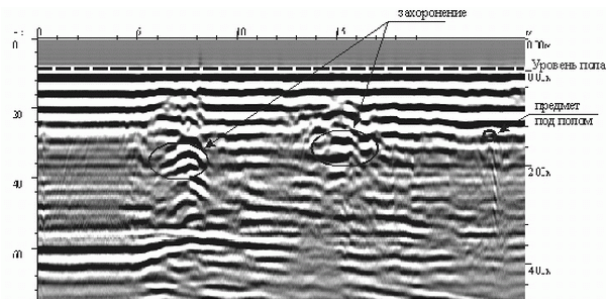

Рис. 3. Геологічно-радіолокаційний профіль, отриманий геологічним радаром типу «ОКО» з антенним блоком АБ-400.

Список використаних джерел

1. Іщенко А.В. Криміналістичне забезпечення розшуку безвісно відсутніх осіб: [посібник] / А.В. Іщенко, А.С. Шевченко. – К.: РВВ МВС України, 2005. – 146 с.
2. Помозов В.В. Георадар как универсальный поисковый прибор / В.В. Помозов, Н.П. Семейкин // Специальная техника. – М., – 2001. – №2. – С. 1-4.
3. Око [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.logsys.ru>

допиту, обумовлюють отримані результати, тобто визначають якість проведення допиту на підставі отриманої доказової інформації та впливають на швидкість, всебічність та об'єктивність розслідування в цілому. Тобто ретельна підготовка до проведення допиту є запорукою досягнення тактичної мети.

Узагальнення слідчої практики дозволяє дійти висновку, що в більшості випадків, нехтування слідчими, внаслідок різних причин, проведенням організаційно-тактичних заходів в межах підготовчого етапу допиту, негативно впливає на стан розслідування в цілому, в більшості випадків призводить до втрати доказової інформації, порушення процесуальних строків тощо.

Процес обрання та проведення слідчим в ході розслідування злочинів вчинених організованими злочинними групами та злочинними організаціями організаційно-тактичних заходів, спрямованих на забезпечення якісної підготовки до допиту учасників таких груп повинен відбуватись із врахуванням їх окремих характеристик, а саме: стабільності складу, наявності сформованої та чіткої психологічної структури з конкретним розподілом ролей, спланованості, високої конспіративності та тривалості злочинної діяльності.

Водночас застосування найбільш ефективних прийомів та методів під час проведення допитів учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій є передумовою удосконалення та осучаснення окремих методик розслідування злочинів в цілому, оскільки боротьба з організованою злочинністю є однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Бахін В.П. Тактика допиту: [навч. посіб.] / В.П. Бахін, В.К. Весельський. – К.: Правник, 1997. – 64 с.
2. Коновалова В.Е. Криміналістическая тактика: теории и тенденции: [учеб. пособ.] / В.Е. Коновалова, В.Ю. Шепитько. – Х.: Гриф, 1997. – 256 с.
3. Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини: [посібник] / В.К. Весельський, В.С. Кузьмічов, В.С. Мацишин, А.В. Старушкевич. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 148 с.
4. Чаплинська Ю.А. Підготовка до допиту як необхідна умова якісного проведення слідчої дії / Ю.А. Чаплинська // Вісник Академії митної служби України. С. Право: науковий журнал. – 2012. – № 2. – С. 89-95.

допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій з урахуванням сучасних умов та апробації отриманих результатів у практичній діяльності не проводились.

Високі інформативні можливості, простота, швидкість отримання результату, характеризують допит як результативну слідчу (розшукову) дію, з іншого боку – відсутність вичерпних даних про подію, можливість виникнення негативних обставин та протидія з боку допитуваних осіб незалежно від їх процесуального статусу, відносять допит до категорії найскладніших слідчих (розшукових) дій.

Разом з тим, необхідно зазначити, що у більшості випадків ефективність зазначеної слідчої (розшукової) дії та її результати зумовлені не лише сприятливою слідчою ситуацією та наявністю достатньої кількості вихідної інформації, яка дозволить висувати конкретні версії з приводу вчиненого правопорушення, а і професійною майстерністю слідчого, наявністю у нього значного досвіду роботи, його умінням правильно підготуватись до допиту та організувати проведення допиту, встановити психологічний контакт та обрати правильну тактику дій.

Особливості допиту у кримінальних провадженнях про злочини, що вчиняються організованими злочинними групами та злочинними організаціями, багато в чому обумовлені колом тих обставин, які необхідно з'ясувати слідчому (предметом допиту). Причому необхідно зазначити, що предмет допиту визначений предметом доказування. У зазначеній категорії кримінальних проваджень, особливості предмета допиту полягають саме у встановленні тих даних, що належать до групового суб'єкта злочину, групових дій, даних, що дозволяють не лише констатувати факт учинення злочину групою, але й одержати про неї максимально повне уявлення, індивідуалізувати роль і вину кожного з її учасників. Відповідно, дуже важливо одержати відомості про організаторів і керівників злочинного співтовариства (групи), а від них – про мету його створення, про обсяг злочинної діяльності, його структуру, способи залучення нових членів, корупційні зв'язки тощо.

У криміналістичних джерелах зустрічаються різноманітні підходи до організації тактичних заходів на підготовчій стадії допиту. Але безсумнівним залишається той факт, що відсутність належної підготовки, не забезпечення всіх необхідних умов, в подальшому негативно відображається на якості проведення допиту, або взагалі унеможливить досягнення мети. Прикладами безвідповідального ставлення до підготовчого етапу допиту, можуть бути факти пов'язані з неотриманням інформації про наявність співучасників у вчиненні злочину або інформації, яка допомогла би встановити їх місце знаходження, про місце знаходження або місця збуту викраденого майна, про окремі (додаткові) епізоди злочинних діяльності тощо.

Організаційно-тактичні заходи, спрямовані на підготовку слідчого до

/antennas.htm

4. Кобець М.В., Іщенко А.В., Кофанов А.В. Засоби виявлення знарядь та предметів злочину: [навчально-практичний посібник] / М.В. Кобець, А.В. Іщенко, А.В. Кофанов. – К.: Три К, 2011. – 142 с.

Кофанова О.С.

СУЧАСНІ ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ТА МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

На сьогоднішній день технічні засоби, методи та матеріали для виявлення слідів дактилоскопічного походження, які представлені на ринку України компаніями-виробниками настільки різноманітні, що дозволяє якісно виявляти зазначені сліди на різних поверхнях з різним терміном давності. Однак, вибір конкретного методу залежить від багатьох чинників, які впливають на формування сліду, до яких відносяться термін давності залишення сліду, температурний режим, вологість повітря, а також властивості слідосприймаючої поверхні та склад потожирової речовини.

З огляду на те, що вода і спирти першими випаровуються з речовини сліду, методи, які передбачають використання речовин, що реагують з водною складовою сліду, є неефективними для обробки слідів зі значним терміном давності. І, навпаки, речовини, які взаємодіють із жировими складовими, у цих випадках є більш ефективними. Зрозуміло, що і сама поверхня, на якій залишено слід, може вбирати і розсіювати компоненти, що містяться у сліді, погіршуючи таким чином чіткість і контрастність відображення папілярних ліній.

Варто зазначити, що на вибір методу, окрім зазначених чинників, також має вплив те, об'єктом якого дослідження в подальшому може бути слід. Тому спочатку застосовують неруйнуючі методи, що максимально зберігають сліди для подальшої роботи.

Ефективність виявлення залежить від вибору методів та послідовності їх застосування, яка має ґрунтуватися на принципі: кожний попередній метод не має бути перешкодою для застосування наступного. В першу чергу, це стосується можливості встановлювати профіль ДНК за епітеліальними клітинами, що знаходяться в слідах.

В процесі огляду предметів-слідоносіїв з метою виявлення та фіксації слідів папілярних узорів, застосовується різні методи. В першу чергу – візуальний огляд об'єктів під різними кутами зору з використанням криміналістичної лупи у розсіяному та направленому світлі та в УФ-променях. Ці методи не змінюють властивості сліду та передують застосуванню фізичних методів, що засновані на властивості адгезії і вибіркової адсорбції речовини сліду, а також хімічних або фізико-хімічних методів.

Так, огляд в УФ-променях, з використанням світлофільтрів є нейтральним щодо потожирової речовини.

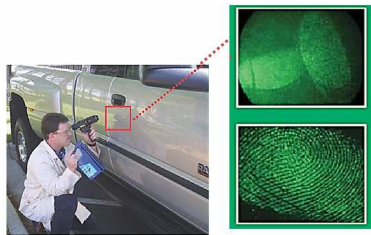

Рис. 1. KPMESITE IMAGER
Освітлювач для виявлення слідів папілярних узорів в ультрафіолетових променях

Рис. 2. SUPER BLUEMAXX
Освітлювач зі світлофільтрами для виявлення слідів папілярних узорів

Для виявлення слідів рук в Україні, як і у більшості країн світу використовується прилад RUVIS, робота якого ґрунтується на формуванні зображення у відбитому ультрафіолетовому світлі. За допомогою цього приладу виявляють латентні сліди рук без попередньої їх обробки дактилоскопічними порошками, хімічними розчинами тощо. Його застосування не залежить від навколишнього освітлення. Прилад може використовуватися в різних умовах: при денному світлі або в повній темряві, в закритому приміщенні або на відкритій місцевості; він дає можливість на відстані виявити та сфотографувати латентні сліди рук.

Однак, найпоширенішим способом виявлення невидимих слідів папілярних узорів, який відноситься до фізичних методів є застосування *дактилоскопічних порошків*.

Дактилоскопічні порошки розрізняються:

- за походженням (органічні, неорганічні). До органічних відносяться: технічний вуглець (сажа), крохмаль, каніфоль, камфора. Неорганічні, які являють собою, головним чином, подрібнені метали, а саме залізо, алюміній, мідь, кобальт, барій, свинець, цинк або їх окиси;
- за структурою (дрібнодисперсні, крупнодисперсні);
- за питомою вагою (легкі, важкі);
- за магнітними властивостями (магнітні, немагнітні);
- за кольором (світлі, темні, нейтральні);
- за складом (однокомпонентні і суміші; люмінесцентні).

2046 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua> – Назва з екрану.

6. Правила проведення комісійних судово-медичних експертиз в бюро судово-медичної експертизи // Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України». – 17 січня 1995 р., № 6. – К.: МОЗ України, 1995. – С. 83-88.

7. Pletenetska A. Analysis of defects rendering medical care according to the data of commission forensic examinations in SI "The main bureau of forensic examination of Ministry of the Health of Ukraine" for 2012-2014 уу. / Аліна Плетенецька, Аріна Легедза // Судово-медична експертиза. – 2015-№2. – С. 81-88.

Плосконос А.І.

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ У ПІДГОТОВЦІ ДО ДОПИТУ ЧЛЕНІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП ТА ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Організована злочинність винаходить нові форми протидії виявленню та розслідуванню їх злочинної діяльності. Тому, на сьогодні, існує нагальна потреба у вивченні психологічних механізмів існування організованих злочинних угруповань, розробці тактичних засад боротьби з цим негативним явищем. Проблеми розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами, а також проблеми, які виникають у ході проведення окремих слідчих (розшукових) дій з учасниками таких угруповань, у певній мірі досліджувалися в криміналістичній науці. Разом з тим тактико-психологічні засади окремих слідчих (розшукових) дій із учасниками організованих злочинних груп та злочинних організацій, в тому числі ті, які стосуються особливостей проведення допиту, на сьогодні залишаються дослідженими не повною мірою. У криміналістиці необхідно виходити з соціально-психологічної характеристики організованої злочинної діяльності з метою надання пропозицій щодо тактики виявлення та розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами та злочинними організаціями, розробки рекомендацій та прийомів проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Важливе місце у процесі збирання доказової інформації в межах кримінального провадження безперечно належить такій слідчій (розшуковій) дії – як допит. Фактично без проведення допиту не відбувається жодне досудове розслідування, тому саме допит, по праву, вважається однією з найбільш розповсюджених слідчих (розшукових) дій.

Актуальні організаційно-правові, процесуальні, тактичні та психологічні аспекти допиту, досліджували такі відомі вчені криміналісти та процесуалісти як: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.М. Биков, В.К. Весельський, В.Г. Гончаренко, В.С. Коновалова, В.С. Кузьмичов, В.В. Тищенко, Л.Д. Удалова, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков, проте ґрунтовних теоретичних досліджень особливостей, пов'язаних із тактикою

експерта, сформульованою на підставі результатів виконаної експертизи. Підсумки судово-медичної експертизи складаються на підставі фактичних даних, отриманих у процесі проведення експертизи та експертного аналізу обставин справи» (згідно з п 3.6. «Інструкції про проведення судово-медичної експертизи», затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. № 6). Тому якщо дефект у вигляді ненадання медичної допомоги гарантовано би призвів до настання негативного наслідку, то варто встановлювати між цим дефектом та наслідком прямий причинний зв'язок.

Необхідно звернути увагу, що до компетенції судово-медичної експертизи не відносяться юридичні поняття. Наприклад, встановлення факту добросовісного, недбалого, халатного та ін. відношення медичного працівника до своїх обов'язків, оскільки ці поняття включають у себе питання умислу.

Водночас з цим, хоча у компетенцію судово-медичного експерта не входить встановлення винності, але такі поняття, як можливість запобігти настанню тяжких наслідків (що здебільшого може визначатися саме лікарями, а не юристами), може допомогти слідчо-судовим органам у вірній оцінці діянь медичного персоналу [3].

Варто зазначити, що основним завданням судової медицини та експертизи є допомога правоохоронним органам у розслідуванні та розкритті злочинів. Тому саме забезпечення тісної співпраці судово-медичних експертів та слідчо-судових органів покращить якість та ефективність роботи судово-медичної служби, а також допоможе слідчо-судовим органам у вірній кваліфікації злочинів та підвищить рівень розкриття злочинів, вчинених медичними працівниками під час надання медичної допомоги.

Список використаних джерел

1. Вермель В.И. Формальная логика в судебной медицине / В.И. Вермель, А.А. Солохин // – М.: Медицина, 1995 – 92 с.
2. Дунаєвська Л.Г. Розслідування злочинів, вчинених під час надання медичної допомоги / Л.Г. Дунаєвська // Монографія. – К.: АДС УМКЦентр, 2012. – 168 с.
3. Закрита черепно-мозкова травма: стандарти та судово-медична оцінка дефектів надання медичної допомоги (Методичні рекомендації) / Плетенецька А.О., Стеблюк В.В., П'ятикоп В.О. – К., 2017. – 36 с.
4. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. № 6 [Електронний ресурс]/ Міністерство охорони здоров'я України – К., 1995. – № 6. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua> – Назва з екрану.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]/ Відомості Верховної Ради України (ВВР) – К., 2014, – № 46. – ст.

RUVIS CYCLOPS

Рис. 3. Система RUVIS CYCLOPS для візуалізації слідів без попередньої їх обробки.

Порошковий метод орієнтований на жирову складову потожирової речовини. На багатобарвних поверхнях рекомендується використовувати люмінесцентний порошок, який світиться в ультрафіолетових променях, що полегшує подальшу фіксацію слідів за допомогою фотозйомки.

Рис. 4. Різновиди дактилоскопічних порошоків.

З метою запобігання псуванню слідів не використовують:

– дактилоскопічні порошки всіх видів – при виявленні слідів на вологих (мокрих), сильно забруднених, липких і жирних поверхнях. У разі потреби застосування дактилоскопічних порошоків на вологих поверхнях, об'єкти ретельно висушують до повного видалення вологи, після цього проводять відповідну обробку;

– магнітні дактилоскопічні порошки – при виявленні слідів на нефарбованих (а в окремих випадках і забарвлених) металевих, сталевих, чавунних та інших аналогічних за властивостями залишкового магнетизму предметах.

Виявлення слідів папілярних узорів на вологих поверхнях можливе за допомогою *двоокису титану* та *дисульфиду молібдену*. Суть методу полягає в тому, що розчин дисульфиду молібдену (темний) або двоокису титану (темний) осідає на жирових компонентах, що містяться в слідах. Розчин застосовують на вологих поверхнях; поверхнях, вкритих сіллю, брудом, жиром (наприклад поверхнях автомобілів в дощову погоду або піднятих з водою об'єктів) де використання звичайних дактилоскопічних порошоків може зіпсувати слід.

Дрібнодисперсна суспензія добре діє на сухих поверхнях, а також на поверхнях, непридатних для порошоків: жирне скло, залізобетон, цегла, камінь, деревина, грубе та іржаве залізо з гальванічним покриттям і оцинковані метали. Допустимо використовувати на папері, картоні, воскових покриттях, пластмасі, металі, склі, пакувальних матеріалах. При наявності потужного розпилювача можуть використовуватися під водою.

У багатьох випадках суспензії випускають у вигляді готових розчинів, однак розчин доволі легко приготувати і в лабораторних умовах.

Рис. 5. Готові розчини для виявлення слідів на світлих, темних поверхнях.

Наступна група методів – *хімічні*, дія яких заснована на хімічній реакції між компонентами потожирової речовини сліду і спеціальними реагентами, що викликають їх фарбування або люмінесценцію.

Найбільшого поширення одержало виявлення слідів за допомогою розчину нінгідрину в ацетоні та за допомогою водяного розчину

медичної допомоги, що виявилось у порушенні анатомічної цілості тканин і органів та їх функцій, експертна комісія вправі розглядати це порушення як тілесне ушкодження і визначити ступінь його тяжкості за цими Правилами». У таких випадках оцінка ступеня тяжкості тілесного ушкодження, яке виникло через дефекти надання медичної допомоги, проводиться згідно з «Правилами судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень», затвердженими наказом МОЗ України від 17.01.1995р. № 6. Оцінюючи таке тілесне ушкодження, необхідно враховувати, що його не можна ототожнювати з тілесним ушкодженням, яке було спричинено потерпілому не внаслідок надання йому медичної допомоги, а безпосередньою травмою. Тому оцінювати за ступенем тяжкості варто безпосередньо те тілесне ушкодження, яке було наслідком дефектів.

При оцінці впливу дефекту на наслідок (визначенні причинно-наслідкового зв'язку) потрібно враховувати основні підходи: 1. причина у часі повинна передувати наслідку; 2. причина повинна бути необхідною; 3. причина повинна бути достатньою; 4. причина повинна бути закономірною. Таким чином:

– якщо настання несприятливого наслідку було обумовлено дефектами у наданні медичної допомоги, то встановлюється прямий причинно-наслідковий зв'язок між ними та наслідком;

– якщо причинами настання несприятливого наслідку були інші (важкість стану, пізні звернення), то між дефектами у наданні медичної допомоги та наслідком причинно-наслідковий зв'язок відсутній;

– якщо несприятливий наслідок виник, як через дефекти, так і через інші причини, то необхідно встановлювати непрямий причинно-наслідковий зв'язок.

Таким чином, до несприятливого наслідку можуть призвести або дефекти, або інші фактори, або ж їх сукупність.

Не можна зазначати, що основним у настанні несприятливого наслідку є певні фактори (важкість стану, пізні звернення хворого за допомогою тощо), а також дефекти у наданні медичної допомоги, оскільки таке формулювання є некоректним та незрозумілим для правоохоронних органів через відсутність можливості визначити, що саме у даному випадку було основним і обумовило несприятливий наслідок – дефекти чи інші фактори.

У випадках, коли мало місце непроведення показаного потерпілому певного лікувального чи діагностичного заходу, потрібно з'ясувати, наскільки закономірно та гарантовано такий дефект за наявності конкретного стану впливає на настання негативного наслідку. У таких випадках спрогнозувати результат за умов вчасного та вірного проведення показаного заходу потерпілому не завжди можливо, особливо враховуючи те, що «Підсумки у висновку експерта є науково обґрунтованою думкою

5. Удалова Л.Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України: Монографія. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. – 324 с.

6. Коваленко В.В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій: монографія / В.В. Коваленко; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – 248 с.

Плетенецька А.О.

СУДОВО-МЕДИЧНА ОЦІНКА НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

На сучасному етапі питання, на які експерт надає відповідь, не мають виходити за межі його спеціальних знань (ч. 2 ст. 75 КПК України) [5]. Проте, перелік питань, що входять до компетенції судово-медичних експертів, не закріплено ні в «Інструкції про проведення судово-медичної експертизи», ні в «Правилах проведення комісійних судово-медичних експертиз в бюро судово-медичної експертизи» [2, 4, 6]. Оскільки в Україні і досі відсутній єдиний судово-медичний підхід до оцінки дефектів надання медичної допомоги у зв'язку з відсутністю правил проведення експертиз за справами про притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності за «професійні правопорушення», дискусійним залишається питання щодо формулювання експертних підсумків. У зв'язку з цим експертні підсумки у різних бюро України пишуться по-різному, діяння медичного персоналу також інтерпретуються по-різному, при цьому нерідко ці підсумки суперечать один одному. Окрім оцінки дефектів надання медичної допомоги, одним із головних питань, які постають перед судово-медичним експертом, є визначення причинно-наслідкового зв'язку між настанням несприятливих наслідків та діянням медичного персоналу, що викликає великі труднощі у експертів [1].

При аналізі комісійних експертиз, у яких підсумки були змінені ДУ «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України» (ГБ) (19,87±0,9% із загальної кількості – 1895), за справами по звинуваченню медичних працівників у професійних правопорушеннях, експертами ГБ не лише були відмічені чисельні порушення в наданні медичної допомоги, але й встановлено прямий причинно-наслідковий зв'язок між недоліками в лікуванні і настанням смерті або виникненням інших несприятливих наслідків [7]. При цьому до основних експертних помилок належали: організаційно-процесуальні недоліки при проведенні експертиз та недоліки при безпосередній оцінці вірності лікування, зокрема, невірне визначення дефектів надання медичної допомоги, їх оцінка за ступенем тяжкості та визначення причинного зв'язку з наслідком.

Так, згідно з п.1.3. «Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень»: «У випадку неналежного надання

азотнокислого срібла.

Один з кращих хімічних реагентів для виявлення слідів папілярних узорів на пористих і шорстких поверхнях, папері та картоні, струганій і незабарвленій деревині, тканинах – *нінгідрин*. Він взаємодіє з аміногрупами амінокислот, пептидів, білків, потожирової речовини, забарвлюючи їх у рожево-фіолетовий колір (пурпур Руеманна). Виявлення триває від декількох годин до 3-х діб. Процес проявлення сліду можна прискорити, підігріваючи поверхню слідоносія.

Рис. 6. Сліди папілярних узорів виявлені за допомогою нінгідрину.

Обробка слідів папілярних узорів нінгідрином не виключає подальшої додаткової обробки розчином азотнокислого срібла, а алоксаном – обробки нінгідрином, оскільки кожний з реактивів впливає на різні складові потожирової речовини. Перед застосуванням нінгідрину можливе застосування йоду.

Азотнокисле срібло використовують для посилення слідів рук, виявлених нінгідрином, для чого розчин 0,3 г азотнокислого срібла на 100 мл етилового спирту наносять на слабо виявлені сліди ватним тампоном і піддають дії світла. При комбінації методів виявлення слідів азотнокисле срібло можна використовувати тільки після застосування нінгідрину.

Для виявлення слідів папілярних узорів на непоглинаючих поверхнях, липкій стороні прозорих клейких стрічок, поверхнях, забруднених жирними субстанціями; офарбовування слідів, виявлених ціаноакрилом застосовується – *кристалвіолет*. Реактив забарвлює папілярні лінії фіолетовим кольором, надає слідам контрастності.

Базовий жовтий 40 (Basic yellow 40) – використовується на таких поверхнях, як консервні банки, шкіра і пластик, а також багатоколірних поверхнях. Розчиняється реактивами, що містять алкоголь. Інтенсивна жовто-зелена флюоресценція відбувається при 365 і 485 нм.

Рис. 7. Basic yellow 40.

Люмінол – водний розчин 3-амінофталгідразиту і карбонату натрію, використовується для виявлення слідів рук, утворених кров'ю, соками овочів і фруктів, а також деякими фарбами та порошками металів. Обробка поверхні здійснюється обприскуванням в затемненому приміщенні і призводить до короткочасного світіння слідів. Необхідно враховувати, що при використанні люмінолу світіння крові або металів не диференціюється, а також виключається можливість подальшого біологічного дослідження слідів, утворених кров'ю.

В основі фізико-хімічних методів лежить дія заснована на комплексній взаємодії реагентів з потожировою речовиною слідів на основі як фізичних властивостей, так і хімічних реакцій.

Для виявлення слідів папілярних узорів на липкій стороні прозорих клейких стрічок, пакувальних самоклеючих етикеток, клейких стрічок на паперовій основі, пакувальній стрічці, двосторонній стрічці, пластиковій хірургічній стрічці – використовується порошок *Adhesive-side Powder*.

Рис. 8. Adhesive-side Powder

Ефективним засобом виявлення слідів рук є їх обробка газоподібними речовинами. У цьому випадку зменшується ризик механічного псування сліду, оскільки при виявленні на ньому не впливають інші предмети, а можливість виявлення дрібних деталей папілярного узору збільшується.

матимуть зменшення чи розширення зіниць, підведення очей у певному напрямку при відповіді на запитання тощо); 4) руки та інші частини тіла, зокрема жести, тремтіння рук, прагнення їх «сховати», проступання поту на частинах тіла тощо; 5) дії, поведінку, рухи тіла допитуваного як інформативний прояв його стану та реакцій; 6) одяг (його вигляд, стан, наявність чи відсутність певного стилю) та інші супутні речі (браслети, ланцюжки, сумки, документи тощо) [4].

Знання слідчим особливостей невербальної інформації може сприяти у розпізнанні правдивості свідчень допитуваної особи, що зумовлено здатністю цієї інформації: 1) виражати те саме значення, що й мова; 2) передувати значенню, що передається мовою; 2) виражати протилежне змісту мови значення; 3) підкреслювати окрему частину вербального тексту; 4) замінювати окрему фразу чи слово; 5) заповнювати паузу мовчання, вказуючи на наміри допитуваного продовжити після пошуку ним потрібних слів, висловів тощо; 6) регулювати потік мови та зберігати контакт між допитуваним і слідчим [4]. Варто зазначити, що за відсутності у слідчого достатніх знань та навичок він може залучити відповідного спеціаліста. Як наголошує В.В. Коваленко спеціаліст-психолог, спостерігаючи за поведінкою допитуваного, може побачити його реакції на поставлене питання чи пред'явлений доказ, непомітні для слідчого, та звернути на це його увагу [1, с. 214-215].

Таким чином, при розслідуванні злочинів важливу роль посідає невербальна інформація. Не розбираючись в психологічній сутності людини, психологічних умовах та причинах людських дій і відносин, слідчому доволі складно прийняти вірні процесуальні рішення. У результаті цього може втрачатись важлива, для встановлення всіх обставин кримінального провадження, інформація, затягуватись строки розслідування.

Список використаних джерел

1. Зейкан Я.П. Методика перехресного допиту в суді / Я.П. Зейкан. – Х. : Фактор, 2016. – 192 с.
2. Ващук О.П. Можливості використання невербальної інформації при проведенні допиту / О.П. Ващук // Митна справа. – 2013. – №5 (89). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Ms_2013_5\(2.2\)_11](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Ms_2013_5(2.2)_11)
3. Матусевич И.А. Изучение личности обвиняемого в процессе предварительного расследования преступлений. – Минск: БГУ, 1975. – 128 с.
4. Лозовая С.Н. Некоторые аспекты распознавания лжи при производстве вербальных следственных действий / С.Н. Лозовая // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 256-260.

У результаті цього складається ситуація, коли провідна роль під час допиту належить вербальній складовій спілкування. У той же час значна частина допитуваних може давати неправдиві свідчення. Невербальну ж інформацію, переважна більшість учасників контролювати не в змозі, що зумовлює значення її отримання.

Сучасний стан розвитку криміналістики обумовлений не тільки науково-технічним прогресом, а й дослідженнями в інших науках, зокрема психології.

Проблемам психолого-правових аспектів використання невербальної інформації під час допиту, як складового елементу правової практики, висвітлені у працях таких видатних науковців: Белкіна Р.С., Бахіна В.П., Салтевського М.В., Шепітько В.Ю., Коновалової В.О., Ароцкера Л.Ю., Пантелєєва В.А., Соловійова О.Б., Вишинського А.Я., Строговича М.С., Єнікеєва М.І., Кудрявцева В.М. Удалової Л.Д. та інших. У той же час працівниками практичних підрозділів на належному рівні дані знання не застосовуються, що обумовлює необхідність акцентувати увагу на даному питанні.

За деякими даними у процесі взаємодії людей від 60 до 80% інформації передається невербальними засобами вираження. При цьому тільки 7% корисної інформації передається в ході спілкування за допомогою слів; до 38% – за допомогою звуків і інтонації; понад 55% – жестами і позою, рухами тіла, переміщеннями в просторі і т. п. За іншими джерелами, в процесі спілкування 65% інформації передається з використанням невербальних засобів, а на проголошення слів звичайна людина в середньому витрачає не більше 10-11 хвилин на день [1]. Необхідність вивчення осіб, з якими проводитимуться процесуальних дії постає ще у ході підготовки. Це обумовлено, у тому числі, необхідністю з'ясування як емоційного стану, так й внутрішнього світу, що має вплинути на обрання на тільки організаційно-тактичних заходів, а й засобів комунікації.

В залежності від конкретного кримінального провадження використовуються такі методи пізнання: спостереження (відкрите / приховане), розмова, експеримент (щодо події злочину; інших обставин, які поки що не мають відношення до події злочину) [2].

Як стверджує І.А. Матусевич, значна частина властивостей людини виявляється в її зовнішності і поведінці [3, с. 66]. У той же час вміння слідчих бачити та розуміти ці прояви є важливою складовою невербальної комунікації. На думку Лозової С.Н. джерелами невербальної інформації варто вважати: 1) усну мову допитуваного, зокрема такі його індивідуальні особливості, як висота голосу, діапазон звукових частот, резонанс, темп і контроль мови, її інтенсивність, наявність пауз тощо; 2) обличчя (почервоніння чи збліднення, пітливість шкіри обличчя, рух лицевих м'язів, гримаси тощо); 3) очі (певне інформативне значення

Однією з таких речовин, є пари йоду.

Метод *обкурювання парами йоду* заснований на фізичній адсорбції парів йоду на потожировій речовині сліду і його хімічній реакції з насиченими жирними кислотами з фарбуванням слідів в коричневий колір. Він застосовується для виявлення слідів папілярних узорів на таких поверхнях, як папір, картон, деревина, мармур, пластмаси, поверхні, будь-яких пофарбованих поверхнях.

Для зручності збереження слідів, виявлених парами йоду, розроблений підсилювач слідів. Підсилювач робить сліди більш темними, надавши необхідний контраст для фотографування.

Варто пам'ятати, що застосування парів йоду для виявлення слідів папілярних узорів може стати перешкодою для проведення експертизи матеріалів документів.

Виявлення слідів папілярних узорів на поверхнях з полімерних (пластикових) плівок, целофану, пластмас і пластику, різних металів і сплавів, полірованої деревини, глянцевого картону, скла, паперу (білого, кольорового, глянцевого, копійчального), тканини, гладкого шкірозамінника використовується *ефіри ціаноакрилової кислоти*. Метод дозволяє виявити як свіжі сліди, так і сліди значної давності (до декількох місяців). На пористих поверхнях, таких як папір, нелакований картон, деревина тощо, не можна застосувати даний метод. Він заснований на реакції ефірів з амінокислотами і водою потожирової речовини з утворенням молочно-білих слідів-полімерів на поверхні об'єкта, стійких до слабких механічних пошкоджень і вологи.

Для виявлення слідів папілярних узорів використовують клейові композиції, які містять у своєму складі ціаноакрил:

– клеї («Супермомент», «Super Glue», «Секунда» тощо);

– чистий ціаноакрил (медичний і ціаноакрил, призначений для дактилоскопічних досліджень, у тому числі й у ціаноакрилових трубках).

Виявлення слідів здійснюють, як правило, у замкнутому просторі з використанням спеціально оснащених камер (ціаноакрилової або вакуумної).

Виявлення слідів дактилоскопічного походження за допомогою ефірів ціаноакрилової кислоти безпосередньо на місці події стало можливим завдяки розробці компанії Foster&Freeman, яка розробила компактну систему – SUPERfume. Завдяки цій системі з'явилась можливість обкурювати житлові кімнати, офіси, гаражі, ТЗ і приміщення, об'ємом до 100 м². Зникає необхідність доставляти громіздкі речі в лабораторію, розбирати і знову збирати великі конструкції.

Рис. 9. У ціаноакрилових камерах без використання вакууму та з використанням вакууму.

Рис. 10. Поліетиленова камера для обробки об'єктів парами ціаноакрилу з використанням газового пальника

Рис. 11. Виявлення слідів пальців рук методом окурювання парами ціаноакрилу з використанням газового пальника

Мобільна ціаноакрилова система для виявлення невидимих слідів рук застосовується в комплекті з модулями зволоження і фільтрації повітря. Потужна парова установка піднімає вологість до 80% протягом приблизно 30 хвилин, а потім відбувається процес обкурювання протягом 30 хвилин (або до повної візуалізації слідів).

Після обкурювання включається систем очищення повітря від залишків парів ціаноакрилу. Процедура очищення триває 60 хвилин.

Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>, 1-3-с.

5. Статистичний звіт «Про результати діяльності НДЕКЦ МВС України за I півріччя 2016 року», ДНДЕКЦ МВС України, вих. №19/7-1/6349 від 06.07.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dndekc.mvs.gov.ua>.

6. Законопроект: «Проект закону про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу щодо атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз», (від 08.08.2016 року № 5014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.lbc.com.ua>.

Плетенець В.М.
СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Вмінню спілкуватись, при проведенні слідчих (розшукових) дій правоохоронцями наділяється значної уваги. Так, більшість слідчих (97%) в ході інтерв'ю визначили, що вміння спілкуватись є запорукою успіху розслідування та отримання необхідної інформації, вирішення конфліктних ситуацій.

При цьому більшість слідчих (69%) приділяють увагу та наповнюють відповідним значенням словесну комунікацію як засіб спілкування.

При цьому лише третина (31%) слідчих використовують в ході розслідування та проведення слідчих (розшукових) дій невербальну комунікацію.

На питання про джерела отримання знань про «мову тіла» більшість слідчих визначала, що знає про неї з літератури, зокрема психології (27%) від колег (21%), перегляду відповідних фільмів (17%), з практичного досвіду (51%).

На питання, як знання невербальної комунікації використовуються, слідчі визначали переважно в ході проведення допиту, слідчого експерименту, шляхом спостереження за реакцією відповідної особи на поставлені питання, застосування відповідних тактичних прийомів зокрема: формування враження про поінформованість, демонстрацією предметів, свідчень інших осіб, протоколів слідчих (розшукових) дій та додатків до них тощо.

Таким чином склалась ситуація, коли з одного боку слідчі із використанням методів невербальної комунікації більш результативно проводять слідчі (розшукові) дії. З іншого боку значна частина слідчих проводить процесуальні дії більш формально. Так, кількість проваджень, що одночасно розслідуються не дозволяють слідчим на належному рівні ознайомитись з існуючими науковими розробками у цій сфері і, на підставі цього, більш якісно організувати розслідування та використати засоби невербальної комунікації.

поданим на реєстрацію до Верховної ради України, запропоновано внести зміни до ч. 3 ст. 8 щодо необхідності атестації та державної реєстрації методик проведення криміналістичних та деяких інших судових експертиз у порядку визначеному Кабінетом Міністрів України [6]. Також, потребують перегляду окремі відомчі підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують діяльність Експертної служби. Зокрема, підготовку нового наказу МВС України замість відміненого від 30.08.1999 №682, яким було затверджено Настанову про діяльність Експертної служби, у якій серед інших важливих питань організації роботи служби було визначено порядок проведення судових експертиз. Потребує оновлення наказ МВС України від 10.09.2009 р. №390 «Про затвердження Інструкції функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України», деякі інші накази та положення.

Актуальними залишаються проблеми підготовки фахівців у вищих навчальних закладах за спеціальністю «судова експертиза», формування кадрового резерву, перепідготовка та підвищення кваліфікації працюючих фахівців, повернення до експертних установ досвідчених фахівців, які мають величезний досвід і знання, з тих чи інших причин залишилися за межами сфери судової експертизи.

Викладені зауваження та пропозиції дозволять якомога правильніше спрямувати нормотворчу і практичну діяльність з реформування підрозділів досудового розслідування НПУ та Експертної служби, забезпечити їх ефективну взаємодію.

Проблеми взаємодії підрозділів досудового розслідування НПУ з Експертною службою охоплюють надзвичайно широке коло питань. Вказані проблеми залишаються актуальними і потребують подальших досліджень з урахуванням практичного досвіду слідчих, оперативних працівників і судових експертів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 24 грудня 2015 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Закон України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/show/580-19>.
3. Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1343 «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15_2-3.
4. Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339 «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» [Електронний ресурс]. –

Рис.12. Компактна систему окурювання парами ціаноакрилових ефірів SUPERfume для використання на місці події.

Виявлення слідів папілярних узорів на поглинаючих та непоглинаючих поверхнях також можливе з використанням методу *чотириокису рутенію*. Суть методу полягає у відновленні чотириокису рутенію RuO_4 до окису рутенію RuO , який під час контакту з органічними сполуками, зокрема жирами, набуває темного забарвлення. Осідаючи на потожировій субстанції слідів рук, він виявляє сліди у вигляді чорних або темно-зелених ліній, які видно при природному освітленні. Застосовується для виявлення свіжих слідів на термічному і звичайному папері, полімерах, шкірі, деревині, а також на предметах, що мають змішану поверхню.

За своєю дією цей метод схожий на ціаноакриловий, але має перевагу у тому, що за слідами, виявленими чотириокисом рутенію, можливе подальше проведення медико-біологічного та пореджеоскопічного дослідження.

Коцюрuba P.M., Удовенко Ж.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Реалії сьогодення свідчать про суттєві якісні та кількісні зміни стану злочинності. У зв'язку з цим виникає необхідність у прийнятті неординарних і кардинальних рішень для запровадження дієвого механізму протидії злочинним проявам. Досягнення зазначеної мети можливо за рахунок криміналістичного забезпечення досудового розслідування новітніми засобами, розроблення яких має ґрунтуватися на сучасних положеннях загальної теорії криміналістики, узагальненні та аналізуванні передової слідчої практики, досягненнях науково-технічного

прогресу.

Вивчення й аналізування наукових праць надає підстави стверджувати, що на сьогодні немає єдності думок щодо поняття та змісту криміналістичного забезпечення. Так, В.Г. Коломацькій, під криміналістичним забезпеченням, розуміє систему впровадження в практичну діяльність посадових осіб, підрозділів, служб і органів Національної поліції з підтримання публічної безпеки і порядку та боротьби зі злочинністю криміналістичних знань, що втілені в умінні працівників використовувати наукові, методичні й тактичні криміналістичні рекомендації, техніко-криміналістичні засоби та технології їх застосування. У свою чергу Т.В. Авер'янова й Р.С. Белкін наголошують, що криміналістичне забезпечення діяльності кримінальної поліції та органів досудового розслідування являє собою систему криміналістичних знань і заснованих на них навичок та вмінь використовувати наукові криміналістичні рекомендації, застосовувати криміналістичні засоби, методи й технології їх використання з метою попередження, виявлення, розкриття та розслідування злочинів. На думку В.П. Лаврова, криміналістичне забезпечення розкриття й розслідування злочинів – це діяльність, що здійснюється правоохоронними органами та спрямована на створення умов їх постійної готовності до застосування засобів, прийомів і методів криміналістики та реалізацію цих умов при попередженні, розкритті й розслідуванні злочинів. Певна схожість з позицією попереднього автора прослідкується у визначенні, запропонованому Ж.В. Удовенко, яка вважає криміналістичне забезпечення самостійною, ефективною, специфічною діяльністю відповідних суб'єктів із створення необхідних умов при отриманні криміналістичної освіти, криміналістичних знань і використанні криміналістичної техніки в передбаченій законом діяльності суб'єктів процесу доказування на досудовому слідстві зі збирання, дослідження, перевірки й оцінювання фактичних даних (доказів) і застосування їх з метою встановлення істини в кримінальній справі [1, с. 113]. В.О. Образцов вважає, що сутність криміналістичного забезпечення полягає в наданні посадовим особам правоохоронних органів, які професійно ведуть боротьбу зі злочинністю, наукової продукції, що розробляється в криміналістиці, освоєння й використання якої сприяє підвищенню ефективності вирішення завдань, що стоять перед користувачами такої продукції. У даному разі науковою продукцією, на думку цього вченого, є будь-які результати криміналістичних досліджень теоретичного та прикладного характеру: теорії, вчення, поняття, класифікації, типології, принципи, методи, прийоми, методики, технічні засоби, рекомендації з їх використання в кримінальному судочинстві. Подібність такого змістового наповнення визначення можна спостерігати в позиції В.В. Матвієнка, який зазначає, що криміналістичне забезпечення

техніко-криміналістичного забезпечення діяльності міських та районних органів внутрішніх справ (далі – ТКЗР) увійшли нові поліцейські, які не мають достатніх знань та досвіду роботи, необхідно запровадити нову, більш ефективну систему навчання та методичної підготовки, а також контролю за їх діяльністю. Відсутність відповідних навичок і належної кваліфікації на додаток до відсутності чітких критеріїв оцінки діяльності не дозволяє на даний час інспекторам-криміналістам досягти належних позитивних результатів у роботі і у повній мірі замінити експертів Експертної служби у питаннях якості проведення ОМП.

Таким чином, створення підрозділу інспекторів-криміналістів, як одного з підрозділів досудового розслідування може бути ефективним і дозволить досягти бажаної мети проведеного реформування лише за умови наповнення його діяльності більш конкретним змістом з чітко визначеними завданнями.

Ще одною проблемою, яка виникла у процесі реформування є дотримання строків виконання окремих видів експертиз. Зокрема, в умовах скорочення посад експертів-криміналістів ТКЗР Експертної служби та передачі їх до підрозділів досудового розслідування НПУ, суттєво збільшилася кількість матеріалів, які надсилаються до НДЕКЦ на дослідження, а саме для проведення дактилоскопічних та трасологічних експертиз (раніше виконаннями таких експертиз займалися експерти ТКЗР Експертної служби, штатні посади яких нині передані у підрозділи досудового розслідування НПУ). Відтепер, коли всі матеріали надходять до профільних підрозділів НДЕКЦ (при бувшій штатній чисельності), навантаження суттєво збільшилось, а відтак утворився залишок невиконаних (прострочених) експертиз. Про це свідчить державний статистичний звіт ДНДЕКЦ «Про результати діяльності НДЕКЦ МВС України за перше півріччя 2016 року». Згідно зі звітом, з 19096 дактилоскопічних експертиз у залишку на виконанні перебувало 4768 експертиз, з них 2127 – від одного до трьох місяців і 1016 – понад три місяці [5].

Зрозуміло, що такий залишок прострочених експертиз утворився за рахунок збільшення навантаження на одного експерта. Безперечно, невчасне проведення експертиз негативно впливає на перебіг і строки досудового розслідування, ефективність розкриття злочинів.

Таким чином, питання підвищення якості проведення ОМП, а також причини порушення строків виконання окремих видів експертиз, потребують додаткового вивчення та вжиття відповідних заходів.

Загалом реформу підрозділів досудового розслідування НПУ у взаємодії з підрозділами Експертної служби потрібно розглядати у контексті загальної реформи всієї судово-експертної діяльності в державі. На часі внесення окремих змін до Закону України «Про судову експертизу». Так, згідно із законопроектом від 08.08.2016 № 5014,

– забезпечення функціонування обліку знярядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів [3].

Серед інших – ці завдання Експертної служби, найбільш повно відображають її взаємодію з органами досудового розслідування НПУ.

Вагомого практичного значення у взаємодії слідчих та експертних підрозділів, набув наказ МВС від 03.11.2015 № 1339 «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» (далі – Інструкція).

Інструкція визначила порядок залучення інспекторів-криміналістів органів досудового розслідування та експертів Експертної служби до слідчих дій на стадії досудового розслідування, визначила до якої категорії злочинів повинні залучатися інспектора-криміналісти, а у яких, використовуючи спеціальні знання та застосовуючи обладнання криміналістичних лабораторій – експерти НДЕКЦ, визначила їх обов'язки та повноваження [4].

Згідно з Інструкцією, експерти залучаються для участі у слідчих діях по тяжких та резонансних подіях, в яких злочинці застосовували вогнепальну зброю та вибухівку, а також в результаті чого настали тяжкі наслідки. Очевидно, що при таких обставинах, необхідно залучити спеціалістів більш високої кваліфікації, тобто експертів Експертної служби. У всіх інших випадках залучаються інспектори-криміналісти. Зрозуміло, що відтепер більшість оглядів місць подій (крадіжки, грабунки, дорожньо-транспортні пригоди, інші злочини) припадає саме на них (інспекторів-криміналістів).

Проте, на етапі практичної реалізації вимог зазначених нормативно-правових актів, виникли окремі проблемні питання, що не дозволяють досягти належної взаємодії.

Зокрема, новостворений підрозділ інспекторів-криміналістів немає чітко визначених критеріїв, за якими оцінюється його діяльність. Відтак, відсутній механізм контролю за якістю проведеної ним роботи на місці події, оперативністю направлення слідчої інформації до експертних підрозділів для перевірки вилучених слідів та проведення експертизи у визначений строк. З аналізу слідчої та експертної практики, державної статистичної звітності видно, що почастишали випадки коли сліди вилучені на місці події, при проведенні експертиз визнаються непридатними для ідентифікації, або належать особам непричетним до вчиненого злочину. Отже, це свідчить, що не всі інспектори-криміналісти за своїм професійним рівнем готові як спеціалісти забезпечити кваліфіковану участь у такій важливій для розкриття та розслідування злочинів слідчій дії, як огляд місця події (далі – ОМП).

Враховуючи, що до підрозділу, поряд з бувшими експертами з

діяльності правоохоронних органів є іманентною суттєвою ознакою криміналістики й полягає у виявленні потреб слідчої практики та всебічному озброєнні працівників правоохоронних органів дієвими криміналістичними рекомендаціями, що забезпечують оптимізацію розслідування злочинів [1. с. 53].

Отже, із наведених визначень вбачається наявність різних підходів до розуміння сутності криміналістичного забезпечення. Для одних науковців ключовою є діяльність зі створення, надання, озброєння правозастосовчої практики відповідною науковою продукцією, а для інших – це сама наукова продукція з рекомендаціями щодо її опанування й застосування. Якщо звернутися до академічного тлумачного словника української мови, то термін «забезпечення» пояснюється через дієслово «забезпечувати», яке вживається в декількох значеннях: а) постачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах; б) створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; в) захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки. [2 - Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>. – 17.01.2014]. У словнику управління термін «забезпечення» тлумачиться у двох значеннях: 1) надання будь-чого в необхідній кількості; 2) створення необхідних умов для здійснення чого-небудь [3 - Електронний ресурс. – Режим доступу: [http:// upravlenie.academic.ru/](http://upravlenie.academic.ru/)]. Аналізування зазначених тлумачень надає підстави під терміном «забезпечення» розуміти процес створення й надання засобів, які використовуються у певних умовах і сприяють (гарантують) вирішенню відповідних завдань.

Щодо вагомих ознак, які становлять фундамент поняття «криміналістичне забезпечення досудового розслідування», то, на нашу думку, до них можна віднести такі:

Предметність – сутність якої полягає в тому, що в практичну діяльність слідчих мають бути введені засоби, які відповідають специфіці цієї діяльності та задовольняють її потреби. Як ознака криміналістичного забезпечення вона свідчить про пряме, безпосереднє відношення розроблених і запропонованих засобів слідчої діяльності, особливостям здійснення кримінального провадження.

Науковість – яка підкреслює, що методологічну основу дослідження, результатом якого є розроблення криміналістичних засобів, складають методи діалектичної та формальної логіки, загальнонаукові методи та спеціальні методи криміналістики. Саме використання зазначених методів у процесі дослідження дозволяє отримати об'єктивні результати та обґрунтувати їх. Більш того ці методи надають можливість перевірити отримані результати з метою їх додаткового підтвердження або критичного оцінювання адекватності, оскільки саме вони забезпечують доступність інших учених до вихідних даних, методик і наданого висновку.

Апробованість – передбачає процедуру верифікації (перевірки) створених і наданих криміналістичних засобів практиці в реальних умовах шляхом встановлення ступеня їх ефективності та продуктивності в протидії злочинним виявам.

Суб'єктність – реалізація засобів криміналістичного забезпечення певним колом учасників кримінального провадження.

Унормованість – відповідність загальним засадам і завданням кримінального провадження.

Цілеспрямованість – передбачає використання криміналістичних засобів з метою протидії злочинам. Видається, що протидія злочинам як мета використання криміналістичних засобів включає дії та заходи з виявлення, розслідування, профілактики, припинення й запобігання злочинам.

Таким чином, під криміналістичним забезпеченням варто розуміти процес створення й надання наукових і апробованих судово-слідчою практикою засобів (техніко-криміналістичних, організаційно-тактичних, методико-криміналістичних, інформаційних, попереджувально-профілактичних), що використовуються органами Національної поліції на основі отриманих ними знань і вмінь відповідно до загальних засад і завдань кримінального провадження з метою протидії злочинам.

Список використаних джерел

1. Удовенко Ж. В. Указ. Праця.
2. Матвієнко В. В. Указ. праця.
3. Академічний тлумачний словник української мови. – 17.01.2014.
4. Словарь управления. – 17.08.2014.

Кравець О.О., Садченко О.О.

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ЕЛЕМЕНТИ ЗОВНІШНЬОЇ ЛЮДИНИ

Габітоскопія (від лат. habitus – зовнішній вигляд людини, його конституція, тіло будова та грець. skopeo – розглядати) – це галузь криміналістичної техніки, що досліджує закономірності відображення ознак зовнішності людини на різних носіях інформації, розробляє рекомендації щодо застосування техніко-криміналістичних засобів та методів збирання, дослідження та використання даних про зовнішність з метою встановлення істини у кримінальному провадженні.

Зовнішність людини – це сукупність її зовнішніх даних, що сприймаються за допомогою зорової пам'яті.

Метою ідентифікації людини за ознаками зовнішності є встановлення її особи при здійсненні кримінального провадження.

Зовнішність людини характеризується анатомічними та функціональними ознаками, прикметами одягу й іншими предметами, що уможливають описати і ототожнити конкретну особу.

Взаємодією слідчих з іншими суб'єктами досудового розслідування займалися різні вчені, проте повною мірою це питання на сучасному етапі реформування системи МВС не досліджено.

Метою дослідження є аналіз взаємодії підрозділів досудового розслідування НПУ та Експертної служби на основі вивчення слідчої та експертної практики, а також окремих нормативно-правових актів, які регулюють їх спільну діяльність, формулювання за результатами аналізу зауважень, обґрунтування та внесення пропозицій щодо вдосконалення цієї взаємодії.

Прийняття нового КПК, Закону України «Про Національну поліцію», інших законів та нормативно-правових актів розпочало реформу правоохоронної системи, внесло суттєві корективи у практичну діяльність слідчих та судових експертів МВС України.

Так, Експертна служба не увійшла до складу НПУ (що впливає із Закону України «Про Національну поліцію»), її персонал, пройшовши процедуру розтастації, набув цивільного статусу [2].

Відтепер, територіальні науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС України (далі – НДЕКЦ) не підпорядковуються управлінням НПУ на місцях, зокрема підрозділам досудового розслідування, а їх службові взаємовідносини будуються виключно шляхом взаємодії. Організаційно-управлінське та науково-методичне керівництво діяльністю НДЕКЦ, як і Експертною службою в цілому, покладено на Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України (далі – ДНДЕКЦ).

З огляду на такі зміни, постало питання про забезпечення належної організації взаємодії між підрозділами досудового розслідування НПУ та НДЕКЦ у спільній діяльності щодо боротьби зі злочинністю.

Суттєвим здобутком у справі організації повноцінного техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення розкриття та розслідування злочинів стало нове Положення про Експертну службу МВС (далі – Положення), затверджене наказом МВС від 03.11.2015 № 1343 [3].

Згідно з Положенням, Експертна служба, як система державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується Міністерством внутрішніх справ України, безпосередньо підпорядковується Міністру внутрішніх справ України і складається з ДНДЕКЦ та територіальних НДЕКЦ. Зокрема, на неї покладено такі завдання:

– проведення судових експертиз в кримінальному, виконавчому провадженні, адміністративних, цивільних та господарських справах, справах про адміністративні правопорушення, а також забезпечення в установленому порядку участі спеціалістів Експертної служби в слідчих (розшукових) діях;

143]. Є лише єдиний аргумент на користь залишення у загальній класифікації клас криміналістичних експертиз – це традиції, що існують багато років. Історично склалося, що клас криміналістичних експертиз є найбільш розповсюдженими у практичній діяльності з розслідування, перш за все, кримінальних правопорушень, і тому клас криміналістичних експертиз можливо залишити з такою назвою. Однак, на нашу думку, все ж таки необхідно його поділити на класи відповідно до галузей спеціальних знань. Практика проведення експертиз вже йде цим шляхом. Наприклад, трасологічною експертизою у комплексі з експертами інших спеціальностей (проводиться комплексна експертиза) можуть вирішуватися питання щодо дослідження нашарувань на одязі чи взутті – ґрунту, плям зелені, фарби, паливно-мастильних матеріалів тощо. Однак за класифікацією трасологічна та експертиза матеріалів, речовин та виробів відносяться до одного класу – криміналістичних експертиз та в теорії повинна виконуватися експертом, що володіє криміналістичними знаннями, тобто одноособово.

Список використаних джерел

1. Аверьянова Т.В. Судебная экспертиза. Курс общей теории / Т.В. Аверьянова. – М. : Норма, 2007. – 479 с.
2. Клименко Н.І. Судова експертологія. Курс лекцій : навч. посіб / Н.І. Клименко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 521 с.
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз: наказ Міністерства юстиції України №53/5 від 8 жовтня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
4. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е.Р. Россинская. – М. : Норма, 2005. – 656 с.

Пілюков Ю.О.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Вибір оптимального вектору співробітництва органів досудового розслідування Національної поліції (далі – НПУ) з підрозділами Експертної служби займає один з пріоритетних напрямів реформування системи МВС України. Актуальність проблематики досліджуваної теми полягає у формуванні, в процесі такої взаємодії, надійної доказової бази у кримінальних провадженнях, яка ґрунтується на засадах верховенства права та законності, що вказується у п. 1 ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [1].

Ознаки зовнішності піддавалися класифікації вже в перших роботах з криміналістики. Г. Шнейкерт поділяв «видимые приметы» на суттєві і несуттєві [6, с. 7] або на первинні і вторинні [7, с. 9]. Р.Гейндль та С. Оттоленгі поділяли всі «приметы человека» на загальні та спеціальні. Загальними ознаками визначали такі, що були у декількох індивідуумів. Ознаки також поділялися на загальні та окремі, ознаки групового та індивідуального значення, на постійні і тимчасові, природнього, штучного та патологічного походження.

Що стосується саме елементів зовнішності, то вони почали систематизуватися пізніше, приблизно у ХХ ст. Про першу класифікацію можливо побачити у П.П. Цветкова у підручнику криміналістики 1976 року під редакцією І.Ф. Крилова. Визначення поняття «елемент зовнішності» було сформульоване В.А. Снетковим ще у 1979 році, під яким вчений запропонував розуміти будь-яку, виділену в процесі спостереження або вивчення частину зовнішнього вигляду людини. Більшість науковців визначали елементи зовнішності людини як окремі органи і частини тіла в цілому або їх частини, функціональні прояви, а також предмети одягу і супутні речі.

Аналогічно ознакам зовнішності елементи поділяються на власні та супутні. Власні, в свою чергу, – на загальнофізичні (стать, вік), демографічні (раса, національність, народність), анатомічні (елементи тіла, організму людини) і функціональні (елементи, які відносяться до діяльності людського організму (хода, жестикуляція, голос) [3, с. 180].

Елементи та ознаки зовнішності людини поділяються за такими критеріями:

По-перше, за принципом належності до людського організму: власні й супутні. Елементи і ознаки будови тіла людини, або елементи характерні зовнішньому вигляду людини називаються власними. Вони властиві самій людині, її зовнішньому вигляду. Наприклад, довгі руки, велику відносно усього тіла голову, широке обличчя, зелені очі, швидку ходу, енергійну жестикуляцію тощо.

До супутніх відносяться допоміжні елементи і ознаки зовнішнього вигляду людини (одяг, дрібні носильні речі, предмети, що використовуються для оформлення зовнішнього вигляду). Це насамперед ознаки супутніх елементів, наприклад, коричневий піджак, смугаста краватка, жовта обробка окулярів тощо. Вони не є елементами будови тіла людини або проявом його життєдіяльності, але в якійсь мірі дозволяють судити про власні елементи і такі ознаки як: стать, вік, особливості ходи, звички, смаки, а іноді соціальне становище [5, с. 125].

По-друге, головним принципом диференціації елементів та ознак зовнішності є особливості прояву властивостей зовнішності людини. По цьому принципу власні елементи зовнішності поділяються на соматичні та функціональні.

Соматичними елементами й ознаками є зовнішні елементи й ознаки людського тіла та його покривів. Приклади соматичних елементів – рука, голова, обличчя, чоло, брови, очі, зморшки та родимки; соматичних ознак – довга рука, яйцеподібна голова, широке обличчя, високе чоло, карі очі, глибокі зморшки, щічні родимки. У літературі вказані елементи та ознаки іменуються анатомічними. На думку науковців ця назва менш точна, оскільки «анатомія» в перекладі з грецької мови означає «розсічення» та вивчає, переважно, внутрішню будову організму. «Сома» в перекладі з грецької означає «тіло організму». Соматологія – галузь морфології людини, яка вивчає варіації розмірів і форм людського тіла та його частин. Таким чином, більш вірно буде іменувати тілесні ознаки соматичними, ніж анатомічними. На це вказував вчений П.П. Цветков ще у 1972 році [4, с. 18].

Що стосується функціональних елементів та ознак – це елементи зовнішніх проявів життєдіяльності людини: хода, міміка, жестикуляція, постава та їх ознаки: швидка хода, спокійна міміка, енергійна жестикуляція, сутула постава. Порівняно з аналогією с соматичними елементами та ознаками, де розмір, форма, контур, положення та інше є характеристиками опису соматичних елементів зовнішності, стать, вік, раса тощо вважатимуться характеристиками, за якими описується людина в цілому. Загальнофізичного елемента у такому розумінні не існує, оскільки в його ролі виступає сама людина.

По-третє, за часом існування: постійні й тимчасові.

Постійні елементи зовнішності властиві людині при її нормальному розвитку протягом всього її життя. Наприклад, чоло, ніс, очі, вушні раковини, руки, ноги, якщо не вилучені за допомогою оперативного втручання або не втрачені в результаті травми або хвороби. Тимчасові – можуть з'явитися і зникнути у процесі її життєдіяльності. Наприклад, волоссяний покрив, бородавки, пігментні плями тощо [2].

Прикладом постійних ознак зовнішності будуть різні контури вушної раковини або її елементів, а тимчасових ознак – малий ступінь виразності зморшок, середня довжина волосся.

По-четверте, за ступенем змінення в часі – на відносно стійкі й змінені. Ознаки зовнішності мають різний ступінь стійкості. Найбільш стійкі анатомічні, обумовлені кістково-хрящовою основою. Це форма і розмір чола, форма спинки носа і положення його основи, форма, розміри і положення вушних раковин тощо. Ознаки, в основі яких лежать тканини, менш стійкі.

По-п'яте, за способом виникнення власні елементи і ознаки поділяються на природного, штучного і патологічного походження, а супутні – на виробничі й експлуатаційні.

Природні елементи, притаманні людині або з'являються з віком. Прикладом можуть бути: чоло, брови, очі, ніс, руки, а їх ознаками є: довжина, висота, форма, положення тощо.

експертизу відновлення знищених маркувальних знаків; 3) матеріалознавчі: об'єктів волокнистої природи, лакофарбових матеріалів і покриттів, нафтопродуктів і паливно-мастильних матеріалів, скла, металів, сплавів і виробів з них, полімерних матеріалів, пластмас, резини і виробів з них, наркотичних та психотропних речовин, рідин, що містять спирт, парфумерних і косметичних засобів, наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі [2, с. 120-122].

Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, а саме змін до неї, внесених Наказом Міністерства юстиції №1350/5 від 27.07.2015 р. криміналістична експертиза як клас включає такі види: почеркознавча; лінгвістична експертиза мовлення; технічна експертиза документів; експертиза зброї та слідів і обставин її використання; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи); фототехнічна, портретна; експертиза голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічна; матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і паливно-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; спиртотримісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів; наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічна [3].

Наша думка щодо класу криміналістичних експертиз полягає у такому. Ознакою даної класифікації є галузь спеціальних знань. Дійсно, криміналістичні знання, особливо з розділу криміналістичної техніки більшість науковців вважають спеціальними, і основу цих знань складають природознавчі та технічні науки. Проте криміналістичні знання є неоднорідними, і кожний підрозділ криміналістичної техніки (а відповідно, й кожний окремих вид експертизи, заснований на знаннях галузей криміналістичної техніки) являє собою фактично окрему галузь знань. Наприклад, знання трасології, балістики, вибухотехніки, фоноскопії, габітології, одорології за своєю природою різні, як і предмет, об'єкти та методики відповідних експертиз. З розвитком науки знання в окремих її галузях розширюються, стають більш диференційованими. Тому, на нашу думку, не можна чітко визначити, що є класом, родом або видом експертиз. Криміналістичні експертизи як клас на сьогодні існувати не можуть. Приєднуємось до думки О.Р. Росинської, що «оскільки комплексування та взаємне проникнення знань закономірно призводить до стирання меж між криміналістичними та некриміналістичними експертизами, інтеграції різних родів і видів судових експертиз, напрошується висновок щодо єдиної природи судової експертизи» [4, с.

В даних тезах запропоновані деякі з напрямів класифікації зобов'язань, які дозволяють охопити широке коло видів шкоди, що дасть можливість проводити подальші розробки методичних підходів для розрахунку окремих класифікаційних одиниць збитку. Підсумовуючи дану роботу, можна сказати, що визначення збитків є неоднозначним питанням і вимагає подальшого вивчення в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України 2 грудня 2010 року №2755-VI (зі змінами і доповненнями).
2. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994р. №4038-VII (зі змінами і доповненнями).
3. Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року №1404-VIII (зі змінами і доповненнями).
4. П(С)БО 10 – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Мінфіну України від 08.10.99 р. №237.

Пиріг І.В.

МІСЦЕ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ЗАГАЛЬНІЙ КЛАСИФІКАЦІЇ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Основним з видів експертиз в залежності від галузі спеціальних знань є криміналістичні експертизи. Думки вчених-криміналістів з приводу віднесення тих чи інших експертиз до цього класу розділились. Багато років, наприклад, триває дискусія щодо віднесення експертизи матеріалів речовин та виробів до криміналістичної [1, с. 303-319]. Невизначеним залишається і віднесення до криміналістичних нових видів експертиз: вибухотехнічної, фоноскопичної, фонетичної, комп'ютерно-технічної, одорологічної та інших. Окремі вчені знаходять вихід з цієї невизначеності, поділяючи криміналістичні експертизи на два роди: традиційні (дактилоскопічна, трасологічна, холодної зброї, балістична, технічна експертиза документів, почеркознавча, портретна) та нетрадиційні, до яких відносять експертизу матеріалів речовин та виробів, вибухотехнічну, фоноскопичну, фонетичну, одорологічну та ін.

Як зазначає Н.І. Клименко, українські вчені виділяють 16 класів експертиз: криміналістичні, економічні, товарознавчі, інженерно-технічні, інженерно-технологічні, фармацевтичні і фармакологічні, експертизи харчових продуктів, ґрунтознавчі, біологічні, екологічні, ветеринарні, медичні, психологічні, психіатричні, мистецтвознавчі, експертизи інтелектуальної власності. Криміналістичні експертизи включають три роди: 1) традиційні: почеркознавчу та авторознавчу, технічну експертизу документів, трасологічну, балістичну, холодної зброї, портретну, вибухотехнічну; 2) нетрадиційні: фототехнічну; відеофонографічну,

Штучні елементи й ознаки зовнішності виникають у результаті свідомих (застосування косметичних засобів) або таких, що не залежать від людини, змін її зовнішності (хірургічні операції, травми тощо). Наприклад, штучними елементами будуть родимки, накладні вії, волосся (у вигляді перуки), а їх ознаками будуть навмисно змінені природні елементи зовнішності – колір волосся, шкіри обличчя, губ.

Патологічні елементи – це вроджені і набуті порушення нормальної будови елементів зовнішніх внаслідок захворювання або травми. Патологічною ознакою зовнішності буде й відсутність необхідного елемента в зовнішньому вигляді людини – втрата руки, пальця, ока, вушної раковини [1, с. 430].

Виходячи зі сказаного вище, можна зробити висновок, що зовнішній вигляд людини являє собою систему елементів, яка виділяється при її візуальному вивченні. Отже, він складається з окремих частин (елементів) – характерних індивідуальних ознак (помітних характеристик зовнішності людини), які уможливають відрізнити людину одну від одної. Елемент зовнішності – це будь-яка виділена в процесі спостереження, вивчення частина зовнішнього вигляду людини.

Протягом століття цій темі було присвячено доволі багато уваги, проведено значне наукове дослідження вченими, такими як: П.П. Цветкова, Р.Гейндль, С. Оттоленгі, В.А. Снетковим та іншими. Зокрема, були розроблені різні класифікації елементів та ознак зовнішності людини, конкретизували поняття «Зовнішність людини».

Таким чином, підводячи підсумок варто наголосити, що дана тема є різноманітною та актуальною, і потребує нового погляду на розкриття цього питання, виходячи з досягнення криміналістики та судової експертизи та особливостей сьогодення.

Список використаних джерел

1. Аверьянова Т.В. Криминалистика. Учеб. 3-е изд., перераб. и доп. / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкина, Ю.Г. Корухов. – М: Норма, 2008. – 944 с.
2. Белкин Р.С. Криминалистика: Учебник / Р.С. Белкин. – М.: Норма, 2007. – 990 с.
3. Крылов И.Ф. Криминалистика Учеб. / И.Ф. Крылов. – Л., 1976. – 265 с.
4. Снетков В.А. Габитоскопия / В.А. Снетков. – М., 1979. – 183 с.
5. Цветков П.П. О криминалистическом исследовании внешнего вида человека / П.П. Цветков. – М.: Правоведение, 1972. – 125 с.
6. Шнейкерт Г. Введение в уголовную технику / Г. Шнейкерт. – М., 1926. – 376 с.
7. Шнейкерт Г. Учение о приметах для опознания / Г. Шнейкерт. – М., 1925. – 148 с.

Кравчук О.В., Басюк М.В.

ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ МАЛОІНФОРМАТИВНИХ ПІДПИСІВ ВИКОНАНИХ У БЕЗЛІТЕРНІЙ ТРАНСКРИПЦІЇ

У судово-експертній діяльності постійно виникають проблеми, пов'язані з дослідженням малоінформативних підписів, виконаних у безлітерній транскрипції. Існує низка наукових думок щодо дослідження малоінформативних підписів, виконаних у безлітерній транскрипції, проте, комплексні шляхи вирішення цих проблем у їх змісті відсутні. Отже, постає наукова проблема щодо дослідження малоінформативних підписів, виконаних у безлітерній транскрипції, шляхи до розв'язання якої необхідно знайти шляхом порівняння наукових думок та матеріалів практики, що регулює судову експертизу з цього питання.

Вчені виділяють три етапи формування підпису, що відбувається під час формування підпису у шкільні роки. В цей час як раз формується письмово-рухова навичка; відбувається під час навчання в технікумах, коледжах, університетах; під час трудової діяльності [1, с. 20].

Підпис характеризується загальними та індивідуальними (окремими) ознаками. Більш детально розглянемо таку загальну ознаку підпису як транскрипція. Саме транскрипція означає якісний і кількісний склад літер та штрихів, які містить підпис конкретної особи, послідовність їх нанесення [2, с. 16].

Транскрипція може бути літерною, безлітерною і змішаною: у літерній транскрипції підпис виконується лише шляхом написання літер; у безлітерній транскрипції підпис виконується лише безлітерними штрихами, розчерком; у змішаній транскрипції підпис містить як літери, так і безлітерні штрихи.

Виходячи з сучасної судово-експертної практики, найчастіше зустрічаються підписи зі змішаною або безлітерною транскрипцією. Якщо розглядати практику експертів-почеркознавців 20-30 річної давнини, то виявиться, що переважатимуть підписи виконані у літерній транскрипції.

Через те, що кількість підписів, виконаних у безлітерній транскрипції, істотно зросла, з'явилися певні складнощі в роботі криміналістів, які спеціалізуються на проведенні судових почеркознавчих експертиз, пов'язаних із вирішенням ідентифікаційних завдань.

В разі вирішення ідентифікаційної задачі при проведенні почеркознавчої експертизи експерт детально вивчає досліджуваний об'єкт (напр. підпис), встановлює ряд загальних ознак, які характерні для цього підпису (транскрипція, загальний вигляд, виробленість та координація рухів, переважаюча форма та напрямок рухів, темп, зв'язність...), а потім розпочинає до порівняльне дослідження.

Під час детального дослідження підпису, виконаного у безлітерній транскрипції вкрай простими рухами, у якому відобразилась мала кількість графічного матеріалу, буває досить складно диференціювати ту

боржника.

Згідно зі ст. 256 Цивільного кодексу України позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу. Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки (ч. 1 ст. 257 ЦКУ). Відповідно, сплив позовної давності є підставою для відмови у позові, а заборгованість відноситься до категорії «безнадійної». Відповідно, товари чи послуги, які отримані платником та не оплачені протягом терміну позовної давності, вважаються безоплатно отриманими, право на податковий кредит щодо таких товарів/послуг у платника ПДВ відсутнє, сума заборгованості, що не стягнута після закінчення строку позовної давності, визнається безнадійною та класифікується як безповоротна фінансова допомога.

Щодо простроченої заборгованості фізичної або юридичної особи, непогашеної внаслідок недостатності майна зазначеної особи, така заборгованість визнається безнадійною за умови, що дії щодо примусового стягнення майна боржника не призвели до повного погашення заборгованості.

Умови і порядок виконання рішень судів та інших органів, що відповідно до закону підлягають примусовому виконанню у разі невиконання їх у добровільному порядку, регулює Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року №1404-VIII (далі – Закон №1404). Відповідно до пп. 2, 5 та 7 п. 1 ст. 37 Закону №1404 виконавчий документ, на підставі якого відкрито виконавче провадження повертається стягувачу у разі, якщо:

– у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернуто стягнення, а здійснені державним виконавцем відповідно до цього Закону заходи щодо розшуку такого майна виявилися безрезультатними;

– у результаті вжитих виконавцем заходів неможливо встановити особу боржника, з'ясувати місцезнаходження боржника – юридичної особи, місце проживання, перебування боржника – фізичної особи;

– боржник – фізична особа чи транспортні засоби боржника, розшук яких здійснювався поліцією, не виявлені протягом року з дня оголошення розшуку.

Таким чином, у разі недостатності майна боржника – фізичної або юридичної особи для повного погашення заборгованості визнання заборгованості безнадійною згідно зі ст. 14 Податкового кодексу можливе за умови, що дії з розшуку зареєстрованого за боржником майна виявилися безрезультатними, а інше майно у боржника – відсутнє, що підтверджується постановою державного виконавця про повернення виконавчого документа у порядку і на умовах, визначених Законом України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року №1404-VIII.

підприємстві формується дебіторська заборгованість, яка у разі несвоєчасного виконання зобов'язань (оплати товару або отримання попередньо оплаченого товару), відповідно до нормативних актів, які регулюють чинне законодавство, переходить до розряду сумнівної або безнадійної заборгованості.

При отриманні товару (робіт, послуг) або здійсненні передоплати у підприємства формується кредиторська заборгованість.

Достатньо розповсюджена практика, коли підприємство та його партнери не тільки не можуть вчасно виконати, а цілеспрямовано не виконують зобов'язання, внаслідок чого заборгованість, що виникла, перетворюється в безнадійну або сумнівну.

Оскільки, за своєю сутністю збитки – це втрата активів чи недоотримання належних доходів об'єктом контролю та/або державою, що сталися внаслідок порушення законодавства об'єктом контролю шляхом дій або бездіяльності його посадових (службових) осіб, надалі буде розглянута саме дебіторська заборгованість, як безповоротна втрата активів. За умови встановлення протиправних дій, ця втрата активів може бути визнана збитками.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», класифікація дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги здійснюється групуванням дебіторської заборгованості за строками її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Коефіцієнт сумнівності встановлюється підприємством, виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди. Коефіцієнт сумнівності, як правило, зростає зі збільшенням строків непогашення дебіторської заборгованості. Величина резерву сумнівних боргів визначається як сума добутків поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги відповідної групи та коефіцієнта сумнівності відповідної групи.

Сумнівна і безнадійна дебіторська заборгованість – це різні види заборгованості, що по-різному визнаються та обліковуються. Відрізняються вони ступенем впевненості щодо неможливості її погашення. Якщо сумнівна дебіторська заборгованість (сумнівний борг) – це коли тільки є ймовірність щодо його непогашення, то безнадійна – це коли підприємство впевнене, що зобов'язання взагалі не буде виконано або у неможливості примусового виконання зобов'язання у судовому порядку, з причини ліквідації боржника або закінчення строку позовної давності тощо.

Перелік ознак безнадійної заборгованості визначено пп. 14.1.11 ст. 14 Податкового кодексу, зокрема, безнадійною визнається заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності або ж прострочена заборгованість не погашена внаслідок недостатності майна

чи іншу загальну ознаку.

А при проведенні порівняльного дослідження шляхом співставлення двох простих підписів, які містять обмежену кількість графічного матеріалу, експерту не завжди вдається виявити характерний комплекс загальних та індивідуальних ознак, який був би достатнім для формування хоча б ймовірного висновку про особу-виконавця підпису.

При аналізі ситуації, яка склалася із дослідженнями підписів, виконаних у безлітерній транскрипції вкрай простими рухами, було встановлено, що протягом 2016 року судовими експертами Хмельницького НДЕКЦ МВС України, які спеціалізуються на проведенні почеркознавчих експертиз, було виконано 261 експертизу та досліджено 2354 об'єктів (підписи та рукописні тексти). З них більше 50 об'єктів – підписи, виконані у безлітерній транскрипції, які містять обмежену кількість графічного матеріалу.

У зв'язку з тим, що експерти-почеркознавці при дослідженні таких «простих» підписів, приходять до ймовірного висновку про особу-виконавця або до висновку про неможливість вирішення питання по суті, в інших учасників процесу можуть виникнути питання до експертів. Ініціатори експертиз не завжди у повній мірі обізнані щодо форм висновку, які складаються після проведення почеркознавчої експертизи.

Найчастіше злочини, пов'язані з підделкою підписів, вчиняють із використанням комп'ютерної техніки. На сучасному етапі розвитку технологій знайти принтер та надрукувати певний документ не є складним завданням. Для цього необхідно мати лише початкові базові знання оперування ПК та принтером. Основна маса працездатного населення держави вміє користуватись інтернетом і електронно-обчислювальними машинами – персональними комп'ютерами, планшетними комп'ютерами, смартфонами. А тому, точно знаючи прізвище, ініціали і посаду особи, від імені якої планується підделання, назву підприємства, установи, організації, можна надрукувати майже будь-який документ, який встановлює, змінює чи припиняє права та обов'язки на будь-який об'єкт правовідносин.

Виконавши підпис від імені особи у безлітерній транскрипції у вигляді простого розчерку або кількох безлітерних елементів, особа, яка підделує документ, фактично надає документові усіх необхідних реквізитів. У той самий час слідів свого впливу (виконання підпису) злочинець майже не залишає. Встановити виконавця малоінформативного підпису вкрай важко і не завжди виявляється можливим. Таким чином, притягнення до кримінальної відповідальності винного у підделці документу стає надзвичайно складним завданням.

На даний час в Україні співробітниками Експертної служби МВС розроблена та впроваджена «Кількісна автоматизована методика встановлення справжності малоінформативних підписів». Вона базується на використанні кількісного методу вивчення структурно-геометричних

характеристик у малоінформативному підписі [3, с. 6].

Вивчаючи практику посвідчення документів за допомогою підпису у вищих ланках органів державної влади, у представників іноземних держав, можна зробити висновок, що транскрипція підписів у них сильно вирізняється з-поміж інших осіб. Як правило це літерна або змішана транскрипція, в якій зустрічаються всі або майже всі літери прізвища особи. Тут можна пригадати про перший етап формування підпису, а саме – шкільний етап. Але в цьому випадку особи, що підписують той чи інший документ – дорослі люди з цілком сформованою письмово-руховою навичкою, а тому їх підписи якісно відрізняються від несформованих підписів цілим рядом загальних ознак.

Надання зразків підпису – обов'язкова процедура, яка запроваджена для здійснення контролю за документообігом. Наприклад вивчаючи досвід США, представники Конгресу (конгресмени) виконують свої підписи у літерній транскрипції, в підписах зустрічаються майже всі літери імені та прізвища особи, яка ставить підпис. У такому підписі відображається максимально можлива кількість графічного матеріалу, яка може відобразитись у підписі. Досліджуючи певний об'ємний підпис можна прослідкувати та диференціювати велику кількість загальних та індивідуальних ознак почерку особи виконавця і, в подальшому, успішно порівняти його зі зразками.

Підписанню документів потрібно приділяти більше уваги. Сотні тисяч людей щодня підписують різного роду накази, договори, свідоцтва, довіреності, заповіти тощо. Але мало хто приділяє увагу своєму підпису у документі, вважаючи цю процедуру несуттєвою формальністю. Саме спираючись на підпис уповноваженої особи в документі, буде вирішуватись питання стосовно виконавця всього документу, відповідального за настання чи ненастання юридичних наслідків виходячи з тексту документу. Тому, для зменшення ризику підробки того чи іншого документу нами пропонується виконувати підписи у вигляді написання свого імені і прізвища, або тільки прізвища, простіше кажучи – у літерній транскрипції. Або навпроти свого підпису додаткового власноручно дописувати свої прізвище та ім'я. На сьогоднішній день в Україні така практика широко застосовується нотаріусами при складанні договорів дарування, купівлі-продажу, заповітів, довіреностей.

Отже, враховуючи існуючу проблему дослідження малоінформативних підписів, необхідно: розширити коло документів, які будуть захищені інформативними підписами з метою унеможливлення подальшої їх підробки; рекомендувати усім особам, що підписують організаційно-розпорядчі, адміністративні, фінансові, інші важливі документи, приділяти увагу своєму підпису і виконувати його у літерній транскрипції, бажано шляхом написання власного прізвища або ім'я та прізвища.

балансову вартість акцій можна визначити за даними фінансової звітності лише станом на відповідну звітну дату.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року №435-IV.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 №996-XIV.
3. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене Постановою НБУ від 30.12.1998 № 566.
4. Положення про організацію операційної діяльності в банках України, затверджене постановою Правління Національного банку України від 18.06.2003 року № 254.
5. Методичні рекомендації щодо визначення вартості чистих активів акціонерних товариств, схвалених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17.11.2004р. №485.
6. Банківська система в 2017 році: прогнози НБУ <http://finbalance.com.ua/news/Bankivska-sistema-v-2017-rotsi-prohnozi-NBU>
7. НБУ: із 58 перевірених банків лише 27 не порушили вимоги щодо інсайдерських кредитів <http://finbalance.com.ua/news/NBU-iz-58-perevirenikh-bankiv-lishe-27-ne-porushili-normativ-shchodo-insayderskikh-kreditiv>

Переїмивок Т.А., Полєнніков М.О.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЯКА ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ЕКСПЕРТАМИ-ЕКОНОМІСТАМИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРТИЗ ЩОДО ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗМІРУ ЗБИТКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Як свідчить практика судово-економічної експертизи, питання щодо обґрунтування розміру збитків в результаті неправомірних дій посадових осіб суб'єктів господарювання є одним із найбільш актуальних. Згідно із внесеними Законом України від 13.05.2014 р. №1261-VII доповненнями статті 242 КПК України, слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо визначення розміру матеріальних збитків. Таким чином, кількість економічних експертиз, пов'язаних із вирішенням питань обґрунтування розміру збитків значно зросла.

У ст. 509 Цивільного кодексу України наводиться термін «зобов'язання» – «правовідносини, коли одна сторона (боржник) зобов'язана здійснити в інтересах другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його зобов'язання».

При придбанні товару (робіт, послуг) або отриманні авансу на

здійснюються між банківською установою та підприємствами з ознаками фіктивності.

При дослідженні операцій, об'єктом купівлі-продажу яких є «сміттєві» цінні папери – акції можливо застосовувати дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства – емітента акцій.

Зокрема, за даними бухгалтерського обліку і фінансової звітності можливо визначити балансову вартість акцій. Балансова вартість акції вираховується як частка від ділення вартості чистих активів компанії на кількість розміщених акцій. Чистими активами компанії називають активи за вирахуванням зобов'язань, тобто активи, що придбані за власні кошти компанії.

У момент створення акціонерного товариства балансова вартість акції збігається з номінальною, оскільки власним капіталом товариства є статутний капітал. Надалі власний капітал збільшується за рахунок формування резервного капіталу, нерозподіленого прибутку та ін. Відповідно збільшується і балансова вартість акцій. Отже, балансова вартість акції відображає частку чистих активів або частку власного капіталу компанії, що припадають на одну акцію. Балансова вартість акції є відображенням балансової оцінки власного капіталу компанії. Балансова оцінка власного капіталу дорівнює балансовій вартості акції, помноженій на кількість розміщених акцій, або дорівнює різниці між активами компанії та її зобов'язаннями.

Згідно з п. 1 Методичних рекомендацій щодо визначення вартості чистих активів акціонерних товариств, схвалених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17.11.2004р. №485, під вартістю чистих активів акціонерного товариства розуміється величина, яка визначається шляхом вирахування із суми активів, прийнятих до розрахунку, суми його зобов'язань, прийнятих до розрахунку [5].

Для визначення вартості чистих активів складається розрахунок за даними фінансової звітності відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку: 2 «Баланс», затвердженого наказом Міністерства фінансів України 31.03.1999р. №87 зі змінами та доповненнями, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 21.06.1999р. №396/3689, 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013р. №73, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28.02.2013 р. за №336/22868.

Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Проміжна звітність складається щоквартально наростаючим підсумком з початку звітного року в складі балансу та звіту про фінансові результати. Баланс підприємства складається станом на кінець останнього дня кварталу (року) (п. 1 ст. 13 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 №996-XIV) [2]. Тому,

Список використаних джерел

1. Судово-почеркознавча експертиза: під редакцією Меленевської З.С., Свободи Є.Ю., Шаботенка А.І. / Укр. центр духовної культури. – К., 2007 – 280 с.

2. Методика дослідження підписів: [упорядкув.: З.С. Меленевська, К.М. Ковальов, Н.Г. Шпакович] / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2009 – 21 с.

3. Мельник Д.В. Кількісна автоматизована методика встановлення справжності (несправжності) малоінформативних підписів / Д.В. Мельник. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2012 – 31 с.

Крижна В.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Теорія доказування знаходиться на межі наук процесуального права та криміналістики, кожна з яких вивчає її з своєї позиції. Тому комплексний підхід до її сприйняття, зумовлює системний аналіз їх міждисциплінарних зв'язків, що відображає об'єктивну інтеграцію наукових знань сучасної юридичної науки. Вважаємо, що традиційні процесуальні питання теорії доказування (поняття доказування, стадії цього процесу, предмет, межі, засоби, суб'єкти тощо) повинні розглядатися в сукупності з логічними та психологічними основами, іншими аспектами тактики доказування, та інформаційними процесами, які їх супроводжують. Це зумовлює доцільність дослідження процесу доказування з точки експертної діяльності у кримінальному провадженні.

Пошуки і виявлення носія інформації – перший етап процесу збирання доказів, оскільки отримати необхідні дані неможливо, не знайшовши їхніх джерел. Збирання доказів, як практична діяльність, складається з таких процедур: пошуку джерела інформації, який характеризує подію кримінального правопорушення. Такими є ідеальні та матеріальні сліди відображення. До перших відносять сліди, що залишилися в пам'яті людей (потерпілих, свідків, підозрюваних, обвинувачених). Другими є матеріальні об'єкти, виявлені, зафіксовані, вилучені під час проведення слідчих (розшукових дій) та досліджені шляхом призначення і проведення судових експертиз. Це можуть бути як: тверді, сипучі, рідинні та газоподібні тіла. Дактилологічні та трасологічні сліди людини, внаслідок застосування технічних засобів і тактичних прийомів в ході реалізації слідчої дії. Трасологічні сліди відображення залишені на зброї і боеприпасах, знаряддях та інструментах тощо, виявлені й зафіксовані у доступній формі для його сприйняття суб'єктами доказування. Окремою формою є вилучення джерела інформації з матеріального середовища та його процесуальна фіксація у протоколі слідчої дії. В тому числі зберігання джерела інформації, вжиття заходів щодо використання необхідних технічних засобів для створення штучних умов, за яких

усуваються природні фактори, здатні руйнувати структуру матеріального джерела відображення. Збирання доказів здійснюватися і в результаті надання даних в орган досудового розслідування чи до суду: підозрюваним, обвинуваченим, його захисником (адвокатом), а також потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем та їх представниками тощо [1].

Ключове місце щодо збирання доказів у справі кримінального провадження належить криміналістичній техніці, яка за допомогою своїх способів, методів, прийомів дослідження значно розширює пізнавальні процеси доказування. Науково-технічні засоби та її методологічні підходи використовуються не лише для виявлення, вилучення та дослідження речових доказів, але й для матеріально фіксованого відображення ходу та результатів проведення судового провадження. Їх здобутки застосовують для підсилення наочності результатів фіксації, що сприяє здійсненню умов гласності та безпосередності в судовому процесі. Кожний суб'єкт криміналістичної діяльності в судовому розгляді може її технічно забезпечити лише у межах своєї компетенції. Якщо суд і спеціаліст, здебільшого, користуються засобами і методами, які призначені для виявлення, фіксації та демонстрації криміналістичної інформації (фото та відеозапис), то дослідження інформації у вузькому розумінні належить, головним чином, до компетенції експерта, у розпорядженні якого є засоби і методи судово-дослідницької фотографії, виміральної техніки (мікрометри, кутометри, фотометри та ін.), оптичні прилади (мікроскопи), аналітичні люмінесцентні лампи, апаратура для спектрального аналізу (емісійного, рентгенівського, спектрофотометричного), хроматографії, рефрактометрії, інших фізичних, хімічних та фізико-хімічних досліджень криміналістичних об'єктів, а також методів інструментальної детекції психофізіологічних досліджень та ін. [2].

Відмінність криміналістичної фіксації від звичайної процесуальної, полягає в тому, що вона закріплюється разом з додаванням до протоколу слідчої дії наглядними матеріалами, які в сукупності становлять доказовий характер для досудового розслідування. А з позиції судового розгляду справи, значення такої фіксації полягає в тому, що доказування являє собою не лише пізнання, але й закріплення та передачу інформації відповідному адресатові. Тому, судове доказування являє собою єдиний процес, який має дві сторони: криміналістичну та процесуально-посвідчувальну. Закріплення фактичних обставин перетворює їх в судові докази лише при додержанні судом процесуальної форми.

Зазначимо певні напрями, які повинні сприяти підвищенню ефективності криміналістичного процесу доказування досудового розслідування, а саме:

– вивчення потреб практики процесу доказування в криміналістичних знаннях, криміналістичній освіті, криміналістичній техніці;

прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним [1].

Частиною 1 статті 203 ЦКУ визначено, що зміст правочину не може суперечити ЦКУ, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним (частина 5 ст. 203 ЦКУ) [1].

Відповідно до статті 215 ЦКУ підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1 та 5 статті 203 ЦКУ [1].

Недійсні правочини можуть бути оспорювані або нікчемні. Різниця між ними полягає у тому, що оспорюваний правочин є недійсним в силу визнання його судом, а нікчемний – в силу припису закону. У цьому випадку визнання такого правочину недійсним судом не вимагається (ст. 215 ЦКУ) [1].

Виходячи з вищевикладеного, завдання судово-економічної експертизи в досудовому розслідуванні легалізації (відмивання) доходів за допомогою видачі банківськими установами кредитів підприємствам з ознаками фіктивності полягає у документальному підтвердженні обсягів сумнівних проведених кредитних операцій.

Документальним підтвердженням виконання сторонами правочину є належним чином оформлені первинні документи. Відповідно до статті 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 №996-XIV та пп. 2.1.1 п. 2.1 ст.2 Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, яке затверджене Постановою НБУ від 30.12.1998 № 566 (далі – Положення №566), підставою для бухгалтерського обліку операцій банку є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій [2, 3].

Відповідно до пп. 2.1.2 п. 2.1 ст.2 Положення №566, інформація, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, систематизується на рахунках бухгалтерського обліку в регістрах синтетичного та аналітичного обліку шляхом подвійного запису їх на взаємопов'язаних рахунках бухгалтерського обліку [3].

Одним із документів аналітичного обліку є банківська виписка, яка містить дату, номер, короткий зміст операції і суми за дебетом і кредитом, а також залишки коштів на початок та кінець періоду.

Згідно з п. 5.6 Положення про організацію операційної діяльності в банках України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 18 червня 2003 року №254, виписки з особових рахунків клієнтів є підтвердженням виконаних за день операцій і призначаються для видачі або відсилання клієнту [3].

Отже, серед інших, банківська виписка по відповідному рахунку є одним із головних об'єктів дослідження кредитних операцій, що

Список використаних джерел

1. Наказ Генерального прокурора України №139 від 06.04.2016 року «Про затвердження положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань».

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90-91. – 19 травня.

3. Наказ Міністерства органів внутрішніх справ, Міністерства охорони здоров'я та Генеральної прокуратури України №1095/955/119 від 28.11.2012 року за №2106/22418 «Про затвердження порядку взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини».

Переймивок Т.А., Жолобецька М.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Банківська сфера є одним із визначальних елементів реалізації шахрайських схем з метою легалізації (відмивання) доходів, завдяки різноманітності фінансових послуг та інструментів.

Діагностичне обстеження протягом 2015-2016 років пройшли банки, які сукупно займають більше 98% активів сектору. Результати діагностики виявили неадекватне відображення банками реальної якості кредитного портфеля та визнання кредитних ризиків [6].

За даними НБУ, на 01 жовтня 2016 року значення нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями, пов'язаними з банком особами (має бути не більше 25%) в цілому по банківській системі становило 28,19%. Водночас банки у звітності здебільшого прямо не розкривають відповідні значення «інсайдерського» нормативу. Частина фінансових установ, щоправда, зазначає обсяги кредитних операцій з пов'язаними особами, з яких випливає, що має місце порушення згаданого нормативу [7].

При цьому, основними інструментами, які використовуються в схемах розкрадання та легалізації коштів, отриманих внаслідок їх викрадання з банківських установ, є: «сміттєві» цінні папери (акції, векселі); боргові зобов'язання підприємств з ознаками фіктивності; переведення права вимоги.

Найпоширеніші способи розкрадання коштів банківських установ: видача банківськими установами кредитів позичальникам афілійованим із власниками банківських установ; видача банківськими установами кредитів підприємствам з ознаками фіктивності.

Відповідно до ст. 204 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 року №435-IV (далі – ЦКУ) правочин є правомірним, якщо його недійсність

– розроблення відповідно до виявлених потреб конкретних засобів криміналістичного забезпечення процесу доказування;

– експериментальна перевірка здійснених розробок та заходів;

– попередня оцінка результатів з позицій їх відповідності меті та умовам кримінально-процесуальної діяльності;

– інформування адресатів про новинки, що пропонуються та впровадження в діяльність правоохоронних органів;

– безпосередня перевірка практикою впроваджених новинок;

– збір і узагальнення даних про результати застосування і дієвість рекомендацій, що використовуються, з метою встановлення їх характеру.

На підставі викладеного доходимо висновку, що криміналістичний процес доказування в кримінальному процесі можна визначити, як самостійну, ефективну, специфічну діяльність відповідних суб'єктів в розслідуванні конкретного кримінального правопорушення. А також створення необхідних умов для отримання важливих інформаційних даних кримінальному провадженню, шляхом застосування криміналістичних знань та використання відповідних науково-технічних засобів, за допомогою яких забезпечується збирання, дослідження, перевірка та оцінка фактичних даних (доказів) і використання їх з метою встановлення істини в розслідуваному злочині. Саме через призму окреслених вище складових розкривається зміст ефективності криміналістичного процесу доказування. Її основу становить пізнавальна діяльність, змістовні і поглиблені криміналістичні знання, оптимальна криміналістична освіта та наявність сучасної криміналістичної техніки. Перелік зазначених критеріїв ефективності криміналістичного процесу доказування не є вичерпним. Однак їх аналіз достатній для висновку про те, що ефективність криміналістичного процесу доказування в кримінальному провадженні є значимим для кримінально-процесуальної діяльності, направленої на належне розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Костін М.І. Контрабанда. Доказування обставин вчинення злочину на досудовому слідстві / М.І. Костін : Монографія. – К.: ДІЯ, 2003. – 185 с.

2. Чучукало О.І. Процесуальне та криміналістичне забезпечення доказування на судових стадіях кримінального процесу України / О.І. Чучукало // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза – К., 2004 р.

Кріль А.В., Приходько Ю.П.

ІНФОРМУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ПРО ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ ТА ПРАВИЛА ПОВОДЖЕННЯ З НИМИ У РАЗІ ВИЯВЛЕННЯ

Виникнення надзвичайних ситуацій, спричинених вибухами, несе значну загрозу життю та здоров'ю людей, а також системам життєзабезпечення населення. Здебільшого причиною вибухів є порушення вимог безпеки під час поведження із легкозаймистими та вибуховими речовинами на об'єктах підвищеної небезпеки, в місцях масового перебування людей, адміністративних та житлових будинках тощо. У той же час існують загрози вибухів, спричинених терористичною діяльністю.

Слід пам'ятати, що при виявленні предметів підозрілого характеру лише безумовне виконання заходів безпеки є гарантом того, що не станеться випадку каліцтва чи загибелі.

Типовою зброєю терористів є використання замаскованих вибухових пристроїв. Вони можуть бути споряджені годинниковим механізмом та сягати малих розмірів, що дає можливість замаскувати їх навіть у дрібні побутові предмети. Тому не варто приймати від сторонніх осіб подарунків, квітів, поштових посилянь. Користуючись громадським транспортом, не погоджуватись на пропозиції супроводжувати речі невідомої особи (у тому числі провідників, стюардів, контролерів).

Пильність громадян може запобігти численним жертвам від спрацювання вибухового пристрою у місцях масового скупчення людей.

До ознак підозрілих предметів, що можуть бути вибуховими пристроями можна віднести:

- дроти, що виходять з невідомого предмета, антени, лампочки, хід годинника, що прослуховується;
- залишені предмети побутового призначення (валізи, сумки, гаманці, дитячі іграшки, ручні ліхтарики, парасольки тощо);
- предмети, що знаходяться в непризначених для цього місцях (наприклад, дитяча іграшка у вестибюлі вокзалу);
- предмети з прикріпленими до них мобільними телефонами, радіостанціями, акумуляторами.

У разі отримання повідомлення про евакуацію необхідно зберігати спокій, чітко виконувати отримані інструкції та намагатись уникнути скупчень людей.

Завдяки умілим та чітким діям під час виникнення вищезазначених ситуацій можна запобігти зайвим жертвам та надати можливість спеціальним підрозділам виконувати завдання щодо запобігання та реагування на надзвичайні ситуації.

Для знешкодження вибухових пристроїв або ж надзвичайних ситуацій, які були спричинені ними дається пояснення статutom дій у надзвичайних ситуаціях. Статут дій у надзвичайних ситуаціях визначає

Таким чином, з моменту надходження до правоохоронного органу повідомлення про смерть людини (за відсутності видимих ознак насильницької її смерті чи підозри на таку), вищевказаним міжвідомчим наказом для складання слідчим Висновку та його затвердження начальником підрозділу Національної поліції передбачено сім діб.

На жаль, на практиці існують випадки, коли працівники бюро судово-медичної експертизи (щодо трупів без ознак насильницької смерті) не надсилають своєчасно (в межах 4 діб) до правоохоронного органу завірену копію лікарського свідоцтва (фельдшерської довідки) про смерть такої особи. У цьому випадку, слідчий бере до уваги лікарське свідоцтво або фельдшерську довідку про смерть (щодо попередньої її причини), які ще не завірені судово-медичним експертом. І, якщо на початковому етапі, під час проведення огляду трупа не було виявлено насильницьких причин смерті, то слідчі, приймаючи рішення про закриття кримінального провадження відповідно до пунктів 1 або 2 ч. 1 ст. 284 КПК України, беруть до уваги саме вказані матеріали.

Втім, таке свідоцтво (довідка) навіть якщо завірене судово-медичним експертом, не має дослідницької складової, у тому числі і щодо внутрішніх органів трупа, а лікар (фельдшер), який їх склав, як і судово-медичний експерт, який ці документи завірив, не попереджається про кримінальну відповідальність за надання неправдивих відомостей. І тому, таке свідоцтво (довідка) не може вважатися доказом належним, достатнім та допустимим. Більш того, з положень КПК чітко випливає, що саме висновок судово-медичної експертизи про встановлення причини смерті має відповідну юридичну силу, оскільки при дотриманні всіх умов її проведення та складання експертного висновку висновок експерта вважається належним, достатнім та допустимим доказом.

На жаль, положення КПК щодо початкового етапу розслідування не регламентують, якими документами (свідоцтвом, довідкою про смерть, висновком експерта) повинен керуватись слідчий, приймаючи правильне та об'єктивне рішення за фактом смерті особи. Водночас, чітко прописано, що слідчий несе відповідальність за своєчасність проведення процесуальних дій. І оскільки вказаним Порядком з моменту надходження повідомлення про смерть людини і до моменту складання Висновку та його затвердження начальником ОВС для слідчого передбачено сім діб, останній, на свій розсуд, на підставі свідоцтва (довідки) про смерть і складеного ним Висновку, затвердженого керівником ОВС, має право закрити провадження на підставі відсутності події або складу злочину згідно з п. 1 або 2 ч. 1 ст. 284 КПК України. Між тим, є ризик, що вказане рішення не завжди буде відповідати вимогам всебічності та об'єктивності, а відповідно завуальований злочин залишиться не розкритим, а злочинець, який його вчинив, не покараним.

понад 60 років, які померли за місцем їх проживання, за відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку. У всіх інших випадках при надходженні до правоохоронного органу повідомлення про виявлення трупу людини: 1) з ознаками насильницької смерті, або підозри на таку; 2) смерть якої настала поза місцем її проживання; 3) особу якої не встановлено; 4) віком до 60 років, яка померла за місцем проживання, за відсутності диспансерного спостереження за ним, трупи вказаних категорій людей обов'язково направляють для проведення судово-медичної експертизи.

Під час патологоанатомічного розтину особи, смерть якої настала поза межами закладу охорони здоров'я, або коли лікарське свідоцтво про смерть (фельдшерська довідка про смерть) було видано без патологоанатомічного розтину трупа, лікар (фельдшер) упродовж трьох діб з моменту констатації факту смерті особи надсилає копію лікарського свідоцтва про смерть (фельдшерської довідки про смерть), завірену печаткою свого закладу охорони здоров'я. На підставі вказаних свідоцтва (довідки) про смерть, працівником органу досудового розслідування складається Висновок щодо ненасильницької смерті людини за місцем проживання за формою згідно з додатком до вказаного Порядку [3].

У разі ж смерті людини за місцем її проживання без ознак насильницької смерті або підозри на таку на місце події обов'язково виїжджає лікар або фельдшер закладу охорони здоров'я, який констатує факт смерті, проводить зовнішній огляд трупа, за результатами якого інформує орган досудового розслідування і адміністрацію цього закладу охорони здоров'я про можливість встановлення причини смерті без патологоанатомічного розтину та видає лікарське свідоцтво (фельдшерську довідку) про смерть.

У всіх інших вищезазначених випадках лікарі судово-медичні експерти обов'язково виїжджають на місце події разом із слідчо-оперативною групою, з метою зовнішнього огляду трупа відповідно до положень ст. 238 КПК України.

У пункті 4 Порядку вказується, що працівники бюро судово-медичної експертизи проводять розтин трупа впродовж доби з моменту його надходження до бюро судово-медичної експертизи і надсилають протягом трьох діб слідчому або прокурору, який направив труп для проведення експертизи, завірену копію лікарського свідоцтва про смерть.

Не пізніше семи днів з моменту надходження до органу досудового розслідування повідомлення про виявлення трупа людини, за результатами його зовнішнього огляду та після з'ясування обставин смерті при відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку складається Висновок, до якого додаються фотознімки трупа та місця його виявлення. Вказаний Висновок в обов'язковому порядку погоджується з керівником слідчого підрозділу і керівником структурного підрозділу.

основи організації та проведення аварійно-рятувальними формуваннями Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій самостійно, а також у взаємодії з іншими підрозділами сил цивільного захисту.

Отже, у разі виявлення вибухонебезпечних предметів або речей, за зовнішніми ознаками схожих на них, необхідно:

- негайно попередити про підозрілий предмет осіб, які знаходяться поруч, та відійти на максимальну відстань (не менше 100 метрів);

- терміново сповістити про знахідку на спецлінію «102» (повідомлення робити не поспішаючи, чітко, із зазначенням точної адреси або орієнтира місця знаходження небезпечного предмету);

- позначити місце перебування предмета, а по можливості огородити його (для огорожі можна використовувати різні підручні матеріали: дошки, жердини, гілки, мотузки, шматки тканини тощо);

- на безпечній відстані очікувати представників Національної поліції, Державної служби з Надзвичайних ситуацій, при цьому здійснюючи заходи щодо недопущення до небезпечної зони сторонніх осіб.

Категорично забороняється:

- торкатися підозрілого предмета, намагатися його підняти, змінити місце положення чи розібрати;

- курити та використовувати відкритий вогонь поблизу;

- залишати без нагляду місце, де виявлено підозрілий предмет.

Тому, з метою профілактики, керівниками підрозділів служби цивільного захисту, підприємств, установ і організацій під час проведення занять з персоналом необхідно надавати інформацію щодо поведінки при виявленні підозрілих предметів у місцях масового перебування людей, громадському транспорті, підприємствах, установах, організаціях тощо.

Кужільна А.Б., Федчишина В.В.

ДОКТРИНАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Термін «криміналістичне забезпечення» на відміну від терміну «криміналістика» є відносно новим у теорії науки криміналістики.

Якісне криміналістичне забезпечення правозахисної діяльності в Україні обумовлено тим, що останнім часом стан криміногенної ситуації в країні характеризується певним загостренням. Відмічається суттєве збільшення кількості зареєстрованих тяжких та особливо тяжких злочинів при помітному зниженні рівня їх розкриття [1, 2].

Проте, криміналістика – це наука про закономірності злочинної діяльності та її відображення у джерелах інформації, які є основою для

розроблення засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінювання та використання доказів з метою розкриття, розслідування, судового розгляду і запобігання злочинам [2, 868]. Криміналістичне забезпечення кримінального провадження є актуальним для дослідження, адже сьогодні спостерігається більш інтенсивний вплив науково-технічного прогресу на вдосконалення методів і засобів злочинної діяльності, що зумовлює необхідність забезпечення належною технікою правоохоронні органи України з використанням кращих досягнень науки і техніки, прогресивного вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Аналіз наукової літератури свідчить, що поняття і різні аспекти криміналістичного забезпечення досудового розслідування досліджували у своїх працях вітчизняні вчені В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, І.В. Гора, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, І.І. Когутич, В.А. Колесник, В.О. Коновалова, В.В. Лисенко, Є.Д. Лук'янчиков, О.В. Таран, В.Г. Хахановський, П.В. Цимбал, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, Б.В. Щур та інші.

Засоби, методи, прийоми роботи з доказами розробляє криміналістика, проте саме криміналістика сприяє розслідуванню злочинів. Йдеться про комплексну діяльність, яка враховує багато чинників та обставин, пов'язаних з наданням правоохоронним органам ефективних засобів розкриття та розслідування злочинів, а також запобігання їм. Оскільки криміналістика розробляє загальні підходи, принципи, узагальнюючі схеми для методики розслідування злочинів і надає слідчим потрібний практичний інструментарій, забезпечення доцільно розглядати як криміналістичне.

Досудове розслідування, як і будь-яка інша кримінальна процесуальна діяльність, повинне ґрунтуватися на певних основоположних засадах, які вказують на вектор розвитку кримінальної процесуальної політики держави. Вважаємо, що з урахуванням етапів досудового кримінального провадження і судового розгляду, потребує уточнення предметна сфера реалізації рекомендацій криміналістичної методики та зміст її окремих елементів. Методика має ефективно діяти від моменту внесення інформації про злочин до ЄРДР і поширюватися на всіх етапах досудового розслідування та судового розгляду, до ухвалення судом остаточного рішення.

Розглядаючи сутність криміналістичного забезпечення, варто зазначити, що дослідження повинно відбуватися в межах предмета науки криміналістики.

Сьогодні вчені обґрунтовують необхідність розширення меж предмета науки криміналістики. Як зазначає В.Г. Гончаренко, «...ми можемо... констатувати, що за понад столітній час свого існування криміналістика істотно переросла сферу розслідування злочинів і кримінального судочинства в цілому, спочатку проникаючи, а потім наповнюючи своїм

підмінює експертизу чи розтин трупа для визначення причини смерті та вирішення інших питань.

Нерідко слідчий проводить огляд трупа без лікаря. Це може призвести до небажаних наслідків і помилок. Судово-медичний експерт чи лікар будь-якого профілю при участі в огляді місця події перебуває в процесуальному статусі спеціаліста, але не як експерти, оскільки ніяка експертиза на місці події не проводиться. Спеціальні медичні знання лікаря сприятимуть більш якісному та результативному проведенню такої слідчої дії, як огляд. Як учасник слідчої дії лікар не складає будь-яких документів, що відображають його діяльність. Все, що здійснюється і виявлено на місці події фіксується слідчим у протоколі огляду. Лікар допомагає слідчому в його складанні, зокрема, при описі трупа, різних слідів. Після завершення огляду місця події та трупа з ознаками насильної смерті слідчий зобов'язаний винести постанову про призначення судово-медичної експертизи чи скласти направлення і поставити перед експертом конкретні питання для їх вирішення.

Окрім того, відповідно до відомчих нормативних актів, у разі підтвердження ознак насильницької смерті слідчий, який брав участь в огляді, негайно доповідає керівникові слідчого підрозділу і протягом 24 годин вносить відомості до ЄРДР уже з визначеною правовою кваліфікацією. Втім, у відведений законом термін (24 години) не завжди можливо переконатися в істинній причині смерті [1]. Особливо складно прийняти рішення у випадках смерті здорової з виду людини, якщо відсутні явні ознаки насильства. Чи навпаки, насильницька з першого погляду смерть насправді може мати природний характер (нешасний випадок чи самогубство).

Тільки після розтину та проведення судово-медичної експертизи можна констатувати, в наслідок яких чинників (інфаркт, інсульт, отруєння, порушення функцій деяких органів тощо) настала смерть. Лише за сукупності всіх зібраних даних, у тому числі результатів судово-медичних досліджень, можна з'ясувати не тільки характер смерті (вбивство, самогубство, нещасний випадок), а й відокремити види насильницької смерті: асфіксія, отруєння, дія температур тощо.

Отже, на момент виявлення трупу, причини смерті є «розмитими». У зв'язку з цим МВС України, МОЗ України та Генеральна прокуратура своїм спільним Наказом №1095/955/119 від 28 листопада 2012 р. за №2106/22418 затвердила «Порядок взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини» [3]. Цим нормативним документом встановлений вичерпний перелік випадків, коли судово-медичну експертизу не проводять: 1) якщо труп виявлено за місцем проживання за наявності диспансерного спостереження за хворим, при відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку; 2) виявлення трупів людей віком

інфраструктури, що може привести до несанкціонованого витоку інформації державної ваги, а в окремих випадках навіть завдавати шкоди національній безпеці.

Перспективним є впровадження методів визначення географічного походження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів рослинного походження з використанням ізотопного аналізу. Так на сучасному етапі боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів від експертів вимагається дати відповідь не лише на запитання про вид та кількість наркотичного засобу у вилученій речовині, а й про можливість встановлення його місця походження та методи отримання. Ця інформація надає оперативним підрозділам можливість встановлення географічного місця походження рослинної сировини, використаних прекурсорів та методів синтезу, надає можливість прослідкувати канали трафіку, дає прив'язку до певних підпільних лабораторій. Також вирішується питання встановлення ідентичності партії наркотичних засобів, що надає можливість прослідкувати шлях від їх синтезу до споживача. Зазначене завдання можливо вирішувати з використанням методу ізотопного аналізу та створення баз даних ґрунтів різних регіонів – «постачальників» наркосировини. Впровадження даного методу потребує значних коштів (співрозмірних з ДНК-аналізом) і, на нашу думку, його освоєння потребує об'єднання зусиль усіх зацікавлених відомств.

Незважаючи на розгляд на двох Координаційних радах з питань судово-експертного забезпечення проблемного питання щодо відсутності переліку отруйних речовин, який було затверджено постановою КМУ від 20.06.1995 №440 та скасованою постановою КМУ від 3.09.2014 №405 до теперішнього часу питання залишається неврегульованим. На даний час опрацьовується питання щодо створення міжвідомчої робочої групи для вирішення зазначеної проблеми.

Павлова Н.В.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ ПРИЙНЯТТІ СЛІДЧИМ РІШЕННЯ ЗА ФАКТОМ СМЕРТІ ОСОБИ

Згідно з п. 3 ст. 214 КПК України, єдиною слідчою дією, яку у невідкладних випадках можна проводити до внесення відомостей до ЄРДР, є огляд місця події (у тому числі огляд трупу) [2]. Прибувши на місце події, слідчий, за участю судово-медичного експерта, проводить зовнішній огляд трупа одночасно із оглядом місця події. Бажано, щоб в огляді місця події при наявності трупа брав участь саме судово-медичний експерт, а не просто лікар, оскільки практика доводить, що участь лікаря, який не є фахівцем в галузі судової медицини малоефективна. Зовнішній (первинний) огляд трупа людини є складовою частиною огляду місця події. Такий огляд з участю судово-медичного експерта або лікаря не

змістом різноманітні галузі суспільних відносин і таким чином створюючи аргументовані природничо-наукові та правові підстави для їхнього регулювання. Цей процес, безумовно, є закономірним, і можна без всяких застережень стверджувати, що сучасна криміналістика стала своєрідною наукою, через яку природничі та технічні досягнення трансформуються і використовуються для встановлення юридично значущих фактів. Вона вже давно вийшла за межі боротьби з правопорушеннями, і поширюється на всі суспільні відносини, що потребують конкретного ситуаційного правового регулювання» [3, с. 655].

Зміст базової криміналістичної методики складають комплекси упорядкованих методів, прийомів, засобів і рекомендацій типізованого характеру.

Підставами для створення таких комплексів є:

– характер завдань кримінального провадження, що вирішуються прокурором та іншими учасниками сторони обвинувачення в процесі досудового розслідування;

– необхідність обґрунтування та розроблення процесуальних і координаційних дій, які використовуються прокурором процесуальним керівником для вирішення цих завдань;

– характер участі в розкритті, розслідуванні та попередженні кримінальних правопорушень у визначених законом повноваженнях керівника прокуратури, прокурора–процесуального керівника, слідчого, оперативних підрозділів, експертів та інших спеціалістів, що потребує організації, узгодження і координації їхніх дій [3, 302-303].

Вважаємо, що діяльність з криміналістичного забезпечення кримінального провадження охоплює надзвичайно широке коло питань та потребує поглибленого дослідження. Криміналістичне забезпечення (техніко-криміналістичне та експертно-криміналістичне) можна розглядати як у науковому, так і у практичному значенні, а саме як створення наукового підґрунтя прийомів, засобів і методів, що застосовуються, і формування практичних рекомендацій щодо їх застосування.

Отже, єдність теорії і практики забезпечує ефективне досягання криміналістичного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Черней В.В. Вітальне слово // Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності: збірник матеріалів конференції / ред. кол. : Кобилянський О.Л., Комаринська Ю.Б. Свобода Є.Ю.; Київ ННІ №2 НАВС. Київ : Навчально-науковий інститут №2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. – 371с.

2. Правова доктрина України: у 5 т. Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / [В.Я. Тацій, В.І. Борисов,

В.С. Батиргареева та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова]. – Х.: Право, 2013. – Т. 5. – 1240 с.

3. Гончаренко В.Г. Право і криміналістика. Вибране / В.Г. Гончаренко. – К., 2011. – С. 653-658.

4. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3 т.: Криминалистические средства, приемы и рекомендации / Р.С. Белкин. – М.: Юристъ, 1997. – Т. 3. – 480 с.

Кузнецова Т.В.

ЩОДО ПРОБЛЕМ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ТА СУБ'ЄКТИВНОСТІ У ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВСТАНОВЛЕННЯ ОБСТАВИН ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Одним із найважливіших чинників ефективності досудового розслідування є його експертно-криміналістичне забезпечення. Спільна пізнавальна діяльність слідчого та експерта в багатьох випадках дає важливі результати для встановлення істини при розслідуванні злочинів. На процес пізнання експертом та слідчим об'єктивної дійсності у результаті досудового розслідування впливає низка факторів, в їх числі, характер взаємодії природи і об'єктів; рівень розвитку знань про них; психологічні якості експерта чи слідчого тощо.

Сутність встановлення обставин, пов'язаних з подією злочину, полягає у виявленні причинно-наслідкових зв'язків між слідами, предметами та процесами, що складають дану подію та правильній юридичній оцінці встановлених предметів та процесів. Установлення таких причинно-наслідкових зв'язків з успіхом вирішується розв'язанням завдань криміналістичної ідентифікації, діагностики, класифікації, ситуалогії.

Вирішення згаданих завдань за допомогою спеціальних знань експертів під час досудового розслідування сприяє його ефективності. Саме тому актуальним є питання мінімізації експертних помилок у висновках експертів.

Сам об'єкт дослідження, сліди, знайдені на місці події, властивості, якими володіє об'єкт дослідження – все це існує об'єктивно, тобто незалежно від людської свідомості, суб'єкту-людини, котра проводить експертне дослідження. Суб'єктивність починається з майстерності та уміння експертом повно і точно виявити та класифікувати ознаки, за якими потім встановити властивості об'єкта дослідження та дати його характеристику.

Як відомо, будь-яке ідентифікаційне експертне дослідження складається з кількох етапів: огляд об'єкта, роздільне дослідження, порівняльне дослідження, оцінка результатів. Може бути також етап експерименту. Суб'єктивність може виявлятися на кожному з них. А якщо вона проявиться на всіх етапах? До якого результату прийде експерт? Для

віздрів на місця подій в рамках експертного (техніко-криміналістичного) супроводження слідчих (розшукових) дій, а також участі в заходах ОСГ СБУ та в зоні проведення АТО.

Зважаючи на вищевикладене здійснюються заходи щодо підсилення затребуваних існуючих напрямів, а також започаткування нових перспективних напрямів досліджень.

Так зміцнене і продовжується підсилення напрямів, за якими зростає надходження завдань, а саме досліджень: вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу; вибухотехнічних та економічних; писемного мовлення; комп'ютерної техніки та програмних продуктів, телекомунікаційних систем; наркотичних речовин та прекурсорів; дослідження (лінгвістичні та технічні) диктора за фізичними параметрами усного мовлення.

Започатковуються (розширюються, трансформуються) перспективні напрями: судово-лінгвістична експертиза; товарознавча експертиза; експертиза спеціальних засобів негласного проникнення, негласного отримання і реєстрації інформації з телекомунікаційних мереж; експертиза металів і сплавів. Освоюються нові класи досліджуваних речовин в рамках експертизи спеціальних хімічних речовин та сильнодіючих і отруйних речовин, розширюється спектр досліджень в рамках комп'ютерно-технічної експертизи, телекомунікаційних систем та відео-, звукозапису. Опрацьовується питання впровадження в перспективі молекулярно-генетичних досліджень (ДНК-дактилоскопія).

Довідково: на початковій стадії передбачається використання методу ДНК(ядерної)-ідентифікації в рамках розшукових (слідчих) дій на стадіях досудового розслідування та судового розгляду, а також створення відповідної бази даних про об'єкти за підслідністю СБУ.

Окремо варто зупинитись на розвитку досліджень «специфічного» суспільно-небезпечного спеціального програмного забезпечення негласного отримання інформації (СПЗ НОІ). Так останнім часом під час досліджень мобільних телефонів, все частіше в них виявляються СПЗ НОІ, які дозволяють здійснювати віддалений контроль та управління телефоном через Інтернет-ресурс. Основними функціями таких програм є: відстеження SMS-повідомлень, відстеження телефонних дзвінків (із записом розмов), відстеження координат телефону за технологіями CellID/GPS, доступ до телефонного довідника, відстеження повідомлень в мережах WhatsApp, Facebook, Viber, відстеження переглянутих з телефону Web-сторінок, контроль акустики біля телефону (режим радіомікрофона), віддалене управління телефоном (керування функціями телефону, зокрема і перенаправлення інформації з мобільного терміналу на вказану IP-адресу), віддалена фотозйомка з телефону. Програмне забезпечення з подібними функціями зловмисники також намагаються впровадити і в корпоративні комп'ютерні мережі, у тому числі і на об'єктах критичної

збільшився у 14 разів, економічних – у 3,5 рази, вибухових речовин та продуктів пострілу – у 3 рази, балістичних – у 2,2 рази, дактилоскопічних – у 1,9 разів, почеркознавчих і ТЕД – у 1,8 разів, наркотичних речовин та прекурсорів – у 1,7 разів, отруйних та сильнодіючих речовин – у 1,6 разів, комп'ютерно-технічних – у 1,3 рази, фоноскопичних – у 1,2 рази. Одночасно за цей же період зменшилась кількість завдань за напрямами досліджень спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (СТЗ) та холодної зброї – у 1,3 рази. В цілому, загальна кількість виконаних експертних завдань за всіма видами досліджень у центрі збільшилась у 2015 по відношенню до 2014 на 28%, у 2016 по відношенню до 2015 – на 41%, а за два останні роки (2016/2014) – на 80%.

При цьому варто зазначити, що значно зросла трудомісткість виконуваних завдань – зростає кількість об'єктів в рамках окремо взятого завдання, а також кількість і складність вирішуваних питань, зокрема за напрямами досліджень спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (СТЗ), комп'ютерно-технічних, телекомунікаційних, фоноскопичних, вибухотехнічних і балістичних, хімічних, лінгвістичних, економічних досліджень. Зокрема, зростає питома частка робіт з дослідження комплексів негласного отримання інформації з каналів стільникового зв'язку GSM-, EDGT-, CDMA-, WCDMA-стандартів, з каналів широкопугового радіодоступу стандартів IEEE 802.11 (Wi-Fi) та IEEE 802.16 (Wi-Max), отримання персональних даних з банківських карток (скімери), проникнення до транспортних засобів (код-грабери), отримання інформації з ПЕОМ (кейлогери), негласного дистанційного керування роботою мобільних терміналів, GPS-трекерів, GSM-мікрофонів. Збільшується і частка завдань, в рамках яких потрібно досліджувати великі масиви інформації (в окремих роботах до 150 НЖМД ємністю більше 2÷4 ТБайт кожен). Частіше доводиться здійснювати експертне дослідження шкідливого програмного продукту (ШПЗ), аналізувати телекомунікаційні мережі різних стандартів, досліджувати продукти хімічних виробництв та сильнодіючі і отруйні речовини (згідно переліків 440 (відміненого) і 490 Постанови КМУ), які характеризуються широкою різноманітністю та різними властивостями (неорганічні, металоорганічні, біологічного походження), що потребує використання методик з різних прикладних галузей та застосування широкого спектру аналітичного обладнання. Аналіз експертної практики в останні декілька років свідчить про появу принципово нових видів досліджень, зокрема: комплексів з встановленим програмним забезпеченням, яке призначене для негласного отримання інформації; комплексів перехоплення інформації з каналів супутникового зв'язку; безпілотних літальних апаратів (БПЛА) різних класів; спеціальних засобів відмикання замикаючих пристроїв тощо.

Майже удвічі (у 1,8 разів) за два останні роки збільшилась кількість

того, щоб позбутись суб'єктивізму у дослідженні, його формалізують. Тобто створюють різні методики для певних видів досліджень, відповідей на певні питання. Чи сприяє це мінімізації експертних помилок? І так, і ні.

У типових класичних випадках експертних досліджень дотримання методики призводить до єдиного вірного результату. Але, зважаючи на стрімкий науково-технічний прогрес, злочини вчиняються все більш витонченими способами, за допомогою найсучасніших технічних засобів та технологій. Виявити і розпізнати сліди злочину стає все більш складним завданням, яке часто зовсім не можливо вирішити без допомоги спеціаліста/експерта. Не випадково законодавець надав експертам право самостійно визначати спосіб проведення експертизи, обирати певну методику, методи дослідження [1].

Під час виявлення та дослідження матеріальних та ідеальних слідів злочину у експертів можуть виникати логічні помилки, тобто неправильні зв'язки між самими думками, іншими словами неправильні думки. Їх умовно можна поділити на такі групи: помилки у поняттях; судженнях, умовиводах, доведеннях.

Здатність розрізнати розбіжності між правильними та неправильними думками залежить від об'єктивних та суб'єктивних факторів, що виявляються при вирішенні логічних завдань при виконанні дослідження.

До об'єктивних факторів, що ускладнюють процес практичного пізнання об'єктів, явищ та процесів можна віднести: окремі умови зовнішнього середовища на місці події (сніг, туман, шум, недостатнє освітлення тощо); протидію злочинця; недостатність часу, виділеного на дослідження як під час огляду місця події так і на виконання експертизи; неналежні умови роботи в кабінетах експертів; відсутність сучасної техніки; недостатній рівень підготовки експертів чи спеціалістів у певному регіоні; недостатність наданої експерту необхідної інформації для вирішення поставлених перед ним питань.

До суб'єктивних факторів, що впливають на логіку експертного дослідження, можна віднести індивідуальність процесів відчуття, сприйняття, уяви, уважності, пам'яті, мислення, а також психічні особливості (темперамент, характер) та стани (стрес, афект, настрій, фрустрація тощо) експерта; людський фактор – суперництво характерів, темпераментів, небажання знайти спільну мову у питаннях оформлення процесуальних документів (постанов, ухвал) про призначення експертизи, або письмових звернень потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження.

Крім цього, на об'єктивність експертного пізнання впливають висока міра відповідальності за кінцевий результат дослідження. Через емоції правильне може здатися неправильним, і навпаки. У зв'язку з цим, стосовно кожного експертного твердження або висловлювання можна говорити як про доказовість, так і про переконливість. Тобто довести

помилкове твердження не можна, але переконати людину в його істинності можна [2, с. 232].

Необхідно розрізняти: *експертні помилки, які виникають незалежно від самого експерта* (відсутність апробованої чи недосконалість існуючої експертної методики; застосування несправного або несертифікованого обладнання; використання морально застарілого програмного забезпечення тощо), *ненавмисні експертні помилки* (неповнота чи односторонність дослідження; поверхневе дослідження тощо, через дефекти або недостатню гостроту органів почуттів експерта: зору, слуху; неординарний психологічний стан експерта внаслідок хвороби, стресу; через підвищену сугестивність, зайву самовпевненість, прагнення проявити експертну ініціативу без достатніх на то підстав; через недоліки організації та планування експертного дослідження тощо) та *завідомо неправдивий висновок* – свідоме і цілеспрямоване ігнорування або замовчування при дослідженні суттєвих фактів і властивостей об'єкта експертизи, що може виявлятися у свідомо невірних діях при проведенні експертизи; навмисно неправильному виборі та застосуванні методики експертного дослідження; нехтуванні правилами та умовами застосування методик експертного дослідження і технічних засобів; у завідомо неправильній оцінці властивостей об'єкта дослідження.

Сприятиме мінімізації ненавмисних експертних помилок застосування принципу наукової об'єктивності. Принципу об'єктивності відповідає такий тип мислення, при якому об'єкт дослідження не піддається суб'єктивній оцінці. Результат дослідження об'єкту залишиться істинним, вірним, навіть якщо його заперечувати. Об'єктивність є однією з найважливіших вимог наукового методу. Це обґрунтовується виключенням суб'єктивного тлумачення результату.

Принцип наукової об'єктивності – особливість наукового методу. Він зобов'язує до: доказовості та обґрунтованості; прагнення до найбільш повного знання, що пройшло перевірку досвідом; застосування різнобічних методів та методик; збалансованому поєднанню методів і прийомів дослідження (наприклад, аналізу і синтезу, індукції і дедукції). Виходячи з цього, об'єктивність – це те, що наближає науковий підхід до істини, однак не робить його абсолютно істинним.

Список використаних джерел

1. Наказ МЮ України від 8.10.1998 №53/5 Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень/Офіційний вісник України від 03.12.1998. – 1998 р., № 46, стор. 172 (зі змінами). – п.1.4. Інструкції.

2. Берназ В.Д. До питання про логічні помилки при вирішенні

провадження та оперативно-розшукової діяльності відповідно, а також надавати технічну допомогу у кримінальних провадженнях під час проведення слідчих (розшукових) дій, таких як обшук, тим самим допомагаючи виконувати покладені державою функції на підрозділи фінансових розслідувань щодо документування та розслідування злочинів у сфері економіки та фінансів, удосконалюючи кримінальне судочинство в Україні.

Охріменко О.І., Оніщенко В.Г.

ВИДИ, СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЕКСПЕРТНІЙ СЛУЖБІ СБУ

Відповідно до Статуту Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБ України (далі ІСТЕ СБУ), який виконує функції відомчої експертної служби СБУ і до складу якого входять центр судових і спеціальних експертиз (далі ЦССЕ) з дислокацією в місті Києві і шістнадцять відокремлених експертних підрозділів (далі ВЕП) в регіонах, експертами зазначених підрозділів здійснюється судово-експертне забезпечення діяльності органів і підрозділів СБУ, інших правоохоронних органів та суду, а також здійснюється криміналістичне забезпечення оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, заходів із боротьби з тероризмом і диверсіями, провадження у кримінальних справах в системі СБУ.

Експертні дослідження проводяться за 23 видами судових експертиз в рамках 43 експертних спеціальностей (за два останні роки освоєно 8 видів судових експертиз за 9 експертними спеціальностями). Найближчим часом планується нормативно закріпити (підготовлено та попередньо узгоджено в МЮ України проект наказу) нові (деякі переформатовані) освоєні в ІСТЕ СБУ експертні спеціальності:

1.4. Семантико-текстуальне дослідження писемного та усного мовлення; 1.5. Авторознавче дослідження писемного мовлення; 2.4. Дослідження реквізитів документів, ідентифікація цілого за частинами; 4.7. Дослідження слідів людини, слідів тварини та слідів транспортних засобів; 7.4. Дослідження матеріалів та засобів відео-, звукозапису; 7.5. Дослідження голосу і усного мовлення технічними методами; 7.6. Дослідження голосу і усного мовлення мовознавчими методами; 7.4-7.13. (всі сім спеціальностей з дослідження спецзасобів негласного отримання інформації); 10.5.-10.8, 10.10, 10.14, 10.18, 10.20 (всі вісім спеціальностей – інженерно-технічні).

Останнім часом спостерігається значний ріст запитів на технічні експертизи (комп'ютерно-технічні, телекомунікаційні, фоноскопичні, балістичні, вибухотехнічні), хімічні, лінгвістичні та економічні експертизи. Так, ріст кількості виконаних в ЦССЕ завдань за 2016 рік в порівнянні з 2014 роком за напрямом вибухотехнічних досліджень

КПК України, у якій зазначено, що процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи та висновки експертів.

Відповідно, на стадії планування проведення обшуку, необхідно звернути окрему увагу на техніко-криміналістичне забезпечення відповідної процесуальної дії, оскільки для вилучення, належного упакування та у подальшому для відібрання зразків для проведення експертизи, необхідні спеціальні знання у галузі криміналістики, якими не володіють на належному рівні слідчі та працівники оперативного підрозділу. Тому залучення слідчим спеціаліста є критично необхідним для ефективного проведення слідчої (розшукової) дії та відібрання зразків пального. Доволі негативним є факт того, що податкова міліція не має самостійного експертно-криміналістичного забезпечення досудового розслідування, а тому слідчі вимушені звертатися до експертних установ МВС України, МЮ України та приватних експертів. Як свідчить практика, слідчі Головного слідчого управління фінансових розслідувань ДФС України звертаються за допомогою до апарату Національної поліції України, а також до Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, а регіональні слідчі підрозділи фінансових розслідувань, у тому числі слідче управління фінансових розслідувань м. Києва разом з територіальними підрозділами – до експертних установ МЮ України та приватних експертів.

На нашу думку, в рамках інституційної реформи ДФС України та реформування підрозділів податкової міліції, необхідно законодавчо врегулювати питання взаємодії слідчих ДФС та Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень ДФС України шляхом розроблення внутрішніх наказів та розпоряджень, а також методичних рекомендацій щодо: по-перше – включення експертів спеціалізованої лабораторії ДФС до Єдиного реєстру судових експертів з наданням права проводити судові експертизи; по-друге – залучення експертів як спеціалістів у кримінальні провадження для надання технічної допомоги під час проведення процесуальних дій слідчими фінансових розслідувань.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, на нашу думку, криміналістичне забезпечення досудового розслідування фінансових злочинів є не на належному рівні, оскільки ДФС України не має в апараті «належного» структурного підрозділу, який би надавав експертні послуги у кримінальному провадженні та техніко-криміналістичне забезпечення під час проведення процесуальних дій слідчими фінансових розслідувань, а тому можна дійти висновку, що слідчі знаходяться у «процесуальній залежності» від інших служб та відомств. Вирішити дану проблему можливо в процесі реформування структурних підрозділів фіскальної служби та підрозділів податкової міліції шляхом утворення нової експертної установи ДФС України, працівники якої зможуть проводити судові експертизи та експертні дослідження в рамках кримінального

криміналістичних завдань / В.Д. Берназ // Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики на сучасному етапі. – Зб. наук. праць. – Одеса: Одеський університет, 1993. – 241 с.

Кулик М.Й.

ДОТРИМАННЯ ПОЛОЖЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ

Відповідно до практики Європейського суду з прав людини, уповноваженні правоохоронні органи України мають при прийнятті рішення про видачу особи, видача якої запитується, враховувати такі фактори, що впливають на гарантії дотримання основоположних прав і свобод особи:

1. Законність затримання з метою екстрадиції.

Відповідно до частини 1 статті 5 Європейської конвенції кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;

б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обгрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обгрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

д) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;

е) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

ф) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

У частинах 2 та 3 статті 5 Європейської конвенції зазначено, що кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» частині 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи

судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання [2].

Тож, коли особу затримують за підозрою у вчиненні злочину, частина 2 статті 5 Європейської конвенції не вимагає ані конкретної форми надання необхідної інформації, ані того, щоб надавався повний перелік обвинувачень, висунутих щодо особи, яка затримується. Крім того, коли особа затримується з метою екстрадиції, інформація, що надається, може бути менш повною [3]. Тим не менш, ця інформація повинна надаватися затриманим особам в адекватний спосіб з тим, щоб особа знала причини позбавлення її свободи [4, п. 144].

Затримання особи з метою її подальшої екстрадиції, що регламентовано у підпункті «f» частини 1 статті 5 Європейської конвенції, межує із законним арештом або затриманням особи з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення, передбаченим підпунктом «с» частини 1 статті 5 цієї ж конвенції.

Проаналізуємо різницю у правозастосуванні положень підпунктів «с» та «f» частини 1 статті 5 Європейської конвенції на прикладі ситуації, що була предметом розгляду Європейського суду з прав людини у справі «Солдатенко проти України». Так, Солдатенка було взято під варту з метою екстрадиції його з України до Туркменістану. Заявника затримали на підставі постанови про міжнародний розшук, яку винесли органи влади Туркменістану, і його повідомили про це в день затримання. Солдатенка також повідомили про те, що розслідування в його кримінальній справі триває в Туркменістані, а не в Україні.

Отже, частина 1 статті 5 Європейської конвенції застосовна у цій справі. Це положення не вимагає наявності підстав вважати, що тримання під вартою особи, стосовно якої вчиняються дії з метою її екстрадиції, потребується, наприклад, для того, щоб запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі. У цьому зв'язку частина 1(f) статті 5 Європейської конвенції передбачає захист на рівні, відмінному від рівня захисту за частиною 1(c) статті 5 Європейської конвенції: все, що потребується згідно з підпунктом (f), – це здійснювана «процедура депортації або екстрадиції». Тому для цілей частини 1(f) статті 5 Європейської конвенції не має суттєвого значення, з якого погляду – національного законодавства чи Європейської конвенції – може бути виправдане рішення про екстрадицію, на підставі якого здійснено затримання [5, п. 109].

Водночас потрібно визначити, чи було тримання заявника під вартою «законним» для цілей частини 1(f) статті 5 Європейської конвенції, з конкретним врахуванням процесуальних гарантій, які забезпечуються національною правовою системою. У питаннях з'ясування «законності»

замінить податкову міліцію та який правовий статус він матиме, пріоритетним напрямом роботи буде досудове розслідування фінансових правопорушень, тому актуальність нашої теми полягає в тому, що в умовах реорганізації податкової міліції та створення нового органу- правонаступника, розслідування економічних злочинів повинно мати належне криміналістичне та оперативно-розшукове забезпечення, із використанням новітніх форм і методів криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності.

Це питання вже ставало об'єктом вивчення таких науковців, як: В.П. Бахіна, А.Ф. Волобуєва, В.Г. Гончаренко, В.В. Лисенко, В.В. Тіщенко та інших, які у своїх працях висвітлювали актуальні проблеми криміналістичного забезпечення досудового розслідування злочинів, підслідних слідчим як Національної поліції так і податкової міліції ДФС України.

В умовах сьогодення, доволі важливу роль в економіці держави відіграє паливно-енергетичний комплекс (далі – ПЕК). Він є невід'ємною частиною економічного і суспільного добробуту. Саме тому ця галузь економіки для України є надзвичайно важливою, особливо на сучасному етапі розвитку, коли проблема енергозабезпечення та видобутку палива постала надзвичайно гостро. Відповідно, економічна злочинність також прогресує в даному напрямі, наносячи значний обсяг збитків державі та підриваючи фінансово-економічну безпеку в цілому. Немалозначну роль в ПЕК відіграють автозаправні станції (далі – АЗС), як кінцеві реалізатори пального, яке постачається від виробника для роздрібною торгівлі. Тому, під час розслідування злочинів, пов'язаних із ухиленням від сплати податків у вигляді кримінальних схем, основним завданням є викриття таких схем, збирання доказової бази та доведення умислу злочинців, з метою подальшого притягнення їх до кримінальної відповідальності, у тому числі й для відшкодування завданих збитків державі.

Кінцевим етапом зібрання доказової бази по таких злочинах є обшук, який відповідно до ст. 234 КПК України, проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя такого правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Відповідно, під час проведення обшуків на АЗС, слідчими податкової міліції вилучається пальне, яке в подальшому направляється на проведення судової криміналістичної експертизи речовин та виробів, а саме на експертизу пально-мастильних матеріалів для виявлення різного роду домішок та розбавлень, які призводять до зміни октанового складу пального, тим самим доводячи відповідним висновком судового експерта факт вчинення злочину та подальше визнання об'єктів експертизи речовими доказами та долучення їх до матеріалів кримінального провадження, відповідно до ч. 2 ст. 84

ресурс] / режим доступу: <http://www.segodnya.ua/politics/society/intervyu-s-nachalnikom-kiberpolicii-ukrainy-telefonnymi-zhulikami-okazyvayutsya-zaklyuchennye-754869.html>

11. 2016: Current State of Cybercrime // RSA [Електронний ресурс] / режим доступу: <https://www.rsa.com/content/dam/rsa/PDF/2016/05/2016-current-state-of-cybercrime.pdf>

12. Прогноз Avast: основные киберугрозы 2017 года // Avast [Електронний ресурс] / режим доступу: <https://blog.avast.com/ru/prognoz-avast-osnovnye-kiberugrozy-2017-goda>

13. Warwick Ashford. 2017 may be crisis year for DDoS attacks, warns Deloitte // ComputerWeekly [Електронний ресурс] / режим доступу: <http://www.computerweekly.com/news/450411183/2017-may-be-crisis-year-for-DDoS-attacks-warns-Deloitte>

14. DDoS Attack Report (A Special Report From The Editors At Cybersecurity Ventures) // CYBERSECURITY VENTURES [Електронний ресурс] / режим доступу: <http://cybersecurityventures.com/ddos-attack-report-2017/>

15. Necurs, один из крупнейших ботнетов мира, получил DDoS-модуль // Хабрахабр [Електронний ресурс] / режим доступу: <https://habrahabr.ru/company/kingservers/blog/325302/>

16. Следствие обвиняет Ех.ua в нанесении ущерба в 180 тысяч гривен. // ЦЕНЗОР.НЕТ [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://censor.net.ua/news/195995/sledstvie_obvinyat_exua_v_nanesenii_uschereba_v_180_tysyach_griven

17. Нізовцев Ю.Ю. Судово-експертне дослідження ознак втручання в роботу інформаційно-телекомунікаційних систем шляхом віддалених атак на відмову в обслуговуванні: методичні рекомендації / ІСТЕ СБУ; Ю.Ю. Нізовцев. – К.: Видавничий дім «АртЕк», 2016. – 118 с.

Овдієнко М.Ю., Федчишина В.В.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

В умовах євроінтеграції та поліпшення інвестиційного клімату в Україні, а також інституційної реформи органів державної фіскальної служби (далі – ДФС України), особливої актуалізації набувають питання, пов'язані зі створенням майбутнього органу на який покладається обов'язок щодо забезпечення запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, об'єктом яких є фінансові інтереси держави та фінансові інтереси місцевого самоврядування, замість податкової міліції, в адресу якої наразі висловлюється значний обсяг критики. Незважаючи на те, який орган

взяття під варту і, зокрема, у визначенні того, чи було дотримано «процедуру, встановлену законом», Європейська конвенція, по суті, відсилає до національного законодавства і встановлює обов'язок забезпечувати дотримання матеріально-правових та процесуальних норм такого законодавства, водночас вимагаючи також, щоб будь-яке позбавлення свободи відповідало меті статті 5 Європейської конвенції, яка полягає в захисті людини від свавілля [6, п.п. 42, 50].

Коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Встановлюючи, що будь-яке позбавлення свободи має здійснюватися «відповідно до процедури, встановленої законом», частина 1 статті 5 Європейської конвенції не просто відсилає до національного закону; як і словосполучення «згідно із законом» і «встановлені законом» у частині другій статей 8-11 Європейської конвенції, це також стосується «якості закону», вимагаючи від закону відповідності принципів верховенства права – ця ідея пронизує всі статті Європейської конвенції. При цьому «якість закону» означає, що у випадку, коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні – для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля.

2. Гарантування безпеки у разі екстрадиції особи (в контексті статті 3 Європейської конвенції).

Питання екстрадиції особи має вирішуватися не автоматично, а після ретельного вивчення всіх відповідних чинників та конкретного кримінального провадження. Відсутність індивідуального підходу і неврахування ситуації з правами людини у запитуючій стороні при ухваленні рішення про екстрадицію суперечитиме вимогам статті 3 Європейської конвенції [5, п. 65].

Так, у справі «Салах Шеєх проти Нідерландів» Європейський суд з прав людини визнав, що в разі повернення заявника до Сомалі буде порушено статтю 3 Європейської конвенції, оскільки національні органи влади не могли гарантувати його безпеки [7, п. 147]. Аналогічне порушення було визнано у справі «Солдатенко проти України», коли правоохоронні органи України не врахували ситуацію з правами людини в Туркменістані при ухваленні рішення про екстрадицію особи [5, п. 65].

Таким чином, екстрадиція особи Договірною державою може стати підставою для порушення питання про застосування статті 3 Європейської конвенції, отже, про відповідальність цієї держави, якщо буде доведено наявність суттєвих підстав вважати, що в разі екстрадиції така особа наразиться в державі, якій її видають, на реальний ризик зазнати поведження, забороненого статтею 3 Європейської конвенції.

Визначення такої відповідальності неминуче потребує оцінки умов у запитуючій країні з погляду вимог статті 3 Європейської конвенції. Однак

питання не полягає в оцінці або встановленні відповідальності запитуючої країни згідно із загальним міжнародним правом. Відповідальність, яка при цьому визначається або може бути визначена згідно з Європейською конвенцією, – це відповідальність запитуваної Договірної держави, яка видає особу, за дії, вчинення яких стає безпосередньою причиною того, що особа наражається на ризик зазнати забороненого нелюдського поводження [8, п. 73].

Погане поводження має досягати певного мінімального рівня жорстокості і лише тоді воно підпадатиме під дію статті 3 Європейської конвенції. Оцінка такого мінімального рівня має, цілком природно, відносний характер; вона залежить від усіх обставин справи, таких як характер і контекст відповідного поводження або покарання, способу та методу вчинення відповідних дій, тривалості поводження, його фізичних і психічних наслідків.

Поводження вважатиметься «нелюдським» у значенні статті 3 Європейської конвенції, якщо воно, зокрема, заздалегідь сплановане, здійснювалося безперервно протягом багатьох годин і спричинило або фактичні тілесні ушкодження, або сильні фізичні чи психічні страждання. Крім того, оцінюючи, чи було покарання або поводження таким, що «принижує гідність» у значенні статті 3 Європейської конвенції, необхідно також визначити, чи було його метою принизити і зневажити відповідну особу і якщо йдеться про його наслідки – чи позначилося воно несприятливо на її особистості у спосіб, несумісний з вимогами статті 3 Європейської конвенції [9, п.п. 134-136].

Джерелами оцінки ситуації щодо жорстокого поводження в контексті статті 3 Європейської конвенції, як правило, є матеріали:

- 1) неурядової організації «Міжнародна Амністія»;
- 2) від урядових джерел, включаючи Державний департамент США;
- 3) Гельсінської Федерації з прав людини [4, п. 111].

Важливим аспектом при вирішенні питання щодо екстрадиції особи є суб'єкт гарантування не порушення статті 3 Європейської конвенції. Так, у справі Європейського суду з прав людини «Солдатенко проти України» зазначено, що у своєму листі від 19 квітня 2007 року перший заступник Генерального прокурора Туркменістану запевнив Україну, що стосовно особи, видача якої запитувалася, вимоги статті 3 Європейської конвенції буде виконано і що після екстрадиції її не буде піддано катуванню, нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Проте, Україною не встановлено, чи в першого заступника Генерального прокурора Туркменістану або установи, яку він представляє, є повноваження надавати такі запевнення від імені держави [5, п. 73].

3. Гарантування справедливого судового розгляду у разі екстрадиції особи (в контексті статті 6 Європейської конвенції).

При вирішенні питання про екстрадицію особи компетентні органи

обслуговуванні, які не охоплені описаними вище методичними рекомендаціями. Разом з тим, опанування загальних принципів такого роду атак значно полегшить розуміння нових способів.

Автор сподівається, що методичні рекомендації «Судово-експертне дослідження ознак втручання в роботу інформаційно-телекомунікаційних систем шляхом віддалених атак на відмову в обслуговуванні» будуть в нагоді експертам при проведенні телекомунікаційних та комп'ютерно-технічних експертиз.

Список використаних джерел

1. Cyber Crime // FBI (Federal Bureau of Investigation, USA) [Електронний ресурс] / режим доступу: <https://www.fbi.gov/investigate/cyber>
2. Cyber Crime Assessment 2016 // NCA (National Crime Agency, UK), NSA Strategic Cyber Industry Group [Електронний ресурс] / режим доступу: <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/publications/709-cyber-crime-assessment-2016/file>
3. Cybercrime // INTERPOL [Електронний ресурс] / режим доступу: <https://www.interpol.int/Crime-areas/Cybercrime/Cybercrime>
4. Cyber defence // North Atlantic Treaty Organization [Електронний ресурс] / режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm
5. Martin Evans. Cyber crime: One in 10 people now victim of fraud or online offences, figures show // The Telegraph [Електронний ресурс] / режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/07/21/one-in-people-now-victims-of-cyber-crime/>
6. Steve Morgan. How Consumers Lost \$158 Billion To Cyber Crime In The Past Year... And What To Do About It // Forbes Organization [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.forbes.com/sites/stevemorgan/2016/01/24/how-consumers-lost-158-billion-to-cyber-crime-in-the-past-year-and-what-to-do-about-it/>
7. Захарова А. Киберзлодеи. От сбора денег на сепаров до путан по предоплате // Деловая столица [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.dsnews.ua/future/kiberzlodei-ot-sbora-deneg-na-separov-do-putan-po-predoplate-31012017220000>
8. В Украине растет число киберпреступлений // Экономическая правда [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/rus/news/2016/03/28/587044/>
9. Ущерб от киберпреступлений в Украине составил 27 млн гривен с начала года // РБК – Україна [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.rbc.ua/rus/lnews/ushcherb-kiberprestupleniy-ukraine-sostavil-1474887281.html>
10. Интервью с начальником киберполиции Украины: "Телефонными жуликами оказываются... заключенные" // СЕГОДНЯ [Електронний

експертиз.

До недавнього часу в Україні була відсутня методична база для проведення експертних досліджень за фактами таких злочинів. Натомість у 2016 році в Українському науково-дослідному інституті спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України були розроблені методичні рекомендації «Судово-експертне дослідження ознак втручання в роботу інформаційно-телекомунікаційних систем шляхом віддалених атак на відмову в обслуговуванні» [17] (далі – методичні рекомендації).

Зазначені методичні рекомендації складаються з 7 розділів. У перших двох розділах висвітлюються предмет, об'єкт, завдання судово-експертного дослідження ознак несанкціонованого втручання в роботу інформаційно-телекомунікаційних систем шляхом віддалених атак на відмову в обслуговуванні, а також типові питання, які ставляться перед експертом.

Третій розділ присвячений вимогам до матеріалів, що надаються на дослідження, а саме – видам об'єктів та особливостям їх вилучення.

У четвертому розділі наведено поняття віддаленої атаки на відмову в обслуговуванні, розглянуто механізми дії та класифікація таких атак.

П'ятий розділ містить основні способи віддалених атак на відмову в обслуговуванні. В цілому наведено 28 способів (враховуючи як основні, так і їх різновиди).

У шостому розділі можна ознайомитися з найбільш відомими програмами для проведення віддалених атак на відмову в обслуговуванні.

Сьомий розділ присвячений безпосередньо стадіям експертного дослідження, до яких відносяться: попереднє, роздільне та порівняльне дослідження, експертний експеримент, оцінка результатів дослідження та формулювання висновків, оформлення результатів дослідження.

Крім основних розділів методичні рекомендації включають три додатки. У першому додатку міститься детальний опис мережевих моделей OSI та DOD (TCP/IP), які використовуються для встановлення та подальшого опису рівня функціонування досліджуваної атаки на відмову. Другий додаток містить словник використаних у методичних рекомендаціях скорочень, а третій – терміни та визначення. Також методичні рекомендації містять список використаних джерел.

В цілому у методичних рекомендаціях значна увага приділяється загальним принципам дії віддалених атак на відмову в обслуговуванні, а також опису функціонування окремих способів атак. Це пов'язано з тим, що розуміння експертом суті атаки тягне за собою також і розуміння механізму утворення слідів цієї атаки. А це є основою для пошуку, виявлення та аналізу криміналістично значимих слідів, і, відповідно, успішної відповіді на питання ініціатора експертизи.

З подальшим розвитком інформаційних технологій цілком можливим є виникнення нових способів віддалених атак на відмову в

влади запитуючої держави мають надати додаткові гарантії стосовно того, що в разі екстрадиції особі буде забезпечено право на справедливий судовий розгляд.

Зі своєї сторони компетентні органи держави, до якої надійшов запит про екстрадицію особи, мають вивчити відповідні міжнародні матеріали, в яких характеризується ситуація щодо дотримання принципу справедливості судового розгляду.

Тож, питання за статтею 6 Європейської конвенції у зв'язку з рішенням про екстрадицію може бути порушене лише за виняткових обставин, коли особі вже відмовлено або існує ризик того, що їй відверто відмовлять у справедливому судовому розгляді її справи в запитуючій країні.

4. Вичерпання та ефективність національних засобів захисту.

Згідно статті 13 Європейської конвенції кожен, чий права та свободи, визнані в цій конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [2]. Метою Європейської конвенції є захист не теоретичних та ілюзорних прав, а прав практичних та ефективних [4, п.90]. За практикою Європейського суду з прав людини поняття ефективного засобу юридичного захисту вимагає здатності такого засобу не допустити здійснення заходів, які суперечать Європейській конвенції і наслідки яких можуть бути незворотними.

Відповідний засіб юридичного захисту на час вчинення процесуальних дій щодо екстрадиції особи має бути ефективним та існувати як у теорії, так і на практиці; тобто він має бути доступним, здатним забезпечити особі, яка екстрадується, сатисфакцію у зв'язку з її скаргами і надавати достатні шанси на успіх [10, п. 71].

Особа, яка підлягає екстрадиції, у свою чергу, повинна вичерпати національний засіб юридичного захисту, або він (засіб), з якихось причин, має бути неадекватним і неефективним за існуючих обставин справи, або існують особливі обставини, які виправдовують недотримання особою цієї вимоги [11, п. 107].

Тож, щоб засіб юридичного захисту у справі про екстрадицію був ефективним, має існувати можливість ефективної перевірки судами законності – на матеріальних і процесуальних підставах – здійснення правоохоронним органом своїх повноважень і скасування відповідного рішення у разі необхідності.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство України містить механізми ефективного юридичного захисту особи, видача якої запитується. Відповідно до частини 1 статті 590 КПК України після вивчення матеріалів екстрадиційної перевірки центральний орган України приймає рішення про видачу особи (екстрадицію) або відмову у видачі

(екстрадиції) іноземній державі. Рішення виносяться керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою.

Рішення про видачу особи (екстрадицію) може бути оскаржено особою, стосовно якої воно прийняте, її захисником чи законним представником до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого така особа тримається під вартою. Якщо до особи застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, скарга на рішення про видачу такої особи (екстрадицію) може бути подана до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого розташований відповідний центральний орган України (частина 1 статті 591 КПК України) [12].

Висновки. Таким чином, аналіз практики Європейського суду з прав людини щодо порушень основоположних прав особи, видача (екстрадиція) якої запитується, дозволив визначити наступні фактори, що впливають на гарантії дотримання прав і свобод особи, та які необхідно враховувати при прийнятті відповідних рішень: 1) законність затримання з метою екстрадиції; 2) гарантування безпеки у разі екстрадиції особи (в контексті статті 3 Європейської конвенції); 3) гарантування справедливої судового розгляду у разі екстрадиції особи (в контексті статті 6 Європейської конвенції); 4) вичерпання та ефективність національних засобів захисту.

Список використаних джерел

1. Міжнародний розшук та видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення: навчальний посібник / І.В. Басиста, В.І. Галаган, О.М. Калачова, Л.В. Максимів. – Івано-Франківськ, 2015. – 235 с.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 : офіц. текст : за станом на 6 червня 2015 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу до сайту : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004/paran42#n42.

3. К. проти Бельгії (К. v. Belgique) : рішення Європейського суду з прав людини від 5 липня 1984 року у справі за скаргою № 10819/84 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng>.

4. Кабулов проти України : рішення Європейського суду з прав людини від 19 листопада 2009 року у справі за скаргою № 41015/04 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_881/page.

5. Солдатенко проти України : рішення Європейського суду з прав людини від 23 жовтня 2008 року у справі за скаргою № 2440/07 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_504.

6. Амюр проти Франції (Amuur v. France) : рішення Європейського суду з прав людини від 25 червня 1996 року у справі за скаргою № 19776/92 [Електронний ресурс] – Режим доступу :

Нізовцев Ю.Ю.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ІНЦИДЕНТІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З DDOS-АТАКАМИ

З розвитком інформаційних технологій так само розвиваються й способи використання цих технологій з протиправною метою. Різного роду несанкціоновані втручання в роботу інформаційно-телекомунікаційних систем відбуваються щодня, і на сьогодні проблема забезпечення інформаційної безпеки та боротьби з кіберзлочинністю стала однією з найактуальніших не лише на рівні окремих держав [1, 2], але й на рівні міждержавних організацій (Інтерпол [3], НАТО [4] тощо). Наприклад, як повідомляє «The Telegraph», протягом лише перших 6 місяців 2016 року кожен 10-й мешканець Великобританії став жертвою кіберзлочинців [5]. В свою чергу «Forbes» зазначає, що за підсумками 2015 року у всьому світі жертвами кіберзлочинів стали 594 мільйони людей, а загальна сума збитків сягає 158 мільярдів доларів США [6].

Не є виключенням і Україна, в якій кожного року вчиняється декілька тисяч кіберзлочинів [7, 8], причому це лише офіційна статистика. Збитки від кіберзлочинів у 2014 році склали 39 млн. гривень, а лише за перші 8 місяців 2016 року ця сума вже сягнула 27 млн. гривень [9]. Причому, за словами керівника кіберполіції, в середньому розкриваються лише 50% кіберзлочинів [10].

Одним з різновидів кіберзлочинів є несанкціоновані втручання в роботу інформаційно-телекомунікаційних систем шляхом віддалених атак на відмову в обслуговуванні, більш відомі за своєю англійською аббревіатурою DoS (Denial of Service) або DDoS (Distributed Denial of Service). Проведений RSA аналіз свідчить, що атаки DDoS складають 2% з усіх видів кіберзлочинів [11]. Разом з тим, спеціалісти антивірусу «Avast» вважають, що атаки DDoS залишаться серед актуальних кіберзагроз у 2017 році [12]. Такої самої думки дотримуються і спеціалісти міжнародної консалтингової компанії «Deloitte», які у журналі «ComputerWeekly» прогнозують значне збільшення як потужності, так і кількості атак DDoS у 2017 році [13]. Варто зазначити, що атаки DDoS вважаються однією з найбільш небезпечних загроз для всіх організацій у світі [14]. При цьому інструменти для проведення таких атак постійно удосконалюються [15].

В Україні найбільш відомим випадком розподілених атак на відмову в обслуговуванні є атаки на сайти державної влади після закриття сайту «EX.ua» у 2012 році [16]. Тоді були заблоковані сайти МВС, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, Національного банку, Президента України та інші. Протидія такого роду кіберзлочинам, у тому числі ефективно розслідування, не втрачає свою актуальність і на даний час. Зрозуміло, що зазначене розслідування неможливе без використання спеціальних знань, а саме – залучення спеціалістів та призначення судових

експертиз консультуватися з судовим(и) експертом(ами) щодо кола і формулювання питань, які передбачено виносити на вирішення експертизи.

3. У випадку наявності у матеріалах провадження висновку(ів) інших судових експертиз (почеркознавча, товарознавча та ін.) щодо документів, за якими призначається судова економічна експертиза, ставити до відома працівника експертної установи про їх наявність.

4. Документи, які надаються експерту при проведенні судової економічної експертизи повинні відповідати вимогам Закону України від 16.07.1999 № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зі змінами та доповненнями [5], Наказу Міністерства фінансів України від 24.05.1996 № 88 «Про затвердження положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» зі змінами та доповненнями [6].

Підсумовуючи викладене, можемо констатувати наявність однієї комплексної проблеми у призначенні судової економічної експертизи бухгалтерського та податкового обліку – це недосконалість наукової нормативно-прикладної бази в частині наявності методик і методичних рекомендацій у зазначеному напрямку як для судових експертів, так і для замовників (ініціаторів) таких експертиз. На наше переконання, об'єднання зусиль кваліфікованих і досвідчених практикуючих судових експертів із судової економічної експертизи під керівництвом і наставництвом науковців допоможе вирішити дані проблеми.

Список використаних джерел

1. Корецька-Гармаш В.О., Кулік А.В. Адміністрування податків: після прийняття податкового кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://knigilib.com/book/21-visnik-sxidnoukrayinskogo-nacionalnogo-universitetu-imeni-volodimira-dalya-naukovij-zhurnal/13-administruvannya-podatkov-porivnyalnij-analiz-pislya-prijnyattya-podatkovogo-kodeksu.html>

2. Рева Д.С. Сучасні проблеми розвитку судово-економічної експертизи та шляхи їх вирішення / Д.С. Рева // Управління розвитком. – 2011. – № 2. – С. 223-225.

3. Кулік А.В. Податкове планування як пошук оптимальних варіантів здійснення господарських операцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/kulik-a-v-podatkove-planuvannya-yak-poshuk-optimalnih-variantiv-zdiysnennya-gospodarskih-operatsiy/>

4. Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зі змінами та доповненнями.

5. Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1996 № 88 «Про затвердження положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» зі зміна та доповненнями.

<http://hudoc.echr.coe.int/eng>.

7. Салах Шеєх проти Нідерландів (Salah Sheekh v. the Netherlands) : рішення Європейського суду з прав людини від 11 січня 2007 року у справі за скаргою № 1948/04 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng>.

8. Гарабасв проти Росії (Garabayev v. Russia) : рішення Європейського суду з прав людини від 8 вересня 2005 року у справі за скаргою № 38411/02 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.srji.org/resources/search/38/>.

9. Сааді проти Італії (Saadi v. Italy) : рішення Європейського суду з прав людини від 28 лютого 2008 року у справі за скаргою № 37201/06 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng>.

10. Чайковський проти України : рішення Європейського суду з прав людини від 15 жовтня 2009 року у справі за скаргою № 2295/06 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_551.

11. Данкевич проти України : рішення Європейського суду з прав людини від 29 квітня 2003 року у справі за скаргою № 40679/98 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.eurocourt.org.ua/Article.asp?AIdx=680>.

12. Кримінальний процесуальний кодекс України : офіц. текст : за станом на 6 червня 2015 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://www.zakon.rada.gov.ua//>.

Кунтій А.І., Ковальська М.Ю.

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ІДЕАЛЬНИХ СЛІДІВ ПІД ЧАС ДОПИТУ

Використання ідеальних слідів з криміналістичною метою – факт очевидний, оскільки основну масу доказової інформації слідчий одержує від спілкування з учасниками кримінального судочинства, шляхом провадження слідчих (розшукових) дій.

Дослідженню ідеальних слідів злочину, а також тактичних прийомів їх актуалізації увага приділялася у працях таких українських вчених як В.П. Бахіна, В.К. Бишевця, О.В. Весельського, В.Г. Гончаренка, Д.В. Затеняцького, В.Г. Лукашевича, М.В. Салтевського, М.І. Скригонюка, В.Ю. Шепітька, а також у працях зарубіжних вчених Р.С. Белкіна, О.М. Васильєва, В.І. Комісарова, Є.О. Центрова, С.А. Шейфера, М.І. Єнікеева та інших.

Сьогодні у літературі існує деяке виокремлення груп, комплексів тактичних прийомів, спрямованих на актуалізацію ідеальних слідів під час допиту. Проте їх аналіз свідчить, що розробці систем тактичних прийомів, спрямованих на їх актуалізацію, приділяється недостатньо уваги.

У криміналістиці використовуються різні класифікації допиту (в залежності від процесуального положення допитуваного, його віку, соціально-психологічних властивостей і т.д.). Найбільш відомою з них є класифікація, основу якої становить процесуальне становище допитуваного.

Особа, котру викликають на допит може перебувати в одному з таких станів:

– допитуваний володіє потрібною інформацією, може і бажає об'єктивно і повно цю інформацію передати слідчому (допит в безконфліктній ситуації);

– допитуваний володіє потрібною інформацією, бажає об'єктивно повно передати її слідчому, однак міг сприйняти її з ненавмисним спотвореннями (конфлікт без суворого суперництва);

– допитувати володіє шуканою інформацією, але навмисно укриває її;

– особа не володіє інформацією, але слідчий помилково припускає, що допитуваний навмисно укриває таку інформацію.

Два останніх стани допитуваного призводять до конфліктної ситуації допиту [1, с. 96-97].

Пам'ять про минуле актуалізується в свідомості допитуваних осіб під впливом дії слідчого, системи його питань, що також впливає на особливості реконструктивної діяльності цих осіб. В першу чергу результативність допиту сприяє комплекс підготовчих заходів. Вони можуть бути пов'язані з попереднім вивченням особи носія інформації, продумані способи виклику на допит, місця і часу зустрічі, підготовкою запитань, підготовкою до використання в ході слідчої (розшукової) дії необхідних документів, речових доказів, засобів аудіо- і відеозапису та інших заходів, що забезпечать плідність діалогового спілкування і виключають небажані наслідки міжособистісного контакту.

У процесі ж самого допиту слідчий стикається з великою кількістю різної інформації. Його завдання – динамічно і гнучко аналізувати цю інформацію, визначити у ній ключові моменти, коригувати викладене системою запитань, висунути систему питань. Враховуючи відому закономірність, що допитуваний, що не перенавантажений запитаннями, здатний більш повно і об'єктивно розповісти все відоме йому в тій послідовності, котра для нього зручна, допит рекомендується починати з пропозиції розповісти все відоме про обставини, у зв'язку з якими він викликаний на допит. Крім випадків, що не терплять зволікання (тобто якщо може призвести до втрати важливих доказів, вчинення нових злочинів і т.д.), допит не повинен проводитися в нічний час. Це правило направлено на створення обстановки допиту, і максимально сприяє отриманню повних і правдивих показань, попередження прямого або непрямого тиску на свідків.

Як тактичний прийом, спрямований на актуалізацію ідеальних слідів у

часто не розуміють співвідношення ревізії та бухгалтерської експертизи як засобів доведення обставин вчинення злочину, а тому не завжди розмежують судово-бухгалтерську й інші економічні експертизи [2].

Варто пам'ятати, що предметом судових економічних експертиз є фактичні дані про допущені правопорушення економічного характеру, зокрема:

– зловживання у веденні бухгалтерського обліку і контролю, в організації виробництва, розподілу продукції;

– порушення методики і нормативів при плануванні, фінансуванні і кредитуванні господарської діяльності;

– спричинення виробничій, підприємницькій діяльності матеріальної шкоди або перешкоджання своєчасному виявленню фактів, які призводять до неефективного, збиткового виробництва.

На даний час існує перелік проблемних питань щодо призначення, а в подальшому і проведення, економічної експертизи, які не узгоджені законодавчо та процесуально, наприклад:

1) При формулюванні питань, які необхідно вирішити, не враховується те, що проведення ревізійних дій (визначення експертами-економістами будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю) не належить до завдань судової економічної експертизи.

2) Для проведення судової економічної експертизи надається недостатня кількість документів, яка необхідна або вони не відповідають діючим вимогам законодавства.

3) На вирішення експерта-економіста ставляться питання, які виходять за межі його компетенції, внаслідок чого не підлягають вирішенню.

Також необхідно враховувати, що експерту, при виконанні експертизи, необхідно керуватися тільки тими нормативно-правовими документами, які були чинні у період порушення законодавства, що, на жаль, не завжди виявляється можливим [3].

Складним залишається питання розробки для органів досудового розслідування не тільки оновлених та вдосконалених рекомендацій з призначення економічних експертиз за кримінальними провадженнями, а й залучення спеціаліста до відібрання необхідних матеріалів фінансової діяльності суб'єкта.

Для оптимізації порядку призначення судових експертиз зазначеного напрямку, пропонується таке:

1. Продовжити вивчення практики залучення судового експерта як спеціаліста до слідчих (розшукових) дій при вилученні податкової, бухгалтерської та іншої документації для проведення експертиз із урахуванням вимог ст. 79 КПК України.

2. Рекомендувати замовникам (ініціаторам) судових економічних

Ужгородського національного університету. Серія Право. – №38 (Т.2) – 2016 – С. 122-125;

8. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник / В.М. Тертишник. – К.: Правова Єдність: Алерта. – 2014. – 420 с.

Нечеснюк М.В.

ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ

Аспекти економічної безпеки України, регулювання податкових відносин, відповідальність за правопорушення у сфері податкового законодавства, механізми притягнення до відповідальності осіб, які порушують податкове законодавство визначені низкою нормативно-правових актів України.

Попередження ухилень від сплати податків є складовою загальнодержавної проблеми у сфері економічних правопорушень. Зазвичай такі питання найчастіше розглядаються з точки зору боротьби з уже вчиненими кримінальними правопорушеннями.

Ухилення від сплати податків є одним із найбільш шкідливих правопорушень:

– по-перше, цим діям руйнується формування фінансових надходжень у державний бюджет, і держава не може належним чином виконувати свої соціальні функції;

– по-друге, уся соціальна сфера недоотримує кошти на фінансове забезпечення (лікарі, вчителі, пенсіонери, студенти та ін.);

– по-третє, суб'єкти, що ухиляються від сплати податків, отримують невинуваті прибутки і мають змогу «потиснути» з ринку товарів і послуг своїх сумлінних конкурентів [1].

Виявлення і якісне розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки та фінансів важко уявити без знань судової економічної експертизи. Тому спеціальні знання в галузі бухгалтерського обліку, якими зазвичай не володіють слідчий, прокурор та суддя, і які є спеціальною сферою знань експерта-економіста для розслідування економічних кримінальних правопорушень та розгляду господарських суперечок у суді є надзвичайно необхідними.

У зв'язку з цим все більше набирають актуальності судові економічні експертизи, які призначаються з метою підтвердження або спростування актів (висновків) перевірок стосовно фіктивних (безтоварних) операцій між підприємствами, завищення (заниження) податків та обов'язкових платежів.

Як зазначає Д.С. Рева, розібратись у фінансових правопорушеннях, в умовах коли фальсифікація бухгалтерського обліку стала основою економічного злочину, без використання спеціальних наукових і практичних знань експерта-економіста дуже складно. До того ж слідчі

літературі виділяється «створення нормальної, такої, що не відволікає уваги допитуваного, обстановки». Так, одні вчені пропонують: створення нормальної обстановки, що не відволікає уваги свідка або потерпілого; постановка запитань, що активізують асоціативні зв'язки; пред'явлення допитуваному різних об'єктів; пред'явлення допитуваному осіб, що брали участь у розслідуваній події або були присутніми при ній; пред'явлення фотознімків, схем, планів тощо; допит на місці події; ознайомлення з показаннями інших осіб; повторний допит. [2, с. 416].

Якщо під час допиту слідчий виявить, що окремі факти забуті – треба допомогти допитуваному відновити, «оживити» забуті факти, тому варто використовувати такі тактичні прийоми:

– допит з використанням асоціативних зв'язків (асоціації за суміжністю, схожістю, протилежністю);

– допит на місці події;

– повторний допит за обмеженим колом обставин;

– постановка контрольних питань;

– ознайомлення допитуваного з показаннями інших осіб;

– одночасний допит двох чи більше раніше допитаних осіб [3, с. 607-608].

Все зазначені тактичні прийоми можуть бути використані як окремо, так і в сукупності з іншими прийомами. Так, наприклад, якщо помилки в показаннях є результатом оптичного обману, то для визначення правильності візуальних вражень необхідно провести зіставлення показань свідків. Достовірність і повнота показань свідка перевіряється в ході допиту шляхом постановки питань, які деталізують і конкретизують його свідчення. Враховуючи, що образи зорового сприйняття добре зберігаються, можна допомогти допитуваному пригадати забуту ним інформацію не тільки шляхом постановки йому запитань, які активізують асоціативні зв'язки. У криміналістиці чимало уваги приділяється питанням використання доказів на допиті. Оперування доказами може сприяти викриттю допитуваного у брехні або надання допомоги в пригадуванні фактів. Вміле використання доказів розглядається як основний тактичний прийом допиту підозрюваного [4, с. 139].

Таким чином, ідеальні сліди мають об'єктивний зміст, відображаючи об'єктивну реальність і суб'єктивну форму, оскільки відображаються у свідомості конкретної людини. А сприйняття залежить від безлічі особистісних, психологічних, фізичних якостей і станів, а тому має суб'єктивно-об'єктивний характер.

Список використаних джерел

1. Баев О.Я. Конфликтные ситуации на предварительном следствии. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. – 132 с.

2. Криминалистика : учебник / под ред. И.Ф. Пантелеева, Н.А.

Селиванова. – М. : Юрид. лит., 1988. – 416 с.

3. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика. Учебник для вузов. Под ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р.С. Белкина. – М.: НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА М), 2000. – 990 с.

4. Карнеева Л.М. Тактика допроса на предварительном следствии / Л.М. Карнеева, С.С. Орджанский, С.Я. Розенблит. – М., 1958. – 139 с.

Курята Л.Л.

РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВ, ВЧИНЕНИХ ПІД ПРИВОДОМ ПРОПОВІДУВАННЯ ВІРОВЧЕНЬ ТА ВИКОНАННЯ РЕЛІГІЙНИХ ОБРЯДІВ

Процес урізноманітнення української конфесійної карти розпочався у 90-х роках ХХ століття, у зв'язку із входженням України у світовий релігійний простір і послабленням дії державних регуляторів на різні сторони суспільного життя, та супроводжувався поширенням нових, нетрадиційних для країни релігійних течій і напрямів. Релігія, будучи одним з могутніх важелів управління громадською свідомістю і поведінкою, в силу свого впливу на умонастрій і почуття людей, володіє не тільки значним антикриміногенним, але й криміногенним потенціалом.

Такі докорінні перетворення в сфері суспільних та соціально-економічних відносин стали передумовою істотних змін в структурі злочинності, а також сприяють збереженню тенденції до її зростання, що характеризується суттєвим розширенням меж та зміною якісних характеристик, які знаходять своє відображення у нових формах, видах та способах, притаманних такому виду злочину як шахрайство, в тому числі і вчиненому під приводом проповідування віровчень та виконання релігійних обрядів.

Поява нових, сучасних видів шахрайства, що характеризуються нетрадиційними способами вчинення, зумовлює необхідність їх комплексного дослідження, з метою розроблення, за допомогою передових досягнень криміналістичної техніки і тактики, науково-методичних рекомендацій щодо оптимальної організації розслідування, що дозволить запропонувати ефективні прийоми боротьби з цією категорією злочинів та буде сучасним практичним інструментарієм для слідчого.

Значний внесок у дослідження теоретичних питань, пов'язаних з проблемами методики розслідування злочинів, зробили такі вчені-криміналісти як: Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, П.Д. Біленчук, В.К. Весельський, В.Г. Гончаренко, А.В. Іщенко, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмичов, В.К. Лисиченко, В.Г. Лукашевич, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько та ін. Безпосередньо проблематику розслідування шахрайства досліджено у наукових працях: А.І. Анапольської,

рішення про проведення обшуку, повинні мати ознаки доказів [4, с. 165]. На нашу думку, вищевикладене зумовлює необхідність виокремлення та нормативного закріплення чітких підстав для проведення обшуку.

Нормативне закріплення основних положень змісту засади недоторканності житла та іншого володіння особи у кримінальному провадженні вимагає визначення напрямів її реалізації у правозастосовчій практиці. Так, дискусійними залишаються проблеми елементів нормативного змісту засади недоторканності житла та іншого володіння особи, дослідження її міжнародно-правового та зарубіжного досвіду у процесі реалізації під час кримінального провадження [7, с. 122].

Таким чином, на підставі аналізу кримінальних процесуальних норм та практики їх застосування, варто виокремити такі проблемні аспекти забезпечення недоторканності житла чи іншого володіння:

- відсутність нормативного закріплення процесуальної форми проникнення до житла чи іншого володіння, з урахуванням специфіки кожного виду діяльності органів досудового розслідування;
- процесуальна невизначеність видів обшуку;
- необхідність зазначення чітких підстав для проведення обшуку.

Список використаних джерел

1. Конституція України : станом на 30.09.2016 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (ред. Від 05 січня 2017 р.): [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва протягом I півріччя 2016 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html
4. Білоус О.В. Засада недоторканності житла чи іншого володіння особи у досудовому кримінальному провадженні. – Дисертація канд. юрид. наук: 12.00.09, Нац. акад. внутр. справ. – Київ, 2015. – 210 с.
5. Жмур Ю.М. Кримінально-правовий захист недоторканності житла в Україні: автореферат... канд. юридичних наук, спец.: 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Жмур Ю.М. – Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2012. – 20 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т.1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. ; за заг. Ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.
7. Назаренко П.Г. Принцип недоторканності житла та іншого володіння особи: загально теоретичний аналіз / П.Г. Назаренко // Науковий вісник

розслідування є порушення загальних засад кримінального провадження (ст. 7 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України), зокрема й недоторканості житла чи іншого володіння (ст. 13 КПК України).

Варто зазначити, що у загальних засадах кримінального провадження знайшли своє вираження найбільш прогресивні положення, які позиціонуються міжнародною спільнотою як міжнародно-правові стандарти кримінальної процесуальної діяльності [6, с. 17]. Разом з тим, положення Європейської конвенції з прав людини (припис ч. 2 ст. 8) відрізняється від норм КПК України та Основного Закону. Відмінність полягає у тому, що вітчизняний законодавець передбачив недоторканість не тільки житла, а й «іншого володіння особи», тим самим створивши для власних правоохоронних органів складніші умови, ніж в країнах Європи [7, с. 124].

Процесуальна форма проникнення до житла чи іншого володіння особи, визначена ст. 233 КПК України, поширюється на всі види процесуальних дій, що здійснюються із проникненням до житла чи іншого володіння особи [4, с. 58]. На нашу думку, доцільним буде визначення порядку проникнення до житла чи іншого володіння особи конкретно для кожної слідчої (розшукової) дії, з урахуванням її специфіки.

Актуальним питанням є також визначення видів обшуку та процесуальної форми їх проведення. Ми погоджуємось із думкою В.М. Тертишника, що за об'єктом обшуку поділяється на такі види: обшук житлових приміщень, обшук іншого володіння особи, обшук службових та інших приміщень, обшук території, обшук особи [8, с. 58-59]. Проте, закон не диференціює порядок проведення обшуку залежно від об'єкта, що негативно відображається на діяльності органів досудового розслідування.

З метою недопущення необгрунтованого проникнення до житла чи іншого володіння особи під час проведення обшуку, закон вимагає наявність підстав для його проведення. Ними є достатні дані вважати, що під час проведення слідчої дії буде досягнуто мету її проведення.

В практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) також зазначено, що рішення про проведення обшуку має ґрунтуватися на «важливих та достатніх» підставах. Так, у справі «Смірнов проти Росії» від 07 червня 2007 року Суд встановив, що рішення про проведення обшуку не містило жодної інформації про проведене розслідування, мету обшуку або причини, з огляду на які передбачалося, що обшук в квартирі заявника допоможе відшукати докази злочину. У зв'язку з цим ЄСПЛ визнав, що мало місце порушення вимог ст. 8 Конвенції, оскільки влада не виконала свій обов'язок вказати важливі та достатні підстави для проведення обшуку [4, с. 162-163].

Разом з тим О.В. Білоус влучно зазначає, що фактичні дані, якими обґрунтовуються доводи клопотання та які є підставами прийняття

А.Ф. Волобуєва, В.І. Гаєнка, О.Л. Мусієнка, Т.А. Пазинич, С.С. Чернявського та ін. Разом з тим, методика розслідування шахрайства, вчиненого під приводом проповідання віровчень та виконання релігійних обрядів окремо не досліджувалась, актуальні проблеми, які виникають під час розслідування зазначеної категорії злочинів розглянуті фрагментарно та не в повному обсязі відповідають сучасним потребам слідчо-судової практики.

Сучасний стан боротьби із шахрайствами, вчиненими під приводом проповідання віровчень та виконання релігійних обрядів потребує комплексного вивчення проблем, пов'язаних із формуванням криміналістичної характеристики та її основних елементів; визначенням часу та місця вчинення злочинів зазначеної категорії, характерних ознак особи злочинця та особи потерпілого, обставин, які підлягають встановленню та доказуванню на початковому етапі розслідування, типової слідчої картини, а також типових слідчих ситуацій та основних напрямів їх вирішення, для здійснення розробки науково обґрунтованої методики, яка дозволить систематизувати організаційні й тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій та форми використання спеціальних знань при розслідуванні зазначеної категорії злочинів.

Водночас, визначення основних елементів, які формують криміналістичну характеристику шахрайства, вчиненого під приводом проповідання віровчень та виконання релігійних обрядів, та їх ознак, встановлення кореляційних зв'язків між цими елементами, встановлення конкретного алгоритму дій слідчого при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій в залежності від слідчої ситуації, а також розробка концептуальних засад методики розслідування, злочинів зазначеної категорії, сприятиме підвищенню ефективності боротьби із шахрайствами, вчиненими під приводом проповідання віровчень та виконання релігійних обрядів.

Список використаних джерел

1. Біленчук П.Д. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : Навч. посіб. для студ. ВНЗ. / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, Г.С. Семаков. – К : МАУП, 2007. – 510 с.

2. Білоус І.М. Особливості розслідування злочинних посягань, вчинених на ґрунті проповідання деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І. М. Білоус. – Київ, 2010. – 18 с..

3. Іщенко А.В. Наукове забезпечення протидії злочинності / [Іщенко А.В., Карпов Н.С., Кондратьєв Я.Ю.]. – К., 2001. – 223 с.

4. Розслідування шахрайств, учинених способом фінансової піраміди :

[навч. посібник] / С.С. Чернявський, О.Ю. Татаров, В.В. Черней, Р.Р. Кузьмін, С.М. Князєв, В.В. Юсупов, А.А. Вознюк; [за ред. В.В. Коваленка]. – К., 2013. – 179 с.

Левченко В.В., Приходько Ю.П.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

З погляду хімії, вибухові речовини – це речовини, здатні до швидкого хімічного перетворення з утворенням значних об'ємів газів, нагрітих у достатній мірі для отримання в найкоротший проміжок часу в місці вибуху високого тиску. Однією з найбільш характерних особливостей у цьому визначенні є саме найбільша швидкість і короткостроковість вибухових перетворень, що відбуваються в межах 1/1000-1/10000 доли секунди.

Нині в судово-експертному дослідженні вибуховими речовинами визнають системи (індивідуальні речовини або суміші), здатні під впливом зовнішніх чинників до надзвичайно швидкого хімічного перетворення (вибухове перетворення). Вибухові речовини характеризуються великою швидкістю виділення теплової енергії під час вибуху. Ця енергія перетворюється на кінетичну енергію сильно стиснутих газоподібних продуктів вибуху (вибухового перетворення), які в процесі розширення здатні виконувати механічну роботу та руйнувати навколишнє середовище. Тобто, вибухові речовини становлять хімічне джерело теплової енергії та характеризуються її високою об'ємною концентрацією (4-15 МДж/дм³).

Будь-яка вибухова речовина має комплекс фізичних, хімічних і технологічних властивостей та вибухових характеристик, які зумовлюють її призначення, можливості й сфери застосування, поширеність у різних галузях промисловості та ступінь доступності й прийнятності для протиправного використання.

Ще в 1937 році вченими криміналістами запропоновано класифікацію вибухових речовин, що використовується й донині. Так, залежно від практичного застосування вибухові речовини поділяються на такі класи:

– ініціюючі (первинні) вибухові речовини – високочутливі речовини, які використовуються для збудження вибухових перетворень у зарядах інших вибухових речовин (капсулях-детонаторах, запалах, електродетонаторах). Їх характерною особливістю є те, що для їхнього ініціювання необхідний незначний зовнішній вплив (удар, накол, тертя, нагрівання тощо), сам процес вибуху характеризується дуже малим періодом нарощення швидкості до максимального значення – відносно меншим, ніж у інших типів вибухових речовин. До найбільш поширених ініціюючих вибухових речовин належать: азид свинцю, фульмінат ртуті (гримуча ртуть), тетранітрозорцинат свинцю (ТНРС) і тетразен;

персоналізації ідентифікаційних документів на прикладі паспорта громадянина України у форматі ID-1, які використовуються як елементи захисту.

Лазерне гравіювання – нанесення на лазероактивному шарі полікарбонату зображень або написів за допомогою променя лазера.

Мікротекст – друкований текст менше 0,25 мм.

Об'ємне лазерне гравіювання – номер паспорту наноситься лазером, в результаті чого внутрішній і зовнішній шари розплавлюються та спікаються, тому знаки номеру набувають незначного об'єму, відчутні на дотик.

Оптико-змінне зображення – зі зворотної сторони міститься оптико-змінне зображення відцифрованого образу обличчя особи та поправно відокремлені цифри року її народження, нанесені лазером. Зображення найкраще видимі під протилежними кутами зору.

Це лише деякі з елементів захисту, отримані для виготовлення ідентифікаційних документів за допомогою новітніх технологій.

На сьогоднішній день відсутня інформація щодо можливих способів підробки зазначених документів, невідповідностей вимогам до паспортів, визначених у технічній документації на них, які можуть бути отримані тільки під час апробації та впровадження запропонованого алгоритму досліджень у проекті методичних рекомендацій, а у зв'язку з цим рекомендації можуть бути в подальшому доповнені.

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України продовжує дослідження ідентифікаційних документів та новітніх технологій персоналізації, які використовуються як елементи захисту.

Нечваль А.О.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ПІД ЧАС ОБШУКУ

Реалізація в кримінальному законодавстві принципу недоторканості житла та іншого володіння особи є органічною передумовою забезпечення прав і законних інтересів громадян, залучених до сфери кримінального судочинства. У цьому аспекті знаходять своє вираження міжнародно-правові стандарти кримінальної процесуальної діяльності, що закріплені у відповідних міжнародних нормативно-правових актах [7, с. 123].

Відповідно до аналізу даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва за перше півріччя 2016 року надійшло 43,3 тис., або 14,2% загальної кількості клопотань, скарг, які розглядаються слідчим суддею під час досудового розслідування у контексті обшуку житла чи іншого володіння особи [3].

Одним із проблемних аспектів діяльності органів досудового

Науменко С.М., Колонюк В.П., Форіс Ю.Б.

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ НА ПРИКЛАДІ ПАСПОРТА ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ У ФОРМАТІ ID-1, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ЗАХИСТУ

У Київському науково-дослідному інституті судових експертиз Міністерства юстиції України проводяться дослідження паспортів громадянина України в форматі ID-1 з безконтактним електронним носієм та без електронного носія.

На сьогодні в Україні запроваджений новий вид документів – паспорти громадянина України в форматі ID-1 з безконтактним електронним носієм та без електронного носія. Ці документи, на полімерній основі, виготовляються в Україні вперше. Приймаючи до уваги важливість даного виду документів при їх виготовленні використовуються сучасні новітні технології та елементи захисту.

На сьогодні бланки для паспортів як з безконтактним електронним носієм так і без електронного носія, за виключенням носія, мають однакову конструкцію та дизайн. При їх виготовленні використовується полікарбонат. Бланк-картка має розміри 54,98×85,6 мм та може мати допустимі відхилення ($\pm 0,75$ мм).

Загалом процес виготовлення бланк-картки відбувається так: на дві частини непрозорої основи наносяться фонові зображення та реквізити бланку – лицьової та зворотної сторін документу. Потім формується багат шаровий комплект, який налічує такі складові: лицьову та зворотну сторони, імплантований захисний (голографічний) елемент, голографічну смужку та дві частини прозорої ламінаційної плівки. Для бланків з чіпом в конструкцію додатково вноситься безконтактний електронний носій з антеною. Потім багат шаровий комплект стискається та спікається, в результаті чого утворюється один монолітний об'єкт. У подальшому відбувається вирубування бланк-картки з дотриманням визначених розмірів. На цьому етапі виготовлення бланк-картки закінчується. Варто звернути увагу, що імплантований захисний елемент та голографічна смужка розміщуються під ламінуювальною плівкою, яка, в свою чергу, надходить на підприємство вже маючи зображення та написи.

У подальшому, здійснюється персоналізація паспорту методом лазерного гравіювання – на внутрішньому шарі наносяться персональні дані про власника, його зображення та інша визначена інформація, заповнюється машинозчитувана зона, здійснюється гравіювання на голографічній смужці. Записується визначена інформація на електронний носій. Номер документа наноситься більш потужним лазером, завдяки чому внутрішній і зовнішній шари розплавляються та спікаються.

Номер документа у зв'язку з цим відчутний на дотик.

Зупинимось на лазерному гравіюванні, як одній з новітніх технологій

– бризантні (вторинні) вибухові речовини – відносно менш чутливі й застосовуються як розривні заряди в боєприпасах і вибухових пристроях. На відміну від ініціюючих вони мають меншу сприйнятливість до зовнішніх впливів та більший період нарощення швидкості розкладання до максимального значення. Крім того, горіння вторинних вибухових речовин є стійким і переходить у детонацію лише під час вибуху ініціюючої вибухової речовини або через особливі умови: висока температура, велика маса, високий тиск, горіння в замкнутому об'ємі тощо. До характерних представників бризантних вибухових речовин належать: тротил, тетрил, гексоген, октоген, тетранітропентаерітрил (ТЕН), нітрогліцерин;

– металні вибухові речовини (порохи) – застосовуються переважно для метання снарядів, у тому числі куль (вогнепальна зброя) та утворення реактивної сили (ракети). Основною формою вибухового перетворення металних вибухових речовин є стійке горіння, яке не переходить у детонацію навіть за умов, характерних для вторинних вибухових речовин. Швидкість їхнього горіння може становити від кількох міліметрів до сотень метрів за секунду та залежить від хімічного складу, фізичного стану й умов використання (горіння на відкритому повітрі, у закритому або напівзакритому об'ємі). До металних вибухових речовин належать пороху (димний, бездимний або нітроцелюлозний) і сумішеві тверді ракетні палива;

– піротехнічні суміші – становлять механічні суміші, основними компонентами яких є окисник і відновник (пальне). Використовуються для створення світлового, димового, звукового та інших ефектів під час горіння. Застосовуються в піротехнічних виробках освітлювальної, сигнальної, запалювальної дії. Основним видом вибухового перетворення піротехнічних сумішей є горіння, яке може відбуватися з різними швидкостями: від часток міліметрів до сотень метрів за секунду, що забезпечує мінімальні вибухові властивості. Але деякі з цих речовин за певних умов здатні до детонації й мають відносно високу чутливість до зовнішніх впливів. Здатність піротехнічної суміші до детонації визначається насамперед наявністю провідника вибуху (детонації) – індивідуальної речовини, здатної до екзотермічної реакції саморозкладу.

У сучасних умовах залишається актуальною спрямованість наукового пошуку в напрямі удосконалення судово-експертного дослідження вибухових речовин, у тому числі кустарного виробництва. Це дасть можливість запропонувати нові рішення в експертному забезпеченні здійснення заходів боротьби щодо незаконного поводження із вибуховими речовинами та їх застосуванням в злочинних цілях.

Легета І.В.

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

Сучасні зміни в суспільно-політичних та економічних процесах в Україні призводять у певних випадках до негативних наслідків, що виявляються у змінненні й ускладненні діяльності різних організованих злочинних груп та появи нових видів кримінальних правопорушень. Для якісного розкриття таких злочинів слідчому, прокурору потрібно звертатися за допомогою до обізнаних осіб, зокрема, до спеціалістів відповідних галузей знань.

Відповідно до ч. 1 ст. 236 КПК України з метою отримання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів [1, с. 163].

При обранні тактики залучення спеціаліста до обшуку необхідно враховувати: 1) який вид обшуку буде проведено (приміщення, місцевості, транспортного засобу, особи); 2) об'єкт пошуку (знаряддя злочину, речі та цінності, здобуті злочинним шляхом, а також інші предмети та документи, що мають значення для встановлення істини у справі або злочинця, який переходується); 3) суб'єкта, в якого проводять обшук; 4) мету обшуку; 5) якого спеціаліста необхідно запросити; 6) запрошення кількох спеціалістів до проведення обшуку; 7) ситуацію, в якій буде проведено обшук (виходячи з наявних матеріалів кримінального провадження); 8) чи буде це додатковий, повторний обшук; 9) залучення спеціаліста до проведення тактичної операції «груповий обшук» [2, с. 224].

Спеціаліст може надавати допомогу слідчому при реалізації окремих тактичних прийомів обшуку. Зокрема, це такі прийоми обшуку: аналіз обстановки і визначення місць природного зберігання об'єктів; співставлення предметів на місці обшуку та предметів, що потрібно виявити; визначення можливих місць приховування об'єктів; виявлення демаскуючих ознак об'єктів; аналіз виявлених предметів [3, с. 228-229].

Слідчий має запрошувати спеціаліста саме певного фаху. Проте на практиці трапляється, що запрошуються декілька спеціалістів, але обшук є нерезультативним. Тому слідчому варто ретельно продумати необхідність залучення під час обшуку певного фахівця. Так, І.В. Пиріг зазначає, що до проведення обшуку доцільно запрошувати спеціаліста, який брав участь у проведенні огляду за цим самим провадженням, оскільки він знає, які сліди та знаряддя злочину було виявлено під час огляду [4, с. 293-294]. Н.І Климченко переконує, що слідчі самостійно не в змозі застосовувати пошукові пристрої, особливо при обстеженні, приміром, фундаменту, стін, автотранспорту тощо, а спеціалістів при цьому залучають не завжди [5, с. 70]. Зокрема, в науковій літературі розглядаються два варіанти, коли можуть залучити спеціалістів до обшуку: якщо розслідування здійснюється за «гарячими слідами». В цьому випадку ефективність

положенням про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 160-166 цього Кодексу)» [1, с. 102]. Проте і у цьому випадку немає 100% гарантії їх достовірності.

У даній проблемі вбачається лише один шлях вирішення, апробований на практиці, а саме – при формулюванні як синтезуючих частин, так і самих висновків, у любых їх формах, не оперувати персональними даними певних громадян, які перевіряються, а лише констатувати про виконання спірного (спірних) підпису (підписів) чи запису (записів) тією (тими) ж особою (особами), чи іншою (іншими), що і підпис (підписи) чи запис (записи) у наступних документах (перерахувати).

Таким чином, судовий експерт при чіткому формулюванні висновку знімає із себе відповідальність щодо достовірності зразків, дотримуючись вимог методики судово-почеркознавчої експертизи.

Подібні процесуально незбалансовані питання виникають і при проведенні експертних досліджень по заявах фізичних осіб та організацій, оскільки юридична достовірність зразків чи об'єктів, не підтверджується жодним чином.

Лише творчий підхід до процесу дослідження, який обов'язково ґрунтується на законодавчо-правовій платформі, може, не порушуючи логічних та фактичних результатів експертиз, формулювати обґрунтовані висновки відповідно до діючої методики, чим забезпечує право людини на справедливе судочинство.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст] : станом на 26 листопада 2012 р. – К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 292 с.
2. Закон України про судову експертизу від 1994 року. <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом МЮУ від 08.10.1998 № 53/5. <http://zakon0.rada.gov.ua>.
4. Методика судово-почеркознавчої експертизи (загальна частина) / ДНДЕКЦ МВС України; Уклад. К.М. Ковальов, З.С. Меленевська, Н.Г. Шпакович. – К., 2008. – 34 с.
5. Конституція України : станом на 15 берез. 2016 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Офіц. вид. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

«...невідкладно заявити клопотання органу (особі), який (яка) призначив (ла) експертизу (залучив (ла) експерта), щодо уточнення питань або надання відповідних матеріалів у разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення (поставлених експертові питань) або виникнення потреби у додаткових матеріалах, необхідних для проведення повного дослідження» [3].

В обох випадках також не забезпечується гарантій дотримання проблемної вимоги щодо зразків, а лише надається варіативне поле для обґрунтованої відмови від проведення досліджень.

Методикою судово-почеркознавчої експертизи, схваленою координаційно-методичною радою ДНДЕКЦ МВС України, протокол від 20.04.2017 № 19, у розділі «Мінімальний обсяг вільних та експериментальних зразків», більш чітко окреслено критерії повернення надісланих матеріалів без виконання. Зокрема, якщо при призначенні або проведенні почеркознавчої експертизи не виконуються такі вимоги:

«Під час призначення почеркознавчих експертиз у розпорядженні експерта повинні бути надані зразки почерку (підпис) особи, яка підлягає ідентифікації (вільні, умовно-вільні та експериментальні).

Вільні та експериментальні зразки:

- буквеного тексту надаються не менше ніж на 15 аркушах;
- цифрового тексту, надаються у вигляді записів однозначних і багатозначних чисел із супутніми їм буквеними записами, не менше ніж на 15 аркушах;
- записів «друкованими» буквами – не менше 15 сторінок, стандартного формату.

Вільні зразки підпису за можливістю необхідно надавати не менше ніж на 15 документах, експериментальні – не менше 5-8 аркушах, на кожному з яких повинно бути розміщено від 20 до 30 підписів.

У разі потреби, експерт має право порушити перед ініціатором призначення експертизи клопотання про надання додаткових вільних та (або) експериментальних зразків, які б забезпечили повне та якісне проведення дослідження» [4, с. 8].

Проте і тут вказується лише про можливість повернення матеріалів без виконання.

Пунктом 3 ст. 101 Кримінального процесуального кодексу України «Висновок експерта», описується ситуативний імунітет щодо обов'язкового сприйняття зразків як таких: «Висновок повинен ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження. Експерт дає висновок від свого імені і несе за нього особисту відповідальність» [1, с. 44].

Відбір вільних зразків Кримінальним процесуальним кодексом України описаний лише п. 2 ст. 245 «Отримання зразків для експертизи»: «Порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з

розслідування залежить від інформації, яку надасть спеціаліст під час обшуку. У разі, коли розслідування проходить у встановлені строки, слідчий має можливість підготуватися до обшуку, запросивши потрібних спеціалістів [4, с. 294].

Для правильної організації роботи спеціаліста при проведенні обшуку потрібно визначити форми його допомоги. Важливою є також технічна допомога спеціаліста. Підготовча робота спеціаліста полягає у допомозі слідчому визначитися з часом проведення обшуку, учасниками обшуку, необхідними науково-технічними засобами тощо.

Спеціаліст надає інформаційну допомогу при проведенні обшуку для виявлення тайників, сховищ, виходячи з наявних у нього спеціальних знань. Крім того, під час виявлення трупу в ході обшуку спеціаліст може оперативно його оглянути, і виявивши певні пошкодження, допомогти слідчому спрямувати подальший процес розслідування.

Істотне значення має пошукова форма допомоги спеціаліста при проведенні обшуку з метою виявлення людей чи трупів.

Необхідно також виділити аналітичну форму допомоги спеціаліста. Так, Б.В. Романюк вказує, що у випадку пошуку документів спеціаліст допомагає розібратись у них і вилучити тільки необхідні документи з тайників, спеціальних шаф чи з магнітних носіїв інформації [6, с. 209].

Ще однією формою допомоги спеціаліста є надання консультацій під час підготовки і при проведенні обшуку. Так, науковці пропонують консультації спеціаліста під час обшуку стосовно: 1) поводження з певними об'єктами; 2) застосування спеціальної термінології при складанні протоколу; 3) доцільної послідовності використання різних пошукових приладів.

Можна виділити такі форми допомоги спеціаліста при проведенні обшуку: 1) організаційна – допомагає слідчому визначитися з часом проведення обшуку, колом потрібних учасників обшуку; 2) підготовча – спеціаліст допомагає слідчому зібрати попередню інформацію про об'єкт пошуку та об'єкт обшуку; 3) технічна – спеціаліст застосовує криміналістичну техніку для відшукування доказів з метою їх вилучення у встановленому порядку, надає допомогу у здійсненні аудіо та відеозапису, а також виготовленні зліпків, різних планів, креслень та здійсненні фотозйомки знайдених предметів; 4) консультативна – спеціаліст сприяє слідчому в правильному складанні протоколу обшуку; щодо протидії можливій негативній поведінці зі сторони осіб, яких обшуковують; роз'яснює властивості розшукуваних предметів, ставить запитання обшукуваним особам або слідчому, виявляє демаскуючі ознаки, надає консультації щодо можливих місць зберігання предметів тощо [5, с. 352-359]; 5) інформаційна – перед його проведенням спеціаліст висловлює слідчому свої судження щодо сприятливого часу проведення обшуку, виходячи з об'єктів і суб'єктів проведення обшуку; 6) аналітична –

спеціаліст разом зі слідчим аналізує обстановку обшуку та, виходячи з цього, встановлює місця природного приховування об'єктів; 7) пошукова – спеціаліст допомагає слідчому та іншим членам слідчо-оперативної групи в пошуку об'єктів.

Таким чином, залучення спеціаліста до проведення обшуку є однією з основних передумов його успішного проведення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В.А. Прудников. – Х. : Право, 2017. – 392 с.
2. Яремчук В.О. Тактика залучення спеціаліста до проведення обшуку: автореферат / В.О. Яремчук. – Харків, 2014 – с. 543.
3. Криміналістика: підручник/ за ред. В.Ю. Шепітька.– 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2010. – 464 с.
4. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування: монографія / І.В. Пиріг. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. – 432 с.
5. Клименко Н.И. Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовки следователя : учеб. пособие / Н.И. Клименко. – К. : Вища шк., 1990. – 103 с.
6. Романюк Б.В. Участь спеціаліста на стадії досудового слідства : учеб. пособие / Б.В. Романюк. – К. : Аванпост-Прим, 2010. – 304 с.
7. Криміналістика : підруч. / за ред. В.Ю. Шепітька ; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. 5-те вид., перероб. та доп. – К. : Ін Юре, 2016. – 649 с.

Лисеюк А.М.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ЩОДО НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

Зміни у соціально-політичних, економічних умовах суспільного життя зумовлюють необхідність постійного оновлення діючого законодавства, у тому числі нормативно-правових актів, що регламентують кримінальне судочинство. Так, прийнятий 13 квітня 2012 року Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) не тільки закріпив новітні підходи до порядку здійснення кримінального провадження на території України, а й, зокрема, ввів у сферу вітчизняного кримінального процесу нового процесуального суб'єкта – слідчого суддю, який у той же час став об'єктом детального наукового вивчення та аналізу його процесуального повноважень.

Кримінальний процесуальний статус слідчого судді у досудовому провадженні та предмет судового контролю у кримінальному процесі неодноразово розглядали у своїх працях багато відомих вчених. У

Методика проведення почеркознавчої експертизи передбачає три основні вимоги до зразків, це їх достатність, достовірність та співставність. Ці умови у деяких випадках переплітаються і забезпечуються виключно ініціатором експертизи, який відповідає за їх збір, а судовий експерт, згідно з вимогами п. 4 ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України: «... не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи» [1, с. 32].

Неодноразово мали місце випадки свідомого чи не свідомого ігнорування замовниками експертиз даних вимог у різних проявах, у тому числі щодо забезпечення достовірності. Таким чином судові експерти, від висновку яких, як правило, приймається рішення у справі, набувають статусу ключової фігури судочинства.

Така колізія властива переважно у цивільних справах, по яких перевірки підлягають особи, що померли, експериментальні зразки яких фізично неможливо відібрати щоб перевірити достовірність вільних, а зацікавлена сторона, яка пропонує суду вільні зразки, може ними маніпулювати, і тим самим робить судових експертів заручниками ситуації, оскільки інша сторона судового процесу може оскаржувати висновок.

Доволі багато авторів у своїх роботах спрямовували зусилля на висвітлення цього питання. Проте, у більшості публікацій їх досягнення обмежувались констатацією фактів та неодноразовим дублюванням уже напрацьованих раніше матеріалів.

Законодавець у нормативних документах, якими користуються судові експерти при проведенні експертиз, такі ситуації не завжди чітко коментує. Зокрема:

У «Законі України про судову експертизу»:

– згідно з п. 1 ст. 13 «Права судового експерта» експерт має право «ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета судової експертизи, і подавати клопотання про надання додаткових матеріалів». Хоча цим не забезпечується гарантії дотримання проблемної вимоги щодо зразків [2].

В Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом МІОУ від 08.10.1998 № 53/5:

– згідно зі ст. 2.1. «Експерт має право»: «Експерт може відмовитися від проведення експертизи, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, а витребувані додаткові матеріали не надані, або якщо поставлені питання виходять за межі його спеціальних знань. Заява про відмову повинна бути вмотивована». Аналогічне право забезпечується п. 4 ст. 69 КПК України [3];

– згідно зі ст. 2.2 «На експерта покладаються такі обов'язки»:

Мороз С.А., Григорович Т.В.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОСТОВІРНОСТІ МАТЕРІАЛУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ЕКСПЕРТИЗ

Право людини на правосуддя гарантовано Конституцією України – розділ VIII. Основними засадами судочинства є: законність, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпечення доведеності вини, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, підтримання державного обвинувачення в суді прокурором, забезпечення обвинуваченому права на захист, гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом та обов'язковість рішень суду [5]. Запорукою справедливого суду, поряд із виписаними засадами, є дотримання критеріїв достовірності доказів – можливість застосування фактичних даних у процесі доказування з погляду знання про джерела, обставини, методи їх утворення і отримання в контексті використання у справі інших матеріалів. Або, достовірність доказів – це їх «гносеологічна допустимість». У кримінальному процесі йдеться не про ту достовірність, що в точних науках (рівна одиниці), і не про «істинність» (істину можна шукати безкінечно), а про так звану практичну достовірність, якою переважає більшість людей, які перебувають у здоровому глузді, задовольняються в найвідповідальніших ситуаціях повсякденного життя.

Експертиза в судовому процесі є обґрунтованим результатом роботи кваліфікованих фахівців різних напрямів і відіграє важливе значення в судочинстві. Сучасне почеркознавство один з пріоритетних напрямів криміналістики та характеризується підвищеним попитом у слідчих підрозділах Національної поліції, державної податкової інспекції ДФС та особливо – судів. Необхідною передумовою для порівняльного дослідження в судовому почеркознавстві завжди були, є і будуть зразки, вимоги до яких описані у багатьох як нормативно-правових документах так і в навчально-методичній літературі.

Судова практика знає безліч прикладів, коли під час проведення експертиз, у тому числі почеркознавчих, достовірність зразків викликала обґрунтований сумнів, оскільки ініціаторами досліджень з різних причин допускались порушення вимог щодо збору та перевірки порівняльного матеріалу.

Дана проблема набуває особливої ваги, оскільки на відміну від традиційної трасології, де зразки константні і залежать лише від матеріального фактору, при формуванні почерку, один із ключових чинників, поряд із анатомічними особливостями виконавця відіграє психофізіологічний фактор.

наукових роботах доволі ґрунтовно викладені основні питання поняття, предмету, меж судового контролю у кримінальному процесі, досліджено історичні та порівняльні аспекти правового інституту слідчого судді, проте, залишились поза увагою процесуальна діяльність слідчого судді при вирішенні питань застосування заходів забезпечення кримінального провадження при розслідуванні злочинів у сфері незаконного обігу піддакцизних товарів.

Запровадження інституту слідчого судді у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство стало однією з новел КПК України, що зумовило активне обговорення серед вчених-процесуалістів та юристів-практиків його повноважень у кримінальному провадженні, зокрема, щодо прийняття рішень про застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Необхідно відзначити, що під заходами забезпечення кримінального провадження прийнято розуміти передбачені КПК України заходи примусового характеру, які застосовуються за наявності підстав та у порядку, встановленому законом, з метою запобігання і подолання негативних обставин, що перешкоджають або можуть перешкоджати вирішенню завдань кримінального провадження, забезпеченню його дієвості [2]. У той самий час, розділом II КПК України визначено перелік заходів забезпечення кримінального провадження, що за загальним правилом застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду.

У свою чергу, О.В. Каліна зазначає, що загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження мають важливе значення для правозастосовної діяльності, адже саме вони сприяють її єдності, дотриманню прав учасників кримінальних процесуальних відносин і вирішенню завдань кримінального провадження. Водночас, необхідність нормативного закріплення цих правил обумовлена тим, що заходи забезпечення кримінального провадження спрямовані на досягнення єдиної мети, а тому єдиною є їх правова природа [3, с. 342].

Необхідно звернути увагу на те, що В.І. Фанник досліджуючи правову природу застосування заходів забезпечення кримінального провадження, визначив такі загальні правила їх застосування, а саме: 1) судова процедура вирішення питання про їх застосування; 2) підсудність місцевому суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що здійснює відповідне розслідування; 3) покладання «обов'язку» доказування на сторону кримінального провадження, яка звертається з клопотанням; 4) наявність обґрунтованої підозри щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 5) відповідність потребам досудового розслідування такого ступеню втручання у права і свободи особи, про який йдеться в клопотанні сторони кримінального провадження;

б) можливість виконання завдань, для виконання якого сторона кримінального провадження звертається із клопотанням, і саме яке повинно бути доведено при розгляді вказаного клопотання; 7) застосування заходів забезпечення кримінального провадження в межах строків кримінального провадження [3, с. 350].

Разом з тим, враховуючи кримінально-правову характеристику складу злочину передбаченого ст. 204 КК України, розглянемо особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Так, частина, передбачених ч. 2 ст. 131 КПК України, заходів забезпечення кримінального провадження безпосередньо пов'язана із суб'єктом вчинюваного злочину, що у даному складі, характеризується як загальний суб'єкт (фізична осудна особа, якій до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років) та іншими учасниками кримінального провадження.

До таких заходів можливо у першу чергу віднести судовий виклик (ч. 1 ст. 134 КПК України); привід (ч. 2 ст. 140 КПК України); грошове стягнення (ч. 2 ст. 144 КПК України); запобіжні заходи (особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою (ч. 4 ст. 176 КПК України)); затримання (ч. 2 ст. 176 КПК України).

Натомість щодо застосування заходу забезпечення кримінального провадження як відсторонення від посади (ч. 2 ст. 154 КПК України) відмітимо, що він може бути застосований стосовно осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочину, передбаченого лише частинами 2, 3 ст. 204 КК України, крім випадків коли така особа є службовою особою правоохоронного органу.

Між тим, що стосується тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом (ч. 2 ст. 148 КПК України), звернемо увагу на те, що зазначений захід забезпечення кримінального провадження, у справах щодо злочинів у сфері незаконного обігу підакцизних товарів набуває особливого значення, оскільки поєднує суб'єкта вчинюваного злочину з його об'єктивною стороною. По-друге, зважаючи на те, що об'єктивна сторона діяння передбаченого ст. 204 КК України включає, зокрема, збут чи транспортування з метою збуту незаконно виготовлених алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів тимчасове вилучення документів, які посвідчують користування таким спеціальним правом як право керування транспортним засобом або судном та право на здійснення підприємницької діяльності можуть і повинні широко застосовуватись на досудовому етапі кримінального розслідування.

Крім того, що стосується інших видів забезпечення кримінального провадження, що насамперед пов'язані із предметами матеріального світу та є визначальними при доказуванні об'єктивної сторони при розслідуванні злочинів у сфері незаконного обігу підакцизних товарів, зауважимо, що до їх числа належать тимчасовий доступ до речей і

розповсюджуються загальні правила частини 4 статті 223 КПК України щодо недопущення проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години), за винятком невідкладних випадків, коли затримання в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного.

Під час підготовки робочого місця, визначення режиму, умов та способів отримання зразків для експертизи, зазвичай створюються певні умови в залежності від виду експертизи, для провадження якої ці зразки отримуються. Підготовка необхідних процесуальних документів для отримання зразків для експертизи залежить від того, які саме зразки необхідно отримати. Відповідно до частини 2 статті 245 КПК України, порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів – за ухвалою слідчого судді за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. У випадку відбирання біологічних зразків у особи правовою підставою для проведення таких дій є постанова прокурора, а за необхідності примусового отримання цих зразків – ухвала слідчого судді. Крім цього, за результатами отримання зразків для експертизи складають протокол.

Виконання зазначених тактичних прийомів на підготовчому етапі отримання зразків для експертизи знаходиться у прямій залежності з якістю цих зразків та подальшим проведенням експертизи.

Список використаних джерел

1. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: Учебник для вузов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2007. – С. 638. – 944 с.
2. Шепітько В.Ю. Криминалистика: Курс лекцій. Издание четвертое. – Х.: Одиссей, 2011. – С. 241. – 368 с.
3. Галаган В.І. Процесуальний порядок і тактика отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні України: моногр. / В.І. Галаган, О.В. Козак. – [2-ге вид., переробл. та допов.]. – Краматорськ: ТОВ «Каштан», 2015. – 224 с.
4. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кузьмічов Я.В. та ін. Криміналістика: питання і відповіді. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – С. 233. – 280 с.
5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судової експертизи та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України №53/5 від 08.10.1998 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0705-98>.

До тактичних прийомів підготовчого етапу отримання зразків для експертизи насамперед належить визначення мети проведення цієї процесуальної дії. Залежно від цього можуть бути вилучені зразки, класифіковані у спеціальній літературі за такими критеріями: залежно від характеру відображення властивостей (відбитки матеріальних об'єктів, що відобразилися на різноманітних слідоутворюючих поверхнях, і безпосередні об'єкти, від яких вилучають зразки); за походженням (природні та штучні); залежно від часу виникнення й умов отримання (вільні, умовно вільні, експериментальні); залежно від форми відображення ознак в об'єкті (безпосереднє відображення, відображення навичок тощо); залежно від виду експертиз (криміналістичні, судово-медичні, судово-товарознавчі, екологічні та інші); за характером зразків (сліди чи відбитки, продукти життєдіяльності та діяльності людини або тварини, відокремлені частини об'єкта); за процесуальним статусом особи, у якої отримують зразки (отримані у підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого і свідка); за агрегатним станом (рідкі, тверді, сипкі та газоподібні); за суб'єктами одержання зразків для експертизи (стороною обвинувачення, а також потерпілим, його представником і законним представником; стороною захисту: підозрюваном, обвинуваченим, їх захисниками та законними представниками; спеціалістом) [3, с. 197].

Отже, об'єкти, що підлягають експертному дослідженню, є незамінними, виступають живі особи, трупи або частини трупу, трупи тварин, речові докази.

До зразків, які вилучають для проведення експертизи, передбачено низку вимог, зокрема:

- не може бути піддано сумніву їх походження від об'єктів, що перевіряються;
- вони повинні відображати достатній обсяг їх властивостей;
- повинні бути придатними для співставлення з ідентифікуючими об'єктами [4, с. 233].

Залежно від специфіки об'єктів, необхідних для проведення експертизи, передбачені спеціальні правила, для виконання яких у низці випадків повинен бути запрошений спеціаліст. Важливим питанням є визначення, якого спеціаліста необхідно запросити і чи буде здійснюватися отримання зразків для експертизи у місці їх знаходження чи у спеціалізованій установі.

Важливого значення набуває визначення місця і часу отримання зразків. Щодо місця, ним може бути місце перебування особи, місце виявлення зразків або спеціальна установа, у якій отримуються зразки, зокрема медична установа. Визначаючи час отримання зразків, необхідно враховувати етап розслідування та час доби, що сприяє якісному проведенню цієї процесуальної дії. На наш погляд, на неї

документів (ч. 2 ст. 159 КПК України) та арешт майна (ч. 2 ст. 170 КПК України). Так за допомогою тимчасового доступу до речей і документів стає можливим отримати ключову інформацію, зокрема, про власника абонента, випуску руху вхідних та вихідних телефонних дзвінків, вхідних, вихідних СМС повідомлень, даних про другого співрозмовника, дати, часу, тривалості, напрямку дзвінка з прив'язкою до базових станцій та з зазначенням адреси їх розташування; інформацією про торгові мережі (магазини) де підозрюваний приймав замовлення на алкогольні напої, види (назви) алкогольних напоїв, що замовляли, крім того отримати доступ до приміщень у яких є обґрунтовані підстави вважати знаходяться підпільні цехи, обладнання або сировина, що використовується для незаконного виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших піддакцизних товарів та ін. [4].

При цьому, доречним вважаємо твердження висловлене М.Є. Шумилом, стосовно того, що стадія досудового розслідування є найбільш вразливою для порушення прав людини і громадянина, в якій переплітаються і не збігаються інтереси особи, суспільства і держави [5, с. 377].

Беручи до уваги той факт, що засоби забезпечення кримінального провадження безпосередньо пов'язані з обмеженням прав і свобод осіб в рамках конкретно взятого кримінального провадження, тому слідчий суддя на досудовому етапі кримінального провадження при вирішенні питання щодо застосування того чи іншого засобу забезпечення повинен взяти до уваги ступень тяжкості вчинюваного злочину, характеристику особи, що підозрюється (обвинувачується) у його вчиненні, та достатність доведення застосування саме визначеного у клопотанні, засобу забезпечення кримінального провадження.

Враховуючи вищевикладене вважаємо, що найбільш дієвим та ефективним засобом забезпечення кримінального провадження за допомогою, якого можливо здійснити збір необхідних в рамках кримінального провадження доказів, передбаченого ст. 204 КК України стане тимчасовий доступ до речей та документів, а в окремих випадках передбачених КПК України, ще й судовий виклик.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.

2. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: витяг Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14/print> 1475275817602853.

3. Фаринник В.І. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження: методологія реалізації в кримінальному судочинстві України [Текст] В.І. Фаринник // Митна справа. – 2014. – № 3(93). – С. 341-351.

4. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 13 вересня 2016 року по справі №127/18934/16-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-61332005.html>; ухвала Сихівського районного суду м. Львова від 21 липня 2016 року по справі № 464/5762/16-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-59103498.html>.

5. Шумило М.Є. Наукові основи реформування досудового слідства / М. Є. Шумило // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 08 жовтня 2010 року, м. Одеса. – Одеса, 2010. – С. 375-380.

Лук'янчикова В.Є., Лук'янчиков Б.Є.

СУЧАСНІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ В

ОГЛЯДІ МІСЦЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПОДІЇ

Реформаційні процеси, які відбуваються в окремих органах системи МВС України призвели до небажаних, негативних наслідків, як взагалі, так і в сфері безпеки дорожнього руху. Ейфорія від створення Національної патрульної поліції швидко змінилася на вседозволеність, неповагу до поліцейських та нехтування правилами дорожнього руху. Це, в свою чергу, призвело до зростання аварійності на дорогах нашої країни. Так, у 2015 році загальна кількість дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) склала 134193, а вже у 2016 зросла на понад 20 тисяч і становить 154556 [1].

Аналіз правоохоронної практики свідчить, що відпрацювання кожного ДТП супроводжується проведенням огляду місця події. Взагалі, і адміністративний і кримінально-процесуальний кодекси містять ряд статей присвячених саме огляду.

Огляд одна з найперших дій, які виконуються безпосередньо після настання події і саме від якості її провадження залежить результат розслідування, а отримані відомості використовуються як докази у вирішенні справи.

Зрозуміло, що швидке та якісне проведення огляду неможливо без використання сучасних технічних засобів. Саме до них можна віднести лазерні 3D сканери (Програмно апаратний комплекс лазерного сканування місця події разом з експертним програмним забезпеченням реконструкції та моделювання аварій) та безпілотні літальні апарати (далі БПЛА).

Переваги документування обстановки місця ДТП лазерним 3D сканером очевидні і відображаються:

– по перше, у високій точності та простоті опрацювання великої

для оптимізації слідчої діяльності / В.М. Шевчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія: Юридичні науки. – Херсон, 2013. – Вип. 6. – Том 2. – С. 149-153.

Моргун Н.С.

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ НА ПІДГОТОВЧОМУ

ЕТАПІ ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Практично у кожному кримінальному провадженні здійснюється призначення експертизи, а у низці випадків виникає необхідність проведення двох і більше експертиз. У зв'язку з цим важливе місце належить отриманню зразків для експертизи, як відносно самостійній пізнавальній дії. Тактика її проведення досліджувалася у роботах Ю.П. Аленіна, В.І. Галагана Н.І. Долженко, В.А. Жбанкова, Д.В. Ісютіна-Федоткова, Н.І. Клименко, Є.Є. Подголіна, Ю.М. Черноус, М.Г. Щербаківського та інших.

Як слідча (розшукова) дія проведення експертизи передбачає наявність підготовчого, робочого і заключного етапів. Питання підготовки та безпосереднього отримання зразків для експертизи виникає під час проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій: огляду, обшуку, огляду трупа, пов'язаного с ексгумацією; освідування, слідчого експерименту накладення арешту на кореспонденцію, її огляду і виїмки; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; тимчасового вилучення майна тощо.

Отож, цілком можна погодитися з точкою зору низки авторів про те, що зразки для експертизи можуть бути:

- 1) подані у розпорядження слідчого учасниками провадження або виявлені ним при проведенні будь-якої слідчої дії – огляду, обшуку тощо;
- 2) спеціально отримані у порядку, визначеному у КПК [1, с. 638].

Оскільки висновок експерта повинен ґрунтуватися на відомостях, які він сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були йому надані, важливе місце належить якісній підготовці по збиранню цих матеріалів та направленню їх експертові. Процес підготовки експертизи містить основні елементи:

- збирання необхідних матеріалів;
- вибір моменту призначення експертизи;
- визначення предмету судової експертизи;
- формулювання питань експерту;
- вибір експертної установи або експерта [2, с. 241].

Кількість і якість необхідних матеріалів для проведення експертизи, тактика їх отримання залежать від місця знаходження цих зразків та способів їх отримання, виду експертиз, характеру поставлених запитань тощо.

забезпечення;

– загальні і спеціальні інформаційно-довідкові бази знань тощо.

Крім того, з метою забезпечення використання кримінального аналізу, як ефективного методу боротьби правоохоронних органів зі злочинністю, із застосуванням сучасних технологій для розкриття, розслідування та попередження злочинів, а також його адаптації до умов сьогодення необхідно забезпечити:

– раціональний розподіл правоохоронних ресурсів;

– формування нормативно-правової бази, яка регулюватиме відносини у сфері використання кримінального аналізу правоохоронними підрозділами;

– створення відповідних інформаційних банків;

– постійне підвищення кваліфікації кримінальних аналітиків;

– постійну розробку нових та удосконалення і модернізацію наявних технічних засобів, запровадження інноваційних технологій у діяльність щодо розкриття та розслідування злочинів;

– розширення географії застосування кримінального аналізу.

З метою забезпечення процесів щодо швидкого виявлення кримінальних правопорушень, проведення повного та всебічного розслідування злочинів, а також своєчасного вжиття профілактичних заходів, при формуванні баз даних для правоохоронних підрозділів доцільно відображати позиції, які міститимуть інформацію стосовно особи (злочинець, потерпілий, свідок), місця та часу вчинення злочину, предмету злочинного посягання, способу вчинення злочину, засобів та знарядь, які використовувались для вчинення злочину, із використанням можливостей щодо їх відтворення як за допомогою картографічної платформи, так і у текстовому/графічному вигляді в одному візуальному просторі, що дозволить виявити приховані закономірності.

Список використаних джерел

1. Власюк О.В. Роль і місце кримінального аналізу у розкритті та розслідуванні злочинів на державному кордоні України [Текст] / О.В. Власюк // Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару – X. : Інститут підготовки юрид. кадрів для СБУ Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2011. – Випуск № 3. – Частина № 1. – С. 82-85.

2. Власюк О.В. Кримінальний аналіз у боротьбі зі злочинністю: виникнення та становлення / О.В. Власюк // Університетські наукові записки. – 2012. – № 4. – С. 351-356 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2012_4_51

3. Махнюк А.В. Теоретичні основи провадження кримінального аналізу у сфері правоохоронної діяльності [Текст] / А.В. Махнюк // Науковий вісник Державної прикордонної служби. – 2011. – № 4. С. 3-7.

4. Шевчук В.М. Запровадження сучасних інформаційних технологій

ділянки місцевості;

– по друге, не дають жодної можливості спеціально, або випадково будь-що пропустити або не помітити і тим самим втратити докази;

– по третє, це швидкість опрацювання місця ДТП, що в свою чергу дозволяє в найкоротший термін відновити рух на дорозі.

Принцип роботи лазерного 3D сканеру полягає в створенні тривимірної хмари *точок* ДТП, яка включає в себе цифрову візуальну картину місця події [2]. Він (3D сканер) дозволяє *доволі* точно задокументувати такі наслідки ДТП, як взаємне розташування автомобілів та їх частин, дорожніх споруд, а також потерпілих відповідно до місцевості, сліди юзу та гальмування, осипаного бруду і осколків скла, пошкоджень на автомобілях, визначати будь-які відстані між *об'єктами* (автомобілями мітками, спорудами, стовпами освітлення *тощо*) із точністю до 2 мм., визначати взаємне розташування об'єктів, а також оцінювати ступінь пошкодження *об'єктів*. Використання лазерного 3D сканеру дозволяє достовірно без помилок створити схему ДТП, а за потреби створити трьохмірну модель місця події, багаторазово використовувати дані, які повністю відповідають реальним даним на момент фіксації [3]. Також дана програма дозволяє робити різного роду реконструкції обставин ДТП при проведенні в подальшому відповідних експертних досліджень, через те що можна переміщувати окремі *об'єкти* як у 3D моделі місця події так і окремо від неї, та відтворювати обстановку та обставини події у формі слідчого експерименту [4]. Фахівці впевнені, що фальсифікація даних при складанні схеми неможлива, оскільки схема та «хмара *точок*» зберігається єдиним файлом, у який внести зміну фізично неможливо [5].

БПЛА надають унікальну можливість оглядати і документувати величезні території з гори, під будь яким кутом, з широким кутом захоплення місцевості, проникати у важкодоступні місця *тощо* [6].

Вважаємо, що у майбутньому можливе поєднання БПЛА та лазерного 3D сканеру. Оскільки практиці вже відомі випадки використання лазерного 3D сканеру. Так, у столиці Баварії Мюнхені, компанія Z+F разом з відділом з розслідування ДТП компанії Volkswagen представили інноваційний спосіб для сканування з транспортного засобу який рухається зі швидкістю 1 кілометр за 10 хвилин. Завдяки такому способу зникає необхідність у блокуванні дороги, оскільки автомобіль рухається разом з усіма учасниками дорожнього руху. Така методика успішно застосовується дорожньою поліцією Німеччини, аварійними комісарями та страховими агентами Швейцарії [7].

Таким чином, поєднання БПЛА та лазерного 3D сканеру відкриває нові можливості у проведенні огляду місця ДТП, та знижує ризик створення аварійних ситуацій на дорозі.

Викладене дозволяє дійти висновку, що дотримання криміналістичних

рекомендацій і процесуальних правил, а також обов'язкове впровадження новітніх техніко-криміналістичних засобів при проведенні огляду сприятиме підвищенню результативності розслідування ДТП.

Список використаних джерел

1. Управління безпеки дорожнього руху. Статистика аварійності в Україні. [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm>.

2. Программно апаратний комплекс лазерного сканування места дорожно-транспортного происшествия в комплекте с экспертным программным обеспечением реконструкции и моделирования аварий [Електронний ресурс]: – Режим доступу : <http://faro3d.ru/10511072107910771088108510991081-3d-1074-108910821072108510771088-104410581055-10601080108210891072109410801103-108810771082108610851089109010881091.html>.

3. Сретенцев А.Н. Некоторые аспекты использования современных технических средств фиксации при осмотре места дорожно-транспортного происшествия / А.Н. Сретенцев, Д.А. Бадиков [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-aspekty-ispolzovaniya-sovremennyh-tehnicheskikh-sredstv-fiksatsii-pri-osmotre-mesta-dorozhno-transportnogo-proisshestiya>.

4. Шехавцов Р.М. Возможности использования технологий 3D сканування під час розслідування злочинів / Р.М. Шехавцов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2010. – Вип. 3. – С. 247-251. [Електронний ресурс] : – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvv_2010_3_32

5. Oficial'nyj sajt kompanii FARO [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.faro.by/katalog/skaner-faro-focus-3d>

6. Білоус В.В. Особенности впровадження в криміналістичну практику безпілотних літальних технологій, апаратів і систем / В.В. Білоус // Jurnalul juridic național: teorie și practică = Национальный юридический журнал: Теория и практика. – 2016. – № 5. – С. 170–175. [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11669>

7. Современные технологи оформления ДТП [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.ininfo.ru/mag/2007/2007-09/2007-09-007.html>

Лук'янчиков Є.Д.

ФОРМИ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Зважаючи на оптимістичні прогнози керівника Міністерства внутрішніх справ України, найближчим часом варто очікувати суттєвого зростання злочинності. Однією з причин такого становища названо славнозвісний закон «Савченко», за який проголосувала переважна

кримінальне провадження повинна відповідати особливостям діяльності окремого правоохоронного органу.

Водночас особливого значення набувають експертні та консультативні системи штучного інтелекту та системи підтримки прийняття рішення, принципи роботи яких засновані на різних методах, а саме: інформаційний пошук, інтелектуальний аналіз даних, пошук інформації у базах даних, міркування на підставі прецедентів, імітаційне моделювання, генетичні алгоритми, нейронні мережі тощо. Побудова таких систем, полягає у формуванні сукупності інформаційно-програмно-технічних засобів, що надають слідчому підтримку в прийнятті рішень у процесі розслідування злочинів та автоматизують інформаційне забезпечення його процесуальної діяльності, за допомогою певних комп'ютерно-технічних засобів і програмних продуктів, а також дозволить:

- складати плани розслідування по конкретному кримінальному провадженню та календарні плани роботи;

- отримувати необхідну інформацію для проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

- використовувати інформацію під час розслідування, у тому числі у формі надання доручень відповідно до Кримінального процесуального кодексу;

- накопичувати та аналізувати інформацію у багатоепізодних кримінальних провадженнях;

- використовувати інформацію для автоматизації процесу підготовки процесуальних документів у необхідній кількості примірників;

- автоматизувати контроль за дотриманням процесуальних строків та виконанням планових заходів;

- зберігати і використовувати різноманітну довідкову інформацію у кримінальних провадженнях;

- забезпечувати ефективний контроль з боку керівників слідчих підрозділів;

- використовувати методичні рекомендації у кримінальному провадженні та при проведенні окремих (слідчих) розшукових дій;

- аналізувати типову інформацію щодо аналогічних злочинів минулих років;

- використовувати інформацію з метою попередження злочинів.

Робота такої типової системи повинна забезпечуватись у чотирьох основних напрямках, які в свою чергу формують її окремі структурні елементи:

- технічні засоби (обчислювальна, комунікаційна, організаційна техніки і технічна засоби спеціального призначення);

- програмні засоби системного (загального) і прикладного (спеціального) програмного забезпечення;

- засоби техніко-криміналістичного, методичного і тактичного

досконалої системи криміналістичної реєстрації на центральному, регіональному і місцевому рівнях, найбільш прийнятних варіантах створення в структурі поліції інформаційних автоматизованих програм криміналістичних обліків з розгалуженою системою криміналістичної реєстрації, які мають стати первинними ланками збирання даних про об'єкти, що реєструються, та їх документування.

Залежно від організаційної розбудови центральних, регіональних і місцевих реєстраційних систем обліку об'єктів та оснащення їх засобами автоматизації і оперативного пошуку на рівні районних, обласних управлінь поліції вони мають бути об'єднані в єдину міжрегіональну автоматизовану систему криміналістичних обліків з доступом до неї як оперативно-розшукових і слідчих органів поліції, так і інших правоохоронних органів і судів України.

Обліки і розроблені на їхній основі автоматизовані інформаційно-пошукові і довідкові системи поряд зі зростанням бойового і технічного оснащення поліції покликані забезпечити не тільки неухильне проведення в життя принципу невідворотності відповідальності за вчинене, але і зіграти роль у підвищенні професійної культури співробітників, активно впливати на дотримання ними законності. При цьому варто пам'ятати, що якщо бойова зброя, транспортні засоби, професійний і спортивний тренінг покликані створювати фізичну перевагу співробітників поліції над злочинцями, то криміналістична реєстрація, оснащена інформаційною й обчислювальною технікою, має на меті доповнити цю перевагу в інтелектуальному аспекті.

Отже, з нашої точки зору, заходи щодо вдосконалення існуючої системи криміналістичної реєстрації і оновлення охоплюваних нею видів обліків осіб та інших об'єктів мають розроблятися за участю всіх правоохоронних органів. При вирішенні цієї проблеми повинні враховуватися не лише її організаційно-методичні аспекти, а й матеріальні затрати та фінансове державне чи пайове міжвідомче їх забезпечення.

Мировська А.В.

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ

Упродовж останнього десятиріччя правоохоронними органами значна увага приділяється інформатизації діяльності по боротьбі зі злочинністю, з метою забезпечення підвищення якості та результативності інформаційно-аналітичної діяльності слідчих та оперативних працівників, а також оптимізації та раціоналізації процесу розслідування злочинів в цілому.

Розробка такого програмно-алгоритмічного забезпечення (автоматизовані банки даних; автоматизовані інформаційно-пошукові системи; автоматизовані робочі місця; програмно-апаратні комплекси; програмно-технічні комплекси тощо) для підрозділів, які здійснюють

більшість поміркованих депутатів Верховної Ради. Оскільки і сьогодні розкриття злочинів знаходиться на рівні 30%, важко уявити перспективи на майбутнє. Нерозкритими залишаються найбільш гучні та резонансні злочини, з якими не може впоратися патрульна поліція.

Покращенню роботи правоохоронних органів з виявлення та розкриття злочинів має сприяти більш активне застосування спеціальних знань. Останнім часом даному питанню приділена увага з боку МВС України. Так, 2015 р. затверджено нове Положення про Експертну службу МВС України та Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як *спеціалістів* для участі в проведенні огляду місця події. До структури органів досудового розслідування введено посади інспектора-криміналіста, старшого інспектора-криміналіста, техника-криміналіста, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівників зазначених секторів (далі – інспектори-криміналісти) (виділено – Є.Л.).

Введення до слідчих підрозділів осіб, які на належному рівні володіють спеціальними знаннями в галузі криміналістики сприятиме покращенню роботи зі слідами злочину, використанню спеціальних знань і технічних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій, оскільки слідчі й інспектори-криміналісти перебувають у підпорядкуванні одного керівника. На сьогодні близько 60% посад інспекторів-криміналістів обіймають особи, які раніше працювали в експертних підрозділах МВС України. Вони на достатньому професійному рівні володіють спеціальними знаннями та навичками роботи з матеріальними об'єктами, що пов'язані із злочином та слідовою інформацією, допомагають слідчому у відшуванні латентних слідів, правильному їх упакуванні для вилучення та направлення на експертне дослідження. Решта посад заповнена співробітниками інших служб. Не усі вони пройшли спеціальну перепідготовку, а тому очікувати допомоги слідчому на високому професійному рівні поки що не можна. Подібні посади повинні замінюватися випускниками спеціальних навчальних закладів з поглибленим вивченням криміналістики та криміналістичних експертиз. Ними можуть бути випускники Національної академії внутрішніх справ.

Чинний КПК України суттєво розширив можливості використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, де кожна із сторін може скористатися таким правом для отримання відомостей, які будуть використані для обґрунтування відповідних рішень чи клопотань.

Одним з носіїв спеціальних знань, якого залучають до участі у кримінальному провадженні є спеціаліст (ст. 71 КПК). Це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками. Він може брати участь як на етапі досудового розслідування, так і під час розгляду справи у суді. До участі у кримінальному провадженні його може залучати як сторона

обвинувачення, так і сторона захисту. Аналіз змісту статей 71 та 360 КПК України дозволяє виділити форми участі спеціаліста у кримінальному провадженні: а) надання необхідної допомоги безпосереднім застосуванням технічних або інших засобів; б) надання необхідних консультацій з питань, що потребують спеціальних знань; в) надання письмових роз'яснень під час дослідження доказів у суді.

На етапі досудового провадження спеціаліст своїми спеціальними знаннями та навичками сприяє слідчому у виявленні, закріпленні та вилученні предметів і документів; надає допомогу слідчому в дослідженні матеріалів кримінального провадження та застосуванні науково-технічних засобів під час проведення процесуальних дій, формулюванні запитань експерту. Діяльність спеціаліста на цьому етапі кримінального провадження спрямована на виявлення, попереднє дослідження та збереження слідової інформації та матеріальних об'єктів, придатних для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню, та своєчасному направленню їх для експертного дослідження, перевірки за колекціями криміналістичного обліку експертної служби. Така діяльність спеціаліста не породжує самостійного джерела доказів. Його участь у слідчих діях відображується у відповідному протоколі.

Консультації можуть використовуватися слідчим під час підготовки до слідчих дій, а також в процесі їх проведення. Певною мірою така інформація також відображується у протоколі слідчої (розшукової) дії. Під час досудового розслідування законодавець не передбачає можливість отримувати письмові консультації.

Інакше вирішується дане питання під час судового розгляду. Спеціаліст, у межах своїх спеціальних знань, сприяє учасникам судового провадження у дослідженні доказів, надає усні консультації або письмові роз'яснення щодо питань, які потребують спеціальних знань, звертає увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суд, на обставини чи особливості предметів і документів (ч. 1 ст. 360 КПК). На жаль, ні законодавець ні автори, що коментують дану статтю не показують відмінність консультації від роз'яснення.

У тлумачному словнику консультація розглядається як порада фахівця з якого-небудь питання, а роз'яснення – це те, що вносить ясність у щонебудь, сприяє з'ясуванню чогось [3, с. 450, 1085].

За сутністю важко знайти якісь розбіжності між консультацією та роз'ясненням. Проте консультація, під час судового розгляду, надається усно, а роз'яснення письмово. В загальній нормі про спеціаліста (ст. 71 КПК) про форму консультації взагалі не згадується. На нашу думку, різні підходи до розв'язання цього питання мають бути усунені. В статті 71 КПК України має бути зазначено, що консультації під час кримінального провадження можуть надаватися як в усній так і письмовій формі.

України;

– по друге – необхідно прийняти спеціальний закон про державну дактилоскопічну реєстрацію.

В законі «Про державну дактилоскопічну реєстрацію в Україні» необхідно передбачити:

– мету створення та використання системи алфавітно-дактилоскопічних обліків;

– юридичні підстави постановки осіб на алфавітно-дактилоскопічний облік;

– коло осіб, що підлягають примусовому та добровільному дактилоскопіюванню;

– порядок постановки осіб на алфавітно-дактилоскопічний облік;

– терміни і порядок зберігання алфавітно-дактилоскопічної інформації;

– коло суб'єктів, які мають право витребувати інформацію, що є в системі алфавітно-дактилоскопічних обліків, а також юридичні підстави і порядок звернення з відповідними запитаннями;

– юридичні підстави, порядок та випадки зняття осіб з алфавітно-дактилоскопічного обліку, а також знищення (вилучення) дактилоскопічної інформації;

– порядок прокурорського та судового нагляду за діяльністю органів, уповноважених створювати і використовувати алфавітно-дактилоскопічні обліки;

– юридичні гарантії забезпечення прав та законних інтересів осіб, які вступають у правовідносини у зв'язку з веденням алфавітно-дактилоскопічних обліків;

– заходи впливу на посадових осіб, що порушуватимуть встановлений порядок створення і використання алфавітно-дактилоскопічних обліків.

В даний час можна говорити, що криміналістична реєстрація сформувалась як одна з найважливіших окремих криміналістичних теорій. Більш того, саме з кримінальної реєстрації почалось формування наукової криміналістики. Згадаємо А. Бертильона, якому вперше з позицій наукових знань вдалося створити ефективну, на той час, систему криміналістичної реєстрації.

В зв'язку з реформуванням правоохоронних органів, сьогодення визначає необхідність розробки програми і конкретних заходів по вдосконаленню організації системи реєстрації в цілому, визначення напрямів оновлення існуючих і створення нових видів обліків, доцільності й технічних можливостей їх автоматизації, а також впровадження нових методів збирання необхідних даних про об'єкти, що реєструються, більш раціональні форми облікових документів.

На нашу думку, важливо зосередити увагу практичних працівників на проблемах розробки науково-методичних і технічних засад формування

можуть бути виготовлені більш досконалі його зразки. Цією особливості застосування зброї відповідає і його забійна сила, яка часто виявляється значно нижче, ніж у відповідних промислових (заводських) зразків.

В залежності від конкретних умов (наприклад, вимог замовника) при виготовленні заводського зброї одного типу, але різних моделей, застосовують різні технології. В залежності від цього, зброя, навіть виготовлена з одного і того ж матеріалу, за багатьма характеристиками може відрізнятися. Наприклад, для виготовлення металевих заготовок деяких деталей зброї, використовують як ливарні, так і деформуються технології, які відмінні не тільки по використуваному устаткуванню, а й по виконуваним технічним операціями. Тому для конкретної моделі зброї спочатку готуються свої, специфічні стандарти, які часто не відповідають стандартам іншої моделі зброї. Треба зауважити, що будь-яка деталь, частина або вузол, виготовлені на збройовому підприємстві, можуть бути використані для створення конкретного зразка саморобної вогнепальної зброї.

Список використаних джерел

1. Бирюков В.В. Криминалистическое оружиеведение : [учеб. пособ.] / В.В. Бирюков. – Луганск : Резников В.С., 2013 . – 256 с.
2. Устинов А.И. Самодельное огнестрельное оружие и методика его экспертного определения : [пособ. для экспертов-криминалистов] / А.И. Устинов. – М. : МООН СССР ВНИИ, 1968. – 28 с.

Мендус С.І.

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку суспільства злочинність є одним з основних дестабілізуючих факторів, її масштаби представляють реальну загрозу процесу становлення української державності, успішному здійсненню соціально-економічних реформ, реалізації положень статті 3 Конституції України, згідно з якими «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

Успішна протидія злочинам вимагає не тільки особистої професійної майстерності працівників правоохоронних органів – учасників процесу розслідування злочинів, а й озброєння їх принципово новою системою інформаційного забезпечення.

Характеризуючи існуючий стан справ у сфері криміналістичної реєстрації, а вчасності дактилоскопічних обліків, варто зазначити, що вони, після реформування міліції в поліцію, потребують кардинальних змін:

– по перше – необхідно передати існуючу систему дактилоскопічних обліків з Експертної служби МВС до підрозділів Національної поліції

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

Луценко С.Г., Цвик Л.В., Форіс Ю.Б.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗРОБКИ МЕТОДИЧНОГО ПОСІБНИКА «ТЕХНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА МАТЕРІАЛЬНА ЧАСТИНА РУЧНИХ ГРАНАТ ТА ГРАНАТОМЕТІВ» ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

У Київському науково-дослідному інституті судових експертиз Міністерства юстиції України розробляється методичний посібник для вибухотехнічного дослідження ручних гранат та гранатометів.

У зв'язку з насиченістю асоціальних елементів українського суспільства зброєю і боєприпасами до неї в умовах ведення Антитерористичної операції, випадки вибухів побутового характеру зустрічаються в судово-експертній практиці все частіше і частіше.

Якщо на стадії зародження вибухотехнічної судової експертизи досліджень за допомогою спеціальних знань потребували вибухи газових балонів побутового призначення, вибухи небезпечних речовин під час пожежі, порушення вимог безпеки на автозаправних станціях, що призвели до важких наслідків і тому подібне, то наразі дуже актуальними є дослідження вибухонебезпечних предметів, які можуть застосовуватись з терористичною метою, а також наслідки їх застосування: оцінка збитків від закладених вибухових пристроїв саморобного і промислового способу виготовлення, у тому числі, ручних гранат.

Крім того, проти суспільства використовуються гранатомети та гранати, виводячи вибухи гранат на кількісний рівень, що переходить у якісний. Випадки застосування ручних гранат мають розповсюджений характер.

Одних криміналістичних знань про сліди вибуху, частини вибухового пристрою, що розірвався, засоби їх пошуку, складення цілого за частинами, визначення часток у цілому, оцінки потужності вибуху стало недостатньо для проведення низки досліджень подій останнього часу.

Розробка методичних засад сучасних вибухотехнічних судових експертиз потребує, зокрема, знань матеріальної частини ручних гранат та гранатометів, що є знаннями у галузі майна військового призначення (зброї), а також способів та місць їх виготовлення. Тому розробка відповідного методичного посібника дуже необхідна для всієї судово-експертної системи установ України.

Комплексний криміналістично-військовий підхід до об'єктів дослідження дозволить в теперішньому і майбутньому часі орієнтуватися в питаннях, які ставляться на дослідження, визначати компетенцію, використовувати і вдосконалювати методичні підходи до досліджень,

можливо, створити у майбутньому нову галузь спеціальних знань, присвячену окремому предмету: вибухам спеціально призначених для цього вибухових пристроїв промислового виробництва.

Як приклад, можливо згадати, що з товарознавства виокремили судову автотоварознавчу експертизу, зосередившись на автомобілях серед інших видів товарів. Для цього вивчали місцевий і зарубіжний досвід виробництва автомобілів, створили спеціальні довідники, каталоги моделей, марок, що випускалися окремими заводами-виробниками або в певний час тощо.

Наразі виникла потреба створити методичний посібник «Технічні характеристики та матеріальна частина ручних гранат та гранатометів», ця науково-дослідна робота є ледь не першою спробою поєднати військові і криміналістичні знання у описі об'єктів дослідження, яка зможе допомогти судовим експертам з більш вузькою спеціалізацією використовувати посібник як методичну опору при дослідженнях вибухів, які, на превеликий жаль, є доволі розповсюдженим явищем і не скоро припиняться навіть після закінчення Антитерористичної операції через накопичення вибухонебезпечних об'єктів військового призначення у населення.

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України докладав і докладає всіх зусиль для забезпечення досудового розслідування і судового розгляду справ по фактам вибухів ручних гранат і застосування гранатометів проти особового складу Збройних сил України, Служби безпеки України, Національної Гвардії України, а також, на превеликий жаль, проти мирного населення.

Мельник Р.В.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО САМОРОБНУ ВОГНЕПАЛЬНУ ЗБРОЮ

За період свого існування зброї, вона пройшла довгий шлях розвитку, різні його види виготовлялись і пристосовувалися для вирішення конкретних завдань, що в підсумку призвело до значної кількості його різновидів, які відрізняються за механізмом ураження, конструкцією та іншим ознаками.

Усім видам зброї властива основна характеристика – це безпосереднє цільове призначення – для нанесення значних тілесних ушкоджень людині, тваринам або для руйнування перешкод. Саме цільове призначення суттєво впливає на конструктивні особливості конкретних видів зброї і технології її виготовлення. Ці ознаки притаманні як для будь-якого виду зброї, так і різним боєприпасам [1, с. 19].

На сьогодні існує багато визначень терміну – від самого простого, що підкреслює одну з основних його ознак – вогнепальної, до найскладніших,

автори яких хотіли виділити максимум, як основних так і його додаткових ознак, забувши про методи, без яких неможливо формулювати ємні й точні визначення.

Основний зміст поняття «зброя» загальновідомий:

- «зброя» – знаряддя нападу і захисту;
- «вогнепальна зброя» – зброя в якій для метання снаряду (кулі) використовується сила порохових газів;
- «стрілецька зброя» – вогнепальна зброя для стрільби кулями по живим цілям і вогневим засобам противника;
- «пістолет» – ручна вогнепальна зброя, яка застосовується для стрільби на дистанціях до 50 метрів [2, с. 3].

Про поняття саморобної вогнепальної зброї безпосередньо пов'язане питання про ознаки, які дозволяють відрізнити його від зброї, виготовленої на зброярських підприємствах.

Якою не була різноманітна саморобна зброя, вона виготовляється тільки одним способом – саморобним. Тому, як видається, при визначенні поняття саморобної вогнепальної зброї в комплекс спеціальних ознак треба обов'язково включити спосіб її виготовлення.

Виробники саморобної вогнепальної зброї, як правило і не прагнуть до того щоб за своїми якістьми вона відповідала вимогам, які пред'являються для стандартної (штатної) зброї. Саморобні екземпляри часто вже не забезпечують прицільну стрільбу навіть на невеликих дистанціях. Зате нерідко зброю намагаються зробити такою, щоб її можливо легко заховати в одязі і була непомітною для оточуючих. Іноді їй надають небезпечний вид шляхом збільшення калібру і розміром деяких деталей. Однак ці випадки відносно рідкісні, а саморобну зброю найчастіше виготовляють під найбільш розповсюджені патрони калібру 9 мм (ПМ), 7,62 мм (ТТ), 9 мм (Бр), а також малокаліберні патрони кільцевого бою калібру 5,6 мм.

Надійність конструкції саморобної зброї, як правило теж не висока. У багатьох екземплярів спостерігається нещільне замикання каналу ствола і прорив газів в момент пострілу, заклинювання патронів при подачі з магазину, порушення співвісності камор барабана і ствола та ін. Можна сказати, що і за зовнішнім виглядом більшість зразків саморобної зброї значно відрізняються від промислових: внаслідок грубої обробки поверхонь деталей, з огляду на те, що її виготовляють з матеріалів, які не є стандартними для зброї, що випускається промисловістю (наприклад, стволи, що виготовляються з мідних трубок) та ін.

Вчиняючи злочини із застосуванням зброї (вбивство, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, розбій, тощо), його виконавець зазвичай знаходиться в безпосередній близькості від своєї жертви. Тому саморобну вогнепальну зброю, що використовується злочинцем, призначено для стрільби на невеликих відстанях, хоча це зовсім не свідчить про те, що не